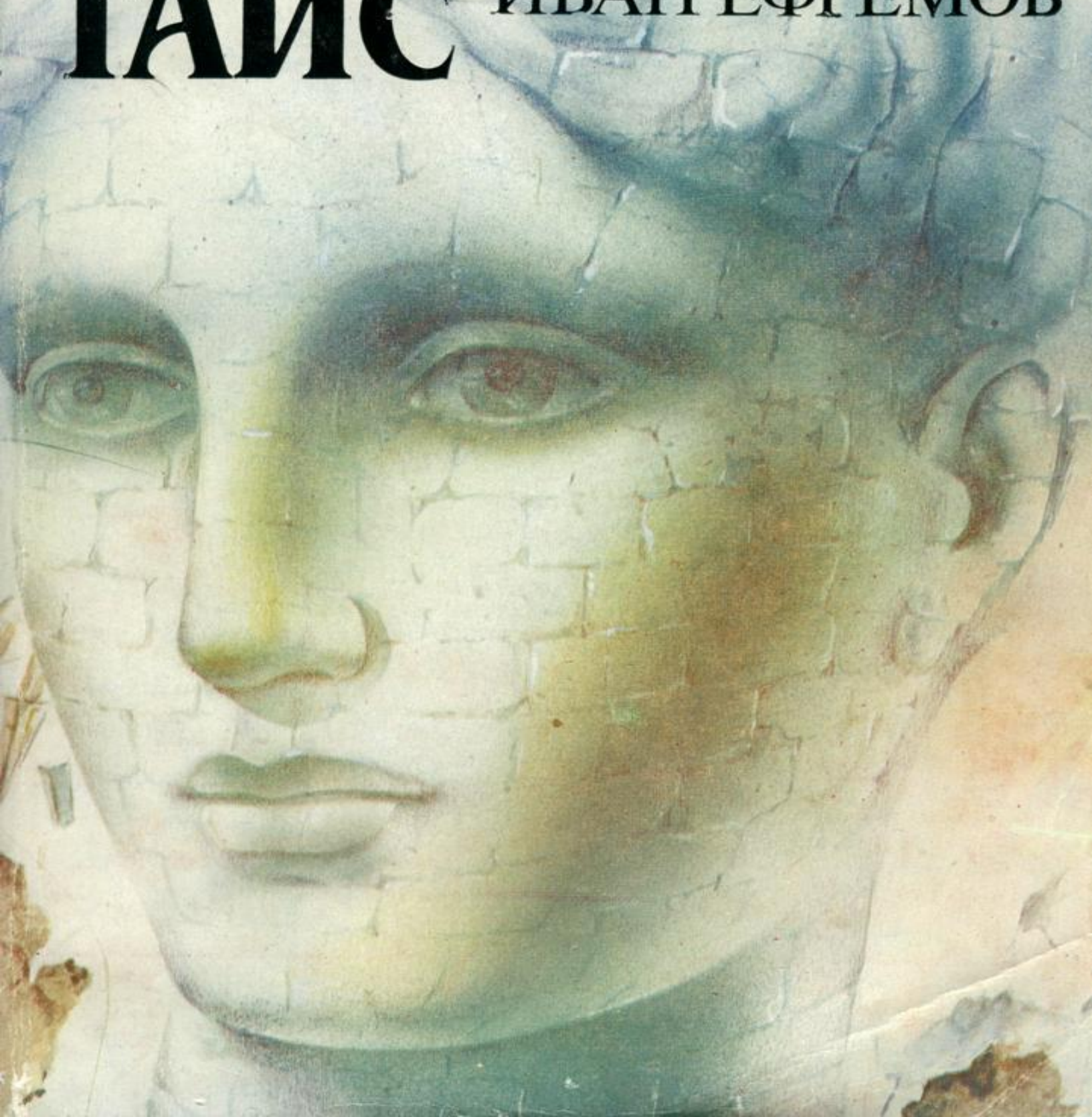

АТИНЯНКАТА

ТАМС

ИВАН ЕФРЕМОВ

ИВАН ЕФРЕМОВ АТИНЯНКАТА ТАИС

Превод: Любомир Павлов

chitanka.info

На Т. И. Е. — сега и завинаги

ОТ АВТОРА

Романът „Атинянката Таис“ е изграден върху известен от антични източници исторически епизод: опожаряването на Персеполис — една от столиците на персийското царство — от знаменитата атинска хетера, участвувала в похода на Александър Македонски. Този епизод някога се отричаше от буржоазните историци, между които и от такъв голям познавач на Александровата епоха като В. Тарн.

Съвременните изследователи, между които и такъв авторитет като М. Уилър, възстановяват достоверността на епизода. М. Уилър в своята неотдавна публикувана и току-що излязла на руски книга „Пламъци над Персеполис“ дава нелишено от хумор обяснение за премълчаването на ролята на Таис от Тарн и други учени като него. Пуританските възгледи на Тарн, лицемерният буржоазен морал не са му позволили да придаде толкова голямо значение на „жрицата на любовта“, както по негово време са гледали на гръцките хетери.

Трябва да отбележим, че по-рано, в края на осемнадесети век, в същата тази Англия възгледите по този повод са били далеч по-свободни и исторически по-правилни. За това свидетелствува например картината на Дж. Рейнълдс от 1781 г., която изобразява артистка с факел в ролята на Таис, подпалваща Персеполис.

В превъзходната художествено-историческа биография на Александър Македонски, написана от Г. Лемб, в монографията на А. Бонар на Таис се отделя полагащото и се място, тъй като няма основание да се съмняваме в достоверността на Плутарх, Ариан, Диодор и други древни автори, които я споменават.

Почти няма сведения за съдбата на Таис след смъртта на Александър — за завръщането ѝ в Египет с Птолемея. А. Бонар, Г. Лемб и други са положителни, че Таис „е играла ролята на императрица в Мемфис“.

Изборът на епохата за този роман не е случаен и преди всичко е под влиянието на удивителната личност на Александър Македонски. Интересуваше ме неговото време като преломен момент в историята,

преход от национализма на петия-четвъртия век преди н.е. към по-широките възгледи за света и хората, към първите прояви на общочовешкия морал, появили се в третия век със стоиците и Зенон.

По това време човек е получавал второто си име по месторождението си или по местожителството си: атинянин, аргиец, белтиец, спартанец. Затова в романа читателят често ще се сблъсква с такива полуимена.

През тази епоха са станали също и големи религиозни кризи. Широко разпространеното заменяне на древните женски божества с мъжки, все повече остаряващият култ към олимпийските богове, влиянието на индийската религиозно-философска мисъл са водели към развитие на тайни религиозни култове. Потъването в „нелегалност“ на вярвания, в които живата човешка мисъл се опитвала да намери изход за разширяващите се представи за вселената и човека, сковани от изискванията на официалната религия, са много малко изследвани в историческите трудове, които изобилствуват с дати, смени на царства, войни, а пренебрегват духовното развитие на човечеството.

Видя ми се интересно да представя най-древните религиозни култове — остатъци от матриархата, свързани с великата женска богиня, които изчезват, по-точно загубват влияние в епохата на елинизма. Затова главно действащо лице у мен трябваше да бъде жена, допусната до тайните обреди на женските божества и, разбира се, достатъчно образована, за да не страда от тесногърд религиозен фанатизъм, да разбира това, което става.

В епохата на Александър такава жена е могла да бъде само хетера от висша класа. Таис като реално историческа личност най-добре подхожда за тази цел. Хетерите, особено атинските, са били жени с високо образование и способности, достойни другарки на най-велики умове и на деятели на изкуството през това време. Самата дума „хетера“ значи „другарка“, „приятелка“. По новите правила трябва да се пише „хетайра“, но аз се принудих да оставя предишното название, а „хетайри“ да наричам близките приятели на Александър Македонски, за да избягна смесването.

Като съвременните гейши в Япония, хетерите развличали, утешавали и просвещавали мъжете, без да се налага непременно да търгуват с тялото си, а по-скоро щедро да ги обогатяват със знания.

Лоша услуга на хетерите е направил Лукиан от Самосата, известен писател на древността, Волтер на античността, подложил на грозно осмиване много древни обичаи и представил хетерите като вулгарни блудници, а Афродита като богиня на разврата. За съжаление под негово влияние това става традиция, която мнозина от късните автори възприемат.

Първите глави на романа могат да се сторят претрупани с битови подробности и древногръцки думи особено за човек, зле запознат с античната история. Същото впечатление за претрупаност изпитва всеки, който за първи път попада в чужда страна с непознати обичаи, език, архитектура. Ако той е достатъчно любознателен, бързо ще надвие трудностите на първото запознаване и тогава завесата на незнанието ще се вдигне, разкривайки му различни страни от живота. Именно затова, за да се вдигне тази завеса, в моите произведения аз винаги претрупвам първите две-три глави със специфични подробности. Когато ги преодолее, читателят се чувствава в новата страна опитен пътник.

На читателя е известна социалната страна в античността, че древногръцките държави са били или робовладелски демокрации, или тирании.

На съвременния читател може да изглеждат прекалено много храмовете, статуите, преувеличено значението на художниците и поетите. Трябва да се знае, че целият духовен живот на това време се въртял около изкуствата и поезията, и по-малко около философията. Елините не са могли да си представят своя живот, без да се любуват продължително и многократно на предмети на изкуството и да съзерцават прекрасни постройки. Нещо подобно виждаме в съвременна Япония: съзерцаване на камъни, на цветя, самовгълбено сливане с природата в чайните над лотосови езера, под шума на течащи води и звъntenето на бамбукови камбанки.

Още по-голямо значение за елина е имало съзерцаването на човешката красота и преди всичко на живи хора, а не само на статуи, картини и фрески. Твърде много време те посвещавали на атлетите си, на хетерите и танцърките. Значението на художниците, хора, които възплъщават красотата, и на техните живи модели е било огромно и не е имало аналогия в по-късните времена и страни, с изключение на Индия през първото хилядолетие от нашата ера.

Трудно е да си представим броя на скулптурите в храмовете, галериите, по площадите и градините, без да говорим за богатите частни къщи. Във всяка декада, на века са изпъквали десетки художници, създали стотици произведения (например Лизип с неговите хиляда и петстотин скулптури, Праксител — с 600, Фидий — с 800). Общият брой на художествените произведения, предимно скулптури, натрупани за няколко века разцвет на елинското изкуство, е колосален. Незначителна част от това огромно художествено наследство е дошло до нас само чрез римски мраморни копия. Металните скулптури в по-късни времена са били претопени от невежи завоеватели в оръдия и снаряди. Например от толкова плодовития скулптор, какъвто е Лизип, до нас не е дошла нито една оригинална статуя, защото той е работил предимно с бронз. Тези особености в историята на елинското изкуство трябва да се имат пред вид при четенето на романа ми. Знаменитите храмове са били центрове на култа на едно или друго божество и едновременно един вид школи за религиозни вярвания с особени мистерии за възпитаване на поколения от жреци и жрици.

Читателите, добре запознати с географията, не трябва да се учудват на различията в географските описания в романа от съвременността. Четвърти и трети век преди н.е. са били период с много по-влажен климат. Цяла Азия изобщо не е била толкова суха, както сега. С това се обяснява отчасти, че са се водили сражения и са минавали в поход множество хора там, където сега няма вода и храна дори за един кавалерийски полк. Либийската пустиня е била богата с дивеч, а могъщите древни гори на Елада, Финикия, Кипър и Малоазиатското крайбрежие още не са били унищожени от изсичане, а по-късно пък опасани от безброй кози.

Аз съм убеден, че търговските и културни връзки в древността са много по-силни, отколкото ние си представяме по непълната историческа документация. Нашата беда е главно в лошото познаване на историческата география на Изтока, която едва сега започва да се открива от европейците. Всяко голямо археологично откритие донася неочаквано „задълбочаване“ на културите и усложняване на търговските връзки между отдалечените и мъчно достъпни области на обитаваната суша — Ойкумене.

Особени изненади крият в себе си методите за антропологично изучаване на скелетния материал при погребенията. Преждевременно починалият наш антрополог и скулптор М. М. Герасимов сложи началото на портретна реконструкция на отделни типове древни хора и това веднага доведе до много интересни открития.

От едно много древно неолитно погребение на двойка, което съдържа останки от мъж и жена, М. М. Герасимов възстанови два различни портрета: на жена с тънки монголоидни черти, по всяка вероятност китайка, и на европеид от южен тип — арменоид. Китайката и арменоидът, погребани заедно във Воронежка област, са прекрасен пример за това колко далече може да се търси смесването на народите от незапомнена древност. На писателите остава да отгатнат кои са били тези двама: пленници или знатна двойка — мъж и доведена от далеко жена, и да напишат интересна историческа новела.

Реконструкцията на М. М. Герасимов от погребение в южните зони на СССР показва наличие на дравидски и дори малайски видове хора от епохата на ранния неолит, бронзовата ера и края на първото хилядолетие преди нашата ера.

Аз приемам много по-широко разпространението на дравидските народи (най-старите народи в Южна Индия), отколкото това обикновено се прави, и причислявам към тях най-старите народности, населявали някога Крит, централната част на съвременна Турция, южните области на нашата Средна Азия, протоиндийската цивилизация. Без съмнение и Източна Азия в доисторически времена е била много повече открита за взаимни влияния например с Китай и Западните краища, отколкото по-късно, когато става самоизолацията на Китай.

В романа изцяло е запазена сега съществуващата историческа документация. Аз съм създал само неизвестната съдба на исторически лица, въвел съм някои нови персонажи, например началника на тесалийската конница Леонтиск, делоския философ, Ерис, Менедем, Еоситей.

Единственото хронологично нарушение в романа е, че отнасям създаването на статуята на Афродита Милоска (Мелоска) към края на четвъртия век преди н.е. Традицията я датира във втори или трети век. Обаче точната датировка не е установена и до ден-днешен. Някои удивителни находки, неизвестни на предишните историци, аз считам

само като първи свидетелства на твърде големи умозрителни открития на предишните цивилизации. Изчислителната машина за планетните орбити в действителност съществува; кристални лещи със съвършена шлифовка са намерени в междуречието и дори в Троя; изчислението на времето у индийците, постиженията в лечението, астрономията и психофизиологията са известни по исторически свидетелства и от древните философски книги.

Описанието на най-древното светилище, на Великата майка и съпровождащите го обекти — шлифовани огледала, статуйки, фрески — аз съм заел от най-новите открития на неолитни селища в Централен Анадол: Чатал-Хююк, Хачилар, Алишар-Хююк, възникнали в десетото-седмото хилядолетие преди нашата ера, а може би и в още по-древни времена. Храмът в Хиераполис нееднократно се споменава от древните автори.

Някои случки в романа може да изглеждат на читателя невероятни, например обредът с целуването на Змията. Обаче аз съм го описал документално. Има филм за обреда, снет през тридесетте години на нашия век в Северна Бирма от известния кинопътешественик Арманд Денис.

Издръжливостта и здравето на елинските и македонските воители според нашите съвременни мерки са също така невероятни. Достатъчно е да се видят статуите на Дорифор, Апоксиомен, Дискобол, тъй наречения Диадок (или „елинистическия принц“), или да се припомнят разстоянията, изминати в непрекъснат поход от македонската пехота. Често се налага да чувам, че маратонският вестител на спартанския цар Леонит е пробягал маратонското разстояние и паднал мъртъв, а нашите спортисти бягат на по-голямо разстояние и остават живи. Познавачите на спорта обаче забравят, че младежът е пробягал своето „разстояние“ въоръжен, след цял ден ръкопашен бой, което вече е същински подвиг. А преди това, както свидетелствуват античните източници, той е „пробягал“ от Атина до Спарта и обратно, тоест пробягал е по обща сметка двеста километра!

Накратко казано, суровият подбор на много поколения и живот, в който физическото развитие се е смятало за най-важно, са създали може би не само необикновено силни, но и извънредно издръжливи хора. Самият Александър и неговите приближени са останали в течение на вековете като поразителни образци на подобна

издръжливост на рани и лишения, жизнена устойчивост в боеве и походи, да не говорим за тяхното мъжество, което не отстъпва на легендарната спартанска храброст.

Според най-новия речник на древногръцки език от С. И. Соболевски (1967 г.) аз пиша дифтонгите (освен омикрон-ипсилон равно на у) двузвучно, без латинизация. Поради това разликата в четенето с някои общоизвестни думи не бива да учудва читателя. Навсякъде, където е възможно, аз се отказвам да предавам „тета“ със звук „ф“, „ета“ — с „и“ и „бета“ — с „в“, както това е било прието в стара Русия според четенето на тези букви по църковнославянската традиция, възникнала въз основа на южнославянските езици. Досега ние пишем „Вифлеем“, а не „бетлеем“, „алфавит“, а не „алфabet“, „Тива“, а не „Теба“. До неотдавна дори пишехме вместо „библиотека“ — „вивлиофика“.

Позволявам си да припомня известния езиковедски анекдот за беотийските овци, нагърбили се с ролята на филолози. След яростна дискусия как да се чете „бета“ и „ета“ било намерено стихотворението на Хезиод за овчето стадо, което слизало от планината. Блеенето на овцете, предадено с буква „бета“ и „ета“, сложило край на спора, защото дори по време на Хезиод овните не можели да бляят на „ви“.

Най-утвърдените думи са оставени в предишния правопис. Избягвам формите на женските имена с окончание „ида“, възприета поради желание да се запази поетичният размер в старите преводи — Лаида, Елида. Окончанията „ида“, „ид“ са аналогични на нашето бащино име и означават принадлежност към даден род: Одисеи Лаертид (син на Лаер), Тезей Ерехтеид (от рода на Ерехтей), Елена Тиндарида (дъщеря на Тиндар). Географските названия, завършващи на „ета“ от времето, когато тя се е четяла като „и“, са принудили да се дава множествено число на наименованията: Гавгамели, Сузи. В действителност трябва да се пишат русофицирани окончания, подобно на всички женски имена, които завършват на „ета“: Елена, Атина, Хера, или с други думи Гавгамела, Суза. Изключение правят наименованията, които завършват на дифтонга „ай“: Атини, Тиви. Те са най-близо към руското название за принадлежност: Атинско, Тиванско (Тебайско). Обаче, както и други вкоренили се думи, тяхното поправяне е въпрос на бъдещи специални трудове.

Постарах се да изложа тук някои особености на моите възгледи върху описваната епоха съвсем не за да обоснова романа си като научно изследване. Това е литературно произведение, със свои възможности за използване на материала.

За разчитане на думите и разбиране на термините, които нямат пряко обяснение в текста, служи следващата по-долу.

СПРАВКА ЗА ЧИТАТЕЛЯ

I. Всички старогръцки думи и имена, с малки изключения, трябва да се произнасят с ударение на предпоследния слог. В двусложните думи и имена ударението пада фактически на първата сричка: Таис, Ерис. Изключенията в повечето случаи са привидни: в русифицираните или латинизирани думи — хоплит (хоплитос), Александър (Алексйндрос), Менедем (Менедемос), Неарх (Неархос), в които са премахнати гръцките окончания.

II. Елинската Нова година се пада в първото новолуние след лятното слънцестоение, тоест в първите десет дена на юли.

Календарът по олимпиади започва от първата олимпиада през 776 година преди н.е., по четири години във всяка олимпиада. Годишите се наричат според олимпиадите от първата до четвъртата: първата година на 75-а олимпиада значи 480-а година преди н.е. За да се изчисли според олимпиадите по наше време, трябва да се знае, че всяка гръцка година отговаря на втората половина на съответната наша година и първата половина на тази, която идва след нея. Трябва да се умножи числото на миналите олимпиади на четири, да се прибави намалената с единица число на годините на текущата олимпиада и получената сума да се извади от 776, ако събитието е станало през есента или зимата, и от 775, ако е станало през пролетта или лятото.

Изчисление на атическите месеци през годината:

Лято

1. Хекатомбейон (средата на юли — средата на август)
2. Метатегйтнион (август — първата половина на септември)
3. Боедромион (септември — първата половина на октомври)

Есен

4. Пюанепсион (октомври — първата половина на ноември)

5. Маймактерион (ноември — първата половина на декември)
6. Посидеон (декември — първата половина на януари)

Зима

7. Гамелион (януари — първата половина на февруари)
8. Антестерион (февруари — първата половина на март)
9. Елафеболион (март — първата половина на април)

Пролет

10. Мунихион (април — първата половина на май)
11. Таргелион (май — първата половина на юни)
12. Скирофорион (юни — първата половина на юли)

III. Някои мерки и парични единици.

Стадията е дълга 178 метра, олимпийската — 185 метра; египетският схен, равен на персийската парасанга — 30 стадии, около пет километра; плетър — 31 метра; оргия — 185 сантиметра; пекис (лакът) — 0,46 метра; подес (стъпка) — 0,3 метра; палайста (длан) — около 7 сантиметра; епидама, равна на 3 палайсти — 23 сантиметра; кондилос, равен на два дактила (пръста) — около 4 сантиметра.

Талант е тежина от 26 килограма, мина — от 437 грама; като парични единици: талантът е равен на сто мини, мината е равна на 60 драхми.

По-разпространени атически монети: сребърна дидрахма (две драхми) е равна на един златен персийски дарик. Тетрадрахмата (четири драхми) с образа на кукумявката на Атина е главната атическа единица за плащане (като сребърна, златото е влязло в обращение през епохата на Александър, когато цената на таланта и драхмата силно е паднала.

Мерки за течности са хоес (кана), равно на малко повече от три литра, котиле (котленце), равно на около 0,3 литра.

IV. Гръцкият поздрав „Хайре!“ („Радвай се!“) отговаря на нашия поздрав „Здравей!“. На сбогуване са си казвали или „Хайре!“, или при по-дълга раздяла — „Хелиайне!“, равно на „Остани със здраве!“ (просторечиво у нас: „Е, хайде със здраве!“).

ПЪРВА ГЛАВА

ЗЕМЯ И ЗВЕЗДИ

Западният вятър се засилваше. Тежките маслиненотъмни от вечерното небе вълни тътнеха, разбивайки се в брега. Неарх с Александър и Хефестион плуваха далече напред, а Птолемей, който плаваше по-лошо и беше по-тежък, започна да губи сили, особено когато Колиадският нос вече не го прикриваше от вятъра. Той не смееше да се отдалечи от брега, страхуваше се да се приближи до разпенените край мрачно чернеещите скали вълни и се сърдеше на изоставилите го другари. Критянинът Неарх, мълчалив и упорит, ненадминат плувец, никак не се страхуваше от буря, на него и през ум не му минаваше, че да се преплува Фалеронският залив от нос до нос, е опасно в такова време за несвикналите с морето македонци. Но Александър и неговият верен Хефестион, атинянин, и двамата страшно упорити, устремени след Неарх, съвсем забравиха за загубилия се сред вълните другар.

„Посейдонов бик“ — грамадна вълна вдигна Птолемей на своите „рога“. От тази височина македонецът забеляза малко заливче, заградено от остри каменни грамади. Птолемей престана да се бори и отпуснал натежалите си рамена, закри глава с ръце. Гмурна се под вълната, молейки Зевс да го насочи в прохода между скалите и да не се удари.

Вълната се разби с оглушителен трясък и го изхвърли върху пясъка, по-далеч от обикновена вълна. Заслепен и оглушал, Птолемей, извивайки се, изпълзя няколко лакътя, внимателно се изправи на колене и най-после стана, като залиташе и разтриваше бучащата си глава. Сякаш вълните още го блъскаха и на земята.

През шума на прибоя той дочу наблизно смях. Птолемей се обърна така рязко, че залитна и отново падна на колене. Смахът прокълтя съвсем близо.

Пред него стоеше средна на ръст девойка, явно току-що излязла на брега. Водата още се стичаше по гладкото ѝ мургаво от загара тяло,

струеше от мокрите ѝ гъсти тъмночерни коси, тя бе навела глава настрани и изстискваше с ръка виещите се къдрици.

Птолемей се изправи с целия си огромен ръст и твърдо застана на земята. Погледна девойката в лицето и срещна веселия и дързък поглед на сивите ѝ, изглеждащи синкави от морето и небето очи. Не бяха боядисвани, защото всичко изкуствено би било измито от бурните вълни на Егейско море, черните ресници не се наведоха и не трепнаха пред пламения и властен поглед на сина на Лаг, който, двадесет и четири годишен, беше вече прочут като покровител на жените в Пела, столицата на Македония.

Птолемей не можеше да откъсне поглед от непознатата, която беше изникнала от пяната и шума на морето като богиня. Бакъреното ѝ лице, сивите очи и синкавочерните коси бяха съвсем необичайни за атинянка и поразиха Птолемей. По-късно той разбра, че бакъреният загар на девойката ѝ позволяваше да не се страхува от слънцето, което толкова плашеше атинските елегантни дами. Атинянките почерняваха твърде силно, ставаха също като лилавобронзовите етиопки и затова избягваха да излизат без покривала. А тази — с бакърено тяло като Цирцея или една от легендарните дъщери на Минос със слънчева кръв, стои пред него с достойнството на жрица. Не, не е богиня, разбира се, и не е жрица тази средна на ръст, съвсем млада девойка. В Атика, както и в цяла Елада, избираха жриците измежду най-високите светлокоси красавици. Но откъде са тази спокойна увереност и отмерените ѝ движения, като че ли е в храм, а не на пуст бряг, гола пред него, като че ли е оставила всичките си дрехи на далечния нос Фоонт? Харитите, които даряват жените с магическа очарователна привлекателност, се vyplъцаваха в средни на ръст девойки, но те бяха винаги неделимо трио, а тук тя беше сама!

Птолемей не успя да довърши мислите си, когато иззад скалата се появи робиня с червен хитон, сръчно обви девойката с груба тъкан и започна да изтрива тялото и косите ѝ.

Птолемей зиморничаво потрепера. Разгорещен от борбата с вълните, той започна да изстива — вятърът днес бе остър и за закаления от сурово възпитание македонец.

Девойката отметна косите от лицето си и внезапно по момчешки свирна през зъби. Изсвирването се стори на Птолемей презрително и дръзко, съвсем неподобаващо на моминската и красота.

Отнякъде изникна момче и недоверчиво се втренчи в Птолемей. Македонецът, по природа наблюдателен, развил тази си способност като ученик при Аристотел, забеляза как детските пръсти се вкопчиха в дръжката на къс кинжал, който стърчеше от гънките на облеклото му. Девойката продума нещо тихо, заглушено от плясъка на вълните, и момченцето изтича. Веднага се върна и вече приближило се доверчиво до Птолемей, му подаде къс плащ. Птолемей се зави с него и подчинявайки се на мълчаливата молба на девойката, се обърна към морето. След миг зад гърба му се чу прощалното: „Хайре!“ Птолемей се обърна и избърза към непознатата, която затягаше пояса си не под гърдите, а по критски обичай на талията си, също така удивително тънка, както у древните жителки на приказния остров.

Внезапно досетил се, той извика:

— Коя си ти?

Веселите сиви очи се присвиха от сдържан смях.

— Веднага те познах, макар че приличаше на мокра... кокошка. Ти си слуга на македонския цар. Къде го загуби, него и спътниците му?

„Не съм му слуга, а приятел“ — щеше гордо да каже Птолемей, но се сдържа, не желаше да издаде опасната тайна.

— Но как си ни видяла?

— Вие четиримата бяхте при стената, четяхте предложенията за срещи в Керамик. А ти дори не ме забеляза. Аз съм Таис.

— Таис ли? Ти? — Птолемей не намери думи.

— Какво те учудва?

— Прочетох, че някой си Филопатор предлага на Таис талант — стойността на цяла трирема, и тя не е определила часа на срещата. Започнах да търся тази богиня...

— Висока, златокоса, с гълъбови очи на Тритонида, която краде сърца, така ли?

— Да, да, как позна?

— Не си ти първият, далеч не си първият. Но прощавай още веднъж, конете ми се застояха.

— Почакай! — извика Птолемей, чувствайки, че не може да се раздели с девойката. — Къде живееш? Мога ли да дойда при тебе? С приятели?

Таис изпитателно и сериозно погледна македонца. Очите и, загубили веселия си блясък, потъмняха.

— Ела — отговори тя, след като помисли малко, — ти каза, че знаеш Керамик и Царската Стоа. Между Керамик и Хълма на нимфите, на изток от Хамаксит, има големи градини. В края им ще намериш моя дом — две маслини и два кипариса! — Тя внезапно спря и като кимна на прощаване, се скри сред скалите. Утъпкана пътечка водеше нагоре.

Птолемей се наведе, изтърси пясъка от изсъхналите си коси, бавно излезе на пътя и скоро се озова недалече от Дългите стени на Мунихион. Към гористите склонове на планините, обгърнати вече от привечерна синкава омара, се виеше опашка от прах след колесницата на Таис. Младата хетера имаше чудесни Коня — бързо се носеше двуконният ѝ впряг.

Груб вик отзад накара Птолемей да отскочи. Край него премина друга колесница, управлявана от огромен беотиец. Изправеният до него конешки облечен младеж с развяващи се кичури къдрави коси, със зла усмивка удари Птолемей с бич на дълга дръжка. Бичът болезнено опари едва прикритото тяло на македонец. Оскърбителят не знаеше, че има работа със закален воин. В миг Птолемей грабна камък — имаше ги много от двете страни на пътя — и като го хвърли подире му, улучи атинянина във врата под тила. Бързината на отдалечаващата се колесница смекчи удара. Все пак оскърбителят падна и щеше да се изтърси, ако коларят не го задържа и не спря конете. Той обсипа Птолемей с проклетия, крещейки, Че е убил богатия гражданин Филопатор и подлежи на наказание. Разяреният македонец захвърли плаща, издигна над главата си камък, тежък един талант, и тръгна към колесницата. Коларят, преценил могъщите мускули на македонец, изгуби желание да се бие. Поддържайки господаря си, който вече идваше на себе си, бързо се отдалечи, сипейки заплахи и проклетия с цялата сила на гръмливия си глас.

Птолемей, успокоен вече, захвърли камъка, взе плаща и бързо закрачи по крайбрежната пътечка, която се катереше напътно по един рид и съкращаваше широкия завой на коларския път. Нещо се въртеше в ума му и го караше да си припомни: „Филопатор“ — така викаше коларят, дали не е същият, който е писал на стената на Керамик предложение за Таис? Птолемей доволно се усмихна: излиза, че в лицето на оскърбителя си бе спечелил съперник. Наистина македонецът не можеше да обещае на хетерата за кратка връзка талант сребро като Филопатор. Може би само няколко мини? Но той бе

слушал твърде много за Таис, за да се откаже лесно от нея. Въпреки че беше на седемнадесет години, тя се смяташе знаменитост на Атина. За умението ѝ в танците, образованието и особената ѝ привлекателност я бяха нарекли „четвъртата Харита“. Гордият македонец нямаше да моли за пари роднините си. Александър, като син на напуснатата от цар Филип жена, също не би могъл да помогне на приятеля си. Военната плячка след битката при Херонея не бе голяма. Филип, който много се грижеше за своите воители, я подели така, че на другарите на царския син се падна не повече, отколкото на последния пехотинец. И на всичко отгоре изпрати Птолемей и Неарх в изгнание, разделяйки ги от сина си. Те се срещнаха едва тук, в Атина, повикани от Александър, когато баща му го изпрати с Хефестион да види Атина и да се прояви. И макар атинските присмехулници да казваха, че „от вълк може да се роди само вълче“, действително елинската красота и големият ум на Александър направиха впечатление на виделите и патили граждани на „Очите на Елада“, на „Майката на изкуствата и красноречието“.

Птолемей се счита за доведен брат на Александър. Майка му, известната хетера Арсиноя, някога е била близка с Филип и била омъжена от него за племенния вожд Лаг (Заека) — човек, който с нищо не се проявил, макар и да бил от знатен род. Птолемей завинаги остана в рода на Лагидите и отначало много завиждаше на Александър, съперничеше му в детските игри и военното обучение. Като порасна, той не можеше да не разбере изключителните способности на царския син и още повече се гордееше с тайното родство, което майка му откри под тежка клетва.

А Таис? Че нали Александър му беше отстъпил завинаги първенството в работите на Ерос. Това ласкаеше Птолемей, но той трябваше да признае, че само ако поиска, Александър можеше да бъде пръв сред неизброимите поклонници на Афродита. Но той никак не се увличаше по жени и това тревожеше майка му Олимпиада, божествено прекрасната жрица на Деметра, която се славеше като магьосница, прелъстителка и господарка на свещените змии. Филип въпреки храбростта си, смелостта и постоянните оргии с първите попаднали му жени се страхуваше малко от великолепната си жена и на шега казваше, че се бои да не намери в постелята между себе си и жена си страшната змия. Между хората упорито се носеха слухове, несъмнено поддържани лично от Олимпиада, че Александър съвсем не е син на

едноокия Филип, а на висшето божество, на което тя се отдала една нощ в храма.

Филип се почувствува по-силен след победата при Херонея. В навечерието на избора си за военен глава на Съюза на елинските държави в Коринт той се разведе с Олимпиада и взе за жена младата Клеопатра, племенница на голям племенен вожд в Македония. Олимпиада, предвидлива и хитра, въпреки всичко бе направила един пропуск и сега жънеше неговите плодове.

Първата любов на шестнадесетгодишния Александър, когато у него се събуди мъжът, бе никому неизвестна робиня от бреговете на Евксинския понт. Мечтателният младеж, бленуващ за приключенията на Ахил, подвизите на аргонавтите и Тезей, решил, че е срещнал една от легендарните амазонки. Тази светлокоса девойка, едва покрита с къса екзомида, гордо носеше своите кошници. Сякаш не робиня, а войнствена принцеса вървеше из обширните градини на царския дворец в Пела.

Срещите на Александър не останаха тайна — по заповед на Олимпиада го следяха съгледвачи, които донасяха за всяка стъпка на младежа. Властната и мечтаеща за още по-голямо могъщество майка не можеше да допусне нейният възлюблен син сам да си избере любимата, при това от непокорните, незнаещи езика, варварски понтийски народи. Не! Тя трябва да му даде такава девойка, която ще бъде послушна изпълнителка на нейната воля, та и чрез любовта Олимпиада да може да влияе на сина си, да го държи в ръце. Тя заповяда да заловят девойката, да острижат дългите ѝ не като на робиня коси и да я отведат за продан на пазара за роби, в далечния град Мелибой в Тесалия.

Майката не познаваше добре своя син. Този тежък удар разруши у мечтателния младеж храма на първата му любов — много по-сериозна отколкото обикновена първа връзка на знатен младеж с покорна робиня. Александър без излишни въпроси бе разбрал всичко и майка му завинаги бе изгубила възможността, заради която бе погубила любовта и девойката. Синът не ѝ каза нито думичка. Но оттогава никой — ни красиви робини, ни хетери, ни знатни девойки, не привличаше царския син. На Олимпиада не бе известно нито едно увлечение на сина и.

Птолемей, без да се страхува от съперничеството на Александър, реши, че ще отиде при Таис заедно с приятелите си, между които и лудетината Хефестион, познат с всички хетери на Атина, за когото комарът и хубавото пийване бяха на преден план пред забавленията на Ерос, загубили вече за нето предишната острота на чувствата.

Но не беше така с Птолемей. Всяка среща с непозната красива жена винаги пораждаше у него жажда за близост, обещаваше неизпитани дотогава отсенки на страстта, на тайната на красотата на тялото — цял свят от ярки и нови усещания. Очакванията обикновено не се оправдаваха, но неумолимият Ерос отново и отново го влечеше в обятията на весели приятелки.

Не талантът сребро, обещан от Филопатор, а той, Птолемей, ще се окаже победител в борбата за сърцето на знаменитата хетера. И нека Филопатор да даде, ако ще, и десет таланта!... Жалък страхливец!

Македонецът поглади белега от удара, отеъкъл напреко на рамото, и се озърна.

Наляво от брега в неспокойното, разпенено море имаше малък нос, заобиколен с ивица пясък, мястото, към което плуваше цялата четворка македонци... Не, тройка — той беше изпаднал от състезанието, а дойде по-рано. По суша добрият пешеходец винаги минава по-бързо от плувца в морето, особено ако вълните и вятърът потискат попадналия в тяхна власт.

Робите чакаха плувците с дрехи в ръка и се учудиха, когато видяха Птолемей да се спуска от стръмнината. Той изми пясъка и праха от тялото си, облече се и внимателно сгъна женския плащ, който му беше дало момченцето, слугата на Таис.

Две много стари маслинови дървета сребрееха в подножието на хълма, засенчвайки малка къща с ослепително бели стени. Тя изглеждаше съвсем ниска под гигантски високите кипариси. Македонците се изкачиха по няколкото стъпала в съвсем малка градинка, където цъфтяха само рози, и видяха върху синята част над вратата обичайните три букви, внимателно изписани с червена боя: „омега“, „кси“, „епсилон“ и отдолу думата „кохлион“ (спирална раковина). Но за разлика от къщите на другите хетери името на Таис го нямаше над входа, също така липсваше и обичайният ароматен сумрак

в предната стая. Широко разтворените прозорци гледаха към многобройните бели къщи на Керамик, а в далечината зад Акропола се издигаше като женска гръд планината Ликабет, покрита с тъмни гъсти гори, доскорошно убежище на вълци. Пирейският път като жълт поток в тъмната просека на кипарисите струеше надолу към Атинското пристанище, заобикаляйки хълма.

Таис любезно посрещна дружната четворка. Неарх — много строен, със среден за един елин и критянин ръст, изглеждаше малък и крехък в сравнение с двамата едри македонци и гиганта Хефестион.

Гостите предпазливо седнаха на крехките кресла с крачка, наподобяващи дългите рога на критски бикове. Огромният Хефестион предпочете масивна табуретка, а мълчаливият Неарх — скамейка с възглавница.

Таис седеше до приятелката си Нанион, тънка, мургава като египтянка. Нанион беше наметнала над съвсем тънкия си юнийски хитон син химатион, който беше обшит със злато в долния край с обичайния бордюро от стилизирани като куки вълни. По източна мода химатионът на хетерата беше наметнат през дясното ѝ рамо и на гърба беше прихванат с тока на лявата страна. Таис беше облечена с розов хитон от прозрачна, доставена от Персия или Индия тъкан, набран в меки гънки и прихванат на раменете с пет сребърни игли. Сив химатион с кенар от сини нарциси я обвиваше от кръста до глезените на малките крака, обути със сандали с тесни посребрени ремъчета. За разлика от Нанион нито устните, нито очите на Таис бяха изписани. По загорялото и лице нямаше дори следа от пудра.

Тя с интерес слушаше Александър и от време на време възразяваше или се съгласяваше с него. Птолемей малко ревнуваше, за първи път виждаше своя приятел, царския син, така увлечен.

Хефестион, хванал тънките ръце на Нанион, я учеше на халкидската игра с пръсти — три и пет. Птолемей, гледайки Таис, не можеше да внимава в разговора. Той на два пъти нетърпеливо сви рамене. Забелязала това, Таис се усмихна, отправила към него присвити насмешливо очи.

— Тя ей сега ще дойде. Не се мъчи, морски човече.

— Кой? — изтърси Птолемей.

— Богинята, светлокосата и светлооката, такава, за каквато ти мечтаеше на брега на Халипедон.

Птолемей се канеше да възрази нещо, но в този миг в стаята се втурна висока девойка в златисточервен химатион, която донесе със себе си дъха на слънчевия вятър и на магнолиите. Тя се движеше особено стремително, което изтънчените любители можеха да намерят за прекалено силно в сравнение със змиевидните движения на египетските и азиатските арфистки. Мъжете дружно я поздравиха. За общо учудване невъзмутимият Неарх напусна скамейката си в засенчения ъгъл на стаята.

— Егесихора, спартанка, моята най-добра приятелка — кратко я представи Таис, хвърляйки кос поглед към Птолемей.

— Егесихора, песен по път — замислено каза Александър. — Ето случай, когато лаконското произношение е по-красиво от атическото.

— А ние не намираме атическия говор за твърде красив — каза спартанката, — те дават придихание в началото на думата като азиатци, ние говорим отворено.

— И самите вие сте отворени и прекрасни — възкликна Неарх. Александър, Птолемей и Хефестион се спогледаха.

— Аз разбирам името на другарката си като „Водеща танца“ — каза Таис, — то най-подхожда за лакедемонката.

— Аз обичам повече песните от танците! — каза Александър.

— Тогава няма да бъдеш щастлив с нас, жените — отвърна Таис и македонският царски син се намръщи.

— Странна дружба между спартанка и атинянка — каза той. — Спартанците смятат атинянките за празноглави кукли, полуробини, затворени в къщи, както на Изток, без разбиране за мъжките работи. Атинянките пък наричат лакедемонките похотливи жени с леко поведение, които раждат тъпи войници.

— И двете мнения са съвсем погрешни — засмя се Таис. Егесихора мълчаливо се усмихваше, наистина приличаше на богиня.

Широката ѝ гръд, извивката на правите ѝ рамене и твърде изправената глава ѝ придаваха осанка на кариатида от Ерехтейона, когато беше сериозна. Но лицето ѝ, бликащо от веселост и младежка закачливост, бързо се менеше.

За учудване на Таис не Птолемей, а Неарх бе сразен от лаконската красавица.

Необикновено просто ядене бе поднесено от робиня. Чаши за вино и вода, нарисувани с черни и бели ивици, напомняха древните съдове от Крит, които се ценяха по-скъпо от златото.

— Нима атиняните се хранят като тесалийци? — запита Неарх, плисна малко от чашата си за боговете и я поднесе на Егесихора.

— Аз съм само наполовина атинянка — отвърна Таис, — майка ми бе етеокритянка от стар род, избягала от пирати на остров Тера под покровителството на Спарта. Там в Емборион се срещнала с баща ми и съм се родила аз, но...

— Не е имало епигамия между родителите и бракът не е действителен — довърши Неарх, — затова имаш толкова старинно име.

— И аз не станах невеста, която „носи в зестра бикове“, а попаднах в училището за хетери при храма на Афродита Коринтска.

— И стана славата на Атина! — извика Птолемей, вдигайки чашата си.

— А Егесихора? — запита Неарх.

— Аз съм по-голяма от Таис. Историята на живота ми, преминала по следите на змията, не е за всеки любопитен — презрително каза спартанката.

— Сега разбирам защо си някак особена — каза Птолемей, — по образ си истинска дъщеря на Крит!

Неарх се изсмя късо и злъчно.

— Какво знаеш ти за Крит, македонецо? Крит е гнездо на пирати, пришълци от всички краища на Елада, Йония, Сицилия и Финикия. Сбирщината разруши и изпотъпка страната, унищожи древната слава на децата на Минос.

— Когато говорех за Крит, имах присърце именно чудесния народ — господар на морето, отдавна отминал в царството на сенките.

— И ти си прав, Неарх, като каза, че пред нас имаме тесалийска гостба — намеси се Александър, — ако има нещо вярно, че критяните са предци на тесалийците, а пък те — на пеласгите, както пише Херодот.

— Но критяните са господари на морето, а тесалийците са конен народ — възрази Неарх.

— Но не и скитници, те са земеделци, които отглеждат коне — изведнъж каза Таис, — поетите отдавна възпяват „хълмистата Фтия в

Елада“, прочута с красивите си жени...

— И с тътнеци от конския бяг равнини — добави Александър.

— Според мене потомци на повелителите на морето са спартанците. — Неарх хвърли поглед към Егесихора.

— Само по законите, Неарх! Погледни златните коси на Егесихора, къде е тука Крит?

— Колкото до морето, аз видях критянка да се къпе в буря, когато никоя друга жена не би посмяла — каза Птолемей.

— А който е видял Таис на кон, той е видял амазонка — каза Егесихора.

— Поетът Алкман, спартанец, сравнява лаконските девойки с енетийски коне — разсмя се Хефестион, погълнал вече доста от вкусното синкавочерно вино.

— Това е той, който възпява красотата им, когато те отиват с танци и песни да пренесат жертва на богинята, голи и с разпуснати коси, приличащи на гъстите гривни на златисточервеникавите пафлагонски кобили — забеляза Егесихора.

— Вие двете много знаете! — възкликна Александър.

— Това им е професията — те продават не само Ерос, но и знания, възпитание, изкуство и красота в чувствата — каза с вид на познавач Хефестион. — А вие знаете ли — подразни ги Хефестион — какво е хетера от висше общества в най-големия град на изкуствата и поезията в цялата Ойкумене? Най-образованата от образованите, най-изкусна танцьорка, рецитаторка, вдъхновителка на художници и поети, с неотразимо обаяние на своята женствена прелест... Ето това е Егесихора!

— А Таис? — прекъсна го Птолемей.

— На седемнадесет години тя е знаменитост. В Атина тя стои много по-горе от велики пълководци, владетели и философи от околните страни. И не можеш да станеш това, което е тя, ако боговете не те надарят с голямо сърце, на което от детинство са разкрити чувствата и същината на хората, изтънчени усещания и познаването на истинската красота много по-дълбоко, отколкото у повечето хора...

— Ти говориш за нея като за богиня — каза Неарх, недоволен, задето Хефестион оцени спартанката по-ниско от Таис, — виж, самата тя не се чувствува такава...

— Та точно това е истинският признак за душевна висота — каза неочаквано Александър и се замисли — ... дълги гриви... — Думите на спартанката събудиха мъката му по черния белочел Буцефал. — Тук атиняните режат гривите на конете си, за да стърчат като четки, също като на шлемовете им.

— За да не съперничат конете на атинянките, между които има малко такива с гъста коса — пошегува се Егесихора.

— Лесно ти е на теб да говориш — изведнъж се намеси мълчаливата досега Нанион, — понеже косите на спартанките са станали пословични, както и свободата им.

— Ако четиридесет поколения твои прадеди бяха ходили с голи бедра, с платнени пеплоси и хитони цяла година, тогава и твоите коси нямаше да са по-лоши.

— Защо ви наричат „файномерис“ — показващи бедрата си? — учуди се Птолемей.

— Покажи им как трябва да се облича спартанката по законите на своята страна — каза Таис на Егесихора, — твоят стар пеплос е окачен в опистоцелата от времето, когато играехме сцена от Кадмийските предания.

Егесихора мълком отиде във вътрешността на къщата.

Неарх не я изпусна от очи, докато тя не се скри зад една завеса.

— „Много странни дарове ни изпраща съдбата“ — изпя насмешливо Хефестион, смигайки на Птолемей.

Той прегърна срамежливата Нанион, шепнейки й нещо. Хетерата почервения, послушно подложи устните си за целувка. Птолемей се опита да прегърне Таис, след като седна до нея, веднага щом Александър стана и отиде при масата.

— Почакай, ще видиш своята богиня — отстрани го тя с ръка.

Птолемей се подчини, учудвайки се как това младо момиче едновременно очарова и заповядва.

Егесихора не се забави, появи се с бял дълъг пеплос, изцяло отворен отстрани и придържан само с къса плетена връзка на талията. Силните й мускули играеха под гладката кожа. Разпуснатите коси на лакедемонката струеха като злато по целия гръб и завършваха в богати къдри под колената, караха я още по-високо и по-гордо да вдига глава, откривайки яки челюсти и могъща шия. Тя танцуваше „Танца на косите“ — „Кометике“, като си акомпанираше сама на глас, високо се

вдигаше на върха на пръстите и напомняше великолепните статуи на Калимах — спартански танцърки, които се люлеят като пламък и ти се струва, че всеки миг ще литнат във възторжен порив.

Въздишка на общо възхищение приветствува Егесихора, която бавно се движеше със съзнание за своята красота.

— Поетът е бил прав! — Хефестион се откъсна от Нанион. — Колко много общо има с красотата на породист кон и с неговата сила!

— Андраподисти — похитители на свободни хора — се опитали веднъж да грабнат Егесихора. Били двама възрастни мъже... Ала спартанките са научени да се сражават, а те мислели, че имат работа с нежна дъщеря на Атика, предопределена да живее в женската половина на къщата — разказваше Таис.

Егесихора, дори непоруменяла от танца, приседна до нея, прегърна приятелката си, без да се стеснява от Неарх, който жадно гледаше краката ѝ.

Александър без желание стана.

— Е, хайре, критянке! Бих искал да те любя, да разговарям с тебе, ти си необикновено умна, но трябва да ида в Киносарг — светилището на Херакъл. Моят баща ми заповяда да отида в Коринт, където ще има голямо събрание. Трябва да го изберат за главен военачалник на Елада, на новия съюз на полисите, разбира се, без упоритата Спарта.

— Пак се делят! — възкликна Таис.

— Какво разбираш под думата „пак“? Това се е случвало много пъти...

— Аз мислех за Херонея. Ако спартанците се обединяха с атиняните, тогава баща ти...

— Би загубил сражението и щеше да отиде в македонските планини и аз нямаше да се срещна с тебе — засмя се Александър.

— Че какво ти донесе срещата? — запита Таис.

— Спомен за красотата!

— Да носиш кукумявка в Атина! Та малко ли са жените в Пела?

— Ти не ме разбра. Аз говоря за това каква трябва да бъде жената! За тази, която носи примирение с живота, утешение и яснота. Вие елините я наричате „астрофаес“ — звездосияйна.

Таис в миг се свлече от креслото и се отпусна на възглавницата до краката на Александър.

— Ти си още съвсем млад, а ми каза това, което човек запомня за цял живот — и като вдигна голямата ръка на царския син, тя притисна към нея страната си.

Александър отметна назад черната ѝ глава и каза с отсянка на тъга:

— Бих те повикал в Пела, но това не ти трябва. Тук ти си прочута в цяла Атика, макар и да не си включена в еоите — Списъка на жените, а аз съм само син на разведена царска жена.

— Чувствувам аз, ти ще бъдеш герой!

— Защо не, тогава ти ще бъдеш моя гостенка винаги, когато пожелаеш...

— Благодаря и няма да забравя. Недей да забравяш и ти — Ергос и Логос (Дело и Слово) са единни, както казват мъдреците.

Хефестион със съжаление се отдели от Нанион, като успя все пак да уговори вечерна среща. Неарх и Егисихора се бяха скрили. Птолемей не можеше и не искаше да отложи посещението на Киносарг. Той изправи за ръка Таис от възглавницата и я привлече към себе си.

— Ти и само ти ме плени. Свободна ли си и искаш ли да дойда при тебе пак?

— За това не се договарят така на прага. Ела пак, тогава ще видим. Или и ти ще отидеш в Коринт?

— Няма какво да правя там! Отиват Александър и Хефестион.

— А хилядата хетери от храма на Афродита Коринтска? Те служат на богинята и не взимат пари.

— Аз казах и мога да повторя — само ти!

Таис хитро присви очи и подаде края на езика си между устните с чудно ярко и същевременно детинско очертание.

Тримата македонци излязоха на сухия вятър и ослепяващата белина на улицата.

Таис и Нанион, останали сами въздъхнаха всяка за нещо свое.

— Какви хора — каза Нанион, — млади и вече толкова зрели. Могъщият Хефестион е само на двадесет и една, а царският син — на деветнадесет. Но колко хора и двамата вече са убили!

— Александър е красив. Учен и умен е като атинянин, закален като спартанец, само че... — Таис се замисли.

— Той не е като всички, съвсем друг е, но аз не мога да го кажа — подхвана Нанион.

— Гледаш го и чувствуваш силата му, а също така, че е далече от нас, мисли си за нещо, което на нас и през ум не ни минава. Поради това е самотен дори и сред своите верни другари, макар че и те не са малки и не са обикновени хора.

— А Птолемей? Забелязах, че ти харесва.

— Да. Той е по-възрастен от царския син, а е по-близък, съвсем познат.

След завоя на пътеката, която заобикаля хълма Баратрон, се показаха гигантските кипариси. Неизпитана досега радост нахлу в сърцето на Птолемей. Ето я и нейната къща. Днес, след десетдневно пребиваване в Атина, тя му се видя бедна и проста наглед. Като че ли вятър подхвана македонца, така бързо се озова на отсрещния склон. Пред направената от груби късове камък ограда спря, за да се успокои, както подобава на воин. Сребристозелените листа на маслините шепнеха над главата му. В този час покрайнината на града, с разпръснатите сред градини къщи, изглеждаше безлюдна. Всички, от малко до голямо, бяха отишли на празника, на възвишението на Агората и Акропола и при храма на Деметра — богиня на плодородието, отъждествявана с Гея Пандора — Земята, която всичко дарява. Както винаги Тесмофориите трябваше да се състоят през първата нощ на пълнолунието, когато настъпваше време за есенната сеитба. Днес се празнуваше завършването на изораването — един от най-древните празници на земеделските прадеди на атиняните, повечето от тях сега вече отказали се от най-почетния труд — да обработват лицето на Гея.

Сутринта чрез Егесихора и Неарх Таис съобщи на Птолемей, че трябва да отиде при нея при залез слънце. Разбрал какво означава тази покана, Птолемей се развълнува така, че учуди Неарх, който отдавна беше признал превъзходството на другаря си в любовта. И сам Неарх се беше изменил след срещата си със спартанската красавица. Неговата мрачност, присъща му от детинство, изчезна, а под булото на увереното спокойствие, което той, бивш заложник, озовал се на чужбина, беше привикнал да носи от ранни години, започна да се

проявява лукава закачливост, привична на неговия народ. Критяните бяха прочути като измамници и лъжци, защото се покланяха на Великата богиня и бяха уверени в смъртността на мъжките богове. Показвайки на елините гроба на Зевса, те извършваха най-страшно светотатство. Ако се съди по Неарх, елините сами бяха излъгали критяните — в цяла Пела нямаше по-верен и по-надежден човек от Неарх. И предадената от него покана на Таис без съмнение не беше шега. Слънцето бавно залязваше. На Птолемея се струваше, че е неприлично да стои пред градинската врата на Таис, но той искаше да изпълни точно нейното желание. Бавно се отпусна на още топлата земя, облегна се на каменната стена и зачака с неизчерпаемото търпение на воин. Последните отблясъци на зарята угаснаха на върха на Егалеийон. Тъмните дънери на маслините се стопиха в здрача. Той погледна през рамо затворената врата, която едва се очертаваше под навеса на портика, и реши, че е станало време. Предчувствие на небивали преживявания го накараха да затрепери като момче, което се премъква на първа среща с харесала му отстъпчива робиня. Птолемея изтича по стълбата, чукна на вратата и неполучил отговор, я отвори — не беше заключена.

В коридора под висяща на бронзова верига двойна лампада стоеше Таис в тъмна екзомида, къса като на амазонка. Даже при слабата светлина на маслената лампада Птолемея забеляза как горяха страните на младата жена, а гънките на тъканта върху високата ѝ гръд се издигаха от учестено дишане. Очите ѝ, почти черни на засенченото ѝ лице, гледаха открито Птолемея. Македонецът замря, погледнал в очите ѝ. Лента, с цвета на хитона ѝ, пристягаше гъстите къдри на косата ѝ на темето. „Като на Атина Лемния“ — помисли Птолемея и веднага си каза, че Таис, сериозна и съсредоточена като воин пред сражение, с втрещен поглед и почти заплашително наведена горда глава, наистина прилича на страшната Лемнянка.

— Чакам те, мили — просто каза тя, наричайки за първи път така македонец и влагайки в тази дума толкова нежност, че Птолемея нетърпеливо въздъхна и се приближи, протегнал ръце.

Таис отстъпи леко, взе някъде иззад вратата широк химатион и като замахна с него, загаси лампадата. Птолемея се спря смаян в тъмнината, а младата жена се промъкна към изхода. Ръката ѝ намери ръката на македонец, здраво я стисна и го потегли след себе си.

— Да вървим.

Те излязоха през странична вратичка сред храсти и поеха по една пътека надолу към река Илис, която течеше през градините на Лицея и светилището на Херакъл до вливането си в Кефис. Ниско подалият се полумесец осветяваше пътя.

Таис вървеше бързо, почти тичешком, без да се оглежда, и нейната сериозност се предаде на Птолемей. Той я следваше мълчаливо, любувайки се на походката и, изправена, със свободно изпънати рамена, която придаваше величественост на малката ѝ фигура. Стройната и шия гордо възправяше главата ѝ с тежкия възел коси на високия тил. Тя плътно се загъна в тъмния химатион, който при всяка стъпка се впиваше дълбоко ту от едната, ту от другата страна на талията ѝ и подчертаваше гъвкавото и тяло. Малките ѝ крака стъпваха леко и уверено, а гривните на краката — перисцелидите — сребристо звъняха на глезените ѝ. Сенките на гигантски платани закриха пътя. Зад тази тъмна стена пламна със студена светлина беломраморна площадка — полукръг от гладки плочи. На висок пиедестал се възвишаваше бронзова статуя на богиня. Долу — едва чуто, бълбукаше Илис.

Леко навела глава, богинята сваляше от раменете си тънко покривало и погледът на очите ѝ от зелени светещи камъни приковаваше вниманието. Особеният, рядък за изображение на божества израз на съчувствие и откровеност поразително се свързваше с тайнствената дълбочина на всезнаещия поглед, сякаш богинята се навежда над смъртните, за да открие в тишината и безлюдното на звездната нощ всекиму негова собствена тайна. Лявата ръка на богинята протягаше разкошната роза, символ на женската същност, цветето на Афродита и на любовта — това беше знаменитата в целия елински свят „Афродита Урания в градините“. Силното тяло, обвито в гънките на пеплоса, бе замряло в спокоен ентазис. Облеклото, необикновено отворено на рамената по древния азиатски или критски канон, оголваше гърдите, високи, сближени и широки като винени кратери, рязко противоречиви със своята чувствена сила на вдъхновената тайна на лицето и на строгата поза на Небесната Афродита.

От всички художници на Елада Алкамен за пръв път бе успял да съчетае древната сила на чувствената красота с духовния полет, да

създаде религиозен образ с непреодолима привлекателност и да го изпълни с обещание за пламенно щастие. Богинята е Майка и Урания едновременно.

Таис с благоговение се приближи до богинята и като шепнеше нещо, обгърна краката на знаменитата творба на Алкамен. Тя замря в подножието на статуята и изведнъж отскочи назад при неподвижно застаналия Птолемей. Облегната на мощната му ръка, тя мълком и изпитателно погледна в лицето македонца, опитвайки се да намери необходимия отзвук. Птолемей чувствуваше, че Таис търси в него нещо, но продължаваше да стои мълком, смутено усмихнат. А тя пак така внезапно с един скок застана в средата на мраморната площадка. Като плесна трикратно с ръце, Таис запя химна на Афродита с подчертан ритъм, както-пеят в храмовете на богинята, преди да излязат свещените танцьорки.

— ... Не изчезва усмивката от нейното скъпо лице и прекрасно е цветето на богинята. — С ритмичен танц тя отново се приближи до Птолемей.

— Приеми, богино, песента и запали у Таис пламенна страст! — изведнъж гръмогласно запя Птолемей и сграбчи девойката.

Този път тя не се отдръпна. Обви ръце около шията му, здраво се притисна до него. Химатионът падна на земята и през тънката тъкан на хитона горещото здраво тяло на Таис стана съвсем близко.

— Ти, воине, си знаел химните на Афродита?! Не трябва да молиш богинята за огън. Внимавай да не изгориш в него — прошепна девойката.

— Тогава... — Птолемей намери устните на Таис и двамата замряха. Неочаквано младата хетера с всички сили отблъсна широката гръд на Птолемей и се изтръгна.

— Да идем по-нататък — със задъхване каза тя, — нарочно чаках този ден. Днес отведоха бикове в планината...

— Че какво от това? — не разбра Птолемей.

Таис се повдигна на пръсти и се приближи до ухото му:

— По древния обичай на атинските земеделци, искам да бъда твоя, върху току-що разорана нива.

— На нива ли? Защо?

— Нощем, върху трикратно разорана нива, за да поема в себе си плодовитата сила на земята, да я пробудя...

Птолемей обгърна здраво раменете на девойката в безмълвно съгласие и Таис се спусна надолу по течението на рекичката, а после зави на север към свещения Елевзински път.

В долината на Илис падна дълбока тъмнина, луната се скри зад планинския гребен, звездите блестяха все по-ярко.

— Как виждаш пътя? — запита Птолемей. — Познат ли ти е?

— Познат ми е. Отиваме на нивата на Скирон. Там в нощта на пълнолунието жените празнуват празника на Деметра Законодателката.

— Че позволено ли е на хетерите да участвуват в Тесмофориите? И какво се прави на нивата на Скирон? Ще се опитам да отида там, ако остана до пълнолунието в Атина.

— Не можеш да идеш! Само на жени, само на младите, е позволено да ходят там през нощта на Тесмофориите след факелното надбягване. Но не и на хетерите!

— Как си научила пътя?

— Още преди да стана хетера. След факелното надбягване жриците на Деметра ме избраха между дванадесетте. И когато празника завърши за непосветените, ние голи пробягахме в късна нощ тези трийсет стадия, които отделят нивата от храма.

— И после?

— Не е позволено да се разказва за това. Женска тайна. И всички ние сме обвързани с тежка клетва. Но се помни за цял живот. И тичането към нивата също не може да се забрави. Тичаш под ярката висока луна сред мълчанието на нощта ведно с пъргавите и красиви другарки. Тичаме, едва докосвайки земята, цялото тяло е като струна, която очаква докосването на богинята. За миг те докосват клони, лек вятър милва разгорещеното тяло. И когато преминаваш през страшния кръстопът със стражите на Хеката... — Таис замлъкна.

— Говори по-нататък. Ти така хубаво разказваш — нетърпеливо продума Птолемей.

— Обхваща Те чувство на освобождаване от всичко. Спреш, а сърцето толкова силно бие. Разпериш ръце, поемеш дълбоко дъх и ти се струва: още миг и ще отлетиш далече сред мириса на трева, гора и море. Ще изчезнеш в лунната светлина като сол, хвърлена във водата, както лекият дим от огнището в небето. Няма нищо между тебе и майката Земя. Ти си Тя, а Тя е ти!

Таис ускори за малко забавения си ход и зави наляво. Пред тях зачерняхя редица дървета, които заграждаха нивата от север.

Всичко наоколо мълчеше, само едва шепнеше вятърът, който разнасяше дъх на тамян. Птолемея ясно виждаше Таис, но нищо не различаваше в далечината. Те постояха, заслушани в нощта, която ги беше обгърнала с черно покривало, после слязоха по пътеката сред нивата. Многократно разораваната земя беше пръхкава, сандалите дълбоко потъваха в нея. Най-после Таис спря, въздъхна и хвърли химатиона, като направи знак на Птолемея да стори същото. Таис се изправи и вдигнала ръце над главата си, отвърза лентата и разпусна косите си. Тя мълчеше. Пръстите на ръцете и се свиваха и отпускаха милвайки косите на Птолемея, плъзвайки се по тила и шията му.

Силна и свежа миризма се носеше от влажната, топла, неотдавна изорана земя. Сякаш самата Гея, вечно млада, изпълнена с плодоносните сокове на живота, се бе отпуснала във властна отмалялост.

Птолемея усети в себе си титанична сила. Всеки мускул на мощното му тяло придоби бронзова твърдост. Като взе Таис на ръце, той я издигна към трептящите звезди, като с нейната красота хвърляше предизвикателство към равнодушната вечност.

Измина доста време, докато те отново се върнат сред околния свят, на нивата на Скирон. Навеждайки се над лицето на любимата си, Птолемея зашепна стих от едно любимо стихотворение. Сега той съжеляваше, че в сравнение с Александър знае толкова малко от тях.

— „Асперос ейсаугазо астер емос!“ („Ти гледаш звездите, моя звезда!“)

Таис бавно извърна глава, взирайки се в Птолемея.

— Добре си образован, мили. Глупави са моите съотечественици, които считат македонците за диви планинци. Но аз разбрах — ти си далече от Урания, по-добре ти е да си с Гея.

Птолемея видя ресниците ѝ, къдриците коса на челото ѝ и тъмните кръгове около очите ѝ. Озърна се. Краищата на нивата, които изглеждаха в тъмнината необятни, бяха съвсем близки. Дългата предесенна нощ бе завършила. Таис се приповдигна и учудено гледаше зората, която възхождаше зад Химет. Долу, между дърветата се чу

блеене на овци. Таис бавно стана и се изправи пред първите лъчи на слънцето, които още по-рязко подчертаха бакъреночервения оттенък на загорялото ѝ тяло. Ръцете ѝ се вдигнаха към косите с вечния женствен жест на пазителка и соблазвателка на красотата, копнееща и призоваваща, изчезваща и отново възвращаща се, докато съществува човешкият род. Таис се наметна с химатиона, сякаш беше изстинала, и бавно тръгна до гордия Птолемей, замислена, с наведена глава.

Когато излезе на Елевзинския път, Таис тръгна към храма на Афродита Урания направо през Керамик.

— Пак при твоята Небесна царица на любовта — засмя се македонецът, — като че ли просто не си атинянка. Аристотел казва, че древните народи — асирийци ли, какво ли, са започнали да се кланят на Урания под името Анахит?

— А в Крит още по-рано, после в Китера, където Урания е изправена въоръжена, а след това бащата на Тезей, Егей, ѝ е направил храм в Атина — без желание промълви Таис. — Но ти не трябва да вървиш с мене. Иди при приятелите си... Не, чакай! Застани отляво! — И Таис, без да се стеснява от минавачите, се притисна до Птолемей, а с дясната си ръка направи предпазващия знак на Хеката!

Македонецът погледна в тази посока и видя само един стар, изоставен жертвеник, макар някога да е бил направен богато с мрачни изваяния от масивен тъмен камък.

— Какво е това, което може да уплаши храбрата Таис, която не се страхува нито от нощта, нито от звездното небе и грозните кръстопътища, където властвува Хеката?

— Жертвеник на Антерос — богът на противоположността, страшна и жестока нейна противоположност. Щом самата Афродита се плаши от могъщия Ерос, още повече ние, нейните служителки, се страхуваме от Антерос. Но мълчи! Да се махаме по-скоро оттука.

— Разкажи ми за Антерос — помоли Птолемей, когато се изкачиха в мраморното сияние на площадите и храмовете над Керамик и над Стоя.

— Друг път! Хелиайне! — Таис вдигна ръка като прощален жест и изтича по бялата стълба на храма на Урания.

Птолемей поднесе на Таис обикновено кедрово ковчеже, като докосна коляното ѝ. Таис седеше в градината, наслаждавайки се на късните бледни рози и завивайки се с химатиона от пронизващия вятър. Сухите листа шумяха, сякаш призраци се промъкваха с предпазливи стъпки към своите незнайни цели.

Таис въпросително погледна македонца.

— Моят анакалиптерион — сериозно каза той, а тя му отвърна със звънък смях.

— Не се ли смееш напразно? — сурово каза Птолемей.

— Че защо? Ти ми носиш подарък, който съпругът поднася след сключване на брак, сваляйки покривалото на невестата. А пък ти ми даряваш своя анакалиптерион в деня на сбогуване, и то след като много пъти си смъквал от мене всички покривала. Не е ли късно?

— Разбери, атинянке, или пък критянке, в края на краищата не зная Каква си в действителност...

— Не е ли все едно? Или ти мечтаеш за девойка, чиито предшественици са от еоите — Списъка на жените?

— Доколкото разбирам, всяка истинска критянка е от по-древен род, отколкото всички атински прародителки — възрази Птолемей, — за мен това няма значение. Аз не съм ти подарил нищо и това е срамота. Но какво притежавам аз в сравнение с купищата сребро на твоите поклонници? А тук... — Птолемей коленичи на пода и отвори ковчежето върху коленете на Таис. Статуйката от слонова кост и злато беше без съмнение много стара; не по-малко от едно хилядолетие беше изминало от времето, когато неповторимото изкуство на скулптора от Крит беше създадо този образ на участница в Тавромахия — свещената и смъртно опасна игра с особена порода гигантски бикове, отглеждани в Крит, а днес изчезнали.

Таис внимателно я взе, помилва я с пръсти, въздъхна с възхищение и внезапно се разсмя толкова заразително, че този път и Птолемей се усмихна.

— Миличък, че това нещо струва колкото оная купчина сребро, за което ти мечтаеш. Откъде я имаш?

— От войната — кратко отвърна Птолемей.

— Защо не я даде на своя приятел Неарх, единственият истински син на Крит сред вас?

— Исках. Но Неарх каза, че това е женска работа и носи нещастие на мъжа! Той е податлив на древните суеверия на своята страна. Някога там са мислели, че женската богиня-майка е най-главна от всички небесни жители.

Таис замислено погледна македонца.

— И тук много хора вярват и са вярвали в това.

— А може би и ти?

Без да отговори, Таис затвори ковчежето, стана и поведе Птолемей във вътрешната стая, на топло и при ароматните псестиони. Тези ечемичени банички с мед, опържени в масло, бяха много вкусни у Таис, която понякога готвеше сама.

Като настани гостенина, Таис започна да шета край масата, приготвяйки вино и пикантен сос за месото. Тя вече знаеше, че македонците не обичат любимата на атиняните риба.

Птолемей следеше безшумните ѝ движения. В прозрачен сребрист хитон, с еолийска кройка от съвсем тънка тъкан, която внасяха от Персия, сред стаята, засенчена от зелени завеси, Таис изглеждаше обляна от лунна светлина, същинска Артемида. Тя беше разпуснала косата си като пирейско момиченце, беше я привързала с проста връзка на тила си и бе същинско въплъщение на весела, дръзка и неуморима младост. Това удивително се съчетаваше с уверената мъдрост на жена, която съзнава красотата си и умее да се бори с изненадите на съдбата — на това я беше научил животът на знаменита хетера в най-красивия град на Елада. Контрастът беше пагубно неотразим и Птолемей едва не застена, забил нокти в дланите си. Раздялата нямаше да бъде кратка. По-скоро той завинаги губеше Таис.

— Не може да не замина. Царският син има неприятност — нова свада на баща му. Заедно с майка си е избягал в Епир. Страхувам се, че животът му е в опасност. Александър няма да изостави майка си, която се стреми към власт — опасно нещо за една бивша съпруга.

— Нима те упреквам?

— Не, но тъкмо това е лошото. — Птолемей се усмихна плахо и тъжно.

Домъчня и за този млад и закален воин. Тя приседна до него, галейки твърдите му къдриви коси, подстригани ниско повоенному. Птолемей протегна шия да целуне Таис и видя нова огърлица. Тънка

верижка от тъмно злато с причудлива плетеница се съединяваше в центъра с две блестящи звезди от ясножълт електрон.

— Ново ли е? Подарък от Филопатор? — ревниво запита македонецът.

Краткият тих смях, характерен за Таис, беше за него най-откровен отговор.

— Филопатор и който и да е друг трябва да заслужи правото да ми подари още една звездичка.

— Не разбрах. За какво право говориш? Всеки подарява, каквото иска или каквото може.

— Ала не и в този случай. Погледни по-внимателно. — Таис сне верижката и я подаде на Птолемей.

Всяка звезда един дактил в диаметър имаше по десет тесни сребристи лъча, а по средата буквата „капа“, която също означаваше цифрата десет. Птолемей върна огърлицата и сви рамене в недоумение.

— Извинявай, забравих, че си от Македония и може да не познаваш обичаите на хетерите, макар майка ти Арсиное...

— Чакай, спомних си! То е нещо като отличие, нали?

— В любовта.

— И капата ли?

— Не само като цифра, а и като име на богинята Котито. Същата, която почитат в Тракия и Коринт и по южните брегове на Евксинския Понт. Ти можеш да прибавиш тук трета звезда.

— Афродита Мигонитида! Не знаех и няма да успея да ти я подаря.

— Сама ще сторя това.

— Не. Аз ще ти я изпратя от Пела, ако боговете бъдат милостиви към Александър и към мен — нашите съдби с него са се слели. Дали ще излезем сред необятната Ойкумене, или ще слезем под земята, но заедно.

— Аз повярвах в Александър. Неговата цел ми е неизвестна, но той има сила, която не се дава на обикновени хора.

— А аз нямам ли?

— Такава сила, не. И аз съм доволна от това. Ти си моят силен, умен, смел воин и дори можеш да бъдеш цар, а аз — твоя царица.

— Кълна се в Бялото куче на Херакъл, ти ще бъдеш царица!

— Може би някога. Готова съм. — Таис се сгуши в Птолемей и двамата не гледаха вече напред към неизвестната съдба.

От неизмеримата далечина на бъдещето времето бавно течеше над тях и неизбежно и неумолимо отминаваше в невъзвратимото минало. Отмина и тяхната среща. Таис вече стоеше на прага, а Птолемей, безсилен да се откъсне от приятелката си, се бавеше, притеснен от необходимостта да бърза в Хидафиней при Неарх, където щяха да доведат коне. Той не знаеше, че точният и изпълнителен критянин все още се промъкваше с оклюмана глава по малките улички на Керамик, след като се беше сбогувал с Егесихора.

— Ти не ми каза какво ще стане, ако Александър остане жив и стане цар след баща си? — запита Таис.

— Ще има дълъг поход, война и пак поход, помогни ми, Атино Келевтия, покровителко на пътищата! Той мечтае да стигне до края на света, до жилищата на боговете, там, където изгрява слънцето. И Стагиритът Аристотел по всякакъв начин разпалва у него стремежа към тоя подвиг.

— И ти ли ще тръгнеш с него?

— Докрай. А ти би ли дошла с мене? Не като с воин, а с военачалник.

— Винаги съм мечтала за далечни страни, но пътищата за нас, жените, са недостъпни другояче освен в колесниците на победителите. Стани победител и ако съм ти още мила...

Птолемей отдавна вече беше изчезнал зад далечната къща, но Таис дълго още гледаше след него. Докато докосването на една робиня не я изтръгна от нейната замисленост. Тя беше приготвила водата за къпане.

Птолемей, преодолявайки силата на любовта, вървеше с бърза стъпка и не си позволи да хвърли прощален поглед към Таис — считаше се за лош признак да се озърнеш, когато си отиваш. Не погледна и нейното мраморно въплъщение — една от девойките на оградата на храма на Безкрилата Нике. Там една от тези Нике с тънък древен пеплос, с отметната назад глава, сякаш се канеше да литне или да се хвърли напред в неудържим порив, живо му напомняше неговата възлюблена. Македонецът, чудейки се сам на себе си, винаги отиваше до храма, за да погледне барелефа.

ВТОРА ГЛАВА

ПОДВИГЪТ НА ЕГЕСИХОРА

Метагейтнийон, винаги горещ месец в Атика, беше особено зноен в последната година на сто и десетата олимпиада. Небето, толкова чисто и дълбоко, че го възпяваха дори чуждоземци, бе придобило оловен оттенък. Кристалният въздух, който винаги придаваше на всички статуи и съоръжения вълшебното очертание, започна да струи и да трепти, сякаш беше хвърлил върху Атина покривало от измамна и нетрайна променливост, от лъжа и лъжливи видения, толкова характерни за пустините по далечните южни брегове.

Таис не отиваше с кон да се къпе — пътят беше станал много прашен — и само понякога на разсъмване излизаше да язди, за да изпита за кратко полъха на вятъра върху разгорещеното си тяло в бързото препускане.

Следобедният зной тежко притискаше града. Всичко живо се беше изпокрило на сянка сред прохладата на храмовете и колонадите, в тъмнината на затворените с капаци жилища. Само нарядко изтракваша колела на мудно влачена каручка или копитата на потен кон, чийто ездач бързаше да се укрие на сянка.

Егесихора влезе бързо както обикновено и спря, заслепена при преминаването от светлина към полумрака на спалнята. Без да губи нито минута, тя хвърли лекия хитон и седна до нозете на просналата се върху леглото, също така гола приятелка. По широко разтварящите се ноздри и често повдигащата се гръд, Таис разбра че спартанката е разгневена.

— Какво ти е? — лениво запита тя.

— Не знам. Яд ме е на всичко. Омръзнаха ми вашите атиняни — кресливи, бърбиви, сплетници. Та това ли са същите онези велики архитекти и художници, мъдреци и воители, за които толкова гордо са писали по времето на Перикъл? Или оттогава всичко се е променило?

— Не разбирам какво те е прихванало? Да не са те отровили с нещо на симпозиума онзи ден? Виното ми се видя кисело...

— На тебе виното, а на мен ми се стори кисел целият ми живот! Все повече хора се трупат в Атина. Те се озлобяват от теснотията, от шума, виковете, вечната липса ту на вода, ту на храна. В този пек всички гледат като врагове хората, които срещат. И гинекономите се сърдят без причина — скоро красива жена няма да може да излезе на Агората или на Акропола вечерно време.

— Тук съм съгласна с тебе. В Атина е тясно, пък и в цяла Атика. Казват, че са се събрали петстотин хиляди души.

— Света майко Деметра! В цяла Спарта няма повече от сто и петдесет хиляди. А при такова натрупване хората си пречат един на друг и се озлобяват. Гледат разкош, красота и завиждат, изпълвайки въздуха с изпарения на черна злъч.

— Не е само теснотията, Егесихора! Това са последиците от предишните войни и особено от миналогодишната. Нашият красавец, царският син, сега македонски цар и в действителност владетел на Елада, показва вълчите си зъби, слава на Аполон Ликейски! И до днес още на робския пазар продават по сто драхми тиванец, а жените — по сто и петдесет. Град Тива е заличен от лицето на Гея. Цяла Елада се ужаси!

— Освен Спарта!

— Нима Спарта ще устои сама? Положението на вашия цар Агис е лошо — той искаше да остане сам, когато задружният бой би завоювал победа за гърците, и си остана сам срещу един могъщ враг.

Егесихора се замисли и въздъхна.

— Само три години минаха, откакто македонските момчета дойдоха при нас...

— Само македонските ли? А какво става с Крит? Лакедемонката се изчерви, но продължи:

— Филип е убит, Александър се възцари и сега е на негово място главен стратег на Елада, разруши Тива и сега...

— Потегля в Азия срещу персите да продължи започнатото от баща си.

— Получи ли новини от Птолемей? Отдавна ли?

— През един от тежките дни на хекатомбейон. И оттогава — нищо. Наистина изпраща ми по едно писмо на година. Отначало пишеше по пет.

— Кога ти е изпратил тази? — Спартанката докосна третата звезда на огърлицата, която блестеше на медното тяло на приятелката ѝ.

Таис наведе ресници и след малко каза:

— Птолемей пише, че Александър проявил наистина божествена дарба. Също като Темистокъл той винаги може веднага да изобрети нов ход, да вземе друго решение, ако старото не допада. Но Темистокъл се стремеше на запад, а Александър отива на изток.

— Кой е по-прав?

— Отде да зная? На изток има баснословни богатства, безброй народи, необятни простори. На запад хората са по-малко и Темистокъл дори е мечтаел да пресели атиняните в Ентория, отвъд йонийско море, ала умря като изгнаник в планините на Тесалия. Сега гробът му е на западния нос на Персийския хълм, където е обичал да седи и да гледа морето. Аз бях там. Самотно място на покой и печал.

— Защо печал?

— Не знам. Можеш ли да кажеш ти защо тежка мъка, дори страх обхваща хората в развалините на Микене? Лошо, проклето, забравено от боговете място. В Крит показват гробницата на Пазифая и същото, подобно на страх чувство обхваща пътниците, сякаш сянката на царицата с искрящо име и ужасна слава стои пред тях.

— Ти, мила, можеш да бъдеш наречена Пантодая. — Егесихора възторжено целуна приятелката си. — Хайде да идем на гроба на Темистокъл да потъжим заедно! Някаква злоба кипи в мене срещу този живот, имам нужда от утешение и не го намирам.

— Ти си същинска телктера — вълшебница, която утешава, както казват поетите — възрази Таис, — просто ние остаряваме повече и в живота ни се мярка нещо друго, а очакванията стават повече.

— Какво чакаш ти?

— Не знам, някаква промяна, пътешествие може би.

— А любов? А Птолемей?

— Птолемей не е мой. Той е теликрат, покорител на жени, но аз няма да живея при него като затворница, било като атинска или македонска съпруга, и да ме наказват с рафанида, ако изменя. Мене ли?!

А пък бих отишла с него далече, много далече! Хайде да идем на хълма Пирей още днес. Ще изпратя Клонария с бележка до Олор и

Ксенофил. Те ще ни придружават. Вечерта ще поплуваме, когато спадне жегата, и ще прекараме там лунната нощ до разсъмване.

— С двама мъже?

— Тези двамата толкова се обичат помежду си, че сме им необходими само като приятели. Те са добри младежи, смели и силни. На миналата олимпиада Ксенофил участва като борец от юношите.

Таис се върна у дома си още преди слънцето да започне да буйствува по белите улици на Атина. Странна замисленост я обзе на склона на хълма над Темистоклеона, където седяха заедно с Егесихора, докато двамата им спътници лежаха долу край лодката и разискваха скорошното пътуване до Парни за лов на диви свине. Егесихора повери една тайна на приятелката си. Еоситей — по-малкият братовчед на Агис, спартанският цар, ще отплува в Египет с голям отряд войска, която египетският фараон Хабабаш е наел за лична охрана. Сигурно се кани да прогони персийския сатрап. Ще отплуват едновременно шест кораба. И началникът на лакедемонците я вика да замине с него, предричайки на дивната дъщеря на Спарта слава в страната на поетите и древното изкуство.

Егесихора прегърна силно Таис и започна да я придумва да отиде заедно с нея в приказния Египет. Ще може да иде и на Крит — с такава сигурна защита не бива да се страхува от никакви пирати или разбойници.

Таис припомни на приятелката си какво им беше разказвал Неарх за погубената древна красота на Крит, за изчезналото предишно население, за бедността, обхванала острова, разорен от безспирни нападения и войни с различни племена.

Дворците на Кносос и Фестос са се превърнали в купища камъни от пожарите и земетресенията, изчезнало е предишното население и никой вече не може да прочете надписите на забравения език. Само тук-таме по хълмовете още се издигат гигантски каменни рога, сякаш изпод земята се надигат биковете на Крепителя на земята Посейдон, и широки стълби се спускат към площадките за свещени игри. Понякога сред бурените изведнъж попадат на отломки тежки амфори, високи Два човешки боя, с извиващи се змии на издутите им страни, а до тях в

чисти искрящи басейни се плиска вода, която все още бърза по тръбите на водопроводите...

Таис взе сандъчето с критската статуйка — подарък от Птолемей, извади скъпоценната скулптура и като се излегна върху леглото, заразглежда я, сякаш я виждаше за първи път. Времето и тежките мисли през последните дни ѝ бяха дали сякаш нови очи. Повече от хиляда години — това е страшно далечно време, още не е съществувала великолепната Атина, а героят Тезей още не е бил ходил в Кносос да убива Минотавъра и да смазва могъществото на великата морска държава! От тази неизмеримо дълбока далечина се яви при нея това живо, фино изваяно напрегнато лице, с огромни вторачени очи и малка тъжна уста. Прегънатите в лактите ръце бяха вдигнати с дланите напред — неизвестно дали знак за спиране или за внимание. Дългите крака, леко разтворени, девически тънки, изопнати, опрени на пръсти, бяха израз на момент на скок от земята за полет. Облеклото — от тънко злато, скроено като къса престилка с украса, и широк пояс, стегнат на невероятно тънката талия. Пристегнатият корсаж, закрепен с две презрамки, оставяше гърдите и оголени. На ключиците ѝ в началото на здравата шия беше легнало широко огърлие. Именно легнало — поради силно изпъкналия гръден кош. Лента, минаваща под брадичката на девойката, привързваше високата коническа прическа. Таврополата беше много млада — четиринадесет години, най-много — петнадесет.

Таис изведнъж разбра, че беше нарекла неизвестната критска девойка ловджийка на бикове — епитет на Артемида. Боговете са завистливи и ревниви за своите права. Но богинята не може нищо да направи на тази, която е отишла в недостъпното дори за самия Зевс минало и се е скрила като сянка в подземията на Аид. Вярно, Артемида може да се разсърди на живата Таис. Но какво ли общо има девствената ловджийка с нея, хетерата, служителка на Афродита?

И Таис отново спокойно заразглежда статуетката. Нищо детско не беше останало в лицето и фигурата на бдителната девойка с опасна професия. Особено беше трогната Таис от скръбната ѝ уста и безстрашния поглед. Тази девойка е знаела какво ѝ предстои. Животът ѝ не е бил много дълъг, отдаден на смъртоносната игра — танц с дългорогите петнисти бикове, олицетворяващи съкрушителния Земеръсец Посейдон. Девойките таврополи са били главните

действащи лица в този свещен ритуал, чийто древен смисъл, загубил се по-късно, се е заключавал в победата на женското начало над мъжкото, на богинята-майка над временния ѝ съпруг. Силата на страшното животно се разпилявало в танца — в борбата с невероятно бързите скачащи девойки и юноши, специално подготвени за балета на смъртта от познавачи на сложния ритуал. Критяните вярвали, че с това се отклонява гневът на бога, бавно и неумолимо назряващ в недрата на земята и морето.

Като че ли жителите на древния Крит са предчувствували, че тяхната висока култура ще загине от ужасни земетръси и приливи. Откъде са се появили тези нейни далечни прадеди? Откъде са дошли, къде са изчезнали? От това, което тя самата знаеше от митовете, от това, което разказваше Неарх на своите две запленени слушателки, на Крит още по времето, когато наоколо му са бродили полудивите прадеди на елините, са живели прекрасни, изискани хора, художници, мореплаватели, пътешественици в далечни страни. Необяснима е изтънчената поетична красота на критската култура сред грубите войнствени чергари по бреговете на Вътрешното море и тя може да бъде сравнена само с Египет...

Разтърсвайки късо остриганите си остри коси, влезе Клонария — една от робините.

— Там е дошъл оня. — Гласът на момичето трепна от дълбоко вкоренена ненавист към търговеца на човешка стока.

Таис се опомни.

— Вземи сандъчето с парите, отброй три мини със сова и му ги дай.

Робинята се засмя. Таис се усмихна и с жест ѝ заповяда да се приближи.

— Ще пресметнем заедно. Три мини са сто и осемдесет драхми. Всяка сова е четири драхми, всичко четиридесет и пет сови. Разбра ли?

— Да, кирия. Това за тиванката ли е? Не е много скъпо! — Девойката си позволи презрително да се усмихне.

— Ти ми струваше по-скъпо — съгласи се Таис, — но недей да съдиш по цената за качеството. Има различни случаи и ако тебе са те купили скъпо, то могат да те продадат и по-евтино...

Не успя Таис да довърши фразата и Клонария притисна лице до коленете ѝ.

— Кирия, не ме продавай, ако заминеш. Вземи ме Със себе си!

— Какво приказваш? Къде ще заминавам? — учуди се Таис, отхвърляйки падналите коси от челото на робинята.

— Може би ще отидеш някъде. Така мислим ние, твоите слуги. Ти не знаеш колко ужасно ще бъде за нас да се озовем у когото и да било след тебе, добрата, прекрасната.

— Та малко ли са на света добрите хора?

— Малко са такива като тебе, госпожо. Не ме продавай!

— Добре, обещавам ти. Ще те взема със себе си, макар че не се каня да отивам никъде. Как е тиванката?

— След като я нахраниха, толкова се ми, че изразходва всичката вода в кухнята. Сега спи, като че ли не е спала цял месец.

— Тичай, търговецът чака. И не ме тревожи повече, ще спя.

Клонария бързо отброи среброто и весело, като подскачаше, избяга от спалнята.

Таис се обърна на гръб и затвори очи, но след нощното пътешествие и развълнуваните разговори с приятелката ѝ сънят не идваше.

Те стигнаха с лодката до халките на Пирейското пристанище, което беше вече претъпкано от народ. Като оставиха лодката на съхранение на двамата приятели, Таис и Егесихора под относителната прохлада на левконот — „белия“ южен вятър, разчистил небето, тръгнаха покрай Голямата стоа, където търговията беше вече в пълен разгар. На кръстовището на Фалеронския и Средностенния пирейски път имаше малък пазар на роби. Утъпкана прашна площадка, застроена от една страна с дълги ниски бараки, които се даваха под наем на роботърговците. Груби плочи, дъсчени подиуми, изтъркани от краката на безброй посетители — вместо обширно възвишение от светъл мрамор под сянката на покрита колонада и заградени портици, каквито украсяваха големия робски пазар на петнайсет стадий по-горе в самата Атина.

Двете хетери равнодушно заобиколиха по страничната пътека. Вниманието на Таис бе привлечено от група изтощени хора, изложени в крайнината на пазара на отделен дървен подиум. Сред тях имаше две жени, покрити как да е с парцали. Без съмнение те бяха елини, по-скоро тиванци. Повечето от жителите на разрушената Тива бяха отпратени по далечни пристанища и отдавна бяха продадени. Тази

група от четирима мъже и две жени навярно бе докарана на пристанищния пазар от някой богат земевладелец, за да се избави от тях. Таис се възмути от тази продажба на свободни хора от някога прочутия град.

Пред подиума застана висок човек с напудрено лице, обкръжено от много гъста брада на едри къдри, явно сириец. С небрежен жест на пръста си той заповяда на търговеца да изтласка напред по-младата от жените, чиито отрязани коси на гъсто снопче лежаха на тила ѝ, прихванато от тясна синя лента около главата. По бухналото гъсто снопче на тила Таис прецени от какви великолепни коси се е лишила тиванката, красива девойка на осемнадесет години, с обикновения за елините среден ръст.

— Цената? — важно подхвърли сириецът.

— Пет мини и това е даром, кълна се в Атина Алеа!

— Ти си луд! Да не би да е музикантка Или танцьорка?

— Не, но е девствена и много красива.

— Съмнителна работа. Военна плячка... Погледни очертанията на бедрата, на гърдите ѝ. Плащам една мина, хайде, две, последно! Такава робиня не се продава в Пирея, а ще я заведат в Атина. Я съблечи я!

Търговецът не помръдна и купувачът сам дръпна последната дрипа на робинята. Тя не пуцаше вехтата тъкан и се извърна настрана. Сириецът ахна. Минувачите и зяпльовците се разсмяха високо. Върху кръглия задник на девойката се виждаха подути ивици от бич, пресни и червеникави, редуващи се с вече заздравили рани.

— Ах ти, измамнико! — викна сириецът, който явно добре говореше на атическо наречие. Като хвана девойката за ръка, той напипа следи от ремъци по нея, които са стягали тънките ѝ китки. Тогава повдигна евтините мъниста, надянати на врата на девойката, за да скрият следите от въжетото.

Съвзелият се търговец застана между сириеца и робинята.

— Пет мини за опърничава девойка, която трябва да се държи на синджир! — негодуваше сириецът. — Няма да ме измамиш. Бива си я само за наложница и да носи вода. След разрушаването на Стовратната Тива девойките тук станаха много евтини, дори и красивите — къщите по всички пристанища на Вътрешното море са пълни с тях.

— Хайде за три мини — съвсем даром! — каза притихналият търговец.

— Не, нека плати този, който е поискал да се избави от несполучливата покупка на тази сган. — Сириецът посочи тиванците, помисли малко и каза: — Давам ти половината, все пак това са деветдесет драхми. Взимам я за моряците си на връщане. Казах последната цена! — И сириецът окончателно тръгна към друга купчина роби, седнали на каменен подиум на няколко крачки от тиванците.

Търговецът се колебаеше, а момичето побледня или по-скоро посивя под праха и загара, който покриваше измъченото ѝ гордо лице.

Таис приближи до подиума, свали от синкавочерната си коса покривалото от лек газ, с което се спасяваха от праха богатите атинянки. До нея застана златокосата Егесихора и дори мрачните очи на продаваните роби бяха приковани към двете прекрасни жени.

Тъмните упорити очи на младата тиванка се разтвориха, пламъкът на безпокойна омраза угасна в тях. И Таис изведнъж видя лице на човек, обучен да чете, да възприема изкуството и да осмисля живота си. Теоноя — божественият разум — беше оставил следа върху това лице. И тиванката съзря същото в лицето на Таис и ресниците ѝ потрепераха. Сякаш невидима нишка се проточи от едната жена до другата и почти безумна надежда запламтя във втренчения поглед на тиванката.

Търговецът се озърна, търсейки колесницата на красавиците, ехидна насмешка се очерта на устните му, но веднага бе заменена с почителност. Той видя двамата спътници на Таис, които догонваха приятелките си. Добре облечени, обръснати по последна мода, те важно минаха през тълпата, която им стори път.

— Давам две мини — каза Таис.

— Не, аз дойдох по-рано! — извика сириецът, върнал се да види атинянките и вече съжалил, както е присъщо за всички хора, че покупката ще се падне другиму.

— Ти даваше само мина и половина — възрази търговецът.

— Давам две. Защо ти е това момиченце — и без това няма да се справиш с него!

— Няма да спорим, плащам три, както искаше ти. Изпрати за парите или сам ела в къщата на Таис между Хълма на нимфите и

Керамик.

— Таис! — почтително възкликна един човек, който стоеше подалече, и още няколко гласа подхванаха:

— Таис, Таис!

Атинянката протегна ръка към таванската робиня, за да я свали от подиума в знак, че тя е нейна собственост. Девојката се вкопчи в нея като удавница за хвърлената ѝ връв и страхувайки се да не изпусне ръката, скочи на земята.

— Как се казваш? — запита Таис.

— Хезиона. — Тиванката произнесе така, че нямаше никакво съмнение за верния ѝ отговор.

— Благородно име — каза Таис, — „Малка Изида“.

— Аз съм дъщеря на Астиох — философ от древен род — гордо отговори робинята.

Таис неусетно заспа и се събуди, когато капациите от южната страна бяха разтворени от Нот — южния морски вятър, който по това време на годината издухваше тежката жега от атинските улици. Свежа и ободрена, Таис обядва самичка. Знойните дни бяха отслабили пламенността на Афродитините поклонници, в близки дни не се предвиждаше нито един симпозиум. Във всеки случай две-три вечери бяха съвсем свободни. Много дни вече Таис не бе ходила да чете предложенията по стената на Керамик.

Като чука два пъти по масичката, тя заповяда да повикат при нея Хезиона. Девојката, от която лъхаше чистота, влезе, стеснявайки се от мръсния си химатион, и падна на колене в краката на хетерата с несръчна смесица от покорност и грация.

След като я накара да хвърли плаща, Таис огледа безупречното тяло на своята покупка и избра скромен памучен хитон от своите дрехи. Тъмносин химатион за нощни похождения завърши облеклото на Хезиона.

— Мастодетон — гръдна превръзка, не ти е нужна, аз също не нося. Дадох ти тази вехтория...

— За да не се отличавам от другите — тихо доизрече тиванката, — но това съвсем не са вехтории, госпожо. — Робинята бързо се облече, умело подреди гънките на хитона и оправи връзките на

рамената. Тя веднага се преобрази в изпълнената с достойнство девойка от образованите върхове на обществото. Като я гледаше, Таис разбра неизбежната наивност, която Хезиона предизвикваше у господарите си, лишени от онова, което притежаваше робинята. И преди всичко знанията, каквито нямаха сегашните атически стопанки, принудени да водят затворен живот, винаги завиждащи на образованите хетери.

Таис неволно се усмихна. Завиждаха, защото не знаеха всички страни на нейния живот, не разбираха колко е беззащитна и леко уязвима нежната млада жена, попадайки във властта на този, който понякога се превръща в скот. Хезиона разбра по своему усмивката на Таис.

Цяла пламнала, тя бързо прекара ръце по облеклото, като търсеше някакъв недостатък и не смееше да приближи до огледалото.

— Всичко е добре — каза Таис, — бях се замислила за нещо мое. Но забравих. — С тези думи тя взе красив сребърен пояс и го закопча на робинята.

Хезиона отново се заля в червенина, този път от удоволствие.

— Как да ти благодаря, госпожо. С какво мога да се Отплатя за твоята доброта?

Таис Насмешливо и лукаво се смръщи и (тиванката отново застана нащрек. „Много време ще мине — помисли си Таис, — докато това младо същество отново придобие човешко достойнство и спокойствие, присъщо на свободните елини. Свободни елини. Не е ли в това главното различие на варварите, обречени на робство, че те се намират в пълна зависимост от свободните. И колкото по-лошо се отнасят с тях, толкова по-зли стават робите и като последица на това се озверяват господарите им.“ Тези странни мисли за пръв път й дойдоха на ум, а по-рано тя спокойно приемаше света такъв, какъвто е. Ами ако нея или майка и бяха похитили пиратите, за чието коварство и жестокост тя толкова много бе слушала? И тя ли щеше да стои сега пребита с бич на подиума и щеше да я опипва някой дебел търговец?...

Таис скочи и се огледа в огледалото от твърд бронз със светложълт цвят, каквито донасяха финикийците от страна, която те пазеха в тайна. Леко смръщила упорити вежди, тя се помъчи да си придаде вид на гордата и страшна Лемния, който не вървеше на веселия блясък на очите й. Откъснала се безгрижно от заплетените

мисли за това, което не е станало, тя понечи да отпрати Хезиона. Но една мисъл, оформила се като въпрос, не можеше да остане без обяснение.

И Таис заразитва новата робиня за страшните дни на обсадата на Тива И пленяването, като се мъчеше да прикрие учудването си: защо тази горда и възпитана девойка не се е самоубила, а е предпочела жалкия жребий на робиня?

Хезиона бързо разбра какво точно интересуваше Таис.

— Да, аз останах да живея, госпожо. В началото от изненада поради внезапното падане на великия град, когато в нашата къща, беззащитна и отворена, се вмъкнаха озверелите врагове, тъпчейки, грабейки и убивайки. Когато подгонват беззащитни хора, доскоро уважавани от всички граждани, издигнали се на почит и слава, като стадо, безпощадно бият изостаналите или упоритите, зашеметяват ги с удари с тъпите краища на копията и ги тикат с щитовете в оградено място като овце, странно вцепенение обхваща всички при такъв неочакван обрат на съдбата...

Трескави тръпки преминаха по тялото на Хезиона, тя изхлипа, но с усилие на волята си се сдържа и продължи да разказва, че мястото, където са ги вкарали, в действителност наистина се оказало пазара за добитък в града. Пред очите на Хезиона двама щитоносци отвлекли майка ѝ, още млада и красива жена, въпреки отчаяната ѝ съпротива, и тя завинаги изчезнала. После някой отмъкнал по-малката ѝ сестричка, а Хезиона, скрила се под яслите, за нещастие решила да се промъкне към крепостните стени, за да потърси там баща си и брат си. Не изминала и два плетра от оградата и я сграбчил един скочил от коня си воин. Той пожелал да я обладае още тук на мястото, пред входа на някаква изоставена къща. Яростта и отчаянието дали на Хезиона такива сили, че македонецът не можал да я надделее. Но той явно неведнъж е буйствувал в превзети градове и скоро успял да свърже и обуздае Хезиона така, че тя не можела да хапе, след което македонецът и един негов съратник един след друг изнасилвали девойката до полунощ. На разсъмване опозорената, измъчена Хезиона била отведена при прекупчици, които като ястреби вървели след македонската армия. Прекупчикът я продал на хипотрофа на Брауронския дем, а пък той след безуспешни опити да я обуздае и

страхувайки се, че от побоищата девойката ще загуби цената си, я откарал на Пирейския пазар.

— Аз бях обречена на богинята Бирис и ми беше забранено да опозная мъж по-рано от двадесет и две годишна възраст.

— Не зная за тази богиня — каза Таис, — в Беотия ли господствува тя?

— Навсякъде. Тук в Атина има неин храм, но аз вече нямам достъп там. Тя е богиня на мира у минийците, наши прадеди, крайбрежен народ преди нашествието на дорийците. Да служиш на тази богиня, значи да си против войната. А аз вече бях жена на двама войника и не убих нито един от тях. Щях да се самоубия по-рано, ако не трябваше да разбере какво е станало с баща ми и с брат ми. Ако те са живи и в робството, аз ще стана пристанищна блудница и ще ограбвам негодниците, докато събера пари, за да откупя баща си, най-мъдрият и най-добрият човек в цяла Елада. Само затова останах жива...

— На колко години си, Хезиона?

— На осемнадесет, скоро ще навърша деветнадесет, госпожо.

— Не ме наричай госпожо — каза, ставайки, Таис, обзета от внезапен порив, — ти няма да бъдеш моя робиня, аз те пускам на свобода.

— Госпожо! — извика девойката и ридания задавиха гърлото ѝ. — Ти сигурно водиш рода си от богове. Кой друг в Елада би могъл така да постъпи?! Но позволи ми да остана в твоя дом и да ти служа. Аз много ядох и спях, но не винаги съм такава. Това е след гладните дни и след дългото стоене на подиума при търговеца на роби...

Таис се замисли и не слушаше девойката, чиято страстна молба я бе оставила студена като богиня. И отново Хезиона се сви в себе си, и отново се разпусна като пъпка, когато улови внимателния и весел поглед на хетерата.

— Ти каза, че баща ти е знаменит философ? Достатъчно ли е знаменит, за да бъде известен в Елада, а не само в Стувратна Тива?

— Бившата някога Тива — горчиво каза Хезиона, — но Елада познава Астиох философа. Като поет може би не. Не си ли чувала за него, госпожо?

— Не съм чувала. Но аз не съм познавач. Да оставим това. Ето какво съм намислила... — И Таис разказа на Хезиона своя план, който

накара тиванката да потрепери от нетърпение.

След убийството на Филип Македонски извиканият от него Аристотел напусна Пела и се премести в Атина. Александър му даде много пари и философът от Стагира основа в Ликия — свещената гора на Аполон Вълчия — своя школа, колекция от редки предмети и жилище за учениците си, които под негово ръководство изследваха законите на природата. По името на гората учреждението на Аристотел започна да се нарича Лицей.

Използувайки познанството с Птолемей и Александър, Таис можеше да се обърне към Стагерита. Ако бащата на Хезиона беше жив, то където и да се намираше, мълвата за толкова известен пленник трябваше да стигне до философите и учениците от Лицея.

От жилището на Таис до Лицея имаше петнайсет олимпийски стадия, половин час пешком, но Таис реши да отиде с колесница, за да направи съответно впечатление. Тя заповяда на Хезиона да надене на лявата си ръка гривна на робиня и да носи след нея сандъче с ценен камък — зелен с жълти припламвания — хризолит, донесен от далечния остров в Еритрейско море. Търговци от Египет го бяха подарили на Таис. От Птолемей тя знаеше за алчността на Стагирита към ценности от далечни страни и мислеше с този ключ да отключи сърцето му.

Егесихора, кой знае защо, не дойде на обед. Таис пожела да се храни с Хезиона, но девойката я помоли да не прави това, защото иначе ролята ѝ на прислужница, която тя искаше честно да изпълнява в дома на Таис, би станала фалшива и щеше да я лиши от доброто отношение на слугите и робините на хетерата.

Свещените борове безмълвно и неподвижно се извисяваха в горещото небе, когато Таис и Хезиона бавно пристъпваха към галерията, заобиколена от високи стари колони, където старият мъдрец се занимаваше с учениците си. Стагиритът нямаше настроение и посрещна хетерата на широките стъпала от разкривени плочи. Строежът на нови здания едва беше започнал.

— Какво е довело тук гордостта на продажните атински жени?
— рязко запита Аристотел.

Таис направи знак и Хезиона поднесе отворената кутийка и хризолитът — символ на короната на Крит — заискри върху черната тъкан, постлана на дъното. Презрителните устни на философа се

разтвориха в лека насмешка. Той взе камъка с два пръста и като го обръщаше на разни страни, го заразглежда на светлината.

— И така, ти си приятелка на Птолемей? Не беше даровит ученик той. Умът му беше много зает с войната и с жени. И ти, разбира се, искаш да научиш нещо от мен? — Той отправи към Таис остър, пронизителен поглед.

Хетерата спокойно го посрещна, наведе смирено глава и запита дали му е известно нещо за съдбата на таванския философ. Аристотел не мисли дълго.

— Чувах нещо, че бил умрял от рани ли, или че попаднал в робство. Но защо те интересува теб, хетерата?

— А защо не те интересува теб, великия философ? Нима участва на твоя събрат, прочут в Елада, ти е безразлична? — избухна Таис.

— Момиченце, думите ти стават дръзки!

— Смили се, велики Стагирит! Аз от невежество се учудих на твоето безразличие към съдбата на един голям философ и поет. Че не е ли скъпоценен животът на такъв човек? Може би би могъл да го спасиш...

— Защо? Кой смее да пресече пътя на съдбата, повелята на боговете? Победеният беотиец е паднал до равнището на варварин, на роб. Смятай, че философът Астиох вече не съществува и го забрави. Все едно ми е дали е захвърлен в сребърните рудници, или мели брашно на хлебарите в Кария. Всеки човек от свободните хора избира собствената си участ. Беотиецът е направил своя избор и дори боговете не биха се намесили.

Знаменитият учител се обърна и продължавайки да разглежда камъка на светлината, даде да се разбере, че разговорът е свършен.

— Далече си ти от Анаксагор и Антифонт, Стагирите! — извън себе си извика Хезиона. — Ти просто завиждаш за славата на Астиох, певец на мира и красотата! Мир и красота! Ето какво ти е чуждо на тебе, философе, и ти знаеш това!

Аристотел гневно се обърна. Един от стоящите до него и слушащи разговора ученици с всичка сила удари Хезиона по страната. Тя извика и понечи да се хвърли върху набития брадат оскърбител. Но Таис я хвана за ръката.

— Мръсница, робиня, как смееш!... — извика ученикът. — Махайте се оттука, порнодионки!

— Философите заговориха без преструвки — дръзко каза Таис, — да бягаме по-скоро от това обиталище на мъдростта!

С тези думи Таис хитро изтръгна хризолита от счисления Аристотел, подхвана хамитиона си и се втурна да бяга по широката пътека между боровете към пътя, а Хезиона хукна след нея. След девойките се втурнаха няколко мъже, неизвестно дали прилежни ученици или слуги. Таис и Хезиона скочиха в колесницата, която ги чакаше, но момчето-колар не беше успяло да подкара конете, когато ги хванаха за юздите, а трима здравеняци, възрастни мъже, се спуснаха към открития заден вход на колесницата, за да смъкнат от нея двете жени.

— Не ще избягате, блудници! Загазихте, развратници! — зарева един човек с широка, неподстригана брада, протягайки ръка към Таис.

В този миг Хезиона изтръгна бича от коларя и с все сила го тикна в раззиналата крещяща уста. Нападателят се строполи на земята.

Освободената Таис грабна торбичката, закачена на стената на колесницата, и като измъкна кутийката с пудра, засипа с нея очите на втория мъж. Кратката пауза не даде никакъв резултат. Колесницата не можеше да мръдне от мястото, а изходът от нея беше затворен.

Работата ставаше сериозна. По пътя нямаше никакви минувачи и злобните философи можеха лесно да се разправят с беззащитните девойки. Момчето-колар, което Таис беше взела вместо възрастния коняр, беспомощно се озърташе наоколо, без да знае какво да прави с преградилите пътя му хора.

Но Афродита беше милостива към Таис. Иззад завоя излетя четворка бесни коне, впрегнати в състезателна колесница. Караше ги жена. Златистите коси като наметало се развяваха от вятъра — Егесихора!

— Таис, малакион (приятелче), дръж се!

Знаейки, че спартанката ще направи нещо небивало, Таис се хвана за колесницата и извика на Хезиона да се държи здраво. Без да забавя хода, Егесихора рязко зави, заобиколи колесницата на Таис и изведнъж хвърли конете надясно като закачи своята ос с нейната ос. Брадатите мъже, които държаха конете, с викове побягнаха, за да не попаднат под копитата и колелата, някой се изтърколи в праха под краката на конете и закрепця от болка. Конете на Таис се понесоха, а

Егесихора задържа малко четворката и с неженска сила раздели без повреди колесниците.

— Препускай, не се бави! — извика Таис, като удари здравата момчето в тила. Коларят се опомни и дорестата двойка коне се понесе с всички сила, следвана по петите от четворката на Егесихора.

Зад тях сред облаци прах се носеха стенания, проклетия, заплахи. Хезиона не издържа и изпадна в истеричен кикот, докато Таис не подвижна на момчето, чиито чувства още не бяха в ред след понесените изпитания.

Преди да се опомнят те прелетяха през кръстовището на пътя за Ахарни. Задържайки конете, те завиха назад и вдясно, спуснаха се към Илис и потеглиха покрай рекичката към градините. Едва когато влязоха под сянката на огромните кипариси, Егесихора спря и скочи от колесницата. Таис притича до нея и силно целуна приятелката си.

— Хубава ли излезе аматрохията? При надбягвания такова скачване на колелата е много опасно.

— Ти наистина си наследница на Киниск, Егесихора. Но как се случи на пътя! Хвала на боговете!

— Идвах да те взема, за да се разходим, а ти беше тръгнала за Лицея. Не беше мъчно да разбере, че търсиш бащата на Хезиона и това ме разтревожи. Ние не умеем да говорим с мъдреци, а пък те не обичат хетерите, ако ще да са и красиви, и умни. Според тяхното мнение съчетанието на тези свойства у жената е противоестествено и опасно. — Спартанката звънливо се разсмя.

— И как пък се сети да дойдеш навреме?

— Минах по-горе от Лицейската гора към планините, спрях там конете и изпратих коняря да стои на завоя и да чака кога ще си тръгнеш. Той дотича със съобщението, че ви бият философите. Аз едва успях, изоставих го на пътя...

— Какво ще правим сега? Трябва да се скрием, за да не ни накажат — ти осакати враговете ми!

— Ще ида при Седемте Бронза, където живее Диорей, ще му дам колесницата, а след това ще отидем да се окъпем на нашето любимо място. Нека твоят ефеб да върви след мене до завоя, а след това почакайте!

И смелата спартанка се понесе със своята бясна четворка.

Те лудуваха, плуваха и се гмуркаха до вечерта в уединеното заливче, същото онова, където преди две години бе изплувал Птолемей.

Като се умориха, Таис и Егесихора се изтегнаха една до друга на пясъка, който кънтеше под ударите на вълните като бронзов лист по пода на храма. С писък и скърцане камъчетата се свличаха по спускащата се под водата скала. Благодатният вятър нежно докосваше уморените от горещината тела. Хезиона седеше до водата. Обхванала колене и положила върху тях брадичката си, тя си тананикаше нещо, което не се чуваше от шума на вълните.

— Разгневеният Стагирит ще подаде жалба срещу тебе пред гинекономите — каза Таис. — Няма да ни прости той.

— Той не ме познава — подразни я спартанката. — А ти му се представи. По-скоро той ще изпрати десетина от своите ученици да разгромят дома ти.

— Ще се принудя да помоля приятелите си да нощуват в градината ми. Може би пък да наема двама-трима въоръжени пазачи — това ще е по-лесно, само че да избира по-храбри хора — замислено каза Таис, — омръзнаха ми моите атински приятели.

— Не се страхувам от Стагирит, дори ако разберат кой е връхлетял върху философите — твърдо заяви Егесихора, — реших да отплавам със спартанците в Египет. Тъкмо исках да ти кажа на разходката.

— Защо не ми каза досега? — Таис се повдигна, седна на колене и разбрала, че упрекът ѝ е неуместен, се разсмя. След миг отново загрижено се начумери.

— И ти ме изоставяш самичка в Атина?

— Не, отде накъде — невъзмутимо ѝ отвърна Егесихора, — ти идваш с мене.

— Не съм обещала такова нещо нито на тебе, нито на себе си!

— Така решиха боговете. Аз бях при гадателя, онзи, чието име не произнасят, както и на богинята, на която той служи.

Таис трепна и побледня, зиморничаво свила гъвкавите пръсти на краката си.

— Защо направи това, защо?

— Мъчно ми е да се разделя с тебе, а трябваше да отговоря на Еоситей Еврипонтид.

— Онзи от древния род на лаконските царе ли? И какво му каза?

— Да!

— А какво каза този, който вижда в бъдещето?

— Че ти дълги години ще прекараш в пътешествие. И аз също, но моят път е кратък, макар че ще бъда с тебе до неговия край.

Таис мълком гледаше пред себе си в каменистия сипей на склона трепкащите от вятъра стръкчета трева. Егесихора я наблюдаваше и ъгълчетата на пълната чувствена уста на спартанката увиснаха в странна печал.

— Кога ще отплават? — изведнъж запита Таис.

— На дванайсетия ден от боедромион. От Хитий.

— А дотам?

— Една неделя преди това трябва да отплаваме от Пирей. Неговият собствен кораб ще ни вземе с цялото ни имущество.

— Нямаме много време — промълви Таис, стана и заизтърсва пясъка от корема, бедрата и лактите си.

Стана и Егесихора, разделяйки с длан виещите се къдри на тежките си коси. Хезиона изтича при Таис с късче плат, което ѝ служеше да изтрива солта, разтри я. Почти без да разговарят, приятелките стигнаха до дома на Таис. Егесихора, прикрила лицето си с покривало и съпроводена от един силен коняр, тръгна за дома си вече по здрач.

На следния ден цялата Агора възбудено говореше за произшествието в Ликейската гора. Атиняните, големи любители на одумки и сплетни, се усъвършенствуваха в описанието на случилото се. Броят на „осакатените“ непрекъснато нарастваше, към обед достигна петнадесет. Името на Таис се повтаряше ту с възхищение, ту с негодувание, в зависимост от възрастта и пола на говорещите. Но всички почтени жени бяха единодушни, че трябва да се даде добър урок на тази „метротен Креса“ — критянка по майка, която в нахалството си не се е посвенила да наруши покоя на обителта на великия мъдрец. Гинекономите вече бяха изпратили свой представител при Таис, за да я извикат в съда да даде показания. И макар че лично Таис не се обвиняваше в сериозно престъпление и нея нищо друго не я заплашваше освен парична глоба дори при несправедлив обрат на делото, приятелката ѝ можеше да понесе сурово наказание. Свидетели бяха видели жена, препускаща на колесница, а целият град знаеше, че

тетрипа — четворка коне, можеше да управлява само хетерата Егесихора. Покровителите ѝ бавеха делото, но скоро се изясни, че един от синовете на влиятелния и знатен Аристокдем е осакатен от копитата и колелата. Още трима ученика на Стагирит искаха удовлетворение за строшени ребра, ръце и крака.

В „тежките дни“ на метагейтнийон (трите последни дни на всеки месец, посветени на покойниците и на подземните богове) през нощта при Таис дойде Егесихора, придружена от робите си и цял отряд младежи, натоварени с вързопи най-ценно имущество.

— Всичко приключих — заяви спартанката, — другото продадох.

— А конете?! — уплашено извика Таис.

Навъсеното лице на другарката ѝ изведнъж просия.

— Те са вече на кораба в Мунихион. И аз ще отида там още преди разсъмване. И така, прорицателят не излезе прав и волята на боговете ни разделя?!

— Не! — възбудено рече Таис. — Аз също реших...

— Кога реши?

— Сега.

Лакедемонката притисна приятелката си в своите силни обятия и изтри радостните си сълзи в косите ѝ.

— Ала на мен ми трябва време да се приготвя. Няма да продавам къщата. Ще я оставя на верния Акес. И градинарят, и жена му също ще останат. Другите — Клонария, Хезиона и коняря — ще взема със себе си. Трябват ми три дни...

— Хайде така да направим: ние ще заминем за Егина, а след три дни ще се върнем да те вземем.

— Не, по-добре не се завръщай, а ме чакай в Хераклеа. Ще намеря моряци, които на драго сърце и без да привлекат ничие внимание, ще ме превозят. Бързай! Всичко решихме.

— Мила Таис! — Егесихора още веднъж я прегърна. — Ти смъкна камък от сърцето ми.

И спартанката, тананикайки, заслиза по пирейския път начело на своя импровизиран отряд.

„Аз го смъкнах, а ти ми го стовари“ — помисли Таис, загледана след нея. Във висините над черните остриета на кипарисите сияеха любимите съзвездия, които толкова пъти бяха слушали нейните неми

молби към Афродита Урания. Хетерата почувствува необичайна мъка, като че ли завинаги се прощаваше с великия град, средище на могъща красота, създадена от десетки поколения елински художници.

Тя изпрати Клонария при Талмид, могъщ атлет, неин съсед. Въоръжен с кинжал и медна пръчка, той не един път бе придружавал хетерата, която обичаше понякога да скита нощем. Таис плащаше хубаво и Талмид безшумно се промъкваше след нея, като не пречеше на девойката да се чувствува сама през нощта под звездите със статуите на богове и герои.

Таис бавно вървеше към Пеласгикон — стена от грамадни камъни, издигната в подножието на Акропола от далечни прадеди. Може би те са били могъщ народ, чиято кръв течеше в жилите на полукритянката? Тези камъни винаги привличаха Таис. И сега тя докосна с ръка един грамаден камък, притисна цялото си тяло до него, чувствувайки през тънкия си хитон неговата неизчерпаема топлина и твърдост.

Тъмнината на безлунната, но ярко звездна нощ приличаше на прозирно черна тъкан. Само в прозрачния и светъл въздух на Елада може да се изпита подобно нещо. Нощта обгръщаше всичко Наоколо, като покривалото от най-тънка материя върху статуята на голата Анахит в Коринт, скривайки и в същото време откривайки незначителни дълбини от скрити чувства.

Таис тихо се изкачи по изтърканите стъпала към Храма на победата. Иззад склона на Пникс блесна далечен огън — лампадата над Баратрон — страшната пукнатина, която напомняше на атиняните за гнева на Крепителя на земята Посейдои. Там хвърляха жертви на страшните подземни богове и на Ериниите. На Таис не ѝ се искаше да мисли за Аид, пък и тя не бе извършила нищо, за да се страхува от отмъщението на богинята. Действително боговете са завистливи! Голямата красота, веселостта, успехът и преклонението — всичко, което беше разглезило Таис от петнайсетгодишна възраст, можеше да предизвика гнева им и тогава ще последват нещастия. Умните хора дори нарочно желаят успехите да се редуват с неуспехи, щастието с нещастие, понеже считат, че по такъв начин се предпазват от по-тежките удари на съдбата. Таис намираше това безсмислено. Нима може да си купиш щастие, като се прекланяш пред боговете и ги молиш да ти изпратят нещастие? Коварните жени-богини винаги ще

успеят да ти нанесат такъв болезнен удар, че след него всяко щастие ще ти се види горчиво. Не, по-добре като Нике да се изкачиш на върха на високата скала и ако падаш от нея, то да паднеш веднъж завинаги...

Таис откъсна очи от гледката на пламъка над Баратрон и си помисли, че утре трябва да изпече магис — жертвена баница за Хеката — богинята на кръстопътищата, която може отдалече да поразява и не пропуска закъснелите пътници. Да принесе жертва и на Атина Келевтия — богиня на пътищата. А не бива да забрави и Афродита Евплойа — богиня на благополучното плаване. За това ще се погрижи Егесихора.

Леките бързи стъпки на Таис ясно отекваха под колонадата на любимия ѝ храм на Нике Аптерос. Тя приседна на стъпалата и прощавайки се, дълго се вира в малките светлини, които примигваха като разхвърляни от вятър светулки по улиците на скъпия град: във фара на Пирея и двата ниски фенера на Мунихион. Сигурно корабът на Егесихора вече беше отишъл в Саронския залив и се бе насочил на юг към близката Егина.

Таис слезе на Агората и когато минаваше край стария изоставен храм на Нощта — „Никтоон“, изведнъж две „нощни врани“ (качулати сови) прелетяха от дясната ѝ страна — двойно щастливо предзнаменование. Макар в околностите на Атина и в самия град да имаше много от тези свещени на богинята Атина птици, такова съвпадение се случваше за първи път на Таис. Въздъхвайки облекчено, тя забърза към мрачните и тежки стени на древното светилище на Майката на боговете. Със залеза на древната минойска религия светилището бе станало държавен архив на Атина, но тези, които продължаваха да вярват във всемогъществото на Реа и на женското начало на света, идваха тук нощем, за да допрат чело до ръбестия камък и да получат предупреждение за надвиснала опасност. Таис дълго притискаше ту челото си, ту слепите си очи до излъскания от вековете камък, но не долови нито някакъв лек шум, нито едва уловимо потреперване на стената. Реа-Кибела не знаеше нищо и следователно нищо не заплашваше хетерата в най-близко време. Таис почти изтича към Керамик, към дома си, толкова бързо, че недоволният Талмид замърмори след нея. Хетерата изчака атлета, прегърна го през врата и го дари с целувка. Леко замаян, юначагата я вдигна на ръце и въпреки веселия протест я понесе в къщи.

В деня на отплуването, определен от Таис, времето се промени. Сиви облаци се трупаха по планините, ниско надвисваха над града. Бяха направили златистия мрамор на статуите, стените и колоните.

Евриклидион, силният североизточен вятър, оправда своето име — „вдигащият широки вълни“, и бързо подгонваше малкия кораб към остров Егина.

Таис, застанала на кърмата, обърна гръб на отдалечаващия се бряг на Атика и се отпусна на успокояващото люлеене на голямото вълнение. От ума ѝ не излизаше вчерашната среща с един непознат за нея човек, воин, със следи от рани на голата ръка и белег на лицето, полускрит от брадата. Непознатият я беше спрял на улицата на Триножниците, пред статуята на Сатира Перибоетон („Световноизвестен“), изваян от Праксител.

Втръчено я гледаха проницателни светли очи и хетерата почувствува, че този човек не бива да бъде лъган.

— Ти си Таис — каза той с дълбок басов глас — и напускаш нашата Атина заедно със златокосата спартанка.

Таис, чудейки се, отвърна утвърдително с глава.

— Лоша е работата на Атинската държава, щом красотата я напуска. Женската красота, красотата на изкуството, на занаятите. Порано тук се стичаше всичко прекрасно. Сега то бяга от нас.

— Струва ми се, незнайни човече, че моите съграждани са много по-заети да надхитрят съперниците си във война и търговия, но не и да се любуват на това, което са създали техните прадеди и земята им.

— Ти си права, девойко. Запомни: аз съм приятел на скулптора Лизип и също съм скулптор. Скоро ние ще идем в Азия при Александър. И ти няма да отминеш същата цел — рано или късно ще се срещнем там.

— Не знам. Едва ли. Съдбата ме влече на друга страна.

— Не, така ще стане. Там е Лизип — той отдавна иска да се запознае с тебе. И аз също. Ала той има едни желания, а аз — други...

— Късно е — каза хетерата с искрено съжаление. Вниманието на един от най-големите художници на Елада я ласкаеше. Красиви легенди се разправяха за любовта на Праксител и Фрина, на Фидий и Аспазия.

— Но аз не казвам „сега“! Ти си много млада. За нашите цели е необходимо зряло тяло, а не слава. Но ще дойде време и тогава недей

да отказваш. Хелиайне!

Непознатият, без да каже името си се отдалечи с широки, пълни с достойнство крачки, а смутената хетера забърза към дома си...

ТРЕТА ГЛАВА

БЯГСТВО НА ЮГ

Застанала на палубата на гемията, Таис мислеше за непознатия. Нима когато отслабват жизнените сили у народа и страната, тогава обеднява красотата у нея и тези, които я търсят, отиват в други страни? Така се случи с Крит, с Египет. Нима дойде редът и на Елада? Сърцето се свива дори само при спомена за чудния град на Девата. Какво са в сравнение с него Коринт, Аргос и разрушената вече Тива?...

Несигурно стъпвайки по люшкащата се палуба, при Таис дойде Клонария.

— Искаш ли да ядеш, госпожо?

— Още не.

— Кормчията каза, че приближаваме Хераклея. Гледай — Егина вече цялата се показва над морето.

— Къде е Хезиона?

— „Родената от змия“ спи като прародителката си.

Таис се разсмя и помилва девойката по бузата.

— Недей да ревнуваш, събуди „Родената от змия“.

Хезиона набързо наплиска лицето си с морска вода и дойде пред господарката си. Таис запита тиванката какви са намеренията ѝ по-нататък. Макар Хезиона да я бе молила да я вземе със себе си, хетерата мислеше, че тя прави грешка като напуска Атика, където има повече възможности да намери баща си. Най-големият робски пазар в Елада беше в Атина. Всекидневно на неговите подиуми се продаваха по няколкостотин души. Имаше надежда да се научи нещо за философа Астиох от търговците, свързани с всички градове на Елада и със страните около Вътрешното море. Хезиона призна, че бе ходила при гадател след нощното посещение на Егесихора. Той бе поискал някакъв предмет, който е принадлежал на баща ѝ. Тиванката със свито сърце му бе дала малка гема с тънка верижка, която криеше в косите си. Върху зеленикав „морски камък“ — берил — изкусен гравьор беше изрязал портрета на баща ѝ; той го бе подарил на дъщеря си в нейния

нимфеен (момински) ден — само преди три години. Гадателят поддържа малко гемата в своите странни пръсти с квадратни краища, въздъхна и с твърда увереност заяви, че философът е мъртъв и че сигурно същата участ е постигнала брата на Хезиона още върху крепостните стени на града.

— Сега ми оставаш само ти, госпожо — каза Хезиона, упорито наричайки така Таис въпреки забраната, — как да не те последвам и да не споделям съдбата ти? Недей ме отблъсква, моля те! — Девојката прегърна коленете на Таис.

— Изглежда така е писано! — съгласи се Таис. — Но аз нито съм жена, нито дъщеря на аристократ, не съм от царски род, само хетера, играчка в ръцете на съдбата, изцяло зависима от случайността.

— Никога няма да те напусна, госпожо, каквото и да стане!

Таис изгледа тиванката хитро и с разбиране, леко изплезила език, и девојката пламна.

— Да, да! Дори Афродита се страхува от силата на Ерос, а какво да кажем за нас простосмъртните?

— Не обичам мъжете — с отвращение извика Хезиона. — А ако обикна... ще убия и него, и себе си!

— Ти си била много повече момиченце, отколкото си мислех, като гледах твоето тяло — бавно каза хетерата, присвила очи, за да разгледа Хераклејското пристанище, което се беше показало.

Чакаха ги, понеже бяха точно пресметнали колко време ще плават. Таис съзря Егесихора, заобиколена от група воини, чийто могъщ ръст личеше отдалече. През този ден корабът, който беше извел Егесихора от Атина и беше стоял в Хераклея да чака Таис, бе отишъл на тридневен плаване в Хития, недалеч от устието на река Еврота, дълбоко в Лаконския залив, където се товареха спартанските кораби. Ако евриклидионът продължаваше да духа, то плаването щеше да се съкрати на два дена. Но по това време на годината североизточните ветрове не бяха постоянни.

Приателят на Егесихора беше в Хития, където събираше своя голям отряд. Корабът се командуваше от неговия хекатонтарх — стотник, който не се хареса на Таис заради откритите погледи, с които искаше да пониже химатиона ѝ. Но Егесихора хокаше воина, както и падне, без да се стеснява от откритото обожаване на по-малките началници и обикновените копиеносци, които изпълняваха ролята на

гребци, и на стария едноок кормчия, чието единствено, кръгло като на циклоп око успяваше да забележи всичко, което ставаше наоколо. Най-малката неточност при удара с веслото, ненавременното завъртане на кормилото, което съвсем мъничко забавяше хода на кораба — всичко това предизвикваше остър вик, последван от злъчна шега. Воините бяха нарекли стария кормчия Финикиец, но го уважаваха.

Водите на Лаконския залив, гладки като синьото огледало на дъщерята на Лебеда, подарено и от самата Афродита, сякаш забавяха хода на кораба като гъста напитка. На половината път, срещу носа на Кипарисите, морето стана тревистозелено. Дотук стигаха водите на Еврота — голяма река, в чието горно течение, на двеста и четиридесет стадии от пристанището, беше столицата на Лакедемон — Спарта. Отляво се издигаше стръмният скалист и суров хребет на Тайгет — прочуто в цяла Елада място, където отнасяха новородените, у които специалистите от старейшините намираха недостатъци в телосложението или в здравето им. Наближаваха устието на Сменос с пристанището Лае, изпълнено с много малки плавателни съдове. Корабът мина край него, заобикаляйки широкия нос, зад който се намиреше главното пристанище на Лакедемон — Хитий.

Спряха до брега на южния залив, там, където стръмният склон на носа завиваше на север, затваряйки вътрешната част на пристанището. Дълбоката вода беше неподвижна като тъмно огледало, макар Нот — южният вятър, който носеше дъждовни облаци, силно да се спущаше от крайбрежния склон и да удряше противоположния край на залива. Палубата на кораба остана четири лакътя по-ниско от пристанището и изтритите греди по неговите краища — стигаха до главите на Таис и на Егесихора, които стояха на кърмата. Двете хетери, облечени в ярки хитони, Таис със златистожълт, а спартанката — с черен като нощта, който чудно очертаваше златистата мед на косите ѝ, бяха забелязани веднага. С викове „Елелей! Елелей!“ към тях се спуснаха няколко воина и най-напред брадатият гигант Еоситей, който протегна двете си ръце на Егесихора. Тя отклони помощта на Еоситей и му посочи предната част на кораба, където под навес от тръстика тропача с копита четирите коня. Спартанците замряха в не по-малък възторг, отколкото пред жените, когато воините и двамата коняри се заеха внимателно да изведат дърпащите се и неспокойно присвиващи уши жребци. Двойката по средата имаше онзи рядък цвят, който

атиняните наричат левкофаест — ослепително бели, а страничната двойка — левкопири — или златисточервеникави, като цвета на своята стопанка. Съчетанието на бяло със златно се смяташе особено сполучливо, откакто беше пренесено от древния Крит изкуството за извайване на хризоелефантинни статуи на богове.

От пристана спуснаха мостик. Един от средните жребци, който вървеше начело, изведнъж се отказа да стъпи на огъващото се дърво и скочи право на пристана. Корабът се наклони от мощния удар и вторият бял кон, който бе последвал другаря си, не успя да изскочи от кораба, а като се закачи с предните си копита за края на пристана, остана изправен на задните си крака. Корабът започна да се отделя от кея. Цепнатината между стената и борда започна да се разширява. Егесихора видя как от усилие да се задържи се напрягнаха всички мускули на коня. Голямата жила отстрани на корема му се изду. Спартанката се втурна към коня, но я изпревари скочилият от кея воин. Корабът се заклати, копитата на коня се захлъзгаха от гредите, но воинът с необикновена смелост и сила тласна животното в задницата и буквално го изхвърли на пристанището. Той не успя да избегне удара на задните крака и падна на разлюляната палуба, но веднага скочи невредим.

— Слава на Менедем! — извика предводителят на спартанците, а Егесихора награди с гореща целувка силния воин.

— Ха, ха! Внимавай, Еоситей, да не изпуснеш своята златокоса!

— Не, няма да го бъде!

Вождът на лакедемонците скочи на кораба, сграбчи Егесихора и за миг се оказа на пристана. По мостика поведоха златистите жребци, а Таис остана на кърмата, смеейки се на другарката си, която се силеше да се изтръгне от мощните прегръдки. Героят Менедем стоеше на палубата, замрял от възхищение пред чернокосата атинянка, чийто меден загар и сиви очи бяха подчертани от жълтия хитон. Спартанецът бе облечен само с епоксида — къс хитон, закачен на едното рамо. Единствена отлика на воин беше широкият му колан. В борбата с коня хитонът беше паднал от рамото, оголил спартанеца до кръста. Таис любопитно го разглеждаше, неочаквано спомнила си за копиеносеца на Поликлет, за модел на когото беше послужил също лаконски младеж. Менедем имаше също такава мощно тяло, шия и крака като знаменитата статуя. Гръдните мускули се очертаваха като големи

плочи върху изпъкналата широка гръд и за малко не достигаха с долния си край правилната арка на леко изпъкналия край на ребрата. По-долу коремните мускули бяха толкова плътни, че вместо да се стесняват в талията, надвисваха над бедрата. Само такава броня от коремни мускули можеше да издържи удара от задните крака на буйния кон без всякаква вреда. Най-тясното място на тялото му беше в горната част на бедрата, макар мускулите им да се издуваха нашироко над и под коленете.

Таис погледна в лицето смутения атлет. Той така се изчерви, че малките му уши и по детски кръглите му бузи се превърнаха в едно пурпурно петно.

— Какво, Менедем — подхвърли му Егесихора, — ти май не можеш да повдигнеш Таис. Тя е пентасхилиобойон (цената на пет хиляди бика).

Спартанката намекваше за цената, която Филопатор беше определил на стената на Керамик. Старинните сребърни монети на Атина, сечени още от Тезей с образ на бик, някога имаха стойността на бик и затова се наричаха бикове. В древна земеделска Атина откупът за невестата винаги беше в бикове, поради което в семейството девойката се наричаше „донасяща бикове“. Най-големият откуп беше сто бика — хекатонбойон — на стойност близо две мини, и затова чудовищната цена за „откупа“ на Таис предизвика вълна от гръмко учудване сред групата воители.

Менедем дори направи стъпка назад, а Таис звънко се разсмя и извика:

— Хайде, дръж!

Инстинктивно воинът вдигна ръце и девойката скочи от кърмата. Умело подхваната от Менедем, тя седна удобно на широкото рамо, ала в този момент Хезиона сграбчи крака на атинянката с вик: „Не ме оставяй с войниците, госпожо!“

— Вземи и нея, Менедем — сред общия смях каза Таис и атлетът леко понесе двете девойки към пристанището.

На другия ден Егесихора и Еоситей през всичкото време яздиха, раздвижвайки почистените и изкърпени коне въпреки връхлитания от време на време дъжд и вятър. Щом се изясни и слънцето изсуши хлъзгавата кал, спартанката предложи на Таис да отидат до столицата на Лакедемон. Пътят по долината на Еврота открай време се славеше

като удобно място за препускане с коне. Двеста и четиридесет стадии, разделени на два етапа, не бяха далечен път за бегачите на Егесихора. Колесницата, в която пътуваха Еоситей и Менедем, през цялото време изоставаше от буйната четворка. Целият път до столицата Таис измина много бързо и увлечена в препускането — трябваше здраво да се държи при опасните завои, — тя съвсем не обърна внимание на околността. Преди това никога не бе ходила в Спарта. Колкото повече приближаваха до града, толкова повече хора поздравяваха Егесихора. Отначало Таис мислеше, че възгласите и приветствията с ръце бяха за Еоситей, стратег и племенник на цар Агис, но хората тичаха насреща им не по-малко ентузиазирани и тогава, когато колесницата на военните оставаше далече назад. Те навлязоха в гора от могъщи дъбове, чиито корони така тясно се сближаваха, че в гората цареше полумрак. Сухата земя, покрита с дебел пласт листа, натрупали се сякаш от сто години, приличаше на пустиня. Като минаха гората, подгониха конете и така препускаха чак до града. Егесихора спря едва пред статуята на Диоскурите, в началото на правата улица или алея, която се наричаше Дромос — Бяг. Спартанските младежи постоянно се състезаваха тук на бягане. Минувачите учудено разглеждаха колесницата с великолепните коне и двете прекрасни жени. Но ако в Атина при такова появяване би се събрала хилядна тълпа, то в Спарта пристигналите бяха обкръжени само от няколко десетици воители и ефеби, очаровани от красотата на девойките и конете. Все пак, когато спътниците им ги достигнаха и заедно тръгнаха по широката алея, засенчена от гигантски платани, възгласите и приветствията се възобновяваха с особена сила.

Еоситей спря пред малко светилище, построено в самия край на Платановата горичка — така се наричаше алеята. Егесихора слезе от колесницата. Коленичила, тя извърши възлияние и запали късче ароматна смола от лавзониев храст. Менедем обясни на Таис, че този храм е посветен на Киниска, дъщеря на спартанския цар Архидем, първата жена в Елада, която е спечелила победа на олимпийските игри в състезание с тетрипи — много опасно състезание, което изисква голямо майсторство в конния спорт.

— Нима тя е сестра на Агис? Светилището изглежда много старинно — с недоумение запита Таис.

Спартанецът се усмихна с детска, малко наивна усмивка.

— Не онзи Архидем, бащата на нашия цар, а един друг — дъщеря
Това е било много отдавна...

Спартанците явно признаваха Егесихора за наследница на своята героиня, носеха ѝ цветя и се надпреварваха да я канят у дома си. Еоситей отклони всички покани и поведе своите прекрасни спътнички в голяма къща с обширна градина. Много роби на различна възраст изтичаха да поемат конете, а спартанецът поведе любимата си и нейната приятелка към вътрешните, много скромно обзаведени стаи. Когато девойките останаха в женската половина, не така строго отделена от мъжката като в Атина, Таис запита приятелката си:

— Кажеш, защо не останеш, тук в Спарта, където си близка и където се харесваш на народа?

— Докато имам четворката си, красотата и младостта си. А после? Спартанците са бедни, нали виждаш. Дори племенникът на царя отива наемник в чужда страна. Затова съм хетера в Атина. Моите съотечественици, струва ми се, са увлечени във физическо съвършенство и военно възпитание, а това сега е недостатъчно за успех в света. В древността е било друго.

— Искаш да кажеш, че лаконците са сменили образоваността и развитието на ума с физическа доблест?

— Още по-лошо. Те са пожертвували своя свят от чувства и разум за бойно военно превъзходство и веднага са попаднали под жестока олигархия. В непрекъснати войни те са носили смърт и разрушение на другите народи и не са искали никому нищо да отстъпят. И сега моите съотечественици в Спарта са много по-малко, отколкото атиняните в Атина. И спартанките се отдават дори на робите си само за да има повече момчета, които се раждат много малко.

— Сега разбирам защо не искаш да оставаш тук. Извини ме за моето незнание. — Таис прегърна Егесихора и тя се притисна към нея, както Хезиона.

Спартанците не искаха да пуснат толкова бързо своите очарователни гостенки и всеки ден ги убеждаваха да отложат заминаването си. Най-после Таис решително заяви, че хората ѝ ще се разбягат и е време да подреди набързо събраните си неща за път.

Връщането беше много по-продължително. Таис искаше добре да разгледа непознатата страна. Затова Егесихора и Еоситей избързаха напред с четворката, а Менедем стана кочияш на Таис. Те пътуваха

бавно. Понякога се отклоняваха от главния път, за да видят някое легендарно място или старинен храм. Таис беше поразена от извънредно многото храмове на Афродита, на нимфите и на Артемис. Скромните по размери светилища бяха скътани в свещени горички, с които беше осяяна буквално цяла Лакедемония. Поклонението на женски божества в Спарта отговаряше на високото положение на спартанските жени, които свободно се движеха навсякъде без придружители. Пътуваха самички на далечни разстояния. Участието на девойките в гимнастически упражнения, в атлетически състезания, в обществени празненства наравно с младежите не учудваха хетерата — тя беше слушала много за това. Празниците тук събираха не само голи юноши, които показваха своите достойнства, но и девойки, които гордо шестуваха покрай тълпата възхитени зрители към храма за жертвоприношение и за свещени танци.

Всички хетери от висшата коринтска школа се смятаха за познавачи на танците и ръководеха младите ученички — аулетриди. Те учеха наизуст старинното съчинение на Аристокъл за танците. Но Таис за първи път в живота си видя великолепно изпълнение на танци от много хора на улицата в лаконската столица. В чест на Артемида, която тук почитаха като богиня на съвършеното здраве, съвсем голи девойки и младежи танцуваха „Кариотис“ — много тържествен и величав танц, или „Лампротера“ — танц на чистотата и светлината. Танцът „Хормое“ се изпълняваше от по-възрастни хора, голи мъже и жени, играеха в кръг, хванати за ръце, като изобразяваха огърлица.

„Ялкаде“ — детски танц с чаши вода, съвсем очарова хетерата. Сълзи на възторг стиснаха гърлото ѝ, когато тя следеше редиците прекрасни спартански деца, от които лъхаше здраве и удивително самообладание. Всичко това възкреси в очите на Таис обичаите на древния Крит и преданията за празниците на Бритомартис — критската Артемида.

Влиянието на древната религия, начело с женските божества, тук се чувствуваше много по-силно, отколкото в Атина. В Спарта в сравнение с по-малкия брой хора имаше повече земя и лаконците можеха да оставят места за ливади и за гори. Наистина по пътя Таис видя много повече стада, отколкото на подобно разстояние от Атина до Сунион — крайният нос на Атика, където над страшна пропаст на крайбрежната скала се издига новият храм на Синеоката Дева.

Менедем и Таис стигнаха в Хитейон едва след залез слънце и бяха посрещнати с пожелания за дълъг живот и много деца, каквито се изказват по време на нимфия — брачния обред. Това, кой знае защо, разсърди Менедем и той искаше да напусне своите весели приятели, когато неочаквано дойде дребен месениец и съобщи, че всичко е готово за утрешния лов. Военачалниците от самия стратег Еоситей до последния декеарх много се зарадваха.

В обширните тръстикови храсталаци между Еврота и Хелас се беше завъдило стадо огромни глигани. Техните нощни нападения нанасяха големи вреди на нивите наоколо и дори на свещената гора, която цялата беше изровена от гладните свине. Ловът на глигани сред тръстики е особено опасен. Ловецът не вижда нищо наоколо си освен тесните пътечки, утъпкани от животните в различни посоки. Всеки миг тръстиката може да се разтвори и да изскочи разярен глиган с дълги, остри като ножове зъби или освирепяла свиня. Движенията на животните са мълниеносни. Уплашеният ловец често пъти не успява да се опомни и се намира на земята с разсечени крака от удара на бивниците на глигана. Глиганът все пак не е толкова зъл: удари ли, бяга по-нататък. Свинята е по-лоша. Съборила ловеца, тя го тъпче с острите си копита, хапе го със зъби и къса такива парчета месо и кожа, че след това раните не заздравяват години. Затова пък голямото напрежение, докато чакат звяра, и кратката и яростна битка с него привличат твърде много храбреци, които искат да изпитат своето мъжество.

Воините така увлечено се заеха да обсъждат плана на утрешния лов, че двете хетери се почувствуваха изоставени. Егесихора не пропусна да напомни за великолепната си особа. Еоситей прекъсна съвещанието, размисли малко и внезапно реши:

— Хайде и нашите гостенки да вземат участие в лова, като ще бъдем заедно, да бъдем — и в Египет, и в тръстиките на Еврота!

Менедем така пламенно го подкрепи, че по-старите воители неволно се разсмяха.

— Това е невъзможно, господарю — възрази месениецът. — Само ще погубим красавиците!

— Чакай! — вдигна ръка Еоситей. — Ти казваш, че тука — той посочи плана на местността, начертан на земята — има древно светилище на Еврота. Сигурно то е издигнато на хълм.

— Съвсем малка могилка, от светилището са останали само няколко камъка и колони — каза ловецът.

— Още по-добре. А тук вероятно е поляната: нали тръстики не растат на хълм?

Месениецът утвърдително кимна и началникът на войните веднага нареди да се измени посоката на преследването. Главните ловци ще се спотаят в края на тръстиковите храсти пред полянката, а двете хетери ще се скрият в развалините на храма. Другата част от войните ще съпровожда преследвачите, в случая че зверовете връхлетят. Малък щит и копие — това беше цялото въоръжение на храбреците, по-опитните добавиха към него дълги ками.

Завили се в светлите си химатиони с цвета на сухите тръстики, Егесихора и Таис се стараеха да се разположат по-удобно върху широките плочи от преградите, зад още оцелелите подставки на ниските колони на светилището на Еврота. Строго им наредиха да не се изправят и да не помръдват, когато преследвачите подгонят глиганите към реката, и двете приятелки се стараеха предварително да заемат по-удобно положение. Поляната беше като на длан. Ясно се различаваха фигурите на Еоситей, Менедем и на още двама ловци, които се бяха скрили зад снопчета суха тръстика до високата стена от храсти на запад от поляната. За да покажат презрението си към опасността, лакедемонците бяха без дрехи като при военни упражнения и бяха си позволили само бойни наколенници. Хетерите разбираха, че всеки от тях рискува твърде много. Да се раздели с живота, за професионалния воин не представляваше нищо страшно — у всеки елин беше вдъхнато мъдро и спокойно отношение към смъртта. Надгробните паметници и в Атика, и в Лаконика, и в Бестия свидетелствуваха за смислено прощаване, за светла и тъжна памет на покойниците, без протест, без отчаяние или страх. Но за война спартанец много по-страшно от смъртта беше осакатяването, което го лишаваше от възможността да се сражава в редовете на своите съотечественици, а свободният лакедемонец не искаше нищо повече.

Чу се изпращяване на тръстика и на поляната се появи огромен глиган. Приятелките замряха, впити в камъка. Звярът душеше насам-натам, обръщайки тялото си ту на една, ту на друга страна. Неподвижният врат му пречеше да върти главата си и тази особеност на зверовете бе спасила живота на доста ловци.

Зад тръстиковото снопче бавно се изправи Менедем. Отпуснал лявата си ръка така, че щитът закриваше долната част на корема и бедрата му, той леко свирна. Глиганът за миг се обърна и бе дълбоко ударен с копие в дясната страна; счупил дръжката със звънко прашене, той се хвърли върху атлета. Стърчащите му бивници глухо изтракаха върху щита. Но Менедем не удържа. Препъвайки се, спартанецът падна по гръб в плитка яма. С боен вик срещу звяра се хвърли и Еоситей. Глиганът обърна към него лявата си страна и всичко беше свършено. Смутеният Менедем започна да сипе укори срещу началника си, че се е намесил. Много по-интересно би било сам да довърши звяра!

А след няколко минути, едва бяха започнали да вдигат шум преследвачите, от тръстиките внезапно изскочиха не по-малко от десетина едри глигани. Зверовете събориха двама воители, които бяха на десния край на поляната, понесоха се към реката, обърнаха се и нападнаха Еоситей и Менедем. Менедем се бранеше от освирепяла свиня, а Еоситей веднага бе повален от един голям глиган. Сивата четина беше високо настръхнала на мощния му гръб, разпенена слюнка хвърчеше от тракащите бивници, дълги колкото едно ходило. Еоситей, загубил щита си, избит от удара на звяра, захвърлил копието си, се притисна към земята и здраво стискаше дългия персийски нож. Глиганът с рязко блъскане на зурлата си се мъчеше да го подхвърли, за да го удари с бивниците си, поставяше на гърба на спартанеца огромната си глава и подгъвайки предните си крака, се силеше да забие зъбите си. А Еоситей се отместваше, следейки напрегнато чудовището, и все не успяваше да му нанесе смъртоносния удар. Егесихора и Таис следяха борбата, затаили дъх, забравили Менедем, който отбиваше нападенията на стара, опитна в битки свиня. Егесихора изведнъж се вкопчи в рамото на Таис: глиганът подбутваше Еоситей към купчинка пръст на неравната почва, още малко и стратегът нямаше да има къде да помръдне и тогава...

— Ай-и-и-и! — нададе пронизителен писък „като вещица“ Таис.

Глиганът бързо отскочи встрани, за да види новия враг. Този миг бе достатъчен Еоситей да хване глигана за задния крак и да забие ножа в хълбока му. Глиганът се изтръгна, само Херкулес или Тезей биха могли да задържат такъв гигант, и се хвърли срещу Таис. Знаменитата танцьорка имаше реакциите на амазонка, успя да се отметне назад и да

падне от другата страна на каменната плоча. Глиганът с цялата си тежест се удари в камъка, като изрови сред пъстрите лишеи дълбока, опръскана с кръв бразда. Еоситей взе копието, скочи към звяра, който вече беше изтощен от раната и не успя да отблъсне от себе си още един удар, който завърши схватката. Отляво се разнесе победен вик — другарите на Еоситей и Менедем бяха се справили най-сетне със своите зверове, пък и Менедем бе довършил свинята. Спартанците се събраха заедно, изтривайки потта и калта, хвалейки Таис, която все пак беше получила две големи синини при падането върху камъка. Преследвачите вече бяха отминали храстите пред поляната и ловът се пренесе на север, където бяха младшите военачалници. Четиримата ловци, които бяха се сражавали на поляната, решиха да отидат на Еврота да се измият и да поплуват след боя, докато слугите нарежат дивеча и приготвят месо за вечерния пир. Еоситей вдигна Таис на широкото си, доста издраскано рамо и я понесе към реката, съпроводен от шеговито ревнивата Егесихора и искрено загрижения Менедем.

— Внимавай, Еоситей, предупреди ли нашите красавици за опасностите на Еврота! — извика Менедем след началника си, който широко крачеше със своето прекрасно бreme. Елините обичаха да носят обожаваните от тях жени — това беше признак на уважение и на благороден стремеж. Стратегът не отговори и едва когато пусна Таис на земята край брега, каза:

— Егесихора знае, че Еврота тече изпод земята. В горното ѝ течение около Фения в Аркадия, където са „Деветте върха“, има развалини на град, който е носил името на жената на Ликаон, пеласгиеца, син на Калисто. Под деветоглавата планина Ароания има страшно дълбока клисура, където дори лятно време има сняг. От клисурата като малък водопад се спуска върху скалата потокът Стикс. Водата му е смъртоносна за всичко живо, разяжда желязо, бронз, олово, калай и сребро, дори и злато. Черната вода на Стикс тече бързо по черни скали, но след това става яркосиня, когато скалите се изпъстрят с вертикални ивици черно и червено — цветовете на смъртта. Стикс се влива в Критос, а той в нашата река, смесва се с нея и става безвреден. Но в някои дни, известни само на гадателите, струите на Стиксовия поток не се смесват с водата на Еврота. Казват, че може да се видят — те преливат като цветовете от дъга на старо

стъкло. Този, който остане известно време в тази струя, го очаква аория — преждевременна смърт. Ето защо къпането в нашата река понякога може да причини нещастие.

— А всички вие как постъпвате? Нима не се осмелявате?

— Кълна се в Аргоубиеца, дори не помисляме за това — каза настигналият ги Менедем. — Всички ни чака аоротанатос (ранна смърт).

— Тогава защо ни плашите? — укори Таис спартанците, като развързваше възела на панделката под тежкия сноп коси на врата си. Техните черни вълни се разпиляха по раменете и по гърба ѝ. Сякаш в отговор на това Егесихора освободи своите златисти къдри и Еоситей с възхищение се плесна по бедрата.

— Гледай, Менедем, колко са красиви една до друга. Златиста и черна, винаги трябва да бъдат заедно.

— Ние ще си бъдем заедно! — възкликна Егесихора.

Таис бавно поклати глава.

— Не знам. Още не съм се споразумяла с Еоситей за навлона — цената на моето пътуване до Египет. Аз нямам толкова много сребро, както твърди клюката в Атина. Къщата ми там е много скъпа.

— Защо тогава си се заселила наблизко до Пеларгикона — каза Егесихора. — Отдавна ти казвах...

— Как го каза? — неволно се разсмя Таис.

— Пеларгикон — Щъркелов склон. Така на шега лакедемонците наричат вашия Пеласгикон на Акропола. Хайде да идем по-нагоре по течението. Виждам там върбова горичка.

Хетерите особено почитаха върбите като дървета, посветени на могъщите и смъртоносни богини — Хеката, Хера, Цирцея и Персефона. Върбите имаха голямо значение за заклинателните обреди на Богинята-майка в лунни нощи.

Ниско надвисналите над водата стволоче на старите дървета къпеха своите клони в бързите светли струи и сякаш преграждаха дълбокия залив със завеса. Таис зави здраво косите си, заплува към другия бряг, като остави назад приятелката си, която плуваше по-лошо и се страхуваше от водата. Белите водни лилии ненюфари, изцяло бяха покрили с листата си дълбокия вир до брега, огрян от пладнешкото слънце. Таис от дете обичаше струпаните на едно място ненюфари: струваше ѝ се, че те са прекрасни речни нимфи или красива

скъпоценна ваза, или искрящият седеф на раковина. Таис скоро се бе научила да се гмурка. Колко и харесваше да отива надълбоко под водните рози и да се радва на слънчевите струйки които прорязваха полумрака на водата! И изведнъж да изплува сред ослепителния зной на плаващата зеленина и цветове, над които се вият водни кончета, чиито криле преливат с цветовете на дъга!...

И сега, както в детинството си, Таис изплува сред лилиите. Напипала с крак на дъното хлъзгав дънер, тя се изправи на него, широко разперила ръце над листата, и се озърна наоколо. Беше тихо. Само шуртенето на струите по камъчетата и по клоните нарушаваше знойната тишина на боедромион — последния месец на лятото. В подровения бряг чернееха гнезда на черешарки. Красиви, зеленозлатисти, птиците отдавна вече бяха отгледали малките си и ги бяха научили да летят. С остри човки, гиздави и пъргави, черешарките се бяха наредили на едно едно сухо клонче и се грееха на слънце след нощния хлад. „Скоро, много скоро те ще отлетят на юг в Либия, откъдето идват всяка година — помисли си Таис, — а още по-рано за там ще Отплувам и аз.“ Тя се извърна да огледа тихата, напечена от слънцето лъка, тъмнозелената шума на старите върби и забеляза два халциона — рибарчета. Те блестяха с яркосинята пъстрота на късите си крилца над едно счупено дърво. Като дете Таис живееше край една малка река. Мили спомени я обгърнаха, помилваха я с тъжна радост и изчезнаха надалече. Светъл и горчив опит на живота! Тя опозна необятното море, неговата власт и сила, а също така и хорското море на живота. Но то не плашеше младата хетера. Изпълнена със сили и увереност в себе си, тя се стремеше далече към Египет, който за елините винаги е бил страна на мъдростта и тайнствеността...

В протока, който приличаше на сумрачен коридор от дървета, сплели своите клони-ръце от противоположни брегове, тя не можа да намери веднага Егесихора. Спартанката удобно се беше настанила над водата върху дебел извит ствол, разпуснала великолепните си коси от двете страни на дървото, също като покривало от златиста коприна. Нейната, бяла кожа, пазена от слънцето, преливаше в млечноопалов блясък, характерен само за истинските хризеиди — златокоси. Таис, мургава, противно на атическата мода, се покачи на дървото и в сянката със синкавочерните си коси на критянка приличаше на опалена от слънцето жителка от южните страни.

— Стига сме се излежавали, чуваш ли, викат ни — свивайки пръсти като нокти на хищник, Таис заплашително протягаше ръка към стъпалата на приятелката си.

— Не се страхувам — каза спартанката и ритна Таис, която не се задържа на ствола и веднага полетя във водата. Егесихора също падна от дървото и с недоволен вик: — Косите ми! Напразно ги суших! — падна презглава в дълбокия вир.

Двете хетери заедно доплуваха до брега, облякоха се и започнаха да се решат една друга.

Къпането, което събуди детски спомени у Таис, предизвика пристъп на тъга. Колкото и да примамват далечните страни, винаги е тъжно да напуснеш родината си за дълго време. И атинянката запита приятелката си:

— Кажи, не би ли искала да се върнеш в Атина сега, веднага?

Егесихора учудено и насмешливо смигна с едно око.

— Какво ти хрумна? Още щом ме видят, ще ме заловят...

— Можем да спрем до Фреато и там да повикаме съда. — Таис припомни на спартанката един древен обичай на атиняните. Всеки изгнаник или беглец можеше да дойде с кораб до брега край Пирея, където имаше кладенец, и от борда на кораба да се оправдава пред съда срещу отправените към него обвинения. Мястото се считало за свещено и дори ако изгнаникът бивал признат за виновен, не го заплашвало преследване, докато се намирал на своя кораб.

— Аз не вярвам в светостта на този обичай. Твоите съотечественици станаха вероломни през последните векове след Перикъл — отвърна Егесихора, — впрочем нямам и намерение да се връщам. И ти няма за какво да се страхуваш — моите спартанци ще те закарат точно на онова място...

Страховете на Таис, че няма да и стигне сребро, за да плати за пътуването, се оказаха неоснователни. Еоситей позволи, разбира се, със съдействието на Егесихора, да вземе всичките си слуги и обеща да я отведе не до Навкратис, а право в Мемфис, където в бившия тирски стратопедон — военен лагер — трябваше да се настани отрядът на спартанските наемници.

Таис много добре понасяше морското вълнение. Тя винаги запомни енат ефтинонтос — деветия ден на завършващия боедромион, когато корабът на стратега и наварха Еоситей съвсем доближи

бреговете на Крит. Те плаваха, без да се отбият в Китера, направо от Йонийско море, използвайки последните недели на предесенното затишие и постоянния западен вятър. Лакедемонците винаги са били отлични моряци, а видът на корабите им внушаваше ужас на всички пирати по Критско море, колкото и да бяха те. Корабите минаха близо край западния бряг на Крит, заобиколиха Студения нос, иначе казано, Овчето чело, на югозапад в острова, където в гъстите гори според преданията още живееха древните демони. Гори покриваха целия остров, който сякаш беше само от планини, почти черни в далечината и със светли, белеещи се урви от варовик по крайбрежието.

Корабът на Еоситей влезе в широкия открит за всички южни и западни ветрове Срединен залив. Веднага над него бяха разположени три древни града и между тях най-старият, който не отстъпваше на Кносос — Фестос, чието основаване потъва в тъмнината на миналото. Преди корабите да отидат в Прекрасните пристанища, където трябваше да се запасят с вода за дългия преход до Египет, те спряха в Матала. Там трябваше да престоят няколко дена.

Тъмните, закръглени склонове на планинските хребети, покрити с гори, се спускаха до водата, разделени от сърповидните връзвания на светлите заливи, блестящи на слънцето с пяната на прибоя и трепкащите огледала на прозрачната вода. Сияещата синева на откритото море се превръщаше в лилава до бреговете на Крит, а съвсем близо до брега в зелена ивица, която морето плискаше с упорито равнодушие върху издълбаните черни ями и малки пещери в белия варовик.

Мъгливата синева на платата прикриваше развалините на огромни постройки от невъобразима древност. Широки хилядогодишни маслинени дървета, изникнали сред пукнатините на разрушените от земетресения основи и стълби, сред огромни камъни. Мощни, разширяващи се към върха колони, още подпираха портици и лоджии; мрачно и страховито чернееха входовете в отдавна изоставените дворци. Явори и кипариси, извисили се, хвърляха сянка върху останки от стени, където изпод паднали отломки, там, където оцелели покриви запазваха вътрешните рисунки, се очертаваха човешки фигури в ярки и нежни краски.

В едно от добре запазените здания Таис, завладяна от неясно влечение, изтича по оцелелите стъпала на горната площадка. Там, сред

кръг от попукани колони, които на места бяха запазили тъмни петна — следи от пожарищата, под покрити със стъпаловидни плочи покриви, имаше кръгъл басейн. Великолепно одялани блокове мрамор със зелени жилки образуваха горния кръг на дълбок водоем. Водата протичаше през порест варовик, преградил изхода на извора; филтрирана, тя придобиваше особена прозрачност и течеше по отводна тръба, която поддържаше постоянното ниво на водоема в течение на много столетия: Ярката синина на небето през централния отвор на покрива придаваше синкав оттенък на свещената вода. Басейнът беше предназначен за обредни умивания на жреците и жриците, преди да идат до изображенията на страшните божества — Великата майка, и този, който разтърсва земята (Посейдон), погубил Критското царство и великия народ.

Таис долови странна миризма. Може би камъните на басейна още пазеха аромата от лечебните треви и масла, с които някога, се славеше Крит. Стените на водоема завинаги бяха просмукали аромата на свещените умивания, които са се извършвали тук в течение на хилядолетия. Таис изведнъж свали дрехите си и се потопи в едва доловимо шуртящата вода, сякаш се докосваше до чувствата на своите далечни прадеди. Разтревоженото повикване на Егесихора я върна към действителността.

Спартанката изпадна под влиянието на смътно усещане на страх, внушаван от величествените развалини със странно и неизвестно предназначение. Таис се облече и побърза да отиде при приятелката си.

Егесихора беше спряла пред изображение на жена със светлосиньо облекло, с развяващи се едри черни къдри и бе повикала при себе си спътниците.

Голямо око, което гледаше открито и насмешливо, горди тънки вежди, прав нос, малко въздълъг и с не толкова голяма горна част, както у елините, особена форма на устата, която съчетава чувствеността с детското очертание на късата горна устна, леко издадена долна част на лицето...

Егесихора обхвана с длани необикновено тънката талия на приятелката си, като стегна гънките на хитона, и спартанците възторжено заръкопляскаха: в образа на Таис пред тях стоеше ако не сестра, то поне роднина на изписаната на стената на двореца жена.

Странно тревожно чувство проникна в душата на Таис. Твърде дълбока бе древността на смъртта, от която бе излязла тази критска жена, твърде отдавна бяха отишли в подземното царство тези, които бяха строили дворците, бяха рисували портрети на красавици, бяха се сражавали с бикове и бяха плавали по морета. Таис побърза да излезе на слънце, викайки след себе си притихналите спътници и смутената Егесихора, която сякаш беше погледнала в непозволено място.

На южния бряг на Крит слънцето заливаше земята с ослепителна светлина, но го нямаше чудния прозрачен въздух, присъщ на Елада. Синкава омара забулваше далечината и зноят изглеждаше още по-неприятен и по-силен, отколкото на атическите брегове.

По хълмистото плато от развалините се бе проточила ивица каменни плочи, затънали в земята, обрасли с висока суха трева и покрити с лишеи. В края на този древен път, там, където той изчезваше в падина, се възправяше грамаден блок, а върху него изваяни високи рога на бик, сякаш един от подземните бикове на Посейдон се бе надигнал на повърхността, за да напомни на хората, че те са само ефимерни обитатели на Гея и че стъпват по несигурна почва, под която са се загнездили, назряват и се надигат за страшни сътресения невидими стихии.

Дълги сенки падаха от рогата и се проточваха към Таис, старейки се да я хванат със своите краища. Сигурно така свещените петнисти бикове на Крит са се насочвали към девойките, изпълнителки на обредния танц игра. Хетерата бързо премина между ивиците сянка до обления от слънце връх на втория хълм, спря се, погледна наоколо и с цялото си същество разбра, че земята на нейните прадеди е страна на мъртви, заличени от времето души, отнесли своите знания, майсторство, чувство за красота, вяра в боговете, песните и танците, легендите и приказките в тъмното царство на Аид. Не бяха оставили след себе си нито един надгробен паметник, каквито бяха елинските, в които най-добрите скулптори бяха отразили живата прелест, достойнство и красота на покойните. Като ги гледаха, потомците им се стремяха да приличат на прадедите си или да ги надминат. Таис не можеше да забрави чудесните надгробни паметници в Керамик, посветени на млади като нея жени, например столетния паметник на Хегесо, запазил образа на млада жена и нейната робиня. А тук не се виждаха некрополи. Затворили се в своя остров, недостъпен за никого

в онези времена, критяните не бяха предали своето духовно богатство на околните народи.

Богоравни деца на морето, те бяха затворили своя остров със завеса от морска корабна мощ, без да се страхуват от нападенията на диви народи. Таис не бе видяла никакви следи от укрепления, не бяха описани такива укрепления и от пътешественици. Прекрасните дворци до самите пристанища, богатите градове и складове, отворени към морето и незащитени откъм сушата нагледно свидетелствуваха за силата на морския народ.

Непостижимото по красота изкуство на критяните не изобразяваше никакви военни подвизи. В дворците и храмовете липсваха образи на царе-победители, на изтезавани жертви, на свързани и унижени пленници.

Природата — животни, цветя, морски вълни, дървета и сред тях красиви хора, предимно жени, жертвоприношения и игри с бикове, странни зверове, непознати нито в Елада, нито на финикийските крайбрежия. Високият им вкус и усет за прекрасното учудваше елините, които считаха, че надминават всички народи в Ойкумене.

Лека, изпълнена с радост живопис, преливаща от светлина и чисти цветове. Изваяния, посветени на жени, на зверове и домашни животни, чудни раковини, направени от порцелан, и... някакви силни герои, които размахват мечове или вдигат тежки щитовете.

Нима е съществувала някъде си в света такава страна, която е отдала цялото си изкуство на хармоничната връзка между човека и природата и преди всичко на жената? Могъща, древна, съществувала хилядолетия? Нима не са знаели простия закон на боговете и на съдбата, че те не бива да бъдат съблазнявани с продължително благоденствие, защото идва разплата, страшната намеса на подземните божества? Ето че боговете ги наказаха, защото децата на Минос бяха забравили в какъв свят живеят. Сринали се бяха великолепните дворци, завинаги останаха непрочетени буквите, загубиха смисъла си фреските с изискана живопис... И чужди племена заселиха острова, като враждуваха помежду си и с всички други народи, които се отнасят към истинските обитатели на Крит така, както варварите от хиперборейските гори спрямо елините и техните прадеди, пеласгите.

Спартанците вървяха след замислената Таис, гледаха я учудени и не смееха да нарушат нейния размисъл.

Нима и слънчевата красота, създадена и натрупана в Елада, също така ще изчезне в Ереб, както искрящият поток изчезва в неизвестна пропаст? Ами Египет, накъдето тя така се стреми! И той ли ще бъде царство на сенките, спомен за миналото, който потъва в новия живот? Дали не постъпи лекомислено, като напусна Елада? Ами че пътят назад не е затворен. В Атина остана нейната къща и...

Таис не довърши мисълта си. Тръсна безгрижно глава и затича надолу по пътеката, която се виеше между планинските разклонения, без да слуша учудените си спътници. Тя спря едва когато видя залива с отмерено полюшкващите се кораби. Скоро голямото море ще я отдели от всичко онова близко, което остана в Елада. Единственият близък човек с нея ще бъде Егесихора, приятелка от полудетски мечти и зрели разочарования, спътница в успеха...

Кормчията казваше, че до бреговете на Либия оттук са четири хиляди стадии. И трябва да се плава още хиляда стадии покрай бреговете до Навкратис. При благоприятен вятър — десетина дни път. Египтяни ще ги поведат на други кораби по един от ръкавите на голямата делта на Нил. До Мемфис нагоре по реката трябва да преплават не по-малко от хиляда стадии.

Афродита Евплоя — богинята на моряците — беше необикновено милостива към Таис. Много рядко в края на боедромион се случваше време, подобно на халционовите, рибарските дни преди есенното равноденствие. Корабите навлязоха вече в средата на шумното широко море, когато безветрието изведнъж се смени от знойния и слаб Нот. Гребците загубиха сили да гребат срещу вятъра и Еоситей заповяда да си отпочинат до вечерта, щадейки силите на свободните воини. Той нарочно не взе роби, за да могат корабите да поемат целия голям отряд.

Върху синята повърхност на морето, която се губеше в далечината в синкава омара, се носеха плавни вълни на мъртво вълнение, което люшкеше неподвижните кораби като патета в езеро при вятър. От либийските брегове духаше слаб, но упорит горещ вятър, който донасяше тук през две хиляди стадии по средата на морето дъха на жестоките пустини. Също такова разстояние отделяше корабите и от критските брегове.

Егесихора със страх се вираше в тъмносините падини между вълните, като се мъчеше да си представи страшната морска бездна,

неизмерена от никого. Таис лукаво поглеждаше приятелката си, изпотена и загубила обичайния си вид на победоносна богиня. По палубата под навеса и в трюма лениво се излежаваха хората. Поздравите или по-нетърпеливите строяха облеgnати на върбовите плетеници над бордовете и се опитваха да доловят прохлада в полъха на либийския Нот, под чийто лек напор корабите едва забележимо отстъпваха назад, на север.

Намръщеният Еоситей, недоволен от забавянето, седеше в едно кресло на кърмата. Около него в различни пози се изтягаха на тръстиковата рогозка помощниците му, които бяха се съблекли като обикновени войници.

Таис незабелязано повика Менедем.

— Можеш ли да ми подържиш веслото? — и обясни на недоумяващия атлет какво иска да направи.

Менедем втична огромното весло по-дълбоко в отвора на клина, така че широката му страна да застане перпендикулярно на борда. Пред учудените погледи на всички, намиращи се на палубата, Таис смъкна дрехите си, мина отвън до околоръстната греда, като се държеше за плетената стена, стъпи на веслото, постоя малко, приспособявайки се към ритъма на люлеенето, и изведнъж се отблъсна с ръка от борда. С ловкостта на финикийска въжеиграчка Таис забалансира по веслото, изтича със ситни стъпки до края и скочи във водата, потъвайки дълбоко в тъмноцветна гъста вълна.

— Тя се е побъркала! — викна Еоситей, а Хезиона с жален стои се втурна към борда.

Черната глава на Таис, пристегнатата с традиционната лента на лемнийската прическа, вече се появи на гребена на вълната. Хетерата се показва над водата, изпращайки на гледащите я спартанци целувка със звънък смях. Еоситей, забравил всичко, скочи удивен от мястото си и приближи борда, придружен от Егесихора.

— Това пък какво е? Да не би да е дъщеря на самия Нептун твоята чернокоса атинянка? Обаче очите и не са сини!

— Не трябва да се търсят между нас, простосмъртните, потомци на боговете — засмя се спартанката, — нали видя тайнствената ѝ прилика с тези, които са напуснали преди хиляди години критските дворци? От майка ѝ — критянката — в нея са се възродили нейните

прадеди. Критянинът Неарх ми е разправял, че те никак не се страхуват от морето.

— Ние, спартанците, също владеем морското изкуство по-добре от всички други народи!

— Но не по-добре от критяните! Ние се борим с морето, страхуваме се от него, а критяните дружат с морската стихия и винаги са готови да бъдат с нея — и в радост, и в тъга. Те гледат на морето като на любовник, а не го дебнат като враг.

— Неарх ли ти е открил всичко това? Аз като че ли подочух нещо че уж сте се клели взаимно пред триликата богиня. Той те захвърлил като ненужна играчка и тръгнал по море, а ти по цели нощи си ридала на брега. Само да го видя...

Началникът на войните не довърши, срещнал потъмнелия поглед на хетерата. Тя вдигна глава, нацупи се и изведнъж дръпна превръзката от главата си, разпущайки по раменете си целия сноп на златистите си коси. Едва протегна ръце към закопчалката на хитона и Еоситей я споя.

— Какво искаш да правиш, безумнице?! Ти плуваш по-лошо от Таис...

— И все пак ще я последвам, доверявайки се на критския усет, щом като никой от моите храбри съотечественици не може да надвие своя страх. Те повече обичат да клюкарствуват като атиняните!

Еоситей подскочи като ударен с бич, хвърли яростен поглед на възлюблената си и без да каже дума, скочи през борда. Огромното тяло на спартанеца трмаво падна в провала между вълните с тежък и звучен плясък. Таис, която отдалеч наблюдаваше сцената между приятелката си и началника, като стрела се спусна под вълните на помощ на Еоситей. Тя разбра, че лаконският началник, макар и отличен плувец, не умее да скача отвисоко в развълнувано море и силно се е натъртил във водата. Еоситей, зашеметен и ударен от вълната, почувствува, че някой го изтика от дълбокото. Изскочил неочаквано, той се намери на гребена на надигаща се вълна, пое въздух и се съвзе, когато видя до себе си веселото лице на Таис. Разсърден от собствената си несръчност, уязвен още повече от спомена за големия плувец Неарх, спартанецът отблъсна протегнатата ръка на атинската хетера, беше се съвзел напълно и заплува настрана от нея все по-уверено с всеки замах на ръцете. С боен вик след началника си от

неговия и от другите кораби в шумящата синя вода се посипаха десетки тела.

— Дръжте я! — крещяха войниците, подреждайки се във верига като рибарска мрежа и заграждайки Таис, подобна на легендарна морска nereida. Атинянката леко се плъзгаше и плуваше все подалече, а воините се мъчеха да я достигнат.

Еоситей, разхладил се в морето, отново стана енергичен наварх.

— Спрете я! Палавото момиченце ще изподави воините ми! — развика се той, като се надигаше над водата и заповядаше на Таис с енергични жестове да се върне.

Тя разбра и пое назад, направо в полукръга на преследващите я спартанци. Те се спряха в очакване тържествено да хванат бегълката. Сред ликуващи викове Таис попадна в тесния кръг преследвачи, десетки ръце се протягаха към нея от всички страни, но в този миг хетерата изчезна. Воините се засуетиха, гмуркаха се в различни страни, но Таис умееше да се гмурка по-дълбоко от всички, успя да преплува под вода четвърт стадий и излезе далеч от линията на преследвачите. Докато те се обръщаха и набираха скорост, атинянката беше вече до кораба и се вкопчи за хвърленото ѝ дебело въже. Менедем я изтегли на палубата за огорчение на „ловците“. Като връх на позора мнозина от плувците бяха се изтощили от гонитбата и борбата с вълните и се наложи да ги измъкват на корабите. Еоситей, запъхтян, уморен, но вече без злоба, се изкачи по спуснатата му стълба и най-напред отиде при атинянката, която Хезиона вече бе завила с чаршаф и сушеше косите ѝ с египетска кърпа.

— Би трябвало да те оставя сред морето! — възкликна лакедемонезът. — И кълна се в Посейдон, следния път ще му принесе тази жертва!

— И няма ли да се уплашиш от бунт? — запита Егесихора, застъпвайки се за приятелката си. — Впрочем аз съм уверена, че тя ще стигне преди нас, плувайки на делфин. Ето ги, пристигнаха. — Спартанката посочи белите петна пяна, които съпровождаха бързото движение на стремителните черни тела, привлечени от играта на своите събратя — хората.

— Къде се е научила така да плува? — измърмори Еоситей. — И на всичко отгоре ходи по весло по време на вълнение: това е по-трудно, отколкото по въже!

— Всички нас ни учиха как да пазим равновесие в училището за хетери в Коринт, без това не може да се изпълнява танцът на свещените триъгълници. А да плуваш изкусно не може да се научиш, трябва да се родиш nereida!...

Хезиона разтриваше внимателно главата на Таис и кротко я мъреше, упреквайки я, че предизвиква съдбата.

— И как не те е страх, господарке, да застанеш гола пред такова сбирище от воители. Те те гонеха да те уловят като делфин! — завършила, девойката се огледа наоколо, сякаш се страхуваше от ново нападение.

— Ако около тебе има много и наистина смели и силни мъже, можеш да се считащ напълно в безопасност — със смях ѝ отвърна хетерата, — че нали те са елини, и то спартанци. Запомни това, ще ти послужи! Освен всичко друго помни, че мъжете обикновено са постеснителни от нас. Ако ние спазваме обичаите, то излиза, че сме много по-смели, а те се смущават.

— Защо пък точно спартанците?

— Защото спартанците са гимнофили — обичат голотата като тесалийците за разлика от гимнофобите — от вас, беотийците, и македонците. В това отношение спартанците са на противна позиция от моите атиняни, както в Йония еолийците срещу ледниците.

— За еолийците съм чела. У тях дори нашият месец Мунихион се нарича Порнопион.

— Впрочем не всички елини считат облеклото за признак на благоприличие. А спартанците и тесалийците са приели обичаите и законите на древните критяни. У тях привилегия на висшата аристокрация е било да се появяват голи на празници и на пиршества.

— Навярно оттам се е породила легендата за телхините — демоните на прелъстяването, които и досега живеят в Крит и в затътените места на Йония?

— Може би... Но да идем зад нашата преграда, иска ми се да си почина след морето. Клонария ще ме разтрие.

— Аз, господарке, позволи ми!

Таис кимна с глава и завита в чаршафа, се оттегли в малкото отделение под палубата на кърмата, което беше определено за нея, Егесихора и техните робини.

Разтривайки Таис с ароматно масло, Хезиона я запитва, връщайки се отново към темата, която я безпокоеше:

— А египтяните какви са, гимнофили ли са, или не?

— Гимнофили, най-древните гимнофили от всички народи, а слушала ли си за Афродита Книдоска?

— Онази ли, която е изваял Праксител, твоят съотечественик?

— Той е създал две статуи на Афродита по един и същи модел — от хетерата Фрина, облечена с пеплос и гола. И двете едновременно изложил за продан. Облечената я купили строгите управители на остров Кос, а съвсем голата, на същата цена взели жителите на Книдос. Тя била поставена в открит олтар, сияеща с въз жълторозовия мрамор на тялото си и казват, че спуснала се от Олимп в храма, лично Афродита възкликнала: „Кога ли пък Праксител ме е видял гола?!“

Прозрачната повърхност на статуята ѝ придавала особено сияние, обвивайки богинята със свещен ореол. Много години вече поети, художници и военачалници, занаятчии и земеделци препълват корабите, които пътуват за Книд. Афродита Книдоска е почитана много повече, отколкото онази в Кос. Тя е изобразена на монети. Някакъв цар предлагал да опрости всички дългове на острова за статуята, но книдосци отказали.

Славата на Праксител споделила неговият модел — хетерата Фрина. Благодарните елини са поставили нейната портретна статуя от позлатен бронз на стълбата, която води в светилището на Аполон в Делфи. Такава е силата на божествено прекрасната голота и ти не се страхувай от гимнофилите. Точно те са истински хора!

ЧЕТВЪРТА ГЛАВА

СИЛАТА НА ОБОГОТВОРЕНИТЕ ЗВЕРОВЕ

В Мемфис, наричан от египтяните Теглилка на Двете земи, имаше много елини, които живееха отдавна тук. Таис обикна този град, един от най-старите градове на древната земя, разположен на границата между Делтата и Горен Египет, извън дъждовната зима по долното течение на Нил и летния зной в южните части на страната.

Гърците в Мемфис, особено младежите, се развълнуваха при идването на двете красавици от Атина. Поети, художници и музиканти се опитваха да завоюват сърцето на Таис, посвещавайки и стихове и песни, молейки я да им стане модел, но атинянката се появяваше навсякъде или заедно с Егесихора, или съпровождана от срамежливия великан, само при погледа на когото изчезваше всяко желание за съперничество с него. А царствената спартанка здраво се бе свързала с началника на лаконските наемници и не се увличаше от нищо освен от своите нечувано бързи коне. Тук за първи път виждаха жена, която управлява тетрипа. Младите египтянки се покланяха на Егесихора почти като на богиня, виждайки в нея олицетворение на онази свобода, от която те бяха лишени дори в най-знатните домове.

Таис понякога се съгласяваше да участва в симпозиуми като танцьорка, но ги напущаше, когато компанията ставаше буйна от сладкото вино на Абидос. Много често тя излизаше от Мемфис, за да иде в прочути градове или храмове, бързаше да се запознае със страната, която с много легенди и приказки блазнеше елините още от детинство. Не бързаше да си намери богат любовник и харчеше парите си за пътешествия из страната с безгрижие, което учудваше Егесихора и Хезиона, продължаваща да се счита робиня на Таис.

Мнема, майката на всички музи, бе прибавила за Таис към даровете на Афродита великолепна памет. Памет, която побираше в себе си всички подробности от света, неизбежно пораждаща любознателност като тази, която имаха знаменитите философи на Елада. Новото и необичайното посрещаша Таис на всяка крачка и все

пак първото ѝ впечатление от страната не се промени и за учудване упорито възкресяваше в паметта ѝ едно от ярките видения от далечното детство.

Майка ѝ беше я завела в Коринт да я посветят на храма на Афродита и да я дадат в училището за хетери. В града, разположен в подножието на голяма планина, бе много горещо. На малката Таис много ѝ се пиеше, когато се изкачваха с майка си към горната част на Коринт. Завинаги запомни дългата тясна галерия — която водеше към известния в цяла Елада свещен извор. Вътре в едва засенената галерия духаше слаб ветреца, а от двете страни високото слънце изливаше по каменистите склонове море от светлина и жега. Отпред под кръгъл покрив, поддържан от двойни колони, нежно ромонеше и се разливаше бистра и студена вода. А по-нататък, зад басейните, където започваше стръмно планинско разклонение, отразената светлина заслепяваше очите. Горещината и задухата от напечените скали бяха по-силни от влажното дихание на извора.

Ето я и Египетската галерия от вода и зеленина между двете огнено горещи пустини, простираща се на десетки хиляди стадии — огромно пространство за малките държави на Елада. Градини, храмове, храмове и градини, ниви, близо до водата, а от външния западен край на тази ивица живот безкрайни некрополи — градове на мъртвите — с безчетни гробове. Тук няма паметници, но затова пък се строят домове за покойниците: с размери на обикновено човешко жилище за богатите и знатните, с размери на кучешка колиба — за бедните и робите. А трите царски гробници — пирамиди с титаническият сфинкс на седемдесет стадии на юг от Мемфис — просто поразяваха въображението. Таис много бе слушала за гробниците на фараоните, но не можеше дори да си представи тяхното истинско величие.

Геометрично правилни грамади, облицовани с огледално полирани камъни, поставени толкова плътно, че следите на шевовете между отделните блокове бяха едва забележими. В утринните часове всяка от големите пирамиди отпращаше в сивкавото небе вертикална колона розова светлина. С постепенното възхождане на слънцето огледалните страни на каменните грамади горяха по-ярко, докато по пладне пирамидата се превръщаше в звезда — средище на четири ослепителни лъчисти потока, които бликаха светлина над равнината по

всички посоки. При залез над гробниците на фараоните се издигаха широки ивици червен пламък, пронизващи лилавото вечерно небе. Под тях като наточени огнени остриета горяха ръбовете на гробниците на царете-богове на Черната земя, както египтяните наричаха своята страна. Тези с нищо несравними творения сякаш бяха създадени от ръцете на титани, макар знаещи хора да уверяваха Таис, че пирамидите са построени от най-обикновени роби.

— Ако човек здраво го бият — цинично усмихвайки се, казваше хелиополският жрец, който познаваше историята, — той ще направи всичко, което ще изглежда невъзможно за неговите потомци.

— Най-големите постройките са в Египет — значи, хората тук са ги биели по-силно, откъдето и да е — ядовито каза Таис.

Жрецът остро я погледна и присви устни.

— Нима елините не бият своите роби?

— Бият ги, разбира се. Но този, който много бие, има лоша слава!

— Ти искаш да кажеш, жено... — започна жрецът.

— Нищо не искам! — бързо възрази Таис. — Всяка страна си има свои обичаи и човек трябва дълго да живее в нея, за да ги разбере.

— И какво не разбираш ти?

— Голямата сложност на властта. У нас всичко е просто: или си свободен, или си роб. Ако си свободен, то или си богат, или си беден, прославен или с изкуство, или със знание, или с военна и атлетическа доблест. А при вас всеки свободен е с някаква си степен по-високо или по-ниско от другото. На един е позволено нещо, на другото по-малко, а на трети — съвсем нищо и всички са изпълнени със завист, всички са затаили обидата си. Струва ти се, че тук има само роби, затворени между две пустини като в голяма клетка. Аз почти не срещнах хора, които да са били в други страни на Ойкумене. Наистина тук съм отскоро...

— Ти, елинке, си наблюдателна, дори прекалено — в думите на жреца, който говореше гръцки с леко мляскане, се мярна заплаха. — Аз по-добре да си отида...

Храмовете на Египет поразиха въображението на Таис с резкия си контраст е Елада.

Всеки гръцки храм, с изключение може би на най-древните, беше издигнат на високо място, открит, лек и светъл, той сякаш

литваше в пространството, в морето и небето. Статуите на богини, богове и герои привличаха погледите с вълшебството на красотата. Границата, която отделяше боговете от простосмъртните, изглеждаше съвсем тънка, незабележима. Струваше ти се, че боговете се навеждат над тебе и слушат внимателно молбите ти и ей сега ще слязат от своите пиедестали, както в ония легендарни времена, когато те са дарявали с внимание всички хора — и земеделците, и войниците, а не са общували само с жреците като сега.

Храмовете на Египет! Мрачни, притиснати от дебели стени, почесто от масивни колони, изпъстрени и покрити с много рисунки и знаци. Светилището е скривало от просторите на небето и земята, от вятъра и от облаците, от ромона на ручейте и плисъка на вълните, от човешките песни и гласове. Мъртвешко и страшно мълчание цареше в храмовете, които неусетно преминаваха в подземия. С всяка стъпка чезнеше умиращата светлина, сгъстяваше се мракът. Човек като че ли потъваше в тъмнината на минали векове. Докато в храмовете на Елада само една граница отделяше простосмъртния от обитателите на светоносния връх на Олимп, то тук ти се струваше, че има само една стъпка до царството на Аид, където от незапомнени времена в тъмнината бродят душите на умрелите. Това усещане на безкрайната нощ на смъртта потискаше младата жена. Таис бързаше да излезе навън при светлината и живота. Редици страшни в своето еднообразие статуи на лъвове с човешки очи или овчи глави пазеха храмовете и дворците. Образът на сфинкса, ужасната мъчителка от легендите на Елада тук в Египет беше приела мъжки образ, беше станала любим символ на власт и сила. Не само сфинксовете — всички богове на Египет, дори и най-висшите, имаха образ на зверове и птици, странно съчетали човешки и животински черти. Таис и по-рано беше виждала египетски амулети, статуйки и скъпоценни украшения, но винаги мислеше, че египтяните са искали да предадат с образа на животното само особеното предназначение на талисмана или на малката дреболия. В действителност излезе, че образите на боговете само в редки случаи имаха човешка външност. Много по-често вярващите се прекланяха пред полухора-полузверове или птици, понякога карикатурно уродливи като хипопотамообразния Туерис. Хипопотамите и крокодилите вдъхваха страх и отвращение на Таис и атинянката считаше недостойно да им се отдават божествени почести.

Не бяха красиви и Анубис с глава на чакал, Тот с дълъг клюн на Ибис, злата лъвица Сехмет, кравата Хатор, овчето въплъщение на Хнум. Къде по-величествено впечатление правеха огромните статуи на хищни птици — ястреба Ра и сокола Хор, както ги изобразяваха в най-стари времена. Сложната йерархия на боговете тъй си и остана неразбираема за атинянката, както и многобройните чинове и звания по сложната стълбица на обществените отношения на египтяните. Във всеки що-годе значителен град начело стоеше местен бог, а големите храмове, които владееха много земя и много роби, също така отдаваха предпочитание на едно от множеството божества, които в течение на хилядолетното съществуване на страната много пъти сменяха или губеха своето челно място.

Таис най-много се учудваше на звероподобието на боговете. И то у един народ, пред чиято мъдрост и тайни знания елините се прекланяха! Тя знаеше, че в Саис са се учили големите мъдреци на Елада — Солон, Питагор и Платон. И Херодот беше почерпил много знания в Египет. Но как можеше един жител на Египет да се прекланя пред чудовища като крокодил — просто и гнусно животно? Нима не може да се изрази характерът на бога другояче, а не като се постави на човешко тяло глава на чакал или ястреб? Ако египтяните не бяха толкова умели художници, човек можеше да помисли, че не знаят други начини да изразят духа на божеството.

Ала скоро Таис видя и живо божество — свещения бик Апис, въплъщение на Птах — върховния бог на Мемфис. Като се ръководеха от двадесет и девет признака, жреците издирваха Апис сред хиляди бикове, които мирно пасяха по ливадите на страната, и му отдаваха божествени почести чак до смъртта му. След това търсеха ново въплъщение, а умрелия балсамираха също както другия жив бог — фараона. Мумиите на свещените бикове погребваха в огромен храм — „Серапейон“, пазен от стотици каменни сфинксове.

По таблиците, изписани по стените на погребалните камери, може ще да се проследят множеството поколения на богове-бикове от толкова стари времена, че „Серапейон“-ът беше почти наполовина засипан от пясък.

И сега в Мемфис процъфтяваше почитането на черния бик с бяло петно на челото. Местните гърци се опитваха да очовечат култа на Апис, сливайки го в едно божество с Озирис под името Серапис.

Религията на елините беше се откъснала доста от първобитното почитане на зверове-богове, дори на Крит, който по древност съперничеше с Египет, гигантски свещени бикове бяха почитани само като символи на Посейдон. Убиваха ги, пренасяха ги в жертва на олтарите или на игрищата. В Египет пък Апис беше считан за истинско божество, както и отвратителният крокодил или папуровата котка, която вие нощем. Всичко това бе несъвместимо с утвърдената вяра в собствената мъдрост на египтяните. Атинянката дръзна да изрази своите съмнения пред главния жрец на Птах на приема, устроен в нейна чест от елинските почитатели на Серапис. В разгара на спора тя доста остро изказа отвращението си към Себек, обоготворения крокодил. Присъстващите при спора двама служители на този бог възнегодуваха. А Таис се засрами. В Коринт я възпитаваха да уважава религиите на източните страни. Само че преживените в Атина години посяха у нея презрение към всичко чуждо и неразбираемо за елините. Таис не можеше и да подозира колко тежко ще трябва да плати за това неподобаващо ѝ изразяване на атинското превъзходство над цялата останала Ойкумене.

Скоро след това Таис реши да отиде в нома Бяла Антилопа в горното течение на Нил, за да види второто чудо на света, описано от Херодот — Египетския лабиринт. Приятелката ѝ решително се отказа и Таис потегли, съпроводена от Хезиона и верния Менедем, пуснат от стратега по молба на Егесихора.

Те не плаваха дълго — само четиридесет стадии нагоре по реката и около стотина — по канала към прочутото езеро Мерид. По това време на годината съединителният канал и ръкавът на реката се изпълваха с тиня и пътят ставаше непроходим. Таис и спътниците ѝ се принудиха да напуснат кораба и да се промъкват по плитчината с лека лодка, лавирайки между тръстикови храсталаци.

За щастие есенно време липсваха комари — бичът на речните храсталаци и езерата в Египет.

Специално наетият за пътешествието преводач — мемфиски грък, тревожно се озърташе, твърдейки, че в околностите на Крокодилополис има много зухоси — въплъщения на бог Себек, някои от които са дълги по двадесет лакти. А два сиви крокодила по тридесет лакти живеят тук от незапомнени времена.

Менедем наивно попита защо след толкова години не са убили вредните чудовища. Той научи, че ако по време на неочаквано намаляване на водата загиват крокодили, особено младите, затъвайки в засъхващата тиня, трупове им се балсамираат. Цели складове от крокодилски мумии се пазят в особени помещения в храмовете на Себек в Крокодилополис, древния Хетеп-Сенусерт, и дори в Лабиринта.

Колкото и да бързаха лодкарите да заведат пътниците по-рано в Лабиринта, за да го разгледат, преди да се стъмни, те стигнаха там едва по пладне. Тук, на свещената земя не се позволяваше на чужденци да пренощуват, разрешаваха им да отседат само в ксенон — гостоприемница — на осем стаии на север на същия провлак между блатото и реката, където бяха Лабиринтът и двете пирамиди. Ученият жрец от Хераклеополис беше казал на Таис, че Аменемхет Трети е изградил Лабиринта като погребален храм за себе си. Великият фараон умрял според изчисленията на жреца четиристотин години преди разрушението на Кносос и възцаряването на Тезей в Атина, шест века преди Троянската война и хиляда и петстотин години преди раждането на Таис.

Не е чудно, че смелата хетера с трепет влезе в безкрайните анфилади от стаи на Лабиринта, който достигаше до бялата пирамида, двойно по-малка от мемфиските. Огромен коридор разделяше Лабиринта на две половини. Стените му бяха украсени с удивителни рисунки, чиито ярки бои никак не бяха избледнели в течение на петнадесетте века. Тук нямаше познатите канонически фигури на богове и фараони, които приемат даровете, убиват враговете си, унижават пленниците. Вместо тях имаше съвсем естествени битови сцени, нарисувани поразително живо и изящно: лов, риболов, къпане, гроздобер, животни на паша, танци и празнични сборища с музиканти, акробати и борци.

С една дума, Таис се беше намерила в Египет от онова време, отразено от даровити художници по заповед на мъдрия цар.

Таис, Менедем и Хезиона неуморно бродеха от зала в зала между бели колони, изпъстрени с релефни изображения в обичайния египетски стил, по украсени коридори, по стаи с фризове и орнаменти с необикновена красота — сини зигзаги, бели и лилави шарки, подобни на грубо изтъкани пътеки с още по-сложни пъстроцветни

рисулки. Уморените очи не можеха да се ориентират сред изкусно сплетените спирали, извивки на колела с дванадесет спици, приказни лотоси с червени чашки на високи стъбла. Умело направените прорези по каменните плочи на таваните допускаха достатъчно светлина, така че в горните помещения на Лабиринта нямаше нужда от факли. Според думите на преводача долните помещения на Лабиринта повтаряли горната част на храма и там се пазели мумиите на свещените крокодили и имало особено интересни старинни светилища, изписани с изображения на сега изчезнали вече животни — гигантски хиени — бории и еднороги. Свещеникът, който ги развеждаше в Лабиринта, не им показва долните помещения, като обясни това със старинна забрана: там не пускаха чужденци. Денят започна да гасне. В залите и особено в коридорите стана тъмно. Време беше да се излезе от тази постройка с хиляда стаи. Жрецът ги поведе към изхода и уморените пътешественици на драго сърце го последваха. Близо до северната главна стълба, където от широките отвори, на стената свободно проникваше вечерна червеникава светлина, Таис се спря да разгледа релефното изображение на млада жена, изсечено в жълтеникавия камък с необичайно дори за Египет изкуство. Облечена в много тънко прозрачно облекло, завързано на възел под разголената ѝ гръд, жената държеше неизвестен музикален инструмент. В обкръженото ѝ от гъста мрежа схематично изобразени коси лице безсъмнено имаше етиопски черти и същевременно такова благородство, каквото Таис не беше виждала дори у знатни египтянки. Докато хетерата мислеше към кой народ да причисли древната музикантка, спътниците ѝ бяха отишли напред. Леко докосване до голата ѝ ръка я накара да потрепне. От полумрака на тъмния проход едва се бе подала жена с обичайната за египтянките бяла платнена стола — дълга дреха. Зад нея стоеше жрец с огърлица от сини порцеланови и златни мъниста. Той тръсна остриганата си глава и прошепна на завален език: „Долу там може, аз ще водя.“ Таис се приближи до жената, кимна ѝ, че е съгласна, и се обърна да повика Менедем и Хезиона — те бяха стигнали до края на коридора. Обаче не успя — изотзад я стиснаха силни ръце, запушиха с парцал устата ѝ, заглушиха вика ѝ и я понесоха. Таис се бореше отчаяно, но я подхванаха други, извиха ръцете ѝ, свързаха я с ивици от разкъсаното ѝ облекло и тя се остави без съпротива да я мъкнат по-нататък.

Похитителите явно знаеха пътя и тичешком бързаха в непрогледната тъмнина, без да имат нужда от факли...

Слаба светлина едва разсейваше мрака отпред, замириса на влажна трева и на вода. Най-после магнаха парцала, който я задушаваше, и я доведоха до каменна стена. Наблизо, не по-далеч от петнадесет метра, в последните лъчи на вечерната зоря блестеше неподвижна тъмна вода. Добила възможност да говори, Таис гневно и с учудване питаше похитителите на гръцки и на развален египетски език какво искат от нея. Но тъмните фигури — те бяха шест, все мъже, с неразличими в слабата светлина лица, упорито мълчаха. Жената, подмамила Таис, бе изчезнала някъде.

Изправиха на крака атинянката до самата стена, развързаха я и едновременно смъкнаха последните остатъци от облеклото ѝ. Таис опита да се брани и получи удар в корема, от който дъхът ѝ секна. Похитителите развързаха звънтящите предмети, които носеха със себе си — тънки, но яки каиши с токи като на конска сбруя. Привързаха китките на Таис за зазиданите в стената пръстени на височина на гърдите, обвиха кръста ѝ, прекараха каишите между краката ѝ и ги завързаха за скобите зад нея. Изумена, хетерата отново започна да ги пита какво ще правят с нея.

Тогава един от хората се приближи до Таис. По гласа тя позна жреца, който бе заедно с жената и говореше на гръцки.

— Братята заповядаха да поставим теб, богохулстващата по събранията, пред лицето на бога. Да познаеш неговата мощ и да се преклониш пред него в последния си час!

— Какъв бог? За какво говориш ти, злодей?

Жрецът не отговори. Обърна се и каза няколко непознати думи на спътниците си. Шестимата заедно тръгнаха към водата, коленичиха и вдигнаха ръце. От гръмко произнесените провлечени като химн думи Таис разбра само едно: „О, Себек... ела и вземи...“, но и това бе достатъчно. Внезапна догадка я накара да занемее. Почти загубила съзнание, тя завика дрезгаво и слабо, после все по-силно и звънко, викаше на помощ Менедем, които и да са хора, неподвластни на тия мрачни фигури, наведени край водата в тържествено песнопение. Жреците станаха. Говорещият гръцки каза:

— Викай по-силно, Себек ще чуе! Ще дойде по-скоро. Няма да се измъчваш в очакване.

В думите на жреца нямаше нито насмешка, нито злорадо тържество. Пълна безнадеждност обхвана Таис. Да моли за милост, да заплашва, да се опитва да убеждава тези хора, бе толкова безполезно, колкото и да моли зловещото животно, на което те служеха, полузвяр-полуриба, неподатливо на никакви чувства. Жрецът още веднъж огледа жертвата, направи знак на спътниците си и шестимата безшумно изчезнаха. Таис остана сама.

Тя се дръпна, усети непреодолимата здравина на ремъците и отчаяно оброни глава. Разпуснатите ѝ коси покриха тялото ѝ и Таис потрепера от тяхното топло докосване. За първи път преживяваше смъртна мъка. Близостта на неизбежната гибел превърна целия свят в съвсем мъничко зрънце надежда. Менедем! Менедем, опитният и безстрашен воин, пламенно влюбен, не може да я остави на произвола на съдбата!

Очите на Таис можеха добре да виждат в тъмнината. Тя се вгледа и разбра, че е вързана за пиедестала на някаква статуя в полукръгло разширение на подземен коридор, който излизаше на езеро или ръкав на реката. По-надалеч вдясно се очертаваше гигантска статуя. Това бе една от двете колосални седящи фигури, които стърчаха тридесет лакти над водата недалеч от пирамидата. Таис съобрази, че галерията е обърната на северозапад и се намира недалеч от северния вход. Стоплилата я искрица надежда започна да се разгаря. Тревогата от страшната опасност я поугаси, щом атинянката си спомни, че Лабиринтът има три хиляди стаи. Дори и да намерят път към нея, го ще бъде след много време, когато чудовищата зухоси я разкъсат на парчета и след като я изядат, и изчезнат във водораслите.

Таис се замята, мъчейки се да се освободи от веригите си, цялата и млада плът протестираше против заплашващата я смърт. Болката от яките ремъци я отрезви. Стиснала зъби, тя сдържа риданията си и отново взе да се оглежда, инстинктивно търсейки спасение. Подът в разширения край на галерията се спускаше полегато към тясна ивица на мокрия бряг. Два тънки стълба подпираха стреха, поради която не можеше да види небето. Очевидно галерията стигаше до водата. Но защо без стъпала? Отново див ужас прониза Таис. Тя съобрази защо е наклонен този под, който стига до водата.

— Менедем, Менедем! — звънко, с все сила закрепця Таис. — Менедем! — и изстина, спомняйки си, че при виковете ѝ ще дойде

този, за когото е предназначена. Тя млъкна, увиснала на ремъците. Камъкът смразяваше гърба ѝ, краката ѝ изтръпнаха.

Когато загаснаха последните отблясъци светлина върху черната вода, Таис загуби представа за времето.

Стори ѝ се, че долавя слабо пляскане в непрогледната тъма на тръстиките, някъде там, където прекъсваше мъжделивото блещукане на отразените звезди. Глух басов рев, приличен на мучане, се понесе над блатото. Далечен и приглушен, той бе особено отвратителен с притаената в него заплаха, съвсем различен от всички звукове, издавани от познати на човека животни. Тръпнеща, стиснала юмруци, Таис напрягаше всичките си сили, за да не позволи на безумния страх да я овладее. Безкрайна бе храбростта на борещите се с бикове нейни прадеди, на неподдаващите се на рани амазонки, на твърдите като Леена^[1] атинянки. Но те всички са се сражавали свободни, в открит бой!... Освен Леена, свързана като нея и непредала се на хората, лъжливи представители на закона...

А тук, сред самотата и бездушното мълчание на блатото, в очакване на чудовището, Таис отново започна да се блъска в своите окови, докато укротена, губеща съзнание, не се подпря на студения камък. Нощта мълчеше. Повече не се чуваха плясъци в блатото.

Таис се съвзе поради гърчове в отеклите си крака. Колко време бе минало? Поне да види небето над главата си, пътя на съзвездията. Тъпчейки на едно място, извивайки се, тя възстанови кръвообращението си. Отзад в подземната галерия и се стори, че долавя бавни, прокрадващи се стъпки. Кръвта нахлу в главата на Таис. Парна я радостна надежда. Менедем? Не, нима Менедем ще се прокрадва, замирайки на всяка стъпка, той ще връхлети като бесен бик, помитайки всичко по пътя си! И отново звънко охкане се понесе над нощното блато. Какво е това? Като че ли слаб ответ. Таис затаи дъх. Не, нищо! А стъпките отзад! Подставката на статуята прикриваше входа на галерията. Таис се послуша и разбра, че в прохода няма никой; звуковете идваха от блатото и ехото ги отразяваше в подземнието. О, могъща Афродито и Зевсе пазителю! Стъпки от тежки лапи по меката глинеста почва някъде зад стълбовете на портиката, която излизаше на езерото. Рядко и неравномерно шляпане на дълги паузи. Под самия бряг изплува назъбен гръб, пламнаха с мътен червен блясък две очи под издадени кости над веждите. Много бавно, така че на мигове

чудовището изглеждаше неподвижно, на ниския бряг изпълзя безкрайно дълго тяло, което се извиваше наляво и надясно в такт с широко разперените лапи. Грамадната опашка беше още във водата.

Червените светлинки изчезнаха: крокодилът бе повдигнал главата си и очите му не се виждаха. Разтвори се огромна уста, осеяна със смътно белеещи се зъби. Чудовището замря за дълго, вслушвайки се като че ли в нещо. Таис се напегна, тресеше я, но главата ѝ като никога бе ясна: преживяла първия смъртоносен страх, тя малко се успокои. Смътна надежда още блещукаше в нея. О, ако не я задържаха ремъците, тя знаеше как да се изплъзне от исполинския зухос! Зиналата уста се затвори с трясък, отново припламваха червени точки. Таис почувствува върху себе си студен и равнодушен поглед. Крокодилът не бързаше, вглеждаше се в тъмнината на галерията и сякаш изучаваше Таис. Много пъти през своя дълъг живот той беше поглъщал тук привързани безпомощни жертви. Зухосът се привдигна на лапи, като със звучно жвакане откъсна търбуха си от тинята. Гадните чудовища и по суша тичаха бързо, какво му струваше да притича едно разстояние, малко по-дълго от собственото му тяло? Като че ли доловил мислите ѝ, крокодилът направи две бързи стъпки към нея. Таис така запищя, че чудовището отново се просна по корем, а след това изведнъж се обърна надясно. От тъмнината се дочу шляпане на бързи стъпки. Страшен нечовешки вик разкъса тишината на подземиято: „Таис, аз съм тук!“

За миг неясен силует се мярна пред входа.

— Менедем! — като насън извика Таис.

Наистина това бе Менедем. Лакедемонецът веднага се намери в подножието на статуята, напипа завързаните ремъци и ги дръпна с бясна сила. Веднага се скъса ремъкът на лявата ръка, десният ремък не се поддаде, но затова пък старата бронзова халка не издържа. Третият каиш разяреният Менедем разкъса като конец. Освободена от оковите си, Таис падна от слабост на колене и за секунда загуби съзнание. Менедем се обърна към чудовището. Без всякакво оръжие, гол, беше захвърлил дрехите си, за да тича по-бързо, целият покрит от глава до пети в мръсотия. Яростта на война бе толкова голяма, че той направи две крачки към чудовището, разперил безоръжните си ръце, като че ли се канеше да удуши крокодила като куче.

Чу се плясък от бягащи по калта крака. Червеникава пътека се проточи по водата край брега. Светлината блесна по-ярко и изведнъж пред портика се появи с факел в ръка Хезиона, полумъртва от непосилния бяг и страх. Вик на ужас се изтръгна от девойката, като видя чудовищния крокодил. А той сякаш не я забеляза, вперил упорит поглед в Менедем. Факелът в ръката на Хезиона потрепера и тя от страх и слабост падна на колене като господарката си.

— Свети! — с все сила изрева Менедем. Той шареше с очи на всички страни и търсеше какво да е, с което да срещне нападението на чудовището. И изведнъж се досети. С един скок Менедем се намери до Хезиона, измъкна от нея факела, замахва с него към зухоса и той се стъписа. Менедем хвърли обратно факела на Хезиона, ала изправилата се на крака Таис го подхвана. Спартанецът дръпна към себе си дървения стълб на портика, раздаде се трясък. Менедем натисна с всичка сила. Старото сухо дърво не издържа. Всичко последвало стана толкова бързо, че остави само неясен спомен у Таис. Крокодилът се насочи към Менедем, а той му нанесе силен удар по муцуната с парчето от стълба. Чудовището не отстъпи, а се хвърли срещу воина с разтворена муцуна. Менедем само това и чакаше. С все сила заби стълба в гърлото на пълзящото влечуго, но естествено не можа да възпре напора на тежкия зухос, дълъг двадесет и пет лакти, и загуби равновесие, ала все пак успя с ритник да насочи свободния край на дървото към стената на пиедестала. Крокодилът с все сила блъсна гредата в твърдия камък и натика дървото още по-дълбоко в гърлото си. Яростните удари на опашката му разтърсиха галерията. За миг вторият стълб на портика стана на трески, стряхата рухна. Крокодилът с гърчене се преметна настрана, но тутакси се надигна и се гмурна в блатото, като изхвърли с опашката си цял поток кал.

Менедем и Таис стояха, разтърсвани от нервни тръпки. Опомнила се, Таис се спусна към Хезиона. Момичето лежеше по очи до самия вход на подземие, цялото в лепкава кал, закрило с ръце лице и уши. Едва се докосна до нея, и Хезиона скочи с вик, но като видя господарката си невредима, хвърли се към нея.

Менедем ги хвана за ръце.

— Да бягаме! Това е проклето място. Зухосът може да се върне пак или ще дойде друг. Или жреците...

— Накъде?

— Там, откъдето дойдох: покрай брега, като заобиколим храма.

И тримата тръгнаха по калта покрай външната страна на Лабиринта. Скоро бреговата ивица се разшири, земята там беше суха, можеше да се върви по-леко, но тогава силите изоставиха Таис. И Хезиона не беше в по-добро състояние... Като знаеше, че е опасно да остават тук, Менедем прихвана и двете жени под бедрата, умело ги метна на рамената си и угасил факела, затича в ситен тръс далеч от мрачната грамада на Лабиринта, натам, където едва се мяркаше светлинка в далечината от Дома на поклонниците, отдавна превърнал се в ксенон — гостоприемница.

...Таис, която от цялото си облекло беше останала само с гривата на косите си и по сандали, се скри зад палмите, за да не привлича внимание. Менедем и Хезиона, след като се измиха набързо при кладенеца за напояване, ѝ донесоха облекло от нещата, оставени преди това в ксенона от водачите им, Гъркът преводач беше изчезнал някъде, изплашен от изчезването на Таис и гнева на Менедем.

Хезиона, разтривайки с лечебна мазнина раните на Таис, ѝ разказваше, че спартанецът след безрезултатни търсения в горните стаи на Лабиринта, сграбчил някакъв си жрец и като го ударил в колоната, заклел се в Ереб, че ще го осакати, ако не му каже как е могла да изчезне елинката и къде може да я търси. Той успял да изтръгне нещо като признание, нещо като предположение, че са я отвлекли тези, които служат на Себек. Те принасяли жертви в подземията, които излизали до езерото в западната част на светилището. Ако заобиколят Лабиринта откъм страната на езерото и вървят наляво от главния вход, могат и да попаднат на изходи от галериите в долния етаж. Без да губи нито миг, Менедем се съблякъл, за да тича по-леко по водата, и се втурнал покрай масивните стени на храма. Нямало откъде да вземе оръжие — своето бил оставил на преводачите, за да не наруши законите на храма. Извикали подире му, че трябвало да вземе непременно светилник, но Менедем вече бил далече. Тогава Хезиона грабнала два факела, които били оставени в бронзови подставки, докоснала единия до пламъка на нишата-светилник и се втурнала да догони Менедем, лека и бърза като антилопа. По такъв начин тя тичала в сгъстяващия се здрач, ориентирайки се по мрачната стена отляво, непрекъснато завиваща от запад на юг. Останалото е известно на господарката...

Таис силно разцелува вярната Хезиона. С още по-нежна награда бе удостоен Менедем, върху разкървавените длани на когото бяха завързани снопчета лечебна трева и ръцете му наподобяваха лапите на зухоса, едва не погубил Таис.

Спартанският воин дълго обръщаше поглед към Лабиринта, който се издигаше недалече в първите лъчи на разсъмване. Отгатнала мислите му, Таис каза:

— Не трябва нищо повече, мили. Кой може да намери негодниците в три хиляди стаи сред коридори и подземия?

— Ако целият отряд на Еоситей дойде? Ние ще ги изгоним оттам като диви лисици от дупките.

— Защо? И без това ние сме чужденци, които ядат крави, нечестиви в очите на местните жители на Египет. Само ще оскверним твърде много тяхната светиня. Тези, които са виновни, ще избягат, ако не са избягали, а наказанието както винаги ще падне върху тези, които нищо не знаят и в нищо не са виновни. Преди всичко съм виновна аз самата. Не трябваше да споря с жреците, да изразявам елинско презрение към чуждоземците и тяхната религия. И освен това трябва по-внимателно да скитаме из храмовете, пълни със засади, зли хора, страшни божества, на които още продължават тайно да принасят човешки жертви.

— За първи път слушам най-последни думи. Отдавна е време, мила моя! Ти не си ни радвала с твоите танци повече от месец, а забрави да яздиш още от идването ни тук.

— Ти си прав, Менедем! И танците, и язденето изискват постоянни упражнения. Иначе ще станеш тромав като Туерис.

— Туерис!

Менедем дълго се смя, изтривайки сълзите си с опакото на превързаната си ръка, като си представи тази египетска богиня, седнала на дебели задни лапи, с невероятно увиснал корем и грозна глава на хипопотам.

Новини от Изток очакваха Таис в Мемфис. На финикийското крайбрежие край река Исос бе станало сражение между Александър и Дарий. Пълна победа на македонците. Великият цар на персите бе се показал страхливец. Беше избягал навътре в страната, изоставяйки целия си имот, шатрите и жените си. Александър се движел на юг из Финикия, завладявайки град след град. Всичко се прекланя пред

победоносния герой, син на богове. Необикновени слухове изпреварват македонците. В Долен Египет дошли богати търговци, избягали от крайморските градове. Те образували съюз и закупуват кораби, за да отплават в далечния Картаген. Сатрапът на Египет Мазахес е изплашен, а самозваният фараон Хабабаш заповядал на спартанските наемници да са готови. Отрядът бил изпратен в Буастис, където сред сирийските войници започнали вълнения.

Привържениците на младия македонски цар виждат в него избавление от властта на персите. Той с могъща ръка ще подкрепи слабия, преклонил се пред Дарий син на наследствения фараон Нектанебо.

Егесихора, пламнала от вълнение, поверително съобщи на Таис, че флотата на Александър се командува от Неарх и корабите му са в Тир. Древният Библос с прочутия храм на Афродита Ливанска или Анахит се предал почти незабавно, както и Сидон. Всички говорят, че Александър непременно ще дойде в Египет. Еоситей е мрачен, продължително се съвещавал с приближените си и изпратил бързоходец 9 Спарта...

Таис изпитателно погледна приятелката си.

— Да, аз го обичам — отговори Егесихора на неизречения въпрос, — той е особен човек, единствен между всички.

— А Еоситей?

Егесихора присви пръстите си с жест, който между хетерите означаваше равнодушие към поклонника: „Ако не оня, тогава тоя.“

— И ти го чакаш?

— Чакам го! — призна Егесихора.

Таис се замисли. С Александър ще дойде и Птолемей — според слуховете той сега бил сред най-добрите пълководци на македонския цар, едва ли не най-близкия му човек, с изключение, разбира се, на Хефестион. Птолемей!... Сърцето на Таис се разтуптя, приятелката ѝ бе не по-малко проникателна и веднага запита:

— А Менедем?

Таис не отговаряше, мъчейки се да се справи с преживяванията си — мисълта за миналото, объркването на чувствата ѝ през последната година в Атина, новото, което дойде с беззаветната любов на лаконския атлет, доверчив като дете и мъжествен като митичен герой.

— Не можеш ли да решиш? — подразни я Егесихора.

— Не мога. Знам само едно: или единия, или другия. Никога не ще мога да лъжа.

— Ти винаги си била такава. Затова не си имала и няма да имаш богатство като Фрина или Теро. На теб то не ти и трябва — ти просто не умееш да харчиш пари. Малко прищевки и въображение.

— Наистина малко! Нищо не мога да измисля, с което да поразя съперничките или поклонниците си. Затова пък е по-леко, когато...

— Да, Менедем не е богат, да не кажа, че просто е беден!

С бедността Таис се бе сблъскала, когато намисли да купува яздитни коне. Продаваше се рядка с тъмносив косъм кобила от Азир — от онази порода либийски коне, които уж били докарани още от хиксите. Конете от Азир се славеха с издръжливост при жега и безводие. Салмаах, както наричаха кобилата, не бе много красива — с пепеляв цвят, дълги предни крака и увиснала задница. Обаче това означаваше за конника мека походка и дори блясването на бялото на очите в ъглите, признак на лош нрав, не пропъждаше купувачите. Но когато етапа ясно, че Салмаах е триабема, тоест върви с особен „трикрак“ тръс, веднага един танийски търговец я купи на много висока цена. Таис хареса дивата либийка и Салмаах усети у атинянката онази спокойна, покоряваща и добра воля, към която животните и особено конете са чувствителни. В края на краищата Таис сполучи да размени коня с хризолита, онзи същия, който бе предназначен за Аристотел, за да помогне на Хезиониния баща.

Менедем намери кожа от пантера, за да покрие хълбоците на коня над малкия потник, употребяван от ездачи с бойни наколенници или с тесни азиатски гащи. Таис яздеше боса като древните жени на Термодонт и непременно щеше да нарани коленете си. Конската пот при яздене в горещини в допир с кожата на човека предизвиква възпаление и рани.

Меката кожа на хищната котка, приятна при докосване, все пак затрудняваше язденето. Амазонската стойка на Таис, със силно свити крака, така че петите ѝ почти достигаха до задницата на коня, оперени в бедрените кости, изискваше особена сила в коленете. Ездачката се държеше, притискайки с крака горната част на конското туловище. Меката хлъзгава кожа на пантерата изискваше удвоени усилия от краката при препускане. Впрочем Таис бе дори доволна от това. След

двуседмични страдания предишната ѝ желязна хватка на коленете се възвърна, за което учителят и по езда, пафлагоиец, я нарече истинска дъщеря на Термодонт. Макар че тръсът на Салмаах бе равен, Таис предпочиташе да препуска в галоп, съревновавайки се с неукротимите коне на Егесихора, които се чувствуваха блестящо в благодатно сухия климат на Египет. По главните пътища около Мемфис винаги бе тясно от кретащи магарета, коли, процесии на поклонници, натоварени с кошници роби-носачи. Но те имаха щастieto да открият водещия на юг по долината на Нил свещен път, засипан само тук-там с пясък. На чистите участъци можеше да се язди безпрепятствено в продължение на сто стадии и Егесихора с увлечение се впускаше в лудешка езда. Когато Таис възсядаше своята Салмаах, Егесихора вземаше в колесницата Хезиона.

Беше краят на четвъртата година от сто и десетата олимпиада.

В Египет бе настъпило времето на петдесетдневния западен вятър — диханието на свирепия сет, който изсушава земята и озлобява хората.

Непознаващите вятъра сет елинки продължаваха излетите си. Веднъж ги връхлетя червен облак с горещ повей на жар като от пещ. Завъртяха се, заиграха пясъчни вихри, стъмни се, изплашените коне на Егесихора се изправиха на задните си крака. Едва се справиха с конете, и то чак след като Хезиона скочи от колесницата и смело хвана двата коня до процепа за халките на юздата и помогна на Егесихора да ги обърне на север към града. Салмаах остана съвсем спокойна, послушно обърна гръб на бурята и побягна със своя мек тръс успоредно с колесницата, която скоро започна да скърца от попадналия в главините на колелата пясък.

Конете постепенно се успокояваха. Бегът им стана равномерен. Егесихора препускаше сред шума и свистенето на вятъра, изпреварвайки пясъчните облаци като войнствената Атина. Те стигнаха мястото, където пътят заобикаляше в тъмно дефиле. Тук имаше полуразрушен погребален храм, на чиито стъпала те понякога почиваха. Таис първа забеляза на белите камъни човек в дълга платнена египетска дреха. Той лежеше, закрил лице с присвита ръка, а с лявата закриваше главата си. Атинянката скочи от коня и се наведе над тежко дишания старец. Дадох му малко вино, разрежено с вода, и той седна приведен. За учудване на приятелките старецът обясни на

съвсем чисто атическо наречие, че му е прилошало от пясъчната буря и той, не виждайки помощ, решил да изчака.

— По-скоро да дочакам своя край, тъй като вятърът сет духа с упоритост, достойна за този бог — завърши старецът.

Три чифта силни женски ръце го наместиха в колесницата, Хезиона се настани на Салмаах зад Таис и четиримата благополучно се добраха до Мемфис.

Старецът помоли да го заведат до храма „Нейт“, намиращ се до големия парк на брега на реката.

— Нима си жрец в този храм? — запита Егесихора. — Но ти си елин, макар да си с египетска дреха.

— Тук аз съм гост — отвърна старецът и с повелителен жест повика Таис. Атинянката послушно се приближи до стъпалата, по които бавно, се изкачваше старецът.

— Ти ли си атинската хетера, хвърлена на крокодилите и спасила се? Какво търсиш в храмовете на Черната земя?

— Сега вече нищо. Мислех да намеря мъдрост, която да насити душата ми повече, отколкото философските разсъждения за политика, война и познания на нещата. На тях съм се наслушала в Атина, но на мен не ми трябва война или държавна уредба.

— И не намери ли нищо тук?

Таис презрително се засмя:

— Тук се покланят на зверове. Какво да чакам от народ, чиито богове още не са станали хора?

Старецът изведнъж се изправи, изразът на очите му се промени. Таис почувствува как погледът на непознатия прониква в скритите гъбини на душата ѝ, безмилостно разголва тайните ѝ мисли, надежди и мечти. Атинянката не се уплаши. В краткия и живот, въпреки изобилието от впечатления и срещи, нямаше нищо срамно или недостойно, нямаше нито подли постъпки, нито злобни мисли. Любов, радост от това да се чувствуваш винаги красива, винаги желана, нестихваща любознателност... Нейните сиви очи без страх срещаха острия като копие поглед и старецът за първи път се усмихна.

— Като преценявам ума ти, ти си заслужила малко повече знания, отколкото биха ти дали жреците на Египет. Бъди благодарна на името си, че те са благоволили да разговарят с тебе.

— На моето име ли? — възкликна хетерата. — Защо?

— Нима не знаеш, че като дъщеря на Елада носиш много древно име. То е египетско, означава „Земя на Изида“ и свърх това е дошло от древния Крит. Слушала ли си за Бритомартис, дъщеря на Зевс и Карма? Ти ми напомни нейното изображение.

— Колко интересни неща казваш, отче! Кой си ти, откъде си?

— Аз съм от Делос, елин, философ... Но виж, приятелката ти едва удържа конете, пък и Салмаах е нетърпелив.

— Ти знаеш дори името на коня ми?

— Не бъди наивна, дете. Още не съм загубил слуха си, а ти двадесетина пъти го назова.

Таис се изчерви, засмя се и каза:

— Бих искала да те видя.

— Това е нужно. Ела в който ден искаш, рано сутрин, когато намалява беснеенето на сет. Застани под навеса на портика, плесни три пъти и аз ще дойда при теб. Хайре!

Рижите и белите коне шеметно се понесоха по безкрайната палмова алея към северната част на града. Салмаах, облекчена от двойния товар, весело препускаше край тях. Таис замислено гледаше оловната вода на великата река, чувствувайки, че срещата със стария философ ще бъде от значение в нейния живот.

Егесихора любопитствува с какво толкова слабият и незначителен старец интересува приятелката ѝ. Щом научи за намеренията на Таис отново да „броди по храмовете“, както се изрази спартанката, тя заяви, че Таис в края на краищата ще намери собствената си гибел. Дали да помоли Менедем да не я пуска по храмовете, или да не я спасява повече, когато я хвърлят на лъв, хипопотам, огромна хиена или на каквото да е още от божествените чудовища? Но и това средство не ще помогне: атлетът, независимо от страшния му вид, е влажна глина в пръстите на своята хубавица!

Егесихора имаше право. Срещата с философа разпали любопитството на Таис. На следния ден тя дойде в храма „Нейт“, когато току-що се разпалваха червеникавите отблясъци по оловното небе.

Философът или жрецът се яви веднага щом се чуха плясканията на мъничките длани под навеса на портика. Философът бе облечен в предишното бяло памучно одеяние, което отличаваше египтяните и особено египтянките от всички други чужденци. Кой знае защо,

идването на Таис го зарадва. Като я прониза отново с острия си като копие поглед, той ѝ направи знак да го следва. В дъното на стената от огромни камъни вляво минаваше проход, осветен само от тесничка пролука отгоре. Досадното свистене на вятъра не се чуваше тук, покой и усамотение придружаваха Таис. Светлината напред изглеждаше ярка. Те влязоха в квадратна стая с тесни като процепи отвори на прозорци. Тук не се усещаше вкусът на праха, както бе в този час по целия град. Високият таван, боядисан в тъмни цветове, създаваше впечатление на нощно небе. Като се оглеждаше, Таис каза:

— Странно са строили египтяните!

— Строили са отдавна — поправи я философът, — несъвършено, но са се грижили за тайнствеността на усамотението, загадката на мълчанието и съкровените мигове на неочакваното.

— Нашите храмове, съвсем открити и светли, са сто пъти по-прекрасни — възрази атинянката.

— Ти грешиш. Там също има тайна, само че не такава, която се губи в тъмнината на миналото, а тайна на единение с небето. Със слънцето — денем, със звездите и луната — нощем. Нима ти не си чувствувала просветление и радост сред колоните на Партедона, в портиките на Делфи и Коринт?

— Да, да!

Свитъци папирус, пергамент, изписани дъсчици лежаха върху масивни сандъци. В средата на стаята имаше голяма широка маса с петолъчни звезди и спирали, яркосини върху сивия фон на каменната плоскост. Делоският философ поведе атинянката към масата и я настани да седне насреща му върху неудобна египетска табуретка. Философът дълго мълча, упорито вгледан в Таис. И странно, удивително спокойствие се разля по цялото ѝ тяло. Таис се почувствува така добре, че с цялото си сърце се устреми към сериозния навъсен, скъп на думи старец.

— Ти ме учуди със забележката си за обоготворените зверове на Египет — каза философът, — какво знаеш ти за религията? Посвещавана ли си в някакви тайнства?

— Никога. Нищо не знам. — Таис искаше да бъде скромна пред този човек. — Аз съм хетера от ранна възраст и не съм служила в никакъв храм освен в този на Афродита Коринтека.

— Откъде тогава знаеш, че боговете се издигат заедно с човека? Та това значи, че човек търси боговете в себе си, а за такива убеждения ти се излагаш на опасност, и то много сериозна.

— Ти напразно ме смяташ толкова умна, мъдрецо. Аз просто...

— Продължавай, дъще моя. На мен, който нямам потомство, не току-тъй ми се ще да те нарека така. Това свидетелствува за близост на нашите души.

— Изучавайки митовете, аз забелязах как боговете на Елада са ставали постепенно по-добри и по-добри от древността до наши дни. Артемис, ловджийка и убийца, станала лечителка. Аполон, брат ѝ, в старо време безмилостен палач, убиец, алчен и завистлив, сега е лъчезарен бог-животворец, пред когото хората радостно се прекланят. Моята богиня — Афродита, в древните храмове е била с копие като Атина. Сега е станала Урания, която носи на хората светата небесна любов. — Страните на Таис пламнаха.

Жрецът-философ я погледна още по-приветливо и Таис доби смелост.

— Четох и Анаксагор. Учението му за „Нус“ — за световния разум, за вечната борба на двете противоположни сили: злото и доброто, приятелското и враждебното. Антифон, който е учил, че хората са равни и предупреждавал елините да не презират чуждите народи... — Таис се запъна, спомняйки си собствените грешки, за които едва не плати с живота си.

Философът се досети.

— А сама не можа да надвиеш това презрение — каза той, — заради което и попадна при крокодилите.

— Не можах и не ще мога да приема безсмисленото почитание на богове в животински образ: уродливи хипопотами, отвратителни зухоси, глупави крави, птици без ум. Как могат мъдри хора, пък и които и да било хора със здрав разум...

— Ти забравяш, по-скоро не знаеш, че религията на египтяните е няколко хилядолетия по-стара от елинската. Колкото по-надълбоко в тъмнината на вековете, толкова повече тъмнина има около човека и в неговата душа. Тази тъмнина се е отразявала във всички негови чувства и мисли. Безброй животни са го заплашвали. Зависим от случая, той дори не схващал съдбата, както я схващаме ние елините. Всеки миг би могъл да бъде последен. В безкрайна върволица са

минавали пред него богове за всеки миг — зверове, дървета, камъни, ручей и реки. После едни от тях изчезнали, други се запазили до наши дни. А няма ние, елините, не се покланяхме доскоро на реки, които имат такова важно значение за нашата маловодна страна?

— Но не и на зверове!

— А също на дървета и на животни.

За учудване на Таис жрецът-философ ѝ разказа за култа към свещените кипариси на Крит, свързани с Афродита. Но повече от всичко я порази древното поклонение на богини с образ на кон. Дори Деметра или критската Рея от светилището във Фигария на река Нед в Аркадия е изобразена с конска глава. Свещената кобила е имала особена власт нощем и била вестителка на гибел. Нито философът, нито Таис можеха да подозират, че след повече от две хиляди години от тяхната среща на един от най-разпространените езици в света страшен нощен сън кошмар ще се нарича както някога „нощна кобила“.

Богинята-кобила се превръща в триликата богиня-муза. Нейните три лица отговарят на Мисълта, Паметта и Песента. Едва по-късно, когато женските божества отстъпили на мъжките, триликата муза станала Хеката, Девите-музи се увеличили на девет и били подчинени на Аполон, ръководителя на Музите.

— Сега разбирам защо древните имена на нимфите и амазонките били такива: Левкипа — бяла кобила, Меланипа — черна, Никипа — победителка, Айнипа — милостиво убиваща кобила.

— А по-късно, когато животните-божества загубват своето значение, имената се променят — потвърди философът. — При Тезей вече има Иполита, Иподамия — владетелка, укротителка на коне, жени-героини, а не нимфи, подобни на животно по образ. Тук също е станало извисяване на религията, както ти вярно забеляза.

— Но тогава... — Таис се спря.

— Говори, на мене можеш всичко да кажеш.

— Тогава защо образът на Богинята-Майка, Великата богиня, е нежен и ласкав, макар че е много по-древен от мъжките божества-убийци?

— Ти пак грешиш, като считаеш, че тя е само богиня на любовта и плодородието. Нима не си слушала за басаридите — опиянените от свещени листа полубезумни жени от Тесалия и Тракия, които в своя

бяс разкъсвали на парчета агнета, козлета, деца и дори мъже. Жените вилнеели, размахвайки елови клони, обвити с бръшлян — символ на Артемис или Хеката. Същото е било в Атина през време на Ленеиските игри — празненство на „дивите жени“ през дните на зимното слънцестоене през месец Посидеон. Образът на богинята-разрушителка, богиня на смъртта, се противопоставя на образа на майката. Съединително звено между тях е бил образът на любовта — единственият, който ти знаеш.

Таис сложи пръст на слепоочията си.

— Много е сложно за мен. Нима в далечните тъмни времена Дори женските божества са били толкова свирепи, както по-късно мъжките?

— Свирепи не. Но безмилостни като самия живот, защото какво друго са били те, ако не отражение на живота, на висшите сили на съдбата, които властвуват еднакво и над боговете, и над хората... Едновременно безмилостни и милосърдни.

Таис седеше объркана и притихнала. Философът стана и постави голямата си топла длан върху непокорните къдри на челото ѝ. Отново необичайно успокоение се разля по тялото на хетерата, доверие и чувство на пълна безопасност изостряха съзнанието ѝ.

— Слушай внимателно, атиняanko Таис. Ако разбереш това, което ще ти кажа, ще станеш моя духовна дъщеря... Можеш да вярваш във всичко, каквото ти харесва, но вярата става религия едва тогава, когато здраво се свързва с правилата на живота, с преценката на постъпките, с мъдростта на поведението, с поглед, устремен в бъдещето. Ние, елините, сме още твърде незрели — нямаме морал и не разбираме човешките чувства, както в Далечния Изток. Вярата на египтяните никога не ще узрее да стане религия, но и у нас има философи — ти сама спомена двамина, забрави Платон и още няколко мъдреци...

— Не съм забравила Платон. Но великият мъдрец, създавайки план за идеалната държава, забрави жените и тяхната любов. Струва ми се, че той е признавал любов само между мъжете — затова не го смятам за нормален човек, макар и да е прочут философ, олимпийски борец и държавник. Но ти си прав, аз забравих Аристотел, макар че с него съм лично позната — загадъчно се усмихна Таис.

Делосецът се понамръщи.

— Не. Този познавач на явленията в природата е не по-малко див от египтяните по моралните въпроси. Можеш да го изключиш. По-важно е друго: само в началото на възникването си всяка религия живее и властвува над хората, дори и над най-умните и силните. После вместо вяра започва тълкуване, вместо праведен живот — обреди. И всичко свършва с лицемерието на жреците в борбата им за живот в ситост и почит.

— Какво говориш, отче?!

— Това, което чуваш, Таис! Не е ли все едно — женско божество или Аполон, Артемис или Асклепий? Красив живот на земята без страх, просторен на шир и дълж, като светъл, постлан с мрамор път — ето каква е моята мечта и грижа.

— И ти дойде от Делос в Египет.

— За да науча корените на вярата ни, произхода на боговете ни, да разбере защо Досега елините живеят, без да разбират задълженията и целите на човека сред другите хора и заобикалящата ги Ойкумене. Ти разбра вече, че в Египет няма защо да се търсят морални закони — няма ги в религията на древните ловци, запазила се у земеделците край Нил. Но има други народи... — Философът замълча и прекара ръка по челото си.

— Ти се умори, отче. — Таис стана и докосна с поклон коленете му.

— Ти разбра! Силите ми отпадат. Чувствувам, че не ще видя моя Делос и не ще напиша всичко, което научих в Египет.

— Не се измъчвай, почини си, яж тукашното розово грозде и вкусните плодове на бодливата палма — загрижено каза хетерата и старецът се усмихна. — Да, да, аз ще ти донеса следващия път. Кога ще ми позволиш да те посетя отново?

Без да получи отговор, Таис тръгна самичка по тъмния проход, който страшно ѝ напомняше преживяното в Лабиринта.

Светлината и зноят на пладнето отведнъж я заляха с гореща вълна, уморителният вой на „петдесетдневника“ отначало дори ѝ се стори приятен. Но надвечер в нейния изцяло пронизван от течение дом сред тревожния бяг на сенките на разлюлените от течението пламъци на светилниците нещо отново потегли Таис към тъмнината на храма, към странния стар елин, който за първи път в живота ѝ даде светлия покой на освобождението. Като момиче Таис бе сънувала Афродита

Урания. Тя си припомни съня, който бе се повтарял, няколко пъти през последните години: Таис, боса и гола, се изкачва по необятно широка стълба към зелена стена от гъсти миртови дървета, промъква се между техните преплетени клони и излиза сред силна светлина, но не пронизваща, топла, но не знойна. Тя се приближава до статуята на Афродита Урания. Богинята от полупрозрачен розов родопски мрамор, обляна от небесна светлина, слиза от пиедестала и прегръща раменете на Таис със сияйна, невероятно красива ръка. Урания се вглежда в лицето на Таис. Чувство на необичайна радост и покой изпълват младата хетера. Но тя не обича този сън — с течение на годините все по-остра бе разликата между чистия покой на обич, излъчван от Урания, и налудничавото изкуство и тегоба на онази любов, която създаде славата на Таис, образована хетера и прочута танцьорка на най-учения народ в света, за какъвто се мислеха атиняните. И ето че радостният покой, изпитан преди само в полудетинските сънища за Урания, споходи Таис наяве при срещата и с философа.

А в Мемфис се носеха слухове за божествения син на македонския цар Филип. Александър обсаждал Тир, жителите упорствували, но изкусни македонски техници решили да направят провлак между материка и острова, на който се намира градът. Гибелта на древното финикийско пристанище била неизбежна. Когато Тир падне, освен Газа няма кой вече да се съпротивява на победоносния Александър. Трябва да го очакват в Египет.

Флотата на Александър, отрязвайки Тир, прониква все по-далече на юг и неотдавна един елински кораб отиващ към Навкратис, срещнал пет кораба уж под личната команда на Неарх.

Егесихора стана дръзка и нервна, нещо, което по-рано не се бе случвало с лакедемонката. Може би горещият либийски вятър с неотслабващата си сила проникваше в душите на хората и ги правеше нетърпеливи, спривави, нечувствителни и груби. Таис отдавна бе забелязала, че понася жегата по-леко от Егесихора. Вятърът сет по-слабо ѝ влияеше и тя се стараеше по-рядко да се среща с приятелката си, за да не предизвика случайно кавга. Заедно с вярната Хезиона или с Менедем Таис отиваше край брега на реката. Там тя дълго седеше на плаващия пристан. Изобилието на течаща вода хипнотизираше елините и всеки потъваше в своите мисли — дълбоки, скрити, неясни...

Веднъж Таис получи покана от делоския жрец, предадена устно от момче, служител в храма „Нейт“. На другия ден в ранни зори Таис с вълнение се готвеше да тръгне, облякла скромна дреха.

Делоският философ седеше на спускащите се към Нил стъпала на храма, потънал в съзерцание на удивително тихото развиделяване.

— Била ли си в Тива, която ние, елините, наричаме Диосполис? — посрещна той атинянката с въпрос и след утвърдителното ѝ кимване продължи: — Видяла ли си там подставката на златния кръг, открадната от Камбис преди два века при завоюването на Египет?

— Виждала съм я. Обясниха ми, че кръгът бил от чисто злато, тридесет лакти в диаметър и един лакът дебелина. Възможно ли е това?

— Да. Кръгът е тежал около тридесет хиляди таланта. На Камбис са били нужни пет хиляди камили, за да го отнесе, насечен на десет хиляди парчета в Персия.

— Защо са отлели такава безсмислена грамада злато?

— Глупаво е, но не е безсмислено. Най-големият фараон-завоевател е искал да докаже на цялата Ойкумене вечността на Египет, на неговата власт, на вярата му във великия кръговрат на нещата. Възцаряването на владетели-мъже, богове и герои предизвикало безразсъдно желание за увековечаване. Жените знаят колко е крехък животът, колко е близка смъртта, а мъжете мечтаят за безсмъртие и убиват непрекъснато по всякакъв повод. Такова е древното, противоречие; то е неразрешимо. И човекът създава за себе си, за другите, ако може, за цялата страна затворен кръг, където той е в центъра, а най-горе — всемогъщият и страшен бог.

— Какво искат да постигнат с това?

— Непоклатимост на властта и благополучие за царете и велможите, сила на вярата за жреците, устойчивост на мислите у народа, безропотно покорство у робите.

— И затова ли Египет запази своята вяра през хилядолетия?

— Не само Египет. Има страни, които са се затворили в себе си, за да запазят своите царе, богове, обичаи и живота си за хилядолетия. Аз ги наричам затворени в кръг. Такъв е Египет, а също Персия, Сирия. На Запад — Рим, а много далеч на Изток — Средната страна на жълтокожите хора с полегати очи.

— А ние в Елада? Нали съществува у нас разбирането, че всичко тече?!

— Като се почне от Крит, цяла Елада, Йония, а заедно с нас и Финикия — сме отворени страни. За нас не съществува кръг, който затваря живота. Вместо него има спирала.

— Слушала съм за сребърната спирала...

— Знаеш ли? Не е дошло време да говорим за това. Огромна област заема наследството на изчезналите деца на Минос. В Либия на запад се простира тя и много далече на изток, където на десетки хиляди стадии отвъд Хиркания се намират древни градове. И отвъд Паропамизиите, отвъд пустинята Арахозия, до реката, наричана Инд. Казват, че от тях са останали само развалини, както в Крит, но откритата душа на тези народи живее у други хора след хилядолетия.

— Защо ми откриваш това знание, отче? С какво ще мога да ти помогна аз, служителката на Афродита?

— Ти служиш на Ерос, а в нашия елински свят няма по-могъща сила. В твоята власт са срещите, разговорите, тайните думи. Ти си умна, силна, любознателна и мечтаеш да се извисиш духовно...

— Откъде знаеш, отче?

— Много нещо ми е разкрито от сърцата на хората и мисля, че ти скоро ще тръгнеш на изток с Александър в недостъпните простори на азиатските степи. Всяка умна жена е поет по душа. Ти не си философ, нито историк, не си и художник — всички те са заслепени, всеки от своята задача. Не си и завоевателка, защото у теб от амазонките е останало само изкуството да яздиш и смелостта. Ти по природа не си убиец. Затова си по-свободна от който и да е човек в армията на Александър и аз те избирам за мои очи. Ти ще видиш това, което аз никога не ще мога. Близка смърт ме очаква.

— Как ще ти разкажа тогава?

— Не на мен. На други. Край теб винаги ще има умни, издигнати хора, поети, художници, защото тях ги привлича твоята същност. И това ще бъде още по-хубаво, отколкото ако разказвах аз. Ще остане в паметта на хората, ще влезе в песните на поетите, в писанията на историците, ще се разнесе в легенди из Ойкумене и ще стигне до тези, които трябва да знаят.

— Страхувам се, че грешиш, отче. Аз не съм тази, която ти трябва. Не съм мъдра, невежа съм, Ерос, танците, песните,

възхищението на мъжете, завистта на жените, бясното препускане ми замайват главата.

— Това са само временни белези на силата ти. Аз ще те посветя, ще ти предам вътрешния смисъл на нещата, ще те освободя от страха.

— Какво трябва да правя?

— Утре вечер ще дойдеш облечена в нова линостола, придружена от спътник, и ще почакаш на стъпалата, докато Никтур, Пазачът на небето, не се огледа във водите на Нил. Ще уредиш работите си така, че да отсъствуваш девет дни.

— Слушам, отче. Но кой ще бъде спътникът?

— Ще се появи в определеното време. Твоите месечници съответствуват ли на лунните?

— Да — със заекване след известно колебание призна Таис.

— Не се смущавай. Няма тайни и нищо недостойно в здравето тяло на жената освен само за глупците. Дай ми лявата си ръка.

Таис го послуша. Делосецът сложи дланта ѝ на масата, разтвори пръстите ѝ и няколко секунди се рови в малко сандъче от слонова кост. Той извади пръстен от електрон с червен хиацинт с необикновен наситен розов оттенък. На плоския камък бе издълбан равнобедрен триъгълник с широка основа, с върха надолу. Поставяйки го на показалеца на Таис, философът каза:

— Това е символ на властта на великата женска богиня. Сега си върви!

[1] Другарка на известния в историята на Атина тираноубиец Аристокитон. ↑

ПЕТА ГЛАВА

МУЗАТА НА ХРАМА „НЕЙТ“

Върнала се рано от храма, Таис лежеше по очи на своето широко ложе, сложила глава на ръцете си, и размахваше крака във въздуха, докато Клонария разтриваше гърба ѝ с орехово масло, а обидената Хезиона се занимаваше в ъгъла да преправя по тялото и току-що купената ленена дреха — линостола.

Както винаги Егесихора не влезе, а влетя, пръскайки мирис на розово масло и сладка арабска смола.

— Ти пак ли си тичала в храма „Нейт“ — предизвикателно запита тя приятелката си, — скоро ли ще свърши това? С нетърпение чакам идването на македонците — те ще те оправят...

— Спартанците не успяха ли? — подразни я Таис.

— Днес елинските художници и поети в Мемфис устройват симпозиум — отминавайки закачката на приятелката си, каза Егесихора, — само да не дойдеш.

— Какво ще стане?

— Тогава не бих ти завидяла. Те могат така да те подиграят с песни и рисунки, че има дълго да ги помниш.

Таис се замисли.

— Имаш право. Ще ида.

— Мисли му. И ще трябва да танцуваш, така че сега дай да си отпочинем хубаво!

Егесихора се изтегна до Таис и повика с ръка Хезиона. Тя просто засия, захвърли ленената дреха на масата и обилно поливайки с масло спартанката, захвана усърдно да я масажира.

Двете приятелки се отпуснаха в полудрямка и заспаха, покрити с едно одеяло от мека кападокийска вълна.

Симпозиумът в просторната къща с голяма градина, собственост на най-богатия гръцки търговец в Мемфис, събра нечуван брой гости въпреки лошото време. Надменните персийски аристократи, които доскоро презираха елините, а след нахлуването на Александър и

битката при Граник ги отбягваха, сега, когато царят на царете претърпя жестоко поражение при Исос, започнаха да търсят компанията на влиятелните гърци. Появата на Хризосфира и Аргиропеса („Златоногата“ и „Среброногата“), както бяха нарекли Таис и Егесихора техните поклонници — поетите, предизвикаха възторжени викове. Двете приятелки дойдоха, придружени от спартанските военачалници, начело със стратега Еоситей.

В стъклени кратери с причудливи извити разноцветни ивици виночерпци смесваха с вода гъсто виолетово вино от лозята в Горен Египет, и светлорозово, доставяно от Сирия през Навкратис. Чуваше се тиха музика, обединявайки в едно тъгата на двойните елински флейти и резките стонове на египетските, загадъчният като далечен призив звън на систрони, бръмчащите струни на китара, лира и голяма арфа. Нарядко се обаждаха хорово египетски мандолини с кръгъл гриф и звънчета, заглушавани от ударите на дайретата. Подчинявайки се на изкусния ръководител, целият сбор от разногласни инструменти създаваше печален ритмичен хор със звънливи, възторжени изблици на високите ноти и с грубоватото звънтящи удари, под чийто ритъм толкова хубаво и проникновено играеха танцьорки от Елада, Египет и Финикия.

Двете знаменити хетери се появиха в еднакви прозрачни сребристобели хитони, но с различни накити, подчертаващи по своему и мургавината на Таис, и божествено златната прическа на Егесихора. Огърлие от огненочервен гранат (пироп или нофек) — камъкът на есенното равенство — обвиваше високата шия на атинянката, а дълги обици от едри аметисти — амулети срещу опиване святакаха от двете страни на кръглото и весело лице. Егесихора също носеше такива обици от берил — морски камък, а широката египетска огърлица от лапис-лазури и бял сирийски зеленикав ахат означаваше скорошното идване на лятото за този, който разбира езика на скъпоценностите.

Симпозиумът започваше, както е прието в Елада, с лека закуска, после танци, изпълнения на певци, поети и разказвачи, заедно с това опиянението и гуляят постепенно нарастваха и тогава уважаваните хетери и артистки напускаха разпалената мъжка компания. Но още бяха далече от загубване на чувството за мярка и красота. Гостите жадно слушаха и гледаха, забравяйки да допиват чашите си. Елините

смятаха, че са по-горе от варварите, тоест от всички чужденци, дори само за това, че отбягваха да преяждат. Диви и грозни изглеждаха на гърците обичаите на сирийци и перси — през цялото време да ядат или да пият, да чупят орехи и да цъкат семки, да се шегуват и да приказват неприлично, да прегръщат първата попаднала им жена, вместо спокойно да размислят, да се вгълбят в себе си, радостно да се наслаждават от красотата.

Под звъна на звънчетата и систроните бавно и плавно се разгъваше звездния танц на египетските девойки: с червени венчета във високо вдигнатите коси, в дрехи с дълги дипли от много тънък лен, те вървяха в редица, стройни като стебла, съсредоточени и тържествени. Тяхната редица завиваше надясно към слънцето — в „строфе“, и представяше движението на звездите. Разкъсвайки редицата, се движеха в „антистрофе“ — наляво, по-бързите девойки, чието одеяние се състоеше само от препаска с пъстри стъклени мъниста. Танцърките в бяло се навеждаха, докосваха пода с протегнати ръце, а между тях, вдигнали склучени ръце под главите, се извиваха с плавни змийски движения смугли тела. Внимателно и благоговейно се изпълняваха древните египетски танци — нито едно некрасиво, рязко или просто излишно движение, нищо не нарушаваше прелестта на тези струящи и навеждащи се млади тела. Елините замряха в нямо и почтително възхищение.

Но когато под стремителния тътен на струните и ударите на дайретата се втурнаха аулетридите, за да сменят египтянките, и започнаха да се въртят, да извиват и да люлеят бедрата си с движения от апокиниса — любим танц на хетерите с еротична смелост и свобода, силата на Ерос възпламени елините. Чуха се възторжени викове, по-високо се вдигнаха чашите с вино, разливаха се по пода в чест на Афродита.

— Гъркините тук танцуват възхитително — възкликна Еоситей, — но аз чакам твоето излизане — и властно прегърна Егесихора.

Тя послушно се притисна до рамото му и възрази:

— Първа ще бъде Таис. И ти се лъжеш, като мислиш, че аулетридите танцуват хубаво. Погледни, наред с изпълнените със съвършенство движения те имат доста груби, некрасиви пози, рисунъкът на танца е безреден, претрупано разнообразен. Това не е много високо изкуство, като у египтянките. Те са над всяка похвала.

— Не знам — избоботи Еоситей, — аз, изглежда, не обичам танц, ако в него няма Ерос.

— И в тях има, само че не в тази форма, каквато ти разбираш — намеси се Таис.

Пред пируващите се появиха няколко разнообразно облечени юноши и зрели мъже. Предстоеше излизането на поетите. Еоситей се изтегна на ложето и прикри очи с ръка. Таис и Егесихора станаха от местата си и седнаха пред масата. Поетите принадлежаха към циклистите, посветили се на цикъла омировски сказания. Те се събраха в кръг и хорово изпяха поемата за Навзикая със съпровод на две лири. Сравнявайки се с Леех Митиленски, поетите строго следяха за напевността на хекзаметричната форма и увлякоха слушателите със силата на стиховете за подвизите на Одисеи, близки от детинство на всеки автохгонен — роден елин. Едва бяха заглъхнали последните думи от ритмичната декламация, когато отпред излезе весел млад човек в сиво-синя дреха и черни сандали, с високо, по „женски“ преплетени каишки на глезените. Той се оказа поет-рапсод, другояче казано, певец-импровизатор, акомпаниращ си на китара.

Рапсодът се приближи до Таис, наведе се, докосна коленете ѝ и важно се изправи. Зад него се появи свирец на лира в тъмен хитон, със старомодна гъста брада. Подчинявайки се на кимването на юношата, той удари струните. Силният глас на рапсода се разнесе из залата, построена по изискванията на акустиката. Поемата — възпяваща прелестите на Таис — предизвика весела възбуда сред гостите. Започнаха да припяват на рапсода, а поетите-циклисти отново се събраха в дитирамбен кръг и образуваха хоров акомпанимент. Всеки нов епитет в края на строфата на импровизирания химн, подхващан от деветки яки гърла, гърмеше из залата. Анаитис — възпламенителка, Тарготелея, Анедомаста — с дръзки гърди, Киклотомерион — кръглобедрена, Телхорион — чаровница, Панторпа — даваща най-голяма наслада, Толмеропис — с дързък поглед...

Еоситей слушаше, мръщеше се, поглеждайки Егесихора. Спартанката се смееше и пляскаше с ръце от възторг.

— Косите на Таис — продължаваше поетът — това е дека оймон меланос кианойо (десет ивици враненочерна стомана) по доспехите на Агамемнон! О сфайропигеон телктерион (пълна с обаяние)! Киклотерезоне...

— О моя Хризокома Егесихора! — прекъсна го с могъщия си бас Еоситей... — Левкополоя — носеща се на бели коне! О филетор евнехис — любима с прекрасни обятия! Мелибоя — наслада на живота.

Гръм от ръкопляскания, смях и одобрителни възгласи заглушиха двамата. Смутеният рапсод замря с отворена уста. Таис скочи, смеейки се, и протегна ръце на поета и акомпанятора, целуна и единия, и другия. Брататият свирец на лира задържа ръката ѝ и с очи сочеше пръстена на делоския философ.

— Утре вечер ще бъдеш в храма „Нейт“.

— Ти откъде знаеш?

— Аз ще те придружавам. Кога да дойда и къде?

— После. Сега трябва да танцувам за всички.

— Не, не си длъжна! — властно каза брататият акомпанятор.

— Говориш глупости! Как може? Аз трябва да се отблагодаря за рапсодията, да покажа на поетите и гостите, че не са пели напразно. И без това ще ме принудят...

— Мога да те избавя. Никой не ще моли и не ще те принуди!

— Искане ми се да видя невъзможното.

— Тогава излез, уж за да се преоблечеш, постой в градината. Може да не си сменяш дрехите, никой не ще поиска да танцуваш. Аз ще те извикам...

Настоятелните гласове „Таис, Таис!“ се засилваха. Изгаряща от любопитство, атинянката избяга в страничния коридор, закрит с тежка завеса. Въпреки съвета на брататия тя не слезе по четирите стъпала в градината, а остана да наблюдава леко открехнала плътната тъкан.

Брататият остави лирата и направи знак на притичалите помощници.

— Докато Таис се приготви, аз ще ви покажа чудеса от източните страни — гръмко обяви той.

Близко до масата поставиха две стъклени кълба. Кръгли огледала хвърлиха върху тях снопове лъчи от силни светилници. Запалени със златиста светлина, кълбата започнаха да се движат от ремъци, теглени от помощниците. Други с леки удари по металически огледала изтръгнаха дълъг, равномерно вибриращ, идващ отдалече звън. Брататият разпери ръце и веднага помощниците му поставиха две

кадилници отдясно и отляво. Той устреми в гостите бляскави, пронизващи очи и каза:

— Който иска да види Тюхе, богинята на Щастието, и да поиска от нея да изпълни желанието му, нека гледа, без да откъсва очи, в едното от кълбата и да повтаря името и в такт с ритъма на огледалата.

Скоро цялата зала хорова викаше: „Тюхе, Тюхе!“ Кълбата се завъртяха по-бързо. Изведнъж брадатият пхна двете си ръце в кожения си пояс и изсипа две шепи благовония върху въглените. Дим със силен мирис, подет от лекото течение във въздуха, бързо се разнесе по залата. Брадатият отстъпи назад, огледа пируващата тълпа и каза:

— Ето, пред вас е Тюхе в сребърнотъкана дреха, със зъбчата златна корона върху червеникави коси! Виждате ли я?

— Виждаме я!

Мощният хор от гласове показваше, че в странната игра бяха взели участие всички гости.

— И така, какво искате: да танцува Таис или милост от Тюхе?

— Тюхе, Тюхе! — така дружно зареваха гостите, протягайки ръце към нещо невидимо за Таис.

Брадатият отново хвърли благовония върху въглените, направи няколко странни жеста — и хората се вцепениха. Тогава той рязко се извърна и прекрачи зад завесата. Таис едва успя да отстъпи. Брадатият каза:

— Да вървим!

— А те? — тихо запита тя загадъчния човек.

— Скоро ще се свестят. И тези, които бяха по-далеч, ще свидетелствуват, че не са искали тебе и са призовали Тюхе.

— Тя наистина ли им се яви?

— Те виждаха това, което им заповядах.

— Ти къде си научил изкуството така да заповядаш на тълпата?

— Сетеп-са е отдавна познат в Египет, а аз съм бил и в Индия, където владеят това изкуство по-добре.

— Кой си ти?

— Приятел на този, който ще те чака утре след залез слънце. Да вървим, ще те заведе до дома ти. Не бива Таис да се разхожда сама през нощта.

— От какво да се страхувам, щом съм с такъв повелител на хората?

— Съвсем не е така, но засега ти няма да разбереш това. Моята власт е затворена само в развита леме (воля), а тя може да бъде приложена само в подходящ и подготвен момент.

— Сега разбирам. Твоето магьосничество е само непознато за нас изкуство. А аз помислих, че си син на Хеката, богиня на нощните привидения.

Брадатият кротко се засмя. Той мълчаливо доведе Таис до дома ѝ, уговори се за срещата и изчезна. Слугините спяха, само Хезиона бе край светилника и шиеше, чакайки господарката си. Тя очакваше, че Таис ще се прибере на разсъмване с факли и шумна тълпа спътници. Чула гласът и в нощната тишина, Хезиона с тревога и недоумение изтича на входа. Таис успокои своята доброволна робиня, изпи меденото питие и си легна. Извика до себе си Хезиона, каза ѝ за десетдневното си заминаване и даде на тиванката нареждания за времето на отсъствието си. Девојката помоли да иде с Таис и отказът на господарката ѝ я хвърли в отчаяние.

— Ти ме отхвърляш, господарке, отиваш без мен. Аз нямам никого на света освен теб, а сега не съм ти нужна. Какво да правя като те обичам повече от живота? Ще се убия!...

Досега Хезиона рядко бе плакала. Сдържана, малко сурова, тя рязко отказваше да взема участие в танци или симпозиуми, отхвърляше мъжките домогвания.

Таис каза на Хезиона да легне до нея, милваше я по главата и страните и когато риданията стихнаха, обясни на тиванката причината, поради която не можеше да я вземе със себе си нито миналия път, нито сега. Хезиона се успокои, седна в леглото, гледаше господарката си с възхищение и някакъв страх.

— Не се страхувай, няма да се променя — разсмя се Таис, — и ти ще бъдеш с мен както и преди. Но не завинаги — ще дойде и твоят ред, ще се появи този, заради когото ще идеш където ти видят очите. Ще познаеш сладостта и мъката на мъжката любов.

— Никога! Аз ги мразя!

— Така ще бъде, докато не се излекуваш от ударите на войната. Любовта ще вземе своето. Ти си здрава и красива, смела, не е възможно да избегнеш мрежите на Афродита!

— Аз ще обичам само теб, господарке!

Смеейки се, Таис я целуна.

— Аз не съм трибада, богинята не ме е надарила със смута на двойната любов. И тебе също. Затова. Еросът на мъжката любов за нас е неизбежен. Той непременно ще раздели жените, а съдбата ще ги разпилее. Бъди готова за това! Но нашите имена означават слуги на Изида. Може би пък и да ни е съдено да бъдем заедно?

Хезиона се спусна на пода, упорито сви вежди, щастлива от мисълта, че Таис не я отблъсва. А тя веднага заспа, уморена от впечатленията през дългия ден.

Таис и вчерашният поет-вълшебник седяха надвечер на стъпалата на храма „Нейт“, над тъмната река, очаквайки възхода на Стража на Небето.

Брадатият поет каза, че делоският философ е забранил да се знае името му. Той е велик мъдрец, макар че е известен само на тези, които знаят учението на орфиците, питагорейците и гимнософистите. Няколко месеца е живял на запад в Либийската пустиня, където открил запустелите срутили се древнокритски светилища. Именно оттам е тръгнал през всички елински страни култът на тройната богиня Хеката, богинята-змия на Крит и Либия. Нейните прекрасни жрици-прелъстителки, или Ламии, са станали в Елада страшни демони на нощта. Демон е станала и богинята-сова, превърнала се при жителите на Сирия в Лилит — първата жена на първия човек. Сирийската лунна богиня също е изобразявана с тяло на змия, а в Египет понякога с лъвска глава. Нейт всъщност е тази същата трилика змия — богинята на Либия. Главната богиня на Атика — Атина Мъдрост — се е родила край брега на езеро Тритон в Либия, като тройна змия-богиня. Навсякъде в древните религии главна е трояката богиня на Любовта, оттам са и трите Музи, трите Нимфи. В късните митове тя непременно бива сразена от мъж-бог или герой, като Персей.

Делосецът казва, че когато богините и боговете на древните религии преминават у нови народи, те винаги се превръщат в зли демони. Трябва да се опорочи миналото, за да се утвърди новото. За съжаление такива са хората...

Великата Богиня-Майка или Ана, която съчетава в себе си образите на Мъдростта, Любовта и Плодородието, се е обърнала сега към хората от друга страна: станала е богиня на Злото, Разрушението,

Смъртта. Но паметта на чувството е по-силно от всичко, древните вярвания постоянно изплуват на повърхността изпод прикритието от новите. Образът на Ана се е разделил и са се създали богините на Елада: Ур-Ана е Афродита, Ди-Ана е Артемис, Ат-Ана е Атина. Артемис, богиня на Луната, най-древна от всички, е запазила своя троен облик и е станала Хеката, богиня на злите чарове, нощните кошмари, предводителка на нощните демони, а брат и Аполон убиецът е станал светлият бог на слънцето и лечението...

— И не се страхуваш да говориш за боговете, като че ли са хора?
— разтревожено попита Таис, която дотогава слушаше брадатия, без да го прекъсва.

— Делоският учител вече ти каза... освен това аз съм поет, а всички поети се покланят на женската богиня. Без нея поетът не съществува, той се обръща само към нея. Тя трябва да се покори на истината в неговите думи. Защото поетът търси истината, опознава неща, които не интересуват нито Музите, нито Любовта. Тя е богиня, ала същевременно е и жена като теб!

— Ти ми говориш така, като че ли аз...

— И затова е поет — раздаде се зад тях тих, слаб, но ясен глас.

Двамата скочиха и се наведоха пред делоския жрец.

— Вие дори не забелязахте, че Никтурос вече се огледа във водата на реката.

Брадатият, изгубил изведнъж важния си вид, промърмори нещо за оправдание, но делосецът със знак го прекъсна:

— Поетът винаги трябва да бъде начело, това е неговата същност. Ако нещо, в което има още сили, е презряло, вкочанясало — то трябва да бъде разрушено, и поетът става разрушител, насочва натам своя удар на присмеха. Ако нещо хубаво е още слабо, неукрепнало или дори унищожено — то трябва да се създаде отново, да му се влее сила. Тогава поетът става мечтател, възхвалител и творец! Затова той постоянно има две лица, още по-добре, ако са три, като на Музата. Но тежко на него и на хората, ако то е само едно. Тогава той разнася вреда и отрова.

— Осмелявам се да, ти възразя, мъдрецо от Делос — брадатият вдигна глава. — Защо говориш само за поетите? Нима философите не са също толкова отговорни за своите думи?

— Аз не говоря за степента, която е еднаква за всички. Ти знаеш колко по-силна е магията на словото и звука от тихия глас на софиста. Властта на поета над хората е много по-голяма, затова и...

— Разбрах, учителю, и още веднъж се прекланям пред мъдростта ти. Не хаби повече думите си.

— Не, виждам, че ти все още не си обладан изцяло от дълбоката сила на поета, макар и да си посветен в Петте Листчета на Лотоса... Понятието „стих“ произлиза от корена на думата „борба“, но поетът в своето друго значение непременно трябва още и да разделя воюващите. Той е помирител, както е било от древно време. Защо е така?

Брадатият смутено разпери пръсти, показвайки с този жест, че той е от Митилене, и делосецът се усмихна.

— Тогава слушай и ти, Таис, защото това ще ти помогне да разбереш много неща. След възцаряването на мъжките божества, дошли от север заедно с ахейските, данайските и еолийските племена, които покорили пеласгите — „морския народ“, преди петнадесет века, неспокойният самоуверен мъжки дух сменил реда и мира, характерен за женското господство. Герои-воини сменили чудните владетелки на любовта и смъртта. Жреците обявили война на женското начало. Но поетът служи на Великата богиня и затова става съюзник на жената, която, макар и сама да не е поет все пак е Муза.

Новите народи отделят слънцето от луната. Мъжкото божество на Анатхи-Ищар, дарявайки го с най-голямо могъщество, смятайки го начало и край на всичко живо. Ти току-що казваше Таис, и то съвсем правилно, че боговете на старата религия стават зли демони в новата. Ще добавя още, че богините като владетелки на злите магии все повече биват измествани настрана. Това става и на изток, и на запад, и в Елада. Заедно с богините си отива и поезията, намалява и броят, и силата на поетите. Предчувствувам, че това ще донесе нещастие в далечното бъдеще.

— Защо нещастие, мога ли да те попитам, отче? — каза Таис, която досега стоеше мълчалива.

— Единната същност на човека се разкъсва на две. Мислителят поет все по-рядко се среща. Все по-силно преобладава разумът — Нус, Фронема, много по-свойствен на мъжете, вместо паметта — Мнема, Естесис и Тимос — чувството, сърцето и душата. И мъжете,

загубвайки поетическата си сила, заприличват на питагорейски изчислителни или на отмъстителните и пресметливи божества на сирийските и западните народи. Те обявяват война на женското начало, а заедно с това загубват духовното общение със света и с боговете. Разплащайки се с божеството, те пресмятат като пари своите заслуги и грехове и вместо опрощение получават пагубното чувство за вина и безсилие.

— Кога е започнало това, отче? Защо е станало така?

— Много отдавна! Когато човек загубил вяра в себе си и започнал да се надява на измислените от него инструменти, като все повече се откъсвал от обществото и губел вътрешните си сили. Жената е живяла другояче и повече се е запазила, станала по-силна от мъжа по дух, в любовта и в познанието на собствената си същност. Така смятат орфиците... Но стига толкова. Нощта настъпи, време е да вървим...

Учестеното дишане показваше вълнението на Таис. Тя тръгна след мъжете през малко дворче към каменен пилон, издигнат над галерията, която водеше в склона на хълма. Известно време вървяха мълчешком и внимателно стъпваха в тъмнината. После Таис дочу как брадатият поет попита делоския философ:

— Трябва ли да разбирам казаното от теб, че ние, елините, нарочно не се стремим да създаваме нови оръдия и машини, за да не се разделяме с чувствата на Ерос, красотата и поезията?

— Струва ми се, че е така, макар може би и да не съзнаваме това.

— Умно ли е това?

— Ако цял свят отива към разрыв между поета и философа, между чувствата и разума, към приемане на всеразумния и всемогъщия бог, който наказва, от живата природа към градовете, под закрилата на стени и машини, тогава нашият път ще ни изведе до гибел.

— Но ще бъде славна гибел! Ще ни възпеят во веки веков!

— Прав си, за хиляди години в бъдеще Елада ще си остане прекрасна мечта за всички що-годе умни хора Независимо от всички наши недостатъци и грешки! Стигнахме.

Делосецът се спря и се обърна към Таис. Хетерата замря. Философът се усмихна одобрително, хвана я за ръка и прошепна нещо на поета. Той изчезна в един страничен коридор, а философът отведе Таис в много високо кръгло помещение, осветено с димящи факли от

ароматично дърво. Философът махна с ръка и веднага загърмяха невидими барабани. Те биеха гръмко, ускорявайки темпа, скоро гърмящият водопад от звуци връхлетял върху Таис, я накара да потреперва с цялото си тяло, като я увличаше с ритъма и силата си. Философът се наведе към атинянката и повишавайки глас, ѝ заповяда:

— Свали всичко от себе си! Сандалите също.

Таис се подчини, без да мисли. Делосецът одобрително я помилва по косата, каза да измъкне гребена и да свали лентата.

— В тебе тече кръвта на Великата богиня. Застани в центъра на кръга!

Таис застана в центъра все още потръпваща от тътена, а делоският мъдрец изчезна. Внезапно като че ли от стената се появиха девет жени с венци от червени цветя върху разпуснатите си коси, голи като Таис; не бяха египтянки, нито елинки, от неизвестна на Таис народност. Една от тях, най-възрастната, яка, с широки гърди, с калпак ситно къдрава коса, с тъмнобронзова кожа, изтича до Таис. Останалите се наредиха в кръг около тях.

— Прави като нас! — заповяда старшата на хубав гръцки език и хвана атинянката за ръка.

Жените тръгнаха във верига, като високо вдигаха колене и се държаха една друга за отпуснатите коси. Темпът се ускоряваше и премина в тичане. Разделяйки се, те се въртяха като пумпал — стробилос, замряха, после се заизвиваха в игдибме — дивия танц на Троянската богиня, бясно закършиха бедрата си и отново се понесоха, отметнали глави и прострели ръце, като че ли бяха готови да прегърнат цялата Ойкумене. Грохотът на барабаните се превърна в непрекъснат рев, танцюрките правеха сложни движения, понякога извикваха хрипливо нещо с пресъхнали уста. Една след друга жените падаха на пода и се търкулваха към стената изпод краката на танцуващите. Таис, отдала се всецяло на дивия ритуал, не забеляза, че са останали двете със старшата танцюрка. Другите осем се бяха проснали на пода в изнемога. Старшата продължаваше да танцува, обляна в пот, и учудено гледаше Таис, която не изоставаше от нея, и само беше пламнала с гореща руменина. Неочаквано танцюрката се спря, вдигнала високо ръце. Музиката, ако можеше да се нарече така този неимоверен грохот, също така внезапно млъкна. Старшата се поклони ниско на Таис и

остро изстена. Лежащите по пода танцърки веднага се вдигнаха. Атинянката остана сама, все още тръпнеща от възбуда.

Някъде отгоре се чу гласът на делоския философ:

— Съвземи се, върви надясно!

Таис забеляза тесен като процеп изход от кръглата зала и тръгна натам, едва пристъпвайки като в мъгла. Зад нея с тежък звън се хлопна врата и стана съвсем тъмно. Протегнала ръце, Таис направи няколко предпазливи крачки. Изведнъж, някъде отгоре върху нея се изля поток солена вода с мирис на море. Зашеметената атинянка отстъпи, но си спомни затворената врата зад себе си и отново тръгна. Проходът извиваше под прав ъгъл, един-два пъти. След втората извивка едва забележима светлина просветна в ъгъла. Мокра от глава до пети, още неизстинала, Таис с чувство на облекчение забърза напред и се спря, окаменяла от страх. Тя се намираще във висока без покрив зала, издигаща се като кладенец към нощното небе. Цялата площ на пода бе заета от басейн с вода. Само там, където бе Таис, имаше тясна ивица от истински морски камъчета, която полегато водеше към водата. Вълните тихо се плискаха в камъчетата, отнякъде духаше вятър, разклащаше и се мъчеше да загаси пламъка на единствения факел, който хвърляше червени отблясъци върху черната вода. Зъбите на Таис изтракаха няколко пъти, тя зиморничаво присви рамене, мъчейки се да спре треперенето, но потискащото чувство на необясним и неволен страх не изчезваше.

— Не се страхувай, дъще моя! Аз съм с теб. — Делоският философ се показа на отсрещната страна на басейна и бавно започна да го обхожда по облицования с гранит край.

— По ритуала трябва да те приковем и към скалата, за да те изяде морското чудовище. Обаче ти вече се изложи на къде пострашно изпитание в Лабиринта и ние решихме да отменим първата степен. Тук аз ще разсипя въглища от три свещени дървета — дъб, орех и върба, те се употребяват за погребална клада и означават власт; мъдрост и очарование. Ти ще нощуваш върху въглищата като върху мъртвешко ложе. Вземи — философът взе от нишата в стената наръч черна овча вълна и я даде на Таис, — ще прекараш тук сама нощта и ще лежиш ничком до ранни зори. Като се развидели, иди обратно в галерията, ще свърнеш наляво по мъждукането на светилника и ще влезеш в тъмна пещера, където ще прекараш деня. Като чуеш звън, иди

отново върху чакълестия насип — до следващото зазоряване. Този път лежи по гръб, гледай небето и повтаряй древния химн на Гея. Така ще бъде още две нощи. Аз ще дойда да те взема. Налага се да постиш. Вода за пиене има в пещерата, в амфора до леглото. Хайре!

Таис, разтърсвана от треска, разстла част от вълната върху чакъла и след като трудно се настани на това необикновено ложе, опита да се покрие. Едва доловимото плискане на вълните я приспиваше...

Тя се събуди от студ, чувствуваше болка от впилите се в тялото камъчета. Миришеше на овца, черната вода в басейна изглеждаше нечиста, косите ѝ бяха разбъркани и сплъстени от соления душ. Таис вдигна глава и видя, че небето е загубило кадифената си чернота и започва да посивява. Спомнила си заповедта на делосеца, тя събра вълната накуп, внимателно разтри изтръпналото си тяло и тръгна към подземие. Усещаше глад, устата ѝ беше пресъхнала, струваше ѝ се, че е много мръсна. Таис недоумяваше. Нима в тези тъй прости неудобства се състоеше изпитанието за посвещение? Посвещение в какво? Внезапно атинянката си припомни, че философът не беше ѝ казал нищо за това. И тя нищо не попита, обзета от детинско доверие към чудния старец. Щом той смята за необходимо да я посвети, значи, така трябва! Но неудобствата през нощта, след която нищо не се случи, я настроиха скептично. Тя просто спа, наистина спа на отвратително ложе, в мрачен странен кладенец. Защо? Какво се промени у нея?

За свое учудване атинянката намери в подземие леген за измиване и всичко нужно за тоалета си. След като се изми и с мъка разчеса гъстите си коси, Таис пи вода и въпреки глада се почувствува много по-добре. Светилникът догоря и угасна. Настъпи непрогледна тъмнина. Таис опипом се добра до леглото, покрито с мека тъкан, и дълго лежа в дълбок размисъл, докато сънят не я обори. Събуди се от звънък удар върху мед и тръгна към басейна, постла по-удобно вълната и легна на скърцащите камъчета, загледана в яркото звездно небе.

Наспала се още през деня, тя лежа цялата нощ будна, без да откъсне очи от звездите. Неусетно я обхвана странно чувство на полет. Земята заедно с нея се понесе стремително към небето, готово да я приеме в обятията си: „Радвай се, майко на боговете, жена на многозвездното небе!“ — припомни си тя разбрани по новому думите на древния химн. На Таис и се струваше, че се е сляла с щедрата

широка Гея, чакаща сливане с черната искряща от звезди безкрайност. Като че всеки миг великата тайна на света щеше да ѝ се открие. Таис разпери ръце, цялото ѝ тяло се изпъна, стон на мъчително нетърпение се откъсна от устните ѝ. А черното покривало на нощта както и преди висеше над нея като неизмерима бездна, загадъчното блещукане на светлината не се приближаваше. Рязкото спадане на нейния порив не огорчи, а обиди атинянката. Тя се видя отстриани, жалка, мъничка, гола в дъното на кладенеца, в безизходния кръг на високите и гладки каменни стени. Мнимото ѝ сливане с Гея бе дръзко светотатство, непостижимо остана миналото, бъдещето не обещаваха величие и светлина. На Таис ѝ се прииска да скочи и да избяга далече като самозванка, която се е втурнала в нещо забранено и най-после е разбрала собственото си нищожество. Нещо още я задържаше на място, може би волята на делосеца.

Постепенно Таис се покори на покоя на звездната нощ и чувството на увереност в себе си замени предишното ѝ смущение. Обаче когато се прибра в пещерата, за да се унесе в тревожен сън, безпокойството ѝ се върна, засилено от глада и неразбирането защо я карат да върши всичко това.

Третата нощ насаме със звездите край брега на символичното небе започна другояче. След прекараните два дни в тъмнина звездите изглеждаха особено ярки. Една от тях прикова вниманието на Таис. Нейният остър лъч проникна през очите ѝ в сърцето и се разля по тялото ѝ със синкавия огън на чудодейна сила. Устремила поглед към звездата, съсредоточена, тя си припомни магическите възгласи при обредните танци, които спомагат да обединиш в едно сили и чувства, и започна да повтаря: „Гея-Таис, Гея-Таис, Гея-Таис...“ Безредният поток от мисли стана муден, почвата под Таис се люшна и я понесе неусетно плавно като кораб по море нощем.

Най-после Таис разбра целта и смисъла на своето изпитание. Без съмнение там, по островите на Вътрешното море човек, оставен насаме с морето в нощната тишина, по-лесно бива обзет от първобитното сливане с природните сили на Гея, като се унася във вечното плискане на вълните.

Жалката символика не ѝ позволи бързо да се отдаде на дълбоко чувство, да влезе в потока на времето, както Ахелой-Аргиродинес^[1], който влачи сребърните си вълни от неизвестността на бъдещето в

мрака на подземното минало. Ако още отначало усилията ѝ бяха искрени и силни, можеше да постигне и подем на духа сред този почти театрален декор.

Като че ли измина много къса нощ и пъстротата на звездите започна да изстива, посребрена от близкото разсъмване. Подчинявайки се на внезапно желание, Таис стана и устремена с цялото си тяло, се хвърли в дълбините на черната вода. Чудна топлина я заля, водата, която преди ѝ изглеждаше застояла, нечиста, по свежест съперничеше на морската. Едва доловимо течение като с гальовна ръка милваше, успокояваше раздразнената ѝ кожа. Таис се обърна по гръб и отново устреми поглед в небето. Зазоряването струеше от източната пустиня, а Таис не знаеше дали трябва пак да се оттегли в мрака на пещерата, или да чака знака тук. Смущението ѝ бе прекъснато от познатия удар върху меч. На чакълестия насип се появи старият философ.

— Ела при мене, дъще! Време е да започнем обреда.

Почти едновременно с думите му буйната зора на ясният ден се издигна високо в сумрачното небе, отрази се в гладките стени на кладенеца и Таис се видя в кристалнопрозрачната вода на басейна от полиран тъмен гранит. Като се обърна, тя бързо изплува до чакълестия насип. Заслепена от дългия престой в пещерата и полумрака на нощите, тя излезе от водата и се прикри с мокрите си вълнисти кичури коса.

Зад гърба на делосеца се появи брадатият поет с някакъв черен камък в ръка.

— Ти трябва символично да бъдеш поразена от гръм и пречистена от него, той ще те удари с камък паднал от небето. Отметни косите си назад, наведи глава.

Таис мълчаливо се подчини — тъй голямо бе станало доверието ѝ към стария философ.

Удар не последва. С шумна въздишка поетът отстъпи назад, закрил лице със свободната си ръка.

— Какво ти е, митиленецо? — извиши глас старецът.

— Не мога, отче, толкова е прекрасно това създание на творческите сили на Гея. Виж какво съвършенство е! Помислих, че ще оставя белег и ръката ми отмая.

— Разбирам чувствата ти, но обредът трябва да се изпълни. Помисли къде белегът най-малко ще се забелязва.

Виждайки нерешителността на поета, делосецът сам взе камъка.

— Отметни ръце зад главата си! — отсечено заповяда той на Таис и нанесе рязък удар с острия край на камъка върху вътрешната страна на ръката, по-долу от мишницата. Таис леко извика, потече кръв. Жрецът събра малко кръв и я смеси с водата в басейна. Превързвайки ръката на атинянката с ивица платно, доволен, той каза:

— Виж, за този белег ще знае само тя и ние двамата.

Поетът с наведена глава подаде на Таис чаша козе мляко с мед, напитка, с която божествената коза Амалтея откърмила Зевс в пещерата на Крит. Таис внимателно я изпи до дъно и почувствува как гладът ѝ преминава.

— Тази напитка означава възраждане към живота — каза философът.

Поетът постави върху главата на Таис венец от силно дъхави петолистни бели цветове и подаде светлосиня стола, по чиято пола вместо обичайните ресни се нижеше украса от пречупени кръстове, която се стори зловеща на атинянката. Делоският философ както винаги отгатна мислите ѝ.

— Това е знакът на огненото колело, пренесен у нас от Индия. Виж, краищата на кръстовете са отворени против слънцето — обратно на въртенето на слънцето. Колелото може да се върти само по слънцето (по въртенето на слънцето) и означава добрина и благосклонност. Но ако ти видиш подобни колела-кръстове с краища, които са препънати по слънцето така, че колелото да се върти само срещу въртенето на слънцето, да знаеш, че имаш работа с хора, които са избрали пътя на злото и нещастieto.

— Като танца на черната магия, който танцуват през нощта обратно на слънцето около този, на когото искат да напакостват ли? — запита Таис и делосецът кимна утвърдително.

— Ето трите цвята на триликата богиня-муза — каза поетът, препасвайки Таис с пояс от плат на бели, сини и червени хоризонтални ивици. Той направи на атинянката нисък египетски поклон, докосвайки с длан дясното си коляно, и безмълвно излезе.

Делосецът поведе Таис от подземието през залято от ослепителна светлина дворче към горния етаж с пилон над вратата.

Следващите седем дни и нощи бяха запълнени със странни упражнения в съсредоточаване и отпускане, с напрежение и блажена

почивка, редуващи се с откровенията на мъдреца за такива неща, каквито добре образованата Таис никога не бе и подозирала. Изглеждаше, че в нея беше настъпила голяма промяна — към добро или към по-лошо, тя още не можеше да прецени. Във всеки случай от храма „Нейт“ на свобода ще излезе друга Таис, по-спокойна, по-мъдра. Тя никога никому не разказа за суровите дни, за необикновените чувства, избухнали като пламък, който изпепели овехтелите одежди на детската ѝ вяра. За страданията, поради изчезването на очарованието от успехи, които ѝ се струваха толкова важни, за постепенното утвърждаване на нови надежди и цели тя би могла да разкаже само на дъщеря, която прилича на нея. Животът вече не се простираше над нея като капризно лъкатушещ път, който минава през неизброими завои от светлина към тъмнина, от горички към рекички, от хълмове към морски брегове. И навсякъде я чака нещо незнайно, ново, примамливо.

Сега Таис си представяше жизнения път прав като полет на стрела, пресичащ равнината на живота, в началото широк и ясен, после все по-тесен, мъглив и накрая изчезващ зад хоризонта. Но удивително еднакъв по цялото протежение като открита галерия, оградена от еднакви колони, която се простира оттатък в далечината до края на живота на Таис...

Дейра, „Знаещата“, както тайно се наричаше Персефона, се вмъкна в душата ѝ, където досега неоспоримо господствуваха Афродита и нейният палав син. Това необикновено чувство не напускаше младата, пълна със здраве жена през цялото време на пребиваването ѝ в храма „Нейт“ и по странен начин спомагаше да възприема ясно поученията на делоския философ. Старецът и откричението на орфиците, наричани така, защото считали възможно излизането си от подземното царство на Аида, като Орфей, който, спасил своята Евридика.

Учение, възникнало далеч в минали векове от смесването на мъдростта на Крит и Индия, съединило вярата в превъплъщаването с отричането на безизходицата от кръговете на живота и съдбата. Великият принцип „всичко тече, изменя се и отминава“, отразен в името на великата кримска богиня Кибела-Рея, се сблъсква с въпроса — ще има ли възвръщане към миналото?

— Да, ще има винаги! — отговаряли мъдреците от Сирия и Питагор — знаменит ученик на орфиците, Пеласт от остров Самос,

който отклонил орфиците настрана от древната мъдрост, увлякъл се в играта с числата и знаците под влиянието на мъдреците от Ур-Салим.

— Няма да има — казваха философите от старото орфическо течение. — Не колело, което вечно се върти само в кръг, а спирала — ето истинското течение за промяната на нещата и в него е спасението от колелото.

„Боговете не са създали вселената, тя е произлязла от естествените физически сили в света — така учеха орфиците. — Космосът е преди всичко порядък. От Хаоса, Хронос (Времето) и Етера (пространството на ефира) се образувало яйцето на Вселената. Яйцето започнало да се разширява, едната му половина образувала небето, другата — земята, а между тях възникнал Биос — животът.“

Задоволявайки потребностите на мислещите хора на своето време, орфиците не подозирали, разбира се, че след двадесет и шест века много големи умове на гигантски израсналото човечество ще приемат подобна концепция за произхода на Космоса, изключвайки само Земята като център на Вселената.

Дванадесет века преди Таис се родил митът за Самсон, ослепен юнак, прикован към мелница и осъден вечно да върти колелото ѝ. От старо време още хората сравнявали небосвода с мелница. Как да се освободят от колелото, от безизходните кръгове на живота и съдбата?

Орфиците решили този проблем по своему. Досега може да се намерят техните поучения върху златните медальони, които те надявали на шиите на своите покойници. Когато измъчваната от жажда душа на умрелия се лута из подземното царство по полетата на белите лилии — асфоделий, тя трябва да помни, че не трябва да пие вода от река Лета. Нейната вода, тъмна от засенчващите я по брега високи кипариси, носела забрава за миналия живот. Душата ставала безпомощен материал до цикъла на ново раждане, разруха, смърт и така безкрай. Но ако се напие от свещения извор на Персефона, скрит в горичка, тогава душата запазва паметта и знанията си, напуца безизходното колело и става господар на умрелите.

Заедно с дошлото от Азия учение за превъплъщаването орфиците запазили древните местни обреди.

— От теб — каза делоският философ — се иска да запомниш от учението на орфиците, че духовното бъдеще на човека е в негови ръце, а не е подчинено всецяло на бога и съдбата, както вярват всички, от

Египет до Картаген. По този път не трябва да правиш отстъпки и отклонения, иначе, като глътка вода от Лета ще изпиеш отрова от зло, завист и алчност, които ще те хвърлят в далечните бездни на Ереб. Ние, орфиците от Йония, учим, че всички хора са еднакви по пътя на доброто и равноправни в постигане на знания. Различието между хората по рождение е огромно. Да се преодолее то, да се съединят всички хора, а така също да се преодолее различието между народите, е възможно само по един общ път — пътя на знанието. Но трябва да гледаме какъв е пътят, който обединява народите. Тежко, ако той не е насочен към добро, и още по-зло, ако някой народ смята себе си над всички останали, за избраник на боговете, определен да господства над другите. Такъв народ ще накара другите да страдат, обграден с ненавист от всички страни, и ще хаби всичките си сили, за да постигне цели, нищожни в сравнение с необятността на живота. Ние, елините, неотдавна тръгнахме по този път на диващина и злоба, по-рано са минали по него египтяните и жителите на Сирия, а сега на запад зрее още по-лошото владичество на Рим... То ще достигне много голямо могъщество. И това могъщество ще бъде по-лошо от всички други, затова, защото римляните нямат елински начин на мислене, те са невежи, устремени към онова, което имат за цел военните завоевания и ситият живот с кървави зрелища.

— Да се върнем към теб — прекъсна се сам старият философ, — не можеш да бъдеш орфик от нашата степен, ако покрай целта забравяш цената, с която хората са постигнали всичко. Не говоря за обикновени неща, достъпни за ръката на занаятчията, а имам пред вид големите постройки, храмове, градове, пристанища, кораби, всичко, за което е нужно усилието на много хора. Никакъв храм, дори и най-прекрасният, не трябва да те пленява, ако е построен върху костите и мъките на хиляди роби, ничие величие не може да бъде достойно, ако за постигането му са били убити хора, има умрели от глад или загубили свободата си. Не само хора, но и животни, защото техните страдания също натежават върху везните на съдбата. Затова много орфици не ядат месо...

— Отче, а защо боговете искат кървави жертви? — запита Таис и цялата се сви, зърнала гневен пламък в очите на учителя.

Той помълча, после каза грубо и отсечено, съвсем различно от предишната му спокойна реч:

— Диви жертви на диви богове принасят убийци...

Таис се смути. Неведнъж — по време на разговорите с делосеца тя имаше чувството, че нахлува в нещо забранено и кощунствува, като дърпа завесата, която отделя простосмъртните от боговете.

— Да не говорим за това, за което ти още не си готова!

И делоският философ отпрати Таис.

През следващите дни той я учи на правилно дишане и как да развива особена гъвкавост на тялото, която да ѝ дава възможност да заема пози за съсредоточаване и бързо съвземане. От дете калена физически, чудесно развита, въздържана в храна и питие, тя се оказва толкова способна ученичка, че старецът се тупаше по колената от удоволствие, въодушевявайки атинянката.

— Аз мога да те науча само на похвати. По-нататък, ако искаш и ти се удаде, ти сама ще вървиш, тъй като пътят не се измерва с една година! — добавяше той, докато проверяваше колко добре запомня Таис.

На шестия ден — числото на живота у питагорейците — старецът най-подробно разказа на Таис за прамайката на всички божества — Великата Богиня. Вероучителите лъжат, когато се мъчат да докажат, че още отначало божеството е било мъж. Преди хилядолетия всички народи са се покланяли на Великата Богиня, а в семейството и рода начело стояли жените. Когато първенството преминава към мъжа, пътищата се разделят. Древните религии били заличени от лицето на Гея или просто се опълчили с ненавист срещу жената, като я нарекли извор на злото и всичко нечисто.

На Изток, безкрайно далеч оттук, има огромна средна страна, съвременница на унищожената критска. Там жълтоликите хора с полегати очи считат мъжкото начало Ян за олицетворение на всичко светло, а женското начало Ин — олицетворение на всичко тъмно на небето и земята.

В знойните долини на Сирия обитава не по-малко древен, мъдър народ, който в началото се покланял на Рея-Кибела като критяните. После женското име на богинята се превърнало в мъжко — Йехова. Доскоро в Горен Египет съществувал култ към Йехова и двете богини, негови жени: Ашима-Бетхил и Анатха-Бетхил. След време жените изчезнали и останал един бог. На Изток съвместното поклонение на великата богиня Ашторет или Иштар, и на Йехова се разделило на две

различни вери. Първата взела много от обожествяването на жената в Крит, от критската колония Газа и древния град на мъдростта Библос. Знаменитият храм „Соломон“ е построен по подобие на критските дворци с помощта на строители от Гебал-Библос.

Вярата на поклонниците на Йехова обявила жената за нечиста, злодейка, която с греховете си е причина за изгонване на хората от първобитния рай. От страх пред смъртно наказание жената не смее да се покаже дори на мъжа си гола, не смее да влезе в храм... Колкото една вяра е по-безсмислена, толкова по-здро се вкопчват за нея непросветените хора, колкото е по-тъмна душата им, толкова те са по-фанатични. Непрекъснатите войни, кланетата между най-близки народи са резултат от възшествието на мъжете върху престола на боговете и на царете. Всичко поетично, свързано с Музата, изчезва, поетите стават придворни ласкатели на жестокия бог, философите оправдават действията му, техниците създават нови бойни средства.

Ако пък царят е поет и се покланя на Музата в образа на прекрасната си любима, то тя бива убита. Такава е била историята на комагенския цар Соломон и Суламита. Тя трябвало да бъде убита, защото нарушила забраната и не скривала голотата си.

— Но у нас в Елада толкова много поети и художници възпяват женската красота — каза Таис.

— Да, при нас женските и мъжките богове не са се разделили много и там е щастието на елините, за вечна завист на всички народи. В Елада светът е открит за жените и затова те не са така невежи, както другите народи, и децата им не израстват диваци. У нас не убиват тези, които с цялата си красота позират на художници и ваятели, а ги прославят, понеже се смята, че да се предаде красотата на хората, не е по-малко почетно, отколкото майсторът да я воплети във фреска или в мрамор. Елините са разбрали силата на Ерос и голямото значение на поезията за възпитание на чувствата. Ние не можахме да направим така, че жените да съчетаят всичките си качества в едно лице, но поне създадохме два вида жени, в двата нейни най-важни облика: стопанка на къщата и хетера — приятелка.

— Коя от тях е по-важна?

— И двете. И двете са единни във Великата Богиня-Майка, Господарка на Дивите Зверове и Растенията. Но помни, че Великата Богиня не живее в градовете. Нейна обител са хълмовете и горите,

полята и планините, населени със зверове. А също и морето, тя е и морска богиня. Пророците от Сирия смятали морето за прародина на всичко греховно, с него е свързана Рахаб — съблазнителка и наследница на вавилонската богиня Тиамат. Те възклицавали: „Стига вече море!“ И египтяните също се страхуват от морето...

— Колко е чудно! Струва ми се, че не бих могла дълго да живея без море — каза Таис, — а и град, който е на морски бряг, не ме плаши.

— А нима ти не знаеш кой облик да избереш? — усмихна се философът. — Не мисли! Съдбата те е избрала за хетера, докато си млада. Ще поостарееш и ще станеш майка и много ще се промениш, но сега ти си Цирцея и си длъжна да изпълняваш своето призвание.

На въпроса на Таис какво призвание, делосецът ѝ обясни, че женското божество — Музата, макар и да не е кръвожадна, съвсем не е толкова добра, както изглежда на влюбените в нея поети. Всред обикновените хора има такава поговорка — да бъдеш поет, да обичаш поет или да му се надсмиваш, е еднакво пагубно. Древните лунни богини на Крит и Сирия били украсявани със змии, за да напомнят, че прекрасните им образи скриват Смъртта, а лъвовете дебнат своите жертви в краката им. Такива са и сестрите им: богинята-сова, с горящи от мъдрост очи, летяща нощем, възвещаваща смърт като „Нощната кобила“ Деметра или безпощадната соколица Кирка (Цирцея), вестителка на гибел, владетелка на острова на плача — Айайя, на север от Вътрешното море. Кирка — вълшебница на любовта, която превръща мъжете в зверове според техните качества — свине, вълци или лъвове. Артемис Елате (Ловджийката), грижеща се за здравето на всички диви зверове и за хората, като унищожава слабите, болните, малоумните и грозните.

Великата богиня Муза е гола като дарителка на истината, не е свързана нито с дадено място, нито с времето. Тя не може да бъде, но ти овладяваш силата да не се подчиняваш сляпо нито на хората, нито на любовта, нито на измамните думи, на лъжливите приказки и писания. Защо ще се страхуваш от несподелена любов? Тя само ще утвърди твоя път, възбуждайки скрити сили. Ами аз тъкмо за това те обучавах!

— Ами страшните спътници на Антерос — отмъщението и разплатата?

— Защо ти е да ги следваш? Не бива да унижаваш и мъчиш мъжа, така както и ти да не се унижаваш. Придържай се към тънката граница на умното поведение, иначе ще изпаднеш до положението на унижавания, и двамата ще се блъскате в тинята на презрения живот. Спомни си за народите, които смятат себе си за избрани. Те са принудени да подтискат останалите било с военна сила, с глад или лишаване от знания. Неизменно в душите им нараства чувство за вина, неосъзнато, сляпо й толкова по-страшно. Затова те се лутат да търсят божество, което опрощава вината. Като не намират такова сред мъжките богове, нахвърлят се на древните женски богини. А други трупат в себе си вината и като се озлобят, стават мъчителни и палачи на другите, тъпчат достойнството и красотата у човека, завличайки го в мръсотията, в която затъват те самите. Тези са най-опасни. Някога орфиците имали немотори — тайни жреци на Зевс Метрон, Зевс Измерител, задължението на които било съвременно да отравят подобни зли хора. Но отдавна вече го няма култа на Зевс Измерителя, няма ги неговите тайни жреци. А броят на мъчителите в Ойкумене расте. Понякога ми се струва, че дъщерята на Нощта Немесия^[2] задълго е заспала, упоена от своя венец от нарциси, които даряват забрава.

— Ама ти знаеш ли тайната на отровата?

— Не. И ако я знаех, нямаше да ти я разкрия. Ти си определена за друго. Не трябва да се съчетават различни пътища. Това ще доведе до грешки.

— Ти си ме учил: орфиците не погубват хората. Искаше ми се да узная, в случай...

— Случай няма! За всичко е необходимо Разбиране и Разкриване — двете големи съставки на Справедливостта. Каквото и да ти се случи в живота, никога не стъпвай на черен път и се мъчи да отклоняваш хората от него. За това ти си достатъчно въоръжена! Може да си идеш в къщи. Уморих се, дъще моя! Хелиайне!

Таис падна на колене пред учителя. Изпълнена бе с благодарност и на лицето на делоския философ се отрази успокоение, когато тя целуна ръката му.

— Ако тук си се научила на скромност... не, ти си се родила с този щастлив дар на съдбата! Радвам се за теб, прекрасна Таис! — Делосецът с мъка се изправи от креслото.

Остра печал, предчувствие за дълга раздяла с любимия наставник накара Таис да забави излизането си. Тя тръгна към главния вход, но спря, като се досети за странното си и ярко облекло. По улиците не бива да върви с него. А може би тези дрехи са ѝ дали временно? Като в отговор насреща ѝ изтича през двора познатото момче, служител на този безлюден храм. То се поклони ниско и я отведе в страничния притвор, където бе отишла първия път. Там тя намери своите дрехи и сандалите. Момчето каза:

— Ще те придружа до дома ти.

[1] Река в древна Спарта, извираща от земята и загубваща се в нея. — Б.а. ↑

[2] Немесия или Немезида — богиня на отмъщението в гръцката митология. ↑

ШЕСТА ГЛАВА

НИШКАТА НА ЛАКОНСКАТА СЪДБА

След деветте дни, прекарани в тясната и тъмна храмова стая, главата ѝ бе леко замаяна. Вятърът сет бе стихнал. Въздухът бе прозрачен. На осемдесет стадии отгук на север отново ясно се виждаха гигантските пирамиди. Двете тесни езерца зад храма бяха почти пресъхнали. Повдигнала полата на ленената систола, Таис тръгна по утъпканата глина между езерцата през големия парк, избягвайки шумните улици. Тя се чувствуваше несигурно сред тълпата.

Едва бе излязла от оградата на парка и бе завила край нея към крайбрежието, когато чу зад гърба си бързо и отсечено войнишко тичане. Без да се обръща позна Менедем.

— Откъде, мили? — гальовно приветствува тя спартанеца.

— Бродех около храма. Днес е десетият ден и краят на твоя плен. Късно се досетих, че ще тръгнеш през езерата. Измъчих се без теб. Та аз тогава дори не успях да се сбогувам: проклетият магьосник ми взе очите на симпозиума. Благодаря на тиванката, която ми обясни всичко, че иначе бих строшил кокалите на този митиленец.

— Не ревнувай! — Таис сложи ръка върху тежкото войнишко рамо.

— О, не, съвсем не! Сега знам коя си ти, господарке!

Таис се спря.

— Да, да! — продължаваше спартанецът. — Ето! — Той взе ръката ѝ, наведе се и целуна пръстена със знака на триъгълника на пръста ѝ.

— Ти орфик ли си? — с почуда възкликна Таис. — И ти ли си посветен?

— О, не. Моят по-голям брат е жрец на Рея. От него съм научил тайни, които иначе не съм способен да разбера. Обаче те ме привличат, както привлича завесата между живота ѝ смъртта, между любовта и красотата. И аз мога да чувствавам, макар и да не разбирам, а съм само

един прост войник, възпитан за сражения и смърт. А истинският орфик не убива дори зверове и птици, не яде месо...

Таис изведнъж почувствува прилив на необикновена нежност към този грамаден мъжага, нежен и чувствителен като момченце, що се отнася до боговете и любовта.

— Да идем у дома — каза Менедем, — аз искам да се отпразнува твоето посвещение.

— Да идем — съгласи се Таис, — добре, че ме посрещна!

За срещите си с Таис Менедем бе наел глинена къща в западния край, между палми и зеленчукови градини. Тук долината на реката се стесняваше и къщата се намираще недалеч от третата главна алея. Обзаведено бедно дори за спартанец, жилището на Менедем винаги будеше умиление у Таис. Тя забравяше, че от лаконска гледна точка Менедем още не е станал пълнолетен, не е станал андрос, с други думи, не е тридесетгодишен, и все още се подчиняваше на мъжката дисциплина, много по-жестока, отколкото обществения режим на свободните спартанци.

Два-три красиви съда, няколко кожи — това бе всичко, с което можа да украси жилището си скромният войник. А през тези дни в дома се бе появил старинен бронзов триножник.

Менедем предложи на Таис да свали дългата линостола, а после я вдигна и я постави на триножника като жрица-проницателка или богиня. Учудената атинянка се подчини, любопитна какво ще стане по-нататък.

Спартанецът донесе от кухнята горящи въглени, изсипа ги в две те кадилници отстрани и ароматът на скъпоценна арабска смола за почна да се издига около Таис в дълги струи дим.

Менедем я хвана за ръката, още веднъж прилепи устни върху пръстена с триъгълника и навел глава, бавно коленичи. Той остана в тази поза толкова дълго, че Таис се почувствува неудобно и от тържествената му поза, и от неудобното положение върху високия триножник. Тя внимателно се размърда, страхувайки се да не обиди Менедем. Спартанецът заговори:

— Ти си толкова умна и прекрасна! Аз вярвам, че не си обикновена простосмъртна. Благодаря ти за божествената радост! Не мога да изразя голямото си щастие. Езикът ми не ме слуша, но дори в съня си виждам милата усмивка на Афродита. Аз нямам какво да ти

дам освен живота си, а то е толкова малко — живот на войник определен за смърт!

— О, ти си най-добрият от всички за мен, мой сотер (спасител)! Радвам се под крилото на твоята сила и те обичам. — Таис се наведе към спартанеца, сложи двете си ръце върху къдрокосата му глава. — Стани по-скоро!

Менедем вдигна очи и Таис почувствува в тях възхищението и радостта на чиста и мъжествена душа. Смутена, щастлива и разтревожена от голяма отговорност за възлюбения, за когото тя стана и богиня, и живот за очите, атинянката се постара с веселост да пропъди тревогата, която се промъкваше отнякъде.

Този ден им се видя много кратък и Менедем едва смогна да се приготви за нощната стража в стратопедона.

Без да слуша възраженията ѝ, Менедем я сложи на рамото си и затича с нея надолу край крайбрежието, там нае лодкар и каза да я отведе до северния край на града. Едва след това той се понесе към лагера. Неуморен бегач, той винаги успяваше навреме.

Уморената Таис седеше в лодката, гледаше прозрачната и прохладна вода — в това време на годината Нил бе особено чист. Може би думите на Менедем бяха навели тъга за предчувствие на тяхната близка раздяла? Гласът на воина бе глух и печален, когато разказваше на Таис за полученото от Еоситей писмо от цар Агис, с което го викаше да се върне в Спарта. Пристигането на македонския цар Александър в Египет и покоряването на тази страна от него е неизбежно. Безсмислено е шепя спартанци да се съпротивяват на персийския победител. Отпаднаше и нуждата да останат по-нататък в Египет. Фараонът — слуга на жреците, се отправил за Елефант, а неговият ковчезник вече загатнал на Еоситей, че плащането на парите скоро може да се прекрати. Сатрапът на Дарий също не давал никакви заповеди. Страната сега е в ръцете на жреците.

— И ти си длъжен да заминеш със своите ли? — изплаши се Таис.

— Това е неизбежно. Но как мога да се разделя с теб? По-добре чаша конеон^[1]...

Таис сложи пръст на устните на воина.

— Не говори така! Искаш ли аз да тръгна с теб? Да се върна в Елада?

— Това е повече от всичко, за което бих могъл да мечтая. Но...
— спартанецът се запъна.

— Какво има?

— Ако аз се върна в къщи, след завършване на война, а иначе...
Само че ти никому не говори за това — струва ми се, че ще има война.

— Срещу елинския съюз и Александър ли?

— Ами срещу кого другиго?

— Вие, спартанците, сте страшно смели и глупаво твърдоглави.
Зле ще свършите. Но ти не можеш ли да останеш тук с мен?

— Като какъв? Като коняр на Салмаах ли? Или да плета венци?

— Защо си толкова жесток? Ще размислим, ще намерим изход.

Има още време. Скоро ли ще отплува Еоситей?

— След идването на Александър.

— Колко жалко, че ти не можеш да отидеш при Александър.

— А, ти разбираш!... Да, като спартанец, той не ни обича. Ти знаеш, че той дори отхвърли името на Спарта на трофея...

— Това е преодолимо. Той ми е приятел.

— Твой приятел?! Да, разбира се, съвсем забравих за Птолемея.

Аз трябва да бъда със своите. И при слава, и при смърт, все едно.

— Разбирам. Затова не мога да допусна, че ще отидеш на служба при македонците.

През целия път Таис се мъчеше да измисли нещо за Менедем, но нищо не измисли.

Щом Таис навлезе сред персийските ябълки на своята градина, Хезиона се втурна към нея с радостен плач. И Таис прегърна тиванката като сестра. Дотича и Клонария, като ревниво поглеждаше към „Родената от змия“ и се мъчеше да я откъсне от господарката си.

Те веднага накараха Таис да легне на твърдата скамейка за масаж. Двете девойки се заловиха за работа, укорявайки я, че съвсем се е запуснала.

— Сега ще се наложи цяла нощ да се трепем, за да приведем тялото на господарката в приличен вид — говореше робинята, като сръчно работеше с бронзовите щипци и гъбата, натопена в настойка от корени на бриони, която премахва космите и възстановява гладкостта на кожата.

Хезиона в това време приготвяше дъхаво питие с любимия на Таис мирис на ирис и нейрон. Тънкоперестите листа на нейроца с

техния остър мирис на възгорчива свежест тук в Египет можеха да бъдат доставени в изобилие. В Елада те се развиваха само за кратко време през месец елафеболион.

Превръщането на Таис в гладка като статуя и дъхава жрица на Афродита бе прекъснато от идването на ликуващата Егесихора, която разцелува приятелката си, но конете я чакаха и тя избърза, с обещанието да дойде да ношува...

Пламъкът на люкносите^[2], приглушен с пластинка жълт оникс, осветяваше спалнята със слабо златисто блещукане. До леглото гореше нощна лампичка и ясният профил на Таис на този фон изглеждаше на Егесихора като изрязан от тъмен камък. Таис вдигна високо ръка и блесналият пръстен привлече вниманието на спартанката.

— Ти го носиш отскоро. Кажй от кого ти е подарък — каза Егесихора, разглеждайки гравирания камък.

— Не е подарък, а знак! — възрази Таис.

Спартанката насмешливо подсвирна.

— Всички аулетриди носехме такива знаци. Беше удобно. Обърнеш върха на триъгълника надолу — всеки разбира: заета. Върхът към тебе — свободна. Наистина пръстените бяха бронзови и камъкът — синьо стъкло.

— А рисунката същата ли е? — лукаво се усмихна Таис.

— Същата — триъгълникът на Великата Богиня... Не, нашите бяха тесни, по-остри. На твоя пръстен широко са разтворени страничните линии като на Астарта. И освен това камъкът е правилен кръг. А ти разбираш ли смисъла на този знак?

— Не съвсем — с нежелание отговори Таис, но Егесихора не я слушаше и вдигна глава. Някъде от дълбочината на къщата долитаха слаби звуци, лееше се печална мелодия.

— Хезиона — поясни атинянката — сама си направи сиринкс от тръстика.

— Странна е тя. Защо не я омъжиш, ако не искаш да я учиш за хетера?

— Трябва да се опомни от целия този ужас, от насилията и робството.

— Докога ще се опомня? Време е!

— Различните хора се лекуват различно време. Защо ѝ е да бърза? Когато Хезиона стане истинска жена и се влюби, ще изгрее

нова красива звезда. Пази се тогава, златокоса!

Егесихора презрително се усмихна.

— Та с мен ли ще съперничи твоята нещастна тиванка?

— Всичко става. Нали скоро ще дойде тук войската на Александър...

Егесихора изведнъж стана сериозна.

— Легни до мене, лице до лице, та никой да не подслушва!

Спартанката разказа на приятелката си това, което беше вече известно: Еоситей се кани да напусне Египет. Стратегът на спартанците иска Егесихора да замине с тях. Той не иска и не може да се раздели с нея.

— А ти?

— Дойде ми до гуша със своята ревност. Не искам да се делия от теб и искам да дочакам Неарх.

— Ами ако Неарх отдавна те е забравил? Тогава какво ще правиш?

— Тогава... — Лакедемонката загадъчно се усмихна, за миг скочи от леглото и се върна с малка кошничка, изплетена от листа на финикова палма. С такива кошнички богатите ходеха на пазар да купуват козметика. Егесихора седна на края на леглото, подвиг крака, възпети от мемфиските поети като „изваяни от сребро“, и извади сандъче от непознато на Таис дърво. Любопитна, тя също седна и докосна с пръсти гладкия сивкав капак.

— Дървото е нартекс, в чийто ствол Прометей донесъл от небето огън на хората. Александър има цяла ракла от нартекс. В нея пази препис от „Илиада“, поправена от твоя приятел Аристотел. — И Егесихора весело се разсмя.

— А кой избяга от Атина заради този приятел? — отвърна на предизвикателството Таис — Но откъде са ти известни такива подробности за Александър?

Спартанката мълчаливо извади от сандъчето лист папирус, изписан от двете страни със ситния старателен почерк на Неарх.

— „Неарх, син на Мерион, изпраща пожелания за здраве на Егесихора и добавя следното...“ — Спартанката изсипа на кревата шепя скъпоценни камъни и два обковани със злато флакона от искрящо „тигрово око“.

Знаменитите хетери разбираха от скъпоценности не по-зле от бижутерите. Таис освободи лампиона от ониксовата пластинка и другарките се надвесиха над подаръка. Огненочервените пиропи („огнени очи“), огромен рубин с шестолъчна звезда отвътре, наситено син „царски“ берил, няколко светловиолетови хиацинта, два едри розови бисера, странен плосък бледолилав камък с метален блясък, какъвто хетерите не познаваха, златисти хризолити от Еритрейско море. Неарх разбираше от скъпоценни камъни и бе направил наистина царски дар на своята любима, толкова отдавна разделена от него.

Егесихора, зачервена от гордост, взе в шепи скъпоценните камъни, наслаждавайки се на отблясъците им. Таис я прегърна, целуна я и я поздрави.

— О, щях да забравя, извини ме. Замаяна съм от подаръка.

Спартанката разгъна късче червена кожа и подаде на Таис малка колкото малко пръстче статуетка на Анаитис или Анахит — изкусно издялана от масивен сапфир. Богинята бе в жива поза, която рязко се отличаваше от обичайната и сковано неподвижна поза, отметнала едната ръка зад главата си, а с другата — прикрепваща тежката си обла гръд. Синият камък преливаше в копринен оттенък при изпъкналите места.

— Това Неарх изпраща на тебе, с молба да не го забравяш.

Атинянката взе скъпоценната вещ със смесено чувство на досада и облекчение. Птолемей също би могъл да ѝ изпрати нещо за спомен, а щом е изпратил, забравил е Таис. Хвала на Мигонитида, щом Александър и пълководците му дойдат тук, тя няма нужда да мисли как да се раздели от предишния си любим, станал пълководец на могъщия завоевател.

— За Птолемей ли се замисли? — С женска проникателност спартанката притисна горещата си длан към страната ѝ.

— Не! — сепна се Таис. — А ти какво ще правиш?

— Ще чакам Неарх! — убедено отговори Егесихора.

— А Еоситей?

— Да иде в Спарта, в Македония, ако ще в Ереб.

— Не се ли страхуваш от неговата ревност?

— Не се страхувам от нищо!

— Знам, че ти си тимолеайна, смела като лъвица, но един съвет от мене: остави на съхранение това сандъче при мене.

— Мъдър съвет!

В края на последния атически месец на пролетта — скирофорион, Египет необичайно се развълнува. Техниците на Александър бяха построили огромен вълнолом и бяха превзели непристъпния Тир след седеммесечна обсада. Осем хиляди защитници на града бяха избити, тридесет хиляди жители бяха продадени като роби. Три хиляди, измъчвани от жажда, бити с камшик, под жестокото слънце издигаха насип от пясък пред стените на Газа. Градът бе решил да се съпротивява, забравил урока на могъщия Тир, измамен от уверенията на Дариеви пратеници, че царят приближава с неизброима войска.

До стените на Газа стигна не Дарий, а пясъчният насип. Повисок от нейните кули, от гребена му македонците поразяваха защитниците като на равно място. С това не се ограничи хитростта на техниците. На места македонците подкопаха насипа и стените на Газа рухнаха. В последното яростно сражение Александър получи тежка рана. Гадателят Аристандър предупреждаваше пълководеца, че ще се изложи на голяма опасност, ако вземе участие в боя. Горещият нрав попречи на Александър да се вслуша в съвета. Кръгъл камък от „апарат“, както наричаха бойните метателни машини, проби щита му, удари го в лявото рамо и му счупи едно ребро и ключицата. Когато го изнасяха от сражението сред тъжни викове, Александър се усмихваше и приветствуваше своите воители с вдигната дясна ръка.

До един бяха избити мъжете, защитници на Газа, а жените и децата бяха продадени в робство. Александър заповяда да се разрушат всички храмове. В Тир той се ограничи с това, че постави в Главния храм на Бел бойна обсадна машина, а на централния площад по негова заповед домъкнаха кораба на Неарх.

Пътят за Египет бе открит, в Мемфис очакваха Александър към края на лятото — в боедромион, щом като се съвземе от раната си. Много богати хора бягаха през морето. Красиви къщи с обширни градини в северната част на Мемфис се продаваха съвсем евтино.

Спартанците се стягаха за път. Два кораба на стратега Еоситей дойдоха от Навкратис. Те стояха привързани, готови да поемат отряда от сто хоплити охрана, имуществото на стратега и конете на Егесихора. Спартанката ходеше като изгубена, когато узна решението на другарката си да се завърне в Елада. След две безсънни нощи Таис

измисли за спартанеца работа в Атина. Домът на Таис засега бе непокътнат с всички неща, оставени в него. Тя предлагаше на Егесихора да живее при нея. Срокът на преследването за свадата с философите беше изтекъл в метагейтнийон тази година.

Лакедемонката молеше Таис и Менедем да не я оставят сама в Мемфис. — Защо искаш да останеш? — учудваше се атинянката. — Ще отплуваме заедно с Еоситей със спартанските кораби.

— Невъзможно! От любов към Менедем предишната ти съобразителност ти изменя — възразяваше Егесихора, — в Спарта не ще мога да се откъсна от Еоситей. И той замисля голяма война...

— Пак ли? Нима не им стигна на твоите съотечественици? Наситих се на войнствената им жестокост. Дори от невръстна младост младежите спартанци се упражняват в тайни хайки срещу илоти.

— Какво лошо има в това? Учат ги на мъжествена свирепост в отношението им към роби. Да потискат у робите дори мисълта за освобождение.

— И робовладелецът е роб, по-лош от илотите!
Егесихора сви рамене.

— Отдавна съм свикнала с атинското волнодумство, но вие ще си платите за него!

— Спарта ще падне по-рано като остарял лъв и ще стане храна на гадните хиени.

— Спорим за военни и държавни работи, като че ли сме мъже — нетърпеливо каза Егесихора, — и ти не отговаряш на молбата ми. Остани заедно с Менедем и с мен до идването на македонците. Те нищо няма да направят на твоя любим. Мога да гарантирам за него.

— Аз също ще мога да го опазя.

— Тогава направи това за мен!

— Добре, ще склоня Менедем!

Лакедемонката щеше да задуши приятелката си в яките си прегръдки, покривайки смуглите ѝ страни с целувки на благодарност.

Катастрофата както винаги се разрази неочаквано като гръм.

Двете приятелки се разхождаха по крайбрежната улица, свикнали с възхитените възгласи на срещаните граждани и гражданки,

които се стичаха към реката в меката надвечер в края на египетското лято.

Пълноводният Нил течеше по-бързо. По размътените му води сновяха по-малко лодки за развлечение, отколкото при маловодие.

Менедем беше останал на пост в спартанския лагер. Вместо него на една крачка зад Таис ситнеше Хезиона, прикривайки лице от нескромните погледи с една гънка на копринената кърпа на главата си. Безкрайната процесия от пешеходци бавно се движеше в две посоки, оглеждайки мемфиските знаменитости. Тук се обличаха несравнимо по-скромно, отколкото в Атина и особено в богатите градове Ма малоазийското и сирийското крайбрежие. След двете приятелки, привличайки вниманието с ръста си — повече от четири лакти, шествуваше Еоситей, съпроводен от трима грамадни лохагоси — началници с високи гребени като четки от конски косъм, които стърчаха над тълпата като някакви страшни богове. Не се мяркаха нито египетски, нито персийски войници.

Там, където Нил заобикаляше старата дига, която служеше за поставяне на подвижен мост, крайбрежната улица се разширяваше в голям площад, засаден с големи дървета. Две палмови алеи се разделяха в западната страна на площада, украсена с два блестящи полирани обелиска.

По дясната алея се вдигаше прах. Насреща препускаше конник със син плащ на ангареон — персийската конна поща. На копието му висеше снопче коса по подобие на лъвска опашка, което означаваше, че е изпратен със специално поръчение. Конникът спря коня между обелиските и започна да се вглежда в разхождащата се тълпа. Опитният му поглед бързо намери тогова, който му трябваше. Слезе от коня и с несръчна походка на човек, който прекарва живота си в езда, тръгна напърно през хорския поток и спря пред хетерите, небрежно разбутвайки любопитните. Егесихора побледня така, че Таис се изплаши за приятелката си и я прегърна, привличайки я към себе си с познатия жест на покровителство. Синият вестител ниско се поклони.

— Идвам от дома ти, господарке. Там ми казаха, че ще те намеря на разходка край реката. Кой ли може да се измами, като те зърне? Ти си Егесихора, спартанката!

Хетерата мълком кимна, като облиза устните си.

Пратеникът измъкна от пояса си плик от тънка червена кожа.

— Неарх, критянинът, началник на флотата на божествения Александър, ти изпраща това писмо и иска незабавно отговор.

Егесихора пое мъничкия плик и нерешително го стисна с тънките си пръсти. Таис ѝ дойде на помощ.

— Къде може да те намери човек довечера за отговор и награда?

Пратеникът съобщи ксенона на пощенската станция, където бе отседнал, и Егесихора с жест на ръката си го освободи. Точно навреме. Еоситей направи опит да вземе писмото, но Егесихора отстъпи, скривайки кожения свитък под пояса на хитона си.

— Хей, я ела! — завика стратегът след отдалечаващия се пратеник.

Човекът със синия плащ се обърна.

— Отговаряй, откъде е писмото? Кой те е изпратил? Или ще те заловя и под ударите на бич ще кажеш всичко.

Пратеникът почервения, отри изпращеното си лице с края на плаща.

— Военачалнико, ти ме заплашваш въпреки обичая и закона. Писмото идва отдалече, от могъщ човек. Всичко, каквото зная, са онези думи, които трябваше да кажа, когато давах свитъка. Ще трябва да препускаш много парасанги през десетки пощенски статмоси^[3], преди да узнаеш откъде е изпратено писмото на златокъдрата.

Еоситей се опомни, освободи пратеника и се доближи плътно до Егесихора. Той гледаше изпод вежди с тежък и зъл поглед.

— Боговете проясняват мислите ми. Твоето нежелание да заминеш... Дай ми писмото! То е важно и за военния път на моя отряд.

— Най-напред ще го прочета аз. Махай се!

Тонът на Егесихора бе непреклонен. Еоситей отстъпи една крачка и хетерата за миг разтвори свитъка. Таис, която я наблюдаваше, видя как се изглади суровата бръчка между веждите ѝ и леката безгрижна усмивка на предишната атинска Егесихора пробягна по устните на другарката и. Тя пошепна нещо на Хезиона. Девојката отстъпи встрани, наведе се и подаде на спартанката тежък камък. Преди стратегът да се досети, Егесихора зави камъка с писмото и силно и ловко, не по женски го хвърли в реката. Свитъкът изчезна в дълбоката вода.

— Ти ще заплатиш за това! — каза стратегът под смеха и подигравките на мемфисците, които наблюдаваха тази сцена.

Еоситей понечи да я хване за ръката, но Егесихора се изплъзна и веднага се скри в тълпата. Военачалникът сметна, че е под достойнството му да преследва жена и надменно се запъти обратно в лагера, съпроводен от помощниците си. Таис и Хезиона догониха заруменялата Егесихора. Весела, със светнали от възбуда очи, тя изглеждаше толкова красива, че всички се обръщаха към нея.

— Какво пише? — запита атинянката.

— Неарх е в Навкратис. Предлага ми да отплувам да го посрещна или да го чакам в Мемфис. Преди това тук ще дойде Александър... — леко задъхана, каза Егесихора.

Таис мълчеше, разглеждаше приятелката си, като че ли не я познаваше. Слънцето бързо се спускаше зад стръмнините на Либийската пустиня, меката светлина на здрачния покой ясно бе очертал фигурата на Егесихора. Таис сякаш видя странна сянка, която беше хвърлила покривало на обреченост върху лицето на спартанката. Черни кръгове бяха легнали под очите ѝ, тъмни бразди бяха подрязали тънките ноздри и бяха засенчили очертанието на смелите устни. Като че ли другарката ѝ стана някак чужда, отдалечи се и застаря с десетки години. Таис въздъхна, посягайки към златните къдри на лакедемонката, разбрала, че това е само игра на сенките от бързия египетски залез и с облекчение въздъхна. Обхваната от веселие, Егесихора се разсмя, не разбирайки настроението на приятелката си. Смътно предчувствие на нещастие помрачи настроението на Таис.

— Миличка, ти трябва да изчезнеш за известно време — тя хвана под ръка приятелката си, — докато отплува спартанският отряд.

— Никой не ще дръзне, особено сега, под сянката на непобедимия — възрази Егесихора.

Таис не бе съгласна.

— Еоситей и неговите спартанци са хора с особено мъжество. Те не се страхуват нито от смъртта, нито от съдбата. Ако не искаш да отплуваш от Египет, свързана в трюма на някой кораб, съветвам те да размислиш. Ще ти намеря такова убежище, че никакви разузнавачи няма да те открият.

Егесихора отново се разсмя.

— Не мога да си представя, че главният стратег, закален воин, роднина на царя, ще може да мисли в такъв решителен час за жена, за хетера, па макар и толкова прекрасна като мен.

— Грещиш. Той иска всецяло да те владее. Именно затова, защото си прекрасна като богиня, обкръжена от всеобщо внимание и преклонение. Да се раздели с тебе, а още повече да те отстъпи някому, та ако ще и на самия Аргоубиец, за него е унижение, по-лошо от смърт. Неговата или твоята... Най-напред твоята, но не преди да си изпила до дъно чашата на униженията, с които ще ти отмъсти за надмощието ти над него и за непокорството.

Таис млъкна. Мълчеше и Егесихора, без да вижда нито минувачите, нито запалените факли на пристанището.

— Да идем в къщи при тебе — трепна тя, — трябва да напиша отговора.

— Какъв?

— Ще чакам тук. Страхувам се от кораби — моите съотечественици може да ме причакат на което и да е място преди Навкратис. Страхувам се да оставя конете си — къде да ги скрия? Още повече, че ти се согласи да останеш тук с мен за известно време — и Егесихора силно прегърна върнатата си приятелка от детски години.

Спартанката помоли Таис да напише с нейния четлив почерк кратък, изпълнен с любов отговор, сложи печат с изпратения от Неарх пръстен и зае от приятелката си два златни дарейка, за да накара пратеника веднага да тръгне обратно до следната станция.

Робът-градинар скри писмото в набедрената си препаска и веднага се затича в ксенона на пощенската станция, недалече от древната стъпаловидна пирамида на фараон Джосер.

Егесихора до късно очакваше завръщането на изпратения и едва когато узна, че пощенският пратеник се е съгласил да тръгне рано сутринта, се запъти за дома си с факли и двама силни спътници.

Едва ли някой в Мемфис би се осмелил да посегне на любимата на самия стратег, но нощем всички никтериди (прилепи) са еднакви.

Таис късно заспа и затова се успя повече от обикновено. Разбуди я Клонария, която се втурна с вик:

— Госпожо, госпожо!

— Какво се е случило? — Таис скочи от леглото си.

— Току-що идваме от пазара — припряно заразказва робинята — и там всички говорят само за едно, за убийството на пратеника, дошъл вчера от Делта. Намерили го на разсъмване пред вратата на станцията...

— Бързо извикай Хезиона! — прекъсна атинянката Клонария.

Хезиона дотича от градината и веднага бе изпратена със заповед да доведе Егесихора. Таис заповяда да приготвят широки бели египетски наметала и да сложат юзда на Салмаах. Облякла къс хитон за езда, тя нетърпеливо се разхождаше по терасата, докато чакаше приятелката си. Най-после, разтревожена от забавянето, заповяда на Клонария да изтича до Егесихора. Дребна работа беше за якото момиче разстоянието от четвърт сцен. Когато запъхтяната робиня се върна сама, Таис разбра, че опасенията ѝ се сбъдват.

— Хрисокомата и „Родената от змия“ са заминали заедно с четворката — съобщи Клонария.

— Накъде?

— Никой не знае. Ето по този път. — Робинята посочи на юг.

Егесихора явно бе решила да скрие своите скъпоценни коне в градината, близо до гробищата на древните царе край пресечената пирамида. Собственик на градините беше елин по баща и един от верните поклонници на Златокосата.

Таис се метна на Салмаах и изчезна сред праха, преди робинята да успее да продума.

Западните скали се спущаха до самата река. Като ги заобиколи, Таис рязко спря Салмаах. Иззад храстите се появи четворката на Егесихора и бавно се приближаваше към нея. Един поглед бе достатъчен — станало бе нещо страшно!

Приведена над арбилето — предната страна на колесницата, стоеше Хезиона с клюмнала глава. Косите ѝ бяха разрошени от вятъра, хитонът смъкнат, оголил рамото ѝ. Като подкара Салмаах напред, Таис съвсем ясно разбра, че прашните златисти къдрици, развявани от вятъра между прорезите на дясната страна на колесницата, са краищата от косите на другарката ѝ. Като отиде по-близо, тя видя заления с кръв хитон на Хезиона, тъмни петна върху жълтата боя и страшните, бавно падащи капки в прахта зад конете.

Хезиона, по-бяла от атинските стени, бе навила юздите върху издадената арбила, която поддържаше горния процеп на стожера. Момичето почти не управляваше конете, само ги задържаше. Салмаах се теглеше встрани от колесницата, подушила кръв и смърт. Таис скочи от кобилата, хвърли поводите и бежешком догони колесницата. Егесихора лежеше, опряла хълбок на арбилата, ниско свела натежалата

от косите ѝ безжизнена глава. Прескачайки през краката на спартанката, Таис прегърна изпадналата почти в безсъзнание Хезиона, пое поводите и спря квадригата.

Хезиона дойде на себе си. С мъка отваряйки устни, тя едва промълви:

— Не бива. Отзад идат убийците!

Таис не отговори, наведе се над милата си приятелка, повдигна главата ѝ, видя безцветните устни и блестящите през полупритворените клепачи изцъклени очи. Широката рана под лявата ключица, нанесена отгоре с бойно копие, бе смъртоносна. Таис извърна още топлото и гъвкаво тяло на приятелката си настрани, положи я на дъното на колесницата. За миг и се стори, че Егесихора, жива и невредима, се е свила удобно на кълбо и е заспала по пътя. Изтръгналото се ридание разтърси цялото тяло на атинянката. Преодоляла мъката си, Таис се зае с Хезиона. По десния ѝ хълбок минаваше дълъг разрез от нанесения удар. Убиецът не бе попаднал в целта и бе разсякъл само кожата и горната част на мускулите, обаче кръвта продължаваше бавно да се стича по бедрото на широка, ивица. Таис пристегна раната с покривалото си за глава и подкара конете, като подсвирна на Салмаах, която със ситен тръс тръгна до тях. Стигнаха до ручей чиста вода, без да разменят нито дума с Хезиона. Таис даде на девойката да пие, изми лицето и окървавените ѝ ръце и замря в размисъл. Хезиона искаше да каже нещо, но не посмя да наруши мълчанието ѝ. Лицето на хетерата, изкривено от скръб и отчаяние, ставаше все по-застрашително и същевременно странно се проясняваше.

Внезапно Таис тръгна към колесницата, огледа я, поправи изкривилия се кринон — халката на процепа. Хезиона я последва, но Таис мълком и посочи Салмаах. Хезиона вече се беше посъвзела и неочаквано леко възседна коня. Оправяйки юздите, Таис хвърли поглед към тиванката и се убеди, че може да се държи на седлото. Зад тях по правата част на пътя се показаха подозрителни, препускащи със ситен тръс фигури в бели египетски наметала. Таис се усмихна зло и нададе пронизителен вик. Конете бясно препуснаха. Изплашена Салмаах отскочи встрани и едва не изтърси Хезиона. Тиванката легна върху гърба ѝ, вкопчена за гривата. Таис препускаше лудешки, както никога

не би направила дори в присъствието на Егесихора, която някога я бе учила да управлява четворка.

Егесихора, златокосата, среброногата, прекраснораменната! Нейната неразделна другарка, посветена във всичките ѝ тайни, спътница по всички пътища! Ридания отново разтърсиха Таис, но мисълта за убийците и за отмъщение, гневът и яростта изместиха всички други чувства. Тя се носеше като олицетворение на Ериния, застинала в стремежа си да постигне целта. Не бе успяла да научи от Егесихора тази музикална работа с пръстите, необходима за хармонично съгласуване движенията и на четирите коня. Таис помнеше, че между големия пръст и показалеца на дясната и лявата ръка се държат юздите на едната двойка, а средният и безименният — държат юздите на външния впряг, който минават през пръстените върху холките. Завоите на квадригата в нейните ръце бяха нескопосани. Таис препускаше безогледно, като едва успяваше да избегне сериозните препятствия.

Устремът на Таис се предаде и на Хезиона, която препускаше на Салмаах успоредно с нея. Кобилата ту настигаше колесницата, ту я изпреварваше, ту оставаше назад, когато пътят ставаше прав и равен като писта на стадион.

От откъслечните несвързани извиквания на Хезиона Таис разбра, че другарката ѝ е била издебната на пътя към градините, отдалечени на три схена от центъра на Мемфис. Егесихора помолила Хезиона да я придружи, за да ѝ помогне да се справи с конете, ако приятелят ѝ не бъде там. Таис разбра, че Егесихора е чувствувала надвисналата над себе си опасност и не е искала да бъде сама.

Изминали повече от два схена и стигнали до малка горичка, където двама души с копия преградили пътя на колесницата. Егесихора се понесла право срещу тях... Хората отскочили встрани, а в това време някой, скрит в клоните на голямото дърво, запратил копие върху Егесихора. Тя паднала веднага, смъртоносно поразена. Хезиона че си спомня много добре какво е станало по-нататък. Мислела само за едно: да откара Егесихора в града при господарката си. Сигурно е спряла засилилите си четири коня, завила е обратно по тесния път, когато убийците отново са се появили. Някой хвърлил нож по нея и я наранил.

Тя избягала въпреки струящата кръв. Когато преследвачите останали далеч назад, тя позабавила препускането на конете и намотала юздите върху издатината на арбилата, за да измъкне копието от тялото на Егесихора. Изтръгна с усилие оръжието и веднага й прилошало.

Тогава дошла Таис и я намерила в това състояние. Самите богове са довели господарката тук, иначе убийците щяха да настигнат колесницата.

Те препускаха в бесен галоп по многолюдните улици сред изплашените викове и заплахи на разбягалите се минувачи и носачи. Като вихър летеше четворката към вратата на стратопеда. Постовият войник, затъпял от силното слънце, отначало дори не помръдна, познал четворката на Егесихора. После, забелязал, че нещо не е наред, нерешително наведе копието, преграждайки пътя. Таис нямаше намерение да задържи озверелите коне. Със звън полетяха избитият от ръцете щит, изхрущя под колелата копието, отхвърленият към стълба спартанец диво зави, вдигайки тревога. Колесницата се понесе през обширния двор за военни упражнения към оградения с решетъчна бариера навес. Тук обикновено седеше стратегът Еоситей. В дъното на навеса беше жилището му. Еоситей, привлечен от виковете, изскочи изпод навеса. Безсилна да спре тетрипата, Таис я изви настрани и заби оста в решетката. С трясък полетяха късове сухо дърво, колесницата разби оградата и като се блъсна в стълба, спря конете, които се изправиха на задните си крака, като размахваха предните копита, отметнали назад озъбени муцуни.

От всички страни се стичаха изплашени военачалници. От бараката край вратата се изсипа и се построи отряд хоплити — воини с металическа броня. Хезиона препусна през вратата след колесницата и пристигна на помощ на Таис.

Атинянката скочи от колесницата право пред краката на вцепенилия се стратег.

— Убиец, жалък страхливец! — завика тя, изпълнала се пред гиганта с целия си дребен ръст, като го сочеше с пръст. — Иди виж какво си сторил със собствените си ръце! — Таис посочи колесницата. От удара в стълбата тялото на Егесихора се бе катурнало назад и се бе свлякло до стъпалото. Изглеждаше, сякаш спартанката е заспала,

сложила глава върху гъстите си златни коси, широко разперила ръце в неудобна поза.

Еоситей се опомни. Сграбчи Таис за ръка и я дръпна на сянка навътре под навеса.

— Ти си се побъркала, жено! Как смееш да ме обвиняваш, мен, потомъка на спартанските царе, прочутия воин?

— Чухте ли лъжливите думи на хиената?! — обърна се Таис към събраните край счупената решетка потресени воители. Тя презрително се разсмя. — Тайно изпратените от него убийци са хванати. Те вече признаха всичко!

Таис говореше с такава непоколебима увереност, че Еоситей посивя от злоба.

— Млъкни, мръсна блуднице! — изрева той, затискайки устата на Таис с огромната си длан. Хетерата го ухапа за пръстите и стратегът зарева от болка и дръпна ръката си.

— Златокосата не искаше повече да бъде с него. А вие трябваше да напуснете Египет — бързо обясняваше Таис, — тогава той подкупил трима... — Атинянката едва успя да избегне силния юмрук.

В този миг Хезиона изплака:

— Аз съм свидетелка! — скочи върху гърба на Еоситей, впила нокти в очите му. Стратегът я отхвърли като котка и я запрати в ъгъла, побеснял се втурна срещу Таис, грабна широкия си киликийски нож. Таис разбра, че ей сега ще бъде убита. Без да се страхува, тя стоеше пред гиганта, гневно и отмъстително загледана в очите му.

В последния миг неизвестно откъде изникналият Менедем прикри Таис с тялото си.

— Марш, кученце, роб на уличница! Хей, заловете мръсната жена.

Никой от войниците не помръдна въпреки известната спартанска дисциплина. Всички обичаха Егесихора и Таис и обвинението беше твърде правдоподобно.

Еоситей разбра, че тази негова нерешителност го заплашва да бъде разобличен. Той отблъсна Менедем, сграбчи Таис за хитона, дръпна я към себе си, платът изпука, но веднага Менедем му нанесе такъв удар в гърдите, че стратегът отлетя няколко крачки и падна, като удари главата си в стената. Когато скочи, по лицето му не се четеше нито страх, нито злоба. Изкусен воин, той измами обезоръжения атлет

със страничен удар с кинжал и внезапно, като се извърна и приклепна с единия крак, нанесе страшен удар отдолу в черния дроб.

Сякаш в тежък, непробуден сън Таис видя как се отпуснаха силните мускули на верния и атлет. Като покосен, сключил ръце над раната си, Менедем падна на колене, от устата му бликна тъмна кръв. Еоситей се наведе, стараяйки се да измъкне дълбоко забилото се оръжие. В този миг Менедем с последни сили нанесе удар по темето на Еоситей с двете си сключени в пръстите ръце. В тялото на умирация атлет последните сили бяха толкова, че шията на стратега изхрущя и той се свлече в краката на Таис, протегнал като за последен удар ръката си с окървавения кинжал.

Таис се приведе над Менедем. Воинът успя да ѝ се усмихне. Всеки истински елин умираше с усмивка, което винаги покъртваше чужденците. Устните на Менедем помръднаха, но Таис не разбра нито дума. За нея светлината угасна и тя падна в безсъзнание върху широката гръд на Менедем, притиснала към него страната си.

Военачалниците на спартанците мълком вдигнаха Таис и я повериха на грижите на Хезиона. Менедем беше мъртъв, а Еоситей глухо мучеше, въртейки глава, без да може да помръдне парализираните си крака и ръце.

Главният помощник на стратега, спартанец от знаменит род, се приближи до Еоситей, изтегли меча си и му го посочи. Според осветения от векове обичай лаконците винаги доубиваха смъртоносно ранените с тяхно съгласие, ако те бяха в съзнание. Стратегът помоли с очи да бъде убит и след миг той вече не съществуваше.

Хезиона свести своята господарка и я молеше да почака, докато заместникът на стратега им даде кола. Хетерата отстрани тиванката и скочи.

— Трябва да вървим. Нека доведат Салмаах! — отвърна тя на изплашения поглед на Хезиона. — Аз трябва да погреба Егесихора и Менедем, както древните герои на Елада. Сама! И това трябва да направя незабавно, докато са още красиви — шепнешком добави Таис. — Къде е Архимах, заместникът на стратега?

Хезиона все още задържаше господарката си, за да я попричеше и да прибоде дрехата ѝ. Таис намери в тълпата възбудени военачалници добре познатия ѝ Архимах, заместника на стратега, суров, възрастен воин, и се уговори с него за реда на погребението. А

после с двама по-млади военачалници тръгна към града, след като изпрати Хезиона в дома на Егесихора със затворена кола. Вътре в нея върху купчина наметала бяха положили тялото на Златокосата и на Менедем. Архимах даде цял отряд, а търговецът на дървен материал изпрати тридесет роби с шестдесет каруци с трупи от ароматен кедр. Таис заплати за тях и за пет дънера арабски ароматни дървета, даде всичките си останали пари, половината от скъпоценностите и леглото си от абаносово дърво със слонова кост...

Разложението още не бе докоснало телата на двамата най-скъпи за атинянката приятели, и те лежаха един до друг на гигантска клада, съединени в смъртта, с глави на север, облечени в празнично облекло. Дорестите коне, убити, както са правили в древността, за да съпровождат Егесихора в нейния път по полетата с асфодели в Аид, лежаха отляво. Гривите им и лъскавата козина караха да изпъкват дългите коси на спартанката, които сякаш струяха надлъж по тялото ѝ и стигаха почти до стъпалата на босите ѝ крака. От дясната страна на Менедем положиха белите впрегатни коне, а в краката и на двамата поставиха колесницата.

Кладата се издигаше на издатината под стената на западната височина, почти срещу дома на Егесихора. Таис се изкачи на височина пет лакти, в ъгъла на кладата, и застина в прощална тъга, гледайки за последен път прекрасните лица на преждевременно загиналите скъпи хора. В пълно бойно въоръжение стояха наоколо другарите на Менедем — мълчаливи, мрачни, настръхнали, с наведени напред копия. Преди един час те бяха погребали своя стратег до стената на малкото елинско гробище на източния бряг на Нил. Ридаеха робините на двете хетери със сдържани викове, както подобаваше в Елада. Бързо бяха отстранили двама слуги, които бяха започнали да вият по египетски обичай. Сега само резките вопли на дървените погребални флейти-гингри нарушаваха спокойната тежка тишина. Жрецът се готвеше да извърши последното възлияние и тихо отправяше молитва към владетеля на подземното царство. На почтително разстояние стоеше огромна тълпа мемфисци — поклонници на златокосата укротителка на коне и обикновени любопитни.

Лицата на Егесихора и Менедем изглеждаха прекрасни. Леко привдигнатите вежди на спартанката ѝ придаваха несвойствено за нея

изражение на мило недоумение. А Менедем се усмихваше с онази тиха усмивка, която бе изпратил на Таис с последния си дъх.

Таис още не беше успяла да осъзнае колко дълбока е загубата ѝ.

Сега тя най-остро от всичко чувствуваше изчезващата красота на своите близки, които лежах на общо погребално ложе, подобни във всяко отношение на древните герои на Елада.

Тя се озърна. Редиците на спартанците продължаваха да стоят неподвижно, воините бяха отправили очи към загиналите. С един скок атинянката слезе от кладата. Веднага ѝ подадоха запален факел. Тя го вдигна високо над главата си и замря за миг. Воините, предавайки копията си през един на своите другари, започнаха да взимат насмолени пръчки, да ги палят от мангалите, които димяха в четирите ъгли на кладата.

Таис заобиколи кладата, спря край главите на покойниците и пъхна факела под купчина тънки кедрови трески. Почти невидим от слънцето пламък полъхна горещо, издигна се до края на носилката и се изви с рядък синкав дим. Лаконските воини бързо подпалиха кладата от всички страни, запращяха конските гриви и опашки, разнесе се рязка миризма на запалена коса. През танцуващия пламък Таис погледна за последен път към мъртвите. Стори ѝ се, че Менедем размърда ръка, сякаш се прощаваше, и атинянката се извърна. Като спусна над лицето си лек египетски шал, който служеше тук през лятото вместо наметало, Таис, без да се обръща, тръгна към дома си, придружена от Хезиона.

Утре, когато истине жарта от огромната клада, спартанците ще съберат пепелта от телата на Егесихора и Менедем, смесила се с пепелта от нейните коне, и ще я хвърлят в средата на Нил, който тече към Вътрешното море, на чиито северни брегове бяха израснали и двамата. А един ден по-късно спартанците Ще отплуват надолу по реката към Навкратис, откъдето минава пътят им към Лакедемон. Спартанците настояваха Таис да замине с тях, но хетерата отказа. Тя не можеше веднага да тръгне от Мемфис. Пък и сега нямаше за какво да се връща в Елада. От Атина идваха тревожни слухове за вълнения, предизвикани от речите на Демостен, и целият елински свят, разтревожен от нечуваните победи на македонския цар, сякаш се готвеше да тръгне на изток в по-рано забранени предели.

[1] Много силна отрова. ↑

[2] Светилник във форма на чаша или кана. ↑

[3] Станции. ↑

СЕДМА ГЛАВА

ПРОБУЖДАНЕТО НА ХЕЗИОНА

Пет дни Таис не излезе никъде. Тя лежеше просната по очи в полумрака на спалнята, и допускаше при себе си само Хезиона, която се мъчеше да накара господарката си поне малко да хапне. Приятелските чувства към тиванката, които укрепваха лека-полека, въпреки нарочното старание на Хезиона да се държи като прислужница, сега в тези горчиви дни се усилиха и се превърнаха в истинска привързаност. Трудно беше да не обикнеш смелата, чиста и красива дъщеря на Беотия.

Едва на шестия ден вечерта Таис излезе от къщи, за да отиде в храма „Нейт“. Но с огорчение узна, че делоският философ и неговият ученик-поет са заминали. Мемфис, който уж се развълнува от тройното убийство, бързо го забрави: новите събития, свързани с приближаването на Александър, занимаваха еднакво и елини, и египтяни.

Таис нае кон за Хезиона и сега почти всеки ден те правеха далечни разходки на коне. Таис дресираше Салмаах. Хезиона никога не мислеше, че е възможна такава ловкост и такова взаимно разбиране между ездачка и кон. Таис обичаше да се спуска по невъобразими стръмнини из пясъчните урви на нилските брегове. Салмаах слизаше, като подгъваше задните си крака, а ездачката се отмяташе назад и докосваше с тила си задницата на коня; коленете на Таис се събираха върху високата холка. Струваше ти се, че след миг конят ще се преметне презглава, ще полети надолу и ще изпочупи костите на ездачката. Отстъпвайки пред молбите на Хезиона, Таис избираше удобна равна площадка и се залавяше с танци. Хезиона привързваше своя кон, заставаше в края на площадката и запяваше провлачено тесалийска мелодия, като си съпровождаше с удари върху малко дайре. Салмаах отначало се противеше, докато след няколко дни разбра какво се иска от нея. Чувството за ритъм е вродено у всички породисти коне, то се е създало в течение на милиони години приспособяване към

правилен бяг. Без отсечен ритъм не може да се издържи продължителен тръс. Ударите от копитата на добрия бегач трябва да приличат на отмерения звън на капки от клепсида — воден часовник. Необходимостта от ритмично темпо се отнася и за човешкия бяг. То е необходимо навсякъде, където от живото тяло се изисква продължително напрежение и особена издръжливост.

Скоро Салмаах танцуваше под дайретото на Хезиона като истинска танцьорка и нищо чудно — нали я ръководеше лично „четвъртата Харита“ на Елада. Архаичният танц на жени с кон — хипогинес, по предание е бил създаден от амазонките. Легендарните жени на Термодонт го изпълнявали в равнината на Темискира^[1] — на пафлагонското крайбрежие на Евксинския понт. Това ставало винаги при пълнолуние, под ярката светлина на високата луна през дните на елотиите — празненства в чест на Артемис. Сега хипогинесът е почти изчезнал, само понякога безстрашни тесалийки, професионални акробатки на кон, го изпълняват в Атика или Спарта, специално поканени от богати организатори на празненства. С тези занимания Таис безуспешно се стараеше да намери забрава и да запълни пустотата в живота си, която от ден на ден не намаляваше, а, напротив, се увеличаваше. При елините не съществува вярата в радостна задгробна съдба, с която изпълват своя беден живот народите от други религии, като очакват отплата и среща с близките си, които са загубили, там, отвъд смъртта. Достойнството, с което синовете и дъщерите на Елада посрещат своя край, почива върху чувството на до дъно изпита чаша на собствения си живот, на пламенната любов към земята и морето, към тялото и страстта, към красотата и ума.

Необикновената доблест и физическото съвършенство на спартанците, удивително нежната връзка на критяните с морето, изобретателността, предприемчивостта и вечната жажда към нещо ново при атиняните са станали пословични и са се прочули по цялата Ойкумене.

А сега у Таис не беше останало нито чувство за пълнота на живота, нито радост. Предишната ѝ закачливост угасна, отстъпвайки място на тъжни мисли за бъдещето. Дойде време и Хезиона да се замисли как да излекува душевната рана на своята господарка и приятелка. Тя дори започна да съжалява за заминаването на тайнствения учител на Таис, от когото по-рано толкова я ревнуваше.

Делоският философ би ускорил „оздравяването“ на господарката й, тежко ранена от невидимото оръжие на съдбата и боговете. Хезиона с женски усет отгатваше, че възраждането на Таис е неизбежно. Твърде много сили имаше в младото тяло, твърде много жив интерес към всичко на света бе наследила тя от истинските си атински прадеди.

Спаднаха водите на великата река. Нил стана прозрачен и бавен като през зима. Таис разпределяше времето си между Салмаах и тясна, лека лодка. Трите Заедно се возеха с лодка: господарката, „Родената от змия“ и Клонария. Хетерата не отвърна нито на едного от многобройните поклонници, които ставаха все по-настойчиви. Хезиона въобще отблъскваше всичко мъжко и само Клонария се бе влюбила в един възрастен гръцки търговец. Той предлагаше да я откупи от Таис, но робинята се отказала, защото се страхуваше да напусне дома на Таис, където се чувствуваше в безопасност и където бе свикнала на добро отношение. Таис извика търговеца и му заяви, че ще даде Клонария без откуп, но при условие да се сключи брак. Търговецът обеща да помисли. Той бе вдовец, но между Родос, откъдето бе Клонария, и неговата родна Лидия не съществуваше епигамия. Обаче нищо не пречеше да се сключи специално споразумение за „вземането“ на Клонария и Таис реши да настоява. Налагаше се да напуснат къщата. Собственикът й поиска да повиши и без това високия наем. Само неопределеното положение в Египет в навечерието на идването на Александър пречеше на собственика да смени Таис с по-богати наематели.

Хезиона с тревога следеше как едно след друго изчезваха от голямото ковчеже украшенията на господарката й. Дори през най-богатия период на живота си Таис живееше, скромно в сравнение с неудържимото разточителство на другите известни хетери. Смъртта на Егесихора отне половината от сърцето й, а гибелта на Менедем я лиши от любов и надеждна опора. Таис, като изостанал при препускане кон бе изгубила посока и се въртеше в кръга на бавните дни без желания, не виждаше повече смисъл да живее в Египет и не знаеше накъде да тръгне, за да запълни по-скоро душевната си пустота. Само препускането и опасните фокуси със Салмаах понякога възстановяваха предишната Таис с пламнали страни и с блясъка на палавите и същевременно сериозни очи — тази смесица от вдъхновено

достойнство и девическа палавост, която ѝ придаваше неотразима прелест.

През дните на „мъртвите“, „тежките дни“ (трите последни дни на всеки месец) на пианепсион Таис особено остро почувствува, че предишният свят е завинаги загубен. Никога повече не ще се върне онзи безгрижен и спокоен живот с неизбежното очакване на нещо още по-хубаво, още по-красиво, с божествената увереност в собствената си красота, с чувство за здраве и щастлива съдба, което се появява само в разцвета на младостта. Таис бе навършила само двадесет и три години — за една елинска жена и дори за танцьорка възраст на пълен разцвет ѝ се струваше, че младостта си отива, а заедно с младостта си отива и нейната предишна хубост. Липсата на желаня плашеше Таис с призрака на бъдещата старост. Ех, ако не бе заминал мъдрецът от Делос! Колко ѝ бе необходим сега приятел-наставник! Тя по-скоро би намерила в себе си сили и би се възродила за нов живот.

Таис повери къщата на грижите на Хезиона и отново се уедини в храма „Нейт“. Явно предупредени от делосеца, жреците я приеха благосклонно. Хетерата си хареса стаята-библиотека на горния етаж на пилона и сред гръцките книги намери Платоновия диалог „Горгий“. Таис помнеше насмешливата усмивка на делоския учител в отговор на пренебрежителния ѝ отзив за Платон. Тогава тя не почувствува, че е допуснала грешка и реши при случай да препрочете великия философ. И наистина в диалозите му Таис видя дълбоката загриженост за хората на Атина, която по-рано тя не бе разбрала, старание да възвиси елините на Атина така, че да отговаря на духа на града на Девата. Тя усети остро в сегашното си настроение мъката на мъдреца по миналото на Атина, от което след войната със Спарта беше останал само празния съд на минало великолепие. Това, което тя по-рано виждаше само като отегчително наставление, се оказа твърда вяра, че само високият морал и човечните отношения между хората могат да създадат истинска световна държава. Според Платон грижата за подобряване отношенията между хората е най-главното. На властниците, които хвърлиха елините в безправие и учеха поданиците си само на злоба и предателство, нищо не се удаваше освен позор и безславие. Интересно към какво се стреми Александър? Къде ще насочи по-нататък своята съкрушителна армия? За какво ще използва своята голяма мъдрост и непрекъснатото покровителство на боговете?

Впрочем, какво засягаше всичко това Таис? Накъде ще тръгне самата тя, какво ще ѝ донесе любовта към приключения и несвъртането на едно място? Време е да напусне Мемфис. Може би дори само за да облекчи загубата на Егесихора и Менедем. Напоследък към нея упорито се стремеше някой си Стемлос, единствен син на един от най-богатите търговци в Мемфис. Току-що излязъл от възрастта на ефеб, той едва ли е по-голям от самата Таис. Чувствува се като момченце пред богиня. Но нали и силният Менедем често пъти също беше като момче! Добър, доверчив, безстрашен! Дали да не приеме предложението на Стемлос? О, не, никой не ѝ трябва!

Като четеше седмото писмо на Платон, Таис живо почувствува, че мъдрецът се прекланя пред древната и по неговите думи свята религия на орфиците. И все пак предишната неприязън към учението на Платон остана. Тъкмо защото в неговата проповед беше подложено на унижение физическото, естественото начало у човека. Нея, която притежаваше много по-широк поглед върху света и хората, я отвращаваха древното сковаване на ума и чувствата у закоренелия робовладелец. Няколко дни, без да напуска храма, Таис се отдаде на размисъл и четеше, докато не се пресити и не се отказа от опитите си да предвиди своето бъдеще. С облекчение и с почти предишното палаво чувство на здраве и сила тя чу гласа на служителя, който ѝ съобщаваше, че „красива девойка с розов хитон моли Таис да излезе при вратата на вътрешния двор“.

„Красивата девойка“ излезе Хезиона, със светла премяна, която не беше присъща на суровата тиванка. Хезиона неузнаваемо се бе променила и много се бе разхубавила от времето, когато бе попаднала в дома на Таис от робския пазар.

Хезиона забеляза учудването на своята господарка и цяла поруменя.

— Заповядано е на всички жители в Мемфис да се облекат в най-хубавите си дрехи.

— Как? Александър ли?

— Да!

Таис плесна с ръце, за да повика момчето-послушник.

— Кажете на почтените жреци, че им благодаря за гостоприемството. Трябва да си отида, но скоро ще се върна...

На Таис дори през ум не ѝ минаваше колко много се лъже. Едва след девет години, вече като царица на Египет, тя ще престъпи отново прага на храма „Нейт“.

Отдавна улиците на Мемфис не са били толкова оживени. Таис и Хезиона с мъка си пробиваха път към къщи през развълнуваните тълпи. Египтяните, обикновено сдържани и учтиви на улицата — в това те си приличаха със спартанците, — днес бяха просто неузнаваеми. Не даваха път на старите и на жените, блъскаха се като атиняните на агората. Дори на Таис, понеже не бяха я познали, бяха подхвърлени обидни думи заради вехтото, ѝ непразнично облекло. Тя не отговаряше, навела глава и покрила лицето си с шарфа.

Мемфисците възторжено посрещнаха Александър и искаха да устроят в негова чест голям празник. Но великият победител изчезна така внезапно, както се бе появил, веднага щом като прие знаците на покорност от страна на сатрапа и жреците, които обявиха свалянето на фараона.

Таис не искаше да се среща с Александър и съдбата ѝ помогна. Късно вечерта на втория ден от връщането на Таис Неарх я намери. Атинянката веднага позна мореплавателя, макар той доста да се бе изменил, в говора му се бяха появили властни и резки нотки. Брадата му, въпреки модата у пълководците на Александър, предизвикателно стърчеше. Критянинът като че ли не се зарадва на отколешната си приятелка, пристъпи към изтичалата насреща му Таис, здраво стисна ръката ѝ и промълви само една дума:

— Егесихора?

Устните на хетерата затрепераха, очите ѝ се насълзиха. Като сдържа дъха си, тя наведе глава. Така стояха те един пред друг мълчаливи. Ръцете на Неарх мачкаха гривните от меко злато на китките ѝ. Най-сетне Таис се съвзе, повика Хезиона...

— Седни, изпий едно вино.

Неарх послушно, с непривична за него мудност се отпусна в едно тежко кресло с резба, машинално си наля неразредено вино.

Хезиона смутена, с наведени очи донесе сандъчето със скъпоценностите на Егесихора, което беше останало у Таис.

Критянинът трепна, когато видя своите дарове. Таис задържа Хезиона, която искаше да излезе, и я подтикна към Неарх.

— Тя е свидетелка на последния час на Егесихора! Разказвай!

Хезиона се заля в сълзи, свлече се на килима, но бързо се съвзе и доста свързано разказа на Неарх всичко, което той искаше да узнае.

Изпод притворените клепачи на младия началник на флота се търкулнаха няколко сълзи. Критянинът седеше неподвижен, само отпуснатата на страничната облегалка на креслото ръка потрепваше, а тънките пръсти стискаха шията на изваяния лъв. Поддавайки се на внезапен порив, Хезиона се надигна от килима и притисна бузата си към тази ръка. Неарх не я отдръпна, а протегна другата си ръка и започна да милва косите на тиванката, полуобърнат към Таис, която допълваше нейния разказ.

— И моят Менедем отиде да придружава Егесихора в подземията на Аид... — Таис се разплака.

— И проклетият Еоситей е също там! Ех, спартанци! — глухо с омраза и заплаха възкликна Неарх и стана.

— Егесихора също е лакедемонка! — тихо възрази Таис и критянинът не можа нищо да каже.

— Утре на разсъмване ще принесе жертва в нейна памет. Каня те — каза Неарх след кратко мълчание. — И тебе — обърна се той към Хезиона. — Ще изпратя колесница или носилки...

— Добре — отвърна Таис и за двете, — но ти забрави това. — Тя поднесе сандъчето на Егесихора.

Неарх отстъпи една крачка, отстранявайки с ръка сандъчето.

— Не, не бива. Давам го на тази, която е изтръгнала Егесихора от убийците, на твоята приятелка.

Разтърсена от вълнение, Хезиона стана пурпурночервена.

— Какво ти е, навархо? Нима може да се даряват толкова скъпи неща на бедна девойка, та аз не съм робиня само поради добрината на господарката си! Не мога да приема това!

— Вземи! За спомен от ужасния час, преживян заедно с моята скъпа златокоса. А остави на мен да преценя твоите достойнства!

Хезиона неуверено погледна Таис. Хетерата вдигна вежди — един вид трябва Да приеме, и тиванката ниско се наведе, поемайки сандъчето от ръцете ѝ, под тъжния поглед на критянина.

Неарх се спря на прага.

— Имам поръчка за тебе устно от Птолемей. Още първия ден той те потърси. А сега отплава с Александър по море. Не те е забравил. Ако искаш да видиш него, Александър и Хефестион, ще отплаваме

заедно. Аз чакам пратеник от Залива на героите и трябва да се присъединя към Александър. Нашият божествен пълководец и приятел иска да основе нов град — може би бъдещата столица на своето царство. Има едно подходящо място там, където преди едно хилядолетие имало критско пристанище.

— Къде е това? — заинтересува се Таис.

— На крайбрежието... Оттук трябва да се отплава в Навкратис и по-нататък към Канопус, после покрай морския бряг на запад. Впрочем ти знаеш това място от Омир: жилището на морския старец Протей.

— „Сред морето, сред шумни вълни, има остров, разположен срещу Египет. Жителите там го наричат Фарос“ — веднага си спомни Таис и речитативно го изпя.

— Да, Фарос. И това Омирово място особено се харесва на Александър. Нали знаеш колко обича той Омир. Е, добре, тръгваме ли?

Таис се смути.

— Голям ли е твоят кораб?

Неарх за първи път през цялата вечер се усмихна.

— Най-големият ми кораб стои на площада в Тир пред главния храм. В знак на победата. Също както и обсадната машина на Деиад, началника на всички Александрови техники, в знак на победата е поставена вътре в храма на Газа.

Таис плесна с ръце от възхищение.

— Защо ти е да знаеш размерите на моя кораб? — продължи критянинът. — Ще ти дам отделен кораб, два, три, колкото искаш.

Може би за първи път атинянката почувствува могъществото на младия македонски цар и на неговите не по-малко млади помощници.

— И така, ти си съгласна да отплуваш за Фарос? Но защо ти е голям кораб? Тук имаш по-малко имущество, отколкото в Атина. — И Неарх обгърна с поглед небогатата обстановка в скромния дом на Таис.

— Трябва да взема със себе си моя кон — стеснително отговори Таис, — не мога да се разделя за дълго време с него.

— Разбирам, само това ли? Какво още?

— Освен мене, конярят и още две жени.

Неарх гордо каза:

На твое разположение ще бъде цял кораб с опитни моряци. Очаквам моя пратеник след два дена. Тогава ще отплаваме за Ешмун и за малкия Хермопол покрай Навкратис. Ти си била там, нали?

В спомените на Таис се мярнаха тъжни равнини и безброй солени езера, пясъчни ивици, необятни храсталаци от тръстика — цялата онази тъжна бариера на Делта, която отделя Египет от сияйната синева на морето.

Сметнал мълчанието на атинянката за нерешителност, Неарх каза:

— Птолемей ме помоли да ти дам толкова дарейки, колкото пожелаеш. Утре ще ти ги изпратя.

Таис замислено поклати глава.

— Не, не бива. Аз още не съм видяла Птолемей. А и той мене.

Неарх се усмихна.

— Напразно се съмняваш. Птолемей ще падне в краката ти в мига, в който те види!

— Аз се съмнявам в себе си. Но от теб ще взема на заем триста дарейки.

— Разбира се, вземи, донесъл съм много пари...

Едва стихна дрънкането от оръжията на неговата охрана и Хезиона стремително се хвърли към Таис и по навик се плъзна на пода и прегърна коленете ѝ.

— Господарке, ако ме обичаш, ще вземеш този царски дар — тя посочи ковчежето на Егесихора.

— Обичам те, Родена от змия — нежно отвърна Таис, — но това не ще го взема, защото е подарено на теб. По волята на съдбата и на боговете то е твоя собственост.

— Аз няма къде да пазя скъпоценности!

— Скрый ги засега у мен. Тъкмо време е да имаш вече своя стая. Искаш ли да ти дам малката?

— О, господарке, бих искала да спя на килима пред твоето легло!

— Заради това обръщение аз всеки път ще те бия — и Таис наистина здраво я плесна. — Не подобава да спим заедно в една стая. Чувствувам, че скоро ще се пробудиш...

Тъжният обред на възпоменателното жертвоприношение с печални гръцки песни не трая дълго. Всички се разотидоха, дори и Таис, а Неарх дълго още стоя на мястото, където бе изгорена Егесихора.

Едва след два дена критянинът отново дойде при Таис.

— Дойде бързоходец от Александър — заговори веднага Неарх — и сега няма нужда да бързаме за Фарос. Там вече е основана Александрия, а великият стратег заедно с Птолемей, Хефистион и други близки отива в Либийската пустиня, в оазиса, където се намират знаменитият оракул на Амон и неговият свещен дъб.

— Далече ли е то?

— Над три хиляди стадии из пустинята.

— И три хиляди обратно ли? Че това е цял месен път!

— За Александър е по-малко.

— Тогава защо въобще да заминаваме за Фарос?

— За тебе не е необходимо. Но на мен Александър ми заповяда да избира място за пристанището. Ще отпътувам. Не за дълго.

— Ще ме вземеш ли със себе си? На твоя кораб? Без коня, само мен и Хезиона?

— На драго сърце. Но защо ти е?

— Да видя Фарос. Искях да се срещна с морето, а съвсем не с Птолемей. Конят ще остане тук, а също и робинята.

Клонария разказа на своя търговец за скорошното заминаване и той забърза „да я вземе“ у дома си и да подпише брачния договор. В стопанството на търговеца щеше да се намери място за известно време и за Салмаах.

Бързоходният кораб на началника на флота понесе Таис и Хезиона надолу по западния ръкав на Нил. Неарх плаваше с военна бързина, без да спира никъде освен за снабдяване с пресни продукти. По-голямата част от пътя Таис прекарваше на палубата, седнала под навеса на кърмата заедно с критянина и завита поради острия вятър със син персийски плащ от тънка вълна, донесен от Неарх за Егесихора. И Хезиона седеше тук в любимата си поза, подгънала крака върху меки килими в три ката — невиждан разкош по това време в Атина, пък и в Египет, достъпен само за дворцови хора и за жреци от най-висока степен. Трима роби — двама едри мизийци и слаба, зла

финикийка — стояха малко по-настрана, готови да изпълнят всяка заповед на Таис.

Неарх разказваше за всичко, което смяташе за интересно в похода на Александър. Повече изследовател и мореплавател, отколкото военен по душа, той си припомняше най-много за поразилите го с красотата и мощната си природа места по йонийското и Финикийското крайбрежие, отколкото за сраженията. За малките заливи с бели варовикови стръмни брегове, сякаш мраморни чаши, пълни със синя кристалнопрозрачна вода; за дълбоките заливи сред красиви планини, с тайнствено чернеещи подводни скали, покрити с огромни гъби или кървавочервени корали; за тесните планински долини на Киликия, обрасли с исполински чинари, за кипариси, високи шестдесет лакти, непознати в Елада, за толкова приличните на Крит и Елада планини и долини, обаче много по-просторни и по-безлюдни, с непокътнати обширни борови и кедрови гори, светли и чисти, разведрявани от планинските ветрове. Там по хълмовете по-ниско се простираха, сякаш градини на богове, цели гори от смокини, с виещи се като зелени облаци корони; цели редици кестени, посадени от гигантите, мощни орехови и нарови дървета. Още по-ниско, до самото крайбрежие — бадемови храсти, гигантски хресталаци от вкусни лешници, ароматичен мирт и лавър, фъстъци, рошково дърво с черни шушулки, по сладост равни на фурмите. Цялото това богатство от храна почти недокоснато от човек, макар и не много далеч от градовете, можеше да изхрани множество хора, да направи живота им къде-къде по-лек отколкото по бреговете на Пелопонес или Крит, ако не бяха постоянните пиратски нападения. Но градовете-полиси изискваха все нови и нови роби за строеж и за обработване на стопанството и азиатските крайбрежия бяха обезлюдени, опустошени от ловци за „живи оръдия“.

Неарх разказваше за градовете. Едни с радост отваряха вратите на победителите македонци, други отчаяно се отбраняваха и затова биваха разграбвани: Милет, Халикарнас, Тир, Газа.

Всеки път, когато ставаше дума за завзети градове и за сражения, Неарх говореше за Александър. Другар в детинските игри, в младежките приключения, изпаднал в немилост престолонаследник пред очите на своите близки другари, без да говорим за преданите хетайри-другари — цветът на македонската конница от знатни родове,

той се превръщаше от неопитен воин в божествен пълководец. Александър извърши такива неща, за каквито не можеше да мечтае никой от елините, дори неговият баща Филип, който отдавна мислеше за война с Персия. Въпреки съветите на опитните в политиката мъже Александър отхвърлил коварните похвати на свой баща и действувал винаги открито, държал на думата си, точно изпълнявал обещанията си. Неговата дарба за мълниеносни решения превъзхождала дори дарбата на Темистокъл. Той не отстъпвал от намисленото. Действувал с такава увереност, че това изглеждало на пълководците му като божествена пронизателност. В първата голяма битка при Граник старшите военачалници можеха да го порицаят за непредпазливост. Но след гигантската битка при Исос, когато Александър с тридесет и пет хиляди македонци и тесалийски конници разгромил стотици хиляди войници на Дарий с незначителни от своя страна загуби, неговите приближени започнали да се отнасят към Александър с благоговеен страх. Предишната простота и дори фамилиарност в отношенията с него били заменени от преклонение. Навикът, на Александър внезапно да се хвърля в най-опасните места на боя го оприличавал на Ахил, когото той смятал за свой прародител. И той се сражавал също така яростно: за кратко време получил две тежки рани — в бедрото и в рамото, от които се оправил нечовешки бързо.

— Навярно го заобикалят най-големите красавици на Йония, Сирия, Египет? — запита Таис.

Неарх се разсмя добродушно.

— Ще се учудиш! Представи си, Александър няма никого, ако не се смята една невзрачна вдовица, която той взе в палатката при себе си, след като по-възрастните пълководци го посъветваха да не предизвиква недоумение сред войниците и да си вземе любовница... Десетки хиляди млади жени се продават в робство — вземай коя да е. В битката при Исос той плени цялото имущество на Дарий и неговото семейство, заедно с майка му, жена му и двете му дъщери. Жената на Дарий, Статира, се славела като първа красавица на Азия, пък и царските дъщери са красиви.

— И той не я ли взе?

— Не. И не позволи на никого от приближените, заявявайки, че тези жени ще бъдат заложнички.

Таис взе от глиненото блюдо шепа карийски бадеми — любимо лакомство в Елада, по което в Египет се бе затъжила.

— Значи ли това, че той никак не обича жените? — запита тя.

— Не бих могъл да кажа. Когато Птолемей му намекна, че персийките от царското семейство са прекрасни, Александър почти озлобен отговори: „Да — и това е същинска мъка за очите ми!“ Не, той чувства женската красота и се прекланя пред нея!

— Тогава защо избягва жените?

— Мисля, че Александър не е съвсем обикновен човек. Той е безразличен към яденето и пиенето. Виждал съм как го отвращава лакомството на приятелите му, които уреждат пиршества след всяка победа. Той не е алчен, макар че нито един човек в Елада още не е притежавал такива съкровища. Любимото му занимание е да чете нощем, а през деня да общува с криптите — тези, които изучават пътищата, и да разговаря с философите.

— Ами вдовицата?

— Тя не обича Александър, страхува се от него и се крие в задното отделение на шатрата като мишка.

На свой ред и Таис се разсмя.

— Ти самият как го разбираш като близък другар? Или има още по-близки? Птолемей ли? Или Хефестион?

— Хефестион може би, защото е пълна противоположност на Александър. Птолемей е хитър, макар че Александър цени високо неговата съобразителност и бързина на решенията му. Аз познавам морето, а за него то е чуждо. Ние, неговите най-близки приятели, в последно време като че ли се отдалечихме от него. Трудно е да се предвидят решенията на Александър, постъпките му често са необясними.

— Например?

— Понякога Александър се държи като мъдър владетел, милостив е към победените, уважава чуждите обичаи и храмове, изпълнен е с най-добри намерения към жителите на завладените градове. А понякога прилича на див, необуздан варварин. Разрушава градове до основи, устройва кръвопролитно клане. Македонците още при Тива показаха на какво са способни.

— О, да! — изтръгна се от Хезиона.

Неарх втренчи поглед в нея и продължи:

— Същата участ имаха Милет и Халикарнас, да не споменавам вече за Газа. Съпротивата вбесява Александър, той се разпорежда с противника като дивак и забравя всичките си красиви думи за равенство между хората от Азия и от Елада. Струва ми се, че мъжеството и безстрашието заслужават поне уважение. Та мъжество притежават най-добрите. Как е възможно да се убиват мъжествените и смелите, а да се оставят да живеят само слабите духом и телом? Нито един добър стопанин-скотовъдец не ще постъпи така с животните си, а камо ли с хората.

— В тази диващина има още по-лоша страна — внезапно, силно почервеняла, каза Хезиона, — между избиваните и продаваните като добитък има хора, които са съвсем неповторими: художници, лекари, философи, певци, артисти. Всеки полис, град-държава, се слави със своите майстори, с успехите си в създаване на прекрасното, в науката и занаятите. Нужно ли е да те уверявам, че за всичко това са необходими векове за постепенно усъвършенствуване, дори хилядолетия, както е в Египет, Елада и в загиналия Крит. Унищожавайки един град — малко островче с всички носители на изкуството и знанието, ние ограбваме сами себе си и цялата Ойкумене, лишаваме се от създадената през вековете мъдрост и красота...

Вдигнал вежди, Неарх помисли и енергично закима глава в знак на съгласие.

— Кажи, опитал ли си да говориш за това с Александър? — запита Таис.

— Опитвах. Отначало ме слушаше, защото знае, че аз въобще рядко говоря, и то само за важни неща.

— А после?

— Забравяше всичко, щом го обземеше Ахилесова ярост. Той не прилича на Филип, а много повече на майка си Олимпиада.

— Каква е била тя?

— Защо била? Тя е жива — попрехвърлила четиридесетте и е както преди красива — с особена, малко дива красота. Знаеш ли, че тя е царска дъщеря от древен род от планинската Тимфея, сираче, посветена на Диойис, станала негова жрица и, разбира се, менада.

— Значи, тя изпада в лудешки екстаз? И Александър е наследил тази ѝ способност. Сега по-добре разбирам необяснимото му поведение.

— Сигурно е така! Той изпада в буйство, когато се натъкне на съпротива било при сблъскване с врага, било при спор с приятели. Опитва се да преодолее препятствието с буен устрем, без да щади нито своя живот, нито чуждия, не зачита достойнството на човека, за което в спокойни минути много често говори, възразявайки на своя учител Аристотел.

— Така става с хора, на които много им върви, с любимците на Тюхе, съдбата — замислено каза Таис.

Събеседниците дълго мълчаха, заслушани в ромона на водата под веслата на кормилото.

Корабът се движеше с опънати платна. Постоянният източен вятър ускоряваше пътуването. Тъжният вик на говедарите и ревят на магаретата долитаха отдалече. Докъдето стигаше погледът, се простираха храсталаци донакс — камъши, вълнуващи се от вятъра като кафеникаво-зелено море. По-близо до бреговете на каналите и пресъхналите ръкави растяха тръстики с кичести съцветия, трептящи в такт с течението.

— А тази, най-красивата от всички, жената на Дарий, ти виждал ли си я? — неочаквано запита хетерата.

— Виждал съм я. Тя е много красива.

— По-хубава ли е от мен? И... от Егесихора?

— Съвсем не. Висока, тънка. Мрачни черни очи под широки черни вежди. Голяма уста с тънки устни, малко хлътнали страни, дългашия, краката — не можеш да ги видиш от тяхното плътно облекло. И черни коси, тънки като змии — ето ти целия ѝ образ. Според мене къде-къде по-зле от тебе или... — погледът на Неарх се спря върху тиванката, обляна от гъста руменина — от Хезиона.

„Родената от змия“ скри лице в шепи, а Таис весело скочи, прегърна Неарх и го целуна под очите, избягвайки острата брада.

— Ти заслужаваш награда. Ще танцувам за теб. Извикай музикантката. Струва ми се, че тук има флейтистка, а с китарата ще се справи Хезиона.

Неарх и всички спътници бяха във възторг от неочакваното представление, защото за елините, финикийците и египтяните няма по-голямо удоволствие в живота от танците на красиви жени.

... Тихите „алкионови“ дни свършиха с настъпването на зимното слънцестоене, но времето бе спокойно и тогава, когато корабът на

Неарх излезе из ръкава на Нил и тръгна покрай брега на морето към запад, гонен от постоянен източен вятър. Двата сръчни кормчии не се откъсваха от рулевите весла. В тази широка ивица жълтеникава вода, размътена от налитащия прибой, плитчините често изменяха местоположението си. В разводнения пясък, примесен с нилска тиня, дъното на кораба можеше да затъне в плитчините така, че никакви усилия на гребците и на платната не биха могли да придвижат пленения кораб. Затова през нощта кормчиите не смееха да плават и спираха в малки заливи.

Таис и Хезиона се намираха под покровителството на Афродита: богинята направи плаването леко и бързо. Скоро корабът навлезе в чиста вода, извън носените от Нил пясъци, и се упъти към виждащата се в далечината бяла ивица пяна отвъд остров Фарос. На провлака между лимана на Мариотида и широкия пролив, там, където само преди месец беше малкото рибарско селище Ракотис, се бяха струпали осем кораба с греди и камъни. В този утринен час се носеше гъст дим от кухнята в лагера на войниците и от колибите на робите; подхванат от вятъра, той се носеше на запад по пустинното Либийско крайбрежие.

Архитектът на Александър Динократ бе направил много. На мястото на бъдещия град се бяха проточили канавки и редица забити в земята колчета, които обозначаваха контурите на бъдещите здания, храмове, улици и площади.

Началникът на града, възрастен македонец, набразден с белези от рани, посрещна Неарх с голяма почест. Под защитата на стена, която още миришеше на влажна вар, опънаха две палатки, изтъкани от тънка вълна на планински кози от Памфилия. Легла, възглавници, покривки имаше много в кораба на командувания флота. Под неговото всемогъщо покровителство Таис и Хезиона се настаниха разкошно.

Срещата с морето разбуди у Таис спомена за миналите години. Понатъжена, тя отново изживяваше незабравимите мигове на своя кратък, но богат с впечатления живот край родния шум на морето, пляска на широкия прибой и вечно изменящите се извивки на пенестите ивици. Тук бяха се събрали много чайки и техният клатушкащ се полет и острите тревожни крясъци навяваха мисли за Еа — острова на плача, обиталище на Цирцея сред пустинното йонийско море.

За да разсее неочаквано споходилата я тъга, Таис поиска от Неарх лодка и гребци. Критянинът предложи да придружава гостенките си и те заплаваха през пролива към легендарното убежище на морския старец. Слънцето беше преваляло след пладне и вятърът внезапно утихна. От небесните висини полъхна палец зной, ярки слънчеви петна бавно се залюшкаха върху успокояващата се вода. Лодката приближаваше острова — нисък, песъчлив и съвсем пуст. Дори чайките притихнаха. Неарх свърна наляво към западния край на Фарос. Носът на лодката се заби в песъчливия склон. Нагазил във водата, Неарх пренесе двете жени на брега. Заповяда на гребците да чакат и поведе Таис и Хезиона през напечените пясъчни дюни, обрасли със сухи тръни. Зад възвишенията широката ивица утрамбован от прибоя пясък се ограждаше откъм морето с права каменна стена. Гигантските блокове, още по-големи от тези в атинския Пеласгикон, бяха подредени с точност, която напомняше египетски и критски постройки.

— Какво е това? Кой е живял тук в отдавнашни времена? — тихо запита Таис.

Без да отговори, Неарх поведе атинянката към края на стената и ѝ посочи разпилените от земни трусове блокове, които лежах в прозрачната вода. По гладката повърхност на блоковете личаха рисунки във вид на квадрати, обозначени с правилни дълбоки браздички. Една част от квадратите бе вгълбената, другата част бе оставена наравно с повърхността на камъка. Получил се бе мрежест рисунък на тъмни и светли квадрати.

Таис веднага си спомни къде е виждала нещо подобно.

— Крит, наистина ли? — с пламнали очи възкликна тя.

Неарх ѝ отвърна с широка доволна усмивка:

— Там на по-дълбокото има развалини. Гледай: сякаш е колона!

— Искам да разгледам това — каза Таис, — водата не е студена, въпреки, че е зимно време. Не е като у нас в Елада.

— Не можеш накара тукашните да се потопят! — весело каза Неарх и неочаквано помръкна.

Таис се досети: спомнил си е за Егесихора. Тя го погали по ръката.

— Аз ще се гмурна. — Таис изтича към брега.

Хезиона се понесе след нея, но Неарх изпревари и двете.

— Щом е така, най-напред ще тръгна аз. А-е-о!... завика той, продухвайки дробовете си, така както правят ловците на сюнгери.

Като се съблече, критянинът се гмурна, а след него и Таис. За нейно учудване Хезиона също се оказа до нея. Таис знаеше, че тиванката плува добре, но не я смяташе способна на нещо повече. Разтревожена, тя направи знак на Хезиона да се издигне, но девойката упорито тръсна глава и отиде на още по-дълбоко в сумрачната сянка, където Неарх ги викаше с ръка. Върху полегата плоскост на много голям каменен блок при ивицата светлина ясно се виждаше голямо изображение на октопод с причудливо извити пипала. Една колона, паднала с широкия си капител надолу, се стесняваше към основата по критски модел. Не ѝ достигна въздух, за да я разгледа. Таис тръгна нагоре. Хезиона изведнъж изостана. Движенията на ръцете ѝ се забавиха. На помощ се спусна Неарх, енергично тласна нагоре тиванката и свари навреме да я прихване на повърхността на морето. Като дойде на себе си, Хезиона виновно наведе очи и вече не се опита да се състезава с плувци като Неарх и Таис. А те се гмуркаха, докато не премръзнаха. Когато се измъкна на сухата плоча, напечена от слънцето, Таис за втори път през този ден се учуди. Хезиона не бързаше да се облече, а спокойно сушеше косите си и някак си не се стесняваше от Неарх, който скачаше и се изправяше на ръце, за да се сгрее, и предпазливо разглеждаше спътничките си, като приличаше на вежлив гимнафил.

Предизвикателният загар на Таис, който някога поразяваше атинските кокетки, избледня в Египет, медната ѝ кожа бе станала по-светла. Едва позлатената от слънце Хезиона изглеждаше прелестна дори редом със знаменитата хетера. Краката ѝ, също така силни както на Таис, щяха да изглеждат прекалено яки, ако не бяха така хубаво очертани. Косите и бяха бухнали от вятъра и обрамчваха главата и с богата купчина, твърде тежка за тънката девическа шия. Хезиона наистина бе навела глава встрани. Дълбоки сенки, скрили големите ѝ очи, придаваха на моминското лице израз на морна печал. Тя бе опряла едната си ръка в дълбоката извивка на бедрото, а с другата изтърсваше от тялото си пясъка с бавни, плавни, галещи движения. Лек полъх на крайбрежния вятър отхвърли косата на Хезиона върху челото и тя, потреперила от студ, вдигна глава. Изведнъж се смути и закривайки се

с косите си, избяга зад съмнителната защита на високите снопчета суха трева.

Неарх почувствува странно усещане на жал и влечение към трагичната, нежна и пламенна Хезиона. На него, изгнаник и заложник от детинство, тази девойка, у която се долавяше чувствителна, светла душа, му се видя близка и родна. Таис отгатна по блясъка на очите впечатленията на критянина и тихо продума, обличайки се:

— Не бързай, мореплавателю, и тя ще ти бъде добра другарка!

— Няма да бързам. Разбирам, че тя трябва да се пробуди. А ти ще ми дадеш ли Хезиона?

— Как мога да не я дам? Тя не е робиня, а свободна и образована жена. Аз я обичам и ще се радвам на щастieto й. Само че ти внимавай. Една невярна стъпка и... ти имаш работа не с обикновена съдба и не ще я вземеш като другите.

— А ти ще ми помогнеш ли?

— Преди всичко няма да преча.

Неарх привлече към себе си Таис и я целуна по оголеното рамо.

— Не бързай с благодарностите си — засмя се Таис и припомнила си нещо, леко отблъсна Неарх.

Тя извика Хезиона, с рязко движение разтвори гривната на лявата й ръка, знак, че е робиня, смъкна я и я хвърли в морето. Тиванката не успя нищо да каже, а Неарх трикратно изпляска с ръце, изразявайки одобрение.

Те преминаха през пролива по посока на високия стълб, който отбелязваше мястото на бъдещия вълнолом, и на западния край на пролива намериха още останки от критски постройки.

Неарх каза, че много пъти вече го учудва верният усет на Александър. Градът построен така солидно преди хилядолетия, разбира се, е бил важно пристанище по търговския път на великата критска морска държава. А сега ще послужи и за държавата на сина на Филип.

Таис гостува в бъдещата Александрия до новолуние, плувайки в морето и във ветровити дни. Пристигна част от македонския отряд, който бе придружавал Александър в оазиса на Амон. За учудване на всички Александър тръгнал от оазиса направо за Мемфис — труден и опасен път през Либийската пустиня. С него останали Птолемея, Хефестион и братът на кърмачката на Александър — Клейт, по прякор

Черния, гигант с невероятна сила. Походът към светилището на Амон през зимата не бе чак толкова труден — вода намираха във всяка голяма падина. Пътят на изток към Мемфис бе по-опасен и труден. Грамадните пясъчни планини сякаш димяха и се придвижваха от вятъра, като препречваха целия път от четири хиляди стадии с непрекъснато редуване на вериги от пясъчни хълмове.

Неизвестно защо Александър се бе решил на този подвиг, който нямаше какво да прибави към неговата слава.

Неарх сви рамене:

— А аз го разбирам.

— А пък аз не. Обясни ми.

— Александър трябва да навлезе дълбоко в Азия след Дарий през пустини и степи изпълнени със зной. Той иска да изпита себе си и да се закали.

— А какво е казал оракулът на Амон?

— Никой нищо не знае. Жреците на оракула и гарамантите, пазители на дъба, посрещнали Александър с най-големи почести. Сутринта той влязъл в храма сам, а придружаващите го чакали целия ден и цялата нощ. На разсъмване Александър напуснал убежището на Амон, казвайки, че е научил от бога всичко, което е искал и от което се нуждаел.

— Какво да правим сега?

— Ще отплуваме за Мемфис. Още днес. Или ти искаш още да постоиш край морето?

— Не! Затъжих се за Салмаах.

И отново се проточиха безкрайните равнини на Делтата, които след чистия простор на морето изглеждаха още по-печални. Критянинът пак разказваше за походите на Александър. Само че сега Таис често отиваше на носа на палубата и го оставяше с тиванката. Тя забеляза, че погледите на Хезиона към Неарх стават все по-нежни и по-мечтателни. Една вечер Хезиона се промъкна тихичко в общата им каюта, където Таис се бе усамотила по-рано и лежеше, без да спи. Усетила, че девойката едва сдържа смеха си, Таис запита какво се е случило.

— Гледай — Хезиона поднесе към светлината на люкноса морска гъба с гигантски размери.

— Подарък от Неарх — досети се Таис, — рядко нещо, този леген е тъкмо за нея.

В ъгъла на каютата имаше много голям, посребрен, кръгъл плосък леген (или басейн) за измиване, който можеха да носят само двама яки роби.

— Да опитаме ли? — Весело предложи Хезиона. Тя търкулна легена като колело и го прекатури на пода.

Грохотът разтърси кораба и изплашеният помощник-кормчия се турна в каютата. Очарован от усмивките на жените, той веднага изпрати двама моряка, които напълниха легена с вода.

Таис потопа гъбата в басейна, която попи почти всичката вода, каза на Хезиона да влезе в него и като вдигна с усилия гъбата, стовари я върху тиванката. Радостен вик се изтръгна от устата на Хезиона, дишането ѝ пресекна от водопада студена вода.

— Гледай любовта на Неарх да не те потопа като тази гъбка — пошегува се Таис, а девойката отчаяна завъртя глава.

Обаче на четвъртия ден от плаването Хезиона не отиде на кърмата и остана в каютата. Таис поиска обяснение от командувачия.

— Обикнах я. А тя... Страхувам се, че Хезиона изобщо не ще се оживи. Дано не съм провалил всичко. Помогни с нещо. Вие, изкусните жрици на Афродита, трябва да знаете такива неща.

— Разчитай на мене — успокои го Таис. — Макар и да ми е чудно да бъда съюзник на мъж, но съм уверена, че ти няма да оскърбиш моята Хезиона.

— Трябва ли да говорим за това?

— Не трябва! — И Таис влезе под навеса в каютата и остана там до нощта.

Изминаха още два дни. Корабът приближаваше Ешмун в мрака на безлунна нощ. Таис лежеше в каютата будна, замислена върху думите на Неарх, че Александър искал да отиде на края на света, на изток. А тя какво да прави сега?

Неочаквано в каютата се втурна Хезиона, просна се стремително на килима пред ложето и като криеше лицето си, протегна ръце към Таис по копринената завивка.

Таис силно притегли Хезиона към себе си, целуна я няколко пъти по сгорещените страни и като я отдалечи леко от себе си, погледна в кестенявите ѝ очи с безмълвен въпрос.

— Да, да, да! — страстно зашепна тиванката. — И той ми сложи тази гривна и този пръстен. Лично ги е купил в Навкратис, да не си помислиш, те не са онези, не са на Егесихора!

— И пак ли ще идеш при него?

— Ще ида. И то ей сега!

— Почакай малко. Ще те науча как да станеш още по-красива. Макар че ти и така си хубава... Свали епоксидата!

Таис измъкна комплект бои за тялото и дъхави есенции. Тя критически огледа приятелката си и запита лукаво:

— Чак толкова лоша ли е мъжката любов?

— О, не! — горещо възкликна тиванката, почервеняла и добави: — Само че не зная какво трябва, за да му е добре на него.

— Както муза на поет, ти трябва да се приближаваш до него като богиня, готова да се отдадеш на свещения обред без страх и без край, и без предел. Ако ти така...

— Да, да! Аз знам, той е началник на флотата при великия Александър, а аз?! Ала все едно. Аз съм щастлива, а после каквото реши съдбата! Кой може да спори с нея?

— Дори боговете не могат и не смеят — съгласи се Таис. — Само ние, простосмъртните, за да не загинем, трябва да бъдем силни духом.

— А какво дава тази сила?

— Дългата подготовка, здрава закалка, строго възпитание.

— И за хетерите ли е същото?

— За нас — още повече. Доста девойки, надарени от Афродита много повече от другите, са се издигали, приемайки поклонението като царици, а са свършвали като жалки робини на мъжете и на виното, като прекършени цветя, Всяка хетера, станала знаменитост, ще загине, ако не бъде отрано душевно закалена — в това се състои и смисълът на обучението в храма на Афродита Коринтска.

— Не разбирам.

— Скоро ще разбереш. И когато разбереш, че не трябва да бъдеш прославена единствено само с любов, не ще е късно да се заемеш с танците, с изкуството на весел събеседник-разказвач.

— Колко бих искала да стана танцьорка като тебе!

— Защо не, ще се погрижа. Знам в Мемфис една финикийка, тя ще те научи на тайните.

— О, не ми трябват тайни. Аз обичам Неарх и освен него никога никого не ще обичам.

Таис втренчено погледна тиванката.

— И това се случва, но много рядко!

[1] Днес турското крайбрежие на Черно море край Синоп. ↑

ОСМА ГЛАВА

ЧЕРВЕНИКАВИЯТ РАВАНЛИЯ

Птолемей видя Таис да язди тъмнопепелявата кобила, когато се връщаше от разходка до пирамидите заедно с Александър, Хефестион, Черния Клейт и Леонтиск, началник на тесалийската конница. Александър яздеше Буцефал, искаше да раздвижи любимия си кон в ранния час на деня. Обикновено той го яздеше само в бой, избягваше да прегрява врания кон в далечни пътувания под палещото слънце на Азия. Буцефал вдигна умната си широкочела глава с бяло петно и продължително зацвили, приветствувайки кобилата. Салмаах кокетно затанцува, сдържана от силната ръка на Таис.

Три възгласа на учудване прозвучаха почти едновременно. Тримата приятели безпогрешно познаха „четвъртата Харита“. Тесалиецът замря, разглеждайки дребната, облечена скромно жена, пред която се спряха тримата могъщи мъже, между тях и божественият пълководец.

— Тя, моята мечта — атинянката — извика Птолемей, скачайки от коня, и хвана Салмаах за юздата.

— Самоуверен си! — с насмешка забеляза Хефестион. — Твоя без тебе ли?

— аз казах — мечта! — упорито повтори Птолемей, без да откъсва изпитателен поглед от Таис.

Тя бе сложила двете си ръце на гривата на коня, вдигнала високо глава, и гледаше само Александър като омагьосана от погледа му. Леко сбърчила вежди, Таис праметна крак и се плъзна на земята от лявата страна на коня. Тя изглеждаше съвсем мъничка пред тримата гиганти на огромни коне. Александър, Хефестион и Клейт бяха с цяла палеста (педя) над четири лакти, а височината на Таис беше три лакти и три палести. Въпреки това хетерата не губеше достойнство и дори дръзката си независимост, която беше удивила Птолемей още в Атина. Сега той я поглъщаше с очи. В разцвета на женската си сила, загубила предишното си детско изражение, тя бе станала необяснимо

привлекателна, далечна и още по-желана. Конят на Таис отстъпи встрани и Птолемей трябваше да я гледа срещу слънцето. Силната златна светлина проникна през леките дрехи на хетерата и обгърна тялото ѝ със сияещ огън, сякаш самият Хелиос бе взел в обятията си прекрасната дъщеря на Елада и Крит. По начина да гледа в далечината, като че ли виждаше нещо незнайно за останалите, Таис изведнъж му напомни Александър. Птолемей затрепера и наведе очи, за да не се издаде.

Александър слезе от коня, хвърли поводите на Буцефал на Клейт и отиде при Таис.

Александър държеше главата си по-високо, отколкото при първата среща, и присвиваше долните си клепачи с гордо и проницателно изражение.

— Хайре — каза Таис, протягайки длан към брадата на пълководеца.

— За какво искаш да ме молиш?

— За нищо, царю — отговори Таис, наричайки Александър с титлата на владетелите на Персия. — През изминалите години ти стана толкова велик, че ние, простите смъртни, неволно застиваме в молитва пред тебе.

Александър се послуша в думите на Таис, не, в тях не се долавяше ласкателство.

— Нека ме прости моят прародител Ахилес, но наистина ти си станала по-красива от Елена Троянска, дъщерята на Тиндар!

И царят на македонците още веднъж огледа хетерата, ала атинянката някак си по-другояче усети любопитството му в сравнение с Птолемей.

„Очите ѝ са кристално чисти, като извор на Артемис — мислеше Александър, — сиви със златисти и синкави проблясъци, спокойни и доброжелателни. А устните ѝ като че ли са изрязани от яркочервен камък — така ясен е техният рисунък, рязък, както и дългият разрез на клепачите под тънките вежди. Кожата ѝ е като светла мед, прозрачна и копринена, сякаш тънка огнена пелена, която гори на олтар в ясно пладне...“

След кратко мълчание, което се нарушаваше само от издрънчаването на юздечките и ударите на копитата, Александър каза:

— Помниш ли думите ми в Атина: „Ти ще ми бъдеш гостенка, когато пожелаеш“? Искаш ли сега?

— Разбира се, искам! Особено след като ме учуди със спомена за кратката ни среща.

— Аз откоде се канех да те повикам — намеси се Птолемей, — на твое разположение са каквито щещ коне, палатка, роби — имам в изобилие от всичко това...

Птолемей се запъна под погледа на Александър. Пълководецът гледаше своя съратник без яд, но със съжаление — тъй й се стори на Таис.

— Моят път едва започва — каза царят, — но ти можеш да ни придружаваш. Не в боевете и в настъпленията, а ще ни следваш с мирната половина на моята войска — заедно с художници, философи, артисти. Птолемей ще се погрижи за тебе — той умее да прави това. — Слабата усмивка разсея смущението в спътниците на царя.

Таис наведе глава с тежкия възел на високо вчесаните си коси и по детски присви в дъга устните си.

— Благодаря ти, царю!

— Наричай ме както преди, Александър. И ела на празника, който уреждам за града. Покажи там високото изкуство на елинските жени.

Александър с учудваща за неговата мощна фигура пъргавина се метна на врания си кон, покрит по персийски обичай с потник, закрепен с три ремъка, и с блестяща златна персийска юзда във формата на полегнала буква „X“ (Хи), със златни розетки на кръстосаните ремъци и под ушите. Таис скочи на протритата кожа от пантера, накара Салмаах да се изправи на задните си крака и ловко да се обърне след препускащите македонци. После отново обърна коня и бавно пое към мястото, където я чакаше Хезиона, която се бе разделила за няколко дни с Неарх. Началникът на флотата бе обещал да се върне за големия симпозиум. Тяхната раздяла не можеше да бъде продължителна.

Мемфис бе обзет от празнично настроение. Хората приветствуваха младия „фараон“ Александър, възхищаваха се от красотата, силата, чувството за превъзходство и власт, които се излъчваха от обоготворения пълководец.

Както винаги народът се надяваше на големи промени в своята съдба, които трябваше да изменят тъжния му живот само с един замах от новия цар, открай време се надяваха на по-добро и не разбираха, че ходът на историята е бавен и труден. Нищо не можеше да се измени към по-добро за тези хора, които сега живееха. Само военни бедствия, погроми, пожари и наводнения връхлитаха вечно сивото съществуване на човешките маси със зашеметяваща изненада. Опитът на историята съществуваше само за мъдреците.

Сред тези, които приветствуваха победоносните македонци и елини, имаше не малко подобни на Таис, весели зрънца от живота, с тяло и мускули като от бронз, с корава душа, които се считаха господари на Ойкумене.

— Ще ми помогнеш ли, Хезиона? — запита хетерата един ден преди симпозиума, уреждан от Александър за високопоставените от Мемфис в така наричаните Южни градини.

— Ти си много храбра, щом като искаш да излезеш пред такава сбирщина от хора. Дали Салмаах няма да се уплаши?

Таис лениво се протегна и извади флакон от мътно старинно стъкло. От него изсипа в мъничка чашка капчица въззелен, неприятно миришещ прашец.

— Ще го сложа във вода и ще напоя утре Салмаах. Необходимо е съвсем мъничко от тази азиатска трева, за да може човек или животно да смъкнат от себе си веригите на стеснителност или страх. Сложиш ли малко повече, тялото ще бъде подвластно на сърцето и понеже нямам опит, ще ѝ дам само една капчица.

От напълнените със смола каменни съдове, сложени върху колони, пламъкът се изтръгваше в тъмното небе на лъкатушни димни ивици. Дълбок навес закриваше събралите се от северния вятър. По гладките плочи на двора музиканти и гръцки хор с артисти изпълняваха „Трагедия“ („Песен на козли“) — откъс от приключенията на Дионис по време на неговото индийско пътешествие. Александър много обичаше тази легенда.

Великият победител се бе излегнал, обкръжен от своите приближени, пийнали и надменни. Само Неарх и Леонтиск бяха седнали малко настрана, заслушани във великолепната тиноска певица. Висока, с черен като нощ пеплос, тя приличаше на Хеката. Само че вместо мрачни кучета, спътници на богинята, две весели разголени,

както се полагаше, флейтистки акомпанираха на ниския й глас, на чиято сила можеха да завидят и военачалниците. Широко разливащата се песен измиваше като морето човешките огорчения, караше ги да бъдат по-спокойни, по-внимателни и по-добри.

Задумкаха барабани. Ритъмът се изостри от ситните удари на дървените палки. Роба разпалиха кадилници, извиващи се ивици от тежък ароматен дим се издигнаха над плочите на импровизираната сцена.

Голи финикийски танцьорки, все слаби, теснобедрени, смугли и с малки гърди, се заизвиваха и завъртяха сред дима на кадилниците. Те бяха шест. Ту се разделяха, ту се хвърляха една срещу друга и дръзко, грубо и недвусмислено изобразяваха бясно овладяло ги желание. Жертви на богинята Котито, обладани от една цел — по-бързо да се освободят от нейната тежка власт.

Прегракнали одобрителни викове се понесоха от всички страни. Само Александър и начумереният Черен Клейт не изразиха възхищение. Неарх и Леонтиск също останаха спокойни. Роби поднесоха на всички нови чаши вино. Угаснаха кадилниците, телата на танцьорките блестяха от пот, пронизителните ситни удари замлъкнаха. Под замиращите удари на барабаните финикийките се скриха.

Веднага, без никакво прекъсване, пред дворецовата сцена се спусна завеса от съвсем тънка сребриста тъкан, опъната от единия факелен стълб до другия. Зад нея поставиха големи огледала от посребрени листове мед, отразяващи ярката светлина на големи маслени лампиони.

Звъннаха струни, провлачено запяха флейтите и нови осем голи девойки се появиха в светлата ивица от огледалата зад завесата. Всички бяха нисички, яки и пълногърди. Косите им не се мятаха като тънки змии по рамената им като на финикийките, а бяха късо остригани като на митичните амазонки. Малките крака стъпваха дружно в едно общо движение. Тесалийките бяха дъщери на древна страна на магьосници и техният танц изглеждаше като магическо действие, като тайна мистерия.

Полюляващата се сребриста тъкан отделяше като в омара танцуващите от полумрака под навеса на пируващите. Гъвкавите тела на тесалийките се подчиняваха на друг музикално-напевен ритъм. Танцът бе широк, плавен и във все повече ускоряващото се темпо

младите танцьорки, не по-малко буйни от финикийките, като че ли се носеха из просторните тесалийски равнини, пресичани от препускащи коне. Зрителите оцениха полето на тяхната фантазия, гледаха смълчани, обхванати от чувства на тиноестезис — възприятия със сърцето, което за елините олицетворява душата. Леонтиск, натъжен от нещо, се наведе към Неарх и тихичко каза:

— Някога си отдавна видях тесалийки, които изпълняваха танц на амазонки. Колко прекрасно беше!

— И би искал пак да видиш, нали? — загадъчно усмихнат, запита критянинът. Та той знаеше всичко от Хезиона.

— Готов съм да дам цял талант на тази, която ще успее да изпълни танца на амазонките.

— Защо не, плащай — невъзмутимо каза Неарх и протегна шепата си.

Началникът на тесалийската конница учудено се разсмя. В това време вдигнаха завесата. Червеникавите петна от смолистите факли отново заиграха по плочите на двора. Девойка в много къса екзомида, която откриваше лявото рамо и едната гръд, с разпуснати коси, застана До левия факелен стълб. Неарх позна Хезиона. Отначало не я забелязаха. Тиванката вдигна над главата си дайре и с резки удари привлече вниманието на пируващите. Зазвънтяха звънчетата, закрепени към ръба на инструмента, и в ярко осветения кръг се втурна Таис върху Салмаах. Освен юздата нямаше нищо върху коня и освен бойната гривна на амазонките нямаше нищо върху ездачката. Грациозно пристъпващият кон премина на една страна от единия стълб до другия, изправи се на задните си крака и навел встрани мъничката си суха глава, приветствуваше, размахвайки предните си копита. Оттам Салмаах в такт с ударите на дайрето се върна обратно, последователно подхвърляйки встрани ту задницата си, ту гърдите си, а Таис седеше изправена с неподвижни рамене.

Като направи три кръга, атинянката внезапно пусна Салмаах в галоп. Хезиона бясно удряше дайрето, а македонците, всички отлични ездачи, се развикаха в ритъма на ездата.

Подражавайки на легендарните стиганори^[1], Таис при пълен галоп заставаше на едно коляно, обръщаше се с лице към опашката, опъваше се по гръб, прегръщаше широката извита шия на кобилата. След това отново изправяше коня на задните крака, Салмаах се

въртеше бързо и красиво, като правеше по два кръга в различни посоки. Сподирена от възторжените викове на зрителите, Таис отпусна коня в равномерен тръс и се изправи с целия си бой на гърба му, като се придържаше за кичурите на дългата грива и балансираше безупречно.

Роби незабелязано постлаха двора с тежки палмови дъски. Таис отново възседна коня, престана да се усмихва, лицето ѝ стана сериозно. Дайретото на Хезиона поде ритъма на горд танц и подхвана редуване с ударите на копитата. Салмаах, подчинявайки се на коленете на хетерата, тропаше и с четирите си копита по кънтящото дърво. Два, четири удара с предните крака, после няколко стъпки назад и отново кънтящото ситнене с предните. Два, четири, осем, дванадесет — последователните удари зачестиха, конят ту се устремяваше напред, ту приклякваше назад. Таис се обтягаше назад, извиваше се като дъга с насочени към тъмното небе гърди.

Хезиона нямаше сили да остане спокойна и танцуваше на място, като с все сила думкаше дайретото. Възбуденият кон също започна да подскача, сякаш галопираше, удряше едновременно с трите си копита, подхвърляше задница и вдигаше глава.

Внезапно Таис скочи от гърба на Салмаах. Опирайки се на коня с дясната ръка, тя започна да изпълнява странен обреден танц. Повдигната на пръстите на десния си крак, хетерата високо вдигаше левия, хващаше глезена му с протегнатата напред лява ръка. Изопнатото като лък медно тяло на Таис описваше триъгълник, сякаш затворена отгоре буква „гама“, върху тъмнопепелявата кожа на коня. След това двете ръце се протягаха до височината на раменете в такт със силното извиване на тялото, а десния крак минаваше в положението на левия. И отново за миг се очертаваше триъгълник. Салмаах, подскачайки, се движеше в кръг, готова да обърне другата си страна. Таис скочи на гърба на коня, плъзна се долу от другата страна и започна да повтаря триъгълника на страния танц. Непрекъснат рев се носеше под навеса. Леонтиск понечи да се втурне напред. Възпря го Неарх. Птолемей изглеждаше външно спокоен. Вкопчил здраво ръце, той ги притискаше към гърдите си и хвърляше погледи към тесалиеца. Дори Александър се надигна и едва не събори широкоплещестия приведен човек, който стоеше до него и следеше танцуването на Таис така, като че ли от това зависеше целият му живот. Последен скок на Салмаах. И Таис отново е

на гърба ѝ; конят, изправен на задните си крака, се покланя на всички страни. След това Таис накара кобилата да коленичи с глава към Александър, а самата тя скочи на земята и го приветствува под възторжените викове на зрителите. Тълпата беснееше. Салмаах се изплаши, скочи, присви уши и въртейки очи, започна да се дърпа заднишком към „сцената“. Хезиона я хвана за юздата.

Александър повика Таис. Но хетерата наметна обшито с ресни египетско наметало и избяга. Трябваше колкото се може по-бързо да измие острата конска пот. Пък и да се облече за пиршеството.

След няколко минути Таис се появи под навеса в оранжев хитон с три ленти — синя, бяла и червена, вплетени в гъстите ѝ черни вълнисти коси.

Преди още Птолемей или Леонтиск да успеят да кажат нещо, хетерата приближи до Александър. Царят на македонците хвана двете ѝ ръце, целуна я и я постави до трикраката гръцка маса между себе си и широкаплещестия, леко приведен човек, с къса брада на мършавото си лице, с умен и уморен поглед.

— Разгледай я добре, Лизип!

Таис трепна. Тя виждаше за първи път знаменития ваятел, напуснал Елада, за да придружава победителя на персите. Скулпторът прегърна Таис през рамо и започна да разглежда безцеремонно лицето ѝ като художник или лекар. Хетерата видя, че той съвсем не е прегърбен, а така изглежда поради навика да се навежда напред, вглеждайки се в лицата.

— Защо, царю? — Таис не можа да се обърне към македонецата по име, макар и да знаеше, че Александър е на 24 години — само една година по-голям от нея, — не обичаше да фамилиарничи.

— Александър иска — отговори вместо царя Лизип — да те извая някога в образа на царица на амазонките. Още от детинство той е мечтал да повтори историята на Тезен и Иполита, но с огорчение научил, че конничките от Термодонт отдавна са изчезнали, останала е само легендата. Обаче ти днес се яви като истинска тяхна наследница. Виж как те поглъща с очи нашият герой Леонтиск!

Таис се наведе пред Александър с пресилена молба:

— Пощади ме, царю! Триста години вече художниците изобразяват как смелите елински воители се разпореждат с амазонките, как ги убиват, отмъкват в плен. Забелязал ли си, че амазонките дори

обикновено са спешени, за да не надвишават в никакъв случай мъжете?

— Какво имаш пред вид? — с любопитство запита Лизип.

— Всички съдове — червенофигурни, чернофигурни, от времето на първата олимпиада и дори преди това. Всякакви художници — знаменити и неизвестни: Ефрон, Евхаридес, Андокидес, Архесилай, нима можеш да ги изредиш всички? И навсякъде героите Тезей, Херакъл, Ахилес влачат за косите нещастните амазонки, бият с тояги коленичилите, забиват в гърдите им мечове и копия. Почти не съм видяла рисунка, където амазонките да са изобразени на коне, както им подобава, още по-малко — където да побеждават мъжете в бой.

— Но това е на съдове, и то старинни! — възрази Лизип.

— Съвсем не! Спомни си сцени от похищението на Антиопа върху барелефите от храма на Аполон! Ами нашият в Партенон! А нима си забравил огромната картина на Микон от Пинакотеката в Атина, в лявото крило на Пропилейте, където елински войници безпощадно избиват амазонки. Тя е рисувана преди един век или повече.

— Какво искаш да кажеш с това? — навъси се Александър.

— Когато мъжката гордост е уязвена, вие започвате да си измисляте за свое оправдание небивалици. А художниците се стараят да изобразят тази лъжа колкото е възможно по-правдиво.

— Защо пък художниците? — каза Лизип.

— Та те са също мъже! И на тях също им е непоносима дори мисълта за женското превъзходство.

Приближилият незабелязано Леонтиск запляска с ръце.

— От какво се възхищаваш? — злобно запита Птолемей.

— От ума на амазонката. И от истината.

— Ти виждаш истина?

— Макар дори само в това, че всички тези поражения, които с такова удоволствие са изобразявали атиняните, не отнеха само на амазонките мъжеството, както на беотийците и на атиняните. Херакъл завзе Темискира, тяхната столица, част от амазонките загинаха край Атина, и все пак те са отишли пред стените на Троя да се сражават срещу елините. Това не могат да им простят потомците на тези, които амазонките биха и ги спласиха със своята безчувственост към раните!

Александър се разсмя весело, а Птолемей не можа да възрази на тесалиеца. Лизип запита Таис:

— Кажи, защо ти хрумна да излезеш в хипогинеса гола?

— Преди всичко поради легендите. Истинските амазонки, посветените на Артемис девойки от Термодонт, живели хиляди години преди нас, винаги са се сражавали голи и са яздили коне без потници. А пък това че са изгаряли едната си гърда, за да стрелят с лък, е глупава измислица, защото няма нито едно древно изображение на едноръда амазонка. Мъжемразките са стреляли или направо пред себе си, или над конските уши, или когато са препускали покрай врага, са се извъръщали и стреляли откъм задницата на коня. Истински амазонки може да видите по старите клазоменски вази и кратери. Те са яки, дори твърде набити голи девойки, яхнали силни коне, съпровождани от брадати коняри и кучета, йонийските и карийските жени, привикнали на свобода, не могли да се примирят с грубите дорийски завоеватели. Най-смелите, силните, младите отишли на север към Евксинския понт, където създали град Темискира. Това не е народност, а свещените деви на Артемидата, а после на Хеката. Невежите историци и художници ги объркват със скитските жени, които са също прекрасни ратнички и ездачки. Затова твърде често изобразяват амазонките облечени от глава до пети в скитски дрехи или като кападокийки с техните къси екзомиди.

— Ти трябва да си учила история в Лицея или в Академията! — възкликна учуденият Лизип.

Игриви пламъчета заиграха в очите на Таис.

— От Лицея едва си спасих кожата, след като се запознах с Аристотел.

— Той нищо не ми е разказал за това — прекъсна я Александър.

— И не ще ти разкаже по същата причина, поради която рисуват избиването на амазонките. Но кажи, ваятелю, слушал ли си жената да е научила на нещо друго освен на любов възрастните хора? Като че ли само Сафо, но как ѝ се отплатиха мъжете! А ние, хетерите-приятелки, не само развличаме и утешаваме, а също така учим мъжете да умеят да виждат красивото в живота...

Таис замълча, за да успокои възбуденото си дишане. Мъжете с нескрит интерес я гледаха, всеки по своему възприемаше казаното.

— И още нещо — заговори Таис, обръщайки се към скулптора, — ти, чието име не току-така означава „Освободител на коне“, ще ме разбереш, както и всички тези — хетерата посочи Леонтиск и македонците — повелители на коне. Когато яздиш по опасен път или препускаш в бесен галоп, няма не ти пречи персийският потник или каквато и да е друга постилка? А ако между теб и коня няма нищо, няма не се сливат в едно движение твоите жили и мускули с тези на коня, които се движат съгласувано с твоите? Ти откликваш на най-лекото изменение на ритъма в препускането, усещаш нерешителността или смелостта на коня, разбираш какво може той... И колко здраво те задържа кожата му при внезапен тласък или запъване, колко чувствителен е той към заповедния жест на пръстите на краката ти или притискането на коленете!

— Хвала на истинската амазонка! — извика Леонтиск. — Ей, вино за нейното здраве и красота! — И той вдигна Таис на прегънатата си ръка, а друг поднесе към устните ѝ чаша скъпо розово вино.

Хетерата отпи, заровила пръсти в късите му подстригани коси.

Птолемей се разсмя пресилено едва сдържайки напиратцата да избухне ревност.

— Ти говориш хубаво, това ми е известно — каза той, — но прекалено се увличаш и не си права. Искам да знам как можеш да накараш буен кон да почувствува тия мънички пръстчета. — Той небрежно докосна крака на хетерата, обут с лек сандал.

— Свали сандала! — заповяда Таис.

Птолемей се подчини, без да разбира нищо.

— А сега пусни ме на пода, Леонтиск! — И Таис изопна ходилото си така, че опряна на големия пръст на крака си, се завъртя на гладкия под.

— Сега разбра ли?! — подхвърли тя на Птолемей.

— С такова пръстче, ако нанесеш точен удар, може да го лишиш от потомство — засмя се Леонтиск, допивайки виното си.

Симпозиумът продължи до сутринта. Македонците ставаха все по-шумни и по-разпуснати. Александър седеше неподвижно на скъпоценното кресло на фараона от абаносово дърво със злато и слонова кост. Сякаш мечтаеше за нещо, загледан над главите на пируващите.

Птолемей посягаше към Таис с жадни ръце. Хетерата се отдръпваше по скамейката към креслото на Александър, докато великият повелител не сложи на рамото ѝ тежката си и надеждна ръка.

— Ти си уморена. Можеш да си идеш в къщи. Лизип ще те придружи.

— А ти? — неочаквано запита Таис.

— Длъжен съм да бъда тук, както съм длъжен да правя още много неща, независимо дали искам това, или не — тихо и както ѝ се стори, с досада отговори Александър. — Аз бих искал друго...

— Царицата на амазонките например! — каза Лизип.

— Мисля, че амазонките, посветили се на Артемис и единствено на целта да бранят своята самостоятелност, никак не са били годни да бъдат любими. И ти, царю, би изпитал само мъчения — каза хетерата.

— Но не и с тебе, нали? — Александър се наведе към Таис, пламнал като момиче.

— Аз също не съм за тебе. На теб ти трябва царица, повелителка, ако въобще може жена да застане редом с тебе.

Победителят на персите втренчено изгледа Таис и без дума да каже, я освободи с един жест на ръката си.

Щом стигнаха под сенките на дърветата, Лизип тихо запита:

— Ти си посветена от орфиците? Какво име си получила при посвещението? Много ли ти е открито?

— Малко — откровено призна хетерата. — А орфическото ми име е Тия...

Като научи за делоския философ, Лизип престана да е недоверчив и започна да ѝ разказва, че във вътрешността на Персия той срещнал близкия на орфиците култ към Зороастър. Поклонниците на Зороастър почитали доброто в образа на мъжкото божество Ормузд, което вечно се бори със злото — Ариман. Дрехата на Ормузд е със същите три цвята на Музата: бял, червен и син. Лизип посъветва и Таис, ако отиде в Персия, да носи там трицветни ленти.

— Аз трябва да се срещна с тебе веднага щом Дарий бъде напълно победен и си уредя в Персия постоянно ателие. Ти си труден модел за един художник. У тебе има нещо, което се среща много рядко.

— Ами дали няма да остарея дотогава? — разсмя се Таис.

— Глупавичка си, ти не познаваш Александър! — отвърна Лизип. Той бе убеден, че крайната победа над персите е близка, че

Александър е упорит в достигането на тази гигантска цел.

В къщи я чакаше Хезиона заедно с Неарх. Възторженият критянин поздрави Таис с небивалия успех.

— Тоя предводител на конницата, той цял-целеничък е поразен от Ерос! — със смях си припомни Хезиона. — Ти като Иполита покори знаменит герой!

Таис помоли Неарх да разкаже с какво се е прославил Леонтиск.

В битката при Исос армията на Александър била притисната в крайбрежната долина от огромни персийски сили. Конницата им, няколко пъти по-многобройна от македонската, връхлетяла от височините към брега, преминала рекичката и атакувала дясното крило на Александър, съставено от тесалийска конница.

Тесалийската конница, наистина с помощта на тракийски конници и отлични критски стрелци, под командата на многоопитния пълководец Парменион успяла да удържи крайбрежието, докато гвардията на Александър — тежката конница на „другарите“ — хетайри и щитоносци — подготвила страшния удар в центъра на персийските сили, като обърнала в бягство Дарий и осигурила победата.

За героизма в битката на крайбрежието тесалийските конници били отличени с правото първи да разграбят Дамаск. Оказало се, че в Дамаск били събрани всички снаряжения на персийската армия: коли, роби, пари и скъпоценности. Затова сега Леонтиск има много богатства. Александър го наградил заедно с другите отличили се в битката, като разпределил помежду им три хиляди таланта, заграбени на бойното поле в лагера на персите.

— Наистина може би Птолемея има повече богатства. Този военачалник е мъдър и търпелив, умее да събира и да изчаква. Аз смятам, че ще те има той, а не пламенният, като Александър, Леонтиск — завърши разказа си критянинът.

Таис само тръсна глава под лукавия и изпълнен с любов поглед на Хезиона.

Още преди да настъпи първият месец на пролетта — мунихион, Таис отново беше на кораба на Неарх заедно с приятелката си и Салмаах. Те плаваха по източния ръкав на Нил, през Бубастис до прекопания по заповед на Дарий Първи канал, който обединява Египет с Еритрейско море и Персия. Преди триста години египетският фараон Нехо заповядал да се копае този канал, онзи същият Нехо, под чиято заповед финикийски моряци извършили безпримерен подвиг, като обиколили цяла Либия от Египет до Херкулесовите стълбове и пристигнали отново в Египет. Обаче трудът на египетските роби останал незавършен. Едва след две столетия Дарий Първи, разполагайки с огромен брой военнопленници, завършил пътя от ръкава на Нил до Сукота, намиращ се при Горчивите езера в преддверието на Залива на героите — тясно разклонение на морето между Арабската и Синай-ската пустиня. В Сукота Таис щеше да напусне кораба на Неарх, разделяйки се за първи път за дълго с Хезиона, може би завинаги. Неарх отиваше към Ефрат да строи флота, та в случай на нужда да потегли срещу Вавилон. В дълбоко обмислените планове на великия пълководец вземаха под внимание и възможността за поражение. В този случай Александър не искаше да се повтори тежкия Анабазис^[2] — походът на гърците към морето, през планините и стените на Кападокия и Армения. Тогава никой не е преследвал гръцките наемници и все пак те понесли големи загуби. А тук, в гърба им, ще бъде огромната персийска войска, Александър смяташе за най-добър изход да отстъпи към Ефрат, да качи войската си на корабите и да избяга по вода от преследвачите. В случай на победа Неарх също бе длъжен да отиде във Вавилон. Именно там двете приятелки се надяваха да се срещнат.

Последната нощ пред Сукота те прекараха, без да мигнат, в помещението на Таис. Възстуденият синайски вятър проникваше през плътните пердета, люшкаташе мъждукащия пламък на светилника и караше приятелките по-плътено да се притискат една до друга. Хезиона си припомни годините, прекарани при Таис. Двете до насита си поплакаха, тъгуваха и за Егесихора, и за собствената си раздяла.

Изад ниските и тъжни източни хълмове се надигна ослепителното слънце, когато на пристанището бяха хвърлени дебелияте въжета за превързване. Птолемея се появи в обшит със сребро финикийски плащ, с цяла тълпа приятели. Те приветстваха

пристигналите с високи възгласи, изплашиха Салмаах както на Мемфиския симпозиум. Таис сама заведе пръхтящата и ритаща и с предните, и със задните си крака кобила на пристанището и я предаде на опитни коняри. Тя и Хезиона бяха отведени с колесница по северния бряг на малко солено езеро към изток, където в дъното на една долина бе разположен станът на висшите началници на Александър. Неизбежният симпозиум свърши рано. Неарх бързаше. В полунощ с подпухнали от плач очи Таис се върна от изпращането в пригответената за нея разкошна палатка, принадлежала по-рано на някакъв персийски големец.

Хетерата никога не бе мислила, че ще бъде толкова голяма мъката ѝ от раздялата с бившата робиня.

Още не бе зараснала раната от загубата на Егесихора и Менедем. Атинянката се чувствуваше особено самотна тук, на пустинния склон, пред похода към неизвестността. Като че ли доловил състоянието ѝ, въпреки късния час при нея дойде Птолемей. Той увлече Таис с разкази за Персия и тя отново изпадна под обаянието на ума му, на изкусната му реч и удивителната наблюдателност. В началото на похода македонецът водил пътен дневник, в който накратко, но точно отбелязвал чудните събития. Ако критянинът Неарх забелязваше главно природата на морското крайбрежие, то Птолемей се оказа на висота не само като военен, но и като изследовател на обичаите и живота на народите от покорените страни. И, разбира се, голямо внимание Птолемей бе отделял на жените, на обичаите в любовта и брака, което също така силно интересуваше и Таис. Той разказваше за странни народи, които живеели навътре в Сирия и Арабии. Те поставяли много ниско жените, смятали Афродита Пандемос за богиня на разврата и не разбирали нейния висок дар за хората. Не го разбират, защото се страхуват от любовта, пред която се чувствуват непълноценни и явно уродливи, тъй като необикновено се страхуват от голотата на тялото. Именно у тях жената не смее да се покаже гола дори пред мъжа си. Непълноценни в Ерос, те са алчни за храна и скъпоценности и много се страхуват от смъртта, макар че животът им е пуст и грозен. Помислете си, та те дори не разбират рисунките и картините, не могат да различават изображенията. Безполезно е да им се обяснява красотата, създадена от художниците.

— Нима те съвсем отбягват жените? — учуди се Таис.

— Съвсем не! Те жадуват да имат колкото се може повече жени. Но всичко това се обръща в скотщина и грубост. Техните жени са робини, те могат да възпитават само роби. Такава е отплатата на невежите и наплашени техни жени.

— Ти си прав — разпали се Таис. — Лакедемонките са много свободни, а по-храбри от спартанците като народ няма в целия свят. Героизмът им е легендарен, както и славата на жените им.

— Може би — без желание се съгласи Птолемей и като забеляза златната верижка на шията на хетерата, запита сурово. — Имаш ли добавени звездички след моята?

— Разбира се. Но малко — само една. Остарях.

— Добре би било всички така да стареят — промърмори Птолемей, — покажи ми! — И без да дочака, сам издърпа верижката навън.

— Дванадесет лъча! И „мю“ в средата — също така дванадесет или това е име?

— И име, и цифра. Но не е ли време — зад хълмовете започва да светлее.

Птолемей излезе, без да се сбогува. Таис не бе го виждала толкова мрачен и в недоумение сви рамене, мушна се под лекото топло покривало и се отказа дори от масажа, който се готвеше да ѝ направи новата робиня За-Ашт — финикийка. Зла и горда като жрица на незнаен бог, тя успя да завоюва уважението на господарката си и от своя страна започна да ѝ засвидетелствува симпатията си. Мрачните очи на За-Ашт ставаха по-топли, когато се спираха върху Таис, особено когато господарката ѝ не можеше да види нейния поглед. Целия ден Таис прекара в шатрата си. Печалната равнина наоколо не възбуждаше любопитство, а големият отряд македонска конница трескаво се подготвяше за далечния поход. През цялото време пристигаха нови стотни, събрани от македонците, временно заселили се в Делтата на заграбените участъци плодородна земя.

По древния път през Едом за Дамаск изпращаха войската в Тир — главното място за събиране на армията. Започваше първият етап на пътя от четири и половина хиляди стадии, както пресмятаха опитните водачи и разузнавачите на пътя.

През пустинни плата, планини, покрити с вековни гори, през долини и крайбрежия минаваше този път, свидетел на походите на

множество народи, на забравени кръвопролитни сражения, и горестния път на отвличаните в робство. Хиксози, асирийци, персийци — кой ли само не се е стремил в течение на хилядолетия да иде в плодородния и богат Египет. Дори скитите от Далечния Изток, от кавказките си владения, и те бяха минавали оттук, достигайки границите на Египет.

Пехотните отреди на елитни войници използваха стотици колесници, отнети от персите, и вече отправяха своето имущество в Тир, не желаейки да се разделят с придобитите богатства, и сами отиваха там. Александър с присъщата си стремителност изпревари Птолемей и вече беше в Тир.

Таис каза на Птолемей, че не иска да използва колесница. Ужасното друсане на тези коли по каменистите планински пътища би помрачило пътуването ѝ. Македонецът се съгласи и заповяда да доведат Салмаах, та познавачите да прегледат кобилата преди дългото пътешествие. Дойде и Леонтиск, едва ли не най-добрият познавач на коне в цялата армия на Александър. Няколко дни, като се смятаха и прекаранията на кораба, прибавяха в храната на Салмаах ленено семе, за да се очисти стомахът ѝ. Сега сивкавата ѝ козина, добре изчистена от пафлагонските коняри, блестеше като тъмна коприна.

Леонтиск прекара нокти по гърба-на Салмаах със силно натискане. Конят трепна и се дръпна. Тесалиецът скочи върху него и се понесе из равнината. Равномерното удряне на копитата накара познавачите одобрително да закичат с глава, обаче началникът на тесалийската конница се върна недоволен.

— Тръска при галоп! Виж предните копита макар и показани, но не са по-големи от задните. Надкопитните кости са твърде корави, скоро тя ще подбие копитата си по каменистите пътища на Сирия...

Таис изтича към кобилата, прегърна я през шията, готова да защити своята любимка.

— Не е вярно! Тя е добра ти сам се възхищаваше от нея на празника. Виж я как стои, краката ѝ един след друг в една линия.

— Краката и са въздълги. Би било добре да са по-къси...

— Виж какви широки гърди!

— Да, но възтясна задница. После виж, тя има дълги и изтеглени слабини, цяла педя и два пръста отгоре. И макар да си лека, ако тя извървява по двадесет парасанга, няма да може да си поеме дъх.

— Най-напред не тя, ами аз няма да мога да си поема. Или ти ме равняваш със себе си?

Тесалиецът се разсмя. Отвесната бръчка между веждите му изчезна, свъсените му упорити вежди се вдигнаха и атинянката откри в страшния воин съвсем млад човек, почти момче. За разлика от спартанците, които смятаха за зрелост едва тридесетата година, македонците започваха да служат войници от четиринадесет-петнадесет години и към двадесетата си година ставаха закалени, изпитали всичко ветерани. Началникът на тесалийската конница, види се, също беше млад ветеран, както мнозина висши началници на Александър.

— Прости ми. Привързана си към своята кобила като истински кавалерист. И Салмаах съвсем не е лош кон. И все пак, ако тръгнеш за Азия с нас, трябва да ти дадем друг кон, а Салмаах ще остане при тебе, па макар и за танци.

— Откъде ще взема друг кон! — каза Таис, обидена за своята кобила. — И при това да е още по-добър от моята красавица.

Тя потупа Салмаах по високата шия, а конят погледна със зло око Леонтиск, сякаш разбрал, че го погубват.

Леонтиск хвърли поглед към Птолемей и македонецът махна някому с ръка.

— Ей, доведи кон за господарката Таис!

Хетерата не успя нищо да запита, когато отнякъде се донесе ясен ситен тропот. Едно момче, сдържайки червеникав кон с медни отблясъци, излезе напред и едва спря буйното животно, като се обтягаше назад и дърпаше поводите.

Този кон беше целият медночервеникав, без нито едно петънце, блестящ и сякаш искреше. Подстриганата грива и великолепната тънка в основата опашка, съвсем черните, преливащи към синкаво очи чудно украсяваха животното. Атинянката никога не бе виждала кон с такава козина.

В очите на Таис веднага се хвърлиха удълженото му тяло с яки бедра и много по-късите, отколкото у Салмаах, крака, предните с поголеми копита от задните. Дълга, полегатата лопатка, дълга шия, широка задница — всички тези качества бяха очевидни дори и за непознавач. Високо вдигнатата глава и вирнатата опашка придаваха на коня особено горд вид. Поради широко издутите ноздри муцуната на коня

изглеждаше сериозна, почти зла. Но щом погледнеш в големите добри очи на животното, изчезваше всякакъв страх. Таис смело се приближи до коня, взе поводите от ръцете на момчето, потупа го по шията и червеникавият жребец изцвили леко и късо.

— Приема те! — доволно възкликна Птолемей. — Е, хайде, взимай го! Отдавна търсех за тебе енецки кон с такива качества, които се срещат само в един от сто от най-чистокръвни.

— Как се казва?

— Боанергос (Дете на гръмотевицата). Шестгодишен е. Възседни го, опитай.

Таис свали военното наметало, с което се бе завила поради вятъра, погали пак червеникавия жребец и скочи на гърба му. Конят сякаш само това чакаше, веднага тръгна с широк плавен тръс, като постепенно го усилваше. Странно нещо — след препускането на Салмаах Таис почти не усещаше тръскания. Конят се полюшваше от едната на другата страна, удряйки с двете копита едновременно. Озадачена, атинянката забеляза, че конят премества едновременно двата си крака от една и съща страна — предния ляв и задния ляв, предния десен и задния десен. Това беше раванлия кон, какъвто Таис не беше яздила досега.

Възхитена от препускането на раванлията, Таис се извърна с усмивка към големия познавач на коне и без да иска, стисна колене. Чувствителният кон така се втурна напред, че атинянката политна назад и само за миг опря ръка върху конската задница. Силно опънатите и гърди като че ли се сляха в едно с протегнатата шия на раванлията и кичурите на дългата грива. Вълна от свободно привързаните черни коси се развя от вятъра над разпиляната като ветрило опашка на червеникавия кон. Завинаги такава остана в спомена на Леонтиск Таис.

Сякаш искаше да покаже на какво е способен, червеникавият раванлия се понесе по-бързо от вятъра, като държеше право туловището си и се поклащаше от едната на другата страна. Все по-често ситнеха копитата му, по устремът на препускането не намаляваше и на Таис и се струваше, че земята сама лети под нозете на коня. Острият слух на танцьорката не можеше да долови никаква грешка в точния ритъм, който напомняше по темпо танца на менадите на празника на Дионис — два удара при звъна на една капка от бърза

клепсидра, каквато се употребяваше за отбелязване на времето при танците.

Червеникавият раванлия силно изхвърляше напред краката си, сякаш се стремеше да грабне повече от простора. Таис, преизпълнена от нежност, го милваше по шията, а после внимателно започна да сдържа устрема на коня. Боанергос схвана сръчността и силата на ездачката и незабавно ѝ се подчини. Когато раванлията тръгна бавно, тя почувствува, че походката му не е толкова удобна за подобна езда и препусна с все сила към лагера, долетя до групата познавачи и спря отведнъж коня точно в момента, когато те се готвеха да отскочат встрани.

— Хареса ли ти Боанергос? — запита Птолемей.

— Много!

— Сега разбираш, нали, какъв трябва да бъде конят за далечно пътуване? Ще изминава в тръс по тридесет парасанги. Макар сирийците да имат пословица, че кобилата е по-добра от жребеца, защото е като змия — при горещината става само по-силна, но тя няма това телосложение.

— Да! Обърни внимание на широката му гуша, погледни как наперено държи опашка, той прелива от жизнени сили — каза един От познавачите, — такъв кон не можеш купи за цял талант, защото е рядкост.

— Таис също е рядкост! — каза Леонтиск. — Я кажете кой забеляза...

— Аз — пристъпи напред млад лохагос — и господарката, и конят имат един и същ цвят! Само очите им са различни!

— Заслужавам ли прошка? — запита Птолемей.

— За какво? — учуди се хетерата. — Впрочем, ако си виновен, ти сам си знаеш за какво. Все едно — заслужаваш. Дръж! — и Таис скочи направо от коня в прегръдките на Птолемей, както често правеше това с Менедем. Но ако могъщият спартанец стоеше като скала, то Птолемей, въпреки голямата си сила, се олюля и едва не изпусна хетерата. Тя се задържа само защото здраво се хвана за врата му.

— Лошо предзнаменование! — засмя се Таис. — Не ще ме задържиш.

— Ще те задържа! — самоуверено подхвърли Птолемей.

Таис се освободи от ръцете му, изтича към раванлията и като го милваше нежно, целуна го в топлата мека муцуна.

Боанергос пристъпи няколко пъти, протегна шия и с късо тихо цвилене лекичко бутна Таис по главата. Не беше възможно поизразително да покаже, че новата господарка му харесва. По знак на Птолемей един роб даде на Таис парче медена питка от ечемик и тя, като сне юздата на раванлията, му даде лакомството. Похапнал, конят се потърка в рамото ѝ и когато го отвеждаха, на Таис ѝ се стори, че той се озърна и ѝ смигна, толкова хитра бе муцуната му.

Въпреки всички старания на Птолемей предишните отношения с Таис не се възстановяваха. Пламенната, палава и смела девойка, която македонецът считаше за идеална любима, бе отстъпила място на жена, не по-малко смела, но с голяма вътрешна сила, загадъчна, неразбираема. Интересите ѝ не съвпадаха с интересите на Птолемей, проникновен практик и добър стратег. Със своята жажда за знания Таис му напомняше самия Александър. За дълго запомни Птолемей един нощен разговор, когато той се опитваше да увлече Таис в политика.

Разприказвал се надълго и нашироко за идеите на Платон, Аристотел, атинската демокрация, спартанската военна държава, той заговори за необходимостта да бъде създаден нов град, по-блестящ и по-славен от Атина. Владенията на Александър вече се превърнаха в трайна империя, която заемаше цялото крайбрежие на Вътрешното море, от Хелеспонт до бреговете на Либия. Нито едно от предишните държавни устройства — полис (град-държава), монархия, олигархия, не подходиха за това царство, нищо освен тирания, тоест управление на един човек, който властвува с военна сила. Но тиранията е нетрайна, военното щастие е променливо, още по-несигурно нещо е животът на пълководеца, особено на толкова разпален боец като Александър. Още сега трябва да се направи точен план за строежа на Александровата империя, а царят дори не е помислил за името на държавата си.

Птолемей забеляза, че Таис скучае и слуша само от вежливост. В отговор на неговото преднамерено недоволство Таис спокойно каза, че всички тези мисли ѝ се струват недозрели. Но подобава да се фантазира за бъдещето, за неосъществимото, а трябва да се прави това, което е най-добро за хората сега, в настоящия момент.

— Хората ли? Кои хора? — раздражено запита Птолемей.

— Всички!

— Как така всички?! — Македонецът се запъна, виждайки снизходителната усмивка, осенила лицето ѝ, и изведнъж си спомни, че точно същото му е говорил Александър в своите разсъждения за хомоноя — равенство в ума на всички хора.

Пътят неизменно водеше на север. Посред сивкавото море от храсталаците по склоновете все по-често започнаха да се срещат зелени горски острови. Таис от детинство бе свикнала с твърдите, бодливи драки нискорасъл дъб, фъстъкови и миртови храсти. Като в Елада и тук се срещаха храсталаци от черноствелена трънка, тъмни лаврови горички, където бе душно дори и в прохладни дни. Таис обичаше високите пинии, клонести, дългоиглести, с мека покривка наоколо от изпадалите иглици и с косите лъчи на надничащото през короната им слънце. Когато пътят заизвива през гребените на заоблените била на планинските вериги, войската бе заобиколена от първичната сила на стари кедрови дървета и гори от бяла ела. Дебелите грапави стволоче на белите ели с опънати, наклонени като у смърчовете клони ограждаха целия простор и се получаваше тихо сумрачно царство на покой и усамотение. През блестящите им твърди и късички игли едва проникваше силното сирийско слънце. Незабравима ще остане за атинянката първата ѝ среща с горичките ливански кедри. Дотогава само дъбовете и твърде големите борове, които растяха из свещени места, внушаваха на Таис благоговейно чувство. В кориите и горите колкото и големи да бяха понякога дърветата те загубваха своята индивидуалност, ставаха тълпа, от която очите долавяха само отделни черти, и те, заедно събрани, съставяха образът на дървото.

Тук всеки кедър бе „личност“ и множеството огромни дървета не създаваха общо впечатление на гора. Едно след друго прекрасни, неповторими се приближаваха великаните, даваха възможност да бъдат обгърнати с поглед и се скриваха в лъкатушенията на пътя.

Стволовете им, дебели до десет лакти, с груба люспеста, но не дебела кора, с цвят като косъма на Салмаах, сякаш наедреци от собствената си тежест, се вкореняваха в каменистата почва, набъбнали и издути. Кедрите започваха да се разклоняват от много ниско, извивайки огромните си клони в чудновати форми. Сякаш змии, хидри

и дракони се обрисуваха на фона на ослепителното небе. Дърветата напомняха на Таис за хекатонхейрите — сторъките рожби на Гея, въстанали срещу небесата с цялата си гигантска сила.

Надолу по склона се мяркаха по-стройни дървета, оцелели от брадвите на финикийските корабостроители и от библосци, които приготвяли дървен материал за Соломоновия храм. Тези исполини бяха изправени, често се разклоняваха на две и разперваха огромни клони в необятната шир. Милиони малки клончета, мъхесто обрасли с къси, тъмнозелени, преливащи в синкаво иглички, се простираха хоризонтално, образувайки плоски везани пластове един над друг, като стъбла за жителите на дърветата — дриади, които се изкачваха нагоре.

Птолемей обясни, че това са само останки от могъщите някога гори. На север те стават все по-обширни и по-величествени, особено в Тавърските планини на Киликия, в Южна Кападокия и във Фригия. Като чу за унищожените тук гори, Таис изведнъж си помисли въпреки обичта си към красивите кораби, че дори тези от толкова голямо значение изделия на човешката ръка не заслужават дори един отсечен великан. Унищожаването на огромно дърво изглеждаше като посегателство от страна на човека върху свещените права на Гея, хранителка, която всичко дарява. Без съмнение това трябва да се наказва особено немилостиво от Майката Земя. Тук наказанието се проявило с безброй вериги, изгаряни от слънцето хребети, нагорещени камъни, които ден и нощ излъчваха душна горещина.

Пътят излезе от кедровата гора и изведе македонския отряд на стръмни, с бедна растителност, светлоскалисти планински хребети, насечени от вертикални тъмни ребра като контрафорсите на градски стени. Пътят се приближаваше към морето.

— Тук няма ли зверове? — запита Таис. — Няма ли опасност за коня?

— Тук-тامة в планината се намират лъвовете и пантери, те са рядкост, защото постоянно ги преследват ловци. Преди няколко века из равнините и хълмовете на Сирия е имало дребна порода слонове. Тях ги ловили египтяните. Финикийците набавяли слонова кост за Крит и слоновете били изстребени.

Таис леко изминаваше преходи по триста стадии на ден. Птолемей не бързаше, за да даде възможност да се изтеглят последните отряди от Делтата. Леонтиск с тесалийците си избърза

напред. На сбогуване той научи Таис да ползува персийски потник за коня с широки колани и боен нагръдник. Атинянката скоро оцени предимството му за дълъг поход. Леонтиск подари на Таис съд с настройка от листа и зелени обелки от орехи, варени в оцет. С нея изтриваха конете — нейният мирис прогонваше хапещите насекоми. Тесалиецът обясни на Таис правилата за изтриването на запотените коне и сега хетерата следеше редовно конярите да изтриват коня, като започват винаги от краката. Ако конят се измори, ушите му стават студени. Леонтиск ѝ обясни как трябва да ги разтрива, за да върне силите на коня. И още много дребни, твърде необходими тънкости узна Таис от Леонтиск през време на тези пет дни, докато тесалийците вървяха заедно с отряда на Птолемей. Сега, след десетдневното пътуване към три хиляди стадии отделяха отряда от границата на Египет.

Прехвърляйки не много високи планини, те излязоха на равнина. В източната ѝ част над безредно сгушили се къщички на обитавано градче ясно се издигаха развалините на древни масивни строежи. Това бе Армагедон, един от „коларските“ градове на древния цар Соломон, с конюшни, които преди седем века побирали няколкостотин коня. Птолемей разказа на Таис за едно древно пророчество на еврейските мъдреци. Именно тук на равнината при Армагедон щяла да стане последната решаваща битка между силите на злото и войнството на доброто. Пророците не са посочили срокове за битката. По-късно Таис научи, че философи от Индия предрекли времето за решаващото сражение между Светлината и Тъмнината, но не посочили мястото. Смятало се, че голямото сражение, замислено от полубожествени владетели за задоволяване на тщеславието и властолюбието им, е погубило цвета на народите им и е открило нова историческа епоха за натрупване на злоба и деспотизъм — Калиюга. След завършването на Калиюга трябвало да стане ужасна битка.

Съединявайки в едно двете пророчества, Таис определи, че битката при Армагедон ще стане едва двадесет и три и половина века след годината на нейното раждане и се учуди как може хората да се интересуват от това, което би могло да се случи в невероятно далечно бъдеще. Обаче си спомни, че индусите са още по-силни от орфиците, вярват в превъплъщението и редуването на повторните раждания и разбра: ако човек вярва в безкрайната продължителност на своето

пребиваване на земята, то не е чудно, че го интересуват събития и в толкова далечно бъдеще. Обаче лично Таис не вярваше във възможността за безкрайни превъплъщения. Откровенията, на орфиците още не бяха превъзмогнали всмуканите с майчиното мляко елински представи за преходността на земния живот. А и безкрайното лутане в мрака на Аид не привличаше никого...

Пътят се спусна към морето и се проточи по брега чак до Тир. Птолемей изведнъж се разбърза и останалите четиристотин стадии те изминаха в езда за един ден и част от лунната нощ. За Таис, закалила се вече достатъчно със своя чудесен кон, този последен преход не представляваше трудност. На финикийката За-Ашт Таис бе поверила каруцата с вещите си и Салмаах. Когато пристигна в грамадния лагер при Тир, хетерата научи причината за бързането на Птолемей. Между Александър и най-опитните и стари началници на македонската войска бе избухнала първата голяма свада. Дарий изпратил писмо, с което предлагал мир, огромен откуп и отстъпвал цялата крайбрежна част на Азия с Египет. Александър отхвърлил предложението и заявил, че докато Дарий не дойде тук за решително сражение или пък сложи титлата си в краката на Александър, той ще го преследва до края на Ойкумене.

Най-възрастният от македонските военачалници Парменион, съратник на Филип, пръв възроптал срещу такъв високомерен отговор. „Ако аз бях Александър, щях да приема условията на персите“ — казал Парменион. „И аз бих приел — съгласил се Александър, — ако аз бях Парменион.“ Старите военачалници смятали, че не трябва безкрайно да се поставя на изпитание военното щастие, особено когато противникът още притежава огромни сили. Отдалечаването от морето навътре в страната, в безкрайните равнини, е опасно. Армията на македонците може да се откъсне от пътищата за снабдяване; пък и не се знае къде Дарий събира войските си, и кога ще нанесе решителния удар. Макар армията да си бе отпочинала през зимата, идваше горещо лято, напрегнат поход в необхватни простори. Войската ще се изтощи, особено главната сила на македонците — пехотата: фалангата и щитоносците. Последните сега се Наричаха архироаспиди — „сребърни щитове“; те бяха получили това отличие за нечувана храброст при Исос. Съображенията, подкрепени с пресмятането на небивалата плячка, завоюваните земи и пленените роби бяха толкова

основателни, че по-старите, по-предпазливите от състава на началниците взеха страната на Парменион. Младите военачалници, сред които липсваше още само Птолемей, решително бяха за продължаване на похода, за окончателното разгромяване на Дарий и за завземане на земите до края на Ойкумене.

Александър разбираше, че младежта се увлича повече от бойните подвизи и от любов към приключенията, отколкото от каквито и да било други съображения. Големият стратег също разбираше страшната опасност на по-нататъшната война, но за разлика от по-старите виждаше и невъзможността да я прекрати. След битката при Исос разгромяването на финикийските градове и завладяването на Египет нямаше вече как да спре на половин път. След няколко години неговата великолепна армия, разпръсната из гарнизоните, ще престане да бъде онази надеждна бойна сила, която би могла да противостои на персийските пълчища. Дори и да няма нови сражения, въпреки всичко тридесетте хиляди македонци ще се стопят в тези земи като сол във вода. За Александър нямаше избор. А главното, той с упоритост, наследена и от майка си, и от Филип, искаше да осъществи своята отдавнашна юношеска мечта: да отиде на изток, там, откъдето възхожда по небето колесницата на слънцето от края на земята и от водите на океана — границата на живота на простосмъртните, до нос Тамар от древните карти...

След последния превал лагерът на македонците се показва със своето съзвездие от огънове. Въпреки късния час огньовете още горяха, осветявайки групи оживено разговарящи войници. Други, кой знае защо, още невечеряли, чакаха да се изпекат питките и месото, което по заповед на Александър през цялата зима изобилно се доставяше на армията.

Птолемей задържа уморения си кон и се обърна, за да застане лице срещу лице с Таис. Хетерата се приближи плътно до него, виждайки, че Птолемей иска да ѝ каже нещо тайно.

— Слушай, орфианке! Понякога ти имаш дар на ясновидство, подсказваш верни решения. Какво би посъветвала Александър — да се помири ли с Дарий, или да го преследва?

— Царят няма нужда от съвети, още по-малко от моите!

— Аз разбирам това по-добре от всеки. Въпросът се отнася до тебе, ако биха те попитали?

— Ще отговоря: напред, само напред! Не бива да се спира. Това е гибелно!

— Така си и знаех! — възхитено възкликна Птолемей. — Ти си истинска другарка за пълководец и може би за цар!

С тези думи Птолемей прегърна Таис, привлече я до себе си, за да я целуне, и изведнъж с вик отскочи. Пришпореният от петите му кон се втурна в тъмнината. Озадачена от изчезването на македонца, Таис се огледа и като схвана какво е станало, започна високо да се смее. Боанергос ревниво пазеше своята ездачка и болезнено бе ухапал Птолемей. След миг македонецът дойде отново.

— Да вървим долу! — И без да погледне хетерата, отпусна поводите на своя кон.

В страничния дял на Александровата шатра горяха бледи светилници. Умореният пълководец лежеше на широка и твърда постеля и слушаше Таис. Той я бе поканил на гости в навечерието, преди да потеглят, след като ѝ бе забранил да танцува за военачалниците. Таис се любуваше на избухването на внезапно несдържано любопитство в очите му под голямото полегатото чело, когато той вдигаше тежката си глава от подложената под нея ръка. Щитът на Ахилес, почернял от времето, висеше над ложето му. Александър не се разделяше с него, откакто го бе взел от храма в развалините на Троя, а там окачи вместо него своя щит. Тежестта на щита свидетелствуваше, че е принадлежал на могъщ герой, чийто образ от детинство увличаше македонския престолонаследник. Но Александър таеше в душата си горчивото разочарование, което бе изпитал той, както и мнозина преди него върху хълма на Илион. Тук се бяха сражавали всички герои на „Илиада“. Трудно бе да си представи това, застанал пред ниския хълм. Разбира се, бе изминало почти хилядолетие, обаче огромните храмове на Египет, дворците на Крит и градовете на Финикия са още по-стари! Александър се примири, че се прости с детските си представи за Троя едва когато разбра, че с всяко едно столетие се увеличава броят на хората върху лицето на Гея, разширяват се просторите на Ойкумене и истински големите дела изискват все по-голяма дейност. Той с лихвите изпълни мечтата на своя баща Филип и на войнствения Изократ^[3]. Сега ако му се удаде да разгроми изцяло Дарий и да завоюва Персия...

Таис, като че ли доловила мислите му, запита:

А когато унищожиш Дарий и откриеш път към Азия, какво следва тогава?

— На изток, до океана! — отговори ѝ Александър, който изпитваше необяснимо доверие към атинската хетера.

— Дълъг ли е пътят?

— Ти имаш ли понятие за планинската диафрагма, която разделя сушата?

— Много малко зная.

— Оттук до източния ѝ край — нос Тамар, дето свършва сушата, има тридесет хиляди стадии.

— Йохеайра! „Стрелометна“ Артемида. И това ще се мине в непрекъснати сражения ли?

— Не е толкова много. За да дойдеш тук от Мемфис, ти вече си минала над четири хиляди стадии. Аз мисля, че след победата на Дарий там няма да остане голяма войска. За половин година ще достигна бреговете на океана, където не е бил още нито един смъртен или дори безсмъртен освен Хелиос...

Проницателният поглед на Александър не улови по лицето на Таис очакваното възхищение. Изглежда, хетерата беше потънала в размисъл.

— И това ли е твоята заветна мечта? — тихо запита тя, като наведе глава.

— Да! Тя ме преследва от младини. Сега аз съм пред прага на осъществяването ѝ.

— А колко хиляди хора ще загинат, постилайки пътя ти с труповете си? Заслужава ли това тайнственият нос? Сигурно това е гола скала на брега на мъртвия океан?

Големият пълководец се разсмя неочаквано и радостно.

— Жената, дори най-умната, ще си остане винаги недалновидна. Такава е била и Аспазия на Перикъл!

— Ако той беше я послушал, нямаше да свърши дните си в позор!

— Да не припомняме грешките на великите. Ти пресмяташ само изпотъпканата трева, а не виждаш табуна, който израства от нея!

— Моят ум е наистина малък. Не те разбирам, царю!

— То е толкова просто! Аз ще убивам само тези, които ще се съпротивляват на напредването на войската ми. Тя ще мине като брана,

която изравнява хората. Нима ти самата не казваше, че добрите хора навсякъде си приличат, нима не се възхищаваше от моята съпротива срещу учителя ми Аристотел? Аз мисля, че умните хора навсякъде са достойни и хомоноя, равенството в разума, трябва да обедини Персия, Индия, Елада и Египет, Италия и Финикия. Това може да се направи само с военна сила...

— Защо?

— Защото владетелите и тираните, пълководците и архонтите се страхуват да не загубят своите права в новата държава, да изчезнат сред множеството на по-достойните. Те ще накарат своите народи да се сражават. Може да ги заставиш да се подчинят само като разрушиш крепостите им, избиеш военачалниците и заграбиш богатствата им.

— И ти в състояние ли си да направиш това в тази огромна необятна Ойкумене?

— Само аз. Боговете са ме направили непобедим до смъртта ми, а и Ойкумене не е чак толкова необятна, както ти казах. Ще отида до Парапамиза отвъд покрива на света, до Инд и по-нататък на юг до океана, а Неарх ще измери бреговете от Вавилон до срещата си с мен на края на земята.

— Както те слушам, ти вярваш в учението на еврейските мъдреци! — възкликна Таис. — Те вярват в две начала: Сефират — Разум или другояче Сърце; Бина е женското начало, Мъдростта или Хокма — е мъжкото. От теб разбирам, че ако жените са разумният строй, то мъдростта, която го разрушава, е изцяло мъжка!

Философските разсъждения на Таис бяха прекъснати от появата на Черния Клейт. Той хвърли поглед към атинянката, долови едва забележимото кимване на пълководеца и каза:

— При тебе иска да дойде някакъв мъдрец. Той казва, че притежава важен апарат (така македонците наричаха бойните машини) и само на тебе иска да разкаже за него. А ти утре напускаш лагера...

— Туйто! Те знаят това дори по-рано от мене! Може пък да е наистина мъдрец или голям техник. Нека влезе.

Влезе възпълен човек, среден на ръст, с жив поглед, поклони се ниско, подозрително изгледа Таис, очевидно мислейки, че толкова красива жена без съмнение е глупава като беотийска овца, и падна на колене пред Александър.

— Какъв е твоят апарат и къде е? — запита царят.

— Засега само тук — чужденецът посочи челото и сърцето си.

— Как посмя!...

— Не се гневи, царю! Идеята е толкова проста, че апаратът може да се направи за половин час. — Изобретателят измъкна от гънките на дрехата си дебел, много изострен и назъбен меден гвоздей, дълъг една епидама^[4]. — Трябва да се вземат широки кедрови дъски и да се набучат по тях от тези гвоздеи. Сто такива дъски, пръснати пред тези, които се отбраняват, ще спрат всякаква, дори и най-бясна атака на конница, а пък може да се приготвят не само сто, а много стотици. Те са леки за превоз и прости за употреба. Представяш ли си колко е действена такава защита? Кон, стъпил на гвоздеа, ще може да вдигне крака си само след като откъсне копитото си, а ако стъпи с два крака, ще падне и ще хвърли ездача си. А и той, ако дъските бъдат разстлани достатъчно нашироко, също ще падне върху гвоздеите и край, повече не ще се вдигне от назъбените гвоздеи, ще умре от страшна смърт. На твоите войници ще остане само за съберат оръжието и украшенията... Много проста и много силна защита!

— Наистина много проста и силна — бавно каза Александър, внимателно оглеждайки изобретателя.

С края на окото си царят видя върху лицето на Таис отвращение, което атинянката не се и опитваше да скрие.

— Ти сам ли измисли това? Никой друг ли не знае?

— Не, не, велики победителю! Аз само на теб... Мислех, че само ти ще можеш да оцениш голямото значение на изнамереното от мен. И да наградиш...

— Да... Да наградя — замислено и тихо каза Александър и изведнъж очите му гневно пламнаха. — Има неща, които не е позволено да престъпват нито простосмъртните, нито дори боговете. Истинската съдба се решава в честен бой между най-добрите... Клейтос! — извика той така, че понечилият да се изправи изобретател отново падна пред царя.

Гигантът като вихър се втурна в шатрата.

— Вземи го и го убий, запуши му устата веднага!

Навън от палатката виковете на изобретателя секнаха. В настъпилото мълчание Таис се отпусна пред краката на Александър, гледаше го с възхищение, вдигнала очи, и милваше с длани дълбоките белези по оголените му колене. Александър сложи ръка на тила ѝ под

тежкия кок на косата и искаше да повдигне атинянката, да я целуне. Пред шатрата се чува весели гласове. Черният Клейт извика някого. Влязоха приближените на Александър и заедно с тях Птолемей.

Разбра се, че е пристигнал пратеник от Лизимах: мостът на Ефрат край Тапсак е готов. Челният отряд от агриани вече е минал на левия бряг. Сведенията от криптосите — тайни съгледвачи, са объркани и противоречиви, затова преминаването е прекратено...

Александър се изправи с цял ръст, забрави Таис. Хетерата се измъкна от шатрата, кимна за прощаване на Черния Клейт, седнал като статуя върху един солиден сандък в първото отделение на царската шатра, и излезе под едрите звезди на сирийската нощ. Внимателно заслиза по ронливата чакълеста пътека към ручея, край който бе нейната палатка. Спря замислена на входа. За-Ашт я повика за вечерното измиване. Хетерата отпрати финикийката да спи и приседна на дамаската кожена възглавница да послуша тихия ромон на ручея и да погледа небето. Напоследък рядко ѝ се случваше да има срещи с него. Колесницата на Нощта се спускаше зад хълмовете, когато по пътеката под твърдите тежки стъпки на Птолемей се отрониха камъчета.

— Дойдох да се сбогувам! — каза македонецът. — Утре ние ще тръгнем първи за Дамаск и оттам на север през Хамат към брода на Ефрат.

— Много далече ли е?

— Три хиляди стадии.

— Артемида агротера! — изтръгна се от Таис. При изненада тя винаги извикваше Артемида.

— Това е нищо, мила, в сравнение с онова, което ни предстои да изменим. Теб теверявам на началника на отряда, назначен да охранява брода. Ще изчакаш тук решението на съдбата.

— Къде? Във войнишкия лагер край реката ли?

— Не. Лично Александър ме посъветва... Той, който знае защо, се грижи за тебе.

— Нима си забравил, че той ме покани още в Атина?

— Ами, забравил! Той се грижи така, сякаш ти...

— Може би и аз бих искала да е така, но не е. Е, и какво те посъветва Александър?

— На триста стадии северно от брода, по царския път от Ефес за Суза, в боровите гори на Свещените хълмове се намира Хиерапол с древния храм на Афродита Милетска. Ти ще дадеш на главната жрица това сребърно сандъче с печата на Александър и те ще те приемат като пратеница на бога!

— Кой не знае хиераполското светилище! Благодаря и още утре ще потегля!

— До брода на реката не ти е нужна охрана, а по-нататък това ще бъде задължение на едноокия Гигам — той има триста войника... Но стига за работата, всичко е решено! Ти ще чакаш мене или изпратен човек за тебе, или друго известие!

— Не искам „друго известие“, вярвам в победата! — Таис прегърна Птолемея, който я привлече към себе си. — Потния Терон (владетелката на зверовете) ще бъде на ваша страна. Ще ѝ принесе богати жертви, защото всички вярват, че тя властвува над равнините отвъд реката и по-нататък...

— Това ще бъде добре — каза македонецът. — Напред ни чака неизвестност, едни тя плаши, други възпламенява. Току-що си спомнихме с Александър как в Либийската пустиня ходихме на лов за бории — звяр, който никой от жителите на Египет не е виждал, а либийците се страхуваха толкова от него, че дори се плашеха да споменат името му. Тогава не намерихме бории — дали няма да се повтори същото с Дарий?...

Македонецът напусна Таис на разсъмване, когато из лагера се понесе дрънчене на конска сбруя. Отметнал завесата, Птолемея застана на входа, очите му горяха, ноздрите му се раздуваха.

— Кинюпонтай фонон халиной! — произнесе той звучната строфа от известна поема: „На смърт звънят юздите на конете!“

Таис направи с пръсти знак за закрила, завесата падна и македонецът забърза към шатрата на пълководеца, където се събираха неговите приближени. Хетерата се изтегна както винаги върху ложето, потънала в мисли, и се заслушваше, докато шумът в лагера не престана и тропотът от копитата не затихна в далечината.

[1] Буквално „мъжемразки“, епитет на амазонките. ↑

[2] Знаменит поход, описан от Ксенофонт на отряд гръцки наемници които отстъпвали от границите на Персия по далечен

обиколен път. ↑

[3] Елински пълководец, мечтал за реванш с персите. ↑

[4] Двадесет и един сантиметра. ↑

ДЕВЕТА ГЛАВА

ПРИ МАЙКАТА НА БОГОВЕТЕ

Странен и малко див бе храмът на Великата или Всевишната богиня, Ащорет, Владетелка на Долната бездна, Женствената триада: Ана, Белита и Давкипа, Царицата на Земята и Плодородието, Кибела и Рея, която всичко отнася, Майката на боговете, Владетелката на Нощта, а не на Афродита, както погрешно го бе нарекъл Александър, а след него и Птолемей.

В края на горичка от грамадни борове двойни стени с кубически кули образуваха квадратен просторен двор с редове ниски, широко разклонени дървета, непознати на Таис. За нейно учудване между дърветата се разхождаха и лежаха огромни петнисти бикове, коне и лъвовете, а по стените бяха накацали черни орли.

Стражата в позлатени брони, с копия, дълги към десет лакти, пропусна само Таис и За-Ашт, цялата охрана на хетерата остана между двете стени. Конете подушиха присъствието на хищниците и запрехнаха с уши, докато техните събратя от двора на храма не обръщаха на лъвовете никакво внимание. Чак дотук стигаше аромат от арабски благовония, който струеше от отворените двери на храма, издигнат на платформа от недодялани камъни. Таис побърза да стигне до стълбата, но необичайната дружина зверове не удостои дори с поглед жените и съпровождащите ги.

Колони от черен гранит, високи по сто лакти, според преданието въздигнати уж от Дионис, охраняваха входа на южната част на двора с широко разпрострените крила на храма от големи зелени тухли. По покривите на страничните постройки растяха сливи и персийски ябълки. Белокаменна стълба водеше от платформата към главния вход над широка кубическа тераса, облицована с тъмночервена гледжосана керамика, която блестеше на слънцето. Входът се разделяше от две колони на три отвора с широка рамка от масивни блокове черен камък, отстрани на която по седем квадратни колони поддържаха плосък

покрив с градина и площадки за разходка. Центърът на покрива беше увенчан от правоъгълна надстройка без прозорци и врати.

Някой от могъщите покровители на Таис бе предупредил за пристигането ѝ. Щом хетерата стъпи на площадката при входа, пред нея се озова цяла тълпа жени. В центъра на групата бяха застанали мъж и жена в тежки везани дрехи с еднаква кройка, но различни по цвят — бяла за мъжа и черна за жената.

Таис предаде сандъчето на Александър и бе почетена с нисък поклон. Жрицата с черния пеплос я взе под ръка и я поведе към вътрешността на храма. Зад вратите, обковани с огледално полиран електрон, се намираше светилището с таван от златни листове.

Върху правоъгълен блок от бял камък стоеше висока малко повече от два лакътя неголяма статуя на Великата майка, Астарта или Рея. Твърде старо (според преданието от преди няколко хиляди години) изображение на гола жена от Теракота, покрита със светлокафява глеч с цвят на много загоряла кожа. Жената седеше на подвитите си нозе, с леко извито вдясно туловище, с ръце на кръста, опряла длани в изпъкналия си корем. Огромните ѝ бедра, много по-широки от масивните и рамене, служеха за пиедестал на могъщо тяло с тежки ръце, големи и правилни полусферични гърди. Шията, права и висока, почти равна по дебелина с тясната удължена глава, с едва набелязано лице, придаваше на статуята горда напрегнатост — ентазис.

Златни мрежести верижки, обсипани с виолетови хиацинти и изумруди, се спускаха по раменете на статуята, а на челото ѝ гореше с ярък огън някакъв необикновен камък. По-късно Таис научи, че камъкът нощем свети силно, озарявайки светилището.

Една стъпка по-назад, в сянката на нишата, върху също такъв блок, имаше изваяние на мъжко божество, с грубо набраздена лопатовидна брада. Бронзови колела с широки наплати крепяха двата пиедестала. По време на големите лунни празненства тези тежки колесници се спускаха някак си в двора на храма. По-нататък два лъва водеха Рея-Астарта, а мъжкото божество, чието име Таис не разбра — свещени бикове.

Главната жрица, като не желаше или не умееше да говори на койне, мълчешком откопча фибулите върху хитона на Таис и го смъкна до кръста. От тъмната дълбочина на светилището бързо и безшумно излязоха две групи жрици, млади, със замислени, намръщени, почти

грозни лица, удивително подбрани по ръст и цвят на косата. Те се подредиха от дясната и лявата страна на статуята Кибела-Рея и Таис да ги разгледа отблизо. Тези, които бяха отдясно, имаха тъмночервени „финикийски“ коси и вместо дрехи бяха покрити от врата до коленете с нещо като рибарска мрежа от дебели червени нишки, изплетена точно по тялото. Черна верига с квадратни звена-катарами пристягаше вместо пояс това необикновено облекло. Под шията мрежата беше прикрепена към черен широк ремък с металически украшения. Черни гривни крепяха мрежата над коленете и на китките. Косите им, подрязани като на робини, прехвърлени назад и завити в стегнат кок, обрамчваха ниските широки чела, подчертавайки враждебния огън на тъмните очи.

Жриците бяха от различни народности и си приличаха не само по цвета на косите, но и по строгата съразмерност на лицето, съвършенството на силните тела, по еднакъвия ръст — не по-висок от ръста на средна елинка.

Вляво бяха застанали жени с тъмна бронзова кожа, чернокоси, в черни, по-дебели мрежи, с пояси, гривни и нашийници от червен бронз. Техните блестящи, упорити очи горяха с див пламък. В тежките кокове на дългите им коси стърчаха златните дръжки на кинжали. Жриците с любопитство разглеждаха бакъреното тяло на знаменитата хетера. Таис слабо им се усмихна, но в отговор не се мярна дори сянка от усмивка в мрачните погледи на служителките на Астарта-Рея-Кибела.

Червените жрици стояха, сложили китките на ръцете си на височината на раменете с отворени напред длани. Черните стояха, опрели притиснати към тялото ръце, с длани върху стройните си бедра, с разперени встрани пръсти.

Крайната дясна от червените внимателно подаде на върховната жрица мъничък златен съд. Тя натопи в него малкия си пръст и помаза Таис над веждите с червено масло, с остър и свеж мирис. Главата на атинянката леко се замая. Тя смътно си спомни чутия някъде разказ за червеното масло на Ащорет, една драхма от което струвала баснословна цена.

Черна жрица отляво поднесе чашка от халцедон. Едва сега Таис забеляза, че на всички черни и червени ноктите бяха покрити със заострени пластинки електрон като с бляскави мънички огледалца.

Върховната жрица взе от чашката малко тъмна мас и начерта кръст между гърдите на Таис, под тях и около зърната. По кожата изби синкав цвят. Таис се разтревожи дали не ще ѝ останат петна.

Все така мълчалива, жрицата откопча огърлието със златни звезди, разгледа ги и за първи път се усмихна. Тя свали от себе си невероятно красиво огърлие от яносини като небето изумруди, вътъкани в светло злато. Таис изяви протест с жест, но жрицата не му обърна внимание и обви шията на атинянката с изумрудите. Тя обгърна с ръка тънкия стан на хетерата, усмихна се още веднъж и закопча звездното огърлие на талията ѝ. Още един замах на тънките пръсти и синя стрела се изписа надлъж по корема на Таис. Жрицата отстъпи назад и плесна с ръце. Веднага ѝ поднесоха кратер с някаква напитка. Тя отпи, нареди и Таис да пие и чашата обходи всички червени и черни жрици, осемнадесет, както ги преброи Таис, по девет от всяка страна. Таис се почувствува неловко от втренчените погледи устремени от всички страни върху нея без осъждане или одобрение, без симпатия или вражда.

— Случи се нещо значително — внезапно заговори на елински главната жрица с ясно еолийско произношение, — нашата гостенка носи древния знак на женската тайна и силата на буквата „мю“. — Тя посочи звездното огърлие, преселило се върху талията на хетерата. — Затова аз я посвещавам във висшата степен. Отведете я в приготвеното жилище. — С тези думи жрицата целуна Таис с горещи и сухи като в треска устни и повтори казаното на непознат за атинянката език.

Две от стоящите на външната страна на редиците, черна и червена, приближиха до Таис, почтително се поклониха, закопчаха хитона и внимателно я хванаха под ръка. Таис се разсмя, освободи се от тях и тръгна между двете жени, като не забрави да се поклони пред статуята на Рея.

Много дълъг коридор между дебели стени полегато слизаше надолу. Той напомняше на хетерата египетските храмове. За миг мъка по миналото, още тъй живо в паметта ѝ, сви сърцето. В края на коридора маслен светилник мъгляво осветяваше масивна медна решетка, която преграждаше прохода. Черната жрица презрително свирна. Издрънча верига, при решетката се яви жена, много прилична на черната жрица, но без мрежа, пояс и гривни, с разпуснати коси. Тя

отвори широко решетката, закривайки лице, и отскочи към стената. Таис видя, че жената е прикована към стената с лека верига.

— Нима тя е робиня? — запита хетерата, забравила, че нейните спътнички може да не знаят езика на елините. — Тя прилича на... Таис посочи черната жрица.

Лека насмешка за миг се мярна у черната, но отговори червената, като с мъка търсеше думите на койне:

— Тя е жрица, наказана...

Тежка дъбова врата прегради изхода от коридора. Червената жрица почука три пъти и вратата се отвори, ослепи ги дневна светлина. Отвори я За-Ашт, гола, с разпуснати коси.

— Извини, господарке, не успях да се облека. Те ме доведоха тук през долния храм и свалиха дрехите ми.

— Защо?

— Започнаха да ме оглеждат като на пазар.

Сякаш за потвърждение на думите ѝ червената жрица се приближи до финикийката и опипа рамената и ръцете ѝ. Таис с негодуване отблъсна безцеремонната жена и с красноречив жест ѝ заповяда да се пръждосва.

Всички неща на хетерата вече бяха сложени по килимите във втората стая, която водеше към открита тераса. Една стълба се спускаше към пътя под високи борове. Определеното за Таис жилище се намиреше извън стените на храма, а проходът с решетката явно минаваше под тях.

Таис дълбоко вдъхна сухия, наситен с мирис на борова смола и пелин въздух. Тя се чувствуваше болна — такова нещо досега още не беше ѝ се случвало. Непрекъснато ѝ се виеше свят, гърдите и коремът ѝ горяха, от синята маз. В устата ѝ бе останал тръпчивият вкус на храмовата напитка. Тръпки я побиваха по гърба. Таис се върна в стаята. Смътно, като в просъница, забеляза странен блясък в очите на За-Ашт, искаше да я запита давали ли са ѝ нещо в храма, но обзета от внезапна слабост, се повали на ложето сред възглавници и покривки с чужд мирис. Тя заспа веднага, но скачаше уплашено и падаше, обзета отново от дрямка. Мъчително беше редуването на видения и усещания с непозната сила, по-ярки, отколкото наяве. Магическата маз или питието, или и едното, и другото заедно предизвикваха у хетерата непреодолимо любовно желание. С уплаха усети собственото си тяло

като нещо отделно, изпълнено с диви желания, които сковаваха разума и волята, съсредоточили всички сили и усещания на тялото единствено във фокуса на неговата женска природа. Дълбока пареща тъмнина без просветление и прохлада обгърна Таис. Тя се мятеше, стенеше и се въртеше сред чудовищни съновидения, каквито по-рано не можеше и да си представи дори и в най-трескаво бълнуване. Ужасът пред бездната, която се разкриваше в нея самата, я караше да се събужда няколко пъти. Таис не знаеше противоотрова срещу отровата, която беше ѝ дала жрицата. Упойката я съсипваше, огън бушуваше в горящото и от мазта тяло. Таис потъваше все по-ниско в своите желания, впълзвайки се в първобитни митически героини — Леда, Филаренипа, Пазифая. Хетерата изнемогваше под бремето на тъмните сили на Антерос. Ако не бе духовна закалка, придобита от орфиците, тя би се втурнала в храма на Рея да моли богинята за освобождение. В едно от поредните пробуждания, като залиташе и трепереше, тя се докопа до сандъчето с лечебни билки и едва-едва размеси във вино късчета изсушен сок от макови глави. Пресушавайки цялата чаша, Таис скоро потъна в дълбок безпамятен сън без видения...

Призори от източните долини долетя чист и студен вятър, промъкна се през отворената врата и отворите на прозорците и накара вкочанената атинянка да се събуди. Таис едва се сдържа да не изстене, чувствуваше болка в мускулите, сякаш бе препускала двадесет парасанга непрекъснато. Изхапаните устни бяха подути, не можеше да докосне гърдите си. Таис намери За-Ашт в съседната стая, мятаща се като в треска върху изплетен от тръстика килим. Разбудена, тя не можеше да дойде на себе си, гледаше господарката си ту уплашено, ту яростно. Студена злоба се породила и у Таис и тя мислено пращаше по дяволите толкова интересувалите я по-рано храмови обичаи и коварните жрици на Астарта, които нарочно ѝ бяха дали силна отрова, за да изпита поклонницата на Афродита силата на Великата майка.

Тя даде на финикийката да пие, разтри слепоочията ѝ с масло. Най-после За-Ашт, залитайки, донесе топла вода, изкъпа и разтри Таис и сама напълно се съвзе. От храма донесоха храна, за щастие много проста — мед, мляко, питки, сухо грозде, в които бе невъзможно да примесят още някаква отрова.

Като се нахрани, Таис възвърна силите си, спусна се към горичката да види охраната си, настанена извън пределите на храма. Тя

вървеше все по-бързо, чувствуваше, че силите ѝ се възвръщат и накрая, радвайки се с цялото си тяло, се втурна да тича. При един завой на пътя хетерата едва не попадна под копитата на коне. Насреща ѝ препускаха петима ездачи, които водеха за юздите два коня, покрити с персийски потници. Единият от тях се изправи на задните си крака и пронизително изцвили. Таис позна Салмаах едва след като кобилата се обади на стопанката си и се учуди на своята разсеяност, приписвайки я на действието на отровата. Препускащият до Салмаах Боанергос тихо зацвили, като че се стесняваше да издаде чувствата си. Салмаах, присвила уши, се опита да го ритне и му попречи да се приближи до стопанката си. Раванлията пропусна кобилата напред и изведнъж я ухапа по задницата. Салмаах препусна и отмина, а Боанергос се спря точно пред атинянката. Без да мисли, Таис се метна на гърба му и издърпа поводата от коняря. Боанергос препусна така бързо, че веднага остави назад цялата компания. Таис препуска така около един схен, докато навлезе навътре в гората, и спря червеникавия кон, като здраво го стисна с колене, гледайки широката му шия. Началникът на охраната — лохагос (стотник) я догони и ѝ направи строга бележка, че в тази непозната страна не трябва нито да ходи, нито да язди сама. На веселата шега на хетерата македонският ветеран отговори печално, че възхвалява нейната смелост. Но той ще трябва скоро да се прости с живота, без да се е оправил още от раните си и без да е участвувал в нова славна битка.

— Защо? — възкликна Таис.

— Защото теб ще те откраднат или убият. Тогава на мен не ми остава друго, освен да помоля другарите си да ме заколят заради позора, че не съм успял да те опазя, и за да избягна наказанието, което ще измисли Птолемей... какво ти той, самият божествен наш Александър!

Искреността на стария воин засрами хетерата. Тя се закле във водите на Стикс, че ще бъде послушна и няма да се отдалечава от храма дори на кон. „В такъв случай достатъчен е един воин — реши началникът, — той ще може да прикрие отстъплението, докато Таис препусне за помощ.“ Веднага младият хестиот Ликофон, красив като Ганимед, се премести от своя кон на Салмаах, тя се подчини на водача и се понесе към дома на македонците за оръжие. Четиримата другари дочакаха завръщането му и като пожелаха здраве на поверената им

красавица, препуснаха да се присъединят към другите седем македонци, които развеждаха конете на юг от храма. Таис познаваше пазителя си от съвместното пътуване до Хиерапол и неведнъж бе забелязала възторжените му погледи. Като му се усмихна, тя насочи раванлията на изток, където борове бяха по-ниски, по-редки и започваха пясъчни хълмове с китки тамариск на върховете си. Няколко, стадия напред вълните на пясъчните могили ограждаха голяма горичка от непознати, прилични на тополи дървета. Таис неочаквано пожела да надзърне в уединения гъсталак, който като че ли криеше нещо забранено. Конете добросъвестно напругаха сили, затъвайки в пясъка, докато доближиха до много голям хълм. Едва ездачите стигнаха върха му, когато и двамата нададоха вик на изумление. Като син сърп, достигайки до подножието на хълма, блестеше мъничко езеро с прозрачна вода. Там, където езерото извиваше навътре и сенките на високите ѝ дървета се простираха над гладката водна повърхност, наситеният му синьозеленикав цвят пленяваше погледа. Източният вятър не стигаше дотук и тръстиките, които обгръщаха със зелен полукръг синята вода, едва поклащаха тънките си връхчета. Пришълците не забелязаха човешки следи, Таис пламна от желание да се окъпе в това прекрасно място. Растителността показваше, че водата не е застояла. В североизточния край на езерото, към „рога на сърпа“, бликаха извори.

— Иди долу, само че не надалеч — каза Таис на Ликофон, — да пасеш конете, а аз ще се изкъпя и ще дойда при теб.

Младият тесалиец отрицателно поклати глава.

— Там расте хипофонт — трева конеубийца. Трябва да предупредя другарите да не водят тук конете.

Зад хълма на полегатата равнина се полюшкваше бледозелена тънкостеблена трева, провирайки се на ивици между туфи пелин и високи китки коило. Храсталаците се простираха до края на далечната борова гора на обрасли с дъб в подножието предпланини.

— Тогава дръж конете, не им давай да се спускат към езерото. Не знаем каква е водата там...

— А за теб, господарке Таис...

Атинянката успокоително вдигна ръка.

— Аз ще опитам, преди да се гмурна. Ти по-добре привържи конете за дървото.

И Таис се хлъзна по стръмния пясъчен склон и едва спря до водата, събу сандалите си, опита с крак, после плисна на лицето си. Чиста, въз студена изворна вода. Отдавна не бе виждала такава вода след мътните реки на Нил и Ефрат. Като истинска елинка тя много ценеше хубавата вода. С радостен писък хетерата се хвърли в прозрачната като стъкло тюркоазена дълбочина, преплува тясното езерце, изскочи на плитчина от бял пясък, отново започна да се плиска, накрая се впусна към северния „рог“. Тук бликащото нагоре течение на подземните извори я подхвърлиха, после я залюля като в меки големи лапи и я потегли надолу. Таис не се изплаши, а изплува, като се отпусна по гръб и широко размаха ръце. Изворите не бяха студени. Таис си поигра върху клокочещите водни куполи, после изморена се върна на дълбокото и отново легна по гръб. Така тя плува, гмурка се и се плискаше, измивайки всички кошмари на Антерос, докато нетърпеливото цвилене на раванлията не ѝ напомни за времето. Освежена и щастлива, Таис се изкачи на хълма, където под дървото се бяха приютили конете и нейният придружител. По заруменените му страни и лекото смущение Таис разбра, че младият воин я бе наблюдавал с възхищение.

— Ти се наслаждаваше на водата като на хубаво вино, господарке — каза Ликофон, — и аз също пожелах...

— Иди и ще се убедиш колко е по-хубаво от вино. Аз ще остана при конете. — Хетерата потупа Боанергос по шията и в същото време галеше муцуната на гледащата накриво Салмаах.

Тесалиецът се раздели с оръжието си и военния колан едва на самия бряг. Таис одобрително огледа отлично сложената му мускулеста фигура, която отговаряше на красивото му лице.

— Ти не си женен, нали? — запита тя Ликофон, когато той се изкъпа и се изкачи на хълма.

— Още не! У нас не се женят по-рано от двадесет и пет години. Преди войната не можех, а сега не знам кога ще се върна у дома. Може би никога няма да се върна...

— Всичко е в ръцете на боговете, но мисля, че те трябва да бъдат милостиви към теб. Ти ще имаш красиви деца!

Воинът почервеня като момченце.

— Но аз не искам да предизвикам нещастие — сепна се атинянката, — има и завистливи богове... Да тръгваме ли?

Салмаах и Боанергос се понесоха с все сила веднага щом се измъкнаха от пясъците. За да разтъпче добре конете, Таис свърна по пътя на север и след като измина около един парасанг, се изкачи на хребета в напречна долина на един приток на Ефрат. Чепати разклонени дъбове обкръжаваха покрити с мъх галерия от четири колони, приютили статуя на Ищар Кутитум от гладко полиран сив камък. Зелено-златистите крезолитови очи блестяха в сянката. Леко скулестото скитско лице, обрамчено от стигащи до рамената подстригани коси, бе стаило презрителен израз.

В дъното на галерията зад статуята тесен проход водеше в малка килия, осветена добре от широки отвори на покрива. В нишата на източната стена, над почернял дървен олтар бе вградена плоча от печена глина с много изпъкнали скулптурни образи. Гола богиня с тясно прибрани крака, които завършваха с лапи на сова с остри нокти, стоеше, вдигнала ръце с обърнати напред длани на височината на лицето си. В лявата ръка ясно личеше възел на въже. Изобразените на гърба совени крила стигаха до половината на бедрата, следи от перушина личаха над глезените.

Богинята се бе изправила на гърба на лъв, зад който лежеше още един лъв, обърнал глава на друга страна, а отстрани на долните ъгли на плочата имаше огромни сови, много по-големи от лъвовете. По долния край люспести изпъкналости символично бележеха планинска верига. Цялото изваяние бе изписано в ярки цветове: червен за тялото на богинята, черен за гривите на лъвовете. По нейните крила и по совите се редуваха черни и червени пера.

От ентазиса на опънатото като струна тяло на богинята, от нейните грозни спътници с ужасните лапи и криле Таис бе обхваната от някаква уплаха, която веднага изчезна пред възхищението от телесната красота на богинята. Стройните силни крака, твърде високите полусферични гърди, подобни на тях Таис бе видяла само в критските или късноелинските статуи, тясното тяло и извитите бедра — всичко бе слято в хармоничен образ, пълен с чувствена сила. Богинята бе прелъстителката Ащорет-Ищар, агресивна със своята женска власт над зверове и хора, по-страшна от Рея-Кибела, по-тайнствена от Артемис и Афродита, Таис ниско се поклони на древната статуя, даде обет да и донесе цветя.

По-късно, когато атинянката разпита главната жрица за странната крилата богиня, тя научи, че при храма на Майката на боговете по време на древните царе на Месопотамия преди хиляда и петстотин години е имало отделни светилища на Ищар-Кутитум, на която се покланяли заедно с Царицата на нощта, на богинята Лилит, която е само едно от превъплъщенията на Великата майка: Лилит е богиня за култ на мъжката любов и въжето в нейната ръка е символ на това задължение. Таис си припомни разказа на Херодот за вавилонските обичаи в култа на Великата богиня, когато най-хубавите жени на града отивали в храма на Ащорет, за да се отдават там на чужденци. Като белег на своето служене те завързвали дебело въже около главата си. Навярно Ищар-Кутитум е сложила начало на сирийската и финикийската богиня Котито, която е почитана като вдъхновителка на безумната страст.

Но при първата среща Лилит не бе благоразположена към нея. Мъчейки се да прогони пророческото чувство за нещо лошо, Таис пришпори раванлията в бесен тръс надолу към боровата гора. Наслаждавайки се на бързината, топлия вятър и бодростта на окъпаното тяло, тя стигна до храма на Великата майка, даде поводите на Ликофон и му благодари. От момента, в който се измъкнаха от езерото на Първата луна, както го нарече Таис, тесалиецът мълчеше, като че ли бе дал клетва.

За-Ашт каза, че идвала пратеница на върховната жрица и оставила бронзов диск. Щом господарката си почине, нека удари диска. Пратеницата отново ще дойде и ще я отведе в храма. Хетерата се намръщи. Не ѝ се искаше да отиде в обителта на могъщата богиня. Тя предчувствуваше нови изпитания.

Прекарасната, светла и палава радост на боговете и хората към Афродита се отличаваше от страшната, непобедима Майка на боговете, като не ѝ се противопоставяше, но не беше и съгласна с нея. Едната бе дълбоката плодоносна Земя, а другата сякаш полет на вятъра в облаците...

Таис обядва както обикновено с робинята си. Финикийката, която обичаше да си похапва, почти не се докосна до храната. Мълчалива, с наведен поглед, тя настани хетерата на леглото и се зае да масажира уморените ѝ от ездата крака. Таис крадешком поглеждаше робинята и най-последно запита:

— Какво ти е, За-Ашт? От вчера вечер ти не си на себе си. Или си изпила много отрова?

Финикийката изведнъж се хвърли на пода и като стискаше здраво коленете на господарката си, страстно промълви:

— Пусни ме в храма, господарке. Те казват, че след една година изпитания ще стана жрица, ще служа като тях на Ащорет-Кибела.

Учудена Таис седна.

— Обясниха ли ти жриците изпитанията? Може би те са такива, че ти не ще поискаш дори да помислиш за храма. Вероятно ще те накарат да служиш на Кибела от най-ниска степен, да се отдаваш, на всеки пришелец...

— Все ми е едно! От нищо не ме е страх! Само да остана тук и да служа на тази, чиято власт изпитах вчера и на чиято сила се покорих!

Атинянката внимателно разглеждаше своята робиня, по-рано язвителна, зла и скептична, а сега — пламнала с огъня и вярата на четиринадесетгодишно момиче. Може би мойра — съдбата на финикийката, я бе довела да служи в храма? Ако тя е намерила себе си тук, все едно, че се е срещнала с любовта. В такива случаи Таис никога не пречеше, макар да загубваше красивите си робини, и отново намираще други, готови с радост да ѝ служат. Таис се заколеба. Тя винаги беше предпазлива, когато решаваше съдбата на своите хора. Освен това тя имаше само За-Ашт. Ще може ли да намери тук, в тоя усамотен град, заместница на За-Ашт? И Таис поклати глава, без да отказва и без да се съгласява.

— Почакай. Най-напред ще разбере как ще постъпят с тебе, после ще потърся кой да те смени.

— О, благодаря ти, господарке, ти не ми отказваш!

— Не бързай да се радваш! Нищо още не е решено — предупреди Таис финикийката, която се зае да я разтрива с удвоена енергия. — Кажу, За-Ашт — замислено запита, обръщайки се на гръб, Таис, — нима не виждаш друг път в живота си, освен да служиш на Майката на боговете? Ти си умна и хубава, а това, че съдбата те е направила робиня, може да се промени... в храма робството е по-лошо, защото е безгранична властта на Кибела.

— Ти не знаеш, господарке, колко са ревниви финикийците, сирийците и другите тукашни народи! Ние, жените, не обичаме

красотата у другите жени, а Великата майка изравнява всички под своята ръка.

— Струва ми се, че и на нея ѝ служат по различен начин? — възрази Таис. — Правилно ли съм разбрала? Ти никак ли не ме обичаш?

— Да, господарке! Ти си много красива. Отдавна търся и не мога да открия в тебе недостатък. Ти си тъй гъвкава, както нашите тринадесетгодишни момичета-танцьорки, силна като кобила, гърдите ти са твърди като на младите нубийки в зората на младостта...

— Равносметка, достойна за любовник — разсмя се хетерата, — но какво те обижда тебе?

— Ти си най-хубава от всички наоколо и от мен също!

— И заради това ти си готова на робство в храма?

— Да, да!

Таис сви рамене и не разбра робинята си. След дълго мълчание За-Ашт каза:

— Колко са красиви светлосините камъни върху медната ти кожа, господарке! И твоите сиви очи стават по-дълбоки. Този, който ти е подарил огърлието, разбира от красиви неща.

— Даде ми го главната жрица на Кибела-Рея, Ащорет или Ищар, Майката на боговете с много имена.

— А предишното огърлие сега ще го носиш като колан, така ли?

— Да, като Иполита, царицата на амазонките. — Таис внимателно огледа златния колан и реши да свали всички звезди освен една. Отминали бяха първите победи и успехи, нищо не значеше за нея и подарената от Птолемея звезда. Само последната буква „мю“... жрицата бе казала, „М“ е женски символ от незапомнени времена.

— Ще потърсиш ли майстор да свали звездичките без една? — гласно попита хетерата.

— Позволи ми. Та нали съм дъщеря на златар и все нещо мога...

Финикийката свали колана и като отиде в ъгъла на стаята, измъкна от своите неща мънички клещи, поработи с тях и тържествено закопча на Таис верижката с една звезда.

— Сега равновесието е в центъра — намести тя бившата огърлица и даде на Таис останалите звезди.

— Прибери ги в сандъчето. Ти, изглежда, си майсторка, нима мога да се разделя с тебе?

Финикийката щеше да се натъжи, но разбра, че Таис я дразни и изтича към сандъчето.

— Искаш ли утре да те взема със себе си? — каза хетерата, лениво излягайки се на възглавниците. — Наблизо има езерце със синя вода като лунен сърп. Аз се къпах там днес и отдавна не бях изпитвала такова удоволствие.

— Какво си направила, господарке? — Лицето на За-Ашт се изкриви от страх.

Таис недоволно се привдигна на лакти.

— Ти крещиш като на сирийски пазар! Какво се е случило?

— Казаха ми, че на изток от храма има свещено езеро на Ищар във форма на лунен сърп. Там, далече от всички измиват Ащорет през дните на празненствата... Артемида, струва ми се, така я наричат елините. Всеки, който погледне свещеното деяние, жреците го убиват на място с дълги копия. Страх ме е за теб, господарке. Ащорет е отмъстителна, а не по-малко и нейните служители.

Таис се замисли.

— Добре, трябва да мълчим за моята постъпка. И няма да те взема със себе си, макар че пак ще отида да се къпя.

— О, господарке... — започна За-Ашт и се втурна към вратата на терасата, откъдето се дочу дрънчене на оръжие. Таис наметна отгоре си сребристо покривало. Малко след това в стаята влезе Ликофон.

— Извини ме господарке, че те безпокоя без време — поклони се той.

— Какво се е случило? Боанергос или Салмаах?

— Не, конете са живи и здрави. Пристигна пратеник от войската и донесе писмо от стратега Птолемей. Ето. — Воинът протегна завързано с шнур писмо от тънка кожа, с привързан към него делторион — дъсчица за писане, на която бе означено името на Таис и заповед да се достави незабавно.

Таис сложи писмото на възглавницата, заповяда на воина да седне и изпие едно вино. Финикийката, отдавна очарована от красотата на Ликофон, за миг разреши и поднесе розово вино, кършейки снага и хвърляйки към тесалиеца къси и остри погледи. Младият воин изпи чашата с важен вид и веднага За-Ашт наля втора. Ликофон махна с ръка в знак на отказ и събори лежащия на края на масата бронзов лист. Падайки върху плочите на пода, бронзът иззвънтя високо и проточено.

Много скоро на вратата на храмовия проход се почука. По знак на Таис финикийката дръпна резето. В стаята се появи жрица в черна мрежа. Вдигайки ръка към челото си, тя се изправи и безстрастно хвърли поглед към присъстващите.

— Ах! Какво направи! — каза Таис на войника. — Сега трябва да вървя!

Ликофон, незабелязал упрека, бавно се изправи. Той гледаше, без да откъсва поглед, към черната жрица, сякаш самата Афродита му се бе явила сред морската пяна и блясъка на звездите. Дори атинянката се разтревожи от усещането на чужда сила, на нещо не дотам човешко, което струеше от чудноватата жена, като че ли тя бе ореада — планинска нимфа или легендарен зъл дух, титанида. Жрицата не остана равнодушна към възхищението на тесалиеца, леко наведе глава и като че ли тъмни мълнии излетяха от огромните ѝ очи, довършвайки жертвата. Юношата почервения, всичката му кръв нахлу в главата. Той наведе очи, като се задържа на силните си крака с удивително правилни ходила. Жрицата, святкайки с острите си огледално металически нокти, отхвърли черното снопче коса, откривайки като пред бой своето свъсено и прекрасно лице.

Таис макар обикновено да не ревнуваше, не можа да понесе да огъват като тънка вейка един от нейните войници пред очите ѝ.

— За-Ашт, ще поднесеш ли на Ликофон още вино? Може би ще иска да похапне? Да вървим — небрежно кимна тя на черната жрица, която се усмихна бегло и снизходително, като отпрати към младия воин още един дълъг всеотдаен поглед.

Таис искаше да тръгне първа, но жрицата не каза нито дума, шмугна се в прохода и тръгна бързо, без да се оглежда. Едва при решетката, която преграждаше коридора, тя изчака хетерата, като повика прикованата вратарка, лежаща в едва осветената ниша върху наръч сено. Водачката ѝ не отиде направо в светилището, а сви надясно в страничен вход, ярко осветен и завършващ със стълба за горния етаж. Те се изкачиха горе, минаха още една стълба и се озоваха на веранда. Зад тях се издигаше най-горното помещение, без прозорци, само с една бронзова врата, много тежка и здрава. Таис позна, че това е съкровищница и си помисли колко непредпазливо е да пазят скъпоценности нависоко. Ами ако ненадейно избухне пожар...

Стените на съкровищницата и горният етаж бяха облицовани с конически изпъкнала червена дебела теракота.

— Какво разглеждаш, дъще моя? — повика я главната жрица.

Таис се обърна и я видя в креслото от слонова кост до един мъж, вероятно главния жрец. Атинянката тръгна към нея, приседна на скамейка, също украсена със слонова кост, и сподели своите опасения.

— Знам, че си умна, служителко на Афродита. Но и тези, които са строили това свято място, не са били глупци. Целият храм е само от тухли, кахлени плочи, гранитни и мраморни плочи, които покриват таваните. Строителите са направили така, че дори при нарочен палеж нищо да не може да изгори освен няколко завеси и кресла.

Любопитната Таис отвърна, че подобен начин на вечно строителство само с камък е виждала в Египет. Главната жрица ѝ зададе няколко въпроса и замълча. От височината Таис се любуваше на умелото разположение на храма. В Елада храмовете се строяха на естествени възвишения — по върховете на високи хълмове, на края на пропасти, по гребени на склонове. Изкачвайки се към храма, човек сам се издигаше, готов да срещне образите на боговете.

Този храм (както ѝ обясни жрицата, построен по образец на древните светилища на Междуречието — равнинна страна) се намиреше в центъра на кръгла равнина, затворена от юг, запад и север с планини и открита само на изток към Ефрат. С горната надстройка и пиедестала храмът се издигаше на значителна височина. Хората, които идваха и се приближаваха от равнината, отдалече виждаха светилището. С приближаването зданието се извисяваше, надвисваше над хората и ги угнетяваше с чувство за тяхното нищожество пред могъщата богиня и нейните служители...

С особено наслаждение Таис разглеждаше околностите и може би за първи път усещаше въздействието на височината върху човешкото съзнание. Откъсване от всичко, което се трупа долу, чувство на собствената недостижимост, възможност да обхване с поглед по-голямо пространство — всичко бе другояче, отколкото в планините. Там човек, когато се изкачва нависоко, се чувства част от заобикалящата го природа, а тук изкуственият строеж надменно се извисяваше сред равнината, откъсваше се от естествената почва и вдъхваше на намиращите се в него хора чувство на превъзходство, чистота и независимост. Далече на изток зад прашна омара се

простираше долината на Ефрат, а на север тъмнееше клисурата на притока ѝ, голяма рекичка, на чийто хребет се намираше малкият храм на персийската Ищар.

Мълчанието наруши главният жрец, който каза нещо на непознат за хетерата език. Жрицата небрежно се изтегна в своето дълбоко кресло и запита не иска ли гостенката да продължи запознаването си с тайните на Майката на боговете. Таис отговори, че през нощта се чувствувала отровена и ако „запознаването“ ще върви така и по-нататък, тя няма да издържи. Жрицата се усмихна сурово и одобрително, като призна, че са ѝ дали много силна маз, без да съобразят, че едва ли елинката е привикнала на подобни намазвания. Сега те ще бъдат по-внимателни.

За да забави отговора (да се откаже направо на стопаните на свещеното място, бе недопустимо), Таис запита за смисъла на облеклото на висшите жрици и разделянето им на две групи.

— Това не е тайна — каза главната жрица. — Червените жрици служат денем и олицетворяват дневните сили на Кибела, а черните нощните. В Либия и Елада ги наричат ламии — спътници на Хеката. Смята се, че този, който спечели любовта на такава жрица, се приобщава към силите на Кибела-Рея, а според вас — Гея. През целия му живот го съпътствуват здраве, сполука и славно потомство. Изкуството на жриците, особено на черните, е над всичко, което може да даде една простосмъртна жена, вдъхновено е от Великата майка и е укрепено от могъщата ѝ сила.

— И всеки човек ли може да постигне това?

В очите на главната жрица припламна пламък като в див звяр. Тръпки полазиха по гърба на Таис, но тя не наведе очи.

— Всеки! — отвърна жрицата. — Стига да не е урод, да е здрав и достатъчно силен.

— Как ще се определи дали е достатъчно?

— Точно за това служи и облеклото-мрежа. То е твърде здраво и за да овладее жрицата, тон трябва да разкъса мрежата с ръце. Само необикновено силен човек в огъня на силни чувства е способен на това.

— А ако не е способен и не я разкъса?

Главната жрица се наведе към Таис и тихо каза:

— Тогава ще го връхлети наказанието на Кибела. Ако той е поискал червена жрица през деня, тя ще извика и несретникът ще бъде хванат, ще го скопят на жертвеника пред Кибела и ще го направят роб на храма, ако остане жив. Черната жрица — Ламия, не вика никого. Като прегърне здраво некадърния мъж, тя му дава целувката на Кибела и го пронизва с нож ето тук — жрицата постави пръсти върху вдлъбнатината на лявата ключица.

— Какъв е смисълът на подобна жестокост от страна на Великата майка?

— Идват само много силните, красивите, уверени в себе си герои, за да станат любимци на Деня и Нощта. Раждат се деца и момичетата стават висши жрици, а момчетата — стражи и пазители на светилището. Забелязала ли си ти какви са силни, колко са големи техните копия и колко са тежки мечовете им?

— Забелязах, че всички прекрасни и висши жрици са подбрани. Но нима смисълът е само в придобиване потомство за храма? Между хилядите може да се намерят и изберат не лоши — възрази Таис.

— Ти може би си много умна за непосветена — с лек присмех („Като Ищар“ — помисли Таис) каза жрицата, — разбира се, истинският смисъл не е в това. С течение на вековете хорската порода слабее и страстното безумие на Кибела-Ашорет-Атаргатис вече не ги обзема както в предишни времена. На Кибела е угоден пламът на чувствената ярост, така както любовта е угодна на Афродита...

Таис си спомни за Урания. Жрицата продължаваше:

— Служенето на; нашите девойки потопява хората в природата, като ги обединява с всичко живо, откърмено от Рея-Кибела. В това се състои щастието и жребият на мъжа, друг път не му е даден от боговете. Мъжете намират себе си и вършат това, за което са предназначени. Ако те се окажат непригодни, Великата майка ги призовава обратно при себе си, за да ги възроди към живот по-добри. И мъжете отиват при нея, без да познаят горчивината на остаряването още в пламенната си младост.

— Защо си уверена, че хората слабеят? — на свой ред, прикривайки присмеха си, запита Таис и жрицата изведнъж се разсмя.

— Погледни още веднъж изображението на Кибела-Рея в древната статуя и ще разбереш, че само ненаситното желание може да

търси такъв образ и само необикновената сила и здраве могат да и бъдат лика-прилика...

Таис си припомни необикновената мощ в хармоничното телосложение, излъчвана от статуята на Рея, и не можа да възрази.

— Ами къде живеят черните и червените? — запита тя, за да смени темата.

— Те не напушат храма, докато са млади; Често пъти се омъжват за знаменити мъже или пътешествуват, като заемат високи длъжности в други по-второстепенни храмове на Рея. В определени дни на месеца отиват да се къпят в свещеното езеро и тежко и горко на тези мъже, които смутят покоя им.

— Ами ако им попадне жена? — Хетерата разбра за какво езеро става дума.

— С жената няма какво да правят. Само в случай, че нещастницата е нарушила чистотата на свещената вода, нея я очаква смърт!

— А там живеят ли жрици? — побърза да запита Таис, като посочи южното крило на храмовата постройка, чийто плосък покрив беше на равнището на пода на главния храм.

— Ти позна! Искаш ли да ги посетиш?

— О, не! А какво има в северното крило?

Отново див блясък светна и угасна в погледа на жрицата.

— Тъкмо там искам да те заведа на залез. Но преди това ти ще дадеш клетва пред олтара на Кибела-Рея да мълчиш. Древните тайни на Великата майка се пазят от нас. Обреди от незапомнени времена, пренесени тук преди хилядолетия от Ликаония и Фригия, вдъхват сила на служителите на Ащорет.

В светилището, съвсем безлюдно в този час, хетерата се закле да пази тайна. Домакинята на храма ѝ наля напитка. Таис с уплаха отстъпи.

— Не бой се. Това не е вчерашното! Ти ще имаш нужда от мъжество, когато видиш тайната. Помни, че Великата майка е владетелка на зверове... — Последните думи, казани с тревожен шепот, вдъхнаха неопределен страх на хетерата. Тя изсуши чашата наведнъж.

— Отлично! Сега приеми тези дарове — и жрицата поднесе на Таис два лекитиона — флакончета от млечно бяло стъкло, добре

затворени с тапи от скъпоценен тъмнорозов индийски турмалин. На един от лекитионите беше издълбан лунен сърп, а на другия — звезда с осем върха.

— Как е възможно! Не мога да приема такива скъпи неща! — възкликна Таис.

— Дребна работа! — отвърна главната жрица. — Храмът на Великата майка е богат и може да дарява и нещо повече на най-красивите жени, защото те самите са скъпоценности, създадени от Рея за нейните собствени цели. Но ти не запита какво има във флаконите. В този — тя посочи лекитиона със звездата — е онова средство, което бе разтворено в питието, което ти дадох вчера. Ако пожелаеш някога да изпиташ с някого цялата мощ на Ащорет-Кибела в образа на Анаитис — шест капки в чашка вода и пийте наполовина. А този с луната ще те освободи от въздействието на първия. Ако изпиеш само него, ще те направи студена като далечна луна. Не повече от три капки, иначе може да останеш студена завинаги... — Жрицата се разсмя рязко и злобно, заведе хетерата към нишата на страничната стена и извади оттам блестящ черен кръг, както се стори в началото на Таис, от стъкло. Тя видя в него отражението си така точно и ясно, както в обикновено огледало от посребрен бронз.

— Това огледало не е стъклено, а каменно, направено е в онези времена, когато хората са познавали само камъка. Металните руди са им служили само за вечни бои, защото още тогава са рисували картини по стените. В това огледало са се оглеждали жени преди много хиляди години, когато не е съществувал нито Египет, нито Крит... Вземи и него като дар!

— Ти ми даряваш втора скъпоценна вещ, защо? — запита Таис.

— Заедно с лекитионите, които крият отрова. Красотата и смъртта са винаги заедно, откакто свят светува.

— Смърт за кого?

— Или за този, който притежава красотата, или за този, който я взема, или и за двамата заедно.

— Нима не може другояче?

— Не може. Така е наредила Майката на боговете и не ние трябва да го обсъждаме — сурово, почти заплашително каза господарката на храма.

— Благодаря ти! Твоят дар наистина е повече от всички скъпоценности!

— И не се ли страхуваш?

— От какво?

— От тайните на Великата майка? Тогава да вървим!

На северната страна на светилището в пода тъмнееше огромен отвор с дебела колона в центъра. По окръжността ѝ спирално се виеше каменна стълба. Слабо осветеният проход водеше в храм с украса, каквата Таис не бе виждала. От двете страни на прохода на широки кирпичени скамейки бяха гъсто поставени естествени рога на исполин-ски бикове — диви говеда, извити остро, с доближаващи се към върха вертикални краища. В квадратното ниско помещение на светилището празните места между груби полуколони от червена теракота бяха украсени с великолепно направени глави на бикове от камък или глина с истински рога. Рога от глави на бикове стърчаха на западната стена нагоре, както на дивите говеда, на северната — бяха превити надолу, а на източната — широко разпрострени с хоризонтално извити върхове като на дивите бикове в Месопотамия. Странно злоещо, дори страховито впечатление правеше това светилище от незапомнени времена. Огромни рога стърчаха навсякъде: по невисоки, малки стълбове с квадратно сечение и по дълги скамейки, затруднявайки движението из храма. По най-близките до входа стени с червена охра бяха очертани контурите на бикови фигури. Между главите на биковете бяха прикрепени изваяния на женски гърди с кървавочервен цвят, в зърната на които, кой знае защо, бяха поставили клюнове на черни грифони или озъбени черепи на белки. Зад първото помещение се намираще второ, по-малко, с островърха ниша на северната стена. Три рогати глави на бикове, отвесно разположени една над друга, бяха увенчани с фигура на летяща над тях богиня, широко разперила ръце и крака. От двете страни на нишите червенееха два прохода.

Рогата развълнуваха Таис и изведнъж ярък спомен просветна в паметта ѝ. Същите символи, само че каменни, увеличени в титанични размери, отбелязваха свещените места на Крит. Атинянката бе видяла в една от добре запазените фрески изображение на светилище, много приличащо на това, в което беше сега. Там също различни по размери рога отделяха някакви части на стая за жертвоприношения, изобразена

на фреската. Но тук естествените рогове на диви бикове изглеждаха особено зловещи и по сила на въздействието не отстъпваха на исполинските каменни рога, които се издигаха изпод земята на Крит. Таис съвсем ясно разбра дълбоката връзка между прастарата религия на Великата майка в Азия и вярата на нейните деди от Крит. Скулптурите на биковете в светилището изглеждаха особено страшни. Те не приличаха на критските великани с тъпи муцуни, с високи, устремени нагоре рога.

Биковете на най-старото светилище се изобразяваха с наведени ниско глави, с грамадни рога, насочени напред. Те или се сближаваха над челото със заплашително завити нагоре върхове, или пък бяха широко разделени и извити като криви ножове. Без съмнение това беше друга порода й атинянката помисли, че с тези страшни същества, сякаш устремени в бой, едва ли успешно би се извършвала свещената критска игра с бикове.

Главната жрица се спря и се послуша. Дълбоки ниски ритмични звуци от хипат — крайните струни за най-нисък тон в китарите — долитаха отдалече, примесени с гласове, стонове и викове на жени. Сърцето на Таис тревожно затуптя в предчувствие на нещо ужасно. Жрицата вдигна от една рогата колонка факел, запали го от тлеещите на жертвеника въглини и тръгна по левия проход. Още един дълъг, тъмен като подземие коридор и Таис се намери в просторно здание на височината на храмовата градина.

Таис не разказа никога и на никого за видяното тук, макар че всеки миг остана в паметта й завинаги. В Египет я бяха поразили фреските в Подземието на мъртвите изобразяващи Тиау, или Пътеката на нощното слънце — адът на египтяните, намиращ се на обратната, невидима страна на луната. Но това бяха само изображения, а тук, в храма, който съперничеше по древност с каменното огледало, необичайните образи на Великата майка също с давност от десетки хилядолетия ставаха наяве, изпълняваха се от живи хора.

Укрепнала от напитката на Рея, Таис издържа зрелището докрай. Всичките четири степени от невероятни действия преминаха пред очите й, като постепенно се изясняваше техният съкровен смисъл. Корените на Земята-Гея и всичко, което живее върху нея, се спускат в бездната на хаотични вихри, които беснеят под Тартара в ужасния мрак на Ереб. Също като тези корени и душите се извисяват от

тъмнината на първобитните чувства и като вихри се извиват в лоното на Кибела. Тези чувства, мракът и страховете трябва да бъдат преживени, за да се освободят от тяхната скрита власт, като пускат на свобода пред очите на жените едновременно жертвите и участниците във великото сливане с корените на цялата природа в образа ѝ на Ананке — неизбежната необходимост. Но разбирайки смисъла на древните обреди, Таис не можеше да ги приеме. Много различни бяха стремежите на Урания от тъмната власт на Кибела-Анаитис.

Късно през нощта, придружавана от черната жрица, тя влезе в своя временен дом, потресена, уморена и потисната. За-Ашт не спеше в очакване на господарката си. Очите на робинята бяха подути от плач, издрасканите с нокти длани също не убягнаха от вниманието на Таис. Тя нямаше сили да разпитва, повали се ничком на ложето си и се отказа дори от миенето. Писмото на Птолемей също остана непрочетено до заранта.

Таис не можа да заспи. Финикийката също се въртеше, въздишаше, докато хетерата не я повика при себе си.

— Седни и разкажи какво е станало. Ликофон ли те обиди?

За-Ашт мълком кимна, прехапа устни и в тъмната дълбочина на очите ѝ пламна озлобление.

— Ще го извикам, когато съмне, и ще помоля лохагоса да накаже тесалиеца.

— Не, не, господарке! Той не е направил нищо и аз не искам повече да го видя.

— Така ли? Странен младеж! Ти си хубава и аз не един път съм виждала как той те гледа... даде ли му още вино? Даде ли му и нещо да хапне?

— Изпи чашата на един дъх като лоша вода в пустинята. До яденето не се докосна и мълча, вперила очи във вратата, през която си отиде тази ламия, дъщеря на мрака! Това трая толкова дълго, че аз изгубих търпение и го изгоних. А той си отиде, без да благодари и без да се сбогува, сякаш се беше опил от просена бира...

— Не съм очаквала! — възкликна Таис. — Нима ламията така го е поразила с Ерос? Той гледаше как танцуваш баларит, какво гъвкаво тяло и стройни крака имаш!

— Ти, господарке, си добра към мене! — отвърна финикийката, сдържайки напирещите сълзи. — Но ти си жена и не разбираш силата

на черната ламя. Аз я разгледах както трябва. Ние сме съвсем различни.

— Как така?

— Всичко, което у мене е тясно, у нея е широко: бедрата ѝ, глезените, очите, а което е широко, рамена, талия, това при нея е тясно. — Финикийката с огорчение махна с ръка. — Тя има твоето телосложение, господарке, само че е по-тежка, по-мощна от тебе! И това кара мъжете да си губят ума, особено такива като това момченце...

— Значи, той се отказа от тебе и мисли само за нея? Нищо. Скоро ще продължим пътя и ламята ще се изпари от ума на Ликофон. Да, аз забравих — държиш ли да останеш? Все още ли имаш желание?

— Сега още повече, господарке! Ние, финикийците, имаме учението на Сенхуниафон. То гласи, че желанието е вече сътворяване. И аз искам отново да се пресъздам!

— И у нас желанието, Потос, е творчество. Неудържимото желание поражда или желаната форма, или завършва с анойя — безумие. Ще мине време — ще видим. Дай ми писмото!

Птолемей я поздравяваше, молеше я да не го забравя и в никакъв случай да не продължава пътя, докато не пристигне изпратеният за нея отряд начело с негов приятел. Ако получи лоши известия, Таис не трябвало да остава в храма, а с охраната си от оздравяващи войници да се придвижи бързо към морето, в залива на Исос, само на петнадесет парасанги през планините на запад. Там има три кораба, чийто началник ще приеме Таис и ще чака още половин месец. Ако Птолемей и Александър не дойдат до това време, тя трябва да отплува за Елада.

Таис си помисли, че Птолемей дълбоко в душата си е благороден, отколкото сам иска да изглежда между грубите македонци и пълководци. Тя целуна нежно писмото. Птолемей пишеше за похода през горещата степ — море от висока, вече повехнала от лятната суша трева. Те вървели и вървели ден след ден и отивали по-далече, отвъд безкрайно разпрострелия се на изток хоризонт. Смъртно опасение тревожело всички, дори и Александър. Птолемей виждал как дълго нощем горял светилникът в неговата шатра. Пълководецът се съветвал с разузнавачите, четял описания — периегеси. Постепенно Александър отклонявал пътя на армията наляво, по-далече на север. Водачите го убедили, че скоро ще настъпи още по-голяма горещина. Ще прегори

тревата и ще пресъхнат плитките рекички и ручейи, които засега все още снабдяват войската с вода. След Александър вървели сега тридесет хиляди души, но тук, в необятните равнини на Азия пълководецът за пръв път почувствувал, че неговата армия не е голяма за тези пространства. Насреща му духали горещи ветрове с диханието на смъртоносни пустини, които се простирали отвъд степта. Като демони връхлитали вихри прахоляк, а на хоризонта горещият въздух сякаш повдигал земята над мътни синкави езера с призрачна вода.

Когато свърнали на север, тревата станала по-висока и по-гъста, а жълтомътните рекички придобили сив цвят. Настъпило пълно лунно затъмнение. („Как ли съм го пропуснала?“ — помисли Таис.) Сведущите хора съобщили, че армията е стигнала в страна, където царува Владетелката на зверовете. На всички — небесни земни и подземни зверове, тази, която наричат Ащорет, Кибела или Рея, а елините пък я наричат Артемис или Хеката. Ако тя се появи възседнала лъв, тогава гибелта е неизбежна за всички.

Александър се обърнал с реч към войниците и ги убеждавал да не се страхуват. Той бил знаел предварително бъдещето и ги водел към края на войната и към несметни съкровища...

Таис четеше между редовете на Птолемей — роден писател — едно ново, непознато по-рано на македонците чувство. Това чувство можеше да се нарече преди всичко страх.

Хетерата за първи път се замисли сериозно колко безумно смело беше това, което бе предприел Александър. Какво божествено мъжество трябва да притежава човек, за да се откъсне от морето дълбоко в неизвестна страна срещу пълчищата на Царя на царете. Като си представи колко дръзко е намисленото, атинянката разбра, че в случай на поражение македонската армия ще бъде пометена от лицето на земята и нищо не ще ѝ помогне. Няма да съществуват нито божественият пълководец, нито Птолемей, нито Леонтиск. Може би само Неарх ще спаси своя флот и ще се върне при родните брегове. С каква злоба и нетърпение чакат това безбройните врагове, големи и малки, пламнали от справедливо желание за отмъщение и страхливо ликуване на хиени... Да, всички нейни другари не могат да чакат някаква пощада и мъдър е Птолемей, който е оставил в запас втората възможност — да спаси Александър и себе си. Първата се съдържа във флотата на Неарх, която чака в долното течение на Ефрат, ако срещата

с Дарий не стане на север, а на юг. Птолемей пишеше за слуховете, че Дарий бил събрал всичките си сили, безброй конници от знаменитата персийска гвардия на Безсмъртните, а също и бактрийци, и согдианци.

Чудно нещо, независимо от тревогата, която се процеждаше в писмото на Птолемей, то изпълни Таис с увереност в близка победа. Сега ще чака нови вести с още по-голямо нетърпение...

На другия ден лохагосът изпрати вместо Ликофон един сипаничав македонец с още незаздравели следи от рана на рамото и на врата.

— На мястото на хестиота — ухили се войникът, явно доволен от предстоящата разходка със знаменитата красавица на Атина, град с баснословна елегантност и мъдрост.

— Отиде в града да купи лекарство като че ли. Май че се е разболял нещо...

Таис плесна с ръце, за да повика За-Ашт, изпрати войника да се качи на коня си. Финикийката яхна Салмаах, както неведнъж бе правила по пътя от границата на Египет, и тъмното ѝ лице просветна от хлапашка палавина. Двете започнаха да се състезават чий кон е по-бърз, като все повече и повече се отдалечаваха от охраната си, сдържани само от сърдитите ѝ провиквания. Стигнаха края на пустинната степ, двете жени спряха очаровани. Степта бе разцъфтяла с необичайно ярки цветя, невиджани в Елада.

На високи голи стебла се люлееха от вятъра топчести големи колкото ябълка, цветовете с небесносин оттенък. Те растяха размесени със също така нарядко издигащи се слънчевожълти, съвсем златисти топчести съцветия на високи стебла с тесни и редки листа. Златистите и синкави цветовете се простираха надалече по прашнозеленикавия фон в призрачния сутрешен въздух.

— Същинска приказка, а не цветя! — възкликна македонецът, поразен от приказната пъстрота. Жал им беше да тъпчат тази красота с копитата на конете.

Те свърнаха надясно, за да заобиколят отстрани, и отново се спряха пред обрасла с още по-чудновати цветовете земя. До краката на ездачите достигаше трева с твърди върхове, осеяни с големи пурпурни цветовете с форма на петолъчни звезди, силно разширени навън и равно отрязани по края на венеца. Таис не издържа. Като скочи от раванлията, тя набра цял сноп пурпурни цветовете, а финикийката набра

златни и синкави топчици. Оказа се, че стеблата на последните много приличат на обикновения лук с неговата рязка миризма.

Таис хукна презглава обратно по пътя и се изкачи по северния склон при малкия храм на неприветливата насмешлива чуждоземна Ищар. Като се стареше да не гледа тесните зеленозлатисти очи, тя набързо разпростря цветята върху жертвеника, спря се за минута и се промъкна в светилището пред орелефа на страшната Лилит. Там тя откопча фибулата си и я заби в палеца на лявата си ръка, намаза с рукналата кръв олтара и ближейки раната, тръгна, без да се озърта. По пътя за в къщи веселостта ѝ изчезна и тя се натъжи като тесалиеца предишния ден. Дали пък не бе такова вълшебното въздействие на персийската богиня?

Скоро Таис откри причината за своята тъга. Кой знае защо, след посещението при Ищар у нея се породил страх за красивия воин. Какво ли ще стане, ако младежът е решил да моли за любов черната жрица, без да знае нищо за законите на Кибела? Все пак те са длъжни да предупредят неофита какво го заплашва. В противен случай това не само е жестоко, но и подло. Таис реши да отиде при главната жрица без покана и да я разпита. Обаче оказа се, че не е толкова просто да се види с нея.

След вечеря хетерата отвори вътрешната врата на квартирата си към дългия коридор, който водеше нагоре към светилището. Тя стигна само до заключената бронзова решетка и почука, призовавайки прикованата вратарка. Падналата в немилост жрица погледна от нишата си, постави пръст до устните си и отрицателно заклати глава. Таис ѝ се усмихна и послушно се върна назад, припомнила си гладкия блясък в очите на осъдената, хлътналите бузи и корем. Тя изпрати с финикийката храна. За-Ашт се забави. Едва след дълги увещания, след като разбрала, че не я подкупват и няма да я издадат, вратарката приела храната. Оттогава финикийката или лично Таис я хранеха два пъти на ден, научили по кое време няма опасност да срещнат служители от храма.

Изминаха няколко дни. В храма сякаш бяха забравили гостенката и Таис си обясни това с разочарованието на главната жрица. Жрицата не бе успяла да покори хетерата и да я привлече да служи на Кибела-Ащорет, не бе успяла също да я заинтересува с тайните на Майката на боговете. Потайността, жестокостта и мъченията предизвикаха

упорита съпротива в душата на Таис. Тя продължаваше да ходи на разходка ту със сипаничавия воин, когато другарите му, неизвестно защо бяха нарекли Онофорбос — магаретар, ту пък лично с началника — лохагоса. Въпреки изкушението Таис само веднъж се осмели да се окъпе в чудното езерце на Първата луна не толкова от страх да не бъде заловена — от това би я спасила бързината на Боанергос, а за да не нанася обида на служителките на Рея. За-Ашт винаги измолваше да съпровожда господарката си и всеки ден ставаше все по-мълчалива. Таис вече бе решила да освободи робинята.

Дните минаваха, а от изток не идваха вести. Далеч нейде в необятните просторни степи и лабиринти от хълмове се бе запилляла войската на Александър. Таис се успокояваше с мисълта, че просто не се е появил удобен случай за писмо. И все пак откъм Ефрат не идваха дори слухове, които по някакъв начин достигаха до войниците.

Таис престана да излиза, не отиваше в храма и почти нищо не ядеше. Често нощем лежеше в безсъница и заспиваше едва на разсъмване. Толкова силна тревога бе необичайна за напълно здравата атинянка. Тя я приписваше на зловещата атмосфера на светилището на Кибела. Ако не бе я предупредил Птолемей, Таис отдавна би напуснала това „убежище“, още повече, че храмът на Рея не беше никакво убежище за никого. Трябваше само да опознаеш по-отблизо нейните служителки, за да разбереш каква съдба очаква „знатната гостенка“ при поражение и гибел на Александровата войска. Малкият конвой щеше да бъде избит внезапно по време на сън от могъщите стражи, а лично Таис щеше да бъде изпратена в долния храм да печели пари за Майката на боговете. При съпротива, то се знае, тук има много места, където е необходим прикован пазач. А пък още по-лошо... Таис настръхна при спомена за тайнствата на Анаитис и тръпки я побиха. Като че в отговор на мислите ѝ от храмовия коридор се донесе слабо припряно почукване на вратата. Таис скочи и се послуша. Тя повика За-Ашт и предпазливо запита, приближила лице до горния праг:

— Кой е?

— Господарке... отвори... в името на... — гласът секна.

Таис и робинята познаха Ликофон. Хетерата се втурна за лампата, а финикийката разтвори вратата. На прага, безсилен да вдигне глава, облян в кръв, лежеше младият воин. Таис вмъкна Ликофон в

стаята, а За-Ашт затвори вратата и по заповед на Таис изтича бързо при македонците.

Ликофон отвори очи, едва се усмихна и тази усмивка на умирация я рязна с непоносимия спомен за смъртта на Менедем.

От лявото рамо на воина стърчеше познатият на Таис кинжал на жрицата на Нощта, забит с безмилостна и твърда ръка чак до дръжката. Кинжалът бе пробил заедно с дрехата и широкото златно огърлие и бе заседнал между звената. Като всяка елинка Таис разбираше от рани. Ликофон не можеше да живее с такава рана, а още повече да пропълзи по дългия коридор, макар и по наклон. Имаше нещо друго тук! Въпреки че кръвта продължаваше бавно да тече изпод кинжала, Таис не се реши да извади оръжието, преди да дойде лохагосът, който като опитен воин беше и хирург, и ветеринар на своя отряд.

Войниците дойдоха незабавно. След финикийката се втурна цяла декада (десетица) с голи мечове и копия. Войниците вдигнаха тесалиеца, положиха го на легло, лохагосът мрачно поклати глава при вида на раната и започна да опипва рамото на Ликофон. Раненият застана, без да отвори очи, а ветеранът изведнъж се ухили радостно.

— Какво, не е ли смъртоносно? — задъхана от вълнение запита Таис.

— Красивият воин е винаги любимец на Афродита! Виждаш ли, кинжалът е ударил тук и ако беше се забил направо, щеше да пронже сърцето. Но Ликофон се е нагиздил, надянал е тежка огърлица. Кинжалът, разкъсвайки едно от звената, се е отклонил към гърба и е минал между ребрата и лопатката. Ако не бе прерязана жила, с такава рана може да се сражава с дясната ръка. Но момчето е загубило твърде много кръв. Пригответи повече вино с топла вода! Дай по-скоро чисто платно.

Без да губи време, лохагосът заповяда на двама войника да държат Ликофон за рамената, изтри дръжката на кинжала от кръвта, хвана я здраво и опирайки се с лявата си ръка на рамото му, със силно и рязко движение извади оръжието. Младежът нададе пронизителен вик, приповдигна се, опулил очи, и отново рухна в безсъзнание върху прогизналата от кръв постеля. Лохагосът притисна краищата на раната с пръсти, натопени в оцет, почисти кръвта около нея и много стегнато я забинтова с ивици от разкъсана ленена стола, като върза ръката към

тялото. Тесалиецът лежеше тихо и безчувствено, мърдайки сухите си почернели устни. По знак на стотника За-Ашт даде на Ликофон вода с вино, което той гълташе на едри глътки. Началникът на войниците се изправи, изтри потта от лицето си и пое чаша вино, която Таис му поднесе. Черпакът започна да обикаля.

— Кой го е наредил така? — Един от войните зададе въпроса, който вълнуваше всички.

Таис се помъчи да обясни обичаите на храма, срещата на Ликофон с черната жрица и очевидно недостатъчните сили на младежа. Възможно тесалиецът да не бе съобразил, че едва неотдавна се бе свързал от раните си.

— Е, виновни са двете страни и никой. Условието си е условие! — каза лохагосът. — Захванеш ли се — изпълнявай, не можеш ли — не се залавяй! А пък той остана жив, магаренцето му недно. Това е радост за мене. Ликофон е добър воин, само че е слабоват по женската част. А пък аз мислех, че момчето обикаля около нея — посочи той За-Ашт.

— Не, не, не! — Финикийката изскочи напред със святкащи очи.

— Я стига, котенце! Щом си се влюбила, мълчи си! — скастри я началникът на войниците.

За-Ашт искаше да отговори, когато изведнъж се разнесе рязко чукане с нещо твърдо по вратата откъм храма.

— Идва потеря! — Кой знае защо, весело се усмихна лохагосът. — Отвори вратата, Пилемен!

Войникът, който бе най-близо до вратата, се подчини. Втурна се цяла група черни жрици с факли, предвождани от една старша, увенчана със златна диадема. До нея вървеше разплакана същата жрица, която беше идвала да повика Таис и бе покорила Ликофон.

— Виждаш ли, Кера, колко кръв има? Не съм го съжалила, аз ударих точно, но не знам какво го е спасило.

— Ти си ударила точно — отвърна вместо старшата началникът на македонците, — но го е спасила златната огърлица, което туй младо магаре надянало за тебе!

— Виждам! — съгласи се старшата. — Оправдана си, Адрастея. Ние не можем да го довършим — тя кимна с диадемата си към македонците, хванали мечовете, — нека отсъди Великата жрица. Но

заради второто си престъпление Ерис трябва да бъде убита. Или, ако искаш, ще я изпратим да извършва обреди в светилището на Анахит!

Едва тогава Таис си спомни за вратарката в коридора и разбра, че ако тя не бе съжалила войника, кръвта на Ликофон щеше да изтече край заключената решетка и той никога нямаше да се добере до нейната врата!

Отзад в сумрака на коридора една от жриците държеше за косите осъдената. Бяха я освободили от веригата и свързали отзад ръцете ѝ. Старшата тръгна назад към коридора, хвърли безразличен поглед към македонците и злорадо се усмихна на ужасния вид на окървавения, пепеляво блед младеж.

— Стой, Кера! — извика Таис, запомнила страшното име на тази още съвсем млада жена. — Дай ми я! — Тя посочи свързаната вратарка.

— Не! Тя се провини на два пъти и трябва да изчезне от живота!

— Ще дам откуп за нея! Определи цена!

— Не е позволено да се оценява животът и смъртта — отказа старшата жрица и изведнъж се спря замислена. — Можеш да дадеш живот за живот — продължи тя.

— Не те разбирам!

— Жалко. Много просто. Аз ще ти дам Ерис, а ти твоята финикийка.

— Невъзможно! Ти ще я убиеш!

— Защо! Тя за нищо не е виновна. Аз мисля така — щом ние губим жрица, паднала недопустимо низко, то ще придобием друга, годна да почне отначало.

— Но убиете ли я, вие все едно ще изгубите, дори да получите замяна — възрази Таис.

— За Великата майка между смърт или живот разлика нямала!

Таис нерешително погледна своята робиня. Тя стоеше бледа като варосана стена, наведена напред и заслушана в разговора.

— Внимавай, За-Ашт, ти искаше да служиш в храма. Сега се представя случай и аз те освобождавам. Не те заменям и не те давам. Следвай само собственото си желание!

Финикийката падна на колене пред Таис, целувайки ръката ѝ.

— Благодаря ти, господарке!

За-Ашт се изправи горда и стройна и добави:

— Идвам.

— Вземи си нещата и дрехите — напомни ѝ Таис.

— Няма нужда! — каза старшата и подтикна финикийката към Адрастея. За-Ашт леко се дръпна, но черната жрица я хвана през кръста и я поведе в тъмнината на коридора. Жриците сториха път и тази, която държеше за косите вързаната, я ритна с крак в гърба. Вратарката влетя в стаята и се просна по лице върху окървавения килим. Вратата хлопна. Настана тишина. Войниците стояха объркани, докато един от тях не вдигна падналата, разряза ремъците на китките и приглади увисналите връз челото ѝ коси.

— Седни, Ерис — ласкаво каза Таис. — Дайте и вино!

— Какви странни имена — възкликна лохагосът: — беда, отмъщение, раздор.

— Аз чух да наричат две други Налия и Ата: демон и безумие — каза Таис. — Очевидно на всички черни жрици се дават страшни елински имена. Така ли е, Ерис?

Вратарката мълчаливо наведе глава.

— Правете носилка, ще отнесем Ликофон — прекъсна лохагосът настъпилото мълчание.

— Трябва да го оставите тук — възрази Таис.

— Не! Главната им началничка може да промени решението. Трябва да отнесем тесалиеца по-далече оттук. Но как да те оставим сама, господарке Таис?

— Аз имам нова прислужница.

— Тя ще те заколи като Ликофон и ще офейка.

— Няма къде да офейка. Тя спаси вече два живота, като излагаше своя.

— Виж ти! Герой момиче! И все пак ще оставя двама стражи на верандата — каза началникът.

Войниците се отдалечиха. Таис затвори храмовата врата с две резета и се зае да почиства изцапаната с кръв стая. Ерис, посъзела се от вцепенението си, помагаше в стъргането и миенето. Без да обръща никакво внимание на свършената си голота, тя на няколко пъти изтича до цистерната за вода и успя да се измие, яростно триейки мръсотията от пребиваването си в нечистата ниша при решетката. Съмна се. Уморена от събитията, хетерата затвори веднага входната врата и дръпна тежката завеса на прозоречната решетка, след това

посочи на Ерис второто легло в стаята, защото постелята на финикийката бе изцапана с кръв.

Таис легна и се изпъна хубаво, като от време на време поглеждаше Ерис, седнала неподвижно на края на леглото, съсредоточено и очакващо втренчена в далечината с широко отворени очи. Сега хетерата разгледа своята нова „придобивка“. „Изглежда, че е меласхрома — чернокожа — мина през ума на атинянката, — не, тя просто е мелайна, много тъмнобронзова, с примес от африканска кръв.“ Черната жрица, без мрежа, без гривни, пояс и нож, се оказа съвсем млада жена с големи сини очи, в които все още тлееше тъмно упорство като у другите жрици. Косите ѝ се виеха на ситни къдри, кръглите бузи изглеждаха нежни като на дете. Само твърде пълните полуотворени устни и очевидният за Таис отпечатък на голяма чувственост в цялото ѝ младо и вече по женски силно тяло говореха, че тази млада девойка наистина е могла да бъде черна служителка на Ноцта и на Великата майка.

Гледайки синеоката тъмнокожа Ерис, Таис си спомни за етиопките със сини очи, които бяха високо ценени в Египет и произхождаха от много далечна страна откъм горното течение на Нил. Възможно беше освободената вратарка да е дъщеря на такава негърка и на мъж със светла кожа.

Атинянката стана, отиде при Ерис и я помилва по гърба. Черната жрица трепна и изведнъж така силно се притисна към Таис, че тя едва не падна и прегърна с ръка Ерис през кръста.

— Ти като че ли си от камък! — учудено възкликна Таис. — Всички ли сте такива?

— Всички! Каменно тяло и медно сърце! — изведнъж каза девойката на завалено койне.

— О, ти проговори! Но имаш сърце на жена, а не на ламя! — каза Таис и целуна Ерис. Жрицата се разтрепера и едва-едва изхлипа. Таис ѝ шепнеше успокоителни думи и я караше да легне и да спи. Девойката посочи вратата, сложила пръст на устните си. Таис разбра, че тя трябва да се промъкне до решетката за някаква много важна вещ, докато там не са приковали друга вратарка. Хетерата и черната жрица безшумно откrexнаха вратата, Ерис се ослуша и се шмугна в непрогледната тъмнина. Тя се върна, старателно затвори резетата. В ръката ѝ блестеше златната дръжка на свещен кинжал на жриците на

Нощта. Ерис коленичи и сложи кинжала в краката на Таис, след това докосна с него очите си, устните и сърцето си. Няколко мига по-късно Ерис вече спеше, свободно проснала се върху покривката, с полуотворена уста. Таис ѝ се полюбува известно време и сама потъна в здрав сън.

Началникът на охраната на Таис излезе прав. Ликофон не загина. Кинжалът на жрицата не бе намазан с отрова, както се страхуваше лохагосът, и дълбоката рана бързо зарасна. Само че след загубата на кръв воинът бе по-слаб и от коте. Върховната жрица не повика Таис и не изиска недоубития воин. Целият град и храмът на Великата богиня бяха сякаш настръхнали в очакване на вести за Александър. Таис заповяда на своя конвой да се готви за път.

— Къде? — запита изненадано лохагосът.

— При Александър!

Но не бяха минали и три дни и всичко се промени. Късно вечерта, когато Таис се готвеше вече да спи и Ерис разчесваше гъстите ѝ къдриви коси, от града се чуха гласове, замяркаха се факли. Таис изтича на верандата по късичък хитониск, без да обръща внимание на северния вятър, който духаше от няколко дни. Бесен тропот от копита се понесе из боровата горичка. Лавина от конници върху тежки партянски коне, вдигнали високо над главите си факли, стигна до дома на Таис. Сред тях бяха и македонците от нейния отряд, които се отличаваха от прашните, обгорени от слънцето пристигнали войници с чистотата си и по това, че бяха възседнали конете още сънени, необлечени. Искрящ от злато конник на белоснежен кон приближи до самите стъпала на верандата.

— Леонтиск, о, Леонтиск! — Таис се хвърли към него. Началникът на тесалийската конница умело я подхвана и я вдигна при себе си на коня, хвърляйки задимилния факел.

— Аз идвам за теб, атинянке! Да живее Александър!

— Победа, нали победа, Леонтиск? Знаех си аз! — Несдържани сълзи, изведнъж се затъркаляха по страните на Таис. Тя прегърна за врата тесалиеца и го обсипа с целувки. Леонтиск я целуна и като я вдигна със силните си ръце, я сложи на рамото. Издигнатата над всички Таис се смееше, а войниците възторжено завикаха, удряйки щитовете си и размахвайки факли.

Грамаден воин с грива червеникави, разпилени от вятъра коси, върху висок сив жребец, видя на верандата недоумяващата Ерис, дойде до оградата и със звънък глас я покани при себе си. Ерис погледна към господарката си, тя кимна с глава и девойката със смел скок се намери в прегръдките на конника. Подражавайки на Леонтиск, великанът постави Ерис на рамото си. Бившата жрица се издигна по-високо от Таис сред наново избухнал възторг.

Тесалийците препуснаха около светилището, крещяха с цяло гърло и размахваха факли под звъна на оръжието, грохота на копитата и щитовете. На покрива на светилището бяха изтичали всички служителки на храма, начело с върховната жрица. Радостна, тържествуваща, Таис успя да долови вълнението, което бе предизвикала сред жриците появата на Ерис върху рамото на воин. Владетелката на храма направи някакви резки движения с ръце и изведнъж верандата опустя. Таис само се усмихна, разбрала разочарованието на господарката, пред чиито очи нейната жертва, осъдена на унижение и робство, носеха като богиня пред храма! Шествието се върна при дома на Таис и двете жени, без да стъпят на земята, внимателно бяха пренесени на ръце у дома им. Тук влезе и Леонтиск, конниците бяха освободени. Само двама приближени останаха навън да чакат.

— И така, победа, мили?

— Пълна и окончателна! Дарий е разбит на пух и прах, огромната му войска е разпиляна. Ние избихме десетки хиляди, докато капнахме от умора и падахме върху труповете, без да изпуснем мечовете и копията от ръцете си. Цяла Персия лежи открита пред нас. Сега Цар на царете е Александър, син на безсмъртните богове!

— Аз едва наскоро разбрах, че само избраник на съдбата, подобен на титаните герой като Ахилес, е в състояние да завоюва Азия.

— Аз пък това го видях! — тихо каза тесалиецът и тежко се отпусна в креслото.

— Ти си много уморен. Можеш да си отпочинеш тук. Ерис ще поднесе вино и орехи в мед с каймак — това е много подкрепителна храна!

— Ще хапна и ще си ида. Опънаха ми палатка в края на горичката, там, където са всичките ми хора.

— Колко са?

— Шестдесет конника, сто и петдесет коня.

— Нима дойде само заради мене?

— Да. След голямото сражение, в което отново се отличиха моите конници, аз лежах два дни като в сън. Александър реши, че имам нужда от почивка и ме изпрати да те взема.

— А той?

— Той пък отива с цялата войска направо към Вавилон.

— И ние ли ще идем там?

— Разбира се. Само ще почакаме да се отморят конете, че аз през целия път препусках, толкова ми се искаше да те видя.

— Отдалече ли?

— Сто парасанга!

Таис без думи благодари на войника с дълга целувка и го запитва:

— Далече ли е Александър от Вавилон?

— Малко повече...

— Ето я Ерис! Яж и пий. Ще пия с теб за победата!

— Подземното царство ли е захванало да ти служи? — запитва Леонтиск, като отпи от виното и разглеждаше новата робиня.

— Тази история е интересна, но дълга. Надявам се, из пътя ще има време да ти я разкажа, а пък аз да чуя за голямото сражение.

— Достатъчно! — увери я тесалиецът, набързо изгълта шепа варени с мед орехи и стана. Таис го изпрати до стъпалата на верандата.

Леонтиск дойде отново след почивката в такова разкошно въоръжение, каквото не е описал и сам Омир. Блестящ от злато, загорелият конник в бяла коприна на чудесен бял кон изглеждаше като полубог. И макар дълбока бръчка да пресичаше челото между веждите му, а ъглите на устата да бяха заобиколени от две бразди, присвитите му очи, светли и безстрашни, се смееха.

— Какъв хубав кон имаш! Като титанида — въплъщение на Левкипа! И как се казва? — възклидаваше възхитената хетера.

— Мелодия.

— Песен! Кой ѝ даде такова красиво име?

— Аз. Помниш ли, има река Мелос, която пее, протичайки по звънтящите камъни. Моята мелодия бяга, като че ли се лее и шурти река.

— Ти си поет, Леонтиск!

— Просто обичам конете! А това е за теб. — Тесалиецът разгъна и подаде на Таис премяна на персийска принцеса. Хетерата не я прие, като каза, че не иска да се облича в чуждоземно облекло и сложи само диадемата от редки камъни, искрящи на слънцето с хиляди светлини. На врата си бе запазила синята огърлица от храма на Рея, а глезените си като за танц украси със звънтящи перисцелиди от електрон с тюркоази.

Тя помоли да ѝ дадат Салмаах вместо Боанергос и ахна, когато видя кобилата си със златна сбруя, с форбея, украсена с едри турмалини, със същия чуден розов оттенък като подарените ѝ флакони на Кибела. Върху потника имаше кожа от рядък звяр с червеникав косъм и черни ивици — тигър.

Кинеподите — краката над копитата на кобилата, бяха украсени с блестящи на слънцето сребърни гривни със звънчета. Салмаах като че ли усещаше красотата на своята премяна и пристъпваше горда, подрънквайки с копитата така, както и приближаващата към нея Таис, чиито гривни на краката звънтяха при всяка стъпка.

Шествие от тридесет войника придружаваше Леонтиск и Таис, които яздеха един до друг по широкия път към главния вход на светилището на Кибела. Тесалийците пееха и Таис ги помоли да удрят щитовете си в такта на бойната песен. Стражите отвориша широко вратите на двете стени като при голям празник. Войнствената кавалкада влезе в първия двор. Тук Таис и Леонтиск слязоха от конете и посрещнати от жреците-копиеносци, се упътиха към вратичка в ниска ограда, която отделяше павирания двор от кипарисовата алея, в чийто край се намираше извит мост и стълба, прехвърлена над градинския басейн направо върху долната тераса. От другата страна на вратичката към тях се приближи гола вратарка. Тя събра в шепа гъстите си коси, потопа ги в сребърна чаша с ароматна вода и поръси посетителите. Внезапно тя извика и закри лице с ръцете си. Таис позна своята финикийка.

— О, Леонтиск! Задръж ги за минутка! — кимна тя към суровите жреци, приближи до За-Ашт и с мъка откъсна дланите от зачервеното и като пурпур лице.

— Вече са те наказали? За какво? Зле ли ти е? Говори бързо!

От несвързано бързите думи Таис разбра, че са накарали финикийката да върши нещо непоносимо, тя отказала, изпратили я в

храма на Анаитис и след втория отказ я поставили тук — вратарка и първа утеха на уморените поклонници.

— Какво е станало в храма на Анаитис? Първата степен на тайнствата ли?

— Да. Те искаха да ме накарат да участвува във втората. — За-Ашт отново закри лице, трепнала от припряното тропане на копията, с които жреците тежко удряха земята.

— Горката! Не ще излезе жрица от тебе! Трябва да те спасявам!

— О, господарке! — В гласа на финикийката сега имаше много повече молба, отколкото в настояванията ѝ да я остави в храма.

Таис не искаше да рискува да задържа повече жреците и тръгна по-нататък. Върховната жрица заедно с жреца ги посрещна не в храма, а на долната веранда — нов знак на почит. Леонтиск ѝ се поклони и подражавайки на Таис, прие да го миросат по челото. След това развърза голяма кожена торбичка, която внимателно носеше лично през целия път, и извика копиеносеца, мъкнещ втора. Върху широко издадения цокъл на храма се изсипа купчина златни и сребърни верижки, гривни, едри скъпоценни камъни, изкусно изковани скъпоценни диадеми. От втората торба с глух тежък звън се изсипаха кюлчета злато.

— Това е само една част. Сега ще донесат още четири таланта — жреците не са свикнали да носят такива тежести.

Върховната жрица въздъхна дълбоко, очите ѝ заблестяха от алчност — наистина дарът на Александър бе царски.

— Ние се грижехме тук за нашата прекрасна гостенка — ласкаво каза тя, надявам се, че е доволна?

— Доволна съм и благодарна, слава на Великата майка — отвърна хетерата.

— Мога ли да направя още нещо за теб?

— Можеш, владетелко на храма! Върни ми моята робиня, финикийката За-Ашт.

— Но ти я замени...

— Да, така е. Но сега я видях на верига при вратата. Тя не се е приспособила към храма.

— И затова изтърпява наказанието.

Таис погледна Леонтиск и той разбра без думи.

— Май че ще върна тези, които носят златото — сякаш разколебан каза той.

— Не ги връщай! — вдигна ръка върховната жрица. — Негодната финикийка не струва и една стотна част. Можеш да получиш обратно опърничавата си робиня.

— Благодаря ти! — поклони се пак Таис и прикрила усмивката си, се сбогува с владетелката на знаменития храм.

За-Ашт, забравила всичко, с вик: „Ти си тук, моя красавице!“, се хвърли към Салмаах, оросявайки шията ѝ със сълзи. Един от войните ѝ даде гиздава хламида и я сложи да седне зад себе си. В същия ред тесалийците излязоха от двора и Таис завинаги напусна обителта на Кибела, Великата майка и Повелителката на зверовете.

ДЕСЕТА ГЛАВА

ВОДИТЕ НА ЕФРАТ

Прашното небе като нажежен бакър бе надвиснало над изгарящата степ. Конният отряд на Леонтиск мина на левия бряг на Ефрат и пое на юг пряко през големия речен завой, успоредно на древния „царски път“ от Ефес към Суза. До устието на реката, която се вливаше на изток в Ефрат, имаше осемстотин стадия. Там ги очакваха големи лодки. По Ефрат можеха да плуват цели кораби, но единствената пречка за плаването бе лъкатушенето на реката. Разстоянието до Вавилон се удължаваше повече от два пъти, но затова пък можеше да се плава непрекъснато по цели денонощия, запазвайки силите на конете, които бяха натоварени също на кораби. Дори и такива запалени конници като, тесалийците се съгласиха с плана на своя началник.

Ликофон още не можеше да участва в конен поход. Другарите решиха да го закарат до Вавилон и намериха кола. Таис заповяда на За-Ашт да придружава тесалиеца. Финикийката стрелна с очи Ерис, изтласкала я от сърцето на господарката. Но Таис прегърна обидената финикийка и ѝ прошепна нещо. Тя пламна, наведе очи и послушно започна да подрежда удобно легло за превозването на младежа.

Таис най-много се безпокоеше за Ерис, жрицата на Кибела яздеше лошо. Сморъцила вежди, Ерис се кълнеше, че няма да изложи господарката си. Като размисли, Таис реши да отстъпи Боанергос на робинята, а тя да пътува със Салмаах. Посъветва Ерис да държи свити краката си посредством ремъците, прехвърлени през плещите ѝ и закрепени на глезените от двете страни. Персийският потник беше покрит с тънка рехава тъкан, която предпазваше разгорещената кожа на ездачката. Островърхите атински шапки срещу слънцето тук не бяха удобни поради вятъра. Жените решиха да вържат на главите си тюрбани от черен плат. Този съвет бяха дали на Таис воините на Леонтиск, приспособили се към зноя на месопотамските равнини. Жегата потискаше дори свикналите със слънцето елини и закалените в

походите македонци. Както винаги приготовленията и неуредиците забавиха тръгването. Отредът потегли, когато слънцето се бе издигнало високо и като разгневен господар се мъчеше да превие в робска покорност неукротимите хора.

Таис на Салмаах и Леонтиск върху своята белоснежна Песен язدهа един до друг. Ноздрите на хетерата се издуваха, вдишвайки горещия и горчив въздух.

Като пуснат на свобода затворник, у Таис напираше дръзка радост. Победа! При Гавгамела Александър бе разбил новите пълчища на Дарий! Идеше и да пее, да се кипри на коня, като го изправи на задните крака, да направи някаква лудория. Сдържайки смеха си, тя слушаше Леонтиск. Началникът на конницата отначало разказваше различни смешни приключения, станали по време на похода към Гавгамела, а после се увлече да описва голямото сражение.

Македонската армия отначало вървяла по мъртва страна. На север равнините на Междуречието били почти безлюдни. Малцината скотовъдци, чергаруващи по този път, или се бяха разбягали, или вероятно бяха отишли в планината, преди да настъпи лятната горещина. Разузнавачите донасяли, че врагът натрупва войска отвъд Тигър. Верен на своята стратегия, Александър побързал да прекоси реката. Минали край полуразрушената Ниневия, един от най-старите градове в цялата Ойкумене. От високите стени шепа хора наблюдавали армията. Сред тях се откроявали с пъстрите си одежди жреците на древните богове. Александър заповядал да не се пипа града. Нищожното му население не представлявало опасност. Страшният враг бил напред. От Ниневия македонците се отклонили още по на север — там имало ридове с добра паша и непресъхнали още ручей чиста вода. Александър се стремял да стигне до течащата от север рекичка, където ще има достатъчно вода да напои цялата си армия. Рекичката се вливала в приток на Тигър, течащ от север на изток. Край този приток Дарий бил събрал своята грамадна армия. Когато македонската войска, движеща се без да бърза (великият пълководец не искал да изморява войниците), приближила рекичката край малкото селище Гавгамела, Птолемей обърнал внимание, че извивката на ниските хълмове на север прилича на предницата на колесница — арбила. Записано в летописите на похода, означението хилядолетия след това ще обърква историците: по южния път на двеста стадии от

Гавгамела, между пустинната равнина и скалите, се намирало укреплението Арбила.

Александър дал три дена почивка на своята армия, изминала вече не една хилядница стадии. Конните разезди довеждали пленници. Разузнавачите донасяли за огромно натрупване на вражеска конница, съгъстила се като облак само на няколко парасаига. Александър не бързал. Той искал да нанесе окончателен удар на цялата персийска армия, а не да преследват по безкрайните равнини отделни нейни отреди. Щом Дарий не разбрал, че е трябвало да даде решително сражение още на Ефрат, щом по примера на прадедите си се надявал на многочислените си пълчища — толкова по-добре. Това сражение щяло да реши съдбата им. Всеки случай — на македонците, защото едно поражение означавало гибел на цялата армия.

— Нима не беше възможно да се отстъпи — запита внимателно слушащата хетера. — Че нали десет хиляди елински воители са се спасили приблизително от същите тия места?

— „Анабазис“ на Ксенофонт ли имаш пред вид? — Тогава гръцките наемници са отстъпвали, без да са били обкръжени от врагове, освен това също тъй многобройни, както персите при Гавгамела.

— Значи, опасността е била голяма?

— Много. В случай на поражение — смърт или робство за всички ни.

Огромното струпване на конница пред лагера на македонците изумило и изплашило и най-опитните войници. В далечината като сиви призраци се мяркали бойните слонове, които македонците за първи път виждали. Блестяла на слънцето позлатената броня и копията на „Безсмъртните“ — личната гвардия на Дарий, яздещи в тясно сгъстен строй на удивително високи коне. По пъстрите дрехи опитните хора разпознавали партяните, согдианците, бактрийците, дори скитите-масагети, дошли отвъд голямата река в Азия Оксос. Изглеждало, че пълчището ще връхлети като буря и под копитата на безбройните коне дръзката армия, осмелила се да нахлуе толкова далече в чуждата страна на границата на степите и лабиринта от хребети, ще намери своята гибел.

Привечер духнал вятър, цялата равнина потънала в мъгла от червен прах и страхът още повече завладял македонците. На военния

съвет Парменион, командир на цялата конница, и другите военачалници замолили Александър да нападне през нощта, когато персийската конница нямала да има надмощие над македонската пехота. Александър отклонил предложението и определил боя веднага след развиделяване, но не преди да се нахранят войниците. Птолемей Подкрепил приятеля си, макар че великият стратег, дори и сам да останел, бил непоколебим. Той си легнал и бързо и дълбоко заспал. По-късно Хефестион разказал на Леонтиск за доводите на Александър. Пълководецът виждал и чувствувал, че страхът все по-силно овладява войниците, но не направил нищо, за да го разсее. Александър показал необичайно за него спокойствие. Той знаел, че човек е най-опасен за врага си именно когато е изплашен, но многогодишната тренировка и военна дисциплина го карат да пази мястото си в редиците на другарите. Армията знаела какво ще стане в случай на поражение. Това заменило на Александър и пламенните речи, и големите обещания.

През нощта, когато хората не чувствуват общата поддръжка, не виждат пълководците, страхът можел да бъде от полза за персите и да разстрои оня отчаян боен устрем, с който се отличавали пехотата и конниците на македонците. Пресмятанията на Александър напълно се оправдали.

Огромната армия на Дарий, неизпробвана в сражения, несплотена от задружни боеве, когато атакувала македонците, създавала в центъра невероятна блъсканица и хаос. Лявото крило на Александър под началството на Парменион, където се сражавал и Леонтиск със своите тесалийци, било притиснато от персийската конница, разкъсано на две и частично отстъпило до временните укрепления на македонския лагер. Два пъти Парменион молил за помощ, Александър не се отзовал. Леонтиск усетил, че идва краят. Тесалийските конници, решили скъпо да продадат живота си, се сражавали отчаяно, отбивайки натиска на кавалерийските сили на персите. Яките широкогръди тесалийски коне яростно хапели степните коне, блъскали ги и ги удряли с копитата си. В това време в центъра на сражението при страшна суматоха македонската пехота — фалангата, стъпка по стъпка напредвала и се врязвала като клин в масата на противника, толкова плътна, че Дарий не могъл да използва нито слоновете си, нито колесниците си със сърповидните ножове, предназначени да покосяват

враговете при бърз ход. Александър също не могъл да вкара в боя своята тежка конница — хетайрите — и вече възседнал Буцефал, което обикновено означавало атака, бил принуден да изчака без да отговаря на призивите на Парменион.

Най-после фалангата сполучила дълбоко да се вреже в центъра. Леката персийска конница отстъпила надясно и в образувания пробив ударили хетайрите. Те разгромили „Безсмъртните“ и пак, както в битката при Исос, вече били съвсем близко до обкръжението на персийския цар.

Аргироаспидите, Сребърните щитове, оправдавайки бойната си слава, в галоп връхлетели върху отслабналия персийски строй. Отбрани хора, всички изключително силни, щитоносците стремително ударили противника с щитовете си. Персите разстроили своя строй, открили незащитените си страни за мечовете на македонците.

Дарий, като видял пробива на хетайрите, препуснал с колесницата си далеч от центъра на боя. След него обърнали гръб и „Безсмъртните“. По фланговете сражението продължавало с неотслабваща ярост. Александър с част от хетайрите си пробил път до Парменион на лявото крило и веднага подобрил положението на тесалийската конница на Леонтиск. Рамо до рамо с необуздания в боя Александър Леонтиск притиснал и отблъснал противника.

В облаците прах никой не забелязал постепенното отстъпление на персите. Изведнъж всички те се втурнали да бягат. Конницата бяга много по-бързо от пехотата. Някъде на десния фланг тракийци и планинците агриани на Александър все още се сражавали с налитащите согдианци и масагети, а главните сили на персите вече бягали на югоизток покрай лявото крило на македонската армия. Александър заповядал на Парменион и Леонтиск като най-изморени от боя да останат на бойното поле да прибират ранените и плячката, а сам с част от резерва се спуснал да преследва бегълците. Изтерзаните от страшната битка войници имали сили да ги гонят само до реката. Пълководецът лично спрял потерята, която, макар и да не унищожила отстъпващите, все пак ги накарала в паника да захвърлят всичко, което малко или много тежало на конете. Военната плячка се оказала по-голяма, отколкото при Исос. Освен ценностите и оръжието, дрехите, палатките и великолепни тъкани македонците за първи път пленили

бойни слонове, колесници със сърповидни ножове, шатри от бяло кече, богато украсени със сребро.

След петчасов отдых без да даде време да се отпразнува победата, Александър се устремил на юг, Като заповядал на Парменион да го следва с целия огромен обоз и пленниците. Тогава Леонтиск припаднал от изтощение. Но Дарий не тръгнал на юг към големите градове на царството си, а избягал на североизток в планините. Повторно Александър попаднал на изоставената му колесница и оръжие, но не тръгнал да го преследва из лабиринта планински вериги и клисури, а свърнал на юг към Вавилон, Суза и Персеполис, дал на армията няколко дни почивка и разпределил плячката. Изпратили Птолемей с отряд за разузнаване и тогава той помолил Леонтиск да изпрати някого за Таис.

— Парменион искаше да ме остави на почивка в лагера на ранените, но аз сам дойдох!

Таис се приближи. Конниците допряха колене. Прегръщайки могъщите рамене на Леонтиск, тя го притегли към себе си за целувка. Началникът на, конницата бързо се озърна и леко се смути, срещнал шеговитата усмивка на атинянката.

— От Ерис ли се страхуваш?

— Смешно е, но ти си права! Погледът ѝ е така втрепен и безсърдечен, че в душата ти се поражда нещо такова, което не е страх, но...

— Кажи си: опасение — засмя се Таис.

— Точно така! Не се страхувам от кинжала в прическата ѝ и от изящното ножче за разпаряне на корем, което тя крие в гривната си, страхувам се от нея самата.

— А аз се страхувам само, че тя ще се умори от пътуването на кон, с което не е свикнала.

— Ти винаги се грижиш за робините си повече, отколкото те за тебе!

— А какво друго да правя? Аз искам те да не ми са чужди. Нима може да ме докосват зловни пръсти и да ме гледат очи с ненавист?

Това ще ме поболее и направи нещастна. Та хората живеят в моя дом, знаят всеки час от моя живот!

— Ти казваш — хора! А много други елинки биха казали: варвари, и биха предпочели да общуват с тях чрез остен, пръчка, та

дори и камшик.

— Ти лично би ли опитал камшик върху Хезиона?

— Разбира се, не! Хезиона е знатна елинка и много красива. Дотолкова, че не би принудила дори и не така добра господарка като тебе да я изтезава.

— Че ти какво знаеш за достойнствата на другите, да речем, например на тази Ерис?

— Ще съсипе гърба на Боанергос, тогава...

— Няма! Ерис се закле да седи както трябва.

— Ще се измори, пътят е дълъг!

— Аз я наглеждам. Но разкажи ми още за сражението! Ако добре съм разбрала, грешката на Дарий е, че той ви е нападнал едновременно с всичките си сили. Персийската армия толкова много се е скупчила, че не е могла да се сражава както трябва. Ами ако не бе постъпил така? Как щеше да се развие сражението?

— Сигурно зле за нас. Но аз не съм Александър, той би намерил изход от всяко положение. Макар... — Леонтиск се замисли.

— Какво искаш да кажеш?

— Спомних си един случай. При Александър винаги довеждаха пленените вождове и началници. Той разговаряше с тях чрез преводач, разпитваше ги предимно как преценяват поражението си. Млад масагет, предводител на скитската конница, вързан и въпреки раната си отговори кратко на Александровия въпрос: персите си платиха за неумението да воюват!

„А ти би ли съумял?“ — с любопитство запитал победителят.

„С моите сили от петстотин конника е смешно и да се помисли такова нещо! Но ако имах половината от царската войска, аз щях да свърша с тебе за два-три месеца.“

„По какъв начин?“

„Бих въоръжил конницата си с тежки лъкове. Бих засипал твоята пехота със стрели, без да се доближавам на разстояние до удар с копие. Отряди за прикритие щяха да отблъскват конницата ти, която е седем пъти по-малка, аз пресметнах.“

„А какво би могъл да направиш с щитоносната пехота?“ — строго и сурово запитал Александър.

„Когато тя е в строй — почти нищо! Малко мога да й навредя и така малко по малко, ден след ден, месец след месец. Но тя не може

вечно да бъде в строй. Не знам, едва ли твоята пехота би могла да се спаси отвъд Ефрат, без да е завързала голям решителен бой.“

Александър помълчал и запитал с нарастващ гняв:

„Така ли воювахте вие с персите преди двеста години, когато убихте техния цар Кир?“

„Аз не знам. Ако ти лично мислиш така, толкова по-добре“ — гордо отвърнал масагетът.

Александър много внимателно разглеждал скита и най-последно казал, обръщайки се към обкръжилите го началници:

„Той е умен и смел и затова е много опасен! Но той е същинско дете! Кой разкрива опасна тайна, изправен вързан пред победителя! Убийте го незабавно!“

— И убиха ли го? — тихо запита Таис.

— В същия миг! — отговори Леонтиск.

Дълго време яздиха мълчаливо. От време на време Таис се обръщаше да види Ерис, ритмично полюляваща се на раванията встрани от войниците, които тя отбягваше. Природата покровителствуваше любимката на Афродита. Към пладне небето се покри с мъглива пелена, която не обещаваще дъжд и не позволяваше на слънцето да свирепствува и да накаже пътниците заради късното им тръгване.

В зелената тревиста долинка, на тринадесет парасанга след преминаването на реката, разпънаха за Таис лека шатра. Войниците, разседлали и спънали конете, се разположиха както им падне, постлаха хламидите си направена земята, без да се плашат от скорпиони и големите подскачащи паяци-фаланги, от които Таис се отвращаваше и в Елада, където те са много по-дребни.

В шатрата хетерата започна да се съвзема от дългото пътуване. От друсация тръст на Салмаах бяха я заболели краката, отвикнали от напрежение. Влезе Ерис, носеше вода за измиване. Тя се държеше така изправена, че напомни на Таис девойките от Празника на Делвите, чествуван в Атина на втория ден от Антестерион — Празника на цветята. Досетливата атинянка, доловила нещо нередно, заповяда на Ерис да се съблече и ахна. Нежната кожа от вътрешната страна на бедрата ѝ беше отекла и протрита, глезените и коленете ѝ бяха подути, а палците на краката кървяха от търкането в потника на коня. Девойката едва стоеше на крака. Тя отстъпи само пред категоричната

заповед на господарката си, подаде ѝ съда с вода и се отпусна на постлания за нея килим.

— Не се страхувай, господарке, гърбът на коня е невредим!

— Затова пък ти си се осакатила — сърдито каза Таис и излезе, за да намери из нещата си лекарства и нещо за превръзка. Целебният египетски мехлем премахна болките. Ерис заспа веднага. Таис се изми и освежена, тръгна към малкия огън, където вече се бяха разположили Леонтиск заедно с лохагоса и старшите десетници в очакване на цвъртящото върху жаравата печено. По нейна молба доведоха Боанергос. Тесалийците внимателно огледаха гърба на коня. Ерис бе удържала на думата си, но за Таис бе очевидно, че втората половина от пътя девойката не ще понесе или ако издържи, като има пред вид огромната ѝ физическа и душевна сила, ще повреди хубавия кон. Хетерата реши да настани Ерис в една от колите, които трябваше да догонят отряда през нощта. Когато атинянката влезе в палатката, Ерис се събуди. Таис ѝ каза, че оттук ще я извозят заедно с За-Ашт. Черната жрица не каза нищо, но отказа да яде. Хетерата заспа здраво и безгрижно, както отдавна не бе спала. Разбуди я Леонтиск, който я викаше на закуска — къс солено сирийско сирене и шепя много вкусни, почти черни фурми. Конете бяха малко по-надалеч, вече заюздени и покрити с потници. Край колите хората още спяха и Таис не събуди финикийката. Потърси с очи Ерис и като не я видя нито при конете, нито при колите, учудено запита Леонтиск не е ли виждал робинята ѝ. Вместо началникът на конниците, отговори лохагосът с усмивка:

— Онази черната каза да не те безпокоя без време. Тя моли да ѝ простиш, но не можела да понесе позора: да пътува в кола заедно с финикийката!

— И какво е направила? — разтревожи се Таис.

— Не се страхувай за нея, господарке. На такава фармакис (вещица) нищо няма да и се случи. Тя просто побягна нататък и сега е вече далече.

— Кога ти каза?

— Към средата на първата нощна стража. Приблизително преди шест часа.

— Артемида агротера! Сама през нощта по безлюдната пътека сред чакали и хиени! И то съвсем съсипана от язденето през деня?!

— Нищо няма да се случи на твоята негърка! Как само побягна! Гледах подире ѝ — тича не по-зле от кон!

Леонтиск се разсмя. Таис замислено хапеше устни, овладяваше се и изведнъж облекчено избухна в смях, кой знае защо, уверена, че приключенията на Ерис ще свършат добре.

И наистина те настигнаха бегълката само на два парасанга от крайната цел на пътуването. От ниския стръмен склон, откъдето започваше слизането в широката долина на Ефрат, Таис видя в далечината бягащата Ерис. Белият хитониск над коленете — нейната единствена дреха — се развяваше от вятъра, увитата ѝ в черна тъкан глава бе гордо вдигната. Черната жрица плавно се поклащаше и много добре личеше, че знае правилата на равномерното продължително бягане. Таис съжали, че не е видяла как бяга през нощта при късната луна, приличащи на безстрашна богиня, на самата Артемида. Леко суеверно отношение към нейната нова прислужница обхвана хетерата.

Таис и Леонтиск бързо настигнаха Ерис и ѝ заповядаха да възседне Боанергос. За една нощ и половин ден Ерис бе пробягала към четиринадесет парасанга и странно, вчерашните ѝ рани бяха зараснали и едвам се забелязваха. Тя бе успяла да си отпочине към четири часа под храст раkitовици, преди да я достигнат конниците и само протритите сандали показваха какъв път бе изминала.

Таис толкова се зарадва, че прегърна черната жрица, която не отвърна на ласката ѝ, само странен трепет премина през цялото ѝ здраво, разгорещено тяло.

На определеното място лодките чакаха конниците. „Какви лодки са това — цели кораби! — помисли Таис. — Неугледни плоскодънни съоръжения.“ В най-голямата свободно се помещаваха дванадесет коня. Леонтиск реши да вземе със себе си своите коне и конвоя с конете. Лохагосът с останалите конници потегли без багаж по брега, за голяма радост на суровия стотник, комуто бе омръзнало да надзирава ранените. На носовата палуба в челната лодка поставиха един до друг леки навеси за Леонтиск и Таис.

— Не може ли да настаниш твоята богиня на раздора по-далече? — насмешливо запита Леонтиск, прихващайки през кръста атинянката, която следеше натоварването на своите коне.

— Не може! Тя няма да отиде на кърмата, където са конярите и лодкарите.

— Ами ако поискам да те целуна? Ще ме убие ли?

— Можеш скришом — посъветва го Таис.

Три дни лодките плаваха покрай непрекъснати градини, обгърнали с широка ивица бреговете на реката. Но градините на Вавилон смаяха дори и изпитаните ветерани. По покривите на цели квартали се извисяваха дървета, а високо над реката се издигаха улици и площади. Знаменитите висящи градини на Семирамида!

Леонтиск заповяда да се разтоварят на търговското пристанище извън петте редици на градските стени. Застоялите се в лодките коне нетърпеливо удряха копита, искаха да се раздвижат, а атинянката и тесалиецът препускаха около една парасанга, докато конете им се успокоят и можеха вече да вървят ходом из препълнените с народ улици.

Те влязоха в града по Акадския път през двойната врата на Ищар (хетерата видя в това щастливо предзнаменование), кулите на която бяха облицовани целите със сини плочки. Изображения на дракони се редуваха с изображения на дългоноги диви бикове от жълти и бели кахли, които украсяваха блестящата на слънце синя повърхност. Правият път на процесиите от бели и червени плочи, широк петнадесет лакти, водеше към Есагил, някогашния свещен вътрешен град, където се намиреше храма на Мардук — главният бог на Вавилон. Огромната кула Етеменанки закриваше храма за Таис, кулата, много повредена от годините, но все още прочута по цялата Ойкумене, се състоеше от седем, разноцветни етажа на стъпала, увенчана от малък син храм. Тя господствуваше над целия град, като че ли напомняше на всеки жител, че вечно будното око на бога го гледа от височина двеста лакти.

Вдясно се намиреше просторен дворец, сега необитаван от никого и западнал, по-нататък зад стените — втори дворец, а отляво малките градини на Семирамида върху високи арки, също тъй стъпаловидни, както почти всички постройки на Вавилон. Учудваше обилната зеленина, макар и далеч от реката. Край южната стена на двореца течеше дълбок канал, но за да се поливат високо разположените градини на стария град, бяха нужни хиляди и хиляди роби. Наподобяваше на Египет. Обаче там старите насаждения край погребалните храмове на царете и древните дворци отдавна бяха загинали под пясъка. Само големите и богати храмове, които владееха

много роби, имаха още големи градини на недостъпни за разлива височини. Цялата останала зелена украса на египетските градове растеше в низините ма равнището на Нил. Тук във Вавилон още бе запазена старата уредба, може би поради теснотата на града, за разлика от Египет. Във всеки случай кулата Етеменанки направи на хетерата много по-голямо впечатление, отколкото градините на легендарната царица.

Изпратеният напред конник се върна на запенен кон с известието, че Птолемей е потеглил за Суза, а главните военачалници са се настанили в дворците на Стария град. Леонтиск се зарадва. Таис му бе обещала да уреди малък симпозиум, за да отпразнуват края на дългото пътуване.

Пътят на процесииите се изпълни с тесалийци, които посрещаха своя началник. Таис и Леонтиск тръгнаха сред тяхното множество, отминаха голяма синя стена, украсена с глазурени релефи на лъвове с бели и червени гривни, пресякоха няколко шумни улици и като завиха надясно през свещения град, отново стигнаха до брега на Ефрат.

Тук имаше плаващ мост, който съединяваше Стария град, източната половина на Вавилон, със западната — Новия град с по-малко храмове, вътрешни стени и укрепления, с още повече зеленина. В северната му част между вратата Лугалгири и реката се намери прекрасна къщичка сред сенчеста градина, която приюти Таис. Скоро пристигна Ерис с всички вещи, а малко след това дойде За-Ашт. Таис със своето умение да се нарежда бързо намери добър коняр (градинарят живееше в къщата), робиня, която умееше да готви приятно по елински вкус, и вечерта танцува за своите тесалийци на импровизирания симпозиум.

Мълвата за появата във Вавилон на знаменитата атинска хетера се разнесе мълниеносно. Любопитни започнаха да обсаждат къщата край Лугалгири, като че ли нямаше война, като че ли в града не се намираще чужда победоносна армия. Леонтиск се видя принуден да изпрати войници да охраняват вратата от нахалните вавилонци. Приказките за военното могъщество на македонците и непобедимостта на божествения Александър се разпространяваха все по-надалече. Суза, закъдето бе потеглил Птолемей, и дори намиращият се по-далече на север Екбатана — лятната резиденция на персийските царе и една

от главните съкровищници, се покориха, като се предадоха без бой и връчиха всички ключове на Александровите пратеници.

Въпреки есента горещината достигаше до Вавилон с ветровете от необятните простори на Персия и каменистите плата на Сирия, Елам и пустините при Червено море. Нощите тънеха във влажна задуха. Но Таис особено се уморяваше от скритата вражда между слугините — тя винаги искаше мир и спокойствие у дома си. Добре че финикийката безгранично се страхуваше от „магьосницата“ и не смееше да показва дивата си ревност открито.

Постепенно робините разпределиха задълженията си. За голяма радост на За-Ашт Ерис ѝ отстъпи непосредствените грижи за Таис, а тя се нагърби с грижата за дома, конете и охраната на господарката си. Последното, въпреки протестите на Таис, тя считаше за свое най-голямо задължение.

Финикийката призна, че Ликофон, младият войник от отряда на Леонтиск, иска да я откупи от господарката ѝ, щом като свърши войната и си тръгне за родината. Тогава те щели да встъпят в брак. Таис се усъмни дали има епигамия между Финикия и Тесалия и с почуда узна, че законността на браковете обхваща цялата нова империя на Александър и съюза с елинските градове-държави. Великият пълководец продължаваше да се нарича техен върховен стратег, докато фактически царуваше.

— Ти мечтаеш да ме напуснеш, — полушеговито укоряваше Таис робинята си, — а защо се ядосваш на Ерис?!

— Аз никога не бих се разделила с теб, господарке, но Ликофон е прекрасен и ме обича. И ти винаги си освобождавала робините си при омъжване...

— Освобождавала съм ги — съгласи се Таис, леко намръщена. — Афродита не ми позволява да ги задържам. А пък ми е мъчно — та аз също свиквам и се привързвам!

— И към мене ли, господарке? — внезапно запита Ерис, подреждайки току-що донесените цветя от градинаря.

— И към теб, Ерис.

Сините очи под мрачните вежди изведнъж просияха. Необичайно изражение преобрази лицето на черната жрица, мярна се и изчезна.

— И ти също ще ме напуснеш за любов и семейство! — усмихна се Таис с желание да подразни странната робиня.

— Не — равнодушно отговори Ерис, — мъжете ми омръзнаха в храма. Единственото, което имам в този свят, си ми ти, господарке. Никога не ще тичам подир любовта както За-Ашт.

— Слушали сме ги тия приказки! — стрелна с черни очи финикийката.

Ерис величествено сви рамене и излезе.

През една особено гореща нощ Таис пожела, да поплува в Ефрат. От градината през тесен проход между слепи глинени стени една пътечка водеше към малък пристан. Таис отиваше там, придружавана от Ерис, но строго ѝ забрани да се къпе заедно с нея: дъщерята на юга можеше жестоко да се простуди. Ерис леко се наплискваше, послушно излизаше и търпеливо чакаше господарката си в нощната тишина на спящия град, нарушавана само от кучешки лай и избухвания на шумни гласове на някоя весела компания, които ясно достигаха по влажния речен въздух.

Когато едва-едва прохладната вода смъкваше отмалата от горещата нощ, Таис чувствуваше как се възвръща обичайната ѝ енергия. Тогава тя плуваше, борейки се с течението, към Стария град, изкачваше се по стъпалата на някакъв забравен храм или малък дворец и седеше, наслаждавайки се на самотата, надеждно скрита от мрака на глухата безлунна нощ. Мислеше за Александър, който живееше някъде наблизо в южния дворец на Стария град, за Птолемея, който може би в този момент кротко спи из пътя. Три хиляди стадия пясък и блата отделяха загадъчната Суза от Вавилон. Птолемея трябваше скоро да дойде. Таис научи от Леонтиск, че е дадена заповед цялата армия да се готви за поход неизвестно за къде.

Атинянката мечтаеше по-подробно да се запознае с Вавилон — един много стар град, който никак не приличаше на Атина и на Мемфис. Скоро армията ще тръгне на изток, а с нея и войниците, с които е препълнен сега Вавилон. Приветствуват я на всяка крачка, когато познаят приятелката на своя вожд, другарката на Птолемея, любимата „богиня“ на Леонтиск. Още на втория ден от пристигането ѝ във Вавилон, когато Таис вървеше по Пътя на процесите към храма на Ищар, срещна отряд от аргироаспиди — Сребърните щитове. Началникът позна атинянката, впрочем бяха я запомнили и други

войници още от стана на Александър край Тир. Таис не успя да се опомни, когато я обкръжиха, поставиха я върху събрани един до друг щитове и разбутвайки тълпата, за чудо на вавилонците тържествено я понесоха по Пътя на процесииите към храма. Разтревожената Ерис се втурна да я догони. Като пееха хвалебния химн на Харитите, донесоха кискащата се Таис до входа на светилището на Ищар и я спуснаха, преди изплашените служителки на богинята да успеят да затворят решетката.

Естествено от посещението на храма нищо не излезе. Хетерата се тревожеше: дали не се е разгневила богинята?

На другия ден тя се опита с жертва и молитва да убеди богинята, че съвсем не смее да съперничи с нея, а поклонението на мъжете е обичай в Елада, където женската красота се цени най-много от всичко на света... „На хълмистата Фтия в Елада, славна с красиви жени...“ — спомни си тя някога скъпия за нея стих от поемата в безкрайно далечната Атина.

Аргест, източният вятър, повя над покривите на Стария град. Зашумяха крайбрежните алеи, едва чуто заплиска водата в долното стъпало на стълбата. Таис скочи в тъмните води на реката. Изведнъж тя дочу плавните отсечени пляскания на силен човек, който умее добре да плува. Хетерата се гмурна с намерението под водата да излезе в средата на талвега и като го премине с второ гмуркане да отиде до заливчето, където бе тръстиковото пристанище, и я чакаше търпеливата като хищник Ерис. В дълбочина водата се оказа въз студена. Таис преплува по-малко, отколкото възнамеряваше, издигна се на повърхността и чу тихото: „Спри, кой си?“, казано с такава заповедна сила, че атинянката замря. Гласът не бе висок, но дълбок и могъщ като приглушено ръмжене на лъв. Не може да бъде!

— Защо мълчиш? Да не си посмяла пак да се гмуркаш!

— Ти ли си, царю! Ти, сам нощем в реката? Това е опасно!

— А за теб не е ли опасно, безстрашна атиняanko? — каза Александър.

— Кому съм нужна аз? Кой ще ме търси в реката?

— В реката ти не си нужна никому наистина! — разсмя се великият пълководец. — Плувай насам. Нима само ние с теб сме измислили този начин за почивка? Сигурно!

— Може би просто другите плуват по-лошо от нас — каза Таис, приближавайки се към царя по гласа му, — или пък се страхуват от нощни демони в чуждата страна.

— Вавилон е бил град на древно магьосничество дълго време преди персийските царе. — Александър протегна ръка и докосна прохладното рамо на хетерата. — За последен път те видях гола единствено на симпозиума, където ти порази всички ни с амазонския танц.

Таис се обърна на гръб и дълго гледа царя, като едва движеше разперените си ръце и беше скупчила на гърдите си сноп от тежките си черни коси подобно на водорасли. Александър сложи отгоре ѝ своята длан, от която струеше топла сила.

— Остани поне веднъж на свобода, царю — като помълча, каза Таис, докато течението на реката ги отнасяше към моста.

— С тебе ли? — бързо запита Александър.

— И само с мене. После ще разбереш защо...

— Ти умееш да разпалваш любопитство — отговори завоевателят на Азия, като я целуна, при което и двамата се намериха под водата.

— Да плуваме при мен! — заповяда Александър.

— Не, царю! При мен! Аз съм жена и трябва да те посрещна спретната и вчесана. Освен това теб в двореца те дебнат много очи, които не всякога са добри. А при мене е тайна!

— И ти самата си тайна, атинянке! Толкова често излизаш права, като да си мъдра пития, а не покорителка на мъже!

Те навреме се отбиха от течението, което ги носеше към подвижния мост, и доплуваха в тихото заливче, където замечтаната в звездите Ерис скочи със съскане и бързина на дива котка.

— Ерис, това е царят-победител! — бързо каза хетерата. Девойката преви колене в почтителен поклон.

Александър се отказа от предложеното наметало, мина през пролуката и градината, без да се облече, и влезе в слабо осветената предна стая с цялото великолепие на могъщото си тяло, същински Ахил или друг прекрасен герой от древността. Край стените по вавилонски обичай бяха разположени удобни лежанки. Таис нареди на двете прислужници да избършат, да намажат с благоуханни масла царя и да го вчесат, което бе изпълнено с вълнение. Атинянката отиде в

спалнята си, хвърли върху широкото ложе най-скъпоценната си покривка от мека светлосиня вълна от тавърски кози и скоро се яви пред царя с целия блясък на своята удивителна красота — в прозрачен светлосин хитон, с тюркоазен венец стефанос във високо вчесаните си коси, с огърлицата от прозрачен изумруд, която бяха й дали в храма на Кибела.

Александър се привдигна, отстранявайки За-Ашт. Хетерата направи знак на двете робини да излязат.

— Искаш ли да ядеш? — запита тя, отпускаяки се на дебелия килим. Александър отказа. Таис донесе луксозна персийска кана с вино, смеси го с вода и наля два походни потира от зелено кипърско стъкло.

Александър, с привичната му бързина, вдигна чашата, като разля малко вино.

— За Афродита! — тихо каза той.

— Почакай, царю, за миг! — Таис взе от подноса флакона със запушалката от розов турмалин, украсен със звезда — това за мен — шепнеше тя, отливайки три капки в своето вино, — а това за тебе — четири...

— Какво е това? — без страх, но с любопитство запита македонецът.

— Дар от Майката на боговете. Тя ще ти помогне да забравиш днес, че ти си цар, владетел и победител на народи, ще снесе бремето което ти носиш, откакто си снел щита на Ахил в Троя!

Александър втренчено гледаше Таис, тя му се усмихна с онзи недоловим оттенък на превъзходство, който винаги привличаше царя. Той вдигна тежкия стъклен съд и без колебание изпи парещото и тръпчиво питие. Таис наля отново и пиха повторно.

— Почини си малко! — Таис заведе Александър във вътрешната стая и той се просна на необичайната за жена постеля с дюшек от леопардови кожи.

Таис седна до него, сложила гореща длан на рамото му. Мълчаха чувствувайки непреодолимата сила на Ананке (съдбата), която ги привличаше един към друг.

Таис усети познатото й пламване, което течеше нагоре по гърба, разливаше се по гърдите и корема й. Да, това бе то, страшното биле на Рея-Кибела! Но този път тя не се изплаши.

Ударите на собственото ѝ сърце отекнаха в главата на хетерата като удари на Дионисиеви дайрета. Съзнанието ѝ започна да се пречупва, пускайки на свобода една друга Таис, не човешко същество, а първобитна сила, отделна и същевременно непостижимо обладана от всички до крайност изострени чувства. Таис застана, изви се като дъга и подхваната от силните ръце на Александър...

През плътната пелена на съня Таис чуваше неясен шум, съдържани възклицания, далечно чукане. Александър отвори очи и бавно се привдигна на лакът. Гласовете се чуваха все по-високо. Леонтиск, Хефестион, Черният Клейт — хетерата ги позна всички. Другарите и охраната на царя замряха на прага, не смееха да влязат в къщата.

— Хефестионе! — внезапно високо повика Александър. — Кажи на всички да вървят по дяволите. И ти също! Да не сте посмели да ме тревожите, даже и Дарий да е потеглил срещу града!

Бързи стъпки по стълбата бяха отговорът.

Великият пълководец се опомни едва късно вечерта. Той се протегна, въздъхна дълбоко, тръсна глава. Таис бързо излезе от стаята и се върна с куп дрехи, които мълком сложи пред царя.

— Моите! — учудено възкликна Александър. — Кой ги донесе?

— Те! — кратко отвърна Таис, мълчалива и съсредоточена, подразбирайки довтасалите на разпенени коне другари на македонца, които препускали из целия град да търсят своя цар.

Ерис и За-Ашт бяха успели да разкажат за страшната тревога, вдигнала се сутринта, когато Александър не се върнал от къпането!

— Как са могли да ме намерят тук? — недоумяваше Александър.

— Леонтиск се досетил. Той знаел, че аз се къпя нощем в Ефрат, чул, че ти също плуваш в реката...

Александър тихо се разсмя.

— Ти си опасна атинянка. Твоето име и смъртта започват с една и съща буква. Чувствувах колко е леко да се умре в обятията ти. И сега аз целият съм много лек и като че ли прозрачен, без желаниа и грижи. Може пък да съм вече и сянка в Аид?

Таис вдигна тежката царева ръка и я притисна до гърдите си.

— О, не, в теб има още много плът и сили! — отговори тя, присядайки на пода до краката му.

Александър дълго я гледа и накрая каза:

— Ти си като мен на бойното поле. Същата свещена сила на боговете те изпълва. Божественото безумие на напрежението. У теб няма начало на предпазливост, което пести живота...

— Само за теб, царю!

— Толкова по-зле. Аз не мога. Един път си позволих да бъда с теб и цяло денонощие е заличено от моя живот!...

— Аз те разбирам, не говори нищо, мили — за първи път Таис нарече така царя, — бремето на Ахиловия щит!

— Да! Бремето на този, който е намислил да опознае пределите на Ойкумене!

— И това помня — тъжно каза Таис, — повече не ще те повикам, макар и да бъда тук. Само че и ти не ме викай. Веригите на Ерос за жените се изковават по-бързо и държат по-яко. Обещава ли?

Александър стана и като перце вдигна Таис. Притисна я до широката си гръд и я държа дълго така, после изведнъж я хвърли на леглото. Таис седна и навела глава, започна да заплита обърканите си коси. Внезапно Александър се наведе и вдигна от леглото златната верижка със звездата и буквата „мю“ в средата.

— Дай ми го като спомен за това, което стана — помоли царят. Хетерата взе пояса си, замисли се, после целуна украшението и го даде на Александър.

— Аз ще заповядам на най-добрите златари във Вавилон за два дни да ти направят друга. От скъпо червено злато и звезда с четиринадесет лъча и буквата „кси“.

— Защо „кси“? — метнаха се нагоре в почуда дългите мигли на Таис.

— Запомни. Никой освен мен не ще ти обясни. Древното име на реката, в която се срещнахме, е Ксаранд. В любовта ти си като меч — ксифос. Но да бъде с тебе мъж, то е епи ксирон ехестай, като върху острие на бръснач. И трето: „кси“ е четиринадесетата буква в азбуката...

Очите на атинянката се сведоха под дългия поглед на царя, а побледнелите ѝ страни поруменияха.

— Посейдоне земедържецо! Колко съм гладен! — изведнъж каза Александър, като гледаше с усмивка притихналата хетера.

— Е, да вървим, всичко е готово! — трепна атинянката. — После ще те изпратя до южния дворец. Ти ще тръгнеш с Боанергос, а аз на

Салмаах...

— Не бива. Нека дойде с мен един от твоите пазители — тесалийците.

— Както искаш!...

... Усамотила се в спалнята си, Таис излезе едва надвечер и заповяда на Ерис да ѝ донесе киури от запасите, които бяха направили с незабравимата Егесихора още в Спарта.

Ерис протегна ръка и леко докосна с горещи пръсти китката на атинянката.

— Не се трови, господарке — каза черната жрица.

— Какво знаеш ти за това? — тъжно и убедено отвърна хетерата.
— Когато става така, то Гея е неумолима. А аз нямам право да си позволя да имам дете от бъдещия господар на Ойкумене.

— Защо, господарке?

— Коя съм аз, та родения от мене син да стане наследник на велика империя? Освен плен и ранна смърт той нищо не ще получи от съдбата, която си играе с всеки, който таи мисли за бъдещето, все едно дали са тъмни или светли.

— Ами момиче?

— Не трябва божествената кръв на Александър да изпита жестоката женска съдба!

— Но дъщерята сигурно ще бъде прекрасна като самата Афродита!

— Толкова по-зле за нея.

— Не се страхувай, господарке — променяйки тона си твърдо каза Ерис — нищо няма да имаш. И не пий киури.

— Откъде знаеш?

— Знам. Всички ние сме посветени в древната наука на Кибела за тайното влияние на луната върху човека. От нея зависи всичко в тялото на жената. Ти нищо няма да имаш — срещнала си се с царя точно в такова време, когато всичко е позволено.

— Защо ние, обучавани във всичката мъдрост на женското изкуство, не знаем това? — Изумена, Таис дори подскочи.

— Защото тази наука е тайна. Не бива да се освобождава жената от властта на Гея-Кибела, иначе човешкият род ще се прекрати.

— Може би ти ще ми откриеш тази тайна.

— На теб може. Ти служиш на друга богиня, но нейните цели са същите като на Великата майка. Обаче, докато съм с тебе, аз винаги ще ти казвам кои дни ще бъдат без последици.

— Докато си с мене. Но когато няма да си.

— С теб ще бъда до смъртта си, господарке. На умирање ще ти разкажа всичко...

— Кой се кани да умира? — Прозвънтя весел глас.

Таис изписка от радост и се хвърли към Хезиона. Жените се прегърнаха и дълго не снемаха ръце. Всяка бе чакала тази среща, след като се бяха разделили в противоположни посоки пътищата на ездачката Таис и мореплавателката Хезиона.

Атинянката изведе другарката си на слънчевата светлина на верандата.

„Родената от змия“ както някогаш я бе нарекла ревнивата Клонария, беше отслабнала много, лицето и ръцете ѝ бяха потъмнели от вятъра, беше остригала косите си като наказана за невярност жена или избягала робиня.

— На какво си заприличала! — възкликна Таис. — Неарх ще си вземе друга, тук във Вавилон е пълно с прелъстителки.

— Няма да вземе — с такава увереност и спокойствие отвърна тиванката, че хетерата почувствува: наистина няма да вземе.

— За дълго ли? — запита Таис и нежно милваше загрубялата ръка на другарката си.

— За дълго! Неарх, след победата при Гавгамела, ще направи тук корабостроителница и база за корабите. Ще плава до Арабия, но не за дълго и без мен. Колко е хубаво, звезда моя! Победа, окончателна!

— Не е съвсем така. Още не всичко е свършено с Персия. А след това, доколкото разбирам Александър, предстои още дълъг поход до края на Ойкумене. Ние с теб няма да отидем там, ще останем някъде тук...

— На мен Вавилон не ми харесва! Овехтял град с минала слава... И още не са ми намерили тук жилище!

— С Неарх ли?

— Неарх ще живее при корабите и ще идва тук.

— Тогава настани се при мен. Има достатъчно място.

— Таис мила, най-хубавото, за което бих могла да помисля — да те намеря и да живея с теб!... Още нямам и прислуга от града.

— Ще се намери. Моите също не са вавилонки, а отдалече.

— Много е интересна тази черната. Как се казва?

— Ерис.

— Зловещо име: богиня на раздора от тъмния свят.

— Те имат все такива имена. Тя е бивша жрица като теб, само че паднала, а не пленена. Служила е на много по-страшната Майка на боговете. После ще ти разкажа за нея, първо искам да науча как мина вашето плаване.

— Добре. Знаеш ли, Ерис има странни очи.

— А, ти си забелязала!

— Стори ми се, че у нея е събрана цялата женска дълбочина, тъмна като в митическа древност, и в същото време жажда за новото и прекрасното.

— Е, стига за робинята, разказвай за себе си.

Разказът на Хезиона не беше дълъг. Всичко бе къде по-просто, отколкото при Таис. Отначало тя придружила Неарх до горното течение на Ефрат, където бързо била организирана доставката на дървен материал за кораби. После посетили няколко града в Сирия, където можел да се намери запас от сухо отлежало дърво. Безброй обози извозвали дървения материал до „царския път“, а след това го пуцали по реката до долния брод на Ефрат. Там Неарх уредил корабостроителници за бойни кораби.

— Виж ти! Пък аз нощем преминах край тях — възкликна Таис — и не се сетих за теб!

— Ама аз не бях там. След вестта за голямата победа Неарх потегли надолу и ние с него бяхме на мястото, където се сливат двете реки, там, където блатата заемат огромно пространство. Навярно ще се наложи да отидем още един път там, а е много лошо място...

— Кой те насочи тук, в Лугалгира?

— Твоят герой — тесалиецът Леонтиск. Колко е влюбен в теб, мила Таис!

— Знам, но не мога да му отвърна със същото. А той е съгласен на всичко, само да е край мен.

— На тия условия ще са съгласни още хиляди мъже. Ти все хубавееш и може би никога не си била толкова красива.

За голямо учудване на Хезиона Таис избухна в плач.

В голямата тронна зала на Южния дворец от тъмносини глазуирени тухли с орнаменти във вид на жълти стъбълца Александър председателствуваше съвета на военачалниците. Току-що пристигналият Птолемей, едва смогнал да измие потта и праха от знойния път, докладваше за взетите съкровища в предалата се без бой Суза. Освен сребро, злато, скъпоценни оръжия в Суза се пазели статуи, които Ксеркс донесъл от разграбената Елада, и известната атинска бронзова група на тираноубийците Хармодий и Аристогитон. Александър заповяда незабавно скулптурата да се изпрати в Атина. Тази двойка мощни войни, пристъпили заедно напред с вдигнати мечове, в продължение на хилядолетия занапред ще вдъхновява скулпторите като символ на бойно братство и вдъхновена целеустременост.

Птолемей оставил съкровищата на място под охраната само на свия отряд, твърде малочислен, за да се сражава в открита степ, но достатъчен, за да защити плячката в укрепения град. Петдесет хиляди таланта лежали в Суза — толкова сребро рудниците в родината на Александър можели да добият едва за половин век. Но по сведения на персите главната газифилакия — хазната на персийската държава — е събрана в областта Парса, столицата на царете от династията Ахемениди, наречена от гръцките географи Персеполис. В Парса нямало струпване на голяма войска, Дарий все още се намирал на север.

Александър действуваше както винаги светкавично. Той заповяда в седемдневен срок да се съберат най-добрите отряди на конницата, а пехотата след три дни да потегли за Суза. Незабавно да изпратят обози с продоволствие. Главните сили и целият обоз под командата на Парменион трябва да го последват, без да бързат. Според уверението на вавилонците горещината ще намалее след няколко дни. В долините на Суза и Парса прохладната зима е най-доброто време за походи. Храна за конете и вода има навсякъде в изобилие. Александър много строго заповяда цялата многохилядна маса придружаващи армията артисти, художници, жени, слуги и търговци да остане във Вавилон. Да не е посмял някой да тръгне след челния отряд. Едва след като потеглят на път главните сили и обозите на Парменион,

неизбежните спътници на войската имаха право да тръгнат за Суза и Персеполис.

След съвещанието Александър се упъти към храма Мардук, където жреците на древните богове на Вавилон бяха устроили в негова чест свещенодействие. Великият победител седеше на почетния трон до върховния жрец, човек на средна възраст, с дълга и тясна грижливо поддържана брада.

Процесия от жрици в червени одеяния, толкова леки, че при най-малкото подухване приличаха на избухвания на прозрачни пламъци, носеха на главите си златни съдове, от които се виеше ароматен син, дим.

Александър изглеждаше уморен и мрачен. Върховният жрец повика със знак един млад служител при храма, който добре говореше койне, за да превежда.

— Победителю, на царете, обърни благосклонен взор към онази, която върви напред, носейки сребърно огледало. Това е дъщеря от много знатен род, по-благороден, отколкото Ахеменидите. Тя представя Шаран — приближената на богиня Ищар.

Александър преди това бе забелязал високата девойка с чудна бяла кожа и тънки като змии черни коси, стигащи почти до петите. Той кимна на жреца, откъсвайки се от мислите си, и жрецът се усмихна многозначително с подмазване.

— Кажете една дума на пожелание, победителю и господарю! И тя още тази нощ в часа на прилепа ще те очаква върху разкошното ложе на славната Ищар в горните стаи на храма. Ще те заведат... — жрецът млъкна, забелязал отрицателния жест на Александър.

— Нима любовта на благородната служителка на Ищар не те привлича? — каза жрецът след кратко мълчание, явно излъган в очакванията си.

— Не ме привлича! — отговори македонецът.

— Прости, господарю, ако се осмеля да попитам нещо непозволено поради непознаване на твоите божествени пътища... — жрецът млъкна в колебание и преводачът спря, сякаш се препъна.

— Продължавай, аз не наказвам за неуместни думи — каза Александър, — ние с теб сме от различни народи, затова е още по-важно да се разберем един с друг.

— Казват, че единствената жена, която си избрал тук, била атинска блудница. Нима за теб нищо не значат знатността, целомъдрието, осветено от божеството?

— Тази, за която говориш ти, не е блудница, както разбирате вие, тоест, не е жена, достъпна за всеки, който би заплатил определена цена. В Елада всички свободни жени се делят на жени, господарки в дома и майки, а, от друга страна — хетери, приятелки. Хетерите знаят много и различни изкуства: танци, умение да се обличат, да забавляват с разговорите си, със стихове, могат да ръководят малък пир симпозиум. Хетерите са заобиколени от художници и поети, които черпят вдъхновение от тяхната красота. С други думи, хетерите дават на мъжа възможност да се приобщи към красивото в живота, да отхвърли от себе си еднообразието на всекидневното.

— Но нали вземат пари и се отдават!

— И то не малко пари! Изкуството и дългото обучение струват много, вроденият талант още повече и ние разбираме добре това. А при избора на мъжа хетерата е свободна. Може да се отдаде за много висока цена, може да откаже, може да не вземе нищо. Във всеки случай Таис не можеш да получиш в леглото си така, както ти предлагаш своята „целомъдрена“ Шаран.

Жрецът бързо наведе очи, за да не издаде пламналия си гняв.

Разговорът се прекъсна и Александър до края на церемонията остана все така мрачен и безразличен, както от началото.

Цяла неделя Таис убеждаваше Птолемей да я вземе в похода. Птолемей плашеше хетерата с невероятните опасности из пътя през непознати планини, населени с диви племена, с трудностите на непрекъснатия поход с обичайната за Александър бързина. Всички тези трудности не пречат: нали тя може да пътува удобно в обоза на Парменион. Таис смяташе, че една жена-атинянка трябва да присъствува при завоеването на свещената и недостъпна досега столица на персите, тия същите, които безнаказано разориха Елада и продадоха в робство десетки хиляди нейни дъщери. Мъжете отговарят за себе си според силите си, а от жените само тя е единствена способна да извърши този поход, след като се е закалила по пътя и притежава великолепен кон.

— За какво тогава ми подари такъв прекрасен раванлия? — лукаво и закачливо питаше тя Птолемей.

— Не ми е минавало и през ум това! — сърдеше се Птолемей. Всичко излезе съвсем другояче, не му се вижда края на похода!

— Нима Александър няма да зимува в топлата Парса?

— Та нали „зима“ тук има само два месеца! — мърмореше Птолемей.

— Ти стана съвсем несговорчив! Кажи по-добре, че се страхуваш от гнева на Александър!

— Не е много приятно, когато се разгневи...

Таис се замисли и изведнъж се оживи.

— Аз ще тръгна с тесалийската конница. Там имам другари и те ще ме скрият от очите на Александър. А Леонтиск, началникът им, е войник, не е пълководец и не се бои от нищо и от никого! Решено: ти нищо не знаеш, а срещата с Александър в Персеполис поемам аз...

Птолемей в края на краищата се съгласи. Много по-трудно бе да склони Ерис да остане без нея във Вавилон. На помощ дойде Хезиона. Двете бивши жрици като че ли намериха нещо общо помежду си. С помощта на тиванката мрачното упорство на Ерис бе надвито. Хезиона обеща да дойде при приятелката си, ако тя остане в Персеполис, и да доведе двете робини и Салмаах. Оставаха броени дни, трябваше много неща да се предвидят. Тя нищо не би могла да направи, ако не бе Леонтиск и нейният стар приятел лохагосът, вече влязъл в строя начело на своята стотня, същата онази, с която Таис трябваше да върви.

По-рано такъв ускорен и толкова далечен поход навярно би я изплашил. Но сега, преминала на своя раванлия още по-голямо разстояние, Таис нито за миг не се подвоуми, нищо не я тревожеше. И така, в едно късно есенно утро тя се разцелува с Хезиона, прегърна безмълвната Ерис и Боанергос, високо размахал по вятъра черна опашка, се понесе из пустите улици на Вавилон — отвъд портата Ураш, по пътя за Нипур, Таис трябваше да настигне отряда на тесалийците.

ЕДИНАДЕСЕТА ГЛАВА

ЗЛОКОБНИЯТ ДЕН НА ПЕРСЕПОЛИС

Суза, построена на хълмове, висока в централната част, наподобяваща атинския Акропол, напомни на Таис за родината. Поне един ден да можеше да подиша благословения въздух на Елада, да се изкачи по мраморните стълби на храмовете, да се подслони от слънцето в атинските галерии-стои, проветрявани от чистия полъх на морето! Още повече ѝ спомни миналото празникът и надбягването с факли, разрешен от Александър, въпреки нетърпението му да продължи по-нататък на юг, към Персеполис, където се намираще главната хазна на персийската държава. Александър трябваше да стигне в Персеполис по-рано, преди Дарий да е успял да събере войска и да я доведе там. И пълководецът даваше пример на неуморност, и на седлото, и в пешия ход, като понякога слизаше от коня, за да извърви един-два парасанга с пехотинците.

Когато отляво на изток се показаха покритите със сняг планински върхове, а долините станаха много по-стръмни и насечени, македонците се сблъскаха с яростната съпротива на персийските войски. На един превал, притиснат от двете страни със стръмни склонове, наричан Вратите на Парса, пътят бе преграден от набързо издигната, но здрава каменна стена, която се отбраняваше от голям персийски отряд. Македонците няколко пъти се опитваха да я превземат, но биваха отблъсквани и даваха значителни загуби.

Тогава Александър изпрати Филотас и Кенос с част от войската по долния път, за да заемат брода и да направят мост през река Аракс — последното голямо препятствие по пътя към Персеполис. А сам, с доброжелателно съдействие на местните планински племена, които той не засегна и дори им прости първото нападение на македонците, премина по планински пътеки с хетайрите, тесалийската конница, агрианите и критските стрелци в тил на отряда, който отбраняваше вратите на Парса. Атакувани от две страни, персите се разбягаха. Пътят към реката беше открит.

Таис, заедно с две стотни тесалийски конници, се намери в авангарда на отряда на Филотас, който, без да спира, напредваше по хълмиста, опалена от слънце местност, без да среща никого из пътя си.

На следния ден сутринта, изпреварила малко своите. Таис и придружаващите я двамина стотника се изкачиха на върха на голям полегат хълм. Пред тях се откри широка равнина, чиито граници се губеха в дрезгавината на зазоряването; подухна вятър, лъхна прохлада. Таис отпусна поводите и извърна лице към изток, взирайки се в светлеещата ивица на хоризонта. И изведнъж сякаш вятър издуха спътниците ѝ. Те обърнаха назад, призовавайки с бойни викове отряда си, който приближаваше подножието на хълма. Таис не разбра веднага причината на тревогата, не забеляза веднага лавината полуголи конници, които бясно препускаха насреща в дрезгавината на дефилето. Техните сивкави очертания приличаха на речни вълни сред разлюляната от вятъра висока суха трева.

Страх се промъкна в мъжественото сърце на хетерата. Призрачна орда, която мълком летеше срещу македонците, сякаш привидения от подземните далечини на Аид, възкресени от вълшебството на тукашните жреци-магове!

Срещу страшния порой се втурнаха конниците на Александър. Див вой се понесе до небесата и накара Таис да се опомни. И като че ли в отговор на виковете иззад планината се плиснаха лъчите на изгрева, озарявайки съвсем обикновена жестока схватка. Тесалийците се втурнаха отляво, отразявайки ордата от планината, отдясно удариха агрианите, а към средата се устреми пехотата с гигантските четиринадесет лакти дълги копия-сариси. Боят, както всички кавалерийски сражения свърши твърде бързо. Със злобни викове на ужас нападателите, поточно тези, които бяха оцелели, побягнаха назад. На македонците се паднаха множество чудесни, макар и лошо обзядени низийски коне.

До самата Аракс никой вече не се мярна по пътя на отряда. Мостовете се строяха с голямо усърдие. Всички знаеха, че Александър веднага ще дойде, щом свърши с персийските отряди на превала.

Забавянето се оказа по-продължително, отколкото очакваха Филотас и Кенос. Мостовете бяха готови, а войската с Александър не идваше. Както се изясни, битката на планинския път се бе превърнала в масово клане. Гонени от безпощадните врагове, персите се

сгромолясвали от стръмните урви в задръстените с камъни русла на рекичките. Някои сами се хвърляли от скалите, предпочитайки доброволна смърт пред робството или мъчителната гибел от мечове и копия.

Първите отряди на македонската войска начело с Александър стигнаха до реката едва в полунощ.

Александър не беше очаквал толкова упорита съпротива от персите и беше разярен. Обаче като видя, че всичко е готово за преминаването, че при мостовете горят факли, а челният отряд стои на другия бряг в очакване на заповед, Александър се укроти. Той заповяда на хетайрите, тесалийците и агрианите незабавно да се прехвърлят на другия бряг. А сам, възседнал верния Буцефал (той не се беше сражавал на него в планинския проход, а бе взел по-лек, привикнал на стръмните планини кон), следеше от високия бряг на Аракс минаването и построяването на отрядите. Вниманието на Александър бе привлечено от загърнат с наметало конник, дребен на ръст, възседнал дългопашат и дългогривест кон: и той като царя наблюдаваше преминаващите моста войници, сам и неподвижен. Александър, любопитен както винаги, тръгна към конника и властно запита:

— Кой си ти?

Конникът отметна плаща и откри завитите около главата си черни коси — това бе жена. Александър с почуда започна да се взира в нейното неразлично в тъмнината лице, мъчейки се да разбере що за жена е тази, която е могла да се озове тук на пет хиляди стадия от Вавилон и на три хиляди от Суза!

— Не ме ли позна, царю?

— Таис! — изумен възкликна Александър. — Как! Че аз заповядах на всички жени да останат във Вавилон!

— На всички жени, но не и на мен, аз съм твоя гостенка, царю! Забрави ли, че три пъти ме кани: в Атина, в Египет и Тир?

Александър мълчеше. Атинянката го разбра и добави:

— Недей мисли лошо за мен. Аз не желая да се възползувам от срещата ни в Ефрат и не тичам по теб, за да измоля някаква милост.

— Тогава защо си се впуснала в толкова труден и опасен път?

— Прости, царю! Искаше ми се поне една елинска жена да влезе в сърцето на Персия наравно с победоносните войници, а не да се

влача в обоза сред плячката, припасите и робите. Имам великолепен кон, ти знаеш, яздя добре. Разбери ме: аз съм тук само с такава цел!

Без да вижда лицето на Александър, Таис усети промяна в неговото настроение. Стори ѝ се, че царят се усмихва.

— Добре, гостенке — със съвсем друг тон каза той, — да вървим, време е!

Буцефал и Боанергос се спуснаха по наклона. До разсъмване Таис яздеше край Александър, препуснал Буцефал в широк тръс, без да обръща внимание на умората на своите войници, които смятаха, че божественият пълководец не се поддава на човешки слабости.

Планините започваха да се снишават от реката и на югоизток преминаваха в широка равнина. Легендарната Парса се разстиляше под копитата на македонските конници. Леофорос — така наричаха елините удобния път, пригоден за тежки коли, — водеше към мечтания Персеполис, най-голямата газифилакия, съкровищница на Персия, свещено място за коронации и царствени приеми на Ахеменидската династия.

На развиделяване на няколко часа път от Персеполис македонците видяха огромна тълпа. Възрастни хора със зелени клонки — в знак на мир и преклонение — вървяха насреща им. Това бяха елини, заловени в плен или отвлечени с измама на работа в столицата на Персия. Изкусни занаятчии и художници, те всички без изключение бяха жестоко и нарочно осакатени: на някои бяха отрязани ходилата, на други китката на лявата ръка, на трети бяха отрязани носовете или ушите. Бяха осакатявали хората пресметливо, за да могат да вършат работа според своето дарование, но да не могат да избягат в родината си в толкова жалък или всяващ страх вид.

Очите на Александър се изпълниха със сълзи на негодувание. А когато инвалидите паднаха пред него и започнаха да искат помощ, Александър слезе от коня. Извика при себе си няколко безноси предводители на тълпата и каза, че ще им помогне да се върнат по домовете си. Водачите се посъветваха и когато отново дойдоха при търпеливо очакващия ги Александър, започнаха да молят за разрешение да не се връщат в родината, където ще им се присмиват и ще ги съжаляват, а да се заселят всички заедно на едно място по техен избор. Александър одобри решението им и им заповяда да вървят да срещнат главния обоз на Парменион и после в Суза, където на всекиго

ще дадат по три хиляди драхми, по пет облекла, по два впряга волове, по петдесет овце и петдесет мери пшеница. С щастливи викове, славейки царя, сакатите продължиха по-нататък. Александър препусна към най-ненавистния град на Азия, както той наричаше Персеполис.

При Александър и Таис, която яздеше малко по-назад, потресена от видяното, дойде развълнуван Птолемей.

— Преброих ги — каза той — към хиляда човека! Защо да се обезобразяват толкова много хора, изкусни майстори? Как са могли да го направят?

— А как персите можаха да разрушат прекрасната Атина — храмовете, стоите, фонтаните? Защо? — запита на свой ред Таис.

Александър изкосо погледна Птолемей.

— Какво ще отговори на това моят най-добър наблюдател на страни и държави?

— Много просто, велики царю!

Необичайното титулуване не убягна на хетерата.

— Много просто — повтори Птолемей, — прекрасното е опора на народната душа. Като го изпотрошим, разбием, разпилеем, ние рушим опорите, които заставят хората да се бият и да дават живота си за родината. Върху разрушено, изтъпкано място, не ще поникне любов към своя народ, към своето минало, военна храброст и гражданска доблест. Забравил своето славно минало, народът се превръща в тълпа от дрипльовци, които жадуват само да напълнят търбуха си!

— Отлично, приятелю! — възкликна Александър. — Ти нима не си съгласна? — обърна се той към хетерата.

— Птолемей както винаги е прав, но не съвсем. Ксеркс премина през цяла Атика сред разрушения и пожари и изгори Акропола. На следната година неговият сатрап Мардоний дойде в Атина и изгори това, което бе оцеляло от Ксеркс. Птолемей е прав — Мардоний опожаряваше и разрушаваше предимно храмове, стои и скулптурни и картинни галерии. Но моите съотечественици не се заеха нищо да възстановяват: съборените стени, почернелите колони, изпочупените статуи, дори главните от пожарищата, стояли дотогава, докато персите не били изгонени от Елада. Черните рани на нашата прекрасна земя са затвърдявали тяхната ненавист и ярост в боевете с азиатските завоеватели. И в битката при Платея те ги разбиха — след дълги

тридесет години! И тогава се появили Перикъл, Аспазия, Фидий и бил създаден Партедонът!

— Ти искаш да кажеш, че не само прекрасното, но и гледката от неговото поругаване укрепва душата на народа? — запита Александър.

— Точно така, царю! — отговори Таис. — Но само в този случай, когато народът, създал красотата на своята земя, събрал прекрасното, разбира от какво е бил лишен!

Александър потъна в мълчание.

Конете, като че ли предчувствайки близкия край, се поободриха и буйно запрепусаха по пътя, който се спускаше в гъста гора. Дебелината на старите дъбове показваше, че гората открай време е била под охрана, понеже защитаваше равнината на Персеполис от северните ветрове. А когато тя свърши, отпред в плоската равнина се показаха белите грамади на дворците в Персеполис, които личаха отдалече. Построени върху високи платформи, те като че ли плаваха над земята сред множество малки градски сгради. Дори от голямо разстояние личеше как светеха на слънцето покривите от чисто сребро. Пътят се спусна още по-ниско. Отдясно и отляво се заредиха обработени ниви, грижливо напоявани от планински ручей. Мирни земеделци, по-скоро роби на царското стопанство, оряха земята с едри черни биволи, със завити навътре рога, апатични и бавни.

Пехотинците и стрелците продължиха бегом, стараяйки се да не изостанат от конницата. Войската се разгъна на широк фронт. Разбили се на малки отряди, македонците се провираха през лабиринта от оросителни канали, градини и бедни къщи на градската покрайнина чиито жители или бяха избягали, когато ги видяха, или се криеха, където им попадне. И така планът за внезапно завземане на Персеполис успя. Никой от персите не подозираше за приближаването на големи македонски сили. Затова Александър не се зае да измисля някакъв план за сражение и боен строй, предостави цялата инициатива на началниците на отрядите и дори на стотниците. Лично той с най-издръжливите хетайри и тесалийци препусна към центъра на града при съкровищницата, за да не даде възможност на пазителите да укрият среброто, златото, скъпоценните камъни, пурпурната боя и благоуханията.

Докато из вишневите и прасковени градини пехотинците бяха започнали бой с набързо притекли се войници от слабата персийска

охрана на града, покритите с кал от пот и прах конници се устремиха към издигащите се на високи платформи дворци.

Леки, бели, покрити с тънки браздички колони, високи по четиридесет лакти, се възправяха като същинска гора, която криеше тайнственото обиталище на персийските владетели. Стрелци и няколко десетки „Безсмъртни“ от елитната царска охрана в блестящи позлатени брони защитаваха стълбището, което водеше до вратата на Ксеркс в северния ъгъл на дворцовата платформа. Голяма част от тия храбри войници бе загинала при Гавгамела, друга част бе отишла с Дарий на север. Останалите в Персеполис бяха много малко, за да окажат някаква съпротива на бесния напор на най-отбраната македонска конница. Минали бързо през незатворените врати на Ксеркс, с огромните изваяни крилати бикове, македонците и тесалийците влетяха на разпенени коне през портик от дванадесет кръгли колони в ападана — Залата за приеми, квадратно помещение, дълги по двеста лакти стени, висок покрив, подпрян на масивни квадратни колони, разположени в правилни редици по цялата площ на пода, каквито бяха прочем и всички други гигантски зали на персеполските дворци.

Александър слезе от коня и остана в прохладната ападана, а Птолемей, Хефестион и Филотас, начело на войниците си, разпръсквайки изплашената дворцова прислуга, се спуснаха да търсят знаменитата газафилакия. Съкровищницата на персийските царе се намираще зад залите „Сто колони“ и „Деветдесет и девет колони“ сред заплетени коридори в източния ъгъл на дворцовата платформа. Последният кратък бой стана в тесния проход между съкровищницата и Южния дворец. А в това време отрядът на Кратер, отличил се при завземането на Персийските врати, успя да завземе помещенията на стражата, разположени до съкровищницата зад тронната Стоколонна зала. След няколко минути бяха намерени и доведени в ападаната и царските ковчезници; паднали на колене, те поднасяха на Александър много сложни ключове, с които се отваряли стаите с хазната. Вратите веднага бяха запечатани, поставена бе силна стража.

Крайно изтощените македонски войници се настаняваха на почивка още тук из залите на дворците, като поверяваха конете на дворцовата прислуга. Умората бе толкова голяма, че нямаха сили дори за грабеж. Александър не искаше да закача местните жители, както и в Суза, макар че Персеполис не се предаде и не изпрати своевременно

парламентъори. За оправдание служеше внезапната поява на македонците — беше вече късно да се предприеме нещо подобно.

Леонтиск и Кратер обходиха площадите, главните улици и поставиха стражи — предпазливост, която не бе излишна, тъй като в града беше възможно да са се спотаили значителни отряди неприятелски войници. Навсякъде по улиците и по градините, в сенките на дърветата и край стените лежах спящи македонци, кой както бе сварил — върху килими, одеяла и рогозки, задигнати от жителите.

В това сънно царство Таис, която бе изчаквала в една градина извън града с малка охрана, дойде чак надвечер. Според уговорката тя дойде при западната стълба, където дворецовата прислуга усърдно измиваше обилно разляната по белите стъпала кръв. Труповите на загиналите защитници на двореца бяха вече прибрани, но острият дъх на кръв още се чувствуваше в привечерното безветрие. Своята първа нощ в Персеполис Таис прекара в богатата къща на избягал царедворец, заобиколена от и без това изплашените роби и робини, които, разтреперани, се стараеха да изпълняват всяко желание на чужденката, уморена, почерняла от слънцето и праха, която им се струваше грозна въпреки красотата и малкия и ръст. Очевидно страха им подсилиха изразителните жестове на Леонтиск и Птолемей, които настаниха Таис тук и веднага, изчезнаха. А може би още повече се страхуваха от отряда конници, който се бе разположил на почивка в градината, а конете си бяха настанили не само в опустелите конюшни, но и в къщата. След като се сбогува с македонските военачалници, Таис се почувствува самотна пред цялата тази тълпа слуги, захвърлени на произвола на съдбата от господарите си, но добросъвестно пазили богатствата им. Най-напред тя поиска баня. А когато със знаци ѝ показаха, че банята е готова и може да отиде, тя влезе в голямо кръгло помещение, затъкнала в пояса на хитониска си кинжал. Тук я посрещна стара робиня, гъркиня от Йония, която заговори на Таис на разбираем диалект. Развълнувана от срещата за първи път от дълги години със свободна елинска жена, дошла в сърцето на Персия заедно с непобедимата войска на страшните завоеватели, тя майчински взе под грижите си Таис. След банята старата гъркиня старателно разтри цялото тяло на хетерата, а загрубелите, покрити с драскотини колена намаза с някаква кафява с остър мирис смес. Тя обясни, че това рядко

лекарство е по-скъпо от сребро. Събирали го в пустите планини зад Персеполис, където то избива на капки по голите скали.

Може би това е горящото зелено масло? — запита Таис.

— Не, господарке. Горящо масло има колкото щеш на изток и север по бреговете на Хирканско море. А това е рядък дар на Гея, има силата да лекува всичко, особено рани. Ще видиш, че утре всичките ти драскотини ще са излекувани.

— Благодаря ти! Пригответи за утре същата смес за лекуване на раните на приятелите ми — каза Таис. В схватката при вратата Птолемей и старият лохагос бяха получили леки наранявания.

Робинята кимна в знак на съгласие, загръщайки Таис в рядка тъкан, за да не се простуди след разтривката, и извика две прислужнички, които започнаха да разчесват с гребени от слонова кост лъскавите след измиването черни коси на атинянката. А Таис вече нищо не чувствуваше. Тя спеше здравата, отметнала глава и леко отворила малката си уста с детинска горна устна.

Щом прислужничките свършиха вчесването, старата робиня зави нежно елинката като собствена дъщеря.

На следващия ден Александър, чист и свеж като млад бог на Елада, в златна броня, прие кшатъра или по гръцки сатрапа на Парс и неговите приближени велможи в Тронната зала на двореца, който съвсем доскоро бе обитаван от нещастния „Цар на царете“. Персите донесоха списъци на намиращото се в града ценно имущество и благодаряха, че великият завоевател не е позволил да се разграби Персеполис. Александър загадъчно се усмихваше, споглеждаше се със своите военачалници. Те знаеха, че само неимоверната умора попречи на войниците да разграбят легендарната столица. Лесно бе да се сложи ред сега, когато бе изстинала бойната възбуда и Александър наистина бе издал заповед на нищо в града да не се посяга.

Македонците сякаш бяха сломени по време на тази последна атака и апатично гледаха нечувания разкош на дворците и богатите жилища на жреците и царедворците. Отдавнашни ветерани, изморени от редуващите се един след друг походи и ужасяващи сражения, плачеха от щастие, като виждаха своя божествен вожд на трона на персийските владетели. Войната бе свършена, целта на похода постигната! Жалко за загиналите другари, които не доживяха до такава слава.

Александър смяташе, че като завладее Азия, ще може да отиде на изток до края на света, но още държеше плановете си в тайна дори от най-близките си приятели. Предстоеше неизбежният поход по петите на Дарий, защото, докато царят на персите не бъдеше унищожен, Александър, въпреки пълната покорност на народа, не можеше да заеме мястото на владетел. Винаги имаше опасност от внезапен удар, ако Дарий успееше да събере достатъчно войска. Щом настъпи пролетта в северните планини, ще дойде времето да се впусне в преследването и заедно с това да пренесе резиденцията в Екбатана.

Екбатана, разположен на пет хиляди стадии на север от Персеполис и по-високо от него в планините, бе прохладна лятна столица на Ахеменидите и в същото време укрепен град, съвсем различен от надменно открития от всички страни Персеполис. Александър реши да пренесе там съкровищата на трите газифилакии — на Суза, Персеполис и Вавилон. Натам заповяда той да свърне и огромният обоз на Парменион, тъй като възнамеряваше да направи Екбатана и Вавилон свои две столици, а първата също така и лагер за подготовка на похода към изток.

Неочаквано дойде Ерис, изпреварила дори помощните отряди на пехотинците. Тя донесе на Таис писмо от Хезиона, която вместо за Персеполис бе потеглила за Екбатана с Неарх, решил да дочака там Александър и да си почине от големите трудности около подготовката на флотата. Неарх обещал да намери къща и за Таис. Птолемей настойчиво съветваше атинянката да се настани в Екбатана през цялото време на похода към изток. Хетерата не бързаше, понеже още не беше се съвзела както трябва от уморителното препускане към Персеполис.

Черната жрица пристигна на Салмаах и сега придружаваше Таис в разходките ѝ из града заедно с двамата стари приятели — Ликофон и лохагосът, отново назначени за охрана на прекрасната атинянка. За-Ашт, която неохотно се разделила от младия тесалиец, била взета от Хезиона в Екбатана да подреди жилището на Таис.

И атинянката дълго се скиташе с тях из огромните дворцови зали стълбища и портали, учудвайки се колко малко са изтрити стъпалата, колко малко са изгладени острите ръбове на квадратните колони в рамките на вратите и прозорците. Дворците на Персеполис, огромните зали за приеми и тронните събрания са се посещавали от малък брой

хора и изглеждаха съвсем нови, макар че най-ранните дворцови постройки са били издигнати почти преди два века. Тук, в подножието на планините на Милоста, владетелите на Персия бяха построили особен град. Не за служба на боговете, не за слава на своята страна, а единствено за собственото си възвеличаване.

Гигантските крилати бикове с човешки лица, с кръгли, издути като на деца бузи, се смятаха за портрети на блестящото здраве и сила на царете. Великолепните барелефи на лъвове, поставени долу на северната стълба, прославяха мъжеството на царете-ловци. Освен крилати богове и лъвове, барелефите изобразяваха още върволици на вървящи със ситни стъпки войници в дълги неудобни облекла; пленници, данъкоплатци, понякога с колесници и камили, в еднообразен ред отиваха на поклонение пред седналия високо на трона „цар на царете“. Таис се опита да преброи фигурите от едната страна на стълбата, стигна до сто и петдесет и се отказа. В огромните дворцови помещения поразяваше изобилието от колони: по петдесет, деветдесет и сто в тронните зали — като гора, из която хората блуждаеха, губейки посока. Дали това бе направено нарочно, или от неумение да се подпре по друг начин покрива, Таис не знаеше. На нея, дъщерята на Елада, привикнала на обилна светлина, на простора в храмовете и обществените здания в Атина, ѝ се струваше, че залите за приема биха изглеждали много по-величествени, ако не бяха така задръстени от колонадата. Тежките каменни стълбове в храмовете на Египет имаха друга цел, създаваха тайнствена атмосфера, полумрак и откъсване от света, което не можеше да се каже за белите, четиридесет лакътя високи дворци на Персеполис. Таис направи още едно откритие: нямаше нито едно изображение на жена сред голямото множество изваяния. Умишленото отсъствие на половината от човешкия род изглеждаше на атинянката като предизвикателство. Както във всички страни, където Таис се бе сблъскала с потискането на жените, държавата на персите трябваше да изпадне в невежество и да народи страхливци. Хетерата по-ясно разбра удивителните победи на неголямата армия на Александър. Гневът на богинята — владетелка на съдбините, плодородието, радостите и здравето, — неизбежно трябваше да сполети такава страна. И лутащият се някъде на север персийски цар и неговите висши велможи сега изпиха до дъно чашата на наказанието за прекомерното възвеличаване на мъжете!

Персеполис не бе град в смисъла, който влагат в тази дума елините, македонците и финикийците. Той не бе и център на светилища, подобно на Делфи, Ефес или Хераполис.

Персеполис бе създаден като място, където владетелите на Ахеменидската държава управляваха и приемаха почести. Поради това около платформите на белите дворци се издигаха само къщите на царедворците и помещения за посетителите, обградени от южната страна с Широк полукръг от колиби на занаятчии, градинари и останалата робска прислуга, а от север — от конюшните и овощните градини. Странният град, великолепен и беззащитен, надменен и ослепителен, изоставен преди това от персийските знатни и богаташи, сега бързо се изпълваше с народ. Любопитни, търсачи на щастие, остатъци от наемните войски, пратеници от далечните страни на Юга и Изтока се събираха кой знае откъде, привлечани от желанието да видят със собствените си очи великия и божествен победител, младия, прекрасен като елински бог Александър.

Македонският цар не пречеше на сборището. Главните сили на неговата армия също се бяха събрали тук, готвейки се за празника, който Александър им бе обещал, преди да тръгнат на север.

Таис почти не виждаше Птолемей и Леонтиск. Заети от ранни зори до късна нощ, помощниците на Александър нямаха време за отдих или развлечение. От време на време в дома на Таис идваха пратеници с някой подарък — рядко златарско украшение, гравирано сандъче от слонова кост, бисерни мъниста или стефане (диадема). Веднъж Птолемей ѝ изпрати една тъжна робиня от Едон, изкусна хлебарка, и с нея цяла торба злато. Таис прие робинята, а златото даде на лохагоса да го раздаде на тесалийските конници. Птолемей се разсърди и не се обади, докато не го изпрати със специална заръка Александър. Царят извика атинянката по бърза работа. Той я прие, заедно с Птолемей на южната тераса, заобиколена от гъста бяло-розова стена от цъфнали бадеми. Таис не бе виждала Александър след преминаването през Аракс и намери, че той се бе променил. Изчезнал бе неестественият блясък на очите му, те бяха станали както винаги дълбоки и втренчено отправени в далечината. Отслабналото от свръхчовешко напрежение лице отново бе възвърнало цветущата си руменина и гладкостта на младата си кожа, а движенията му бяха станали малко лениви, като на сит лъв. Александър весело поздрави

хетерата, настани я до себе си, заповяда да донесат лакомства от орехи, фурми, мед и биволско масло, приготвени от местни майстори. Атинянката докосна широката китка на царя и въпросително се усмихна. Александър мълчеше.

— Умирам от любопитство! — изведнъж възкликна хетерата. —
Защо съм ти дотрябвала! Кажи, не ме мъчи!

Царят сне маската на сериозен. В тази минута Александър напомни на Птолемей отдавнашното минало, когато те бяха приятели в детските лудории.

— Ти знаеш моята мечта за амазонската царица. Ти лично се постара в Египет да я убиеш!

— Аз нищо не съм убивала! — възнегодува Таис. — Искях само да кажа истината.

— Знам! Понякога ми се иска да видя осъществена мечтата си, ако ще в приказка, песен, театрално действие.

— Започвам да разбирам — бавно каза Таис.

— Само ти, ездачка, артистка, прелестна като богиня, си способна да изпълниш желанието ми...

— Да видиш при тебе царицата на амазонките ли? В театрално действие? Защо?

— Отгатна! Но това не ще бъде игра в театър, не! Ти ще преминеш с мен през тълпите, събрали се на празника. Ще се пръсне мътва, че царицата на амазонките е дошла при мене, за да ми стане жена и поданица. Ще се породи легенда, на която всички ще повярват. Сто хиляди очевидци ще разнесат вестта из цяла Азия.

— А после? Какво ще стане с „царицата“?

— Ще отиде в „своите владения“ в Термодонт. А ти, Таис, ще, ми бъдеш гостенка на пира в двореца.

Хетерата се изсмя.

— Съгласна съм. Но от къде да взема спътници амазонки?

— Намери две, няма нужда от повече. Нали ти ще вървиш до мене.

— Добре, ще взема една — моята Ерис, тя ще бъде военачалницата ми. Страхният ѝ вид ще убеди всекиго.

— Благодаря ти! Птолемей, заповядай най-добрите майстори да направят за Таис златен шлем.

— А на Ерис — сребърен. И кръгли щитове с изображения на змия и сокол. И лъкове, с колчани и стрели. И къси копия. И мънички мечове със златни дръжки. И още — хубава леопардова кожа!

— Чу ли, Птолемея? — каза много доволен Александър.

— Разбира се! Но как ще стане с бронята! Няма да я направят толкова бързо. А не могат да се намерят за жени. Ако бронята не се направи по мярка, ще излезе маскарад.

— Нищо! — каза Таис. — Ние ще вървим като истински амазонки — голи, само с пояси за мечовете и ремък за колчаните.

— Великолепно! — възкликна Александър, прегърна Таис и я целуна.

Атинянката заедно с Ерис и цяла стотна от тесалийската конница — почетният ескорт на бъдещата „царица на амазонките“ — отидоха в царските къпални на едно от най-големите езера, десет парасанга южно от Персеполис. Там се влива бързият Аракс. Донесените от него мътни пролетни води се бяха утаили и синьото огледало на езерото отново бе придобило девствената си чистота и прозрачност. Белите постройки на малък дворец, верандата на брега, стълбищата, слизащи до водата, далечни брегове, тънещи в синкавата омара на изпаренията, по пладне, бяха съвсем безлюдни. Това място можеше да бъде убежище на богиня или на бог. Тук, както в родната Елада, постройките създадени от човека, се сливаха с околната природа, бяха неделима част от нея. Строителите на дворците и храмовете в Египет, Вавилон и Персия се стремяха да се откъснат от природата. Това тук беше изключение. Край това тихо езеро Таис за първи път от няколко години изпита умиротворение и покой, сля се с планинския въздух, сиянието на слънцето, с едва чутия плисък на вълните и шума на клонестите борове.

Двете жени харесаха една квадратна беседка. Водещата към водата стълба бе оградена с висок парапет, който напълно ги скриваше от чужди погледи. Таис лежеше продължително върху мрамора до водата, за да изравни бакърения си загар, а Ерис седеше наблизко на стъпалата, гледаше замислено водата и слушаше вятъра. Когато горещината спадеше, пристигаше с лека лодка от бяло дърво един стар служител, роб от далечна Кадусия.

Той донасяше пресни плодове и разхождаше Таис по езерото. Някога старият кадусиец бе служил у гръцки наемник и бе се научил

да говори койне. С прости, но убедителни думи той разказваше предания за езерото, за прекрасните пери — нимфи на огъня, любовта и мъдростта, които обитавали близките планини, за мрачните и злобни джинове — Мъжки божества от пустите клисури, които били подчинени на перите.

Лодката бавно се плъзгаше по прозрачната вода, равномерно пляскаше веслото. Под тихия разказ на стареца Таис сънуваше с отворени очи. Въздушни, с огнени отблясъци, в леки дрехи, безгрижни красавици се плъзгаха над водата, съблазнително се извиваха при полета, мамеха към вдлъбнатите голи, брулени от вятъра скали, изправени като стена на стража пред забранените убежища на духовете на пустинята. И на Таис ѝ се искаше да стане такава пери — нито човек, нито божество, — свободна от тревоги, увлечения, разпри и съперничество, които вълнуват еднакво и хората, и боговете на Олимп. Пробуждайки се от бленуването, Таис с тъга и смях опипваше своето плътно, гладко, твърде земно тяло и с въздишка се гмурваше в хладните дълбини на езерото, недостъпни за огнените красавици.

Шестте дни изминаха бързо, настъпи навечерието на празника. Като се посъветва с тесалийците, атинянката реши да влезе в града вечерта. С остри провиквания и изсвирвания, удряйки по щитовете, под звъна на оръжията и сбруите, тропота и цвиленето на конете, бясната орда с факли се втурна в града и се понесе към североизточния край в подготвената от по-рано просторна къща. Слухът за пристигането на амазонската царица се разнесе за миг из града. Стотици хора, потресени от шумното нахлуване, разказваха за събитието. Взели тесалийците за амазонки, те преброиха едва ли не хиляда свирепи ездачки с метателни ножове между зъбите си.

И ето че настъпи дългоочакваният празник. Откри го лично божественият победител на „царя на царете“, новият владетел на Азия Александър, който пристигна на изпълнения с народ площад в южната страна на дворците, придружен от знаменитите военачалници. Яркото слънце трептеше по златната броня и шлема с форма на лъвска глава на едрия и прекрасен македонец. Златната юзда рязко се очертаваше върху черния му могъщ боен кон Буцефал, не по-малко знаменит от ездача.

От лявата почетна страна на Александър яздеше царицата на амазонките, също в златно въоръжение. Народът, затаил дъх, гледаше

Александър и неговата прекрасна като богиня спътница. Амазонката със своята чиста и пренебрежителна голота седеше на нечувано красив кон — златисточервеникав, с дълга черна опашка и грива, в които бяха вплетени златни нишки. Раванлията, малък и гъвкав, изглеждаше като гущер до грамадния Буцефал. Меднокожото тяло на царицата на амазонките бе пристегнато с пояс от златни квадрати и къс меч, раменете бяха покрити с леопардова кожа, върху която имаше лък и колчан, оброчени от дълги златисти коси, падащи изпод задната част на непоносимо блестящия шлем. Лицето на царицата бе обгърнато от дебелия подбордник на шлема, който с ниската козирка и придаваше войнствен и суров вид. На лявата си ръка над лакътя амазонката носеше щит с изображение на златния сокол на Цирцея в средата.

На една крачка след царицата яздеше върху тъмнопепелява кобила друга амазонка, тъмнокожа, със сребърен шлем, със сребърно въоръжение. В средата на нейният щит се извиваше сребърна змия, а изпод шлема горяха диви сини очи, внимателни и зли. С дясната си ръка тъмнокожата амазонка държеше късо посребрено копие. Нейният кон преплиташе крака, приклякаше, танцуваше, размахвайки украсената със сребърни нишки опашка.

Александър с пълководците и амазонките бавно яздеше през тълпите народ към южната покрайнина на Персеполис. Там, на равна част от степта, бяха построили скамейки и навеси, бяха изравнили площадка за състезания на атлетите, беше направена сцена за актьорите и танцьорите. Поразително бързо бяха надошли тук фокусници, знаменити музиканти и акробати.

На кръстопътя на две големи улици изпъкваха знатните персийци с пъстрите си дрехи и отсъствието на жени. Богатите граждани, забулени с леки покривала, се притискаха към стените на къщите и оградите, а робините, изпреварвайки мъжете, едва не попадаха под копитата. Персийските знатни с възхищение разглеждаха превъзходните коне и величествените конници на царската свита.

— Гледай! — възкликна висок, войнствен, набит човек, обръщайки се към приятеля си, чиито черти на лицето издаваха примес от индийска кръв. — Мислех, че легендата за амазонките е лъжа, може би защото те трябваше да бъдат също тъй кривокраки, както жените на масагетите, поради туй, че яздят още от деца.

— А сега разбра, че амазонките яздят...

— Съвсем другояче!

— Да, глезените им не са спуснати надолу, а лежат върху гърба на коня и са силно свити в коленете, петите им са към гръбнака...

Полуиндусът замря, изпращайки с очи царицата на амазонките, отдалечаваща се с Александър в друг квартал, където улицата беше много по-широка и многолюдна.

Хората трепнаха от резкия вик на тъмнокожата амазонка. Царицата в миг се закри с щита. Звънко тресна тежък със сила хвърлен нож. Конят на черната амазонка се дръпна вляво, проправяйки си път през тълпата. Преди някой да успее да хване нападателя, той вече лежеше на земята с копие, дълбоко забито във вдлъбнатината над лявата ключица — удар, от който нямаше спасение. Таис позна школата на храма Кибела.

След миг и разярените хетайри се втурнаха сред тълпата, тъпчейки с конете всеки, който не бе успял да се отдръпне. Те обкръжиха с въже групата зрители около убития и препуснаха в съседната улица. Двама, които се опитаха да прескочат въжето, веднага бяха закрани. По лицето на царицата не се изписа ни най-малко уплаха. Тя безгрижно се усмихваше на Александър. Царят каза нещо на Птолемей, който извърна коня си и препусна след хетайрите.

Тържественото шествие не се забави нито минутка. Извън града построените в шпалир войници посрещнаха царя с гръмовен вик. Аргироаспидите от първите редици заудряха звънтящите си сребърни щитове. Загърмяха барабаните. Конят на черната амазонка неочаквано заигра, като отмерваше такта с копитата си и се покланяше наляво и надясно. Тогава стръкове сини, розови и жълти цветя полетяха под краката на конете. Двете амазонки бяха засипвани с цветя и те, смеейки се, се прикриваха с щитовете от дъхавите китки, с което предизвикваха още по-голям възторг.

Птолемей настигна Александър близо до постройката на набързо издигнатия театър.

— Чернокожата има много вярна и бърза ръка! — недоволно каза той, обръщайки се към царя.

— Можахте ли все пак да узнаете причината на нападението? — без да се обръща, запита Александър. — Защо и на кого е дотрябвало да убива красотата, безвредна за войната и непредизвикваща отмъщение?

— Тези народи от края на пустинята презират жените, не чувствуват красотата и запалени от идеята, са готови на всякакво убийство, без да се боят от последиците и все пак нападат изневиделица.

— Какво им е направила царицата на амазонките?

— Говори се, че този, който е хвърлил ножа, бил роднина на някаква си красавица, която предназначили за твоя жена.

— И без да ме питат — разсмя се Александър.

— Говори се, че те знаели особена магия. Никой не можел да устои пред чаровете на техните жени.

Александър каза презрително:

— И като са видели великолепието на амазонската царица, решили да я убият, дори с цената на живота си ли?

— Те живеят лошо и не ценят нищо освен служенето на боговете си — каза Птолемей, този път леко уплашен.

— Заповядай да убият всеки, който е помагал на оногова, а неговата красавица да дадат на някой от конярите на хетайрите!

Александър избърза и пое за ръка „царицата на амазонките“, която скачаше от Боанергос. Той я поведе към най-високия ред на скамейките под навес от скъпи пурпурни тъкани, взети от килерите на Източния дворец...

Слънцето се скри зад хълмовете, когато Александър напусна празненството. Яздеха всички заедно: Таис, както преди като амазонка, Птолемей, Хефестион и Кратер. Останалите пълководци ги следваха на няколко крачки, а отстрани, в двойна верига, яздеше охрана от облечени в броня хетайри.

Хефестион говореше нещо шепнешком на Кратер, той внимателно го слушаше и изведнъж се разсмя. Таис ги изгледа под око, учудена от неочакваната веселост у винаги сериозния Кратер.

— Те си припомнят края на представлението — поясни Птолемей.

Наистина Таис също бе запомнила в края удивителния танц със змията. Висока, тънка, необикновено гъвкава нубийка и вавилонка — бледокожа, с пищни форми; създаваше се впечатление, като че ли пръстена на черното змийско тяло в действителност обвиваше бялата девойка. Черната „змия“ сякаш се подаваше ту иззад гърба на своята

„жертва“ и слагаше глава на рамото ѝ, ту се повдигаше от земята и пропълзяваше Между краката на вавилонката.

— Ти за танца със змията ли говориш? — запита Таис.

— Съвсем не. Нима Кратер може да разбере това тънко изкуство? Не, той си спомни компанията от вавилонски акробати, които представяха пантомима на любовта.

— Че какво хубаво имаше там? — учуди се хетерата. — Представяха мръсотии! Наистина момичетата бяха много красиви, но мъжете...

— Ама колко са изкусни в позите! Такова нещо не би хрумнало дори и на служителите на Котито!

— И ти ли също си възхитен от това представление? — запита Таис.

— Малко ме познаваш ти! Или се преструваш?

Таис хитро присви очи, поправяйки верижката на гърба си, която свързваше нейните „заемни“ коси.

— Никой мъж не може да не гледа това с негодувание! Друг е въпросът за евнусите! — разсърди се Птолемей.

— Интересно защо? Аз например се възмуцавам, защото свещеното служене на Афродита и Кибела е тайна, която знаят само богинята и издигналите се до нея двамина и излагането ѝ на показ принизява човека до животното и служи за пораждање на низши чувства, за осмиване на красотата. Това е отвратително нарушение на завета на боговете! — негодуващо каза Таис.

— Много добре го разбирам. Но освен това имам чувството, че са ме обрала — усмихна се Птолемей.

— А, искало ти се е да си на мястото на тези акробати! — досети се Таис.

— Разбира се! Обаче не на сцената! Ако гаят и прегръщат красива жена пред очите ми, аз се чувствавам оскърбен. Не мога да приема такова зрелище!

Александър се вслуша в разговора и одобрително закима.

— Иска ми се да те запитам — обърна се той към Таис.

— Слушам те, царю.

По знак на Александър атинянката се приближи съвсем близо.

— Би ли искала наистина да бъдеш царица на амазонките? — тихо запита Александър.

— Заради тебе, да, за себе си — не! Ти не можеш да продължаваш измислената от тебе приказка.

— Ами! Откъде знаеш?

— Приказката може да се осъществи само с жена. А ти не би могъл да бъдеш с мен повече от едно денонощие.

— Ти ме плени изцяло и също така буйно, както и аз.

— Жрицата на Кибела каза, че Красотата и Смъртта са неразделни. Тогава не я разбрах, но сега...

— Какво сега?

— А сега целувките на великия Александър от онази ефратска нощ аз ги помня. Вървя с тебе, за миг се осъществи легендата за твоята любов, не към мен, а към царицата на амазонките! А царицата изчезна! — и Таис препусна Боанергос напред в тъмнината, без да обръща внимание на предупредителния възглас на Птолемей...

В къщи при светлината на три лампиона робините бързо разчесваха Таис. Сутринта бяха вдигнали високо нейните коси под шлема, за да се превърне тя в русокоса амазонка. Сплъстената къдрава маса коси едва се поддаваше на гладките гребени от слонова кост. Атинянката нетърпеливо потропваше с крака, гледайки през пролуката на завесата осветената платформа на двореца. Гостите на Александър вече се бяха събрали. Последната нощ, преди пълководците да потеглят на север!

Все пак Таис бе напълно готова, когато Леонтиск дойде да заведе хетерата на пир. Тесалиецът с почуда гледаше скромната и девическа премяна. Къса, снежнобяла и прозрачна екзомида не прикриваше нито една линия на тялото, оголвайки лявото рамо, гърдта ѝ и силните крака в сребърни сандали с високи плетеници. Таис бе сплела черни-, те си коси в две дебели плитки, които се спускаха под коленете. Никакви други украшения, само обикновени златни пръстени, обеци и тясна диадема над челото, с големи блестящи златисти топази.

Контрастът с „царицата на амазонките“ се стори на Леонтиск толкова голям, че воинът замря, оглеждайки атинянката. Тя бе висока малко над рамото на Леонтиск и все пак той не можеше да преодолее чувството си, че я гледа отдолу нагоре.

Ерис неотлъчно придружаваше господарката си и се бе свряла в една ниша на платформата с твърдото решение да дочака разсъмването и края на пира.

Александър бе поканил на пир освен своите другари — военачалници, избрани хетайри, историци и философи — още осем души от висшите персийски благородници.

Чудно нещо, не бяха поканили никоя друга жена освен Таис тук, в Тронната зала на Ксеркс, където се бе събрало на пир цялото командване на победоносната армия.

Платформата с грамадата бели дворци се изправяше в тъмнината под звездите на ранната южна нощ като висока тридесет лакти скала. През зъбчатата ограда на терасата проникваха широки лъчи светлина от танцуващите езици пламъци горящо масло в бронзовите котли.

Изкачвайки се по широката бяла стълба от сто стъпала, Таис чувствуваше как у нея нараства смесена с тъга остра възбуда, също както пред излизане на свещен танц. Тя видя стената на източните планини отбляска на звездното безлунно небе. Сякаш завеса падна пред нейния поглед. Тя се пренесе в напоената със златно слънце и борове Елада, чу ромоленето и плисъка на чисти ручеи по стръмните, обрасли с мъх клисури; белите, розови, бронзови статуи на голи богини, богове и герои, буйни четворки коне, изправени на задните си крака, замрели в скулптурни групи, ярките бои на фреските и картините в стаите, пинакотеките и жилищата. Премина босонога по топлия прах на каменистите пътечки, които се спускаха към лазурното море. Хвърли се както в прегръдките на майка си като дете във вълните, които отнасяха към благоуханни пъстри брегове ту нежни nereidi — морски девици, спътници на Тетис, ту бесните коне на Посейдон, които развяваха пенести гривви сред шума на вятъра и тътена на вълните.

— Таис, ела на себе си! — нежно я докосна по голото рамо Леонтиск.

Атинянката отново се върна върху платформата на Персеполските дворци, под сянката на огромните крилати бикове на Ксерксовия павилион.

Тя трепна и разбра, че бе стояла тук само няколко минути, докато търпеливият тесалиец се бе решил да и напомни, че всички са се събрали в Стоколонната зала на Ксеркс...

Таис премина през портиерната с четири колони и три входа по двайсет и пет лакти височина, премина и входа отдясно към ападамата и дворците на Дарий. Тръгна по пътя извън стените към

североизточната част на платформата, където бяха разположени Ксерксовите дворци и съкровищницата. Тук тя не се страхуваше, че върху чистата и бяла премяна ще попаднат сажди от огромните горящи чаши. Нощта беше тиха, кълба от черен дим се издигаха отвесно и саждите не летяха настрани. Леонтиск тръгна надясно по пътечка с плочи от бял варовик през незавършената постройка на павилион с четири колони на площадката пред Тронната зала на Ксеркс. Широката галерия с шестнадесет тънки колони също така бе осветена с големи чаши. В тях гореше овча лой, която не даваше нито миризма, нито сажди и персите я употребяваха за светилници във вътрешни помещения.

Таис влезе в мекия полумрак на гигантската зала и спря край една от стоте колони, които въпреки своята пропорционална стройност бяха нагъсто в залата като палмови стволове в гора. Западният ъгъл на залата, ярко осветен и подреден с маси, беше изпълнен с шумна тълпа от слуги и музиканти, зад които Таис не може да види веднага пируващите. Група девойки-флейтистки се бе настанила между колоните. Други музиканти бяха застанали покрай масите до крайната редица колони, зад които се виждаха разлюлени от течението тежки завеси на високи трикрили прозорци. Таис дълбоко въздъхна и като вдигна глава, излезе сред светлина от множество лампиони и факли, които бяха закрепени по стените. Приветствени викове и ръкопляскания се извиха като буря, когато попийналите другари на Александър я видяха. Тя остана неподвижна няколко минути, сякаш предлагаше на всички да и се насладят без надменно величие, което винаги унижава и подценява другия. Таис застана пред пируващите с чудесното чувство на вътрешен покой и достойнство, което дава възможност да не се страхува от хули и да не преодолява смущението си с превзетост.

Гостите на Александър бяха преситени и разгалени от леко достъпните жени. Огромно количество пленници, робини, музикантки-аулетриди, вдовици на избити перси — различни по възраст, нация, цвят на кожата, за всякакъв вкус — неизбежно бе похабило отношението към жената като към скъпоценност, създадено в Елада и възприемано от македонците. Но Таис, известна хетера, беше далеч по-недостъпна, отколкото всички жени в средата на македонската армия. Пред лампионите, осветена изцяло през много тънкия хитон, тя се

усмихваше, поправи непокорните си коси и след това бавно тръгна към подножието на трона на Ксеркс, където седеше великият пълководец.

В нейната походка тържествуващата женска красота и насладата от собствената гъвкавост се съчетаваха с онази стойност на линиите във фигурата ѝ, която поетът беше възпял в химна за Калироя^[1].

Плавни гънки струяха от плещите ѝ към стъпалата, сякаш се стичаха по твърдия полиран камък на тялото ѝ и движението им беше песен като вълните на извора Калироя.

Персите, които никога не бяха виждали Таис, веднага разбраха, че пред тях е съкровище от Елада, където много поколения, отдадени на здравия и тежък труд на земеделеца по оскъдните морски крайбрежия, живеещи в единение с близката на хората природа, бяха създали великолепия облик на човек. Те не знаеха, че у Таис имаше примес на още по-древна, също така здрава и силна кръв на хората от морския Крит, родственици и съвременници на прародителите на народите в Индия.

Таис приседна пред краката на Александър до Птолемей. Прекъснатият от нейното идване пир се възобнови. Току-що един бързоходец бе донесъл съобщение, че в Екбатана благополучно е пристигнала хазната, пленена в Суза, Пасаргади и Персеполис. По предварителни пресмятания Александър разполагаше с повече от сто и петдесет хиляди таланта. За такова богатство не можеше и да мечтае цяла Елада. Ако цялото това богатство се пренесеше в земите на Елада, Македония, Йония, то би обезценило всички състояния и би разорило всички богаташи. Александър реши да пази плячката зад сигурните стени на Екбатана.

Още една радостна вест: криптиите разузнавачи донесоха, че Дарий не можал да събере голяма войска. Две хиляди наемника, три-четири хиляди лека кавалерия не представяха заплаха за победоносната армия. Сега бе сравнително проста задача да разбие напълно врага и да довърши бившия „цар на царете“.

И опиянени от нечуваните победи, възхитени от гигантската плячка, множеството роби и просторите на покорената страна, младите войници и възрастните ветерани от македонската армия непрекъснато вдигаха чаши, славейки великия Александър, хвалеха се с победите, проливаха изненадващи сълзи за загиналите другари.

А двадесет и шест годишният герой, покорителят на Египет, Финикия, Сирия, Мала и Голяма Азия, опиянен от своята слава, от успеха, виното и още повече от големите си планове, гледаше с обич шумните си другари, положил могъщите си ръце върху златните със син емайл опори за ръцете на трона на страшния опустошител на Елада. С нехайна усмивка се наведе към Таис и я запита шепнешком защо е с обикновено облекло.

— Нима не си разбрал? Аз току-що погребях...

— Кого? Какво говориш!

— Царицата на амазонките и нейната любов — едва чуто прошепна атинянката.

Александър се начумери, облегна се на трона. Птолемей помисли, че царят се е разгневил и за да прекъсне разговора, започна на висок глас да моли Таис да танцува.

— Тук няма къде. По-добре да пея — отговори хетерата.

— Ще пее, ще пее, Таис ще пее! — завикаха от всички страни.

Шумът стихна, съвсем пияните бяха усмирени от съседите. Таис взе от един музикант седемструнна лира със звънчета и запя с отсечена хекзаметрова стъпка старинен химн за персийската война, за опожарената Атина и бойната клетва да служат само на войната, докато последният персиец не бъде изхвърлен в морето. Таис изпя гневната мелодия с такъв яростен темперамент, че мнозина наскочаха от местата си, като удряха в такт с крака и трошаха скъпи чаши в колоните. Скоро цялата зала гърмеше от бойния напев. Сам Александър бе станал от трона, за да участвува в песента. При последния призив — винаги да помнят злобата на враговете и особено сатрапа Мардоний, Таис хвърли лирата на музикантите и седна, скрила лице в шепите си. Александър я привдигна за лакътя до лицето си. Целувайки я, той каза, като се обръщаше към гостите:

— Каква награда да дадем на прекрасната Таис?

Един през друг военачалниците започнаха да предлагат различни дарове — от златни чаши до боен слон. Таис вдигна ръка и с висок глас се обърна към Александър:

— Ти знаеш, че аз никога не моля за награди и подаръци. Но ако искаш, разреши ми да държа реч и не се сърди, ако тя не ти хареса.

— Реч! Реч! Таис, реч! — дружно зареваха воините.

Александър весело кимна, изпи чаша неразредено вино и отново се отпусна върху трона. Леонтиск и Хефестион разчистиха място на масата, но Таис отказа:

— Човек не трябва да стъпва там, където се храни. Това е варварски обичай! Дайте ми скамейка!

Услужливи ръце в миг поставиха тежка скамейка, украсена със слонова кост. Таис скочи на нея, плесна с ръце, приканвайки към внимание. Можеше и да не прави това. Всички очи бяха вперени в нея.

Хетерата започна с благодарствени думи към Александър за поканата, към Птолемей и Леонтиск за помощта през време на пътуването и за чудесния кон. Този кон ѝ бе дал възможност не само да измине десет хиляди стадии през страните Сирия и Финикия до Вавилон, но и единствено тя от елинските жени да извърши поход от пет хиляди стадии до Персеполис.

— Този град — продължи Таис — е сърцето и душата на Персия. За мое голямо учудване, освен съкровища и разкошни дворци, тук няма храмове, нито събрание на учени и философи, нито театри, нито гимназиони. Не са създадени статуи и не са нарисувани картини, които да прославят красотата и подвига на боговете в образа на хора и божествени герои. Освен надменните дебеломуцунести бикове-царе, които приемат дарове и процесии на раболепници и пленници, тук няма нищо. Капителите на колони, високи по четиридесет лакти, върху платформа от тридесет лакти височина — всичко това е само за възвеличаване на владетелите чрез унижаване на поданиците. Заради това ли са се трудили тук осакатените елини, йонийци, македонци и тракийци, които срещнахме? Заради това ли Ксеркс и неговият зъл сатрап заляха с кръв и смърт Елада, два пъти опожариха моята родна Атина, взеха в плен хиляди и хиляди изкусни майстори от нашата страна? Аз тук съм с вас, героите-победители, повалили в праха могъществото на лошия господар. Аз служа на богинята на красотата и знам, че няма по-голямо престъпление да вдигнеш ръка срещу прекрасното, създадено от човека. Нима може красотата да служи на тази злобна власт? Нима има красота без добро и светлина?

Таис протегна ръце напред, като че ли питаше цялата зала. Воините одобрително и заплашително зашумяха. Хетерата изведнъж се изправи като отпусната тетива.

— Утре вие отивате на север и оставате непокътнато свърталището на сразената от вас деспотия! Нима само аз една-единствена нося в своето сърце пожаращето на Атина? А мъките на пленените елини, които продължават и досега, сълзите на майките, макар това и да е станало преди осемдесет години? Нима божественият Александър е изпитал удоволствие да седне на трона на разорителя на Елада като слуга, промъкнал се в покоите на господаря си?

Гласът на атинянката, висок и звънък, плесна с думите като с бич.

Александър скочи като ужилен. Хората се вцепениха.

Александър мълком гледаше Таис, наклонила глава, сякаш очакваща удар.

— Какво искаш ти, атинянке? — запита царят с такова лъвско ръмжене, че закалените воители потрепераха.

Напрегнала цялата си воля, Таис разбра голямата власт на пълководеца над хората, магическата сила на неговия глас, който подчиняваше грамадни хорски тълпи.

Таис вдигна към Александър големите си пламнали очи и протегна ръка.

— Огън! — звънливо извика тя над цялата зала.

Александър я прехвана през кръста, вдигна я от скамейката и я заведе до стената.

— Вземи! — той сне един факел и го подаде на хетерата, а сам взе втори.

Таис се оттегли с почителен поклон.

— Не ми прилича да съм първа! Подобавата да започне този, чийто божествен разум и сила ни доведоха тук!

Александър се обърна и поведе за ръка Таис край стените. Двата факела за миг запалиха пердетата на прозорците, украшенията и шнуровете, леките дървени кръстовища за цветя.

Безумие за разрушаване обхвана сподвижниците на Александър. С възторжени викове и бойни призови воители грабваха факли и се разпръскваха из дворците, като палеха всичко, разбиваха лампиони, обръщаха чашите с горящо масло.

След няколко минути залата на Ксеркс, изпразнената съкровищница и помещението на охраната пламнаха в огън.

Подпалиха и ападаната, откъдето огънят се прехвърли върху жилищните дворци на Дарий и Ксеркс в югозападния ъгъл на платформата. Невъзможно бе да се стои повече върху нея. Александър, без да пуска ръката на Таис, избяга по северната стълба на градския площад. Тук, заобиколен от военачалниците си, той стоеше, очаровано загледан в титаничния пламък, който се извиваше в почернялото небе. Гредите на покрива и тавана, стояли столетия на суха топлина, пламваха като облени с горящо масло. Сребърните листи на покрива се топяха, стичаха се на потоци течен метал по стълбите и плочите на платформата и изстинали, летяха със звън на разтопени пластинки в праха на градския площад. Пламъците ревяха и фучаха, заглушавайки воплите на жителите, които се бяха скупчили в края на площада и се страхуваха да се приближат.

Звездното небе сякаш угасна. Никой никога не бе виждал почерна нощ, обгърнала ослепителната жарова на исполинската клада. Хората гледаха пожара със суеверен ужас, като че ли не ръцете на Александър и мъничката атинянка бяха направили това, а сили от подземния свят и запратените там титани се бяха измъкнали на повърхността на Гея. Жителите на града коленичиха в предчувствие на голяма беда. И наистина нито Александър, нито военачалниците му възпряха войниците, за които пожарът бе сигнал за грабеж. Тълпата смаяни граждани започнаха да се разпръскват, надявайки се да спасят богатствата си от увлечените македонци.

С оглушителен трясък една след друга започнаха да рухват прегради, изхвърляйки цели струи развихрени искри.

Александър трепна, опомни се и пусна ръката на Таис, изтръпнала в здравата длан на царя. Той погледна втренчено хетерата както след речта ѝ в залата и изведнъж извика:

— Махай се!

Таис вдигна ръка пред лицето си, сякаш да се защити.

— Не! — още по-решително каза царят. — Не завинаги. Аз ще те повикам.

— Няма да ме повикаш! — отвърна Таис.

— Откъде знаеш?

— Ти знаеш своите слабости, побеждаваш ги и това ти дава сила и власт над хората.

— Значи, моята слабост са жените? Никой не ми е казал това!

— И не е чудно. Твоето сърце не е в жените, а в божественото безумие, устрем към всичко недостижимо и далечно. Нищо по-неуловимо няма в света от женската красота. И ти отбягваш тази безнадеждна борба, която са обречени да водят само поетите и художниците. Красотата се изплъзва както чертата на хоризонта. Ти си избрал хоризонта и ще отидеш там.

— А кога ще се върна?

— Това знаят само мойрите^[2]. Хелиайне, велики царю!

— Моля те, остани засега тук! Само че се пази, не излизай без охрана. Вестта за тази, която е опожарила Персеполис, ще се разнесе по-бързо и по-надалече, отколкото приказката за амазонките.

Без да му отговори, Таис се обърна и бавно пое в тъмнината. На няколко стъпки зад нея нечуто се промъкваше Ерис и се озърташе внимателно.

[1] Калироя — Прекрасноструйна (от легендата за нимфата на извора). ↑

[2] Мойри — богини на съдбата. ↑

ДВАНАДЕСЕТА ГЛАВА

НАСЛЕДНИЦИТЕ НА КРИТ

Планинският вятър, възстуден даже по слънчево пладне лете, подухна лежащия пред Таис пергаментов лист. Тя притисна писмото със златната дръжка на кинжала.

Мисленият образ на другарката и се отдалечи, изчезна в знойната равнина, разпростряла се на изток от седемте стени на Екбатана.

След двегодишно мълчание Хезиона беше изпратила дълго писмо! Вярната другарка на Неарх трябвало да препати много нещо, за да бъде до любимия си. Критянинът бе за завиждане, намерил в тиванката такава любов и търпение. Грандиозните замисли на Александър бяха наложили създаването на голяма флота. Кораби се строяха в устието на Ефрат и на Тигър. Там се разпореждаше новият помощник на Неарх — пъргавият като течено сребро полукритянин-полуфиникиец Онесикрит.

Кедри, черни борове, дъбове и брястове от планините в горното течение на Ефрат и Тигър се спускаха по вода и стигаха до корабостроителниците на Неарх. Хезиона, с присъщия за тиванка епически стил, описваше своите скитания между Вавилон и малките селища на корабостроителите, между оазиси с палми, самотни храмове и бедни селца на рибари, загубени сред море от тръстикови блата.

Мухите — бич на Вавилон и Суза, които на черни рояци гъмжаха по пазарищата, из жилищата и дори в храмовете, бяха нищо в сравнение с бедствието от милиарди хапещи кръвопийци, които на цели облаци се рееха над тихите води. За щастие спасение донасяше често духащият вятър. През останалото време хората прекарваха сред пушеци и Хезиона уверяваше другарката си, че цялата се е опушила и е станала нетленна като египетска мумия.

Таис се озърна. В чистия въздух на Екбатана мухите не създаваха безпокойство. Хезиона би била щастлива в този град, който ще и напомни родната разрушена Тива.

По мраморните плочи на високата тераса звънливо запляскаха боси детски крачета. Синът на Птолемей приличаше повече на майка си, отколкото на баща си. Военачалникът бе убедил Таис да встъпи в официален брак с него, веднага щом македонците се бяха върнали след преследването на Дарий. Куцайки и мърморейки, в края на терасата се появи осакатен тесалиец, който беше останал в Екбатана при Таис като надзирател на къщата и конете, след като тесалийските конници заедно с други елински воители бяха освободени от Александър да се върнат в родината си. Сега Ройкос се грижеше и за момченцето, комуто беше необходима мъжка ръка и сръчност на войник. Не беше се върнал в родината си и началникът на конницата Леонтиск, който беше отишъл на изток заедно с Александър. Таис не обичаше да си спомня за това — раната още я болеше.

Момченцето искаше разрешение да се разходи с Боанергос. Ройкос твърдеше, че е по-добре да се почака, докато бъде окончателно обядено малкото конче от планините на Иберия, което беше изпратил Птолемей. Таис помири двамата с обещанието сама да изведе сина си по време на вечерната разходка, която тя свято тачеше, за да запази формата си в случай на неочаквано отпътуване.

Леонтиск изприпка по широките стъпала надолу в градината към павилион от груб сив камък, който Ерис си бе харесала и се усамотяваше в него. Никой не смееше да наруши и нейния покой в часовете, когато бившата черна жрица седеше и бленуваше с отворени очи неизвестно за какво. Позволяваше се само на сина на Таис да изтича до павилиона и да извика Ерис, приканвайки я да се борят и да се състезават в тичане. В това бясно лудуване често вземаше участие и майката, която с увлечение тичаше по просторната площадка пред къщата. Финикийката За-Ашт все пак замина в Тесалия със своя Ликофон. В къщата беше се появила Окиале — тъжно, добро и срамежливо момиче от Северна Сирия. За Окиале нямаше нищо по-ценно от Леонтиск. Тя прекомерно глезеше момчето, без да слуша дори Ерис, от която много се страхуваше. Впрочем, единствено дете сред бездетни жени, той не можеше да не бъде глезен, при това толкова пъргав, умен и хубавичък, какъвто беше синът на Таис. Главна опасност беше готвачката, винаги готова да даде малко повече храна на детето в някое тихо кътче. Едва сега Таис разбра смисъла на онзи обичай, разпространен в цяла Елада: непременно синовете да се дават

за възпитание на многодетни роднини. Във всеки случай далеч от майчиния дом особено ако е богата къща с многобройни робини и слуги. Спартанците считаха, че войници могат да станат само деца, израсли отделно от родителите си а специални военни общежития. Попросветените атиняни, беотийци, тесалийци прилагаха военното възпитание, като го съчетаваха с необходимото образование. Наблюдавайки растежа на сина си, надарен с енергията и пъргавината на двамата си родители, Таис с нетърпение чакаше връщането на Птолемей, за да настани той момчето сред негови връстници и опитни учители. Кой знае защо, нито веднъж не и мина през ум, че Птолемей може да загине в неизвестните простори на Изток, накрая на земята и на Покрива на света, както бе загинал Леонтиск в Александрия Есхата — най-далечната, някъде отвъд Согдиана и Пясъчната река — Яксарт след ожесточено сражение със скитите. Тялото му е скрито под здрава плоча в града-крепост Александрия Есхата, наречена от македонските воители Нимфе Танатон — годеницата на смъртта. Много жертви поразиха стрелите на твърде бързите за тежката македонска конница кавалеристи, с дълги мечове и силно извити лъкове. Лично Александър дълго време куцаше от стрела, която му беше счупила малкия пищял. Той укротяваше своя гняв с яростна смелост, хвърляйки се срещу враговете пръв пред всички. И получи такъв удар по главата с камък от прашка, че дванадесет дни виждаше зле и до края на похода не можеше да мисли така божествено ясно и бързо, както по-рано. Последните сражения със скитите подкосиха силите му. Царят се връщаше от Александрия Есхата на носилка след сключения вече мир с тези странни племена от степните, които се простираха далече в студената страна на тъмнината отвъд Морето на птиците, Танаис и Евксинския понт. Кой би могъл да помисли, че след няколко столетия на мястото на Александрия Есхата ще израсне прекрасен град, който ще нарекат на езика на бъдещите народи Тирози Чихон — Годеница на мира!

Неведнъж Таис си спомняше разказа на Леонтиск за Масагета, наказан от Александър след сражението при Гавгамела. Младият вожд излезе пророк. Бойната тактика, за която той беше говорил на Александър, бе приложена от скитите и в края на краищата бе спряла непобедимата армия в нейното напредване на Изток. Александър свърна на юг, нагоре по течението на Реката на пясъците, към

гигантските ледени върхове на Покрива на света и Парапамиза, които блещукаха на хоризонта още в началото на похода преди близо три години. Безкрайно храбър, скромен и мечтателен като всеки тесалиец, Леонтиск бе изчезнал от нейния живот. Той бе умрял от раната си на третия ден след сражението, с усмивка на уста, както подобава на елин. Той повикал Хефестион и предал последен поздрав на Таис и цялото си имущество, оставено в Екбатана — значително количество злато и скъпоценности. След една година по поръка на Таис издириха роднини на началника на конницата в едно селище, близо до Фтия, на които Таис изпрати всичко, с изключение на някои неща за спомен.

Птолемей беше храбър и внимателен, твърде далновиден, не се стремеше към параден блясък, знаеше цената си, но не се хвалеше и постепенно изпъкна пред останалите шест пълководци на Александър като най-надежден и всестранно предвидлив. Той водеше дневник на похода и в подробните си писма до Таис прояви писателски талант. На жена му ѝ се струваше, че нищо не може да се случи с този умен воин, когото съдбата водеше към висок полет. Само близостта на свръхчовека Александър хвърляше сянка отгоре му...

Таис се върна на писмото на Хезиона, което бе прекъснала да чете.

Тиванката я канеше във Вавилон, в собствена къща придобита от Неарх, преди да замине. Александър го бе извикал в помощ на другия моряк — Онесикрит, заместника на Неарх по определяне на пътя и разчитането на картите. Неарх бе потеглил към Бактриана с отред корабостроители, за да участва в похода отвъд Индия, към онези далечни краища на света в края на океана, до които не беше успял да стигне през степта. Отвъд големите планини на Парапамиза и Хиндокуш течеше река Инд, която някъде на запад се сливаше с Нил. Далече на юг, само на няколко хиляди стадии, завършваше сушата.

Неарх за дълго се бе разделил с Хезиона. „И представи си... — Таис мислено чу звънкия смях на Хезиона — последното известие от Неарх! Моят храбър моряк е назначен да командува агрианската конница освен своите съплеменници, критските стрелци, които са останали съвсем малко...“

„Изглежда, че аз също трябва за дълго да изоставя надеждата за скорошно връщане на Птолемей и сама да се погрижа за възпитатели на сина си“ — помисли Таис и бързо изчете до края писмото. Хезиона

пишеше за строящия се във Вавилон голям театър. Александър бе заповядал, за да бъдат доставени по-бързо материали, да се разглоби и разруши кулата Етеменани, като по този начин извърши варварска постъпка, немислима за истински елин, макар че кулата беше много повредена от времето.

Статуята на Александър, направена от Лизип, била поставена в двора на един от храмовете. Намерили се жреци за новия култ и извършвали пред нея богослужение... Притиснала писмото с кинжала, Таис дълго време остана в размисъл, слушайки шумоленето на вятъра в твърдите листа на дърветата, които засенчваха терасата. Бързо се изправи, удари един сребърен диск по източен маниер, призовавайки робинята си и ѝ нареди да донесе принадлежности за писане.

„Първа година от сто и тринадесетата олимпиада. Хезиона, радвай се. Струва ми се, че трябва да дойдеш в Екбатана и тук да чакаш завръщането на армията от индийския поход. В този град живея вече три години. Веднъж през зимата за няколко минути валя сняг! Тогава си спомних за родната Атина, където има сурови зими и веднъж в годината снегът се задържа почти през целия ден! Приликата с твоята Тива ти откри още с първото си идване! И въздухът тук на височината донякъде прилича на лъчезарния, чист и животворен въздух на нашата Елада, на полъха на Олимп и на крилата на свещените птици. Навсякъде в Азия, с изключение на трите благословени града на Йония — Хиос, Клазомен и Ефес, слънцето е тежко, ослепително, потиска ума и чувствата, а прахът забулва хоризонта. Даже в Египет светлината е много силна, а въздухът не искри, преливайки се във вълшебни лъчи, в които така ясно се очертават всички предмети. С такова очарование биват обгърнати жените и статуите, че всеки елин става художник. Време ти е да отдъхнеш от влажната жега и мухите на Вавилон. Аз се страхувам за Александър, Птолемея, Хефестион и всички наши хора, прекарвали тия три години в битки и походи отвъд пределите на Персия, от Хирканското море на птиците, из

степите и планините, където зимата носи снежни вихри и студ, непознати за Елада. Съпротивата на бактрийците, согдианите и особено на скитите е надминала въображението на Александър и възможностите на неговата армия. Пробивайки си път далеч на изток, армията от изпитани ветерани постепенно се топи, а жителите на покорените страни, от които се състои почти половината войска, са много по-несигурни.

Александър, възвеличен поради нечуваните в историята победи, божествен фараон на Египет, комуто вече се покланяха като на бог в най-древните градове на Месопотамия — Майка на народите, започна ревниво да посреща всяко противоречие. По-рано, уверен в своята мъдрост и сила, той спокойно изслушваше приятелите си, когато спореха с него. Сега това му се струва унищожавашо достойнството му на велик цар и завоевател. За нещастие азиатците излязоха опитни ласкатели, готови на всякакви унижения. Веднъж моят учител в Египет каза, че най-страшната отрова дори за много мъдър и силен човек е постоянното превъзнасяне и възхвалата на делата му. Александър изпи пълна чаша от тази отрова и стана способен на неща, несъвместими с неговата наистина велика личност. Ти знаеш вече за убийството на доблестния, макар и глупаво пустославен Филотас, началника на хетайрите и личната охрана на Александър. Свършил с Филотас, Александър незабавно изпрати убийци тук в Екбатана, където беше началник старият изпитан негов воин Пармецион, убиха и него, преди да бе чул за наказанието на сина си. Обвиненията в заговор срещу Александър, струва ми се, са измислени от услужливи съветници, за да оправдаят убийствата. След тези прояви на несправедливост последваха други. Едва ли си чула за избитите бранхиди? Когато нашата войска с голям труд и опасности преминала през пълноводната и бърза Оксос, наричана още Река на морето, насреща ѝ излязла огромна тълпа дрипави, диви и мръсни хора. Те развявали зелени клони — бранхи (оттук идва прякорът

им), танцували и викали от радост на обезобразен до неузнаваемост койне. Така изглеждали потомците, внуците и правнуците на елинските пленници, откарани от Ксеркс в най-далечните краища на Персия да работят по източните ѝ граници. Александър се отдръпнал встрани, намръщен разглеждал подивелите дрипльовци и внезапно разярен, заповядал да избият всички до един. Жалката тълпа не успяла да се разбяга.

В началото на похода през богатите със зверове гори и степи в покрайнините на Морето на птиците Александър ходел на лов за лъвове, тигри и мечки, поощрявайки другарите си да се борят с могъщите зверове с къси копия. Само Птолемей не вземал участие в дивашките забави, спокойно понасял присмеха на самия Александър. Обаче когато Кратер бил жестоко изпохапан от мечка, Александър прекратил да ходи на лов...“

Таис се умори да пише. Извика Ройкос и му заповяда да приготви конете: Боанергос за нея и Салмаах за Ерис. Черната жрица не си представяше разходките на своята господарка, без тя да я охранява.

— Все пак ще ни се наложи някога да се разделим — упрекуваше я Таис, — не може да умрем заедно в един миг.

— Можем! — спокойно отговаряше Ерис. — Аз ще тръгна след теб. — Тя многозначително докосваше кока си.

— А ако ти умреш първа? — запита атинянката.

— Ще те почакам край брега на Реката на смъртта. Ръка за ръка ще тръгнем за царството на Аид. Аз вече съм молила Великата майка да ме остави да чакам из полята на асфоделите.

Таис внимателно разглеждаше тази странна робиня ли, богиня ли, слезнала при смъртните за нейна охрана. Чистото ѝ и строго лице съвсем не изразяваше кръвожадност, смъртна заплаха за враговете, както някога се бе сторило на Таис. Вяра в нещо, което свободомислещата атинянка не познаваше, победа над страха и болката, както някога у девствените жрици на Артемида в Ефес, породили легендата за амазонките. Но те изпадаха в свещеното

буйство на менадите, сражавайки се яростно като диви котки. А за Ерис беше характерно изражение, което скулпторите на Атина би трябвало да възпроизведат в статуята на другарката на тираноубийците, героинята Леена, вместо да я изобразяват като лъвица с отрязан език. Суровото поведение на Ерис очевидно бе само отражение на нейната съсредоточеност и сериозност в честния поглед на нейните кристално чисти сини очи, в леко сключените ѝ вежди, в ясения леко метален звук на гласа ѝ. И само нейната тъмна ножа, коси и устни напомняха, че е дъщеря на Нощта, владееща тъмното знание на Гея-Кибела.

Елините особено почитаха тези свои атлети победители на олимпийските игри, които надвиваха съперниците си с качество, липсващо у простите смъртни — спокойствието дар и белег на боговете.

Поетът казва, че „през всичките си години те са запазвали медено спокойствие, най-голямото от техните високи постижения. Няма нищо по-високо от това благородство, украсяващо всеки изминат ден...“

Спокойствието на олимпийски победител отличаваше и Ерис, придавайки особен оттенък на всеки неин жест и дума. И сега Таис с удоволствие гледаше изправената ѝ стойка върху танцуващата, както винаги капризна Салмаах. Внимателно, като крехка милетска ваза предаде робинята сирийка ритация и писукащ от възторг Леонтиск. Двете жени тръгнаха по павираните улици, избирайки кратките и стръмни надолнища без да обръщат внимание на възторжените погледи на минувачите. Таис и Ерис отдавна бяха свикнали с тях. Действително тази двойка, както на времето Таис и Егесихора, не можеше да не привлече внимание. А на младежите дъхът им секваше и те дълго изпращаха с очи прекрасните ездачки.

След буйно препускане по полето за надбягване, пусто и занемарено, след като се бяха прекратили персийските надбягвания с колесници, още невъзобновени от македонците, Таис се върна успокоена. Тя изми от праха уморения си син, сложи го да спи и отново се зае с писмото вече в друго настроение.

„Александър, писа тя, все повече се откъсва от своите войници и дори от военните си съветници,

философите, географите и механиците.

Великият пълководец извърши подвиг, който превъзхожда делата на митическите герои — Херакъл, Тезей и Дионис. Елада винаги е била обърната повече на Изток, отколкото към невежия и див Запад. Тя сякаш се е стремяла чрез вкопчилата се за края на Азия Йония, чрез легендарния Крит към древните изкуства и голямото знание, натрупано в изчезнали царства. Александър широко разтвори вратите на Изтока. Цял поток предприемчиви елини — занаятчии, търговци, художници, учители — нахлу там из свободните или опустошени от войната земи. Македонците, със своите заграбени във войната пари и роби, получиха обширни имоти и се заселиха в много по-плодородни и топли места, отколкото тяхната планинска родина. Новите градове искаха храна, дървен материал и камъни за постройки. Войниците живееха в охолство и забогатяваха. Толкова големи се оказаха завоеванията на страната, че в Елада започнаха да чувствуват недостиг от хора, също както се беше случило преди това в Спарта, която бе дала своите мъже като наемници и беше напълно изтощена от последното си усилие в борбата с Александър. Постепенно цяла Елада ще запустее без хора, устремявайки се в Азия, разпръсквайки се сред голямото множество нейни жители из необятните простори на степите и планините. Ако тръгне така, то в каква Елада ще се върнем ние?...“

Таис се замисли и погъделичка брадичката си с тръстиковия калем:

„... Александър и всички македонци се ожесточиха в тежката война — пишеше по-нататък атинянката в писмото, — взаимните отношения между подчинените и владетеля се обтегнаха както никога. Унизителното покорство на новите съратници направи още почувствителен пълководеца. Забравена е някогашната мечта

за хомоноя — равенство между хората по разум. Започнаха да доказват божествеността на великия македонец по начини, които повече подхождат за вожд на диво племе, отколкото за владетел на света. Александър, с помощта на персийски съветници, си науми да въведе обичая да лягат пред него на земята, но се натъкна на рязката съпротива на старите си другари. Когато ветераните — пълководци и воители от личната среда на Александър — хетайрите, видяха своя вожд седнал на златния трон с Дълго персийско облекло, с висока тиара на главата, отначало се разсмяха и питаха Александър какъв маскарад или игра е намислил. Калистен, атинският философ, изпратен от Аристотел, изпълнен с ентузиазъм, отначало повярва в божествеността на Александър и започна да пише «Анабазис» — история, която прославя неговите походи. Сега той пръв заяви, че обожествяването никога не е било уместно приживе на който и да било герой, дори и на божи син. Херакъл с неговите извънредно големи подвизи, Дионис, който извършил първия поход в Индия, са били въздигнати като божества едва след смъртта им. През своя земен живот Дионис е бил тиванец, а Херакъл — аргиец. Преклонението пред жив човек, пък макар и син на бога, противоречи на духа на елинизма и не е нищо друго освен варварство.

«Александър не е бог — публично бе заявил философът, — не е син на Зевса от земна жена. Той е най-храбър сред храбрите, най-умен от всички даровити пълководци. Само делата му, божествени по значение, могат да му създадат славата на герой и да го възвеличат до полубожество.»

Александър затаи злоба срещу Калистен. Македонските ветерани поддържаха философа, но той нямаше влиятелни приятели. В края на краищата той и младежите от най-близките прислужници на царя бяха осъдени заради намерението им уж да убият Александър и за още някакви си престъпления. Военачалниците на Александър собственоръчно избиха младежите с камъни, а

Калистен оковаха във вериги, поставиха го в клетка и според последните слухове са го обесили в Бактриана. Все пак Александър отмени заповедта да падат пред него. Още преди това, след като отстъпи от Реката на пясъците в Мараканда, Александър много пиеше, стремейки се да облекчи страданията си — болките в главата след удара с камък. В припадък на гняв той уби Черния Клейт, верния възтъп гигант, който два пъти беше спасил живота му, брат на Ланиса, дойката на Александър в Пела. След тежки пристъпи на меланхолия и разкаяние Александър се отправи на атака срещу високата до облаците крепост на Бактриана. Там се ожени за дъщерята на бактрианския велможа Роксана, пленена като военна плячка.

Птолемей писа, че бракът не е смекчил пристъпите на жестокост, които се повтаряли все по-често. Даже и те, най-близките му другари, трябвало да бъдат много внимателни в отношенията си с царя.

Още от началото на своите скитания из източните степи Александър смени шлема с лъвската глава с друг, украсен с крила на голяма птица. Местните жреци уверяваха, че в царя се е вселил Симург — духът на високите хълмове, който слиза на земята в образа на Грифон, за да помогне на хората в техните нещастия.

Не зная с какво е помогнал Александър на жителите в източните степи...“

Таис прекъсна започнатия израз, тихо се засмя и довърши:

„... виждаш ли, попаднала съм под влиянието на Птолемей. Мъдрият воин обича да предсказва нещастия и да изброява миналите бедствия, макар че това никак не пречи на неговата храброст и весел характер. Прекалено весел по въпроса, за жените! В това той действително е равен на Александър в неуморимите си търсения. Впрочем ти го знаеш. Отдавна, още в Египет, му беше предсказала,

че ще има много жени, но една от тях ще бъде богиня. Сега тази «богиня» е негова жена и какво повече?

Стига, уморих се да пиша, а и ти ще се умориш да четеш. Идвай тук в Екбатана и ще се набъбрим до насита, ще яздим коне, ще танцуваме. Тук се събраха много поети, философи, художници, музиканти и артисти. Тук е и Лизип със свое ателие и евбеецът Стемлос, прочут със своите статуи на коне, знаменитата певица Аминомена... Много прекрасни хора. В очакване на Александър тук идват много пътешественици от далечни страни на Индия, на Иберия. Идвай, тук ще ти бъде много по-весело, отколкото сама във Вавилон! Няма да страдаме толкова за нашите мъже. Освен бойните и походни трудности те си имат и свой дял щастие. Птолемей писа за необятните равнини, осеяни с ароматен силфий, за вълнуващото зрелище на исполинските снежни планини, които верига след верига, връх след връх преграждат пътя на юг и на изток. За планинските езера, вълшебно сини, бездънни като небето. За невъобразимият простор на степите, където плоските хълмове, увенчани със странни изваяния на плосколики и широкобедрени жени, се издигат в безкрайна редица като вълните на морето между Крит и Египет. И вероятно най-голямо от всичко за тях е чувството за всекидневни промени, очакването на нечувани чудеса през времето, докато се приближават към края на сушата...

Птолемей пише, че колкото повече се приближават до Индия, толкова по-често срещат дървета, подобни на нашите в Елада. Елите и боровете в планините отвъд Парапамиза са същите, както в планините на Македония, понякога им се струвало, че отново се връщат в родината. Това не може да се обясни...“

Таис завърши писмото, запечата го и заповяда да го отнесат, за да отиде по-скоро в дома на началника на града и ковчежника Харпал, който смени убития Парменион. Четири хиляди и петстотин стадия —

не е малко разстоянието, което отделяше Екбатана от Вавилон, но по ангарейни — държавната поща, писмото пътуваше само шест дена.

Уморена от писането (Птолемей постави условия на Таис да не използва опитни писци, които разкриват всички тайни), тя слезе при басейна до стълбата, където Птолемей беше прекарал водата на планински извор, студена дори в горещо време. С весел вик тя се хвърли в подобна на раковина вдлъбнатина, през която, ромолейки, се преливаше зеленикава вода. На нейния вик дотича Ерис, която никога не изпускаше случая да поплиска и след това да разтрие меднокожата си господарка с дебело и твърдо покривало.

Ерис едва бе успяла да хвърли покривалото върху Таис, и дойде пратеник на Лизип. Неизвестно защо великият ваятел викаше Таис и Ерис да го посетят у дома му на другия ден сутринта.

Таис подаде писмото на черната жрица с думите:

— Канят и тебе! Някой иска да направи статуя по твой образ. Отдавна трябваше, чудех се на ваятелите, които макар и веднъж да са те зърнали... Въпреки че лично Лизип и неговите ученици обичат да изобразяват мъже, военни сцени, коне и слабо се интересуват от красотата на жените!

Ерис отстрани ръката на атинянката с писмото.

— Ти си забравила, че аз не мога да чета на твоя език, госпожо. И нима почитеният Лизип също така е забравил, че аз все едно съм длъжна да ида с тебе?

— Наистина, ти винаги ме съпровождаш. Щом като Лизип те споменава в своята покана, значи, че има някаква работа с тебе. Каква? За един скулптор най-важното е ваятелството. Най-много в живота ние, елините, ценим съвършенството на човека, хармонията в неговото развитие, физическо и духовно — калокагатия, както казваме ние. А в изкуството — изобразяването на човека. Затова в нашите градове и храмове има безброй статуи и картини и в яка година се добавят нови. Ти би ли искала да направят статуя на богиня или на нимфа по твой образ?

— Не. По-точно — безразлично ми е. Но ако ти заповядваш...

— Разбира се, ще заповядам. Имай си това на ум, ако ти предложат... и не ме търкай толкова силно! Та аз не съм статуя.

— Ти си най-хубавата статуя на света, госпожо.

— Много ли статуи си виждала? И къде?

— Много. Падна ми се да пътувам още като момиче в свитата на главната жрица.

— Аз нищо не знам за това!

Черната жрица допусна за миг усмивка да освети лицето ѝ.

Александър бе заповядал да построят за Лизип огромно ателие при двореца на персийски велможа, подарен на скулптора за жилище. В стаите с дебели стени от червен камък винаги цареше прохлада, а през зимата трябваше да се отопляват. В полукръгли ниши горяха сухи кедрови цепеници, към които бяха прибавени ароматни клонки тамян, лаванда, розмарин или смирна.

Лизип прие гостите на веранда под висок навес, подпрян от палмови стълбове и преградена с парапет от розов гранит. Верандата се използваше и за ателие, и за аудитория на учениците, събрали се от Елада, Йония, Кипър и дори от Египет, чиито майстори бяха започнали да възприемат похватите на своите предишни ученици — елините, които преди седем века бяха започнали да се учат от египтяните.

Обикновено присъствуваха философи, богати ценители на изкуството, поети, които черпеха вдъхновение от мъдрите разговори, пътешественици от далечни страни, до които бе стигнала вестта за открития дом на знаменития художник.

Лизип, отдавнашен приятел на атинянката, орфик от висока степен, прегърна Таис през рамената. Като се озърна, той повика със знак застиналата до входа Ерис и мълком ѝ показа широката скамейка, където седяха двама негови ученици. Ерис ги стрелна със светлите си очи и седна на крайчеца, по-далече от веселите млади хора. Те отправяха към нея възхитени и многозначителни погледи, допълнени с жестове. Напразни старания! Със същия успех биха могли да привлекат вниманието на всяка от многото статуи, които украсяваха ателието, къщата и градината на Лизип!

— Да идем, атинянке, ще ти покажа един стар приятел и твой съотечественик, скулптора Клеофрад. Той презира войната, не прави статуи на царе и пълководци, а само на жени и затова не е толкова знаменит, колкото заслужава. Освен това той те познава...

Таис понечи да възрази, но думите ѝ заседнаха в гърлото. Тези строги сини (с блестящи зеници като на Атина) очи, белезите на лицето под гъстата сива брада и на ръката ѝ припомниха кратката среща при Тезейона по пътя към Хълма на нимфите!

— Бях обещал да те видя след няколко години — каза Клеофрад със своя нисък глас — и ето, минаха две олимпиади и аз виждам не момиче, а жена в разцвета на силите и красотата си. Сега навярно си на двадесет и шест години — ваятелят дръзко огледа Таис, — раждала ли си?

— Да — някак послушно отговори Таис, — един път.

— Недостатъчно, трябваше поне два пъти. Това само ще подобри тялото у такава здрава и силна жена като тебе.

— Гнезиотес апамфойн — каза Лизип на атическо наречие, посочвайки Таис, и тя неочаквано се изчерви от открития поглед на единия и откровените думи на другия художник.

— Да, ти си прав! — съгласи се строгият Клеофрад. — Чистота на произхода и по двете линии — по баща и по майка. Ти ще бъдеш мой модел, атинянке! Съдбата те е предопредила за мене! Търпеливо чаках твоята зрялост. — Той впери повелителен поглед в Таис.

След кратко мълчание Таис кимна.

— Ти пак избираш това, което няма да ти донесе богатство — замислено каза Лизип. — Таис е доста прелъстителна за образ на богиня, доста дребна и кръшна за Кора, не е страшна за войнствена жена.

Тя е жена, а не канон, установил се от векове образ в елинското изкуство.

— Струва ми се, че си прав и не си прав, велики майсторе. Когато си създавал своя „Апоксиомен“^[1] като образ на атлет, ти смело си се отклонил от Поликлетовия канон и преди всичко от Дорифора. И аз разбирам защо. Дорифорът е канон на силен спартанец, воин, който се е създавал у лакедемонците в течение на цяло хилядолетие подбор на родители, избиване на слабите и крайно мъчително възпитание на сила и издръжливост. Грамаден гръден кош, извънмерно дебели коремни мускули, особено напречните странични. Такъв човек може да тича много стадии с тежка броня, да се сражава с тежък щит и копие много по-дълго от всеки войник от кой да е народ, ще остане здрав и читав под колелата на тежка каруца. Спартанците биеха без изключение всички врагове, преди да се появят тежките лъкове и каменохвъргачки.

— Много добре си ме разбрал, Клеофраде, макар и да си скулптор на жени. Моят Апоксиомен е по-лек и по-подвижен. Обаче

сега пак всичко се промени. Воините се прехвърлиха на коне, а пехотата не води както преди бой в единоборство, а със стотици бойци, сковани в цялостна машина с дисциплина и умение да се сражават заедно. Отминаха времената и на Дорифор, и на Апоксиомен!

— Не съвсем, Лизипе — каза Таис, — припомни си хипаспистите на Александър, които си извоюваха званието сребърни щитовете. Те си служат и с тежко въоръжение, и със стремителен бяг, и със силен удар.

— Вярно, атинянке. Но това е специална войска част, нещо като бойните слонове, а не главната маса воители.

— Бойни слонове, какво сравнение! — разсмя се Таис, млъкна и добави: — И все пак аз познавах един спартанец. Той можеше да послужи за модел на Дорифор...

— Разбира се, такива мъже има още — съгласи се Лизип, — те станаха рядкост тъкмо защото вече не са потребни. Твърде много средства и време са необходими, за да бъдат създадени. Войската сега изисква все повече хора и по-бързо!

— Заговорихме за мъже — избоботи Клеофрад, — че затова ли повикахме Таис.

— Вярно! — опомни се Лизип. — Помогни ни Таис. Почнахме да спорим за една нова статуя и с нашите гости. — Ваятелят посочи група от четирима мъже с много гъсти бради и със странни ленти на главите, които стояха отделно от постоянните посетители на дома — Това са индийски скулптори. Останахме на различни мнения по основните отличия на женската красота. Те отричат забележителната хубост у статуята на Агесандър и изобщо считат, че модната днес скулптура на жени е поела по неверен път, така ли? — Той се обърна към индийците и един от тях, явно преводач, бързо заговори нещо на красив напевен език.

Един от гостите с най-гъстата брада енергично закима и каза чрез преводача:

— Нашето впечатление е, че елинските художници са престанали да обичат жените и сега повече обичат мъжете.

— Странно впечатление! — сви рамене Лизип, а Клеофрад се усмихна за първи път широко с оттенък на злорадство.

— Аз нищо не знам! — каза Таис. — Кой е този Агесандър и каква е тази статуя?

— Появил се е нов скулптор, голям майстор. Неговата статуя на Афродита за храма в Мелос — обясни Лизип — се е прочула сред ваятелите, макар че според мен тя повече прилича на Хера.

— Личи си, че за модел е послужила не елинка, а по-скоро сирийка. Тези жени имат прекрасни гърди и рамене, но нямат талия, задницата им е плоска и увиснала. Краката им винаги са нехармонично тънки — прекъсна го Клеофрад.

— Всичко това Агесандър умело го е драпирал — каза Диосфос, още един ваятел, познат на Таис.

— Но не е съумял да скрие тромавата средна част на тялото — възрази Лизип — и зле развитата долна част на корема.

— Не разбирам възторзите — спокойно каза Клеофрад, — аз не обсъждам майсторството на Агесандър и не завиждам на неговото голямо умение, а само не одобрявам избора на модела. Нима неговата богиня има елинско лице? Той ѝ е предал канонически профил, но костите на главата ѝ ще ви се сторят крехки и тесни, както и подхожда на сирийка или някоя друга жена от народите на източния бряг. Нима никой не е забелязал сближените ѝ очи и тесните челюсти?

— И какво лошо има в това? — усмихна се Стемлос.

— Лошо е дори за твоите коне — отби Клеофрад, — припомни си широкото чело на Буцефал. А за нас елините, древните критяни и египтяните най-любим образ е образът на Европа, превеждай както искаш това старинно име: евриопис — широкоока или европис — широколица, а по-точно и едното, и другото. И досега още на празника Елотий носят костите на Европа в Крит в огромен венец от мирта. Трябва и ние, художниците, повече да гледаме своите жени и техните прародители, а не да се увличаме в търсене на чуждоземни модели, които може би са хубави, но не са по-красиви от нашите.

— Браво на тебе, Клеофрад! — възкликна Лизип. — Едно от многото прозвища на моята приятелка Таис е именно широкоока. Нима не си забелязал колко прилича тя в лицето на Атина Партенос на, Фидий? Спомняш ли си онази парадигма — модел за няколко копия с корона и с очи от хризолит?

За учудване на присъстващите индийците започнаха да се кланят, кръстосвайки ръце с някакви одобрителни възклицания.

— Добре ти е на тебе, Евриопис — усмихна се Лизип на Таис, погледна Ерис и добави: — Ние те поканихме да ни послужиш за

модел в спора. Ще се наложи ти и Ерис да постоите голи. Искаме да видим у тебе съчетанието на древната критска и нашата елинска кръв. А в Ерис също така са се слели древна нубийска и друга, вероятно либийска кръв. — Той й каза да се качи на тежка широка табуретка за модел. Таис послушно смъкна дрехите си в ръцете на незагубилата спокойствието си Ерис. Обща въздишка на възхищение се разнесе в ателието. Тук всички се прекланяха пред женската красота, ценейки я като най-голяма скъпоценност на природата.

— Морфе телитерес гоегис! О, вълшебни, омайващи женски форми! — възкликна един от младите поети от Хиос. Клеофрад замря, поставил дланта си като щит към лявата страна на лицето си, и не сваляше очи от меднозагорялата фигура, която стоеше непринудено, сякаш беше насаме пред огледало, а не на подставка пред събралите се. Спокойната увереност в собственото си съвършенство и че не може да предизвика сред художниците нищо освен благоговение, обкръжаваха младата жена с явното покровителство на безсмъртните.

— Намери ли това, което търсеше? — запита Лизип.

— Да! — почти извика Клеофрад.

Индийците трепнаха, учудено гледайки обхванатия от пламъка на вдъхновението елин.

— Това е най-древният облик на жена — тържествуващо каза Лизип, — здрава, не висока, широкобедрена, кръглолика, широкоока — нима не е прекрасна? Кой от вас може да възрази? — обърна се той към учениците.

Лептинес, ваятел от Ефес, каза, че именно такъв облик са пресъздавали преди два века художниците на Йония, да вземат дори само Екзекиас и Псиакс.

— Те сякаш са копирали нейното лице и тяло. — Ваятелят посочи Таис.

— Не мога да си обясня — каза Лизип, — защо само два канона на скулптури от миналия век са на мода сега. Единият е подражание на ненадминатите Кори на Акропола, който възпроизвежда висока жена с мощен гръден кош, с широко разположени гърди, широки рамена и коремни мускули, като у атлетите-мъже. Те са слабо подвижни и не се нуждаят от силно развити задни мускули, затова са по-плоски отзад. Другият канон, въведен от Поликет, от Кресилай, може би дори от Фрадион е широкоплещеста, теснобедрена жена с малки гърди, без

талия, повече прилична на момче и също с неразвити отзад мускули. Такива са състезателките по бягане, амазонките, атлетките на тези художници. Ти, ефесецо, познаваш ли статуите, които са създали за светилището на Артемис в твоя град назованите от мен скулптори преди сто или повече години?

— Те са изопачили облика на Артемис и на амазонките! — възкликна Лептинес. — Влюбени в младежи-ефеби, те са се стремили да открият в жената същият този образ на момче. А за какво му е притрябвало на един истински мъж момче вместо жена? Простият и суров живот на моите прадеди, избягали от дорийските завоеватели по бреговете на Мала Азия, е създал здрави, силни, гъвкави жени, с малък ръст. От тях и от карийските и фригийски жени, които са отишли подалече на север и са стигнали до Понта на река Термодонт, е възникнал градът на амазонките. Те са служили на Артемис с девиза: „Никакво подчинение на никакъв мъж“.

— Колко интересно говориш ти, ваятелю — възкликна Таис, — значи, аз съм жена не за лек живот?

— От чистия старинен род, от онези, които са живели тежко — отвърна Лептинес.

— Ефесецо, ти ни отвлече настрана — намеси се Лизип. — Макар и да говориш интересни неща. Ерис, застани тука! — Той посочи втората табуретка до Таис.

Черната жрица въпросително погледна господарката си.

— Ела, Ерис, не се смущавай. Те не са обикновени хора, това са художници. И тук ние не сме просто жени, а възплъщение на богини, нимфи, музи — всичко онова, което възвишава мъжа поет, насочва неговите мечти в просторите на света, морето и небето. Недей да се противиш, ако те опипват. Те трябва да знаят какви мускули се крият под кожата, за да изобразят правилно тялото.

— Разбирам, госпожо. Защо тук има само мъже, а няма жени скулпторки?

— Ти зададе сериозен въпрос. Ще запитам Лизип. Аз лично мисля, че между нас няма такава любов и стремеж към образа на жената, както у мъжете. И не сме дорасли още да разбираме красотата извън личните отношения... може би и да има скулптори жени от последователките на лезбоската Сафо?

Ерис се изправи до нея, тъмна като египетски бронз, без онова самоуверено кокетно превъзходство, което изпълваше Таис, но със спокойствието на равнодушна към земните грижи богиня, която само с живата си младост заличава впечатлението за сурова, дори печална съдба.

— Бомбакс! — изумен възкликна Лептинес. — Те си приличат!

— Така и предполагам — каза Лизип, — еднаквото назначение на телата им и еднаквата степен на хармония неизбежно водят до прилика. Но нека да разгледаме поотделно тези черти, за да разберем Агесандър и неговите предшественици, които обърнаха модата на елинската скулптура към чужди образи и модели. Ти, Клеофраде, и ти, Лептинес, макар и млад, но явно разбиращ истинския език на телесните форми, ще ме поправяте или допълвате, защото не съм голям познавач на женската красота. Не трябва да повтаряме разпространената грешка сред художниците на Елада, която ваятелите и живописците на Египет и Крит не са допускали. Това е особено важно, когато се стараете да създадете събирателен образ, предназначен да поднесе красотата пред целия народ, а не направен само за този който го е поръчал и който служи само на двама: нему и на художника. Често боговете даряват художника с дар за виждане и повторение, вдъхват му нежна чувствителна душа, като в замяна на това му отнемат част от мъжеството...

Лизип забеляза как пламнаха страните и се склочиха веждите на слушателите му.

— Не искам да обвиня художниците, че са по-малко мъжествени в сравнение с един среден обикновен човек. Аз говоря за Хераклово мъжество в гневна душа, присъщо на герои и знаменити мъже. В сравнение с тях вие сте нежни...

— И какво лошо има в това? — не изтърпя Лептинес и прекъсна учителя си.

— Нищо. Но изискването към един голям художник не е по-малко, отколкото към героя, щом се е заел да създаде велико произведение на изкуството! А недостатъчното мъжество ни въвежда в грешка при избора на модел и образа на жена, ние говорим за жените и в случая това е най-важно от всичко. Колко често художникът избира модел и създава изображение на дева или богиня с едри черти на лицето, мъжеподобна, широкоплещеста и висока. Един герой никога

няма да избере такава, не ще я избере и силен, мъжествен човек, водач на хора. Героят има нужда от жена, изпълнена с женствена сила, способна да му бъде другарка и да му отгледа здраво потомство. Такива избраници са познавали художниците от ранни времена, защото самите те са били едновременно и воители, и земеделци, и ловци.

Гледайте и слушайте! Ръстът и на двете, както подобава на Харити, не е висок, почти е еднакъв. Таис е висока — Лизип присви безпогрешно око — три лакти и три палести, а Ерис с половин палеста по-висока. Това е по-малко от нашия съвременен канон на живите персийки и финикийки.

Втора важна особеност е съчетанието на тясна талия с извити бедра, които образуват без ни най-малко изкривяване непрекъснатите линии на амфора, още от дълбока старина възпявани от нашите поети и някога много ценни от ваятелите. Сега от Поликлет до новомодния Агесандър жените имат коремни мускули като мъжете, а бедрата — забравили са ги. Сериозна грешка! Ето погледнете — той се приближи до Таис, прекара длани по бедрата ѝ — широкият таз на жена, която ражда, изисква уравновесяване. Как? Естествено с развиването на онези мускули, които са по-слаби у мъжа и не са му нужни. Вместо дебелия слой горни коремни мускули добре сложената жена има дълбоко лежащи мускули, ето тези. — Лизип притисна страната на Таис така, че от нея се изтръгна полувъздишка, полустон.

И Лизип премина при Ерис, поставяйки върху нейната тъмна кожа своите грапави ръце, избелели от работа с мокра глина.

— Ето виждате, тя също така има много силен мускул, скрит под напречния корем. Той като широка лента се простира оттук, от долните ребра до костите на таза и до венерината кост. На средната линия от този мускул е разположен още един във форма на пирамида. Вижте как рязко се очертава под гладката кожа.

— Тези мускули поддържат долната част на корема и го огъват между изпъкналите предни страни на бедрата, в слабините. Това е също резултат от тяхното усилено развитие. Запомняйте това по-добре, защото тук са много очевидни отношенията, противоположно на статуята на Агесандър, у която коремът твърде много изпъква отдолу. Доколкото разбирам, тази възхитителна изпъкналост на бедрата отпред придават упражненията на мускулите, които повдигат краката напред. Но това е малко. При нея — скулпторът премина към Таис — са

извънредно силни тези дълбоки мускули, които свързват крака с таза. И у крито-елинката, и у нубийката няма ни най-малко отклонение при свързването на краката с таза. Това също не е случайно. Много от тях притежават този дар на Харитите от рождение. При Таис очертанието на бедрата е още по-стройно от упражненията на мускулите, които се очертават отзад и нагоре: ето този мускул по средата между два по-големи и други, които не могат да се напишат, но приповдигат слоя на по-горните мускули. Всички те съединяват таза и бедрото, движат крака встрани, отклоняват го назад и изправят туловището. Аз бих ги нарекъл танцувални, а тези, които събират краката — ездачески! Запомнете, жените трябва да развиват своите дълбоки мускули, а мъжете — външните. Имайте това предвид, когато създавате прекрасен, здрав и хармоничен образ, силен, без грубоватост, какъвто и трябва да бъде у дъщерите на Елада. И не само на Елада — на цяла Ойкуменс! Гъвкавост, без да се загубят силите на Ерос и на майчинството! Ето това е идеалът и канонът, много различен от милоската статуя на Агесандър и също така у състезателките на бягане и амазонките на Поликлет. Жената не е нежен младеж, тя е нещо противоположно и много по-силно. У жените на всички народи са разпространени танци, с извивания на талията, с въртене и поклащане на бедрата. Това са естествени за тях движения, които упражняват вътрешните мускули, създават гъвкава талия и полират вътрешните органи на лоното, където се зачева и оформя детето. Там, където тези танци липсват, защото съм чувал, че някои народи ги забраняват, там раждането на деца е мъчително и потомството е по-слабо.

Големият скулптор завърши словото си и се оттегли доволен, а бурният възторг на учениците му, които го слушаха, затаили дъх, беше израз на общо съгласие.

Клеофрад се вдигна от своето място и застана между Таис и Ерис.

— Никой освен тебе не би могъл да го каже по-ясно и по-умно. Аз ще добавя само едно, може би защото съм запомнил Агесандровата Афродита като образец противен на моите възгледи. Погледнете, пред вас са две прекрасни жени от съвсем различни народи. Великият Лизип веднага ни показва колко те си приличат, създадени от боговете по един и същи канон. Но забрави една много важна черта на красотата — гърдите и на двете са разположени високо, с широки

чаши и по-закръглени, отколкото у модела на Агесандър. Гърдите на неговата Афродита, въпреки зрялото тяло, са заострени като на младини, а същевременно техните средоточия са поне с цял дактил пониско, отколкото на Таис и Ерис. Това не е грешка на майстора, а само сляпо спазване на модела — такива пропорции са чести у сирийките.

— Ти си прав, Клеофрад, аз не съм запомнил така добре като теб творбата на Агесандър и съм съгласен с думите ти — отговори Лизип.

И великият скулптор на Елада, и останалият неизвестен майстор на малко женски скулптури, ако можеха да прозрат в бъдещето, щяха много повече да се огорчат, като узнаят, че след хилядолетия неправилната трактовка на женското тяло от Агесандър ще бъде приета от художниците на бъдещето като истински канон на елинската красота.

— Искаш ли ти да добавиш още нещо, Лептинес? — запита Лизип.

Ефеският ваятел протегна ръка, призовавайки към тишина.

— Ти също така не каза нищо за задната част на тялото.

— Там няма особености при сравняване с Агесандър, тоест със статуята, която предизвика спор помежду ни — намръщи се Лизип.

— Не, велики майсторе, има! И ти сам каза за отпуснатото и плоско седалище на сирийския модел на Агесандър. Както виждаш нашият модел е сфайропигеон (с кръгла задница). — Той прокара длан във въздуха, повтаряйки очертанията на Таис, не смеейки да докосне тялото ѝ.

— Да, наистина! Причината е същата — развити танцувални мускули, които огъват тялото назад и напред. Най-голямата им релефност е изместена по-нагоре и по-силно изпъква, образувайки рязка заобленост. Милоската статуя е плоска в горната част, моделите на Поликлет и Кресилай са изобщо с плосък гръб. Когато гледаш тези модели, става ти ясно, че ако танцуват не само бларита, но дори евмелея, те не ще стигнат до първенство. А нашите гостенки са годни за всякакъв, най-труден танц, истина ли е, Таис?

— Защо питаш „четвъртата Харита“? — възкликна Лептинес. — Тя дали може? — той посочи Ерис.

— Покажи им Ерис, моля те, нещо от танците на Великата майка — каза Таис. — Това е необходимо за тях.

— Защо?

— За да разберат женската сила и красота, за да създават изображения на богини, които да пленяват въображението на онези, дето не са имали в живота си щастието да срещнат подобни на тебе.

— Добре, госпожо!

Ерис измъкна кинжала от косите си и с благоговение го подаде на Таис. Лептинес посегна да разгледа оръжието, но Ерис така го стрелна с очи, че той прибра ръката си. Ала на Лизип тя позволи да вземе кинжала. Великият художник притаи дъх, като видя старинната скъпоценност. Тясно острие от много твърд черен бронз, украсено с успоредни златни браздички, увенчаваше дръжка с много изящна изработка във форма на тау от електрон. Горният хоризонтален напречник, слабо огънат, с глави на грифони на двата края, беше излят заедно с удебелената по средата цилиндрична ръчка, пресечена напречно с кръгообразни браздички. Три кръгли черни ахата между браздичките украсяваха от външна страна ръчката. При острието дръжката се разклоняваше на две, обхващайки удебелената основа с двете остроноктести лапи на грифоните. Майстори, умрели преди много векове, бяха създавали оръжието. То струваше много пари, обаче всички черни жрици бяха въоръжени с точно такива кинжали. Таис взе ножа от Лизип и Ерис въздъхна облекчено. Обърнала глава към Таис, тя я помоли да запее утринния химн на Майката на боговете.

— Започни бавно, госпожо, и ускорявай ритъма след всяка полустрофа.

— „През ранна пролет вървя аз по белите цветове на асфоделиите — започна Таис, — по-високо изгрява слънцето, стопява се сянката на нощта...“

Ерис вдигна ръце над главата си, изпъна ги по особен начин — с дланите нагоре, и бавно се запревива назад, устремила поглед към гърдите си. Когато тъмните зърна на широките ѝ като степни хълмове гърди застанаха отвесно, сякаш сочеха зенита на небето, Ерис обърна лице надясно и като отмерваше с десния си крак ритъма, се заизвърща отдясно наляво, повдигайки и изпъвайки десния си крак за равновесие. Между полузатворените клепачи проблясваха яносини ивици от бялото на очите, а устата ѝ бе застинала в заплашителна белозъба усмивка.

Таис ускори ритъма на песента. Без да смени позата си, Ерис се извърщаше ту на една, ту на друга страна, неусетно прехвърляйки

стъпалата на босите си крака.

Лизип радостно я сочеше — кой друг би могъл да направи подобно нещо?

Таис плесна с ръце, за да спре Ерис, и тя внезапно се изправи и замря.

Фрагментът от танца направи извънредно силно впечатление на индийските художници. Най-старият от тях се наведе с протегнати напред ръце. Ерис спря. Той откъсна скъпоценният камък, който блестеше над челото му върху превързаната лента на главата, и го подаде на Ерис с няколко думи на своя непознат език. Ерис погледна господарката си, а тя пък — преводача.

— Нашият прочут майстор поднася единствената си скъпоценност в знак на крайно възхищение от съвършенството на душата, тялото и танца: и трите главни съставки на читрини — каза преводачът.

— Виждаш ли, Ерис? Трябва да приемеш подаръка. От подобен знак на уважение не можеш да се откажеш. Чужденецът е открил в тебе душевно съвършенство. Как каза индиецът? Читрини ли? Какво е това? — високо запита тя.

— Нека помолим почтения гост да ни обясни — подкрепи я Лизип.

Възрастният индиец поиска една дъска с пласт алабастър отгоре.

Художниците използваха такива дъски за големи скици. Преводачът пристъпи напред, поклони се, вдигна ръце и ги постави пред челото си в знак, че е готов да служи на госта и на домакина.

— Преклонението пред жената, пред нейната красота, у нас е, струва ми се, по-силно — започна индиецът — и силата на прекрасното в нашата страна е по-голяма, отколкото у вас. Ние считаме, че любовното съчетание на мъж и жена в подходяща обстановка увеличава духовността у двамата и подобрява Психея — Душата на потомството, което се зачева. Дори великите и най-великите богове не само са покорни пред чара на небесните красавици апсари, хетери според вашето разбиране, но ги използват като най-силно оръжие. Главната небесна хетера Урваши е определена да съблазнява мъдреците, когато те достигнат твърде голямо съвършенство черпейки от могъществото на боговете. У нас физическата любов е възвисена не само до служене на красотата и тайните на природата както в Елада, но

и до служене на боговете, както е било у прадедите на индийския народ в Крит, в Азия и Финикия.

Сред множеството богове и богини има многобройни слънчеви красавици в небесата — сурасундари или апсари, помощнички на Урваши. Едно от главните им деяния е да вдъхновяват художниците да създават прекрасното, достъпно за разбиране и утеха на всички хора. Слънчевите момичета носят на нас, художниците, собствения си образ и затова се наричат читрини, от думата „читра“ — картина, статуя, словесно поетично описание. Вдъхновявайки ни с вълшебната сила на изкуството, със способността да сътворим чудото на красотата, читрините ни подчиняват на общия закон: който не изпълни своята задача, изгубва силата си и ослепява за невидимост, става обикновен занаятчия.

— Колко прилича това на орфическото учение за музите — пошепна Лизип на Таис, — ненапразно според преданието Орфей е донесъл своите знания от Индия.

— Или от Крит — едва чуто отвърна атинянката.

— Една от главните тайни на майсторството на художниците — продължаваше индиецът — е неизчерпаемостта на многообразието на цветовете и формите в света. Душата на кой да е човек винаги ще намери отзвук на своя зов (ако позове), а тайната ще разпали интереса. Но има главни форми, както и главни богове. Да бъдат предадени, ще е най-трудно и това изисква от майстора възвишен подвиг. Затуй пък създаденото ще надживее и планини, и реки по лицето на земята, като вечния живот от висшия свят.

— Ето защо цялото множество читрини се характеризира с общи, свойствени на всички тях черти. Този женски образ е описан от поета хиляда и петстотин години преди нас.

Индиецът протегна ръце и заговори напевно на някакъв друг език, явно цитат. Преводачът безпомощно се озърна. Тогава друг индиец се зае да му преведе на обикновен, достъпен за неговите познания език.

— „Тази жена е радостна танцьорка, смела възлюблена, гъвкава и силна читрини — невисок ръст, много тънка талия и закръглено извити бедра, със силна стройна шия, малки ръце и крака. Рамената ѝ са прави, по-тесни бедра, гърдите и са много здрави, високи, приближени една до друга, защото са широки в основата си. Лицето ѝ е кръгло,

носът прав и малък, очите големи, веждите тесни, косите по-черни от индийска нощ. Нейният естествен мирис е мирис на мед, ушите ѝ са малки и високо разположени...“ — индиецът си пое дъх. — А сега погледнете ги — внезапно каза той, протягайки ръка към Таис и Ерис, — вдъхновеният от боговете поет, умрял толкова отдавна, е описал и едната, и другата. Нима е необходимо друго доказателство за безсмъртието на красотата на читрини?

Елините избухнаха в шумни възгласи на одобрение и възторг.

Лизип, който преди малко беше заповядал да донесат от другата стая една кутия, се приближи до оратора, грижливо носейки статуетка от слонова кост и злато, висока един подвес.

— За тебе дар, индиецо, като потвърждение на казаното от тебе. — Лизип вдигна статуетката на дланта си.

Времето беше повредило малко статуетката на полусъблечена жена, накърнило бе лицето, украсата на главата и и дясната ръка. С лявата си ръка жената придържаше широка до петите пола с два волана, които се извиваха нагоре, с дълбоки клинове, спуснати по средата надолу, подобно на буквата „мю“ с удължена и остра средна част. Свободният широк пояс падаше косо, откривайки почти целия корем, много тънката талия и горната част на закръглената линия на бедрата. Големите подаващи се като полукълба високо и тясно разположени гърди изглеждаха прекомерно развити за тясното тяло и нешироките рамена. Повреденото от времето лице бе запазило кръглото очертание и упорития поглед на дългите широко разположени очи.

— Читрини ли е? — запита с усмивка Лизип.

— Читрини! — закима индиецът. — Откъде е?

— От остров Крит. Познавачите считат, че е на хиляда и петстотин години. Значи, е връстница на твоя поет. Вземи я.

— На мене ли? — Индиецът отстъпи назад с благоговееен ужас.

— На тебе! Отнеси я в своята страна, където вярванията, каноните на изкуството и отношението към жените имат толкова много общо с голямото загинало изкуство на Крит.

Индиецът каза нещо на другарите си и те заговориха високо и възбудено, като махаха ръце също като атиняните на агората.

— Днес за нас в твоя дом, мъдри учителю, наистина е празник — отново заговори възрастният индиец, — ние отдавна сме слушали за

твоята слава като най-неподкупен и най-велик художник на Елада, дошъл в Азия заедно с Александър. И се убедихме, че има много по-голяма слава в дълбочината и щедростта на твоите знания, видяхме в твоя дом едновременно две сурасундари — читрини. Но този твой дар е нещо съвсем особено. Може би въпреки всичката твоя мъдрост ти не знаеш преданието, според което на запад е съществувала страна, погубена от страшни земетресения, подводни изригвания на вулкан...

— Зная, и тя знае — отвърна Лизип, посочвайки Таис и онези от моите ученици, които са чели „Критий“ и „Тимей“ на Платон. На запад е била разположена богата и могъща морска държава със столица Град на водите, погинала от гнева на Посейдон и Гея. Египетските жреци, от които Платон е узнал преданието, не са дали точно местонахождението на тази страна, наречена Атлантида. Последователите на Платон считат, че Атлантида е разположена на запад от Херкулесовите стълбове в големия океан. Наистина „Критий“ е останал незавършен и ние не знаем какво още можеше да ни каже самият мъдрец.

— Тогава ти знаеш нещо съвсем друго. Нашата легенда твърди, че морската държава уж се намирала във вашето море. Нейното положение, описание и време съвпадат с остров Крит. Времето на гибелта — не на страната, а на нейната мъдрост и на цвета на народа ѝ — е станало преди единадесет века.

— Точно по време на загиването на Критската държава при страшно изригване и наводнение — каза Лизип, обръщайки се към Таис.

— Някои от най-способните и учени хора на Крит, оцелели от катастрофата и от пленяването от народи, които са нападнали Крит, щом рухнало неговото могъщество и погинала флотата му, избягали на изток в своята прародина в Ликаония и Киликия, а също така във Фригия. Като намерили местата за заселване заети, те продължили да се скитат. Преданието не ни казва нищо за това как са стигнали до река Инд, където са основали свои градове, намирайки родствени с тях народи — дравидите и ги научили на изкуствата. В преданието няма нито думица дали те са пътували по сухо през Партия, Бактрия и през планините или пък са успели да се спуснат надолу по Ефрат и да попаднат по море в устието на Инд, използвайки способностите си на видни мореплаватели. Сега ти виждаш, че твоят дар е свещен, защото

през хилядолетието ни предава изделие на ваятел от онези, които са основали изкуството в нашата страна. Не ми стигат думи да ти благодаря, Лизипе!

Индийците като един се приведоха в нисък поклон пред малко смаяния велик ваятел. После възрастният индиец отиде при Таис и Ерис, ослепително красиви в слънчевожълта и тъмносиня екзомиди. Като взе ръката на всяка една от тях, той ги постави до челото си и каза неразбираеми, подобни на молитви или на заклинание думи, които останаха непреведени.

След това четиримата индийски гости покриха статуетката с белоснежна тъкан и благоговейно я понесоха у дома си. Ерис стоеше, навела очи, още по-смугла от горещата червенина. Лизип гледаше след гостите си и само разпери ръце.

— Аз съм съгласен с индийския майстор, че в живота рядко се случват такива интересни дни на срещи и разговори — заяви той.

— Би ми се искало да се срещна пак с него — каза Таис.

— Ти скоро ще се видиш с пътешественик от още по-далечната и странна Срединна империя, току-що пристигнал в Екбатана.

— Ще го поканя у дома си ли?

— Не. У тях може би това не е прието. По-добре ела при мен. Аз ще направя така, че да избегнем събирането на много хора и да беседваме насаме. Уверен съм, че много нови неща те очакват, пък и мене.

Таис радостно плесна с ръце и нежно целуна своя приятел, който й беше заменил мемфиския учител.

Обаче новите неща започнаха съвсем другояче, не така, както очакваше Таис.

Един ден, след като се беше запознала с Клеофрад, при нея дойде един от участниците в събранието при Лизип, ценител на изкуството — богат млад лидиец, който беше увеличил своето състояние чрез търговия с роби и добитък. Той дойде, съпроводен от един писец и силен роб, който мъкнеше тежка кожена торба.

— Ти няма да откажеш на молбата ми, госпожо Таис — започна веднага той, като си вееше с парфюмирана лилава кърпа.

Атинянката веднага остана недоволна от тоя тон на полумолба, полуизповед, небрежно отронен от красивите устни на лидиеца. И той

самият не и се хареса. Все пак според законите на гостоприемството тя запита каква е молбата му.

— Отстъпи ми своята робиня! — настойчиво каза лидиецът. — Тя е най-хубавата от всички, които съм видял, а през моите ръце са минали хиляди...

Таис се облегна на парапета на верандата, вече без да скрива презрителната си усмивка.

— Напразно ми се присмиваш, госпожо. Аз ти донесох два таланта, понеже зная цената на хубавите неща. — Той посочи могъщия роб който се беше изпотил от тежката малка торба със злато. — Нечувана цена за тъмнокожа робиня, но аз не съм привикнал да се отказвам от желанията си. Когато я видях, пламнах от непреодолимо желание!

— Като оставим настрана, че в този дом нищо не се продава — спокойно каза Таис, — и че Ерис не е робиня, тази жена не е по силите ти, тя не е за обикновен смъртен.

— Но и аз не съм обикновен смъртен — важно каза лидиецът — и имам опит в любовта. И ако тя не е твоя робиня, тогава каква е?

— Богиня! — сериозно отговори Таис.

Лидиецът се закиска.

— Богиня, която ти служи? Това е прекалено дори и за такава знаменита и красива хетера като тебе.

Таис се изправи.

— Време е да си вървиш, гостенино! У нас, в Атина, хвърлят от стълбите този, който е невъздържан в езика и не познава правилата на приличието!

— А пък у нас помнят думите и придобиват това, което желаят по всякакъв начин. Целта оправдава средствата! — заплашително каза богаташът, но Таис, без да го слуша, изтича на горния балкон.

След един ден, когато Ерис, съпроводена от Окиале, излезе за някакви покупки, лидийският познавач на жените я спря и се опита да я съблазни с всякакви обещания. Ерис, без да го изслуша, продължи по-нататък. Разяреният търговец на роби я сграбчи за рамото и се вцепени пред острието на кинжала.

Ерис със смях разказа на господарката си за несретния поклонник и атинянката се смееше заедно с нея. За нещастие двете

млади жени излязоха лекомислени, понеже не познаваха тежката и дребнава злоба на азиатските търговци на жива стока.

Беше дошъл поредният керван от Бактрия. Таис се приготвяваше, искаше да се срещне с началника и да научи последните военни новини. С досада тя откри, че беше свършила тъмночервената боя от кипърски раковини за боядисване зърната на гърдите и пръстите на краката. Ерис се нае да изтича до пазара. Побързо от нея можеше да отиде само конник, но не и сред теснотията на пазара. Таис се съгласи.

Ерис се забави много по-дълго от обикновено. Разтревожена, атинянката изпрати бързоногото момиченце, доведената дъщеря на Ройкос, да научи дали не се е случило нещо. Момиченцето дотича задъхано, бледо, загубило колана си и съобщи, че Ерис е завързана, заобиколена от тълпа мъже които се канят да я убият.

Таис предчувствуваше някакво нещастие около Ерис и ето че то беше я сполетяло. Ройкос вече беше извел Боанергос и Салмаах, въоръжен с щит и копие. Таис се метна на Салмаах. Презглава те се понесоха по тясна стръмна улица. Ерис винаги минаваше по този път. Таис не се излъга. В широка полугалерия — вдлъбнатина в една висока стена, тя видя малка тълпа, заобиколила пет яки роба, които бяха хванали Ерис. Ръцете и бяха безпощадно извити назад, дебело въже опасваше шията ѝ под гърлото, а един от робите се мъчеше да я хване за краката. На слънцето в уличния прах пред Ерис лежеше познатият вече на Таис лидиец с разпран корем. За миг Таис съобрази как да постъпи.

— И-и-и-ех! — диво извика тя над ухото на Салмаах. Кобилата като побесняла връхлетя върху хората, ритайки и хапейки. Смаяни, те изпуснаха от ръцете си Ерис. Същия миг Таис преряза с лява ръка връвта, а Салмаах отпусна предните си копита върху гърба на навелия се пред краката на Ерис човек. Ройкос също не стоеше бездеен. От силния удар с щита право в лицето падна по гръб един от робите, които извиваха ръцете на Ерис, друг роб отскочи, грабвайки ножа си, но старият воин замахна с копието. От всички страни с викове се стичаха хора. Таис подаде ръка на Ерис, извърна издигналата се на задните си крака кобила. Черната жрица леко скочи върху хълбоците на коня зад Таис. Конят изведе жените от тълпата. Ройкос щеше да прикрива отстъплението, ако това се наложеше. Робите не посмяха да

преследват Таис и Ерис, съчувствието на тълпата беше изцяло на тяхна страна.

Таис поръча на Ройкос да каже на хората, наобиколили ранения, да не го докосват, докато дойде помощ и доведе за него най-известния лекар в Екбатана.

Атинянката избърза у дома си, прегледа Ерис, нареди ѝ да се изкъпе в басейна и се зае да маже с лекарства многото драскотини по нейната необикновено здрава и гъвкава тъмна кожа. Ерис, крайно доволна, че нейният свещен кинжал е останал недокоснат, разказа на господарката си за станалото.

Лидиецът причаквал с пет много силни роби Ерис, след като проследил пътя ѝ. Те така я сграбчили, че тя не могла да се изтръгне и я заведи в галерията. Лидиецът почукал. Вратата в дъното се откряла. Сигурно щели да вмъкнат вътре Ерис и здраво да я вържат. Но за свое нещастие лидиецът рано възтържествувал, пожелал да разсъблече черната жрица.

— Ние имаме в сандалите си за случай на насилие... — Ерис вдигна десния си крак. На подметката отпред на ремъка между пръстите се подаваше продълговат кожен масур. Ерис мръдна встрани големия си пръст, чукна върха на сандала в пода и скритото в кожата тънко като бръснач острие, прилично на леопардов нокът, изскочи. Ударът със страшния нокът можеше да нанесе жестока рана. Нагледен пример за това бяха изтърбушените черва на лидиеца.

Таис привърши с лекуването на Ерис, даде ѝ отвара от мак и въпреки нейните протести я накара да лежи. Дойде Ройкос с бележка от лекаря, който вече знаеше цялото произшествие.

„Заших корема на негодника с дебел конец — пишеше Алкапдър, — ако не му попречи тлъстината, ще остане жив.“ И лидиецът наистина оздравя. След три седмици той дойде при Лизип да се оплаква от Таис, като показваше грозно зарасналата рана, която пресичаше косо и накриво изнеженото му тяло. Таис беше намерила за добре да разкаже всичко на управителя на града. Изгониха лидиеца и му забраниха да идва в Екбатана, Суза и Вавилон.

На другия ден след нападението Таис повика Ерис при себе си и посрещна робинята си права, необикновено сериозна и строга.

На удобни кресла, вавилонска изработка, седяха като съдии Лизип и Клеофрад. По потръпването на носа ѝ, Таис видя скритата

тревога на черната жрица.

— Заявявам пред двама уважавани и известни на всички граждани, по-възрастни от тридесет години — произнесе атинянката установената формула, — че тази жена на име Ерис не е моя робиня, а свободна, незадължена никому с нищо и господарка сама на себе си в своите постъпки!

Ерис трепна. На бронзовото и лице белите ябълки на очите и изглеждаха огромни.

Клеофрад като по-възрастен стана, криейки насмешлива усмивка в сивочерната си брада.

— Задължени сме да я прегледаме, за да видим дали липсват каквито и да са недостойни означения и печати. Ала няма нужда от това, защото само преди пет дена я видяхме без дрехи. Аз възнамерявам да подпиша. — Той се наведе над предварително приготвения документ и драсна своя знак с неизлично мастило от дъбови шикалки. Лизип и Таис се подписаха един след друг и се приближиха към вкаменилата се Ерис. Лизип със силните си пръсти на скулптор разгъна и свали сребърната гривна над левия лакът.

— Пъдиш ли ме, господарке? — тъжно каза задъханата Ерис.

— Не, съвсем не. Само че ти вече не можеш да се смяташ за моя робиня. Стига си носила тази безполезна маска. И Хезиона се смяташе робиня, някога също така жрица като тебе, но на друга богиня. А сега, ти знаеш, „Родената от змия“ е най-добра моя приятелка, която ми замени прекрасната Егесихора.

— А аз кого ще заменя?

— Ти няма нужда никого да заменяш, ти си сама за себе си.

— И ще живея тук с тебе ли?

— Колкото искаш! Ти си ми близка и скъпа! — Атинянката силно я прегърна през врата, целуна я и почувствува, че тялото на черната жрица трепери.

Две едри сълзи се търкулнаха по тъмните ѝ страни, раменете ѝ се отпуснаха и една въздишка се откърти след усмивка, която изчезна като проблеснала светкавица.

— Пък аз си помислих, че е настъпил последният ми час — просто без никакво предизвикателство каза Ерис.

— Как така?

— Щях да се самоубия, за да те чакам на брега на Реката!

— Аз разбрах твоето заблуждение — каза Клеофрад — и внимавах да ти попреча.

— Не е ли все едно дали по-рано или по-късно? — сви рамене Ерис.

— Не е все едно. По-късно ти щеше да разбереш всичко, което сега не можа да схванеш, и щеше да изложиш Таис и нас на тежки изпитания поради глупава неблагодарност.

Ерис за един миг се взря във ваятеля, внезапно прегъна коляно и поднесе ръката му до устните си. Клеофрад я изправи, целуна я по двете страни и я настани до себе си на кресло, както подобаваше на свободна жена. Таис стана и като кимна на Ерис — „сега ще се върна“, — излезе.

— Разкажи ни за себе си, Ерис — помоли Лизип, — ти сигурно си дъщеря на известни родители, от добър род и по двете линии — мъжка и женска. Такова съвършенство, калокагатия, се придобива само след дълго очукване на поколенията. То не е като талант.

— Не мога, велики ваятелю! Нищо не зная и само смътно си спомням някаква друга страна. Взели са ме съвсем мъничка в храма на Майката на боговете.

— Жалко, много интересно би било за мене да науча. Сигурно би се потвърдило онова, което знаем за нашите знаменити красавици: Аспазия, Лаис, Фрина, Таис и Егесихора...

Таис се върна с бяла, обточена със синьо екзомида в ръка.

— Облечи я! Не се стеснявай, не забравяй, че те са художници.

— Още при първото посещение почувствувах, че те са други — отвърна Ерис и все пак се затули зад господарката си.

Таис вчеса Ерис и постави на главата ѝ великолепна златна стефане. Атинянката я накара да обуе вместо простите сандали, па макар и с бойни нокти, други, изящни, от посребрена кожа, чийто главен ремък се привързваше с две панделки и със сребърни токи към трите ивици кожа, които обхващаха петата, и с широка гривна със звънчета на глезена. Ефектът беше поразителен. Художниците запляскаха бедрата си.

— Та тя е етиопска княгиня! — възкликна Лизип.

— И на теб ще отговоря, както и на онзи озлобен лидиец. Тя не е княгиня — богиня е! — каза Таис.

Великият ваятел изпитателно изглежда атинянката — шегува ли се, или говори сериозно, не можа да разбере и за всеки случай каза:

— Ще се съгласи ли богинята да послужи за модел на моя любим ученик?

— Това е неизбежно задължение на богините и на музите — отвърна Таис вместо Ерис.

[1] Знаменита статуя на атлет, който след състезание „остъргва от себе си“ (апоксиомен) прах, пот и т.н. ↑

ТРИНАДЕСЕТА ГЛАВА КЕОСКИЯТ ОБИЧАЙ

Животът на Таис в Екбатана, след като Клеофрад започна да моделира нея, а Ехефил — Ерис, потече еднообразно. И двете трябваше да стават още с първите лъчи на зората. Ваятелите, както и лично Лизип, обичаха утринните часове, когато слънцето едва се подаваше иззад източните хълмове и облаците над гигантския гранитен хребет на запад порозовяваха и се разпръскваха от силата на Хелиос. Ехефил не бързаше, работеше бавно и не уморяваше много Ерис. Но Клеофрад се трудеше яростно, сякаш обзет от вдъхновено безумие. Избраната от него поза не беше никак лека дори за така добре развита физически жена като Таис.

Лизип, който бе преградил за ваятелите част от верандата, неведнъж идваше да спасява приятелката си.

Учудващо малко вести идваха от Птолемей. Той престана да пише дълги писма и само на два пъти извести за себе си чрез устни донесения на военачалници, които се завръщаха в столицата на Персия болни или ранени. Всичко се развивало благополучно. Двата отряда, на които се разделила армията — на Хефестион и на Александър, преминали по различни пътища ледените проходи на страхотна височина, където човек не можел да се стопли и страдал от сънно замайване. Сега войските се спущали към желания Инд.

Веднъж Лизип отведе Таис в своите покои. Там, зад грижливо прикритата врата имаше абсида с висок като пролука прозорец, който напомни на Таис мемфиския храм „Нейт“. Тесен лъч от обедното слънце падаше върху плоча от чисто бял мрамор и хвърляше върху Лизип ивица светлина. Суровата сериозност и тази светлина върху главата на ваятеля му придаваха вид на жрец на тайно учение.

— Нашият велик и божествен учител Орфей е открил овомантията, или гадаенето по яйце. Може понякога да се разпознае бъдещето на птица, вложено в белтъка и жълтъка. Онова, което тя трябва да понесе в своя живот, след като се роди. Разбира се, могат да

предсказват само просветени хора, които са способни да открият знаците и после да ги разгадаят чрез многостепенни математически изчисления. Разните птици имат различно назначение в живота. За това, което искам да узная аз, трябва яйце на птица, която дълго живее и високо лети, най-добре от грифон. Ето го — ваятелят взе от парче овча вълна голямо сиво яйце, — на помощ му идва друго яйце, от планински гарван! — Лизип умело разсече с остър кинжал яйцето на грифона по дължина и остави съдържанието да потече по мрамора. Яйцето на гарвана той изля върху черна лакирана плочка. Като се взираше внимателно в едното и в другото, той ги съпоставяше, шепнеше си нещо и пишеше непознати знаци в края на мраморната плоча. Без да смее да помръдне, Таис наблюдаваше това, което ставаше, и нищо не разбираше.

Накрая Лизип започна да пресмята и да съпоставя. Таис се наслаждаваше на почивката след тежките сеанси при безмилостния Клеофрад и не забеляза как слънчевият лъч се измести наляво и слезе от дъската. Лизип бързо се изправи, изтривайки потта от голямото си плешиво чело.

— Индийският поход е обречен на неуспех!

— Как? Всички ли са загинали там? — стресна се Таис, тя не разбра изведнъж смисъла на думите, казани от ваятеля.

— За това няма и не може да има указания. Развитието на съдбата е неблагоприятно и пространството, което те възнамеряват да преодолеят, в действителност е непреодолимо.

— Но нали Александър има карти, опитни географи, криптии, водачи — всичко, каквото можеше да му дадат елинската наука и ръководството на великия Аристотел.

— Аристотел се оказа сляп и глух не само за древната мъдрост на Азия, но дори и за собствената наука на елините. Впрочем така става винаги, когато прославен, преуспял по своя път човек забравя, че той е само ученик, който върви по един от многото пътища на познанието. Забравя необходимостта да си отваря очите, да пази в паметта си древното, като съпоставя с него новото.

— Какво е забравил той например?

— Демокрит и Анаксимандър Милетски, питагорейците, Платон, които учеха според нашите орфически предания, че земята е полукълбо и дори кълбо. Ето защо всички пресметнати на плоска земя

разстояния по картата на Хекатей са неверни. Евдокс Книдоски, който е живял в Египет, е изчислил според звездата Канопус големината на кълбото на Гея на триста и тридесет хиляди стадии в окръжност. Тези мъдреци са писали, че разстоянията до звездите са непостижимо големи за човешкия ум, че има тъмни звезди и има много земи, обитавани както нашата Гея. Че освен известните планети има още далечни и ние не можем да ги видим с нашето зрение, както не всеки вижда рогата на планетата на Утрото, посветена на твоята богиня.

Таис се озърна тревожно, сякаш се страхуваше, че ще види зад гърба си някого от разгневените олимпийци.

— Как е могъл да научи Демокрит за планети, които остават невидими за него?

— Предполагам от учители, които са владеели познанията на древните. В един вавилонски храм ми показваха малка кула с меден купол, който се въртеше на дебела ос. В купола беше направено прозорче от изпъкнало парче прозрачен планински кристал, великолепно полиран. Този кръгъл прозорец, с диаметър три подеса, още от старо време се е наричал от хелдейците Окото на света. С него жреците са открили в нощното небе четири малки звездички край най-голямата планета и са видели въззелена планета по-далече от мрачния Хронос. Виждал съм я и аз...

— И Аристотел нищо ли не е знаел за това?

— Не мога да ти кажа дали го е пренебрегнал, или не е знаел. Първото е по-лошо, защото за един философ това е престъпно! Че Земята е кълбо, пише и той самият, обаче е оставил Александър в неведение.

— Какво още не знае учителят на Александър?

— Ти задаваш недопустим въпрос за един орфик, който вярва в безкрайността на света и познанията!

— Прости ми учителю! Аз съм невежа и винаги се старая да черпя от извора на твоите знания.

— Аристотел е трябвало да знае — омекна Лизип, — че преди няколко столетия финикийците са извършили по заповед на фараон Нехо плаване около бреговете на Либия; като са използвали за този подвиг две години и половина, те са доказали, че Либия е остров който по големина надминава всякакво въображение. Те не са срещнали края на света, богове или духове, само слънцето почнало някак странно да

се държи на небето. То изгрявало на падне право над главите им, по-нататък отново сянка с наклон, макар че мореплавателите продължавали както преди да се насочват на юг. След това слънцето започнало да изгрява не отляво, а отдясно.

— Не разбирам какво значи това?

— Преди всичко, те са заобиколили Либия и плавайки все покрай бреговете, са завили на север. А изменението на мястото на слънцето по пладне по време на плаването им ту на юг, ту на север, свидетелствува само за едно, което отдавна вече знаеха орфиците и жреците на Индия и Вавилон, които бяха избрали за символ на света колелото.

— Но Земята е като колело и върху картата на Хекатей!

— Плоско. Орфиците отдавна знаят, че това колело е сфера, а индийците отдавна смятат земята за кълбо.

— Но щом е така, Александър се стреми да стигне на края на света, без да знае истинският му строеж и размери. Тогава Аристотел...

— Хиляди мними пророци са измамвали хиляди царе, уверени във верността на своите бедни знания.

— Трябва да ги убиват!

— Толкова ли си кръвожадна?!

— Ти знаеш, че не съм! Онези, които проповядват лъжливи знания, без да познават истината, ще докарат страшни бедствия, ако имат за последователи такива могъщи завоеватели и царе като Александър.

— Аристотел още не е докарал нещастие на Александър. Даже напротив. След като го е убедил, че краят на света не е далече, той го е накарал да се стреми с всички сили към тази цел. Александър притежава частица от лудостта на своята майка-вакханка. Той е впрегнал тази частица в своите божествени сили и способности на пълководец.

— А когато разкрие истината, ще му прости ли Александър неговото невежество по география?

— Отчасти то вече е разкрито. Не току-така Александър се отклони към Индия по пътя на Дионис. Може би е научил за Срединната империя?

— Ти щеше да ми покажеш един човек оттам?

— Добре! Утре! А сега иди при Клеофрад, иначе той ще изпотроши цялата ми сбирка египетски статуйки. Имах непредпазливостта да я оставя в ателието.

Наистина, докато я чакаше, атинският скулптор се мятеше по верандата като леопард. Таис беше наказана да позира до вечерта. Отдавна освободената Ерис се измъчи да я чака в градината на Лизип.

— Кажу ми, господарке — запита я Ерис, като си отидоха в къщи, — какво те кара да служиш покорно за модел и да се изморяваш повече от каквато и да е друга работа, да губиш толкова много време? Или ти плащат много? Не вярвам Клеофрад да е богат.

— Разбираш ли, Ерис, всеки човек си има свои задължения, според каквото му е дала съдбата. Колкото по-високо е дарованието, толкова повече трябва да бъдат и задълженията. Царят се грижи за своите поданици, за процъфтяването на страната му, художникът — да създаде онова, което ще достави радост на хората, поетът...

— Всичко разбрах — прекъсна я Ерис, — учили са ме, че щом ми е дадена красота, по-голяма от тази на другарките ми, то моето служене трябва също да бъде по-голямо и тежко.

— Ти сама отговори на въпроса си. Ние сме надарени от Афродита и трябва да служим на хората, иначе божественият дар ще изчезне, преди да изпълним предназначението си. Има много ваятели и художници, които биха ни заплатили шепа злато за всеки час позиране, но аз ще бъда послушен модел на Клеофрад дори без един обол. А ти?

— Ехефил ме запита, но аз отказах, разбирам, че служа на Великата майка, а за това, както знаеш, не бива да се вземат пари. Макар че понякога ми се иска да имам много пари!

— Защо? — учуди се Таис.

— За да ти направя подарък, скъп, много скъп, от красив по-красив!

— Ти отдавна си направила това, като ми подари себе си.

— Не е така. Ти ме купи, по-точно размени ме, когато бях осъдена.

— Не разбираш ли това ти, жрица на Всевишната богиня, на Царицата на Земята и на Плодородието? Случайност е, че съм те намерила и придобила. Така би могла да бъде получена коя да е робиня. Ноти не стана робиня, а съвсем друга, неповторима и без да приличаш на никого. И тогава повторно те придобих аз, а ти — мене.

— Щастлива съм, че разбираш това, Таис! — тя я нарече по име за първи път през годините на съвместния им живот.

Имаше моменти, когато Клеофрад беше просто човек: истински атинянин, общителен, весел, жаден за нови неща. Без съмнение такъв беше и в деня, когато прие гостенина от Далечния Изток, жълтолик, с още по-изпънати и тесни очи, отколкото на жителите в източните простори на Азия. Лицето му с изтънчени черти приличаше на маска, изрязана от дървесина на кисел трън. Дрехите му, износени и избелели, бяха ушити от дебела и плътна материя, серика или коприна, много рядко срещана и скъпа по бреговете на Мала Азия и Финикия. Свободна блуза се развяваше върху слабото му тяло, а широките панталони, макар и да бяха част от варварско облекло, много повече се различаваха от скитските, впити в тялото. Дълбоките бръчки свидетелствуваха и за възрастта на пътешественика, и за умората от неизброимите трудности при скитането. Тъмните очи гледаха проникновено, остро и умно, дори до известна степен неприятно пронизателно. Таис не запомни сложното му име с необичайно съчетани звуци. Гостът доста свободно говореше на стар персийски език, като интересно повишаваше глас и преглъщаше звука „ро“. Един приятел на Лизип, учен персиец, лесно се справяше със задачата си на преводач, а и лично Лизип и Таис вече бяха свикнали да разбират персийски.

Пътешественикът твърдеше, че са минали осем години, откакто е напуснал родната си страна, преминал за това време през невероятни пространства, планини, степи, пустини и гори, населени с различни народи. Според неговите пресмятания, той е пропътувал пешком, на кон и по вода три пъти по-голямо разстояние от онова, което преминал Александър от Екбатана до Александрия Есхата.

Таис и Лизип се спогледаха.

— Ако добре съм разбрал почтения пътешественик, той казва, че отвъд Александрия Есхата населената суша — Ойкумене — се простира много по-далече, отколкото на картата на Хекатей, според която до нос Тамарос, там, където огромната стена от снежни планини опира до бреговете на Източния океан, има само двадесет хиляди стадии, и то необитавани.

Сдържана усмивка се отрази на лицето на госта.

— Моята страна на Небесата, както другояче ние наричаме Срединната, се простира според вашите мерки на двадесет хиляди стадии източно от Реката на пясъците. Ние, нейните жители, сме повече, отколкото съм видял по целия път заедно с Персия.

— А какво знаете за Източния океан?

— Нашата империя стига до неговите брегове и моите съотечественици ловят риба във водите му. Ние не знаем колко е голям океанът и какво се простира отвъд него, но оттук до бреговете му има приблизително шестдесет хиляди стадии.

Лизип зяпна от изненада и учудване, а Таис почувствува, че я побиват студени тръпки по гърба. Та нали вчера Лизип разказваше за огромните пространства на Либия, простиращи се от юг, а днес странният жълтолик човек, с несъмнена правота говори за невероятно огромната населена суша — Ойкумене. Пътуването на Дионис в Индия, възприета от детинство като дело на могъщ бог, излезе нещо мъничко в сравнение с това, което беше извършил този среден на ръст възрастен човек с тънки кости и набраздено от бръчки жълто лице, който беше дошъл от страни, далеч отвъд предполагаемите обиталища на боговете.

И остра мъка преля в сърцето на Таис за Александър, който със свръхчовешки героизъм си пробиваше път през пълчища врагове и все още се намираще на двойно по-голямо разстояние от досега преминатото. Ученикът на великия философ не допускаше, че го води един невеж слепец. Може би овомантията на Лизип беше вдъхнала увереност у Таис, че и в Индия пределите на Ойкумене ще излязат много по-далече от посочените на елинските карти.

Излиза, че светът е много по-сложно изграден и много по-голям, отколкото са мислели съратниците на Александър и неговите философи. Как да се съобщи това на Александър, който не иска да чуе дори собствените си криптии, които бяха узнали за голяма пустиня и дълги планински вериги, които се простират на изток от Покрива на света. Ако не бяха упоритите в сраженията скити, той би отишъл далече на Изток, отвъд Александрия Есхата. Годеницата на Смъртта, която отвлече Леонтиск! Невъзможно е да се отнеме на Александър мечтата пръв от смъртните да стигне края на света. А къде е този край? Милионите жълтокожи жители в Империята на небето на Източния

океан, съдейки по думите на пътешественика с мъчното име, владеят високи за варвари познания и изкуства.

Тъй си мислеше атинянката, като гледаше госта, който си почиваше в дълбокото персийско кресло, сплел тънките си пръсти. На драго сърце прие той поканата да остане в къщата на Лизип, преди да замине за Вавилон, където смяташе да се запознае със столицата на мъдреците и маговете на Западна Азия, а после да се срещне и с Александър.

През тези няколко дена, докато пътешественикът гостуваше у Лизип, Таис узна много неща които би сметнала за приказка в родината си. Небесната империя бе възникнала в също такава дълбока древност, както Египет, Крит и Месопотамия. Пътешественикът разказваше за точния календар, изчислен две хиляди години преди построяването на Партенона. Според неговите твърдения, държавата била основана още преди други две хиляди години от установяването на този календар. Той разправяше за опитни занаятчии и художници, за астрономи, съставили карти на небето, за механици, създали сложни водоснабдителни устройства, необикновени високи мостове, храмове кули от желязо, фарфор и бронз, за дворци върху хълмове, насипани от човешки ръце, за изкуствени езера, издълбани от хиляди роби.

Мъдреците на Небесната страна измислили машина за предсказване на земетресенията и откриване на местата, където те са ставали. Пътешественикът цветисто описа разкрасената с труда на хората природа, хълмовете с храмовете по върховете, до които построили широки стълби с хиляди стъпала, заградени с вековни дървета; пътища от сини тухли, залети с небесносиня глазура, които водят до свещени кътове, алеи от високостволи борове с бяла кора, еднакви и по височина, и по възраст, проточили се на стотици стадии.

Синът на Небесната страна разправяше за опитни лекари, които лекували със златни иглички, забивани в болното място. На елините им се видя невероятен разказът за две огледала от стъкло и метал, които се намирали в императорския дворец. С тяхна помощ лекар могъл уж да гледа през човека и да открива вътре в тялото поразените от болестта места.

Таис, която бе спечелила уважението на пътешественика с ненаситното любопитство и умните си въпроси, получи подарък малка

фарфорова чашка, с необикновена синя рисунка на камъш и летящи птици, завита в парче коприна с удивително златист цвят.

Атинянката не се поскъпи да подари на мъдреца с продълговати очи чинийка от черен фарфор, какъвто той не беше виждал, макар че бе пропътувал през много страни. С досетливостта на грижлива жена Таис накара пътешественика да приеме кедрова кутия със златни статери, току-що отсечени, с профила на Александър по модел на Лизип. Мъдрецът много се трогна — явно беше притеснен парично и се беше надявал на помощ от Александър. Лизип също му даде значителна сума, за да довърши пътуването си. Сега жълтоликият можеше спокойно да отпътува за Вавилон и да чака Александър, ако ще, две и три години.

Тогавата той донесе на Таис обици с чудесна изработка, очевидно последната оцеляла през дългия път скъпоценност. Обиците от прозрачен бледозелен камък, необикновено твърд, бяха направени от пръстенчета и мънички мъниста едно в друго, изрязани от цял къс, без да се накърни монолитния камък. Закачени на ушите със златни кукички, обиците нежно и тихо звъняха като ехо на далечен повей по сухи тръстици. С тайнствена лунна светлина просветваха през прорез вкарани вътре в мънистата мънички розетки от шлифовани късчета камък, наричан в далечната империя „тигрово око“. Изкуството на гравьорите на камък в страната на жълтоликите надминаваше всичко видяно от елините досега и ги караше да вярват на разказите на пътешественика. Атинянката дълго се любува на творбата от нечувано далечната страна и се страхуваше да носи често такава рядкост.

Жълтоликият учуди Лизип и Таис с легендата за раждането на първите същества от яйце, което Богът на небето Тян изпуснал в Големите води от небесата на земята. Тази легенда напомняше доста орфическото учене за началото на началата.

Гуан-Ин, майка на милосърдието и познанието, равна по могъщество на мъжкото божество на Небето и Гръмотевицата, приличаше на Великата майка в Крит и в Мала Азия. Накрая пътешественикът огорчи Таис с убеждението си, че всичко в света има две начала — Ян и Ин. Всичко светло, дневно, небесно било свързано с мъжкото начало Ян, всичко тъмно, нощно, земно — с женското Ин. Ин трябвало да бъде строго подчинена на Ян. Тогавата животът щял да се насочва към светлината и небесата. Възмутената Таис предсказа на

жълтоликия, че неговата империя ще бъде винаги в духовно развитие на по-ниско стъпало, отколкото онези страни, където женското начало се признава за благотворно и градивно. Освен това страни, където женската половина на човешкия род е подтисната, никога не са се отличавали с доблест и мъжество във война и в борба с врагове. Заробването на жените неизбежно води след себе си раждането на робски души у мъжете.

Лизип припомни на разгорещилата се атинянка някои имена на Кибела, Великото женско божество, като например Владетелката на Долната бездна, Царицата на Земята, които съвпадаха с характера на Ин. Таис сърдито отвърна на това, че Великата майка има много образи, но въпросът не е в тях, а в последиците от обществения строй, които мъжете създават и с които се опитват да докажат своето първенство. За учудване на атинянката жълтоликият внезапно се омърлуши. Ярките пламъчета в тесните му очи угаснаха в тъга. Въпреки голямото могъщество на страната, изкуството на майсторите, трудолюбието на народа, Небесната държава в действителност била разкъсвана от междуособни войни и от чести нападения отвън на способни в сраженията скитнически племена.

Животът ставал непоносим от жестокостта на управниците, откъснати от живота на народа и равнодушни към постоянните му бедствия — неплодородни години, наводнения или суша. Неговите съотечественици отдавна да са се разбунтували, да са смъкнали зловните управници и да са унищожили жестоките закони, ако бяха имали повече храброст, поне дотолкова, колкото у най-слабия воин от армията на Александър. Или съвсем малко мъжество, за да избягат от страната, където те живеят в теснотия, понасят лишения и неправда тъкмо поради многолюдие си.

Елините разбраха, че приказната империя, макар и да има гордо наименование, никак не е по-добре от всички онези многобройни страни, в които се шири тирания. Таис съвсем се разочарова от още една откровеност на пътешественика. Подтикнала го да пътува на запад легендата за рая, обитаван от Драконите на мъдростта, намиращ се някъде по средата на Азия сред най-високи планини. Той минал през цяла Централна Азия, през всичките й каменисти пустини и стигнал тук в Месопотамия, където западните предания посочвали мястото на друг рай на безоблачно щастие. Но излязло, че тук няма

нищо подобно. Просто приказка, измислена от еврейските мъдреци, за да изведат своя народ от робския живот в Египет и да го поведат на изток.

Нищо, че не е намерил рая, все пак се бил срещнал с мъдрост, която много се различавала от целия начин на мислене на неговия народ — така се утешаваше жълтоликият.

Таис без желание се раздели с пътешественика. Той отказа да начертае каквито и да е карти и да означи разстоянията, преди да се е видял с Александър.

И пак неотразимото очарование на атинянката сломи съдържаността на пътешественика. Той поверително ѝ каза, че вместо рай и Драconi на мъдростта е срещнал благоразположени, добри хора, които живеели в каменни сгради по склоновете на много високи планини, при изворите на най-голямата река в Небесната страна — Синята. Тези хора се считали за последователи на велик индийски мъдрец, който учел да вървят винаги по средния път между две крайности, между доброто и злото, между светлината и сянката, защото всичко на света се променя с време. Онова, което е добро, става лошо и, обратно — злото се превръща в добро. Той искал да остане ученик на мъдреците, но те го изпратили по-далече на запад, там, където нищо не знаят за големите страни на Изток, но се бил явил човек, който имал силата да съедини Изтока със Запада чрез върховете на мъдростта у единия и у другия. Той трябвало да види този човек, великия пълководец Александър, да му разкаже за пътищата и страните, които се простират отвъд Покрива на света, ако той бил толкова умен и прозорлив, както били слушали за него последователите на Средния път!

— Ами ако не е? — бързо запита Лизип.

— Тогава няма да откривам нищо — безстрастно отговори пътешественикът.

— Могат да узнаят със сила — настояваше ваятелят.

Жълтоликият се усмихна презрително.

— Пътят е дълъг, разстоянията огромни, планините и пустините безводни, със страшни ветрове. Една малка неточност в указанията ще се открие едва години по-късно, а ще ги отклони на хиляди стадии към гибел — и пътешественикът се разсмя неочаквано с писклив, пресекив смях.

Неочаквано в Екбатана пристигна огромен керван, изпратен от Александър иззад най-високия хребет на Парапамиза. В подножието на блестящи от лед върхове, двойно по-високи от Олимп или още по-грандиозни, за всеобщ възторг македонската армия, по-точно онази част от нея, начело на която беше лично Александър и Птолемей, попаднала на обрасли с бръшлян хълмове. Сред тях бе разположен град Ниса. И бръшлянът, и името на града доказваха, според мнението на Александър, че тук се е бил спрял бог Дионис в края на своя път към Индия. Жителите на тукашните места не бяха тъмни, а с леко медно оцветяване на кожата, не приличаха на другите племена, без съмнение бяха дошли от запад. Македонците бяха поразени и от многобройните стада прекрасен добитък, особено бикове — с дълги рога, огромни и на петна. Керван от тези бикове царят незабавно изпрати на запад за Македония. Само три четвърти от животните стигнаха в Екбатана. Таис с примряло сърце обикаляше да гледа бикове, развълнувана повече от тях, отколкото от писмото на Птолемей. С мъка атинянката се откъсна от великолепните бикове. Те щяха да си отпочиват два месеца на планинското екбатанско пасбище преди да предприемат прехода до Тир и да отплават за родината на Александър.

Бикове приличаха на знаменитата критска порода, използвана за свещените игри. Пришълците от Запад, според преданието на индийския ваятел, са могли да бъдат критяни. Лизип се съгласи, че е възможно подобно тълкуване. Митове за Дионис водят началото си от толкова дълбока древност, колкото и Крит. Великият художник добави, че може би и пътешествието на Дионис в Индия не е нищо друго, освен бягството на спасилите се от Крит хора. Атинянката заскача от възторг и разцелува Лизип за интересното мнение.

Тя отиде у дома си да прочете писмото на Птолемей. В писмата му от Согдиана и Бактриана се беше отразило натрупалото се раздразнение и умора. Последното писмо, напротив, напомняше предишния Птолемей, Без цветисти мечти, предчувствайки бъдещите сериозни работи, военачалникът, който стоеше сега начело на съветниците на Александър, очакваше, че походът скоро ще завърши.

И наистина след празненствата в Ниса и светкавичното превземане на планинската крепост Аорнос те отминаха тривърхата планина Мера, много близка до границите на Ойкумене според изчисленията на географите и водачите и се спуснаха в Сват. Там дошъл пратеник на Хефестион, довел своите конни и пехотни сили и обози под началството на Кратер до брега на Инд. Хефестион се заел както обикновено с направата на плаващ мост през немного широката тук река, която според мнението на Аристотел и Александър изтичала в Източния океан. Неарх с конницата агриани побързал да стигне там, като събрал всички опитни в корабостроителството финикийци, йонийци и киприоти, за да построи съдове за плаването на изток.

Планът на Александър бил прост: след като премине Инд, армията ще прехвърли още две-три хиляди стадии ненаселена суша до бреговете на океана, а флотата на Неарх ще бъде готова да превози всички по океана на запад до Нил и Александрия на Вътрешното море. „Чакай ни сега не от изток, а от запад — пишеше Птолемей, — ние ще доплуваме в Тир, а през Дамаск по царския път ще стигнем до Вавилон. За това ще е необходимо не повече от половин година, дори да се наложи да спираме по пътя. С милостта на Афродита, осем месеца след като получиш писмото ми, ела да ме посрещнеш във Вавилон. Това ще бъде краят на азиатските походи, съвсем завинаги. После ще воюваме само във Вътрешното море, за да превземем Либия, Картаген, италиийските градове — всичко до Херакловите стълбове!

Съгласни са да плават с нас до Египет и новите отреди конница, от персийската аристокрация, и отличните конни стрелци от Согдиана и Бактриана. Успяхме да образуваме конница, не по-лоша от храбрите тесалийци. Твоите поклонници аргироаспидите толкова се изтощиха в боевете със скитите и бактрийците, че сега преминаха в охраната на Александър и са включени в състава на Агемата и хетайрите. Само пехотата — фалангата от ветерани, остана предишната, обаче нарасналата до сто хиляди армия се състои наполовина от конница и много намаля значението на пехотата, най-важната някога опора в боевете. Несъкрушимата преграда от щитове и дълги копия, която помиташе редиците на най-храбрия враг, тук, в безкрайните равнини или в лабиринта от планински долини, попадеше под обстрела отдалече на бързите като вятъра конни стрелци...

Александър успя за година и половина да преустрои армията съобразно условията на войната в Азия.

Издигнаха се нови военачалници, между които Селевк, с грамаден ръст и много по-силен от Черния Клейт, но весел и несравнимо по-умен от нещастния брат на Ланиса“.

Птолемей пишеше, че колкото повече напредват в Индия, планините стават все по-високи, все повече снегове и ледници срещат по мъчно преодолими преходи, все по-буйни са реките, задръстени с огромни камъни. В трудностите, които нараствали, Александър съзирал предвестие за близкия край на похода. Точно така трябвало да бъдат препречени границите на Света, недостъпни за простосмъртните. Отвъд тези препятствия живеят полубоговете в градини, където растат дървета с плодовете на Вечната мъдрост, по бреговете на Водите на живота, в чието лоно почива слънцето. Тези води дават безсмъртие на богове или титани. Пък и не са ли титани и жителите в последните краища на света?

Аристотел с нарочни пратеници изпратил на ученика си своите научни съчинения. По време на тежкия поход по височините на Парапамиза и Бактрия Александър нямал време да ги прочете. Сега разсъждавал върху писаното от великия философ и споделял съмненията си с Птолемей. Аристотел по-рано насърчавал по всякакъв начин устрема на пълководеца на изток, да срещне колесницата на Хелиос, а в последните си трудове предпазвал Александър от сляпа вяра в древните митове, към които синът на Олимпиада бил толкова привързан. Аристотел пишел, че едва ли Александър щял да се срещне със свръхестествени същества, защото никой от действителните пътешественици не бил срещал богоподобни хора или човекоподобни богове из цялата известна Ойкумене.

Александър само се подсмивал. За него следите на Дионис, които намерил в Ниса, били по-убедителни от софистичните разсъждения на стария мъдрец...

Птолемей още веднъж напомняше на Таис за среща във Вавилон и я молеше да не води сина му там в горещия климат. Обещаваше, че ще ѝ разкажа много интересни неща за страни, които никога не са били видени дори и от митични герои.

И сега дори той е отишъл по-далече от Дионис, а плаването на аргонавтите в Колхида според пресмятанията на Неарх било три пъти

по-кратко от разстоянието, изминато от армията по суша през много по-тежки препятствия и съпротивата на далеч по-многобройни врагове.

Птолемей пишеше от долината Сват, където „сутрин мъглите искрят с милиони бисери над горички от ниски дървета, обсипани с гъсторозови цветове. Бързотечна река излива изумрудена вода върху лилави камъни, бреговете са обточени с широка ивица яркосини цветя, която се простира до полегати склонове, обрасли с невероятно големи дървета, каквито няма никъде в Елада и може да се сравняват само с кедрите във Финикия и Киликия. Но онези растат на ширина, а тези — на височина, издигайки своите тъмнозелени върхове на повече от половин стадий. И тук, както преди, елите и боровете много приличат на македонските и пристъп на тъга по родните планини свива сърцето“. Таис много съжеляваше, че не участва в толкова необикновено пътешествие, но скоро се утеши, разбрала колко трудно би било за Птолемей да се грижи за нея в тежкия дори за закалени, силни мъже поход. Пък вече ги няма и нейните верни тесалийци и милият Леонтиск, винаги готов да ѝ се притече на помощ.

Птолемей пишеше за Роксана, която придружавала царя. Тя е жена на велик пълководец, на божествения Александър! Цялата армия е на нейно разположение, а ако забременее от царя, всеки воин ще отдаде живота си, за да запази наследника на великия владетел на Азия!

А какво е Таис? Хетера, чиято любов Александър и желае, и бяга от нея, и я отхвърля пред очите на всички. Жена на Птолемей, ала след колко любимки на този колекционер на красота? Даже веселият тон на писмата му навява мисълта, че Птолемей е намерил в Бактрия и в долините на Инд прекрасни момичета и е събрал добра плячка от скъпоценни камъни. Разбира се, от последното все нещо ще получи и тя, очевидно като откуп за първото...

Не, Птолемей познава нейното равнодушие и от време на време се измъчва от този признак на безразличие. Ала то и за него е удобно.

Преди биковете на Дионис да бяха успели да се поохранят из пасбищата на Екбатана, ето че дойде Хезиона, която нямаше известие за Неарх и жадно препрочиташе писмото на Птолемей. Личеше си, че критският началник на флота отново бе обхванат от своята стихия на водач, съставител на карти и строител на кораби. „Родената от змия“

вече се беше оправила от неудобствата на съвместния живот с неспокойния мореплавател и в своето розово вавилонско одеяние беше станала пак красива както преди. Таис я покани у Лизип, но Хезиона предпочете сутрешните часове, когато ваятелите се занимаваха със своята работа, да остане у дома и да се занимава с Леонтиск. За неудоволствие на атинянката към бездетните обожателки на сина ѝ се добави още една. Неарх не искаше деца, понеже мислеше, че той не може да им бъде опора: съдбата на моряка е много невярна! На въпроса на Хезиона какво мисли той за нея, Неарх с пресилена усмивка отговори, че тя е достатъчно умна, красива и богата, за да се погрижи за себе си, ако той загине. Хезиона се опитваше да внуши на критянина, че освен материална осигуреност тя има нужда от него в много отношения, само от него и от никого друго на света. Началникът на флотата казваше на тиванката, че е напълно свободна, обаче той би се радвал, ако тя изчака завръщането му, защото за свое учудване не бил намерил никъде по-добра жена от нея.

— А търсил ли си? — запита Хезиона.

— Ние всички не се отказваме при случай — сви рамене мореплавателят.

Постепенно тиванката бе разбрала, че избраникът на сърцето ѝ също е завладян от мечти по съкровения Океан, както неговият приятел от детинство Александър. Без Неарх Александър не се чувствуваше добре и се стараяше да му намира винаги работа край себе си, наричайки го главен водач на своята армия. В края на краищата Хезиона толкова продължително оставаше сама в голямата къща, че захванаха да я спохождат мисли да се раздели със своя знаменит, изчезнал в недостъпни простори мъж.

„Родената от змия“ питаше как се помирява Таис с още по-продължителните отсъствия на Птолемея. Приятелката ѝ отговаряше, както и преди, че на нея Птолемея не ѝ е така необходим, както Неарх на Хезиона.

— Сега го очаквам с голямо нетърпение — каза Таис — заради сина. Докато ти и такива като тебе не са го съвсем развалили. Леонтиск трябва да бъде откъснат от майчиния си дом.

— Ще ти е мъчно! — възкликна Хезиона.

— Не повече, отколкото на всяка елинска майка, а за да облекча мъката си, ще си родя момиченце. Тя ще бъде осемнадесет години при

мене, а дотогава и аз ще привърша моите скитания и ще се заема с къщата.

— На Птолемей ли?

— Едва ли. Колкото повече ще остарява (и аз, разбира се), толкова по-млади ще бъдат неговите любимки. На мен ще ми бъде мъчно да понасям цветуща младост до себе си, когато освен със знаменито име и положение няма да има вече с какво друго да ѝ съпернича. Ако пък остане само името и положението, то предишния живот е свършен. Ще бъде време да започна друг...

— Какъв?

— Отде да зная? Задай ми този въпрос след... петнадесет години.

Хезиона се разсмя и се съгласи, без да знае, че съдбата и на двете им готви съвсем различни и необикновени пътища, които ще ги разделят скоро и завинаги.

Приятелките се разхождаха на своите предишни коне, а за Ерис намериха един вран, без нито едно петънце, черен като нощ партянски жребец. Ерис, станала вече опитна ездачка, владееше силния кон. Вечер се изкачваха в планините по склонове, обраснали с пелин и мащерка, по които изпъкваха изгладени от вятъра ребра и редки тераси от монолитен тъмен камък. Оставили конете да пасат, трите жени избираха голям плосък камък и се излягаха върху него, усещайки приятната топлина на поелата слънчевия пек скала. Отгоре откъм гората смолистият аромат се смесваше с пресния и остър мирис на тревите в повеея на прохладния вятър по каменистата долина. Грамаден снежен връх рано скриваше слънцето на запад и топлата милувка на скалата беше добре дошла. Понякога бледи звездици успяваха да припламнат на вечерното небе и бриасът — самотният бухал, няколко пъти да избоботи, преди ездачките да се завърнат в града.

На тези мълчаливи планински седенки всяка от приятелките се държеше по свой начин. Ерис сядаше, обхванала коленете си и подпряла брада на тях, гледаше назъбените скали на хребета или трептящата бисерна омара в далечната степ. Хезиона се промъкваше съвсем накрая на терасата, надвиснала над долината, и легнала по корем, се взираше да види планински кози, наблюдаваше играта на потока в дъното на клисурата, издебваше появяването на мармотите, които като пънчета изникваха до своите дупки и си подсвиркваха със

съседите. Таис лягаше по гръб, разперила ръце и подгънала едното коляно, гледаше небето, по което плуваха редки бавни облаци и се мяркаха силни орли-лешояди. От съзерцаването на небето я обхващаше някакво вцепенение и Хезиона под око наблюдаваше тази, която считаше за образец на жена и се учудваше на промените в израза на лицето ѝ, докато тялото оставаше съвсем неподвижно. Това ѝ припомняше тайнственото чувство на египтянките, които умееха да придадат смяната на настроенията дори у статуи от твърд полиран камък.

Загледана в небето, Таис неочаквано се усмихваше и в същия миг се превръщаше в олицетворение на дълбока печал или пък с израз на сурова упоритост предизвикваше съдбата с едва доловими движения на устните, клепачите, веждите и ноздрите на правия си, изрязан като че по линейка на ваятел нос с критска трапчинка до веждите, която смекчаваше тежката основа на носа от класически елински тип.

Веднъж, когато Таис се стори на Хезиона по-тъжна и помислена от всякога, тиванката се осмели да попита:

— Все още ли продължаваш да го обичаш?

— Кого? — без да обръща глава, попита Таис.

— Александър, че не е ли той най-голямата ти любов?

— Веднъж Лизип ми каза, че опитен ваятел може с едни и същи линии да представи могъщо и тежко като грамада тяло и може да вдъхне на своята творба вътрешен плам и желание с необичайна сила. В един и същи образ... почти в един.

— Не те разбрах добре, подивяла съм сред блатата и корабостроителите — усмихна се Хезиона.

Атинянката остана сериозна.

— Ако човек иска да подражава на боговете, то неговата любов трябва да бъде също така свободна, както у тях — продължи Таис, — а не непреодолима сила, която ни смазва и разкъсва. Но странно нещо, колкото по-силно завладява тя своите жертви, колкото по-слаби са те пред нея, изцяло заробени от своите чувства, толкова повече поетите превъзнасят тези жалки хора, готови на всякакви унижения и долни постъпки — лъжа, убийство, кражба, клетвопрестъпление... Защо така? Че това ли иска сияйната и сребронога Афродита?

— Разбрах. Никаква надежда няма и за тебе?

— Отдавна зная. Сега узна и ти. Тогава защо да ридая под звезда която, все едно, не мога да сваля от небето? Тя ще върви по пътя, който и е начертан. А ти върви по своя.

Те посещаваха симпозиуми, които персите, увлечени от примера на художниците, бяха обикнали много. Само Ерис решително отказа да присъствува на тези симпозиуми — изпитваше отвращение да гледа хора, както много ядат и пият.

Таис също си призна пред Хезиона, че се отвращава от лакомници, още от дете била много чувствителна към всяка проява на грубост, а сега изобщо не можеше да ги търпи. Просташкият смях, долните шеги, неумереното ядене и пиене, жадните погледи, които преди се плъзгаха, без да я досягат, сега я вбесяваха. Атинянката реши, че застарява. Оживените разговори, разпалени от виното, поетичните импровизации и любовните танци бяха почнали да изглеждат глупаво занимание. А беше време, когато и нея, и златокосата спартанка ги наричаха царици на симпозиумите.

— Не е старост това, красива моя приятелко — отвърна Лизип на въпроса на атинянката и леко я щипна по гладката буза, — наречи го мъдрост или зрялост, ако първата дума ти се стори твърде тежка. Всяка година ти все повече ще се отдалечаваш от забавленията на младостта. Ще се разширява кръгът на твоите интереси, ще се задълбочава твоята възискателност към себе си и към хората. Непременно отначало към себе си, а после вече и към другите, иначе ще се преобразиш в придиричлива аристократка, недъгава сърдечно и умствено... И ще умреш... Не физически! С това твоё здраве ти можеш дълго да живееш. Ще умреш духом и само външният образ на Таис ще ходи по земята, а по същина — един труп. Ти едва ли имаш представа колко такива живи мъртъвци тъпчат образа на Гея. Те са лишени от съвест, чест, достойнство и добрина — всичко, което съставлява основата в душата на човека и което се стремят да подбудят, да усилят, да възпитат художниците, философите и поетите. Те пречат на живите да живеят, без външно да се отличават от тях. Те са ненаситни само на празните и най-прости желания: ядене, пиене, жени, власт над другите. И се стремят към това по всички начини. Знаеш ли ти спътниците на Хеката?

— Ламиите, мормо или как още там ги наричат? Тези, които нощем ходят с нея и пият кръвта на срещнатите по кръстопътищата?

Вампирите ли?

— Това е простонародна символика, а в тайната наука рожбите на Тартара, които смучат жива кръв, са именно мъртвите ненаситни хора, готови да грабят и да грабят всичко, което може, от полиса, от общината, от хората — от чужди и свои. Те са, които изтезават до смърт робите си с тежка работа, стига само да получат повече злато, сребро, къщи, коне, нови роби. И колкото повече грабят, толкова полчни стават, опиянявайки се от труда и потта на поробените от тях хора.

— Страшни думи, учителю! — Таис дори зиморничаво сви рамене. — Сега аз неволно ще се вглеждам у всекиго...

— Тогава моите думи са постигнали целта си.

— Какво да правим с тези живи мъртъвци?

— Разбира се, би трябвало да ги убиваме, да им отнемеме фалшивия жив облик — след като помисли, каза Лизип. — Нещастieto е, че тях могат да ги разпознават само малко хора, стигнали до такова милосърдие, че даже нямат вече сили да убиват. Струва ми се окончателната равносметка с вампирите е въпрос на далечно бъдеще; когато се възцари хомоноя — равенство на хората по ум, броят на тези редки хора ще се увеличи многократно.

Натъжена и замислена, Таис отиде в ателието. Клеофрад я чакаше пред глинения модел. През последните дни ваятелят почна да се бави със завършването на работата, рано я освобождаваше или изведнъж спираше, забравил модела си, и се замисляше за нещо съвсем друго. И днес той не й направи обичайния нетърпелив знак да се качи на куба от тежко дърво, а я спря с простряна ръка.

— Кажи, обичаш ли парите, атинянке? — строго и със стеснителност попита Клеофрад.

— Защо ми задавате този въпрос? — учуди се натъжена Таис.

— Не бързай, аз не умея да говоря, умея само да работя с ръце.

— Не само с ръце, но е глава и сърце — възрази Таис — и затова кажи, защо отвори дума за пари?

— Ами ти си богата като Фрина, но Фрина е била лудешки разточителна, докато ти при своето охолство и положение на жена на първия военачалник при Александър живееш скромно.

— Сега говориш по-разбрано. — Тя с облекчение въздъхна. — Ето моя отговор: парите не са цел, а възможност. Ако гледаш на тях

като на сила, която дава разни възможности, ти ще цениш парите, но те не Ще те заробят. Затова аз презирам скъперниците, ала не по-малко ме отвращава просташкото прахосване. В парите има много човешки труд и ако ги пилееш, е все едно да хвърляш хляб. Ще предизвикаш гнева на боговете, а себе си ще опустошиш, ще умреш, както казва Лизип.

Клеофрад я слушаше навъсено и изведнъж се реши:

— Ще ти кажа. Намислил съм да отлея статуята от сребро, но не съм събрал достатъчно, а нямам време да чакам, докато насъбера още. През хекатонбейон ще навърша шестдесет години!

— Защо искаш да употребиш толкова скъп метал?

— Мога да ти отговоря като младеж: нима ти не заслужаваш? Друго ще ти кажа — това е най-доброто произведение в живота ми и най-добрият модел. Би се осъществила мечтата ми да завърша достойно жизнения си път! От Лизип ли да искам? И без това много нещо му дължа. Освен това този творец на атлети и конници признава само бронза и дори — страх ме е да кажа — използва телмеска сплав^[1].

— Колко сребро ти трябва?

— Аз не употребявам чисто сребро, а в сплав с четиринадесет части червена кипърска мед. Такова сребро не избива на петна, не помътнява, както казваме ние, от прашна роса, запазва политурата си както тъмният египетски камък. За отливката ми трябва дванадесет таланта чисто сребро, а пък съм събрал малко повече от четири и половина. Грамаден недостиг!

— Трябва да добавим още седем и половина таланта, така ли? Добре, утре ще наредя да ги съберат, а в други ден ще изпратя за всеки случай осем.

Клеофрад замря. Дълго гледа своя модел, после обгърна с длани главата ѝ и я целуна по челото.

— Ти не знаеш цената на своето благодеяние. Това не е само извънредно голямо богатство, то е... Ще разбереш след хекатонбейон. След отливането, когато започне гравирването, ще се наложи още да позираш. Гравирването е почти най-важната работа за ваятеля, но бърза — завърши той с обичайния си отсечено делови тон. — И аз лично много бързам.

Таис не разбра смисъла на последните думи на Клеофрад. Атинският скулптор и Ехефил завършиха почти едновременно своята работа, младият йониец — десет дена по-рано. Клеофрад покани Таис и Ерис да дойдат по-късно в дома на Лизип да прекарат края на нощта до утрото. Дойдоха няколко приятели да ги съпровождат, за да не им се случи нещо толкова късно. Късната половина на луната ярко осветяваше светлосивите излъскани камъни на улицата и им придаваше синкав оттенък на небесната пътека между тъмните стени и шумолещите листа на градината.

На вратата ги посрещнаха Ехефил и Клеофрад в празнични светли дрехи. Те сложиха на своите модели венци от ароматни жълти цветя, които слабо проблясваха на луната сякаш със собствена светлина. Всеки хвана своя модел за ръка и го поведе със себе си в тъмнината на неосветения дом, като оставиха придружителите им в градината. Пред входа на обляната с лунна светлина веранда, чиито завеси бяха дръпнати изцяло, Клеофрад накара Таис да затвори очи. Придържайки я за рамената, той настани на подходящо място атинянката и ѝ позволи да гледа. Така постъпи и Ехефил с Ерис.

Пред тях, застанала на пръстите си на единия си крак и отметнала другия назад в лека стъпка на бяг, се възправяше от поресто като пяна сребро гола Афродита Анадиомена, с тялото и главата на Таис. Вдигнатото лице, протегнатите към небето ръце изразяваха едновременно полет към висините и гальовна, пълна с любов прегръдка към целия свят.

Играта на лунна светлина върху полираното сребърно тяло придаваше на богинята вълшебна прозрачност. Родената от пяна, изтъкана от звездна светлина, бе възникнала от морето на брега на Кипър, за да издигне очите на простосмъртните към звездите и красотата на своите любимки, като ги изтръгне от всекидневната нужда на Гея и от тъмната власт в подземията на Кибела. Ореолът на душевна телесна чистота, присъщ на Таис и многократно усилен, обгръщаше богинята с нежен бликащ отвътре блясък. Таис, елинка, обкръжена от първите си стъпки на живота със скулптури на хора, богове и богини, хетери и герои, без които никой не можеше да си представи Елада, никога до сега не бе виждала статуя, която да вдъхва такова могъщо очарование.

А заедно с нея, на половин стъпка назад Артемида Аксиопена, отлята от много тъмен, почти черен бронз, протягаше напред лява ръка, отстранявайки пред себе си невидима завеса, а с дясната бе посегнала към кинжала, скрит в навитите ѝ на тила коси. Отражението на лунните лъчи върху непреклонното лице подсилваха неударжимия устрем на цялото тяло, така както подобаваше на богинята Отмъстителна според деянията.

Безсилна да превъзмогне вълнението си, Таис изхлипа. Този тих звук по-добре от всякакви хвалебствени думи предаде на Клеофрад успеха му в замисъла и в творбата. Едва сега атинянката забеляза Лизип, седнал в креслото недалече от нея, присвил очи и кръстосал ръце. Великият ваятел мълком наблюдаваше двете жени и най-последоволен кимна.

— Радвайте се, Клеофрад и Ехефил! Две велики творби се появиха на свят за слава на Елада тук, на хиляди стадии от родината. Ти, атинянино, затъмни всичко, създадено от тебе досега. А ти, ученико, отсега се нареди сред най-големите художници. Радостно е за мене, че двете богини не са фокус на нещо модно, не са в угода на преходния вкус на поколенията, а са образци на вечната красота, които толкова мъчно се удават на художниците и са толкова необходими за правилното разбиране на живота. Да седнем и да помълчим до разсъмване...

Таис, увлечена в съзерцание на двете статуи, не забеляза кога луната залезе. В предутринния здрач очертанията на скулптурите се измениха. Аксиопена сякаш се оттегли в сянка, Анадиомена се стопи във въздуха. Изведнъж смайващо неочаквано припламнаха иззад хребета розовите очи на Ерос — сияйната планинска зора. И още едно чудо стана. Пурпурната светлина заигра върху полираното сребърно тяло на Анадиомена. Богинята изгуби звездната си безплътност на лунната нощ и се възправи пред благоговейните зрители в светоносно могъщество, почти физически осезаемо. И в съперничество с нея по сила и красота на ясните и мощни очертания на тялото Артемида Отмъстителка не изглеждаше вече като заплашителна черна сянка. Тя беше изправена като бранник, устремена без ярост и гняв към целта си. Всяка и най-малка черта на статуята, направена от Ехефил по-сурова, отколкото скулптурата на Клеофрад, отразяваше неизбежност. Силата на устремената Анадиомена звучеше в хармония с

червеникавочерното въплъщение на съдбата. Двете страни на живота — красивата мечта и неумолимата отговорност за извършеното — застинаха една до друга така смайващо, че Лизип заклати глава и каза, че богините трябва да бъдат разделени, иначе щели да предизвикат объркване и раздвояване на чувствата.

Таис мълком свали венеца си, сложи го на Клеофрад и смирено коленичи пред ваятеля. Развълнуван, атинянинът я изправи и целуна. Ерис последва примера на приятелката си, но не коленичи пред своя много по-млад скулптор, а го прегърна здраво и го целуна в устата. Целувката беше дълга. Атинянката за първи път виждаше непристъпната жрица като жена и разбра, че ненапразно бяха излагали и жертвували живота си мъжете, които търсеха висше блаженство в храма на Майката на боговете. Когато беше ред на Таис да целуне Ехефил, ваятелят едва отвърна на докосването на нейните устни, задъхан от бясно разтуптяното си сърце.

Лизип предложи „обредът благодарност на Музите“, както нарече той постъпката на Таис и Ерис, да продължи на трапезата, където вече бяха поставили тъмно хиоско вино с аромат на розови цветове, рядко дори за дома на „славата на елинското изкуство“, и съдина ойнохое с вода от току-що разтопен планински сняг. Всички вдигнаха скъпи стъклени чаши за слава, здраве и радост на двамата ваятели Клеофрад и Ехефил и за майстора на майсторите Лизип. Те отговориха с възхвала на своите модели.

— Онзи ден един пристигнал от Елада художник ми разказа за нова картина на Апелес, йониеца, изписана в храма на остров Кос — каза Лизип. — Също така една Афродита Анадиомена. Картината вече се прочула. Мъчно може да се прецени по описание. Живопис може да се сравнява със скулптора само по степента на въздействие върху чувствата на човека.

— Може би защото съм скулптор — каза Клеофрад, — ми се струва, че твоят портрет на Александър е по-дълбок и по-силен, отколкото неговият рисуван портрет от Апелес. А преди, през миналия век, Аполодор Атински и Парасий Ефески можеха само със скица да предадат прекрасното далеч по-добре от много скулптури. Нашият голям живописец Никий много е помагал на Праксител, като е оцветявал мрамора с горещи восъчни бои и му е придавал вълшебна прилика с живото тяло. Ти обичаш бронза и не ти трябва Никий, обаче

невъзможно е да признаеш, че при мрамора сътрудничеството на живописеца със скулптора е действително добро нещо!

— Сами по себе си картините на Никий са хубави — каза Лизип, — неговата Андромеда е същинска елинка в съчетанието на смелостта пред смъртта и младежкото желание за живот, макар че според легендата, тя е етиопска царска дъщеря както Ерис. Тази сребърна Анадиомена е може би по-силна и по майсторство, и поради бляскавата красота на модела. А колкото за Артемис, то подобна още не е имало в Елада, дори и в ефеското светилище, където най-добрите майстори са се съревновавали в продължение на четири столетия да създават образа на Артемис. Там има седемдесет нейни статуи! Естествено в предишните времена не са владеели съвременното майсторство...

— Виждал съм една великолепно Артемида в Лерос — каза Клеофрад, — струва ми се, че по идея тя прилича на Ехефиловата, макар и да е от един век по-рано.

— Каква е тя? — попита Ерис с нотка на ревност.

— Не е като тебе! Тя е девойка, още непознала мъжа, но вече разцъфнала от първия пристъп на женска красота, изпълнена е с чувствен плам и гърдите и всеки миг ще се пръснат от неутолимо желание. Тя е застанала също така наклонена напред и протегнала ръка, както и твоята Артемис, но пред грамаден критски бик. Чудовището, още напрегнато, но вече победено, начева да прегъва предните си крака.

— Според старата легенда жена, омъжена жена побеждава бика от Крит — каза Таис, — бих искала да видя такава скулптура.

— По-скоро ще видиш битката при Граник — разсмя се Лизип, загатвайки за величествената група от двадесет и пет конни фигури, които той все не успяваше да завърши за неудоволствие на Александър, който искаше да я постави в Александрия Троянска.

— Дълго се колебах дали да не представя Ерис, моята Артемида, с изваден кинжал — замислено каза Ехефил.

— И добре си направил, че не го показваш. Музата може да бъде с меч, но само за защита, а не за нападение — каза Лизип.

— Аксиопена, както и Черната жрица на Кибела напада за наказание — възрази Таис, — знаеш ли, учителю, едва тук аз разбрах истинското значение на прекрасното — тук в Персия, където както в

Египет художникът се признава само като майстор за възхвала на царе. Без него душевен подем не съществува. Трябва да издигаш хората над обикновеното равнище на всекидневието. Когато твори красота, художникът дава утеха в надгробна плоча, опоектизира миналото в паметника, възвисява душата и сърцето с изображения на богове, жени и герои. Не бива да се осакатява прекрасното. То ще престане да дава сили и утеха, душевна устойчивост. Красотата е нещо преходно, твърде кратка е връзката с нея, затова когато изживяваме загуба, ние по-дълбоко разбираме и ценим срещнатото, по-старателно търсим в живота прекрасното. Ето защо е красива тъгата в песните, картините и надгробните плочи.

— Ти надмина себе си Таис! — възкликна Лизип. — С твоите уста говори мъдростта. Изкуството не може да вдъхва отвращение и да опорочава! Тогава то вече не е изкуство в нашия елински смисъл. Изкуството или тържествува в блясъка на прекрасното, или тъгува по неговата загуба. Това е то!

И четиримата, които посрещнаха разсъмването в неговия дом, завинаги запомниха тези думи на великия скулптор.

Таис съжеляваше за отсъствието на Хезиона, но, като поразмисли, разбра, че на този малък празник трябваше да присъствуват само художниците, техните модели и главният вдъхновител на цялата работа. Хезиона видя статуите на другия ден и се разплака от възторг и странна тревога. Тя се затвори в мислите си и едва през нощта, когато си легаше в стаята на Таис (така правеха приятелките, когато им се искаше да се наговорят до насита), тиванката успя да разгадае настроението си.

— Когато видях толкова хармонични и одухотворени произведения, изведнъж ме връхлетя страх за съдбата им. Толкова невярна, колкото и бъдещето на всеки от нас. Ала нашият живот е толкова кратък, а тези богини трябва вечно да пребъдат, да преминат през идните векове, както ние през духащия насреща ни ветреца. А Клеофрад... — Хезиона млъкна.

— Какво Клеофрад? — попита развълнувана Таис.

— Отлял е твоята статуя от сребро вместо от бронз. Няма съмнение, че такъв материал е великолепен. Но среброто само по себе си е скъпо, то е пари, цена за земя, къща, добитък, за роби. Само много силен полис или владетел може да си позволи да лежат без употреба

дванадесет таланта. А колко алчни негодници има, които освен това не вярват в нашите богове? Без да се колебаят, ще отрежат ръка на Анадиомена и ще я занесат на търговеца като парче мъртъв метал!

— Ти ме разтревожи! — каза Таис. — Наистина аз не помислих за непостоянната съдба не само на хората, но и на цели държави. През няколкото години от походите на Александър ние с тебе видяхме как рухват стари устои, хиляди хора губят мястото си в живота. Съдбините, вкусовете, настроенията, отношението към света, към вещите и един към друг — всичко е разклатено и бързо се променя. Какъв съвет ще дадеш?

— Не знам. Ако Клеофрад я подари или продаде на някой прочут храм, ще бъде много по-сигурно, отколкото ако тя отиде у някой любител на скулптура, па макар и да бъде богат като Мидас.

— Ще поговоря с Клеофрад! — реши Таис.

Атинянката не успя да изпълни това си намерение скоро. Скулпторът показваше Анадиомена на всички желаещи. Те отиваха в градината на Лизип, където бяха поставили статуята в един павилион, и дълго не можеха да откъснат очи от нея. После пренесоха Анадиомена в къщи, а Клеофрад изчезна някъде. Той се завърна в хекатонбейон, когато вече беше горещо дори и в Екбатана и снежният калпак на югозападния хребет се беше превърнал в тясна като облаче ивица.

— Моля те — посрещна го Таис — да кажеш какво искаш да правиш с Анадиомена.

Клеофрад продължително я гледа. Една тъжна, почти нежна усмивка не слизаше от неговото обикновено сурово, начумерено лице.

— Ако всичко на света се подреждаше според мечтите и легендите, то трябваше да те моля аз, а не ти. И за разлика от Пигмалион пред мене е живата Таис, а не само сребърната богиня. И всичко е много късно...

— Какво е късно?

— И Анадиомена, и Таис. И все пак аз те моля. Приятелите уреждат симпозиум в моя чест. Ела непременно. И тогава ще се разберем за статуята. У нея е не само твоята красота, но и твоето сребро. Не мога самостоятелно да се разпоредя с нея.

— Защо там, а не сега?

— Рано е!

— Ако си решил да ме мъчиш с гатанки — мъничко ядосано каза атинянката, — смятай, че напълно си успял в тази неблагодарна работа. Кога е симпозиумът?

— В хепдомерос. Доведи и Ерис. Нали винаги сте неразделни. И приятелката на Неарх.

— На седмия ден от първата декада ли? Това значи в други ден?

Клеофрад мълком кимна, вдигна ръка и изчезна в лабиринта на голямата Лизипова къща.

Симпозиумът започна рано вечерта в градината, където се събираха близо шестдесет души на различна възраст, почти всички елини, пред тесни маси в сянката на грамадни чинари. Имаше само пет жени. Таис, Хезиона, Ерис и два нови модела на Лизип, и двете йонийки, които изпълняваха ролята на домакини в неговата ергенска къща. Таис добре познаваше едната, дребна, с много висока шия, кръгло шеговито лице и постоянно усмихнати пълни устни. Тя много напомняше на атинянката една кора в Делхи пред входа на Ситнийската съкровищница при Аполоновия храм. Другата, пълна противоположност на първата, явно показваше широкия вкус на стопанина — висока, с много полегати очи на удълженото лице, с уста — извит полумесец с рогчетата си нагоре. Тя скоро се бе появила у Лизип и хареса на всички с бавните си плавни движения, със скромния си вид и красиво облекло от тъмнопурпурна тъкан.

Лично Таис беше облякла смайващо ярка жълта екзомида, Ерис — небесносиня, а Хезиона дойде в странна драпировка от сиво и синьо — облекло от Южна Месопотамия. Прелъстителната петорка заема място отляво на домакина, отдясно седяха Клеофрад и другите ваятели: Ехефил, Лептинес, Диосфос и Стемлос. Отново тъмно хиоско вино, сред което имаше и розово квидоско, се размесваше с ледена вода и събраните ставаха все по-шумни. Многословието на ораторите се стори на Таис не съвсем обичайно. Те говореха един след друг и вместо тостове разказваха за дейността на Клеофрад, за военните му подвизи, за създадените от него скулптури и го хвалеха без излишно ласкателство. По молба на Клеофрад новият модел му пя с вибриращ нисък глас странни тъжни песни, а Хезиона — химна на Диндимене.

— Бих те помолил да пееш гола, както подобава да се изпълняват химните, откъдето иде и названието им — каза Клеофрад, когато

благодареше на тиванката, — но нека бъдат химни на красотата танците, за които моля Таис и Ерис. Това е моята последна молба.

— Защо последна, Клеофраде? — запита нищо неподозиращата атинянка.

— Само ти и твоите приятелки не знаете още целта на този симпозиум. Ще ти отговоря със стихове на Менандър: „Има у кеосци обичай чудесен, Фания: зле не трябва да живее онзи, който не живее добре!“

Таис трепна и побледня.

— Ти не си от Кеос, Клеофраде. Ти си атинянин!

— От Кеос съм. Атика е моята втора родина. Пък и не е далеч от моя остров до Сунион, където знаменитият храм със седемте колони е издигнат към небето над отвесни мраморни бездни до осемстотин лакти височина. От детинство той остана за мене символ на душевна висота у създателите на атическото изкуство. А когато пристигнах в Сунион, видях оттам копието и гребена на шлема на Атина Промахос. Бронзовата дева, висока двадесет лакти, стоеше на огромна поставка на Акропола между Пропилейте и Ерехтейона. Аз доплавах по нейния зов, видях я горда и силна със стройна шия и висока, силно изпъкнала гръд. Това беше образът на жена, пред който се преклоних завинаги. И така станах атинянин. Всичко това вече няма значение. Бъдещето се слива с миналото, а за това — танцувай за мен!

И Таис послушна като модел, импровизираше сложни танци от високо майсторство, в които тялото на жената твори, превъплътявайки се, мечта след мечта, приказка след приказка. Накрая Таис капна от умора.

— Като те гледах, спомних си атинския ти прякор. Наричаха те не само „Четвърта харита“, а още и „Ериале“ (Вихър). А сега нека Ерис те смени!

По знак на Клеофрад Ерис танцуваше както пред индийския художник. Когато черната жрица замря в последното движение и Ехефил наметна леко покривало върху разгорещената танцьорка, Клеофрад стана с голяма златна чаша в ръка.

— Аз навърших шестдесет години и не мога да направя повече, отколкото направих: последната моя Анадиомена. Не мога да любя жени, да пея бодро песни. Чака ме духовно беден, жалък живот, а ние кеосци от памтивека сме забранили на човека да изпада така, защото

той трябва да живее само достойно. Благодаря ви, приятели, че дойдохте да ме почетете в последния ми час. Радвайте се, радвайте се всички, и ти великолепна Таис, как бих искал да те любя! Прости ми, не мога! За статуята ще се погрижи Лизип, предадох я нему. И позволи ми да те прегърна, богоравни приятелю!

Лизип прегърна ваятеля, без да крие сълзите си.

Клеофрад се отдръпна, вдигна чашата си. В същия миг всички вдигнаха своите докрай напълнени с животворно вино чаши, и Таис вдигна своята, само Хезиона с разширени от ужас очи продължи да стои неподвижно и Ерис възхитено следеше всеки жест на атинянина.

Като отметна глава, той на един дъх изпи отровата, залитна и се изправи, опрян на рамото на Лизип. Чашата с едва чут звън падна на земята. Другите гости дружно изпиха и хвърлиха чашите си, чупейки на парчета стъкло, фаянс, керамика. Ще насипят тези чирепчета под бъдещия надгробен камък.

— Хайре! Лек път през Реката! Ние с мислите си сме с тебе, Клеофраде! — разнесоха се гръмки възгласи от всички страни.

Ваятелят с посивяло лице, с неволно потръпващи устни направи последно огромно усилие, широко се усмихна с вперени пред себе си очи, които вече бяха видели тъмнината на Аид, и рухна по гръб.

В същия миг, поне така се стори на Таис, слънцето се скри зад хребета и лекият летен здрач обгърна застаналите мълчаливо хора.

Между гостите имаше двама лекари. Те прегледаха Клеофрад, положиха го на носилка. Поставиха на главата му венец като на победител в състезание. Пък и нима той не беше преминал като победител трудностите по пътя на живота? Понесоха ваятеля под светлината на факли и на луната към гробището на елините и македонците.

Високо над града, в горичка с дървовидна хвойна, ниските дървета със своята траурна хвоя, сякаш изрязана от бронз, засенчваха малкото гробове. Атинският ваятел беше помолил да го погребат в земята и да не издигат погребална клада. Гробът беше предварително изкопан. Отгоре поставиха временна плоча, докато приятелите на покойния скулптор намислят и изработят надгробния камък.

Участниците в тъжната церемония се върнаха направо от гробището в дома на Лизип за полунощен поменен пир. Наближаваше да се съмне. Покъртена и уморена, Таис си спомни едно друго

разсъмване, когато тя се любуваше на големия талант на току-що отишлия В Аид ваятел. Сякаш отгатнал мислите ѝ, Лизип повика Ерис и нея заедно с Ехефил и неколцина приятели в осветената с алабастрови лампиони работна стая.

— Ти чу от Клеофрад, че ми е дал Анадиомена — каза Лизип, обръщайки се към Таис. — Още преди това той ми каза за твоето щедро пожертвование за завършването на статуята. По такъв начин ти и аз сме съпритежатели на Анадиомена, наследници на Клеофрад. Кажки какво би искала, ти: да получиш статуята си, да я оставиш при мене или да ми възложиш да продам скулптурата на богинята. Нейната стойност, без да става вече дума за материала, е грамадна. Аз едва ли бих могъл да ти изплатя твоята част. Ти сигурно ще можеш да ми дадеш моята, но струва ми се, че подобна статуя не подхожда за теб, пък и за всеки човек, който разбира, че едно чудо на изкуството и една богиня не може да остане за лично владение.

— Ти си прав, както винаги, учителю. Позволи ми да се откажа от моята, както ти я наричаш, част и да оставя статуята у тебе.

— Щедра моя Таис! — доволен възкликна Лизип. — Може би няма да има нужда и от твоето великодушие. Признавам ти, че някога бях говорил с Александър за намерението на Клеофрад да те изобрази и...

Сърцето на Таис се разтуптя, тя дълбоко си пое дъх.

— И той каза — невъзмутимо продължи Лизип, — че ако по мое мнение статуята излезе сполучлива, той ще бъде първият купувач на Клеофрад. Тогавя го запитях, защо просто не я поръча на ваятеля? А той така ме погледна, сякаш му бях задал нескромнен въпрос. Предполагам, че ти ще се съ согласиш да продам Анадиомена на Александър. Той ще я изпрати в Елада, може би в Атина, може би в Китера.

Таис притвори ресници и мълкомо наведе глава, после запита, без да вдигне очи:

— А какво е решил Ехефил за своята Аксиопена?

Младият ваятел упорито заяви:

— Ще задържа при себе си Аксиопена дотогава, докато Ерис не се съ согласи да бъде моя!

Ерис сърдито и високо отговори:

— За това не се уговарят пред всички както с блудница на пазар. Великата майка изисква нощта за своето тайнство. Онези, които се осмеляват да нарушат нейните завети, се уподобяват на животни, които не знаят, че любовта е свещена и има нужда от подготовка на душата и тялото. Или вие, елините, сте забравили повелите на Майката на Бездната, на Кибела?

Таис изумена погледна черната жрица. Какво я накара да произнесе такава тирада? Досетила се, тя се усмихна и весели искрици се мярнаха в тъжните ѝ очи.

— Ехефил или по-добре да те наричам Ерифил, а? Ако ти не беше художник, бих се помъчила с всички сили да те отклоня от безумния стремеж, който означава твоята гибел. Даже и на художника, създателя на Аксиопена, казвам: пази се, пази се и пак се пази! Щастие няма да постигнеш, но ще опознаеш Ерос такъв, какъвто го срещат с цената на смъртта, и то само редки хора.

— Какво говориш, госпожо? — остро се извърна към нея Ерис.
— Насърчаваш ли го?

— А защо не? Отдавна е време да отхвърлиш тъмнината, която те е покрила в храма на Кибела. Дали ти искаш това, или не, но знай, че част от тебе вече е взета в статуята.

— И ти ми предлагаш да служи на мъж?

— Тъкмо обратното. Мъж ще служи на теб. Гледай, той едва съдържа желанието си да прегърне с молба коленете ти.

— Не мога да наруша обета си и да те напусна!

— Това вече е твоя и негова работа да се споразумеете. Ако ли не, по-добре го убий, спаси го от мъки!

— Съгласен съм, госпожо Таис! — засиял извика Ехефил.

— Не се радвай — строго го прекъсна Ерис, — нищо не е станало.

— Ще стане! — уверено каза Таис и помоли за извинение Лизип, който следеше с любопитство „семејната сцена“.

Така или иначе, след като изминаха няколко дни, Артемис Аксиопена напусна къщата на Лизип, купена за грамадна сума и дори не от елин, а от един от онези индийски художници, който беше гост на Лизип. Той купи статуята за един старинен храм на странна религия, който се наричаше Ериду и се намираше в долното течение на Ефрат, край най-древния град в Месопотамия. Ваятелят виждаше в името на

храма, почти еднозвучно с неговата любов, особено щастливо предзнаменование.

Завинаги остана под покривалото на нощта онова, което се бе случило между него и Ерис. Наблюдателна по природа, Таис забеляза, че бързите движения на Ерис станаха малко по-плавни, а сините ѝ очи понякога изгубваха студения си синкав блясък.

Два месеца след продажбата на статуята Ехефил дойде при Таис много съкрушен и я помоли да излязат в градината. Близо до каменната ограда, там, където ручей от басейна протичаше през малка яма, скулпторът, без да пази изгладеното си облекло, скочи във водата, която стигаше до кръста му. Застанал на колене, Ехефил потопа и двете си ръце на дъното на ямата и ги извади събрани в шепи. На слънцето засвяткаха едри рубини, смарагди, сапфири, сардоникси, златни и сребърни гривни, колани, украсена с тюркоази златна чашка.

Разбрала каква е работата, Таис се разсмя и посъветва младият ваятел да събере даровете си в торба, да ги отнесе у дома си и повече да не се опитва да предлага никакви скъпоценности на Ерис. Тя нямало да приеме нищо от него освен от Таис.

— Защо така?

— Ние сме свързани с нея на живот и смърт чрез взаимно спасяване, ако много желаш, подари и сандали със сребърни каишки — едничкото нещо от облеклото и украшенията, което тя не е в състояние да откаже. И не само на тебе, на който и да е, който би пожелал да ѝ направи подарък.

След смъртта на атинския художник започна нова олимпиада. Времето бързо приближаваше определения от Птолемей срок. В Екбатана през зимните нощи съвсем захладня. Таис прекарваше дълги вечери в разговори с Лизип и неговите учени приятели.

От Александър и от неговите съратници не идваха никакви вести. Нито кервани с плячка, нито обози с болни и ранени. Може би наистина великият завоевател бе успял да осъществи своята голяма мечта и да излезе отвъд пределите на Ойкумене, на неприкосновения край на света?

Хезиона се тревожеше, а Таис се позамисляше за живота си без Птолемей, ако той не пожелае да се върне от Градините на Мъдростта, след като е опитал Водите на живота. Леонтиск на четири години вече смело яздеше малко конче, докарано отвъд Иберия, от Морето на

птиците, и се надпреварваше да плува с майка си в завирено езеро. На Таис никак не и се искаше да се разделя със сина си. И все пак се налагаше да изпълни молбата на Птолемей и да го остави под сигурните грижи на македонския ветеран Ройкос, на жена му и преданата на детето робиня сирийка. Преди още да се е научил да чете, Леонтиск говореше на три езика — атически, македонски и арамейски.

През месец гамелион Таис напусна Екбатана. Заедно с нея пътуваше Лизип, за да посрещне своя покровител и главен клиент, а към него се прилепи Ехефил, уж от желание да види своята Аксиопена, защото Лизип беше обещал едно пътуване в Ериду. Паднаха му се доста „леуса дрегма драконтос“ — подхвърлени му змийски погледи, както Таис наричаше враждебните погледи на Ерис. Ваятелят храбро ги понесе.

Вавилон ги посрещна с огромна сбирщина хора, с викове по пазарите, с говор на всевъзможни езици, със смесица от чудновати облекла. Пратеници от разни страни очакваха Александър, а от него все така не идваха вести. Нещо повече, пуснаха се слухове, че е загинал — отначало във водите на Инд, после уж по планинските височини. Наместникът на Александър във Вавилон заповяда незабавно да залавят разпространителите на слухове и да ги водят на разпит при него, за да може със заплаха от бичуване или дори със смърт да разбере извора на сведенията. Нишките водеха към чуждоземни търговци или политици, които възлагали надежда да предизвикат смут и по някакъв начин да се облагодетелствуват.

Таис разбра, че чакането може да продължи и реши отново да наеме къщата в Новия град на отвъдната страна на Ефрат, край вратите Лугалгири, където беше живяла по-рано. Тя беше просто изумена, когато не намери там предишната къща. Непокътнати бяха останали само градината, старият дървен пристан и пътечката към него. На мястото на къщата бяха построили красив павилион, облицован с полупрозрачен розов мрамор, с колони от много син камък, със злато по страните на правоъгълен басейн с чиста течаща вода. Всичко това беше собственост лично на Александър и се пазеше от двама скити с дивашки вид, които грубо изгониха Таис. Разгневената Ерис предложи веднага да ги довърши на място. Атинянката, трогната от доказателството, че Александър я помни, изрично забрани на Ерис да прави каквото и да било. В края на краищата всички екбатанци се

настаниха заедно у Хезиона за голяма радост на Ехефил. Градът се оказа препълнен.

Таис намери и други нови неща във Вавилон. Грамадният театър на Дионис, за който бе научила от Хезиона, все още стоеше недовършен. Според слуховете материалът за него от разрушената кула Етеменанки бил откупен, от жреците в храма на Мардук. Александър бе разрешил да го възстановят въпреки съвета на стария гадател Аристандър. Старецът предвещаваше голямо нещастие лично за Царя след възраждането на зловещия храм. Обаче Александър не го послуша, той се стараяше да засили навред своето влияние с помощта на жреците от различните религии.

[1] Сплав от грубо пречистен мед и отпадъци от сребро, главно цинк. ↑

ЧЕТИРИНАДЕСЕТА ГЛАВА

МЪДРОСТТА НА ЕРИДУ

Свърши топлата вавилонска зима. Близкото лято заплашваше с горещини. Все още нямаше вести от Александър. Лизип реши да извърши пътуването до Ериду. На шега ваятелят казваше, че Ериале и Ерис са тръгнали за Ериду с Ерифил. Четирата приятели заплаваха надолу по Ефрат. Хезиона остана в къщи да чака Неарх, макар и да се кълнеше, че това ще е за последен път или тя ще го напусне завинаги. На юг реката се разделяше на много ръкави, пресъхнали корита и протоци и образуваше грамадно блато на едно пространство от петстотин стадии — гъсто море от тръстика и острица. В този лабиринт само много опитни кормчии можеха да открият главното русло, отклонило се на запад, където лепкава глина и осолени почви пазеха източната част на сирийската пустинна степ. Те преплаваха около петдесет парасанга или хиляда и петстотин стадии за три дена, без да спират нито за час на брега. По-нататък Ефрат течеше в широко русло с посока на изток. След още двадесет и пет парасанга реката заизвива от север покрай камениста висока равнина, където са били разположени някога най-старите градове на Месопотамия. На левия бряг на североизток, и изток се простираха блата и осолени земи. Непрекъснато пространство тиха вода, блата и тръстики, обитавано от диви свине, достигаше до руслото на Тигър и още по-далече към хиляда стадии.

На петия ден от плаването привечер те спряха на старинно, полуразрушено пристанище със стълба от огромни каменни грамади на десния бряг на реката. Оттук широк път, потънал в горещ прах, ги поведе отначало към развалините на град от дълбока древност, а после, след тях, по-нататък на югозапад до малко градче на плосък хълм. Величествени развалини и бедни нови жилища заедно с голяма гостоприемница заобикаляха три великолепни храма. Два от тях, по-точно единият, повече запазен, напомни на Таис главната сграда от светилището на Кибела и подобни постройки във Вавилон и Суза.

Третият храм със следи от многократни възстановявания се отличаваше с особена архитектура. Платформа със заоблени ъгли, облицована с тухли, крепеше основата му. Широка стълба по средата ѝ водеше до портик от три колони с тежък пирамидален покрив. Зад това помещение се издигаше на голяма височина кръгла кула с няколко наклонени издатини.

Предупредени за идването на гостите, жреци и служители посрещнаха екбатанци на платформата, като им се кланяха с достойнство и смирение. Между тях преобладаваха тъмнокожи като познатите на Таис индийци, които бяха идвали в Екбатана.

След церемонията на приветствията изпратиха тортите в странична пристройка, явно пригодена за почивка и нощуване, поднесоха им орехи, фурми, мед, ечемичени питки и мляко. Пътниците се измиха и нахраниха. Влезе висок жрец в бяло облекло с гъста до очите брада и приседна на скамейката, като избягваше обаче досег с чужденците.

Таис видя, че Лизип начерта във въздуха знак и посочи с очи към нея. Жрецьт, явно развълнуван, стана и тогава Лизип повторно очерта във въздуха овал. Жрецьт ги покани с жест и поведе Таис и Лизип през висок и тесен проход в едно помещение вътре в кулата. По пътя към тях се присъединиха още двама жреци: единият тъмнокож, широкоплещест, явно много силен, а другият облечен в цветни вавилонски дрехи, с тъпо подрязана тясна брада и с грива къдриви коси. Излезе, че този последният е преводач. След размяната на някакви сведения (Таис разбра, че посветените орфици имат достъп до тайните на храма) двамата жреци изразиха готовност да служат със своите познания на елините.

Сякаш в желанието си да им докажат това, заведоха Таис и Лизип в много дълъг коридор, по чиито стени блестяха отвесни редици силно опънати сребърни струни с различна дължина. Високият жрец вървеше и докосваше ту една, ту друга група струни, които отвърщаха с красив продължителен стон, отекващ из каменния проход.

— Това звучи във всеки човек, съединява поколенията през векове — обясни жрецьт — и преминава в неизвестните простори на бъдещето. Ако разбирате този символ, не е необходимо да ви обяснявам другия — жрецьт посочи дълбоки канавки направо на коридора, покрити с дъски, по които имаше изображения на зверове

или приказни чудовища. Таис предположи, че това е разделяне на поколенията с тъмнина и невежество, които водят човека до озверяване. Тя не се поколеба да попита индиеца. Жрецът любезно се заусмихва.

— Първите капки дъжд не напояват земята, но предвестяват поройния дъжд на плодородието — каза вторият тъмнокож жрец — и вие също сте капки. Да отидем за разговор в място, където нищо не нарушава покоя.

В една кръгла, ниска зала, върху издатини на квадратни полуколони, горяха някакви чудновати факли без дим и нагар. Големи възглавници от мека, тънка кожа бяха разпръснати върху рогозки. Тук имаше още две малки осмоъгълни маси и корави табуретки от тъмно дърво, на които седнаха двамата жреци.

Таис забеляза между колоните цветни рисунки на зверове: тигри, носорози, зубри. Най-чести бяха рисунките на слонове, исполински животни, известни в Месопотамия и довеждани понякога във Вавилон, но нерисувани никога в местните храмове, дворците или на врати като вратата на Ищар. Тежък ароматен дим се стелеше в синкава омара из залата от две бронзови кадилници.

— Каква тема на разговор искате да подхванете? — запита тъмнокожият жрец, очевидно по-старши по положение от величествения висок жрец.

— Моята ученичка неведнъж в продължение на няколкогодишната ни дружба ми е задавала въпроси, на които аз не можах да отговоря. Може би вие, които притежавате хилядогодишна мъдрост, ще благоволите да просветите и двама ни — скромно каза великият художник.

— Знанието е като богатството — отговори старият жрец, — не трябва да се пилее за щяло и не щяло. Като богатството или военната сила и знанието, ако попадне в негодни ръце, ще служи за глупаво възвеличаване на един народ и за унизяване на други народи. Освен това — и то е много важно — великите открития като например, че Слънцето е кълбо, около което се движат планетите, и че Земята също е кълбо, а не е плоска, и виси в пространството, могат да разбият вярата в онези богове, които са създадени само от човешкото въображение. Познанието няма да сломи вярата на умния във величието на света и целесъобразността на законите му, които поетите

и художниците толкова добре чувствуват. Глупецът ще загуби всякаква вяра и ще се свлече в черния трап на безсмислено животинско съществуване. За щастие тъпотата на невежата спасява непредпазливите откриватели на истината — на тях просто не им вярват или ги осмиват, както стана с вашия философ Анаксагор, който пръв в Елада е учел, че Слънцето е огнено кълбо. Поради тази „смешна заблуда“ дори великата му мисъл за „нус“ — вселенския разум, която съвпада с нашата философия, не оказа видимо влияние върху елините. Още по-рано вие сте имали един исполин на мисълта Анаксимандър, който учел, че човек е произлязъл от дълга верига животински поколения от първичните рибообразни същества. Същият е разбрал, че космосът и населените светове са безгранични. Имало е един лекар, ученик на Питагор, Алкмеон, който преди два века е открил, че мозъкът е орган на разума и на възприятието на чувствата. Същият е узнал, че планетите се движат по орбити и също така е бил изложен на присмех. Но орфическото учение, индийско по дух, е взето или от нас, индийците, или от нашите общи прадеди, и вие сте свободни да приемате мъдростта без тъпо самовъзвеличаване.

— Ти говори за осмиването — плахо започна Таис. — Ние имаме бог Мом, рожба на Нощта и на бездната на Тартара, който всичко отрича и на всичко се присмива, унищожава дори покоя на олимпийските богове. Аз видях тук народи, основата на чийто живот е осмиването и разрушаването на всичко старинно, велико и прекрасно. Те осмиват и Ерос, като измислят долни кълчения и принизяват божествената страст до животинска похот. В техните очи аз съм например само блудница, която трябва да бъде пребита с камъни.

— Съгласен съм с тебе за вредата, която нанася невежественото осмиване — отговори високият индиец, — но причината за това според нас не е, че има някакъв си бог, който се занимава с това. Малките народи, които живеят помежду силни държави в Египет и Месопотамия, винаги са били унижени. Ако няма сила, човек винаги си откъщава за унижението с присмех на тогова, който го е унижил. У малките народи животът на хората е несигурен и краткотраен, няма нищо постоянно и твърда вяра и философия не успяват да се създадат.

— Към това ще добавя приликата с маймуните — каза старшият жрец, — в нашата страна ги има твърде много и някои се смятат свещени! Маймуните са най-големите безделници от всички животни.

Понеже живеят в безопасност по дърветата, в гори, изобилствуващи от плодове, маймуните не губят време и сили да търсят храна, както другите зверове — тигърът, който упорито преследва плячката си, слонът или бикът, които са принудени дълго да пасат трева, докато нахранят огромното си тяло. Затова те ценят времето си и не го пилеят за глупости. А безделните маймуни се насищат бързо и търсят забава с пакости. Хвърлят орехи в окото на тигъра, омърсят върху главата на слона, и после им се подиграват, превиват се от кикот на безопасна височина. Те чувствуват своето нищожество и непотребност и си отмъщават за това на всички други достойни животни.

Елините се разсмяха, но индиецът говореше сериозно и Лизип и Таис смутени млъкнаха.

Вечерта отдавна беше настъпила, а разговорът продължаваше, докато се разделиха след полунощ. Таис разбра, че трябва да погостува тук няколко дни. Тя предчувствуваше, че няма да ѝ се падне друга възможност да научи древната мъдрост на далечната страна.

Ерис седеше в обичайната си поза, подвила крака, и чакаше Таис. Атинянката уморено се отпусна на възглавницата и потъна в сън, изпълнен с фантастични образи на незнайни богове.

През следващите дни Таис научи за дванадесетте Ниди или Причините на Битието. Всяка от тях произтичаше от предшестващата и беше причина за следващата. Великата природа, или другояче — изворът на сила Шакти, много малко се различаваше от Великата майка на пределинските вярвания с женско божество начело. Шестият знак на зодиака Кания или Дева, представляваща Шакти — Силата на Природата или Махамая — Голямата илюзия, показва, че първичните сили трябва да отговарят на числото 6 и да бъдат в такъв ред:

1. Парашакти — върховната сила на топлината и светлината, която създава всичко на земята.

2. Джнанишакти — силата на разума или мъдрото знание — тя е двустранна: Смрити или паметта — огромна сила, способна да съживява предишни представи и бъдещи очаквания, и втората страна: ясновидство — прозрение през завесите на Майя във Времето, което е единно във всичките си три аспекта — минало, сегашно и бъдеще — и е много по-сложно, отколкото онова, което човек възприема по ударите на сърцето си.

3. Ичхашакти — силата на волята, напрежение на токове вътре в тялото за изпълнение на желание.

4. Крияшакти, или силата на мисълта, която е материална и с енергията си може да действа.

5. Кундалини-шакти — жизнен принцип на цялата Природа. Тази сила се движи със змиевидна извивка и обхваща двете големи противоположности на привличането и на отблъскването, поради което се нарича още змия. Кундалини уравнива вътрешната и външната страна на живота. Нейното устремно движение вътре в човека дава сила на Кама-Ерос и води към превъплътяване.

6. Мантрикашакти, или силата на словото и на музиката, на знаците на буквите.

От цялото това изреждане на майчинските сили най-много хареса на елините Кундалини-шакти, близко и на двамата им понятие, на художниците и поетите по дух, сродно с диалектиката на Хераклит Ефески, на Анаксагор и на Антифонт. Лизип каза, че мъдрите философи на еврейските народи считат змията за сила на злото, което е унищожило щастливия живот на първите хора.

Двамата индийци се усмигнаха и старшият каза:

— Нашата свещена книга Айтарея нарича вашата Гея-Земя Сарпораджини, царица на змиите, майка на всичко, което се движи, защото змията е символ на движението в играта на противоположните сили. Според нашите предания някога е имало раса на змиевидни хора или Наги на брой не повече от хиляда. Сега съществува нова порода хора, пета поред, чийто символ са Бик и Крава. У вас на Запад е свещен бикът, а у нас — кравата. От нагите е преминала у моя народ способността да имат надмощие над страшните отровни змии в Индия. Тук в нашия храм има една жрица, която извършва обряда целуване на свещената змия. Никой простосмъртен дори от висша каста не може да извърши този обред и да остане жив!

Пламнала от любопитство, Таис изтръгна обещание от старшия жрец, че ще и бъде показан страшният обред.

И за Таис, и за Лизип много неща от разказите на индийците останаха неразбрани. Огромната продължителност от време, което те брояха от сътворението на света, коренно противоречеше на изчисленията на египетските, финикийските, еврейските и питагорейските мъдреци. Най-кратко бе пресметнато то у евреите —

шест хиляди години. По индийски данни първите истински хора са появили на Земята преди осемнадесет милиона шестстотин и шестнадесет хиляди петстотин и шестнадесет години. С такава страхотна точност индийците бяха пресметнали и мрачния период от нещастия в историята на човечеството, настанал след голямата война в Индия, където преди две хиляди седемстотин и седемдесет години загинал цветът на човечеството. Тази епоха, или както те я наричат Кали-Юга, трябвало да продължи още четиристотин двадесет и девет хиляди години.

— Други мъдреци я изчисляват много по-кратка — каза високият индиец, — само малко повече от пет хиляди години.

Лизип и Таис се спогледаха. Такова голямо различие противоречеше на точността при предишните колосални цифри. Забелязали недоумението на елините, индийците продължиха да разказват за точните изчисления, направени от техните математици. В книгата за „слънчевата наука“ времето се делило по особен, непознат на елините начин. Един час бил равен на 24 минути по елински, а минутата или викала — на 24 секунди. По-нататък времето се дробяло последователно 60 пъти и това наддробяване достигало до кашта, недостижима за човека краткотрайност на миг от една тристамилионна от секундата. На запитването на Лизип защо са измислени числа, които не можем нито да измерим, нито да си представим, индиецът отговори, че човешкият ум има две степени на съзнанието. На висшата степен, наричана „будхи“, той е способен да осмисли толкова малки величини и да проникне в строежа на света от съвсем дребни частици, центросили, вечни и непоклатимо здрави, макар и да са само точки на енергията.

Елините научиха за големия лекар Дживак, живял преди триста години, притежател на камък, който осветявал органите вътре в тялото, за друг лекар, който можел да предпазва хората да не заболяват от едра шарка, като им натривал в малка раничка кръв, взета от човек, прекарал болестта.

— А защо сега лекарите не прилагат навсякъде този начин — възкликна Таис, — и вие говорите за тези неща като за нещо полузабравено?

Старият жрец продължително и мълчаливо я изгледа, а младият извика недоволено:

— Не бива така да говориш, прекрасна посветена! Всичко това и още много други неща е тайна, заключена в древните книги. Щом тя е забравена, значи, така е угодно на боговете и на Карма. Когато ние, жреците от висшата каста, научим, че четенето на свещените книги е подслушал човек от долна каста, наливаме в ушите му разтопено олово!

— Ами тогава как се грижите за разпространяването на знанията? — запита малко язвително Таис. — Току-що слушах думи за нещастия от невежество.

— Ние се грижим не за разпространяване, а за запазването на знанията сред ония, на които подобава да ги притежават! — отговори високият жрец.

— Сред една каста? А какво ще правят другите — нека тънат в невежество ли?

— Да. И да изпълняват предназначението си. Ако добре го изпълнят, то в бъдещия живот ще се родят в друга, по-горна каста!

— Знание, пазено в тесен кръг, неизбежно ще отслабва и ще се забравя — намеси се Лизип, — а затворените среди на кастите са добри за отглеждане на животински породи, но не и за хора. Спартанците се стараеха да създадат порода войници, дори постигнаха голям успех, но в живота всичко се изменя по-скоро, отколкото очакват хората. И военният живот докара лакедемонците до гибел.

— Ние имаме не една, а много каста за всичко, което е необходимо за живота на човека — възрази индиецът.

— И все пак, струва ми се, че по-последователно е елинското отношение към хората. Във висшите свещени книги и творбите на философите вие считате хората за равни на боговете, а на дело ги отглеждате като животни, понеже ги държите в невежество — строго каза Лизип.

— Нима елините не признават благородството по произхода? — начумери се старшият жрец.

— Признават. Има една разлика, и то много важна. Ние считаме, че благороден може да се роди всеки и той заслужава и знания, и изкуство, и майсторство, каквото би могъл да постигне и да приложи. Ако той си намери също такава добра прилика, от такъв човек ще започне благородно потомство, все едно дали е роден в дворец в Атина или в къщата на земеделеца от Халкидика. И на едното място, и на

другото може да се роди и добро, и лошо. Обикновено се смята, че много красиви хора се раждат с участието на богове или богини.

— Но вие не смятате робите за хора и ги унищожавате като животни! — възкликна индиецът.

Таис искаше да възрази. Лизип я възпря с незабележимо стискане на ръката ѝ. Той стана, остави атинянката сама с индийците, излезе по познатия път до своята килия и се върна с голяма кутия от виолетова амарантова дървесина със златни обковки по ъглите. Ваятелят внимателно я постави на осмоъгълната масичка и отвори ключалката. Вътре имаше странен механизъм — преплетени зъбчати колела и лостове с различна големина. На посребрени обръчи бяха нанесени букви и знаци.

Заинтригуваните индийци се наведоха над кутията.

— Един ученик на питагорейците, Хераклит Понтийски, близък на Аристотел, откри, че кълбото на Гея се върти като пумпал около себе си и че оста на този пумпал е наклонена спрямо плоскостта, в която се движат планетите и Слънцето.

Това е машина за изчисляване на движението на планетите, без което не може да има нито предсказване на бъдещето, нито сигурно мореплаване. Тук разумът се е наложил един път, след като е създал машината, а след това вече работят само ръцете и наръчните таблици, написани на капака. Човекът се освобождава от продължителни пресмятания и може да се отдаде на възвишените си мисли.

Поразени, жреците мълчаха. Лизип използва смущението им и каза:

— Ние, елините, вместо да наказваме с разтопено олово тези, които се стремят към знание, широко отваряме колонадите и градините на нашите академии, философски школи. И ви настигахме, вас, които много хилядолетия по-рано сте започнали да разсъждавате за света.

— То е, защото вие сте малко и сте принудени да щадите учениците си, за да осигурите предаването на факела на знанието! А пък ние сме твърде много! Ако разгласим високо знанието сред площада, то непременно ще бъде изопачено от невежите и ще бъде обърнато срещу истинските мъдреци. Ние открихме тайните на личната сила в Крияшакти и в Кундалини и много старателно пазим техниката на обучението и използването ѝ. Нещастие ще е, ако това знание попадне у човек с несъвършена Карма!

И Таис научи за Закона на Карма, или възмездието, в сравнение с която изглеждаше наивна, мъничка и слаба Немезис, Дъщерята на Нюкта (Нощта) — богинята на справедливото възмездие у елините.

Колосален космически механизъм, чието действие е положено в основата на света! Всичко на света — и богове, и хора, и зверове зависят от Карма. Те трябва да изживеят грешките си, несъвършенството си, а още повече престъпленията си в поредици от следващи превъплъщения, чиято съдба или се влошава, или се подобрява в зависимост от личното и общественото поведение. Лъжата и измамата, особено когато са написани в книги, са страшни престъпления, защото влекат след себе си вредни последици за много хора и могат да бъдат изживени едва след хиляди години. Унищожаването на красотата също така се счита за една от най-тежките постъпки. Да забраниш някому нещо, означава, че запретителят поема върху себе си Кармата на подчинения, каквато и да е тя.

— Значи, понеже не позволявате на низшите касти знание, вие поемате върху себе си тяхното невежество? На милиони хора? — внезапно запита Таис.

Старшият жрец даже се сепна, а в очите на високият проблесна злоба.

— Също както и вие, елините, не позволявате на робите да учат — отвърна по-възрастният индиец, — вие свободните сте малко, а те са твърде много и стават все повече. Вашият свят ще загине скоро от това, въпреки вашите големи завоевания.

И отново Лизип възпря атинянката, която понечи да възрази. Таис се укроти, сети се, че всяка вяра си има свои слабости. Освен това уместно е да се нападат в публичен диспут, но не и в мирна беседа. Вместо да спори, атинянката, реши най-после да зададе въпрос, който отдавна я мъчеше.

— Моят учител, великият художник Лизип, тежко ме укори за една простъпка и ме отстрани от себе си за цяла година. Красотата е единственото нещо, което привързва хората към живота и ги кара да го ценят, да се борят с трудностите в него, с болестите и опасностите. Хора, които унищожават, обезобразяват или осмиват красотата, не трябва да остават живи. Трябва да ги унищожават като бесни кучета, носители на смъртоносна отрова. И художниците вълшебници които

въплъщават прекрасното, отговарят много строго, по-строго от нас, които не виждаме, защото те виждат ясно. Така ми каза Лизип преди три години.

— Твоят учител е съвсем прав, напълно по закона на Карма — каза тъмноликият.

— Следователно, понеже разруших прекрасните дворци на Персеполис, аз подлежа на страшно наказание в настоящия и във всички видове бъдещ живот? — тъжно попита Таис.

— Ти ли си била онази жена? — Индийците любопитно впериха очи в своята гостенка. След като мълчаха доста дълго, по-възрастният заговори и тежките му и непоколебими думи успокоиха атинянката.

— Тези, които желаят да властвуват, строят капани за лековерните хора. И не само лековерните, защото на всички ни, от мало до голямо, е присъща жаждата за чудеса, която поражда влечение към необикновеното. Онези, които искат да властвуват над ума на хората, устройват капани с игра на цифрите, знаците и формулите, сферите и звуковете, като ги уподобяват на ключове на знанието. Желаещите да властвуват над чувствата, особено над чувствата на тълпата, както деспотите и политиците, строят големи дворци, които принизяват хората, завладяват чувствата им. Попаднал в този капан, човек губи своята личност и достойнство. Дворците на Портипора, както наричаме ние Персеполис, са тъкмо такъв капан. Ти правилно си отгатнала и си станала оръдие на Карма, също както Злото при наказание понякога служи на доброто. Аз бих снел от тебе обвинението на Лизип.

— И аз разбрах и и простих — съгласи се скулпторът.

— И не си ми обяснил това? — упрекна го Таис.

— Не с ума си, а с чувствата си, едва те ни обясниха това с думи, учителите от Индия, които знаят Кармата. — Лизип им се поклони по азиатски обичай, поставил ръцете си на чело.

Жреците му отговориха е още по-нисък поклон.

Този ден Таис се прибра по-рано от обикновено.

Ерис премести пред нея масичка с храна, почака, докато атинянката се насити, и с усмивка само в погледа си я покани да тръгне след нея. Тя безшумно доведе Таис до стъпаловидния преход от предната част на храма в главната кула. На широко възвишение със стълби от две страни Артемис Аксиопена стоеше пред тъмна, дълбока,

неосветена ниша. От две странични прозорчета високо горе падаха лъчи светлина, кръстосваха се отпред на статуята и усилиха тъмнината зад нея. Бронзът остро блестеше, сякаш Артемис току-що беше излязла от тъмнината на нощта по следите на някакво престъпление. В подножието ѝ седеше Ехефил, вдигнал молитвено поглед към своето създание. Потънал в мисли, той не помръдна и не усети идването на жените. Таис и Ерис беззвучно отстъпиха и се върнаха в килията си.

— Ти го погуби, халкеокордиос (медно сърце) — рязко каза атинянката, вперила гневно очи в черната жрица. — Сега той вече не може да прави скулптури.

— Той сам се погубва — с безразличие продума Ерис, — на него му трябва да ме моделира като статуя, според собствените си желания.

— Тогава защо му позволи...

— От благодарност за изкуството, за светлата му мечта за мене!

— Но не бива голям художник да се мъкне след тебе като прислужник!

— Не бива! — съгласи се Ерис.

— А какъв е изходът за него?

Ерис само сви рамене:

— Аз не моля за любов!

— Но самата ти я предизвикваш като меч, който покосява живота на мъжете!

— И какво ми повеляваш да правя, госпожо? — с тон на някогашната робиня попита Ерис. Атинянката прочете тъжно упорство в сините ѝ очи.

Таис я прегърна и прошепна няколко мили думи. Ерис доверчиво се притисна до нея като към по-голяма сестра и за миг изгуби богоподобния си покой. Таис помилва буйните ѝ непокорни коси и отиде при Лизип.

Великият ваятел сериозно се обезпокои от жалката участ на най-добрия си ученик и поведе Таис пак при жреците.

— Вие говорехте — започна той, когато четиримата отново седнаха в кръглата зала — за знанието като за спасение. Според вас в света не би съществувала и най-малката частица от това страдание, което сега съществува, ако хората повече се замисляха върху мъките, които невежеството поражда. Това съвсем вярно твърдение се съчетава

у вас с нечовешките закони за тайна на знанието. Обаче освен разум съществуват и чувства. Какво знаете вие за тях? Как да се справим с Ерос? Загива велик скулптор, съзателят на статуята, закупена за вашия храм.

— Ако ти говориш за богинята на нощта Ратри, то тя не е за храма и стои тук на път за Индия.

— Ние я смятаме за богиня на луната, здравето и на младите жени, равна е на Афродита — каза Таис.

— Нашата богиня на любовта и на красотата Лакшми е само едната, светлата страна на божеството. Тъмната страна е богинята на разрушението и смъртта, отмъстителката Кали. Някога в старо време, когато всяко божество е било едновременно и благосклонно, и враждебно, и Двете са се сливали в образа на богинята на нощта Ратри, която почитам аз — каза тъмнокожият жрец.

— Как можеш да почиташ само женско божество, щом като вашите богове изпращат небесни красавици, за да погубят могъществото на мъдреците? — попита Лизип. — Тук вече вашата религия ми се струва едновременно и възвишена, защото поставя човека наравно с небесните богове, и низка, защото нейните божества използват красотата като оръжие за недостойна съблазън.

— Не виждам нищо недостойно в такава съблазън — усмихна се жрецът, — нали не съблазнява една проста якшини, похотлив демон, а слънчева красавица, с дарби за изкуство и възвишен ум, нещо като нея — погледна той към Таис.

Дълго сдържаната палавост внезапно избухна в нея и тя насочи дълъг, пламенен поглед към жреца.

— За какво говорех? — жрецът разтърка челото си, като се мъчеше да си припомни.

— Има два пътя за усъвършенствуване и възвисяване, и двата тайни. Единият е аскетизмът, пълно отказване от желанията, път на вдълбочена мисъл, която сплотява низшето съзнание с висшето. И преди всичко унищожаване и на най-малките помисли за това, което вие наричате Ерос. В този случай жената със своята сила е враг!

— Както при евреите, където тя е причина за първородния грях, за загубата на рая и другите злочестини.

— Не, не е така. Освен това ти явно не познаваш цялата дълбочина на тяхната религия, която тайно се води по вавилонската

мъдрост, не знаеш Кабала. Както при нас във висшата философия на свещените Упанишади няма личен бог, а само Парабрахман — реалният всеобхващащ Космос, така и в Кабала го няма страшният личен Йехова, а има Ейн-Соф, — безкрайното и безгранично битие. Откровението на Истината се представя във вид на гола жена, скрита под името Сефира. Сефира заедно с мъдростта Хокма, мъжкото начало, и женският разум Бина образуват троица или короната Кетер, главата на Истината. Достъпът на жените в светилищата не е забранен. Девойките Кадешим са свещени в своята голота, посветени са на бога както нашите храмови танцьорки — финикийските и вавилонските храмови жени, без да споменаваме вече вашите служителки на Афродита, Рея и Деметра. Има много общо във всички древни вери, които започват от едно и също начало и са насочени към едно и също.

— Защо тогава бесните еврейски проповедници крещат, наричат ни идолопоклонници, мразят нашите закони и вярвания?

— Има елахически писания с висша мъдрост и писания, съставени пет столетия по-късно за всемогъщ единствен бог, зает само с хорските работи, нещо като върховен управител на Земята. Религия, насочена към едничката цел — да запази старинен и малоброен народ сред обкръжение от врагове. Точно у тях ще намериш преди всичко понятието „грях“, еднакво непознато и на вас, елините, и на нас, индийците. Естественото предназначение на любовта за продължаване на рода у нас е свещен дълг на човека. От най-дълбока древност жените никога не са били отделяни от мъжете и са били свободни като тях. Така пише в нашите свещени Веди. Как може да считаме за нечиста една естествена като живота страст, в чийто пламък се раждат бъдещите поколения.

— Тогава защо вашите богове пречат на мъдреците да се издигнат в по-високия свят чрез страстта на апсарите — небесните хетери? — Таис посочи нагоре и предизвика усмивката на двамата жреци.

— Ние казваме висок свят не защото се намира някъде горе, а защото го окачествяваме в сравнение с околната среда — каза тъмноликият. — Аз ти заговорих за двата различни пътя за стигане до съвършенство. Първият път, повтарям, е пътят на ясната мисъл — това е унищожаването на всички физически желания, дори и на желанието да продължаваш живота. Но тъмнокожите древни обитатели на Индия,

към които принадлежа и аз, са разработили друг път, една много стара философия за цялата индийска мисъл и особено подходяща за съвременната епоха на невежество, завист и злоба, наричана Кали-Юга. Тя съдържа най-дълбоките познания и най-голямото умение да подчинява силите на човешкото тяло. Нарича се Тантра. Накратко, нейната същност е, че човек трябва да изпитва всички значителни желания в живота при най-голямо напрежение, за да ги изживее <за кратко време и да се освободи от тях.

— И ти си последовател на Тантра? — попита Таис.

Жрецът отговори с утвърдителен жест.

— И завинаги си се освободил от съблазън и желания? — Тя погледна жреца толкова изразително, че всички мускули на могъщото му тяло се изпънаха. Той пое въздух с цели гърди и продължи:

— Тантра не отхвърля желанията, особено на Ерос, понеже признава у него движещата сила на живота и възможност за духовно извисяване. И ние никога не се отказваме да помогнем другиму в това извисяване, помнейки историята на Брахма.

Индиецът разказа прекрасна легенда за любовта на една небесна апсара към главния бог на индийската троица Брахма. Погълнат в съзерцание и усъвършенствуване, той не отвърнал на нейния зов. Тогава апсарата го проклела и му предрекла, че верующите ще го почитат по-малко от всички други богове. Брахма отишъл при друг бог от троицата Вишну и той му обяснил, че е допуснал тежък грях, за чието изкупление Брахма трябва да стане любовник на апсарата и да изпълни още тридесет други покаяния за очищение защото жената е най-голямата скъпоценност и дясна ръка на Природата — Шакти. Мъж, който отблъсне страстта на жена, която и да е тя, върши голям грях. Затова последователите на Тантра се кланят на Шакти и са много изтънчени в Ерос.

— И мъжете, и жените ли?

— Разбира се! — отговори жрецът. — Необходимо е действие. Само желание не е достатъчно. За да се издигнат до голям духовен подем, който освобождава от низки преходни желания, той и тя, които участвуват в обряда, или поне единият от тях трябва да премине през продължителна подготовка на тялото и чувствата.

— Ние също дълго се обучаваме — забеляза Таис.

— Не зная как — каза тъмноликият, — ако ти видиш целувката на змията, сама ще разбереш силата на нашите тантрически методи.

— Кога може да видя това? — нетърпеливо попита Таис.

— Ако щеш и сега.

— Може ли да повикам другарката си?

Таис, Лизип и Ерис се спуснаха по тясна стълба в широко подземие под кулата. Преводачът остана горе. Елините задоволително разбираха персийски, а индийците свободно говореха този език.

В широко квадратно помещение, силно осветено с бездимни индийски факли, ги посрещнаха две светлолики и една тъмнокожа дребна и здрава млада жена на тридесет години, която приличаше на възрастния жрец.

— Моята сестра — каза той, досетил се за мислите на гостите, — тя е именно нашата Нагини, господарката на змията.

— Посветена ли е в Тантра? — попита Таис.

— Без това — сигурна смърт! — строго отвърна жрецът. — Тя не само изпълнява обряда, но и цялата подготовка за него! Седнете!

Те седнаха край стената на възстудена каменна скамейка. Влезе четвърто момиче с голяма плитка чаша топло ухаещо мляко и стиска дъхава трева. Повелителката на змията се съблече. Момичето изтри цялото ѝ бронзово тяло с натопената в млякото трева, вчеса високо косата ѝ и превърза мека кожена престилка, която стигаше от ключиците до под коленете ѝ. Без да поглежда посетителите, повелителката на змията, спокойна и сериозна, отиде пред тежка металическа врата, като държеше в ръка златна чашка, пълна догоре с мляко. По нейн знак се спусна гъста решетка, която я отдели от помощничките ѝ и от гостите. Момичетата вдигнаха до устните си подобни на флейта инструменти. Едната засвири провлечена, тиха мелодия, втората я пресичаше с ритъма на съскащи звуци. Дребната тъмнокожа жрица запя на висок глас и вместо припев изсвирваше с уста остро и вибриращо. Тя отвори вратата и разпери ръце като кръст, продължавайки да държи чашата в ръка. Зад вратата зееше пуста тъмна пещера.

В дъното ѝ смътно просветваше цепнатина, явно там имаше тесен проход на светло. Известно време жрицата пееше под акомпанимента на флейтите, много дълго, както се стори на Таис в напрегнато очакване на нещо страшно. Изведнъж тъмнокожата жена се

наведе и остави чашата зад прага на вратата. Флейтистките млъкнаха. Дочу се ясно шумолене от плъзгането на тежко тяло по каменния под. От тъмнината на пещерата се подаде плоска глава с много широк врат. Две ясни с пурпурен оттенък очи остро изгледаха всички, както се стори на Таис. Главата с квадратни люспи като на брониран нагръдник на воин се потопи в млякото. Жрицата я повика с мелодичен съскащ звук. В подземие то изпълзя гигантска змия двадесет лакти дълга с възчернозелен гръб, тук-таме по-долу отстрани наситен сиво-зелен цвят. Смелата атинянка почувствува студенина по гръба си, напипа ръката на Ерис и тя и отвърна с тревожно стискаме на пръстите.

Змията се сви на кръгове, устремила безжалостен и безстрашен поглед в жрицата, която почитателно ѝ се поклони. Продължавайки песента, тя вдигна високо над главата си ръце със събрани длани и като се издигна на пръсти, започна да се люлее и извива върху тясно сбраните си крака, като пазеше удивително равновесие. Клатушкането зачестяваше; Грамадната змия се размърда по пода в такт с него, извиваше се и се изправи така, че главата ѝ достигна до прическата на жрицата. Едва сега Таис видя заплетени в косите на момичето три превръзки с редици блестящи полирани острия. Змията се клатушкаше в такт с жрицата и бавно приближаваше. Внезапно жрицата протегна дясната си ръка и помилва чудовището по главата, като неусетно бързо отскочи от разтворената муцуна, която удари на мястото, където за частица от секундата преди това беше лицето на жрицата.

Клатушкането и песента отново започнаха, жрицата пристъпваше боса красиво и отмерено като танцьорка и се приближаваше към змията. Издебнала момента, тя хвана с две ръце главата ѝ, целуна я и пак отскочи. Змията се спускаше с неуловима за окото бързина, но винаги повелителката ѝ точно долавяше нейното намерение и още по-бързо отскачаше. Три пъти младата жена целуна змията по главата, непостижимо леко отбягваше нейното ухапване или подлагаше на змията края на престилката си, в който тя забиваше дългите си отровни зъби. Най-сетне раздражената змия се нави на спирала, нападна девойката, не улучи, замря, заклатушка се и отново се прицели. Жрицата се изви, плесна с отпуснатите си ръце и със светкавичен скок напред за съвсем кратък миг притисна устни към змийската муцуна. Змията удари в същата секунда. Този път тя не спря, а подгони жрицата. Невероятно как успя тя да се изплъзне и да се

промъкне зад решетката през тясната врата, навреме отворена и захлопната от четвъртата девойка.

Трясъкът на метала, тъпият удар от тялото на змията и съскането на озверената гадина отекнаха със стихийна сила върху опънатите като струна чувства на Таис.

— Какво ще стане сега? — високо извика тя на атическо наречие и индийците учудено се вторачиха в нея.

Лизип преведе и по-възрастният жрец се усмихна.

— Нищо. Ще си отидем, ще угасим факлите и Наг ще се върне у дома си, в пещерата. Там има пригодена площадка, където той изпълзва да се прилича на слънце. А в това време ще затворят вратата.

— Много ли е отровен? — запита Таис.

— Приблужи се до сестра ми — отвърна жрецът.

Почтително и с малко страх атинянката доближи до жената, която стоеше спокойно и без да позира, гледаше любопитно елините. Усетила остра миризма, подобна на смачкан лист чемерика, Таис видя, че престилката на повелителката на змията е залята с жълтозелена течност, която бавно капеше на пода.

— Отрова! — обясни жрецът. — При всяко нападение, готов да ухапе, Наг я изпръсква от зъбите си.

— А силна ли е отровата? — попита Лизип.

— Това е най-голямата и най-отровната змия в Индия. Кон и слон умират за една минута, човек и тигър живеят по-дълго — две минути по ваше време. Тази отрова ще стигне за три десетки хора.

— Опитомена ли е малко? — запита Ерис.

— Невъзможно е да опитомиш Наг! Тази твар не знае благодарност, привързаност, страх, или тревога. Тя е лишена почти от всички чувства, присъщи на животно с топла кръв, и в това отношение прилича на хора от най-долна тълпа. Само необикновеното изкуство на нашата Нагини я спасява от смърт, която я дебне всеки миг.

— Тогава защо прави това? — Таис погледна жрицата, която внимателно сгъваше опръсканата с отрова престилка и сега съвсем приличаше на старинна бронзова статуя със силни форми на жена, привикнала на земеделски труд.

— Всеки от нас изпитва необходимост отново и отново да изпробва себе си в изкуството, особено ако то е опасно и неизпълнимо

за други хора. Освен това надежден щит ѝ дава силата на тантрическата подготовка!

— Щом като Тантра толкова силно въздейства върху чувствата, сърцето и тялото, можеш ли тогава да излекуваш младия художник от прекалена и безнадеждна любов към моята приятелка?

— Художниците са по средата, между последователите на аскетизма и на Тантра. Поетичната мисъл не се страхува от изкушението, защото самата тя се подхранва от любовта, която е желание, а желанието е надежда, че животът продължава. Истинската поезия отхвърля всичко фалшиво и по това прилича на аскезата, ала същевременно изгаря в пламъка на Ероса към любимата или към Музата. Тази двойка способност на художника затруднява лечението. Все пак ще опитаме.

— Какво е лечението?

— Всяка мисъл се проявява външно, ако силно се съсредоточи вниманието върху нея. Напрегнатото желание ще предизвика необходимо следствие.

— Ти имаш предвид сетепса, хипноза?

— И него. Обаче много по-важно за художника е да изостри копнежа си за Кхадо-Лилит, стаен в сърцето на всеки мъж. Също както вие, елините, и ние имаме предание за няколко поколения хора, които са Живели преди днешните. Елините вярват, че е имало хора от златен, сребърен и меден векове, което доказва общия произход на митовете. Една съществена разлика — ние считаме предишните хора повече за небесни, а вие — повече земни, отколкото съвременните и следователно по-несвършени.

— Ти не си прав, жрецо — намеси се Лизип, — нима титаните и титанидите са по-лоши от съвременниците ни? Прометей и неговите подобни са жертвували себе си, за да спасят хората от невежество.

— И само са им добавили страдание с осъзнатата отговорност, понеже са им вдъхнали мечти за свобода на волята, но не са ги изтръгнали от мрака на потиснатия живот — прибави високият жрецо.

— Според нашите легенди Кронос поглъща децата си от Рея-бея. Уран също ги унищожава. С други думи, Времето и Небето изтриват своите плодове от лицето на Земята. Дали тази легенда означава негодността на Земята, на Природата или Шакти да създаде истински богоравни хора?

— Означава, че човечеството трябва в крайна сметка да се пресътвори, като се усъвършенствува в познанието си и в самоизвисяването. Нашите свещени книги говорят за предишните поколения хора — за духове. Няма да говоря за първите три, те са много далечни за нас. Непосредствено преди нас е било четвъртото поколение с прекрасни жени от небесен произход. Еврейската митология не признава редуването на няколко поколения, а веднъж създадена двойка хора, еднакви със съвременните ни. Обаче и те имат предание, че уж първият човек Адам имал преди своята човешка жена Ева още една — Лилит. Преданието я описва като вредоносен демон, прекрасен, но който по всякакъв начин пакостил на Ева, докато бог не изпратил три ангела, които прогонили Лилит в пустинята.

Индийските Лилит са съвсем други. И те могат да летят във въздуха, но са безгранично добри към хората. Царицата на всички тези първи жени, които ние наричаме Кхудо, се именувала Сангие Кхудо и по красота надминавала всяко въображение. Кхудо, за разлика от апсарите не се отличавала с ум, а само с чувства. И мечтата на прекрасното човешко тяло и нечовешката сила на Ерос е у нас жив спомен за тези Лилит.

— Аз съм слушала от източни хора легенда за пери, небесни красавици, съдания на огъня. Те също летят по въздуха и са благосклонни към простосмъртни избраници — каза Таис, спомнила си посещението на езерата край Персеполис.

— Без съмнение това е също отзвук от спомена за Лилит — съгласи се възрастният жрец, който ставаше все по-внимателен към Таис. — Нашата задача е да разбудим този спомен в душата на художника, да го обхване той и да предоставим на особено изкусни в своето призвание свещени танцьорки да довършат останалото и да пропъдят от сърцето на художника гибелната му страст към модела, който не желае да свърже съдбата си с него!

— Аз видях истинска Лилит на древните месопотамци на Ефрат. — И Таис разказа за малкото светилище на пътя през превала с изображението на крилатата жена в нишата на олтара. — Мисля, че от всички много старинни женски изображения тази богиня имаше най-съвършено тяло. А може ли да видя особено изкусните танцьорки?

Възрастният жрец добродушно се усмихна, удари малък бронзов диск и същевременно заповяда с властно кимване на преводача да

излезе от залата. Вавилонецът се засуети, докато поглаждаше брадата си. Явно избраните танцьорки на храма не се показваха на всекиго. Ерис, досетила се внезапно за нещо, побърза да се прибере.

От скрита между слоновете врата влязоха две момичета с еднакви металически украшения върху смуглите тела с гладка кожа, широки пояси от злато, косо препасани, огърлици, гривни на краката, обеци с големи халки и искрящи с едри рубини диадеми върху късите им твърди коси. Неподвижните им като маски лица с много дръпнати и тесни очи, къси носове и широки уста с дебели устни си приличаха като близнаци. Приличаха си и телата на двете момичета със странни фигури. Тесни рамена, тънки ръце, малки, дръзки вирнати гърди; тънък стан. Тази почти моминска нежност беше в пълен контраст с долната половина на тялото: масивна, с широки и дебели бедра, силни крака, която малко оставаше да се превърне в тромава мощ.

Таис изказа съмнение дали могат да танцуват.

— Жени с малък ръст винаги са много по-гъвкави, отколкото онези, които приличат на величествени статуи. Съвсем не познавам тези народи от далечните източни планини и степи, където не са прониквали крачещите скитници на Александър.

Къса заповед и едно от момичетата седна на пода, кръстосало крака, и ритмично запляска ръце, звънтейки с гривните, които блестяха под светлината на факлите. Другата започна танц толкова изразително, колкото може да го стори талант, обработен с много години обучение. За разлика от танците на Запад краката вземаха слабо участие в движенията, докато ръцете, главата, тялото извършваха поразително изящни извивания, пръстите се разперваха като цветя.

Таис избухна в одобрителни ръкопляскания. Танцьорките спряха и по знак на жреца изчезнаха.

— Те са много странни, тези девойки — каза Таис, — ала аз не чувствавам очарованието им. Липсва хармония, подобие на Харити.

— А аз го чувствавам! — внезапно каза мълчалият през цялото време Лизип. — Да, така е. Мъжът знае, че у тези жени са обединени двете противоположни сили на Ерос.

— И ти приемаш това, учителю? — усъмни се Таис. — Защо тогава винаги спазваш съвършенството в своето изкуство?

— В изкуството на красотата — да — отвърна Лизип, — но законите на Ерос са различни.

— Като че ли разбирам — сви рамене Таис, — и ти мислиш, че и Ехефил е на това мнение?

— Изглежда, че момичетата с дръпнати очи ще го излекуват — усмихна се Лизип.

— И Клеофрад ли щеше да ги хареса? Той толкова се труди с Анадиомена, след като избра мене. Защо?

— Не мога да говоря вместо онзи, който е преминал Реката на Забравата. Лично аз мисля така: ти не си Лилит, а апсара, както наричат те своите небесни хетери. Съдено е само на малцина, които са способни на това, да те обладават и да вземат от теб всичко, което можеш да дадеш. За другите остават само безгранично снизходителните, безумните и пламенни Лилит. Всеки от нас може да бъде техен избраник. Съзнанието, че Лилит са щедри към всички мъже, вълнува сърцата ни и непреодолимо ни влече към тях със спомена от дълбоки векове.

— А според тебе Ерис каква е?

— Само не и Лилит. Тя е немилостива към слабостите и неумолима към непохватността. Ехефил се увлече в носителката на образа. За негово нещастие и статуята, и моделът излязоха едно и също.

— Клеофрад говореше, че е влюбен в мене.

— За него това е още по-лошо, отколкото за Ехефил. Ехефил поне е млад...

— И според тебе аз вече не мога да бъда любима? Благодаря ти, приятелю мой!

— Не се опитвай да ме укоряваш, че се постарях да си обясня твоето настроение. Добре знаеш, че само да пожелаеш, всеки ще падне в краката ти. Този жрец, много познал и много превъзмогнал, е сразен от тебе. Колко просто с това за такава като тебе! Само няколко погледа и пози. Напразно — ти няма да му отговориш като Лилит. У тебе е останало като забито острие на копие изпитано от тебе достойно за апсара чувство. Предполагам, че си била любима на Александър и си му отдала всичката сила на Ерос!

Таис цялата се изчерви.

— Ами Птолемей?

— Ти му роди син — значи, неговият Ерос към тебе е по-силен, отколкото твоят към него, иначе би се родила дъщеря.

— Ами ако е еднакъв?

— Не знам тогава. Може да бъде и така, и иначе... Нашите домакини учтиво изчакват да си идем.

Благодариха на жреците, повторно помолиха за Ехефил и тръгнаха през тъмния храм към своите килии. Четири запалени в преддверието факли бележеха времето, останало до разсъмване.

— Благодаря ти, Лизип. Когато съм с теб, не се страхувам, че ще извърша глупости — каза Таис на раздяла, — твоята мъдрост...

— Мъдростта, атинянке, не е много приятна за нейния собственик. Малко са мъдрите хора. Мъдростта се натрупва постепенно у онези, които не се увличат от похвали и отхвърлят лъжата. Минават години и ти изведнъж откриваш, че ти липсват предишните желання и не разбираш своето място в живота. Настъпва самоограничаване, предпазливост в действието, предвиждане на последиците й ти си станал мъдър. Това не е щастие по твоего поетично разбиране, съвсем не е. Хората се лекуват от тревога и гняв с песен и танци, без нищо да знаят за тяхната същина. Не трябва много да разискваме за опознаването на боговете и хората, защото мълчанието е истинският език на мъдростта. Това много добре го разбират откровените сърца. И никак не е мъдро да казваш истината на хора, които предпочитат чудеса и успехи по най-кратки пътища, каквито не съществуват, а има само постепенно изкачване. Но ето какво ще ти кажа като най-голяма мъдрост: за тогава, към когото е насочено, преклонението е най-бързата поквара.

— Имаш пред вид преклонението пред жената ли?

— В никакъв случай. Това е естествена дан на красотата и на Ерос. Говоря за раболепието пред царете, пълководците, в чиито ръце се намират, без значение дали за дълго или за миг, човешките съдбини.

— Имаш пред вид Александър, нали?

— Представи си за минутка човек, пред когото се прекланят милиони хора — най-различни: честни и измамници, благородни и робски души, храбреци и страхливци. Действително трябва да притежаваш божествена сила, за да не се пречупиш и да не измениш на собствените си мечти.

— Да измениш на съдбата си?

— У всички народи предателят на собствената си страна заслужава смърт. Но защо хората не виждат предателите на

собствената си душа? Че такива изменници не притежават вече честност. За нищо не можеш да разчитаеш на такъв човек. Той ще върви от лошо към по-лошо, а вътре в него злото ще нараства. Който не е честен спрямо най-големите неща, скоро ще загуби всякакво достойнство. Много са говорили за моята честност. Аз наистина се стремя да бъда постоянно честен, никога не разгласявам тайни и не търся да узная онова, което не искат да ми кажат. Голямото престъпление израства от редица дребни грешки и простъпки, а голямото достойнство, равно на боговете, се поражда от неизброими постъпки на съдържаност и обуздаване на собствената си личност.

— И ти мислиш...

— Преценявай само сама себе си, а това е много трудно, пък за оценката на големите, още повече на великите хора, предостави въпроса на времето и на народа. Не е достатъчно да постъпваш правилно, трябва още да различиш времето, когато следва да постъпиш така. Не можеше да се качиш на лодка, която вече е отплавала край нас, нито на онази, която още не е пристигнала. Да знаеш как да постъпиш е половината от работата, другата половина — да знаеш времето, кога да направиш постъпката. За всяко нещо в света има подходящо време, но най-често хората го пропускат.

— И Александър ли го е пропуснал?

— Не, аз подозирам, че твърде рано е извършил своето. Но ти пак ме караш да давам преценка за оновова, който най-много от всичко на света те интересува. Иди да спиш!

Таис го послуша. Тя разказа на Ерис как жреците на храма Ериду имат намерение да избият от сърцето на Ехефил неговата безумна любов към нея. Черната жрица не изрази нито радост, нито огорчение. Таис се опита да се постави на нейно място. Тя би била мъничко натъжена от загубата на един макар и нелюбим, но все пак голям и предан поклонник. Ала Ерис мислеше само за Нагини, повелителната на змията. Невъзмутимата ѝ душа беше смутена от страшния обред с такава грамадна и отровна змия, за каквато тя даже не бе чувала. Още щом затвореше очи, преди да заспи, и съвсем ярко, сякаш в редица бронзови статуи се изправяше пред нея младата индийка и колосалната змия в смъртоносния танц...

Бяха изминали няколко дни от техния престой в храма Ериду, когато задуха горещ западен вятър. Таис спеше лошо в знойната нощ.

Вятърът от Сирийската пустиня шумеше отегчително еднообразно и свиреше през многобройните отвори и прозорчета по таваните на храма, носеше със себе си отмала за телата и потискаше душата. Той продължи и през следващото денонощие, без да се засилва и без да утихва. Меланхолия обзе атинянката. Нейното съществуване започна да ѝ изглежда безцелно: споменът за загиналите, дълбоко погребаната любов, продължителното очакване на Птолемей, ролята на стопанка на голяма къща и пазителка на общите богатства, фактически на част от награбените през войната съкровища. Тя можеше да умножи съкровищата, но защо? Тя можеше... какво ли не можеше, и винаги пред нея се изпречваше въпросът „защо?“. Дали беше се уморила от своя постоянен устрем, с който се залавяше за всяко нещо, от изблика на силни чувства? Може би тя неусетно беше застаряла и вече не можеше да се увлича пламенно както по-рано, да препуска презглава, да сдържа сълзите си на възхита при среща с прекрасното, да слуша със затаен дъх разкази и песни?

Дори Ерис заприлича на атинянката. И двете се излежаваха голи върху кожените възглавници, подложили кръстосани ръце под главите си и вперили безмълвно поглед в боядисаната в синьо стена.

Лизип се бе спотаил дълбоко някъде в храма, а Ехефил бяха отвели „да му избият любовта“, както грубовато се бе изразил учителят.

Бяха изминали няколко дни. Или цял месец? За Таис обикновеното пресмятане на времето беше престанало да важи. Много нещо, свързано с него от миналото, настоящето и бъдещето, беше загубило значение. В уравновесеното сърце на Таис се беше смесило всичко това еднакво спокойно, без тъга и увлечение, копнежи по радост, парещи спомени и съжаления по несбъднатото...

Лизип дойде, усмихнат по някаква причина, намери и двете лениво излегнати една до друга и унищожаваци с голям апетит питка с каймак. Ваятелят се взря в тях и не намери никакви промени освен малко хлътнали бузи и наистина олимпийско спокойствие и у двете.

— На какво се смееш, учителю? — равнодушно попита Таис.

— Излекували! — Лизип се разсмя открито.

— Кого? Нас ли?

— От какво да ви лекуват вас? Ехефил! Той решил да остане в Ериду.

Заинтригувана, Таис се приповдигна на лакът. Ерис обърна поглед към Лизип.

— Да остане в Ериду и тук да направи статуи на тези — как ги казват, — с една дума на теснооките Лилит.

— Наистина са го излекували! — засмя се Таис. — А все пак, ти загуби един свой ученик, Лизип.

— Той не е загубен за изкуството, това е важното! — отвърна ваятелят. — А, досетих се навреме, те искат да купят Клеофрадовата Анадиомена. Дават два пъти теглото ѝ в злато. То сега е станало по-скъпо от среброто. За един статер, който по-рано струваше две драхми, сега дават четири драхми с кукумявка. Мнозина търговци в Елада се разоряват.

— Че продай я! — спокойно рече Таис.

Лизип я погледна учудено.

— А желанието на Александър?

— Струва ми се, че ако се върне, на Александър няма да му е до Анадиомена. Спомни си какво голямо множество хора го чакат във Вавилон. А освен хората — камари документи, молби, отчети от цялата му огромна империя. Ако пък се прибави и Индия...

— Тя няма да се прибави! — уверено каза Лизип.

— Аз нямам представа колко може да струва Анадиомена.

— Много! Макар и да не дадат сигурно толкова, колкото за Дивдумен на моя учител Поликет. Цял свят знае, че за него са платени сто таланта в предишните времена, когато парите са били по-скъпи. Анадиомена е толкова красива, че заедно със стойността на среброто за нея ще дадат не по-малко от тридесет таланта.

— Че това е извънредно висока цена! А колко изобщо вземат ваятелите? — попита учудена Таис.

— За модели и парадигми един добър ваятел взема две хиляди драхми, за статуи и барелефи — до десет хиляди.

— Че това е само талант и половина.

— Та нима може да се сравнява необикновената творба, създадена от Клеофрад, и една хубава, но все пак обикновена работа? — възрази ваятелят. — И така да изчакаме ли все пак за Анадиомена?

— Да изчакаме — съгласи се Таис, замислена за нещо друго, и Лизип се учуди на липсата на каквито и да е признаци на вълнение, каквото предизвикваше по-рано споменаването на Александър.

Атинянката взе даденото ѝ от възрастния жрец сребърно звънче и го тръсна. След няколко минути лично той дойде в килията и спря на прага ѝ. Таис го покани да седне и попита как е със здравето неговият по-млад събрат.

— Той се е разболял сериозно. Не го бива да изпълнява висшите обреди на Тантра с нея — той Кимна към Ерис.

— Имам голяма молба към тебе, жрецо. Време е да напуснем храма, а аз бих искала да се подложа на още едно изпитание.

— Кажу.

— Да получа целувката на змията както вашата повелителка на нагите.

— Тя си е загубила ума! Направили сте от нея менолис. Обхваната от болезнена възбуда менада! — развика се толкова високо Лизип, че жрецът го погледна укорително.

— Чувствува ли се достатъчно силна да изпълниш страшния обред? — сериозно запита индиецът.

— Да! — уверено рече Таис с отдавна познатото на Лизип безгрижно безстрашие.

— Ти я погубваш — каза ваятелят на жреца, — ти си убиец, ако ѝ позволиш.

Жрецът поклати глава.

— Нейното желание не е възникнало без причина. Преди изпълнението на задачите в живота, необходимо е човек да съгласува своите сили, защото животът е изкуство за отворените очи и сърца, а не хитрост. Възможно е тя да загине. Значи, така е предопределила Карма — да прекъсне нейния живот в тази възраст. Ако не загине, изпитанието, ще увеличи силите ѝ. Така да бъде!

— Аз също ще опитам! — Ерис застана до Таис.

— Иди и ти, не се съмнявам в твоето желание.

Лизип, загубил дар-слово от страх и възмущение, сграби собствената си брада, сякаш беше брадата на жреца.

Таис и Ерис слязоха в подземие. Повелителната на змията ги съблече съвсем голи и свали украшенията им, изтри телата им с мляко и пелин, нахлузи им престилки. Музикалната атинянка само за няколко минути научи простия напев. За Ерис беше необходимо повече време, но като танцьорки и двете схванаха ритъма веднага.

Повелителната на змията извика своето чудовище и Таис първа започна опасната до смърт игра. Когато змията се надигна и наведе надолу люспестата си муцуна, Таис дочу шепот на непознат език, притисна устни до носа на чудовището и светкавично отскочи. Змията нападна и пръсна отрова по престилката, но разтрепераната от преживяното Таис беше вече на безопасно място. Дадоха на змията да пие мляко и напред излезе Ерис. Черната жрица не изчака и едва змията се издигна на опашката си, тя шумно я целуна по носа и отскочи, без дори да ѝ позволи да я опръска с отрова. Повелителната на змията извика от изненада и разяреното чудовище се нахвърли върху нея. Индийката избягна ухапването, плисна в муцуната на змията мляко от втора чашка, която държеше в ръце, изблъска Таис и Ерис зад решетката и въздъхна облекчено. Таис я разцелува и ѝ подари скъпа гривна. Същата вечер възрастният жрец окачи на Ерис необикновено рядка огърлица от отровните зъби на най-големите змии, уловени някога в индийските гори. Таис получи друг подарък — огърлица от нокти на черни лешояди, обковани със злато и нанизани на верижка.

— Това е украса на закрилницата на неприкосновените пътеки, които водят на изток отвъд планините — обясни жрецът.

— А моята?

— Както подобава — символ на безстрашие, неуморимост и възмездие — отвърна индиецът на черната жрица с поглед, в който имаше много по-голямо уважение, отколкото по-рано.

Освен това възрастният жрец подари на Таис чаша от прозрачен халцедон с гравирано върху нея изображение на змийския танц.

ПЕТНАДЕСЕТА ГЛАВА

НЕОСЪЩЕСТВЕНАТА МЕЧТА

От Ефрат пристигна конник на запенен кон. Там, в старинното пристанище, Хезиона чакаше с гребна лодка с тридесет весла — предимство на жена на флотския началник. Кратката бележка гласеше: „Вест от Неарх и Александър. Армията се завръща. Идвам да ви взема.“ Това беше достатъчно Лизип, Таис и Ерис незабавно да се приготвят и след продължително сбогуване с индийците, жреците поднесоха на всички огромни венци от сини цветя.

Ехефил, качил се на площадката на портика, дълго махаше след облака прах, вдигнат от конските копита.

Елините препусаха без спиране няколко парасанга с издръжливите и мършави местни коне.

Още отдалече те видяха върху блестящата речна повърхност дълъг кафеникавочервен плавателен съд, а върху плочите на пристанището — навес от платно. Тиванката стремително изтича да посрещне Таис.

— В Индия те не са стигнали границите на Ойкумене! — възбудено и припряно заговори тя. — Армията се разбунтувала при петата река и отказала да върви по-нататък, когато моят Неарх открил, че Инд идва от планини, много далече от изворите на Нил, и тече не на изток, а на юг към океана. Устието на Инд е обърнато по посока на слънцето. Грамадни пространства суша и море делят тези реки една от друга, толкова огромни, че никой не си е представял...

Лизип постави ръка на рамото на Таис, за да я успокои. Тя трепна от докосването на мъдреца.

— Александър е бил тежко ранен при атакуването на една крепост, спасил го твоят Птолемей и затова е получил прякора Сотер (спасител). Сражавали са се с голям брой слонове. Буцефал загинал. После се спуснали по Инд надолу. Армията потеглила през пустини, а Неарх заплавал по море край бреговете на Индия, плавал осемдесет дена и едва не умрял от глад, а през това време Александър гинел от

жажда в пустинята. След това Александър дълго време го чакал на определеното място, откъдето и дошли пратеници с известия в Персеполис...

Всичко това тиванката изтърси на един дъх и млъкна, за да си поеме дъх.

Лизип на шега тупна по рамената Хезиона.

— Спри, иначе ще загинеш и ние нищо не ще узнаем по-нататък. Жената на такъв водител на флота като Неарх трябва да предава сведенията в по-добър ред. Кой ти е разправил всичко това?

— Дейномах, един от помощниците на Неарх. Той се разболял и бил изпратен с керван напред в Персеполис, а оттам отишъл във Вавилон да чака Неарх.

— Е, сега къде е Неарх?

— Води флотата във Вавилон, а мимоходом търси удобен път за плаване към Арабия и Либия.

— Път за още едно плаване! — възкликна Таис.

— Да! Лично Александър иска да плава по море, понеже не разчита вече на карти и периегеси — описания на сушата, които жестоко са го измамили и в Бактрия, и в Индия.

— И какво ти е разправял Дейномах?

— Всичко! Беше довел един лохагос от тези, които, са пътували с Александър през Гедрозия^[1]. Два дни и две нощи на смени разказваха и двамата невероятните мъки, които са понесли в похода. После ги оставих у дома да си отспят и отпочинат, а аз избързах да дойда тук. О, запомнила съм всички подробности. Ти познаваш моята добра памет — додаде Хезиона, когато улови погледа, който Лизип хвърли на Таис.

— Добре тогава — решително каза скулпторът, — ще постъпим като Дейномах. Ще плаваме, а ти ще разказваш само че не нощем: нямаме време!

„Родената от змия“ не беше преувеличила способностите си и Таис научи за индийския поход много повече подробности, отколкото ако беше получила писмо от Птолемей, който беше станал главна личност при Александър след Хефестион, Хилиарха, тоест заместник лично на царя — нямаше по-висока длъжност, — и все още беше най-близкият от приятелите на великия пълководец.

Македонската армия бе преминала по подвижен мост, построен от отряда на Хефестион, и бе попаднала в приятелска страна.

Индийците приветствували Александър като цар на царете на Запада. А същевременно аристокрацията, наричана тук „висши касти“, считала македонците за варвари и ги нарекла говедари, понеже се интересували най-много от говеда. Александър устроил великолепен празник в столицата на тази страна Таксил и започнал да се приготвява за преминаването на следващата река — граница на враждебното царство на пауравите. Именно при тази река, наречена от географите Хидасп (Джхелам), станало най-тежкото от всички сражения, което армията на Александър е трябвало да издържи след Гавгамела. Сражението било даже по-опасно от Гавгамела, защото в един момент ръководството на войските се изплъзнало от Александър. Непрекъснато вали дъждове, Хидасп придошъл и се разлял, тинестите брегове се превърнали в тресавище. Индийската войска, начело с царя Пор, причаквала македонците на източния бряг на реката. Александър смятал лесно да разбие съпротивата на индийците и допуснал голяма грешка. Най-добрите отреди на македонската войска под началството на Птолемей, Хефестион, Кенос и Салевк преминали на източния бряг, а Кратер останал с резерва на западния. Македонците попаднали на две линии бойни слонове, които се движели на разстояние шестдесет лакти един от друг. Помежду им вървели пехотинци с грамадни лъкове, с които можело да се стреля само от упор. Стрелите на лъковете пробивали бронята и щитовете.

Индийците започнали да отблъсват македонците. Новите бактрийски и согдийски кавалерийски стрелци, начело с Александър, отчаяно се сражавали, затъвайки в калта. Агрианите и хипаспистите се хвърлили на помощ, но не успели да възпрат напора на индийците. Бойните им слонове упорито притискали македонците към тинестия бряг, а резервите все не идвали. Станало ясно, че отрядът на Кратер бил разположен отвъд речен ръкав и когато излязъл на един остров, попаднал на второ русло на Хидасп, преминаването през което не било лесно.

В най-тежкия момент на сражението конят на Александър паднал. Вуцефал не бил ранен. Просто сърцето на стария боен кон не издържало цял ден сражение в лепкавата кал. Прехвърлил се на отморен кон, Александър изпратил срещу слоновете храбрата фаланга, от която били останали само шест хиляди души. Безстрашните ветерани влезли в атака с бойния вик „Еииалос, Ениалос!“ Слоновете

не издържали ударите на дългите македонски сараси, обърнали гръб, захванали да тъпчат собствената си войска и съвсем разстроили редиците на превъзходната индийска конница. Македонците, без да спазват строй, ги подгонили като зли духове. Откъм крилото ударила резервната конница на Пор. Фалангата щяла да загуби мнозина, но дошлият навреме Александър накарал пехотата да се построи, да сближи щитовете и отблъснал конницата. Най-сетне в този момент успял да стигне резервният отряд на Кратер. Индийската войска побягна. Трябвало разгромът да се Довърши, ала на главните сили на Александър не им било до преследване на противника.

От този ден в таргелион на третата година от сто и тринадесетата олимпиада македонската войска сякаш се прекършила. Воините, които още при Инд научили за откритието на Неарх, преминали без желание прочутата река. Страхотното сражение при Хидасп, ужасните слонове и високите бойни качества на индийската войска съвсем сломили македонците. А пък неотдавна, когато слушали Александър, който ги уверявал, че пред тях лежи Индия, открита и достъпна, те мислели, че най-после техният поход приближава своя край.

Великият завоевател се отнесъл много милостиво с победения цар на пауравите. Оставил го да си царува.

По заповед на Александър Хефестион започнал да строи сред живописните хълмове на Хидасп, малко по-нагоре от полесражението, два нови града — Никея (Победа) и Буцефилия, за спомен на бойния кон, погребан там.

Неарх още преди сражението предлагал на Александър да построи голяма флота и да пренесе армията надолу по течението на Инд, Царят отначало не се съгласявал, а после позволил, за да отплава на изток, когато стигне до легендарната река Ганг, която течала до границите на света. Неарх не послушал повелителя и освен леки съдове с тридесет весла, които е можело да се пренасят от река до река с плъзгане, построил с помощта на финикийците няколко тежки широки плоскодънни съдове по собствени чертежи. По-късно тези кораби спасили армията.

Александър с предишната си упоритост се стремял на изток, пресичайки една след друга реки, напредвайки със сражения в хълмиста област, населена с арати — храбри индийски племена, които живеели без царе. При превземането на крепостта Сангала армията на

Александър загубила 1200 души. Трийсет и осем укрепени градчета и селища превзели македонците, преди да преминат реките Акесинас (Ченаб) и Хидраот (Рави). Войската стигнала до петата река Хифасис (Биас). В природата, както и досега, нямало никакви промени. В далечината се простирали безкрайни планински вериги. Нищо не показвало, че се приближават към някакъв край. Цяла горна Индия била вече зад тях, а какво имало напред, никой не знаел. Най-опитните криптии, понеже не знаели езика на населението, не могли да узнаят докъде се простира пътят напред.

И ето петата река течала пред тях, също такава бистра и студена, както и вече преминатите. Също такива хълмове в синкава омара и зеленина от гъсти гори се простирали отвъд нея. Армията спряла.

Пор разказвал на своя победител за страната Магадха отвъд Хифасис, чийто цар имал двеста хиляди воители пехотинци, двайсет хиляди конници и три хиляди слона. Избягалият оттам военачалник Чандрагупта потвърдил думите на Пор. На югозапад, вдясно от страната Магадха, живеели силните племена на апараджиите (непобедимите), които притежавали, много големи бойни слонове. И никакви слухове за края на света, за океана! Изведнъж македонските воители ясно разбрали, че по-нататъшният път е безсмислен. Една страна, в която умеят добре да се сражават, не може да бъде покорена с внезапно нападение. Просторите на Индия са толкова големи, че цялата войска на Александър ще се разпилее тук, като остави костите си по тези безкрайни хълмове. Военната плячка вече не съблазнявала уморената войска. В стремежа си към Великия океан тъмният непогрешим и непобедим вожд бил отишъл твърде далече, а неговото постоянно щастие за малко не го изоставило при Хидасп. Там самоотвержената храброст на фалангата и на щитоносците бе спасила армията. Този път я бе спасила! А пред тях имало още по-големи противници. Войската нямала вече сили. Македонците били съкрушени от страшното сражение и от цялата тази безкрайна война. Войската отказала да се покорява, държала на своето: по-нататък пътят е безсмислен, трябвало да се връщат у дома, докато имали сили да превъзмогнат изминатите вече пространства.

Александър бил извън себе си. Той твърдял, че краят на похода е близък. Съвсем близко бил Ганг, а отвъд него — океанът и всички те спокойно щели да отплават у дома си покрай Индия и Египет.

Като представител на армията на съвещание при Александър говорил Кенос, героят от сражението при Хидасп. Той казал, че сведенията, събрани от криптиите, са били скрити от воините: Ганг съвсем не бил близко. Той бил на три хиляди стадия. Отвъд Ганг нямамо никакъв океан, а само безкрайни планински вериги. Нима Александър не виждал колко малко македонци и елини били останали във войската му, нима не е правил сметка за убитите, ранените, умрелите от болести, за оставените за дълго време, ако ли не дори завинаги в построените от него градове? Всички, които са все още на крака, са изтощени като коне, които са били яздени твърде много и продължително.

По знак на Кенос седем високи македонци застанали пред царя голи, само с шлемове на главите, показвайки множество белези и струпии от зараснали и още неизлекувани рани. Те завикали: „Александре, не ни принуждавай да вървим срещу волята си! Ние вече не сме каквито бяхме по-рано, ако ни принудиш, ще станем още по-негодни. Не сме опора за тебе или твоите очи вече са заслепени?“

Великият пълководец разгневен разкъсал дрехите си с намерение да покаже на тези малодушни хора своите собствени белези и рани, каквито той имал повече, отколкото който и да е от неговите воители, но бърже премислил и се скрил в шатрата си, като отказал да се храни. Най-после изпратил да кажат на воините, че ще се подчини на волята на боговете.

Отдавна армията не била гледала с такова вълнение стария гадател Аристандър, който едва преодолявал тежкия поход, когато на сутринта, готвейки гаданието на брега на Хифасис, той разсякъл жертвената овца. Аристандър още не успял да съобщи лошото предсказание, а Птолемей, Селевк, Кемос и всички военачалници, които стояли до него, сами вече видели, явните признаци на неуспех и гибел. В никакъв случай не трябвало да преминават реката! Бурният възторг сред армията, когато Александър дал заповед да потеглят назад, показал, че търпението на воините е стигнало до своя предел. Той заповядал да издигнат на брега на Хифасис дванадесет каменни колони, които означавали края на неговия индийски поход. Армията се върнала в наводнената от непрекъснати дъждове Никея при Хидасп, където се строила флотата. Едва стигнал до Никея и умрял от

изтощение Кенос, който преди смъртта си бе направил голяма услуга на другарите си.

Оттук войската на Александър отплавала надолу. Повечето леки съдове с гребла загинали по праговете и бързеите. Корабите на Неарх с широки бордове превъзмогнали придошлия Хидасп и бързеите на Инд много по-успешно. Неарх предложил да спрат и да построи повече такива съдове. Александър отказал. Загубил мечтата си да достигне Източния океан, той бързал да се върне в изоставената си за дълго време империя.

Конницата потеглила по двата бряга на Инд. На единия бряг отряда под командването на Хефестион, на другия — на Кратер, двамата вечно спорещи помежду си висши военачалници на Александър. Пехотата заедно с Александър и Птолемей плавала с кораби. От време на време се сражавали с храбри племена, които яростно отбранявали своите земи от македонците. Демон на злото се вселил у Александър. Започнали безсмислени кланета, защото македонците не взимали пленници, вече нямали нужда от роби: нямали никаква възможност да ги изхранват, а още повече да ги заведат до пазарите.

В страната Мали — на границата на голямата пустиня Тар, където храбростта на жителите надминала всички други, македонската войска за дълго време била спряна край добре построена и безстрашно защитаваща се крепост.

Разярен от съпротивата, Александър лично се втурнал на стената. Едва стигнал до върха ѝ и стълбата се счупила. Александър нямал избор и скочил под дъжд от стрели от стената вътре в крепостта. С него били само двама: Певкет, неговият постоянен щитоносец, който носел след него взетия от Троя черен щит на Ахилес, и Леонат. Александър дължал живота си най-вече на Певкет. Една стрела пронизала Александър през белия дроб и той паднал в безсъзнание. Паднал на колене и раненият Певкет, а Леонат, също така губейки кръв, прикривал двамата със свещения щит на героя от Троянската война и силен като Херакъл, отбивал враговете, докато в крепостта не се втурнали освирепелите до полуда македонци. За няколко минути изклали до един защитниците на крепостта. Понесли царя със стърчащата в гърдите му стрела към кораба, в който била шатрата на Александър...

— Чакай! — Таис прекъсна Хезиона. — А къде е бил Птолемей и защо той е Сотер (Спасител), а не Певкет или Леонат?

— Не знам. И Дейномах не знаеше. Вероятно Птолемей е успял да се промъкне до Александър с достатъчно силен отряд и да спаси всички. Войнишката мътва нарича Спасител именно него, а не някой друг. Армията по-добре знае!

— И какво станало по-нататък? — настоя Лизип.

— Когато донесли Александър на кораба, никой не смеел да докосне стърчащата в гърдите му стрела, мислели, че царят умира. Пердика, най-опитният военачалник, заповядал да обърнат Александър на една страна, със силните си пръсти отчупил острието, което било излязло навън, и изтръгнал дръвчето. След това стегнато забинтовал гърдите му, положил царя на една страна и заповядал да му дават вода с вино, настойка от хилядолистник. Когато вече дошли лекарите, кръвотечението било спряно. Александър дошъл на себе си от виковете и стоновете на войниците. Армията настоявала да ѝ покажат царя жив или мъртъв. Александър заповядал да го пренесат на брега под един навес, за да могат да го видят хората, когато минават край него.

Когато корабът спрял на удобно място, където били разположили дълговременен лагер, по-далече от осеяните с трупове, още димящи развалини на крепостта, Александър, бял като платно, с нечовешко усилие на волята си, възседнал кон въпреки съпротивата на другарите си и успял да стигне до своята шатра сред ликуващата войска. Това последно напрежение изчерпало силите му. Много дни той лежал в страшни страдания от болка в пронизания си дроб, безразличен към всичко на света.

През това време Неарх взел за помощници всички воители, които разбирали от дърводелство — а такива имало с хиляди сред македонците и крайморските жители — и бързо започнал да строи кораби.

От всички страни в македонския лагер се стичали не само любители на приключения, търговци, жени, но и учени философи, художници и артисти. Започнала нова година — първата година на сто и четиринадесетата олимпиада. Армията бавно се придвижвала с кораби по Инд. Нечовешката жизненост на Александър превъзмогнала още една тежка рана, смъртоносна за повечето хора. Още болен, той

разговарял дълго с индийските философи. Елините ги наричат гимнософисти — голи мъдреци, защото техен обичай бил да ходят почти без никаква дреха, като подчертават по такъв начин липсата на суетни желаниа. Александър с огорчение узнал, че напразно е преминавал река след река и е изтощил търпението на армията си. Излизало, че Хидасп се сливала с Акесинас и Хидраот, още по-долу в тях се вливал Хифасис, а най-накрая слелите се реки се вливали в големия ляв приток на Инд Ларадзос (Сатледж), на четири хиляди стадии по-долу от моста през Инд, построен от Хефестион. Ако не били напредвали така упорито на Изток по предпланините на гигантски планински вериги, а се спуснали на юг, то след преминаването през Инд цялата Индийска равнина щяла да бъде открита пред армията на Александър. Но всичко било свършено. Александър не се стремял, вече никъде другаде освен към Персия и морето на запад. На Инд при Ларадзос той основал още една Александрия — Опиана. Казваха, че царят тайно посетил приказен старинен храм в развалините на огромен град на хиляда стадии по-долу от сливането на Инд и Ларадзос. Жреците на този храм открили на Александър никому неизвестна тайна. И той вече нито веднъж не заговори за Индия, дори и с най-близките си другари. Този слух се бе разпространил с бързината на вятъра сред войните, които бяха много по-добре осведомени, отколкото им се искаше на военачалниците.

Когато бавно се спускали с кораби по Инд, македонците се запознали със страната, чиито гигантски размери сега те виждали със собствените си очи. Добре, че бяха възприели безумния стремеж на Александър да се втурне през глава навътре в Индия. Чак сега, със закъснение си спомнили за Ктесий, елинския лекар при двора на Артаксеркс, който описал Индия като много голяма страна. Един от индийците, гимнософистът Калинас, се заел да съпровожда Александър, предупреждавал царя за опасните места и раздумвал военачалниците от безполезни нападения срещу наблизко разположени градове...

Хезиона спря да си отдъхне. Лизип й наля вино, силно разрежено с изворна вода. Таис дълбоко се замисли, сякаш беше все още там, в Индия, и внезапно запита:

— А къде е била Роксана?

— Винаги с Александър, имаше отделна шатра и плаваше на отделен кораб. А по суша яздеше кон, както ѝ прилича на велика царица.

— А как яздят слонове?

— Не знам. Ще стигнем във Вавилон, ще разпитаме...

— Продължавай, моля те!

— През Скирофорион Александър доплавал до устието на Инд, приличащо на делтата на Нил, на шест хиляди стадии по-долу от вливането на притоците му. Тук не само македонците, но и опитните моряци се уплашили, когато видели гигантските вълни, които се втурвали нагоре срещу течението на реката и издигали нивото на водата на две-три десетици лакти. Всичко им станало ясно, когато стигнали до океана. Приливите тук се издигали на непозната във Вътрешното море височина. Приблизително на петстотин стадии от океана, над делтата на реката, Хефестион захванал да строи пристанище в Патала. По това време през месец хекатонбейон Александър плавал с Неарх в океана на петстотин стадии далече от бреговете сред лазурния простор. Там той принесъл жертва на Посейдон и хвърлил златна чаша във вълните.

След един месец Александър потеглил на запад край брега на морето през пустините Гедрозия и Кармания. Пътувал без багаж с пехотата и част от конницата, а Кратер изпратил с всички обози и семейства, с пляката, слоновете и добитъка по сравнително лек път — с паша за животните и с вода — през Арахозия и Дрангиана^[2]. Заедно с Кратер бил в Селевк, който след сражението при Хидасп завинаги отдал сърцето си на слоновете и ги събирал с такова увлечение, както Птолемей скъпоценности... — Хезиона се запъна, втренчила очи в приятелката си.

— Продължавай!... И жени — спокойно каза Таис.

За първи път тиванката ясно разбра, колко безразлична е приятелката ѝ към любовните подвизи на Птолемей.

На река Арахотос Кратер основал още една Александрия и без да бърза, пътувал към определеното за среща място в Кармания на река Аманис, която се влива в дълбокия морски залив Хармосия.

Сега Александър тръгнал с обоза, за да построи на морския бряг няколко склада с продоволствие за Неарх. Критянинът потеглил от Патала с цялата флота два месеца по-късно през маймактерион, след

като задухали зимните ветрове. Отначало Александър искал да повери флотата на Онесикрит. Неарх се възпротивил, като изтъквал лекомислието и известната на всички склонност към лъжи на своя заместник. Колкото и да му се искало на Александър да бъде заедно с Неарх, видял се принуден да се съгласи с доводите на командира на флотата. Най-важното за Александър било да изучи бреговата линия и морския път, който свързва Индия и Персия. Именно затова, той решил да води отряда през крайбрежните пустини. Походът излязъл едва ли не най-трудният от всичко, което армията на македонците преживявала. Още отначало към войската се били присъединили множество цивилни хора; търговци, занаятчии, жени — всички те загинали от глад и жажда, а по-голямата част се издавили...

— Да, издавили се — повтори Хезиона, като забележа недоумението на слушателите си, — когато войската спряла на лагер в една суха долина между хълмовете, някъде в планините се излял порой и образувал мощен поток, който връхлетял върху нищо неподозиращите хора. Войниците, привикнали на внезапни нападения, се спасили по склоновете, а всички останали загинали.

Сивият пясък и камъните в пустините на Гедрозия даже през нощта излъчвали горещина, напоена със силния аромат на миртови дървета. Сякаш хиляди кадилници димели със скъпоценния тамян на Арабия. Едри големи цветове покривали изцяло гъстите непроходими храсти от ниски яки дървета, покрити с бодли. След това се проточили безводни пясъци. Пътят ставал все по-тежък, трябвало да пестят храната, а с водата работата била още по-зле. Войниците, които отказали повече да се подчиняват, разграбили част от каруците с продоволствие за Неарх. Само един склад успели да направят на брега. Наложило се да се отклонят навътре в страната, за да търсят вода. Водачите и криптиите се заблудили. Трябвало отново да се върнат към морето, да определят посоката и да тръгнат право на север. Така стигнали в град Пур на онази същата река, където било определено мястото за среща на трите отряда. Отпочинали си и продължили да вървят покрай реката надолу до града Гуласкири в Хармосия. Кратер със своята армия, жените и слоновете бил дошъл навреме. Походът на Кратеровия отред, който пътувал по по-дълъг път преминал извънредно успешно. Нямало загуби нито на хора, нито на животни, нито пък продължителни забавяния по пътя. Кратер, голям ловджия, си

позволил няколко пъти даже да разузнава настрана от движението на главния керван, помнейки поръката на Александър да търси страшния звяр „човекоядец“. Този звяр се споменава в описанията на Ктесий, изпълнени наистина с невероятни измислици, но позоваващ се на мнозина очевидци и на страха, внушаван от този звяр на персите, които го нарекли „мартихор“ (който поглъща Хора). Грамаден на ръст, страхотна уста, костена броня и опашка, с много шипове, наподобявали зверка като нещо средно между крокодил и хипопотам. Лично Кратер слушал разкази за него, но никой не можел да посочи, както и за бории в Либийската пустиня, мястото, където живее, и търсенията на Кратер останали напразни.

Нямаше сведения само за Неарх. Александър търпеливо чакаше и не искаше да вярва, че критянинът е загинал, и, не искаше да върви по-нататък без верния си другар. От време на време той изпращаше колесници и конници на разузнаване към устието на реката и към морския залив, ала никой нищо не беше чул за флотата. Вече трети месец чакаха, мина есента, настъпи гамелион, когато неочаквано колесници с разузнавачи докараха петима окъсани мършави хора, сред които Александър едва позна Неарх и Архиа. Царят прегърна критянина, изумен, че е могъл да стигне тук и да остане жив, след като е изгубил флотата. Неарх се учудил на свой ред. Флотата е цяла, от осемдесет съда са загинали само пет. Корабите са в устието на реката, а той е побързал да намери мястото на срещата, за да занесе по-скоро припаси на изгладнелите моряци. Радостта на Александър била безгранична.

Неарх, окъпан и разтрит с ароматни масла, увенчан със златна огърлица и корона, вървял начело на тържествена процесия. Най-красивите момичета голи, обвити с цветя, танцували около него и пеели, славейки победата му над морето. Тази победа не била шега! Осем хиляди стадии покрай дивото пустинно крайбрежие, обитавано само от ихитиофаги — рибоядци, които се хранели със сушена риба, миди и печени на слънце раци. Малко по-добре изглеждали хелонофагите, които ядели костенурки и избягвали сурова храна. Ценните пластинки от черупките на костенурките те хвърляли безразборно. Неарх заповядал да съберат колкото се може повече такива черупки. По целия огромен път те не попаднали нито на градове, нито на храмове, нито дори на проста обикновена постройка.

Понякога срещали колиби от огромни кости на непознати чудовища. Мореплавателите видели живи такива неописуемо големи черни риби, които изхвърляли нависоко свирещи бели фонтани. Неарх водел точен дневник за изминатите разстояния, описания на забележителностите по брега и наблюдения върху фазите на луната.

Преди Неарх по това море извършил плаване сатрапът на Дарий Първи — Скилак, който изминал благополучно целия път. Обаче критянинът не вярвал на Скилак, защото, когато той посетил Инд, я описал като река, която тече на изток! Колко много мъки и загуби щяха да избягнат, ако още отначало Александър знаеше за Персийския залив и правилното течение на Инд! Лично Аристотел считал, че изворите на Нил и Инд са в една и съща страна, защото и в Либия, и в Индия се въдели слонове, които не се срещат в никои други страни. Понеже считал, че Скилак е лъжец, Неарх започнал плаването с големи страхове. Този път обаче всички съобщения на Скилак били верни.

По средата на плаването корабите стигнали до Астола, острова на nereидите-русалки, известен от финикийските легенди. Храбрите финикийци не посмели да се приближат до омагьосаното място. В кораба на Неарх с елински екипаж, напротив, всички се стремели да слязат на острова и да видят прекрасните морски момичета. Критянинът заповядал да хвърлят котва по-далеч и сам с лодка отишъл да види русалките. За голямо разочарование на Неарх, Архиас, Дейномах и на всичките им спътници островът бил гол и напълно безлюден. Две полуразрушени колиби от кости, отломки от коруби на костенурки — доказателство за временен престой на острова на хелиофаги. Така бе изчезнала още една приказка за далечните морета.

По-късно Онесикрит се кълнеше, че наистина островът бил населен с nereиди, ала боговете отклонили очите на хората от свещената земя и завели флотата на съвсем друго място. Спокойният скептичен Неарх се усмихвал в буйно пораслата си брада, докато слушал красноречивите измислици. Онесикрит едва не изиграл гибелна роля в съдбата на флотата. Когато видели острия нос на Арабия^[3], той захванал да настоява да слязат там. Неарх заповядал да обърнат в противоположна посока и да влязат в залива Хармосия^[4].

От залива Хармосия и устието на Аманис Неарх решил да води по-нататък флотата до устието на Ефрат и във Вавилон, а по пътя да разгледа противоположния бряг — неизвестно дали е остров или нос

на Арабия, който бил разположен близо до бреговете на Кармания, точно на залива. Александър искал да обиколи Арабия и да потърси път към Етиопия. Той се съгласил с Неарх, че за това е необходима друга флота от големи кораби, годни да поемат голям запас вода и продоволствие и особено дървен материал за поправки. По пътя от Индия едно от главните затруднения било липсата на добър дървен материал за поправка на повредите. Слава на боговете, времето по крайбрежието през този месец, след залеза на Плеядите, било спокойно. Ако плаването бе станало през бурните месеци, щяха да загубят много повече кораби...

И отново войската на Александър се разделила на три части. Хефестион повел армията, обозите и слоновете покрай брега към Пасаргада и Суза. Александър без багаж, с конницата, избързал също така натам през Персеполис. „Сега вече всички те, разбира се, са в Суза. Моят Неарх на път към Вавилон няма да ни отmine с корабите си. Бих искала да го срещна тук и затова не бързам!“ — тъй завърши своя дълъг разказ Хезиона.

Надеждите на тиванката не се сбъднаха. Те пристигнаха с кораба във Вавилон дълго преди Неарх и половин месец живяха у Хезиона. Градът беше възбуден от новините за връщането на Александър, беше претъпкан от тълпи пришълци. Те идваха отвсякъде. За първи път Таис видя стройни либийци с тъмнобакърен оттенък на кожата. Атинянката със своя меден загар изглеждаше съвсем бяла в сравнение с тези жители на либийските степи. Невиждано зрелище представяха етруските от италийските брегове — яки, набити хора, със среден ръст, с резки профили от египетски тип. Лизип бе чел историческите книги на Тимей и Теопомп и бе слушал разкази на пътешественици, че жените на етруските уж се ползували с удивителна дори за спартанците свобода. Те били баснословно красиви и много се грижели за тялото си, като често се появявали разголени. На обеди те седели наравно с мъжете си и с други мъже, държели се нечувано свободно. Мъжете често споделяли тяхната любов помежду си — такъв бил обичаят.

— Щом са такива обичаите на етруските, те нямат хетери и аз не бих имала успех там — полушеговито каза Таис.

— Наистина, те нямат хетери! — с учудване се съгласи Лизип, и като помисли, добави: — Там всички жени са хетери или по-точно те

са такива, каквито са били у нас в старо време. Не е имало нужда от хетери, защото жените са били истински другарки на мъжете.

— Едва ли ще се съгласят с тебе твоите съотечественици! — засмя се атинянката. — Сега мен повече ме интересуват слоновете, отколкото етруските. Вчера пристигна керван от петдесет такива звяра, впрочем странно е да наречеш слона звяр, той е нещо друго!

— Наистина е нещо друго! — съгласи се Лизип.

— Тебе ще те послушат, нали умееш да заповядваш, учителю!

Подмилкващата се интонация на атинянката накара скулптора да стане предпазлив.

— Какво искаш от мене, немирнице? — попита той.

— Никога не съм яздила слон. Как става това? Не можеш да яхнеш такава грамада!

— На бойните слонове яздат в седла като колибки, както и при обикновена езда, само че тогава преградите са по-ниски и с големи странични отвори. Виждал съм отдалече. Аз също не съм яздил слон.

Таис скочи и обви с ръце шията на художника.

— Да отидем! Ще вземем Хезиона и Ерис. Нека да ни повозят един-два парасанга.

Лизип се съгласи. Те избраха най-големия слон с дълги бивни и враждебни очи, с жълти ресни на челото и около навеса над пъстро украсеното седло-колибка. Тържествувайки, Таис седна на напречната скамейка с Ерис срещу Лизип. Хезиона остана у дома си, решително се отказа от пътешествието. Водачът накара гиганта да стане, слонът бодро закрачи по пътя. Неговата дебела кожа странно се движеше по ребрата му, колибката се накланяше, люшкеше и подскачаше. Таис и Ерис попаднаха в ритъма на походката на слона, а Лизип едва се задържаше на скамейката, изтриваше потта си и проклинаше много дългата разходка. Понеже не знаеха неудобствата при язденето на слон и не бяха привикнали с него, бяха определили прекалено далечна цел на пътуването си. Великият скулптор понесе храбро пътуването, както подобаваше на елин, обаче много радостно слезе от слона, като охкаше и се протягаше.

— Не завиждам на Роксана! — каза Таис, скачайки на земята направо от колибката.

Чакаше ги Хезиона.

— Невероятни новини! — завика тя още от прага като Същинска атинянка. — Избягал е Харпал, като е задигнал сума злато от съкровищницата на царя!

Харпал, довереният ковчезник на Александър в Екбатана, дошъл наскоро във Вавилон да среща повелителя си.

— Къде е избягал? Защо? — възкликна Лизип.

— В Елада при Касандър с отред от наемници-елини, оставени от съратниците във Вавилон.

— Ами Александър? — запита Таис.

— Той сигурно още не знае. Втора новина! Александър в Суза наумил да се жени и да изложени своите военачалници за азиатки. Сам царят взел по-голямата дъщеря на Дарий, която се казва Статира, като майка си; Кратер се сродил с Александър, като се оженил за сестрата на Роксана; Хефестион за Дрипетис, дъщерята на Дарий, сестрата на предишната му жена; Селевк взел Апана, дъщерята на убития сатрап Спитамен, Птолемей — Сирита, наречена Атакама, персийска принцеса от Кариевия род. За Неарх е определена за жена дъщерята на Барсина Дамаска и Ментор, обаче той до този момент е още в морето и няма да бъде на тържеството и доколкото познавам моя критянин, той ще се измъкне от този брак. Осемдесет военачалници и хетайри се женят за момичета от знатни родове, а десет хиляди македонски войници сключват законен брак със своите наложници: персийки, бактрийки, согдийки. Ще бъде голямо празненство, достойно за пиршество на титани, с три хиляди артисти, музиканти и танцьорки.

— Александър мисли да свърже по-здраво Македония, Елада и Азия — замислено каза Лизип, — само че дали трябва толкова да се бърза? Набързо ще се изпоженят, а след това ще изоставят тези жени! Царят прекалено бърза. Във Вавилон го чакат хиляди и хиляди неразрешени въпроси.

— Време е и аз да ида в Екбатана. Синът ми се е уморил да ме чака — внезапно каза Таис. — Ако успея да се приготвя, утре заминавам. Скоро тук ще настанат големи горещини.

— Няма ли да се отбиеш в Суза? — запита Хезиона.

— Не. Прекият път през Гармал и Свещените огньовете е по-кратък и по-удобен. Ти ще останеш ли да чакаш тук Неарх? Разбира се, напразно питам... А учителят какво ще прави?

— Аз ще дочакам Александър тук, макар че на първо време няма да му е до мене и до изкуството — отвърна Лизип.

Няколко часа преди заминаването един пратеник на кон намери Таис чрез Хезиона и градоначалника. Той и предаде здраво запечатано писмо от Птолемея, който я молеше да не се сърди за принудителния брак с персийско момиче, уверяваше я, че Александър ги е принудил всички набързо да се оженят и те са направили това само заради царя. С обичайната си убедителност Птолемея говореше за брака си като за празна незначителна отстъпка на Александър, обещавахе при среща да ѝ обясни и да ѝ повери някаква си тайна, важна за тях двамата. Между другото Птолемея споменавахе за — скъпоценни камъни, необичайно красиви, събрани за нея. Между другото, защото той знаеше как би отвърнала атинянката на прекия опит да я подкупи.

Таис взе игла, прикова писмото на столетник, нарязва го с кинжал на късчета и ги разхвърля на вятъра.

Тя се сбогува с Хезиона и Лизип нежно, но кратко, без да знае, че ги вижда за последен път. Нейният малък отряд мина през вратата Ищар и се скри от очи по северния път.

В Екбатана Таис преживя съдбоносната трета година на сто и четиринадесетата олимпиада. Таис много добре помнеше всеки месец от тази година до тежките дни на таргелион, през които по странно стечение на съдбата умря Александър. И страшното сражение при Хидасп, което прекърши македонската армия, също се случи в края на таргелион през третата година на предишната олимпиада! Може би, ако бе жив старикът Аристандър, той би успял да ги предварди... не, Александър отдавна вече не го слушаше.

Дълго време Птолемея не се вестяваше в града. Отначало Таис се наслаждаваше на своя израснал Леонтиск, който силно се бе привързал към майка си, после се почувствува самотна без Лизип. Веднъж тя се изкачи на високото гробище и дълго гледа ослепително бялата плоча върху гроба на Клеофрад. Вятърът люлееше над нея ажурната сянка на къпините, която приличаше на писмени знаци. Коленичила в знойната тишина, тя си припомни великолепия надпис върху гроба на

Анакреон! „Плоча на Анакреон! Под нея спи теоският лебед и безумната страст на пламенни юноши спи...“ Таис замисли строфи на епитафията, която тя бе решила да изсече върху тази няма бяла плоча, която вече беше започнала да обрасва с бръшлян, любимото надгробно растение на елините: „Погребан е тук Клеофрат, атински ваятел, споил красотата на женското тяло с облика на вечните богини...“

След Нова година, в разгара на южната лятна горещина в Екбатана дойде Хефестион и донесе писмо от Птолемей, грамадно количество скъпоценности и неочакван подарък от Александър — златна статуйка на жена, прилична на Таис, в облекло на Менада, спътница на Дионис, тоест, обвита от главата до бедрата с клонки бръшлян. Изкусно изрязаните листа бяха струпани на главата и на плещите ѝ като гъсто гнездо, отделни вейки се спускаха по-долу от талията. Таис, възхитена от майсторството на скулптурата, разбра значението на подаръка само след срещата си с царя.

Хефестион посещаваше атинянката у дома ѝ и разказваше за приключенията по време на похода. Таис с тревога се взираше в отдавна познатия ѝ облик на веселия гигант и откриваше в него черти на безкрайна умора и странно опустошение. Понякога погледът на Хефестион се спираше на нещо невидимо и сякаш животът напускаше неговите невиждащи очи.

В чест на най-близкия приятел на Александър и хилиарх през есента уредиха величествено празненство в Екбатана. По броя на артистите то беше почти равно на празника на бракосъчетанието в Суза.

Лошите предчувствия на Таис се оправдаха. В началото на празника Хефестион се разболя, поразен от силна треска. Болният ставаше все по-зле и по-зле. Щом новината стигнала до Вавилон, Александър взел най-добри коне и препуснал към Екбатана заедно с Птолемей и най-знаменитите лекари. Но беше късно. Един от стълбовете на империята на Александър, най-близкият приятел на царя, жизнерадостният гигант, който лесно понасяше невероятните трудности на походите и сраженията, умря на седмия ден от заболяването през пианепсион, в третата година от сто и четиринадесетата олимпиада.

Никога не бяха виждали великия пълководец потънал в толкова дълбока скръб, даже след като беше убил Черния Клейт. По цели нощи

Александър пиеше самотно, а денем се съветваше с архитекта от Атина Стасикрат, прославил се с величествени постройки.

Стасикрат издигна исполинска погребална клада за Хефестион като храм от кедър и сандалово дърво, с огромно количество миро и нард. Пламъкът, припомнил на Таис пожара на Персеполис, погълна тялото на героя. След седем дена пиянство за помен, в който взеха участие няколко хиляди души, Александър отиде в Северните планини да покорява каситите — планинци, които не се страхуваха от великия цар, само от името на когото други войски се разбягваха.

С него отиде Птолемея, последният от близките му приятели, освен Неарх, а сега главен управител на империята. Птолемея, разстроен от смъртта на приятеля си, подпухнал от нощни пирувания, в които беше принуден да взема участие, дойде при Таис, преди да заминат, и дълго разговаря с нея. Той ѝ повери страшната тайна, която беше пазил десет години — от времето, когато Александър беше посетил оракула Амон в оазиса на Либийската пустиня. Тогава Птолемея бе подкупил младшия служител с един талант злато, за да подслуша пророчеството на оракула. На Александър бяха предсказали смърт на млади години, той щял да живее малко повече от трийсет години...

— Сега той е на тридесет и две години и ако... — Птолемея не смееше да произнесе страшната дума — тогава грамадното извоювано царство ще се разпадне, ще престане да съществува, защото само Александър може да го управлява, изнемогвайки от грамадното количество работа... Ти не ме ли слушаш?

— Не, слушам те. Само че аз едва сега се досетих защо Александър беше толкова нетърпелив, толкова бързаше да стигне до края на света, до бреговете на Източния океан. Че нали той е знаел предсказанието и го е носел в себе си като отровен нож върху голо тяло!

— Вероятно ти си права. Но това вече няма значение! Ако предвиждането на Амон е вярно, тогава аз пръв ще искам да се раздели империята и ще искам за себе си само Египет. Той е далече настрана и е разположен на Вътрешното море, точно това ми трябва. А ти ще дойдеш ли с мене, за да станеш царица на Египет?

— Ами ако предсказанието не се изпълни?

— Тогава всичко ще тръгне, както и сега върви. Александър ще отплава с Неарх, а аз ще остана във Вавилон като негов наместник и върховен стратег на Азия. Но ти не ми отговори на много важен въпрос!

— А Сирита?

— Кълна се в чука на Хефест, ти сама знаеш и питаш само поради хитрост. Персийката ще си остане в Персия, аз ще я ожена за един от сатрапите на източните граници. Но недей да подлагаш на изпитание моето търпение, аз мога да те отведа когато искам и където искам, завързана и под силна стража!

Без да отговори, Таис стана и се приближи до Птолемей.

— Твърде дълго си воювал в Скития и в Индия и съвсем си забравил каква е твоята венчана жена. Мили военачалнико, такива като мене не ги взимат насила. Ние или умираме, като се самоубием, или убиваме този, който си е позволил подобно насилие. Впрочем ти не си елин, а македонец, подивял в походи, похищавайки беззащитни жени като всяка друга попаднала пред краката му плячка.

Птолемей почервения, протегна към нея ръка с хищно присвити пръсти, но се опомни и я отдръпна, като че се бе опарил.

— Така да е! Аз наистина съм привикнал към безусловно подчинение на жените.

— Добре, че си отдръпна ръката, Птолемей. Ако беше ме хванал, не знам, може би върховният военачалник на Александър, щеше да бъде изнесен оттук като бездушен труп.

— Твоят черен демон в лицето на Ерис! И нея, и тебе щяха тежко да ви накажат!...

— Значи и Ерис е станала вече демон, а не благосклонна пазителка! Научи се да се въздържащ, когато не се изпълняват твоите желания. Иначе ти няма да станеш истински цар, Птолемей! А пък що се касае до наказанието, не съм много сигурна, докато е жив Александър! Освен това съществува и отрова.

За първи път Птолемей беше смутен. Измърморил нещо от този род, че бил преминал през дълга война, непрекъснати убийства и насилия, привикнал към безусловно и незабавно подчинение, той повтори своя въпрос за Египет.

Таис се умилостави и му протегна малката си твърда ръка.

— Ако ти отново се научиш да ме разбираш, аз съм съгласна. Само че при мене не бива да има нито втора, нито трета царица. И защо съм ти аз, непокорна и невярна?

— Достатъчна ми е твоята абсолютна честност. Да не говорим за красотата, ума, знанията и умението да се държиш с хората, разбирането от изкуство. Не бих могъл да намеря по-добра царица за древната страна, където вкусовете на хората са безпогрешни и улегнали, където лесно отличават истинското от незначителното.

— А ако дивата амазонка или безгрижната Нереида изведнъж възкръснат в мене?

— За това ти сама ще се погрижиш. Съгласна ли си?

След кратък размисъл Таис мълком кимна.

— Може ли да сключим договора с целувка?

Атинянката му разреши.

Въпреки зимното време, конницата на Александър отиде в планините и прекара там много по-дълго отколкото налагаше покоряването на хаситите, които се бяха разпръснали из Партия и Хиркания. Дали не се кани Александър пак да посети Морето на птиците?

Таис мислеше за друго. Умореният завоевател, объркан от загубата на най-добрия си приятел, изтерзан от цял куп неприятни задължения във връзка с управлението на империята, при което навикът му към мълниеносни решения не помагаше, а по-скоро му пречеше, той просто нямаше желание да се върне във Вавилон. От Елада пристигнаха лоши новини. Харпал, избягалият ковчезник, и Ксандър бяха обявили Александър за луд, обвзет от мания за величие. Обаче славата на великия пълководец беше твърде голяма. В Елада за негово най-голямо дело считаха възвръщането на всички статуи от Азия, изнесени от предишните завоеватели. Кланяха му се като на съвременен Херакъл. Изменникът Харпал свърши зле — бяха го наказали.

Архитектът Стасикрат беше разправял в Елада противното. Той бе предложил на Александър да направи нещо нечувано — да извае негова статуя, висока шестстотин лакти, като обработи планината Атон и Халкидика. Александър само се разсмял и казал, че исполинските

пирамиди на Египет нищо не говорят за владетелите, които са ги построили. Големият обем сам по себе си още не означава голяма слава.

Още по-голямо впечатление направи в Елада пристигането на македонските ветерани под началството на Кратер. Те бяха освободени от Александър с почести и огромни награди. Фалангата и агрианската конница бяха престанали да съществуват. Всички елински наемници, оставени в построените крепости и Александриите, също се бяха върнали в родината си.

Прахът на Хефестион временно бяха поставили в мавзолей от белоснежен варовик на един хълм до Екбатана, откъдето се откриваше изглед към източната равнина, обраснала със сребриста трева. Таис обичаше да язди тук заедно с Ерис. Тя си припомни как малко преди да заболее Хефестион ѝ бе разказал за удивителния подвиг на индийския мъдрец, гимнософиста Калинас. Калинас бил отишъл при Александър и му съобщил решението си да напусне пределите на тази земя. Царят отначало не го разбрал и му обещал силна охрана. Старецът обяснил, че се чувства зле и не иска повече да живее, тъй като е далече от родината си и не би могъл да стигне до нея. По молба на индиеца войниците бяха издигнали голяма клада. Александър, предполагайки, че ще има жертвоприношение, подарил на Калинас кон с пълна сбруя и пет златни чаши. Мъдрецът подарил даровете на строителите на кладата, а сам легнал отгоре ѝ и заповядал да я запалят от всички страни. Старецът лежал съвсем неподвижен в дима и пламъците на голямата клада. Александър, по-къртен от такова мъжество, заповядал да свирят всички тръби и наредил и слоновете да отдадат на гимнософиста царствен привет със своя рев. Дълго време войниците не можеха да се помирят със смъртта на Калинас. Според тяхното мнение бяха загубили човек, който е закрилял армията по време на поход. Хефестион считаше смъртта на индиеца за голям подвиг, достоен за подражание. Искал да намери и у себе си такава твърдост и без съмнение е говорил с Александър за това. Гигантската клада беше посмъртен отговор на царя на думите на приятеля му. Бяха подредили и почистили пустинния хълм, където преди месец беше кипяла работа. Около мавзолея бяха посадили храсти и цветя. На Таис ѝ допадаше да мечтае тук за онези промени в живота, които приближаваха. Птолемей засега още нищо не беше направил за сина си, макар че се беше клел

да намери най-добрите учители по гимнастика и военни упражнения, веднага след като се завърне във Вавилон с Александър, когото не можеше да остави засега самичък.

Когато Таис дойде на гроба в един от дните на елафеболион, месец с особено лъчезарно време, видя от хълма, че се приближава голям отряд. Той спря на около пет стадии от мавзолея. Двама души се отделиха и бавно се насочиха към хълма, високи, с искрящи шлемове, единият на вран, а другият на сив кон на петна. Сърцето на Таис развълнувано затуптя. Тя позна Александър и Птолемей. Царят сега винаги избираше врани коне в памет на своя Буцефал. Шест персийски младежи от нейната охрана, назначена от Птолемей, препуснаха тревожно и излязоха изпод сянката на самотния бряст, където очакваха своята охраняема. Таис ги успокои. Воините не се качиха на конете, а се построиха по-далече, почтително навели глави.

Царят учудено гледаше атинянката и Ерис, с еднакви светлосини екзомиди като две статуйки от коринтски и египетски бронз, които стояха на белите стъпала на временния мавзолей. Той скочи от коня в движение и се приближи бързо при Таис, протягайки ѝ двете си ръце.

— Радвам се, че те намирам тук, да почетеш паметта на моя приятел — каза Александър. Той се усмихваше, но очите му гледаха тъжно. — Би ми се искало да поговоря с тебе, преди да се върна във Вавилон.

— Когато пожелаеш, царю! Ако ще и сега!

— Не, много хора ще ме чакат с желание да си отдъхнат от завършването на похода. Ще ти определя среща тук и ще ти обадя. Разрешаваш ли ми, Птолемей? Та твоята жена ми е приятел!

— Тя не иска разрешение — разсмя се Птолемей, — защо ти искаш, всемогъщи царю?

— Царят трябва да спазва обичаите още по-строго, отколкото последния от поданиците му — сериозно каза Александър, — защото как другояче може да внушиш у хората уважение към закона и чувство за мярка?

Птолемей слабо се изчерви под тъмния загар. Прославил се като мъдър държавник, той ненавиждаше дори и дребните свои грешки.

Четири дена по-късно дотича пратеник и съобщи, че Александър я чака на гроба на Хефестион. Таис се изправи пред огледалото, обличайки за ездата лилава екзомида, малко над коленете, и обиците от

Небесната страна, подарък от жълтоликия пътешественик. Като размисли малко, тя закопча огърлицата си с нокти от черен лешояд, спомен от храма Ериду.

Само поради изричното настояване на Таис Ерис бе принудена да остане „у дома“, тоест да изпрати атинянката само до стените на града. Дванадесетгодишният Боанергос разпиля по степта отмерения тропот на своя раван с такава бързина, както и в предишните времена.

Александър седеше на горното стъпало на мавзолея, без броня, без шлем и без оръжие, само с бронзовите наколенници, които не обичаше да сваля, може би защото те прикриваха белезите от страшните рани по краката му.

Той пое поводите на раванлията и скочилата от него Таис, гальовно я подхвърли във въздуха. Умният кон отиде настрана без команда и се скри в сянката на бряста. Александър изпитателно огледа атинянката като след дълга раздяла, докосна огърлицата от нокти и с любопитство пипна звънтящите гравирани обици. Таис обясни значението на орловия нокът — символ на Пазителката на пътищата — и разказа как го е получила.

Александър я слушаше, плъзгайки очи по фигурата ѝ, която ясно се виждаше през прозрачната екзомида.

— Все още ли носиш колана си? — запита той, понеже видя отблясъка на златото. — И там пак ли е „КСИ“?

— Друго няма да има, невъзможно е! — тихо отговори Таис. — Искях да ти благодаря, царю! За къщата в новия град при портата Лугалгири.

— Понякога аз се спасявам там — начумерено се усмихна царят, — но не мога да оставам дълго време.

— А защо?

— Работата не ми позволява и после... — Александър внезапно отхвърли безстрастния начин на разговор, който му бе станал вече привычка. — Понякога ми се иска отново да се хвърля в прегръдките на пламенния Ерос — заговори той енергично, — отново да се почувствувам младеж. У тебе намерих божествена стихия, каквато се таи и в моята душа, прилична на подземен огън. Ти пропука каменните сводове и го пусна навън. Кой мъж ще удържи пред тази сила?

— За да бъде разбудена тя, необходима е насрещна сила, както на саламандрата — огън! — отвърна Таис. — А тя не съществува. Не

съществува у никого освен у тебе.

— Да, някога аз бях този, който ти срещна в Мемфис, не, в Ефрат. Сега той е далече от мене — добави Александър, вече поукротен.

Таис гледаше прекрасното лице на царя, откриваше непознати черти на отегчение и презрителна жестокост, които не бяха присъщи на предишния образ на Александър — мечтател и най-храбър между храбрите воители. Такива никога не биват нито презрителни, нито жестоки. Ниското му чело изглеждаше полегато поради силно изпъкналите кости над веждите. Правият едър нос бе подчертан от резки гънки около устата, чиито пълни устни вече леко се бяха изпънали над якия закръглен подбордник. Дълбоки вертикални бразди прорязваха закръглените някога нежни ланити. Кожата си беше както преди гладка, напомняйки, че великият цар е още съвсем млад. В Спарта Александър едва преди, две години и половина би стигнал пълнолетието на мъжа.

— Много ли си уморен, царю мой? — попита Таис и вложи във въпроса всичката нежност, на каквата беше способна, сякаш великият завоевател и владетел се бе превърнал в момченце, малко по-голямо от нейния Леонтиск.

Александър наведе глава, отговаряйки с мълчаливо съгласие.

— Още ли гори у тебе стремежът към края на Ойкумене? — тихо запита атинянката. — Може би не си избрал верния път?

— Друг не съществува! Не може да се прекоси Азия на изток, на юг или на север и да не се срещнат въоръжени отреди или цели армии. Те ще те унищожат или ще те пленят дори ако имаш и петстотин и пет хиляди спътници или само пет — все едно. Само ако се насъбере страшна сила, може да се пробие преградата от враждебни, нищо неразбиращи от моята цел другоезични хора и друговерци. Ти сама виждаш, аз трябваше да разоря огромни царства, да разбия безброй много врагове. Обаче не минаха и две години, а в Индия Чандрагупта вече ми отне част от завоюваната земя, изгони моите сатрапи! Не, не успях да стигна границите на Ойкумене по суша. Сега ще опитам по море.

— Може би ако пътешествуваш самотен като жълтоликия обитател на Изтока, ти би успял да изминеш повече?

— Може би. Но твърде много случайности има по пътя и всяка заплашва с гибел, а и ще трябва твърде много време. Пешком пътят е бавен. Не, аз бях прав, като вървах по пътя на силата. Неверни се оказаха пресмятанията на най-големите учени на Елада за размерите на Ойкумене. Тя е много по-голяма, но това е тяхна грешка, а не моя!

— И ти отново ли ще тръгнеш в неизвестни далечини?

— Уморих се не от пътя, а от грижите за огромната държава. Те ме връхлетяха като придошла река напролет.

— А нима не може да споделиш грижите и да ги възложиш на верни съратници? — запита Таис.

— Отначало ми се струваше, че съм сред най-достоините, че заедно ние образуваме острието на копие, годно да сломи всичко на света. За първи път спартанската издръжливост обхвана десетки хиляди мои воители. Заслугата е на моя баща Филип! Именно той успя да събере и да възпита войска с такава храброст и устойчивост, та тя с качествата на всеки отделен воин да се приближи до лакедемонската. С тези елитни трийсет и пет хиляди аз отбих и сломих сила, която по численост беше многократно по-голяма, но по качество на хора — най-лоша. Всичко вървеше добре, докато целта беше една и съща, врагът — страшен и не ни обременяваше товарът на грамадната военна плячка. Сплотеността се похабява както физическата сила. Сърдечната чистота и безкористието биват разяждани както желязото от ръждата от ласкателството на околните, от тълпите продажни жени и търговци, от жреците и философите, от роднините и от мнимите приятели.

От хората, по-твърди от орлов нокът, които не се похабиха през десетте години война и господство в покорени страни, останаха малцина — една шепичка за цялата голяма империя. И аз ги губя един след друг, както загубих несравнимия герой Хефестион. С други пък влязох във вражда, понякога справедливо — те не ме разбираха, понякога несправедливо — аз не ги разбирах. Но най-страшното е, че колкото по-надалече, толкова повече се разминаваха нашите цели! Не можех вече да мисля за хоманойа, равенство между народите, когато не я намерих дори сред най-близките си приятели и съратници. Голямата отрова в сърцата на всички хора е дивата родова, племенна и верска надменност. С това нямам сили да се справя. Такъв е краят на азиатските завоевания: аз, владетелят на половината свят, оставам безсилен и се чувствавам като пътешественик в началото на пътя. Ти

си права. Щях да бъда по-щастлив, ако бродех свободно като странник в бедняшко облекло, предоставен на милостта на боговете и на всеки срещнат въоръжен!

Таис притегли към себе си лъвската глава, на македонец, милваше я майчински нежно, усещаше развълнуваното дишане, което отекваше с хриптене в пробитата от стрелите гръд. Нервен трепет пробягваше по мощните ръце, по-рано божествено спокойни.

— Искаш ли да станеш моя царица? — като се изправи, запита Александър с обичайната си неочакваност.

Таис трепна.

— Една от жените на царя на царете ли? Не!

— Ти искаш да бъдеш първа между всички или единствена? — усмихна се мрачно македонецът.

— Ти все не ме разбираш, царю мой — спокойно отвърна Таис, — и няма да ме разбереш, докато не бъдем напълно заедно. На мен лично не ми трябва нито изключително място, нито прогонване на съперниците. Трябва ми да имам правото да те пазя — понякога въпреки твоето мимолетно желание или въпреки волята на приятелите и съратниците. Иначе ти не би успял да се облегнеш на мене в тежък час на измяна или болест.

— Значи, ти искаш?...

— Аз нищо не искам, само пояснявам. Късно е! Много по-рано трябваше да водим този разговор.

— Аз още съм млад и за мен нищо не е късно!

— Аз ли да ти казвам, повелителю на хора, че истинска царица не може да се назначава или да се ограничава с леглото нощем. Тук са необходими усилията на двама, но такива, че всички околни да ги виждат и да ги чувствуват. За да стана царица, са нужни много години, а ти, както виждам, не разполагаш дори и с една година.

— Да, аз ще отплавам с Неарх да търся път към Етиопия. Деветдесет кораба са готови и се приготвяват на корабостроителниците във Вавилон и Александрия на Ефрат.

— И ще ме вземеш ли в океана със себе си? Не като царица, а само като спътница?

След кратко мълчание Александър мрачно отговори:

— Не. Невярна е съдбата по бойните пътища, жестоки са лишенията по бурните брегове на безводните пустини. А ти си

скъпоценна! Чакай ме във Вавилон!

— Като жена на Птолемей ли?

— Ще назнача Птолемей хилиарх на мястото на Хефестион. Той ще управлява империята, докато отсъствам.

Таис стана, вперила мил и тъжен поглед в царя. Стана и Александър. Тропотът на препускащия с всички сили кон наруши неудобното мълчание. Един конник от персийските благородници — хетайри от нов набор — вдигна над главата си свитък писмо. Александър даде разрешение с жест и пратеникът, като слезе от коня, изтича, държейки посланието пред ниско наведеното си лице.

— Прощавай, ще го прочета. — Царят разгъна пергаментата, Таис видя няколко реда, написани с едър почерк.

Александър се обърна към Таис с измъчена усмивка.

— Трябва бързо да се върна във Вавилон. Върнал се е Неарх от разузнаването в Арабия, сега можем да отплаваме. Селевк приближава с голям керван слонове, а Певкест води млади войници от Ариана.

Таис изсвири през зъби като атински хлапак. Боанергос вдигна глава, наостри уши и при повторния призив дотича при господарката си. И Александър махна с ръка, викайки коневода скит.

— Обясни ми на прощаване, царю мой — атинянката хвана юздата на раванлията, — значението на твоя подарък, донесен ми от Хефестион?

— Това е един мой сън в Ниса, когато видях бръшляна и критската порода бикове. Ти знаеш, че войската на Дионис в неговия поход се е състояла само от менади, а в индийския — наполовина. И ти ми се присъни като менада, гола и страшно привлекателна, обвита с бръшлян. Блестящият жезъл на Дионис ми посочи тебе... И аз заповядах на скулптора от Суза да извае според моя сън и по памет твоето изображение на менада.

— От все сърце ти благодаря за това, както и за къщата при Лугалгири.

Таис стремително обви с ръце шията на царя и за миг замря в неговите прегръдки. Побледняла, тя се изтръгна и скочи на раванлията. Александър направи стъпка към нея, протегна ръка и сякаш се препъна пред твърдия и поглед.

— Съдбата и аз ти дадохме възможност три пъти. Първия път в Мемфис, втория път на Ефрат, третия — в Персеполис. Четвърти път

съдбата не позволява и аз също. Хелиайне, велики царю, „тон айона“ (навеки), както казал Платон!...

Таис пришпори раванлията и отпусна глава. Едри сълзи се затъркаляха от плувналите дълги ресници, падаха върху черната грива на коня. Александър потегли редом. На една стадия зад тях вдигаха прах конниците от царската охрана. Александър бе навел непокритата си глава, широките му рамене бяха отпуснати, жилестата му ръка висеше лениво. Таис никога не беше виждала божествения победител такъв — образ на човек, изчерпал своите сили, останал без никаква надежда. Клеофрад на последния кеоски пир изглеждаше по-силен и по-бодър. Ами ако Александър отново се заеме с работите на огромната империя във Вавилон, какво ли ще бъде тогава?

— В името на Афродита и на всичко, което ни влече един към друг, Александре, царю мой, веднага напусни Вавилон. Не се бави нито един ден! Закълни ми се в това. — Тя взе ръката му и силно я стисна.

Александър надзърна в огромните сиви очи и отвърна нежно и искрено:

— Кълна се в Стикс, моя Айфра (Сияеща)!

Таис удари с пети Боанергос и изпревари бавно яздещия цар и неговата охрана. Атинянката като вихър премина през портите на Екбатана, препусна из улиците и като хвърли поводите на слугата, изтича през градината в павилиона на Ерис, където се затвори до вечерта.

А след два месеца, в последните дни на таргелион, като планинска лавина се понесе вестта за внезапната смърт на Александър.

Не бяха минали и десет дни, когато нарочен пратеник донесе на Таис едновременно две писма — от Птолемей и от Хезиона. Тиванката подробно описваше последните два дни от живота на царя. Безкрайно уморен, той събрал военачалниците, за да разпредели корабите, и заедно с Неарх отдавал заповеди, вниквайки във всички подробности за подготовката на огромната флота. Измъчван от безсъние, той плувал нощем в Ефрат. В пристъп на треска царят напуснал двореца на Навуходоносор, където живеел постоянно, и се прехвърлил в новия град в своята къща с покрит басейн. Не искал да вижда никого освен Неарх, къпел се, изтощен от температура, но треската все повече се усилвала. И както по-рано не можел да спи. Александър наредил да

принесат жертви на дванайсетте олимпийски богове и на Асклепий. В разговор с Неарх настоявал да отплават след два дни. Критянинът за първи път виждал своя божествен приятел в подобна неестествена тревога, той безкрайно говорел за океана и давал нареждания, като се повтарял и понякога се обърквал. Сутринта, когато спаднала температурата, Александър заповядал да го отнесат в стария град в двореца, за да принесе жертва. Той вече бил толкова слаб, че почти не можел да говори.

До последната минута великият вожд се борил със смъртта. Няколко часа преди края пожелал да се прости с приятелите и с войската си. Със сдържани ридания младите хетайри и воители от царската охрана мълком минавали покрай леглото му. Александър намерил сили да приветствува всекиго с вдигане на дясната си ръка, а от време на време повдигал и главата си. Той бил в съзнание до последната минута.

Военачалниците, сега наречени диадохи, наследници на Александър, се събрали на извънреден съвет. Най-напред грижливо измили тялото на героя, осеяно с белези от тежки рани, и го залели със смес от ароматни смоли, силно вино и мед, а гравьори и ковачи вече изковали златния саркофаг.

Сълзите не позволиха на Таис да чете по-нататък, сдържаната мъка изби навън. Паднала по очи, атинянката неутешимо ридаше, скъсала дрехите си и разплела косите си по стар обичай.

Александър, най-големият герой на Македония, на Елада и на Йония, потъна в мрака на Аид само на 32 години и осем месеца! Мисълта, че в навечерието на своята смърт, измъчен и самотен, той може би си е спомнил за нея, плавайки в Ефрат, и се е усамотил в къщата на отсамната страна на реката, край портата Луагири, в същата къща, терзаеше сърцето и. При нов пристъп на плач Таис помисли за голямата самота на царя. Всички заобикалящи го хора непрекъснато искаха от него мъдри разпоредби, злато, защита, любов, без да се досещат за неговата безкрайна умора и без да се грижат за него с отзивчиви, разбиращи очи и сърце. Може би той несъзнателно е търсил опора в призраците от миналото? Ако това е вярно, ако тя беше с него през тези няколко часа, тя би успяла да види страшните призраци на надвисващата беда. Би успяла. Нали Александър искаше да изпълни

дадената на Таис клетва — да се отскубне от Вавилон с флотата на Неарх!

Атинянката се разрида така, че Ерис за първи път в техния съвместен живот се изплаши и се втурна да търси лекар. Таис не допусна лекаря, но се подчини на приятелката си и изпи някакво гъсто и горчиво кафеникаво питие, което я потопи в черен и продължителен сън.

Едва четири дни по-късно Таис намери сили у себе си да излезе от тъмната стая, да се заеме с обичайните майчински и домашни грижи. И след още няколко дни тя успя да се съвземе и прочете писмото на Птолемея.

Той пишеше, че всичко е станало според неговото предвиждане. На съвета на диадохите той пръв предложил да се раздели империята и издействувал за себе си Египет. За заместник на Александър и върховен стратег на Азия бил назначен Пердика. Възложили му задължението да пази Роксана, бременна от царя в седмия месец. Антипатър станал началник на войската в Елада и Македония, върховен стратег на страните на запад от Иония. Вавилония и Индия се паднали на началника на хетайрите Селевк, на Едноокия Антигон — Мала Азия без Йония и Тракия, които били дадени на Лизимах. Неарх не пожелал нищо освен флотата, получил я и се готвел да отплава в Арабия. Сега вече без Александър. Птолемея напомняше на Таис обещанието ѝ да отиде с него в Египет. Налагало се той да почака, докато Роксана роди. Ако бъде син — всичко ще остане както преди, ако бъде дъщеря — съветът на диадохите Ще трябва да избере цар.

Така се изпълни новата чудна промяна в живота на Таис. На Роксана се роди син, Александър Четвърти, и Птолемея бързо извика атинянката във Вавилон. С избрани, предани нему войски той заграби саркофага с тялото на Александър и избърза в Египет.

Оттогава Таис тук, в Мемфис, е царица на приказната за всеки елин старинна земя на Нил.

И ето го Нил, който едва чуто плиска по стъпалата на храма „Нейт“.

[1] Съвременният Северозападен Пакистан и югоизточната покрайнина на Иран. ↑

[2] Всички споменати тук страни са заемали пустинни области в покрайнините на Пакистан, Южен Афганистан и Югоизточен Иран. ↑

[3] Съвременен Оман. ↑

[4] Ормуският пролив. ↑

ШЕСТНАДЕСЕТА ГЛАВА

МЕМФИСКА ЦАРИЦА

„Ти ще управляваш Мемфис, а аз ще остана в Александрия“ — беше казал Птолемей в спора с Таис. За първи път те бяха стигнали до границата на скъсване. Тя го упрекуваше в нарушаване на клетвата — да не взема друга жена, след като изостави във Вавилон Сирита, ако Таис се съгласи да замине с него в Египет. Сега той, признат за цар на Египет, беше се влюбил в Береника, тайно се бе оженил за нея и в Александрия също щеше да има царица... А преди това имаше и Евридика, която му бе родила син Птолемей, беше я взел насила още в Иония и беше я довел в Персия.

За първи път Птолемей не отстъпи пред изискванията на Таис. В продължение на десет години победоносни походи с армията на Александър, когато се разрушаваха градове и хиляди гинеха и страдаха от насилие, той бе привикнал, без да му мисли, да сменя стотици жени. „Една повече — една по-малко, струва ли си да се разправяме за това?“ — искрено мислеше Птолемей. Друго нещо го тревожеше него: наскоро бе разбрал цялото безсмислие на усилията си да преобрази Египет и да насади тук духа на Елада и гения на Александър.

— Не е възможно да се измени другояче, освен като се разчупи на парчета цялата тази грамада от древни поверия, обичаи и начин на живот, подобна на скалата от черен гранит на остров Елефантина — обясняваше той както винаги умно и убедително на Таис. — Ала не бива да постъпя така. Когато разрушаваш, не е възможно веднага да смениш предишното с новото, защото страната ще остане без закони и обичаи, ще се превърне в сборище от подивели негодници. Ще започна с Александрия и ще я направя отворен за целия свят град, отворен за всички верски учения и вярвания, за философи от всякакви школи и преди всичко за търговия между Азия и Вътрешното море. Александрия, където аз пазя в златен саркофаг тялото на великия Александър, моят другар от детинство и доведен брат, ще стане най-красивият от всички градове в Ойкумене. Маякът на Фарос ще бъде

много по-знаменит от кулата Етеменанки, а за философите ще построя Музейон. Събрал съм вече в Библиотеката^[1] много повече ръкописи и книги, отколкото в който и да е град на Елада. Дал съм заповед началниците на всички кораби, които влизат в пристанището на Александрия, да ми съобщават за нови произведения на изкуството, за открития на учените и за знаменити книги. Имам достатъчно злато, за да купя много нещо. Ако не беше войната!

Птолемей се намръщи и Таис със съчувствие го помилва по рамото, понеже знаеше за непрестанната война между диадохите — наследниците на Александър. Старият съратник на Александър Пердика, върховен стратег на Азия, назначен от Съвета на диадохите за регент на царството, докато порасне синът на Роксана, бе потеглил срещу него, за да вземе и Египет за себе си. Едва достигнал Делтата и собствените му пълководци го убили, а войската му преминала към Птолемей.

— Аз ще воювам за Египет, за Кипър; за Елада може би, но за да изпълня всичките си замисли, трябва да живея в Александрия. Тук аз каня всеки, който е много предприемчив, всеки, който умее да гледа напред, умее да работи, всеки, който е даровит и умен. От Вавилон, от Сирия, от Юдея повиках евреи да живеят свободно и да търгуват в Александрия. На този способен и строг народ аз възлагам надеждата да умножава богатствата, за да процъфтява градът, а също и на твоите съотечественици, бързи при вземане на решения и при изпълнението им. Наистина атиняните понякога са смели не според силите си, но те винаги рискуват и в опасност са спокойни. Аз мога само да воювам и да строя. Навътре в Египет няма защо да воювам и няма какво да строя. Всичко е построено преди хилядолетия, отчасти вече е изоставено и засипано от пясъка. В Мемфис тебе те обичат и ти разбираш египтяните, разните вярвания и тайни учения, посветена си в свято пазени обреди. Остани царица в Мемфис, където и двамата сме венчани за царството, помагай ми тук и аз се кълна с нерушимата клетва на Стиксовите води, че не ще нарека царица никоя друга, докато ти си с мене!

— Докато аз съм с тебе — бавно повтори Таис, съгласявайки се с доводите на умния си мъж.

И тя остана в Мемфис сама, ако не смятаме малолетната Иренион или Ирана, както я наричаше Таис на дорийски диалект.

Името на дъщерята ѝ напомняше за Персия, а момичето започна да прилича все повече на Птолемей. Леонтиск живееше в Александрия при баща си. У момчето се бе породила същата онази дълбока обич към морето, която пламенно вълнуваше цялото същество на Таис, но тя по ирония на съдбата живееше далеч от неговите милващи вълни и искряща синевина.

Мемфисци почитаха царицата по-скоро за нейните кротки очи и поразителна красота, отколкото за властта, съсредоточена всъщност в ръцете на Птолемеевия наместник. Таис не се и стараеше да бъде сурова повелителка, поела върху себе си дворцовите тържества, приемите на посланици и храмовите церемонии. Всичко това тежеше като бреме на пъргавата и весела атинянка. Египетските обичаи налагаха на царицата да седи с тежки украшения по цели часове на неудобен трон. Таис се стараеше да съкращава колкото е възможно повече приемите и участието си в празненствата. Наложил се да прави своите разходки на кон само по вечерен здрач или на разсъмване. Египтяните не можеха да си представят своята царица да препуска на кон, вместо да седи в тържествено и бавно карана позлатена колесница. Салмаах завършил тук своя път и се наложило да намерят за Ерис подходяща сива либийска кобила. Боанергос приближавал двадесет години и макар да не лудувал вече, беше все така лек и бърз и ревниво не допускаше нито един кон да го надмине. Красивият раванлия, купен според слуховете от царицата на амазонките, винаги привличал особено вниманието на мемфисци, а това също така не помагало да останат тайни разходките на кон. Таис обичала да седи вечер на стъпалата на храма „Нейт“, обърнати към Нил, да съзерцава мътната могъща река, която влачи водите си в родното Вътрешно море, и да чака, докато затрептят отразените в реката звезди. За нея тези вечерни съзерцания бяха най-добър отдих. От задължителните знаци на властта тя оставяла само златната диадема във вид на змия, свещения уреос, който се спускаше над челото ѝ. Едно стъпало подолу седеше Ерис и от време на време поглеждаше двете срамежливи знатни египетски девойки с ветрила и огледало, задължени неотклонно да съпровождат царицата. По реката понякога появявал възстуден вятър и египтянките, съвсем голи, ако не считаме поясите от разноцветни мъниста и също такива огърлици, започвали да се свиват и да треперят. Ерис мълком им правел знак, сочейки настрани,

където беше оставена голяма наметка от много тънка вълна. Момичетата с благодарна усмивка се завиваха и сядаха настрана, оставили своята царица на мира.

Храмът „Нейт“, където тя бе приела своето орфическо посвещение и бе започнала да разбира мъдростта на Азия, отдавна беше станал за Таис родно място. Жреците на храма много добре помнеха и делоския философ, и нейните предишни посещения на храма и не се учудиха, когато след девет години тя посети отново храма с цялото величие на прекрасна царица на Египет. Оттогава Таис понякога се усамотяваше в някогашната стая в дебелите стени на пилона и се сприятели с главния жрец на богинята. Дружбата на младата царица и стария свещенослужител започна с Опита на атинянката да научи нещо за съдбата на Хезиона и Неарх. Изпълнявайки завета на покойния цар и приятел, даден му в навечерието на смъртта, Неарх получи цялата флота и потегли с нея покрай Арабия, за да продължи пътя към Египет и Нубия през Еритрейско море.

След като изминаха две години без да разбере нещо за съдбата на Неарх, Таис реши, че колкото и голяма да излезе Арабия, моряците вече трябва да са достигнали целта и да се обадят. Тя беше слушала за плаванията на египтяните до Пунт по Еритрейско море в онези времена, когато не е съществувала още Елада, и се зае да търси учени хора. Търсенето не отне много време. Главният жрец на храма „Нейт“ можеше да ползува тайните архиви, където се пазеха записки и карти за плавания до Пунт, на онзи далечен източен бряг на Либия, откъдето още преди две хиляди години египтяните донасяха злато, слонова кост, благовония, черни роби и редки зверове.

Таис бе запомнила посещението си в архива, някъде в подземията на един древен храм до малката пирамида. Четирима служители или жреци със слаби лица на аскети-фанатици, облечени от главата до петите със зелени мантии на Познавачи на разни страни, съпровождаха царицата и жреца на „Нейт“, който служеше за преводач от старинния свещен език. Зелените фанатици не говореха, или не искаха да говорят на друг език.

Разгънаха пред Таис овехтели листове кафеникав пергамент с неизвестни черти, йероглифи и знаци като летящи птици.

— Нали ти казваше, че малко преди смъртта на великия Александър Неарх дошъл във Вавилон с нови открития? — запита жрецьт на „Нейт“.

— Неговият помощник Архиас потвърди, че морето от устието на Ефрат е само залив между Индия и Арабия — каза Таис, — а Хиерон твърдеше, че южният бряг на Арабия се проточва безкрайно далече на югозапад.

Жрецьт на „Нейт“ преведе на пазителите на архива и те като по команда облешиха очи. Единият глухо издума неразбрани думи, тропна с костеливия си пръст върху най-големия от разгънатите на каменната плоча листове.

— Не ни е известен заливът — преведе спътникът на Таис, — ала ето го брега на Арабия, който сочи на запад и югозапад. Ето тук той завършва с ъгъл, обърнат на северозапад в тесните врати на морето, което вие наричате Еритрейско. Това море са преминали наши моряци назад и напред; неговата дължина е измерена до 500 схена или парасанги от Вратата до канала Нехао — два месеца плаване по милостта на боговете.

— Значи, Неарх отдавна трябва да е доплавал в Египет? — запита Таис. — Невъзможно е да загинат всичките деветдесет кораба от неговата флота.

— Царице, твое величество прецени вярно.

— Какво ли е могло да се случи?

Жрецьт на „Нейт“ преведе въпроса ѝ. Пазителите на архива, шепнеха неразбрани като заклинания думи, сочеха с тъмните си изсъхнали пръсти разни места на прашната карта и най-сетне стигнаха до заключението:

— Познавачите на земите казват, че началникът на флотата не е попаднал в Еритрейско море! — авторитетно каза жрецьт на „Нейт“.

— Не е възможно това да се случи с Неарх, най-опитния от всички моряци! Той има най-добрите кормчии на Финикия, Египет и Кипър.

— По тези места това е могло да стане. Нека твое величество погледне тук. Това е южният край на Арабия, насочил се към Индия на изток и на север на няколкостотин схена. От юг насреща му стои грамадният нос на Нубия или според вас Либия — Носът на благо: уханията, приличен на рог, вклинен във Великия океан. Нашите

мореплаватели на път за Пунт заобикаляха този нос трудно и с големи опасности. Той стига до половината на разстоянието от края на Арабия... Сега гледай тук, царице! Флотата на Неарх е плавала покрай брега на югозапад. Там често стават страшни бури. Те носят от пустините на Арабия пясък и прах, които застилат морето на много схена. Възможно е такава буря да е настигнала Неарх, когато флотата му се е намирала срещу края на Носа на благоуханията. В закръгления залив от бреговете на Арабия право на юг се издава Носът на бисерите. Точно срещу Рога на Нубия той се приближава на 80 схена. Представи си сега, че силна пясъчна буря е повлякла флотата на юг. Корабите, без да забележат, са отминали промеждутъка между Арабия и Нубия. По-нататък от източната страна на Рога брегът се насочва на юг и все повече се отклонява към запад. Какво ще прави началникът на флотата, който върви покрай Арабия на юг и запад?

— Ще продължи да плава покрай брега на Либия, мислейки, че плава покрай Арабия! — незабавно отвърна Таис.

— Разбира се! И виждаш ли, брегът на юг от Носа на благоуханията^[2] върви на югозапад чак до Пунт още на петстотин схена. След това той ще завърне на югозапад и тогава началникът на флотата ще открие своята грешка.

— И тогава?

— Това не бих могъл да ти кажа, не познавам Неарх. Може да се върна назад. Ако е упорит и смел, ще продължи напред и ще заобиколи, както са направили финикийците по заповед на великия Нехао.

— Критянинът е много упорит и издръжлив — тъжно каза Таис, — освен това лично Александър мечтаеше да изпрати кораби край Либия, без да знае за Нехао.

— Тогава чакай флотата след три години, както финикийците — отговори жрецът, — вече са изминали две години...

Таис се замисли за дълго.

Да, преди да изминат и пет години, ще стане ясно, че флотата на Неарх е изчезнала безследно в безкрайните простори на морето. Заедно с него завинаги ще изчезне от живота на Таис и „Родената от змия“. Ще остане само Ерис. Неизбежните загуби следваха една след друга. Доста отдавна нямаше новини от Лизип. Оттогава, когато бе съобщил на атинянката, че е продал Анадиомена на Селевк, а той пък я

разменил с индийците за слонове. Лизип не знаел колко слона са му дали, и двайсет и пет таланта заедно с дванайсетте таланта от стойността на среброто, тоест около двеста и двайсет хиляди драхми — това беше огромна сума. Тя бе писала на учителя да ги вземе за школата на скулптори в Кария, за която той беше мечтал отдавна, но не беше получила отговор. Нещо се беше случило с великия скулптор. Или пък безспирната война в Йония и Месопотамия заради наследството на Александър беше попречила на писмото да стигне?

Смътното чувство на Таис, че учителят ѝ не е жив, беше вярно. След като бе заминал в Елада, където се бе срещнал с Касандър, който уж му бил поръчал статуя, Лизип се почувствувал зле и скоро умрял. Неговият наследник, по-големият му син Евтикрат, беше отворил тайното сандъче на великия ваятел. Лизип отдавна бе спазвал едно правило: след продажбата на всяка статуя да оставя парченце злато в това сандъче. Евтикрат бе преброил хиляда и петстотин късчета и едва тогава се разбра колко е голям трудът на ваятеля. Таис би се учудила още повече, ако узнаеше, че от всички хиляда и петстотин статуи на Лизип нито една не бе останала за наследниците на изкуството на Елада! Само няколко станаха известни на бъдните поколения чрез римските мраморни копия от бронзовите оригинали на Лизип. Ако би могла да знае това, атинянката щеше да разбере колко слаби са надеждите да се запази нейната сребърна статуя, щом като дори бронзът е бил претопен за военни оръдия от бъдещите невежи завоеватели на Елада, Мала Азия и Египет.

Много хора бяха потънали в Амелет — потока освободител от грижи в царството на Егесихей-Аид. Колко много Промени, впечатления, необикновени преживявания бяха станали през тези десет години. Те бяха прелетели като вихър от този момент, когато Таис напусна Атина за Египет и отново се бе върнала тук като царица. И колко малко промени имаше сега! Времето тече бавно, както Нил зиме. Или пък това е така за всички, които царуват без да управляват? За цариците, чиито мъже са истински владетели? Така се чувствуваше Роксана при Александър, а сега вероятно още по-лошо? Родилият се два месеца след смъртта на великия пълководец малък Александър го пазеха като талисман и право за царуване — отначало Антипатър, върховният стратег на Елада и Македония, а сега, след неговата смърт, Антигон Едноокия.

Бе умрял и Аристотел, надживял своя велик ученик само с една година. Теофраст, познавачът на растенията, ръководи сега Лицея в Атина. Както и по-рано сериозните ученици, допуснати да изучават скрити знания, се разхождат там сред великолепни борове и кестени, а вечер на същото място се събират атиняните да послушат философски беседи. Лизип бе й говорил в Екбатана за зараждането на новото учение на стоиците, които твърдели, че всички хора са равноправни граждани на света, и които били създали първата правилна система за оценяване на поведението на човека не според вярата в божественото слово, а според обществената необходимост от човешки живот...

Жрецът прекъсна нейните мисли, като запитва:

— Твое величество нищо друго ли не иска да узнае?

Таис се опомни. Те доближаваха храма „Нейт“, където разтревожената Ерис с плавни стъпки измерваше направо широката стълба.

— Кажете ми, отче, защо на мен открихте тайните чертежи на моретата и страните, а не ги открихте на Александър или на същия този Неарх?

— Никой не ни е питал, а знанието се дава само на тези, които търсят. Ти си една от нас, ти си безвредна, и не си силна, защото не се стремиш към власт. Не е имало случай велик гений, пълководец, владетел от какъвто и народ да е произхождал, да е донесъл щастие на хората! Колкото е по-велик той, толкова по-голямо е нещастиято. Обикновените хора се ръководят от хилядолетни закони, възникнали от здравия опит на поколенията. Те са свързани от необходимостта, за живот, от вярата и службата на боговете и на властта. Великият човек поставя себе си над всичко общочовешко, разрушава опорите на битието и допуска вечната грешка, която унищожава всичките му дела и ги праща в бездната на Тъмнината. Богоравните хора само тогава донесат щастие, когато нямат власт: философи, лекари, поети или художници.

— Според теб Александър е донесъл само страдания и нещастия ли?

— Още не са претеглени неговите деяния на везните на времето, боговете-съдии още не са измерили бялата и черната страна на неговия живот. И аз съм малък по ум, за да обгърна цялата величина на неговите деяния. Нему отначало са били дадени красота и телесна

сила, храбро сърце и ясен всеобемащ ум, а после и знания. След това той е получил военна сила: твърдите сърца и закалените тела на македонски и елински воители. Той бе пожелал да увеличи знанието, а вместо това увеличи богатството, като завладя изведнъж това, което се беше трупало векове у един голям народ, у огромна страна. Той раздаде необмислено съкровищата поради своята младост, без сам да бъде нито алчен, нито разточителен. Но ги раздаде в толкова недостойни ръце, както и другите преди него. Само че предишните ги държаха в своята страна, а новите, получили ги леко, ги разпиляха за глупости и по чужди страни, като обогатиха алчни и пресметливи търговци, продавайки на безценица древни художествени произведения и десетки хиляди поробени жители. И така, силата на Александър се раздробя, губейки всякаква цел. Естествената съпротива на народите, които отбиваха нашествията в техните родни страни, породя свирепост, жестоко и кърваво насилие и противно на боговете избиване на беззащитни хора. Вместо опознаване на земята, умиротворение, създаване на общи обичаи, вярвания и цели, в които да си приличат всички хора на света, възникнаха неизброими кръгове на бъдеща борба, интриги и нещастия. Ето и сега, няколко години след разделянето на империята, кръвта продължава да се лее и войната не стихва нито в Елада, нито в Йония, Месопотамия и по островите на Зеленото море.

— Защо стана така, а не другояче, отче? — запита Таис.

— Иначе не може и да бъде, щом като този, комуто са дадени Сила, Злато и Воля да променя съдбините на държавите и хората, не разбира, че у всяка от тези части на могъществото има и своя обратна страна, която съдбата неизбежно ще обърне срещу човека, ако не се вземат предпазни мерки. Златото съдържа унижение, злобна завист, борба за богатство в името на богатството; Силата — свирепа жестокост, насилие, убийства; Волята — упоритост за използване на Силата и Златото, тъпо заслепение.

— А каква е защитата от тези зли сили?

— Любовта, дъще моя. Ако и трите мощни лоста се използват с любов и в името на любовта към хората.

— А любовта не притежава ли обратна страна?

— Уви, притежава, обаче на друго, много по-лично равнище. Отношенията на хората помежду им могат да породят желания да

унижат другиго, да го измъчат и да го окалят, на светлите сърца това не се случва, но е присъщо на човека от тълпата — бит, унижаван, ако не лично, то в своите прадеди или близки.

— Ти не ми отвърна, отче, как да се запазим от това.

— Придържай се винаги към умереното и гледай какъв ще е краят.

— О, знам. Моят учител ми е казвал същото. Изглежда, че мъдростта навсякъде стига до едно и също.

— А ти чела ли си надписа на фронтона на нашия храм? Ето този?

— Аз не мога да чета свещения език и древното писмо На Египет!

— „Меденаган“ — „Нищо прекалено“; „Мярката е най-благородното“; „Хюбрис (дръзкото високомерие) е най-лошото“; „Проникни в дълбочината на своето сърце!“

— Същите изречения са написани на храма на Аполон в Делфи.

— Това е потвърждението на думите, казани от тебе!

— С други думи, образът на върховната мъдрост навсякъде и винаги се обръща лично към човека, без помощта на боговете?

— Това е така, ала пази се да не казваш подобни истини на вярващите от всички видове и на детски наивните и яростни фанатици! Истината и доброто светят като факли, които осветяват пътя на лутащите се в тъмнина. Обаче нали може с факла да влезеш и в склад с масло за горене, което пламва и от най-малката искра!

Таис внимателно погледна стария жрец и неочаквано запита:

— Каж ми, не те ли учудва, че египетската царица не може да чете по египетски?

— Не. Или ти си мислиш, че много царици са знаели свещения език? Тогава грешиш! А ти си ги надминала много не само с красотата си, но и с познаването на различни вярвания. Вярата е душата на народа, от нея произхождат обичаите, законите и поведението на хората! А пък ти на церемонията на Огледалото на Изида пееш като чистокръвна египтянка, танцуваш Свещения танц на покривалото като финикийка, препускаш на коне като либийка и плаваш като nereida на Зеленото море. Това магически привързва към тебе всички, които живеят в Черната земя.

— Откъде знаеш?

Старецът само се усмихна.

— Каж ми, отче, ще ми помогнеш ли, ако пожелаея да науча повече за далечните страни Либия и Нубия?

— Ще ти помогна — съгласи се без колебание старият жрец.

И Таис се зае да събира всички географски сведения, описания на редки зверове, камъни и растения, каквито бяха се натрупали в Египет в течение на четири хилядолетия. Най-много открития бяха направили преди тридесет и два века наместниците на фараоните в Горен Египет, избрали за своя резиденция днешната Сиена или Елефантиа. Тези горди и храбри хора наричаха себе си „главни водители на кервани на юг“ и „владеещи всичко, което съществува и което не съществува“. Това титuluване особено хареса на младата царица. „Владеещите“ прокараха път по суша дълбоко в тайнствения материк, за който елините нямаха ясна представа дори след Херодот, макар че още морските владетели на Крит без съмнение са знаели повече.

Така възникна приятелството между жреца и царицата. Мемфисци знаеха, че царица Таис обича вечер самотата и никога не нарушаваха почивката ѝ. И атинянката се отдаваше на спомени през необикновено тихите нилски вечери, когато здрачната светлина хвърляше върху всичко потискащо, земно, рязко една прозрачна тъкан: без цвят и без сянка. Таис преставаше да мечтае и често мислеше за миналото. Може би това бяха признаци на приближаваща старост, когато вече няма блянове за бъдещето, тъга за несбъднатото и желание за нов обрат в живота?

На наблюдателната атинянка не убягна рязкото раздвояване на живота на египетския народ и неговите управители. Съвсем друго беше в Елада, където дори по време на тирания народът и управителите образуваха едно цяло, с едни и същи обичаи, навици, задължения пред боговете и духовния живот.

Египетският народ живееше изоставен на произвола, плачевно и безцветно. Управителите му образуваха малка групичка привилегирани, самото съществуване на които нямаше нито цел, нито смисъл дори лично за тях освен борба за власт и богат живот. С възцаряването на Птолемей положението не се промени, във всеки случай поне тук във вътрешността на Египет, ако не в Александрия. Тогава защо е тя, мемфиската царица? Да увеличи и тя групичката

паразити? След като премина първото увлечение от външната страна на властта, всичко това изглеждаше срамно на Таис. Сега тя разбираше защо се разрушават паметниците и храмовете, защо се засипва с пясък гордата слава на великото минало. И народът, който беше загубил интерес към живота, и знатните, които не разбираха значението на древната, красота и се грижеха само за своите дребни лични работи и за нищо друго, не можеха, разбира се, да запазят голямото количество натрупани с хилядолетия съкровища на архитектурата и изкуството в Египет.

Тревожни мисли измъчваха Таис. Тя се усамотяваше в горната зала на двореца със син таван и колони от черно дърво, между които вместо стени висяха тежки драперии от светлосива тъкан с много гънки, напомнящи ѝ ръбестите колони на персеполските дворци.

Безпощадната светлина отгоре отразяваше в две огромни металически огледала синевата на тавана. Таис се изправяше пред тях с трето огледало в ръце, кръгло, с дръжка във вид на легнала лъвица, и подробно се разглеждаше от глава до пети.

Нейното силно тяло беше изгубило вече предизвикателния устрем на младостта, но оставаше безупречно и сега, когато Таис беше прехвърлила тридесет и седем години и двете ѝ деца бяха пораснали. То беше укрепнало, поразширено, придобило по-резки извивки, но както и лицето ѝ, бе издържало изпитанията на живота. Годишите бяха добавили твърдост в очертанията на устните и страните, на шията, най-податливата на времето част на всяка жена, и тя както преди гордо държеше главата си като мраморна колона, изкусно оцветена от Никий. Палавост, диво желание да направи нещо забранено кипваше у Таис, замайвайки главата ѝ както в далечните атински дни. Тя викаше Ерис и двете тайно, изплъзнали се от придружители, препускаха в пустинята. Там, захвърлили дрехите си, те бясно препускаха като голи амазонки с бойни либийски песни, докато от конете не започнеш да лети пяна. Тогава бавно и мирно се връщаха в двореца.

За да се скрие по-лесно от, придворните и войниците от охраната, Таис започна да оставя конете в къщата на стария нубиец, в южния край на източната част на града.

И все пак рядкост бяха подобни препускания, както и плуването в защитения от крокодили проток. Много по-често Таис, уморена от някоя по египетски провлечена церемония, след като поиграеше с

дъщеря си, отиваше на вечерно съзерцание върху стъпалата на храма „Нейт“.

Младите египтянки кротко спяха загърнати. Ерис застиваше с широко отворени очи, подпряла брадичката си на високо свитите колена. Тя можеше да изпада в състояние, подобно на сън, без да губи своята бдителност.

В здрача пламваше със зловеща оловна светлина Никтурос — Нощният пазач, който припомняше на Таис първото ѝ посещение в Египет, когато я бе спасил Менедем, воин с Херкулесова храброст, нея, определената за жертва на Себек. Таис се готвеше да издигне паметник на Егесихора и Менедем, да им построи кенотаф тук, в Мемфис, откъдето реката беше отнесла тяхната пепел в родното море. Но след това размисли. Надгробният паметник би останал чужд сред хилядите паметници на други чувства и обичаи на друга вяра. Статуите на Егесихора и Менедем биха стърчали тук самотни, като нея самата. А когато и Таис изчезне, кой ще се грижи за кенотафа? Тук не е Елада, където всеки от детинство пази красотата на статуите и никога никому няма да дойде наум да повреди скулптурата.

Ако в Мемфис любителите на музите, особено елините, все още помнеха златокосата спартанка, то кой ли си спомняше за Менедем — един от хилядите лаконски наемници? И Таис се отказа да издигне паметник. В Александрия изваяха великолепен мраморен висок релеф и го изпратиха в родината на Егесихора и Менедем. Изгряването на Нощния пазач будеше в сърцето на Таис печал по умрелите и неопределена тревога...

В двореца я чакаше приятна новина. Птолемей беше изпратил един красив роб от Тракия, опитен в гледането на коне, и юзда за Боанергос, рядка изработка, направена от червено злато, отговарящо на неговия косъм. Птолемей, както и по-рано, с чувство за вина пред Таис ѝ правеше неочаквани и разкошни подаръци.

Сутринта атинянката заповяда да доведат раванлията, за да му се порадва с новата сбруя. Робът изведе черногривия кон с искрящата юздечка, с гравирани начелник, представящ пантери в свирена борба. Таис помилва своя любимец, целуна го в топлата муцуна между чувствителните ноздри. Боанергос с кратко нежно цвилене триеше главата си в голото ляво рамо на господарката и нетърпеливо биеше с копито, хапейки удилото. Таис се канеше да скочи на коня, когато

дотича дойката на Ирана, викайки, че момиченцето се е разболяло. Атинянката хвърли поводите на красивия коняр, втурна се в двореца и намери дъщеря си болна на легло. Стана ясно, че момиченцето изтичало в градината, яло зелени персийски ябълки, а дойката я нахранила и с бадемов сладкиш.

Дворцовият лекар бързо премахна болките. След като разтри и утеши дъщеря си, Таис се сети, че раванлията нетърпеливо я чака и може да разбие коневръза. Добре ще е, ако Ерис се е досетила да поразходи коня.

Изпратената в конюшната робиня дотича, съпроводена от стария коняр, и бързо разказа, падайки на колене пред царицата, че са отровили Боанергос, а Ерис е изчезнала със своя кон.

Атинянката сграбчи за рамото стария коняр, който също беше коленичил. Тънкият плат на дрехата му препука от дърпането.

— Не съм виновен аз, царице — с достойнство каза старецът, — конят го е отровил този, който е направил златната юздечка. Слънце на Египет, ела и виж сама!

Таис се опомни, стремително се спусна по стълбата и се втурна в конюшната. С късата екзомида за езда вместо дългата царска дреха беше удобно да се тича и Таис изпревари всички.

Боанергос беше легнал на лявата си страна, изпълнал крака с черни изящни копита. Кичур гъста грива наполовина прикриваше изцъкленото му око. В ъгъла на сгърчените му устни беше плъзнала зловеща синкавина.

На Таис ѝ се стори, че верният ѝ кон я гледа с укор и очакване, понеже не му е дошла на помощ. Царицата на Египет падна на колене, без да крие сълзите си, и с отчаяна надежда протегна ръце да вдигне тежката глава. Силен тласък отзад не ѝ позволи да се докосне до раванлията. В гнева си Таис се извърна с бързината на пантера и срещна синия мрачен поглед на Ерис. Приятелката ѝ дишаше тежко. Зад нея войник от охраната стискаше юздите на запенената кобила.

— Не го докосвай, може да е отровена цялата сбруя! Проклетият роб я пипаше с ръкавици, аз глупаво си представих, че постъпва така от страх да не замърси блестящото злато. Ако бе потеглила веднага... Великата богиня те пази!

— Къде е негодникът? Къде е убиецът?

— Аз подуших нещо недобро, когато той се изплаши, че ти се забави, втурваше се ту тук, ту там, а когато Боанергос внезапно падна на колене, той побягна. Аз най-напред се хвърлих към коня и не извиках веднага стражата. Подлецът се беше скрил. Търсят го!

Таис се изправи, изтри сълзите си.

— Не разбирам смисъла да отровят Боанергос, а не мене.

— Това е по-мъчно. Много хора отговарят за твоята храна и питие.

— Но какво е виновен моят беден раванлия?

— Отровата не действа веднага. На теб са ти оставили време само толкова, колкото да отидеш на разходка и да се отдалечиш от града. Там Боанергос би паднал...

— Ти мислиш, че там е имало засада?

Вместо отговор Ерис хвана Таис за ръка и я поведе към вратите. Кръгът от войници им даде път, главите ниско се наведоха и Таис видя телата на двама неизвестни. Съдейки по дрехите, това бяха жители на Делтата. Сгърчените лица и подутите устни свидетелстваха за причината на смъртта.

— Ето ти доказателството. Ние двете щяхме да слезем от конете, да се заемем с коня, а ножовете на тия са дълги. Аз с отреда конници препуснах към нашето любимо място зад Червения обелиск. Ние ги заобиколихме, но хиените успяха да глътнат отрова. Този, който ги е изпратил, е опитен в тия работи и ги е снабдил с всичко, за да прикрие следите. Те са знаели времето и мястото на нашите разходки, а ние сме си въобразявали, че яздим самотни!

— Но ти не можеш да предполагаш, че...

— Разбира се, не, храбрият воин, справедливият цар и любител на жени никога не може да бъде способен на подобно нещо! Не, това е ръка на опитен в придворните интриги човек, може би жена...

Таис трепна и стисна юмруци.

— Да идем при Боанергос!

Около раванлията се бяха събрали войници и коняри, очаквайки нареждания.

— Сложете си ръкавици, свалете юздечката! — заповяда Таис. — Трябва ми време да помисля — каза тя на Ерис и ѝ посочи сграбчилите се пантери, гравирани върху златото на началника — този, който е

изпратил подаръка, е бил непредпазлив. Или такива хора считат себе си за по-умни от всички други?

— Ами ако това е доказателство за оногова, комуто трябва да се напомни за заслугата? — запита Ерис.

— Мъдра моя богиньо! — възкликна атинянката и прегърна черната жрица. — Може би и тя не е?

Ерис наведе глава в знак на съгласие.

— Не е тя, но този, комуто е изгодно нейното царуване. Страшна дума е това „изгодно“, когато звучи в устата на човека с власт над хората. Колко крайно подли постъпки са сторени от изгода!

Таис взе решение.

— Завийте сбруята в платно, потопете го в горещ восък и го зашийте в дебела кожа. Аз ще сложа собствения си печат върху него. Моят Боанергос откарайте при Червения обелиск! Да изкопаят гроб за него в края на платото над равнината. Повикайте каменоделците, които работят новия пилон за храма „Нейт“, аз ще поговоря с тях. И скулптора от царските работилници Хаб-Ау!

Таис до вечерта се съвещаваше с майсторите, докато не реши да издигне над гроба на Боанергос отвесна плоча с рязко очертание на равнелията в бяг към слънцето. Скулпторът настояваше да бъде изобразена царицата и нейните свещени имена. Таис строго му забрани да прави други надписи освен гръцкия: „Боанергос, конят на Таис“.

Същевременно тя помоли Ерис да събере всичките ѝ любими неща, украшения и дрехи. Таис заповяда рядкостите от Индия и Месопотамия да бъдат събрани в един склад и поръча това на верния Ройкос. Семейството на тесалиеца беше вече от седем души, в тяхно число и втората му жена, финикийка. Таис отдавна бе забелязала склонност у македонците и елините към финикийките и към скитянките с раздалечени очи от далечните източни планини. И едните, и другите бяха великолепни жени, предани, издръжливи и грижливи стопанки.

Големият син на Ройкос, запознат с науки, беше ковчезник в дома на Таис. Той получи заповед да пресметне и да събере всички налични пари, злато и скъпоценности, които се оказаха доста много.

Като свърши тези работи, Таис се отпусна в едно кресло от слонова кост.

— Какво си намислила, царице господарке? — необикновено кротко каза Ерис, милвайки и раздипляйки спуснатите ѝ черни коси.

Таис мълчеше.

— Нима някога царица е напускала царството си и си е отивала от страната, която е управлявала? — каза отново Ерис. — Няма ли това да е малодушие, което не отговаря на високото ѝ положение и на съдбата?

— Щом царицата не управлява, то нейното положение е привидно — със същия тон ѝ отговори Таис, — няма ли да бъде разумно тя да отстъпи мястото на оногова, който няма да бъде само привиден?

— В Мемфис ли?

— В Александрия. Тук няма да има вече царици, а само наместник, който и без това вече се разпорежда с всичко. И все пак за този разговор е рано. Аз искам да отида при Птолемея и да си обясня с него цялото положение.

— Та отдавна ли беше, когато царят изрази най-висока похвала за твоята дейност тук? Събраните от теб сведения за Нубия, Пунт и изобщо за Либия станаха основа за изучаване на географията на цялата страна в Александрийския музейон. Той похвали и лодкарите на царица Таис.

Черната жрица ѝ напомни за отредите младежи, които бяха свикани от Таис да образуват спасителна служба в гъсто населените места по бреговете на Нил. Много малки деца, които живееха в непосредствена близост до огромната река, се давеха или гинеха от крокодили. Леките бързи лодки със зелен флаг на мачтата плаваха сега покрай бреговете като патрули, винаги готови да се притекат на помощ на деца и животни. Таис обичаше много и едните, и другите и те ѝ отвърщаха с пълно доверие.

На Ерис ѝ се причу шум в храстите на градината. Загасила светилника, тя погледна надолу.

Тъмна нощ безветрена беше обгърнала малкия дворец, избран от Таис за жилище сред парковата част на Мемфис. Не потрепваха листа, не лаеха кучета, само прилепи се стрелкаха назад и напред. Двете приятелки долавяха тяхното едва чуто пискане. У елините и египтяните да можеш да чуеш пискането на прилепите, беше мярка за

възраст. Когато човек не може да чува вече прилепите, настъпва прелом в живота му, започва старостта.

— Ще изляза да прегледам галерията — пошепна Ерис, — тревожи ме красавецът, който успя да избяга!

— След гибелта на съучастниците си не ще посмее — възрази Таис.

— Сигурно е така. Все пак ще погледна. Недей да палиш светилника! — И Ерис се стопи в тъмнината.

Горните стаи на двореца излизаха на галерия, която се свързваше с открита веранда на източната и северната страна на къщата. Галерията беше отделена от верандата с подвижни стени от папирусови рогозки, а от стаите — със сини полупрозрачни завеси, силно опънати между дървени колони. В северната галерия горяха лампиони, които хвърляха в тъмната стая, където седеше Таис, нещо като лунна светлина.

Неочаквано върху завесите изникна ясно силуетът на почти гол мъж, който се беше притаил с къс меч в ръка. Таис безшумно стана, напипвайки с ръце нещо годно за отбрана, и взе вазата от оникс, която тежеше едва ли не цял талант. Зад първата сянка също така безшумно се появи втора — Ерис, ето я, тя извади страшния си кинжал. Първата сянка се спря, вслушвайки се. Таис бавно се приближаваше, вдигнала вазата над главата си. Замря и Ерис. Човекът с меча постоя неподвижен, после издаде тих, малко по-силен писък от този на прилепите. Зад Ерис изникна трета сянка с дълъг нож. По-нататък всичко стана за един миг. Първият човек измъкна от набедреника си с лява ръка нож и с един замах разпра силно опънатата тъкан. Вторият, щом видя Таис, нададе глух предупреждаващ вик на своя съучастник, но той не успя да се обърне и получи удар в лявото си рамо с кинжал, който се заби до дръжката. Таис извика:

— Пази се! — Черната жрица се извърна, вторият убиец се хвърли върху нея. Атинянката с все сили хвърли ониксовата ваза върху познатото лице на тракиеца; убиецът успя да хвърли ножа си едновременно със замаха на Таис и Ерис падна на пода в краката на своята жертва, обляна в кръв.

При вика на царицата дотича стражата и почти всички хора от нейния дворец, между които по настояване на Птолемей имаше опитен лекар.

Запалиха десетина лампиона. Таис не позволи да пренасят Ерис. Поставиха я на ложето на царицата. Първият убиец бе убит на място, а вторият беше още жив и се мъчеше да се изправи на четири крака. Таис изтръгна свещения кинжал на Ерис и замахна над него, но спря, вдъхновена от някаква мисъл.

— Раздрусайте го! — заповяда тя на войниците. — Може би ще дойде на себе си. Залейте го с вода. Скоро доведете моя преводач!

Дотича преводачът, който знаеше осем езика. Ала атинянката, забравила за него, падна пред ложето на приятелката си, от другата страна на което работеше лекарят и спираше обилно течащата кръв. Тя взе изстиналата ръка на Ерис и я притисна до страната си.

Клепачите на черната жрица трепнаха, отвориха се неவிждащите сини очи, в тях трепна пламъче на съзнание и усмивка докосна посивелите устни.

— Като елинка!... — едва чуто прошепна Ерис.

Тъжният вик на царицата накара всички в стаята да паднат на колене.

— Ерис, скъпа приятелко, не си отивай! Не ме оставяй сама!

Едва сега тя напълно почувствува колко ѝ е скъпа тази „мелайна ейми его, кай кале“ — „черна съм, но съвсем красива“, както наричаха приятелите ѝ Ерис. Ерис ѝ беше по-скъпа от всичко на света, по-скъпа от живота, защото живот без божествено твърдата, спокойна и умна приятелка се струваше немислим на Таис.

Всички приближени на царицата почитаха Ерис въпреки нейната външна суровост. Тя обичаше хубавите хора и хубавите неща, макар никога да не се стараяше да спечели дружбата на първите или да купува вторите. Тя не притежаваше и престорена надменност, никога не искаше да унижи другите или да иска за себе си особени знаци на почит и внимание.

Непреодолимата, простота, пълно отсъствие на недостойни желаня и завист ѝ даваха твърдост да понася всякакви трудности. Ерис разбираше от пръв поглед красотата на постъпките и на нещата, — онази, която обикновено отминава покрай повечето хора. Нейната удивителна красота престана да бъде оръжие от времето, когато тя напусна храма на Кибела-Гея, макар поети да я възпяваха, художници да се стараяха по всякакъв начин да я имат за модел. Атинянката се учудваше колко малко хора разбираха действителното значение и сила

на прекрасния облик на Ерис. В сравнение с Таис, тя изглеждаше по-възрастна, сякаш притежаваше по-дълбоко разбиране на събитията и нещата, отколкото всички други хора. А същевременно, в часове на увеселения Ерис не отстъпваше на атинянката, която дълбоко в душата си беше останала предишното атинско момиченце, склонна на безразсъдни палави постъпки. Тази дивна, изпратена ѝ от Великата майка или Афродита приятелка я напущаше и отиваше в подземното царство. На Таис ѝ се струваше, че и нейното сърце умира, че около нея вече се събират сенките на покойници: Менедем, Егесихора, Леонтиск, Александър...

Със сдържани ридания Таис шепнеше молитви към трите всемогъщи богини да ѝ върнат Ерис. Сякаш в отговор на нейната молитва още веднъж се отвориха сините очи, в които припламна зора с топла светлина на обич.

— Не тъжи, приятелко, аз ще живея!

Ерис даже в това свое тежко състояние не бе забравила обещанието си да дочака Таис в Аид, на поляна с асфоделии пред Реката, за да я премине заедно с приятелката си, ръка за ръка.

И тогава Таис вече не можа да сдържи отчаяния пристъп на мъка. Ройкос реши да повика главния жрец на „Нейт“, страхувайки се, че царицата ще умре от покруса.

Старият жрец влезе, като едва поемаше дъх, но не губеше величествената си осанка. Той се наведе над безчувствената Ерис, взе ръката ѝ и дълго я държа. После докосна рамото на царицата. Таис вдигна разстроено си от скръб лице и срещна спокойния и тъжен поглед на своя приятел.

— Струва ми се, че тя ще живее — каза жрецът. Таис се задави, безсилна да промълви дума. — Изпратих да повикат нашите лекари на помощ на твоя елин. Сетих се, че ти бе споменала веднъж за някакво вещество от планините край Персеполис. Запазила ли си го у себе си?

— Да, да! Сега ще го донеса! — Таис забърза към ковчезето, където се пазеха чудните лекарства на Месопотамия, Индия и Бактриана.

Жрецът намери парченце с тъмнокафяв цвят, което наподобяваше смола, ѝ го подаде на дошлите двама възрастни египтяни в обикновени бели дрехи. Скромни, но уверени, те размениха няколко думи с лекаря на двореца, разтриха парчето лекарство в мляко

и като разтвориха зъбите на Ерис, я напоиха. Върху раната поставиха стиска синкава трева със силен странен мирис и здраво я забинтоваха.

— Сега нека и твое величество да пие — каза жрецът, подавайки на Таис половин чашка от напитката, която приличаше на прозрачна, едва фосфорисцираща вода, — иначе покруса като днешната може скъпо да ти струва. Сърдечната рана трябва незабавно да се лекува, защото нейните последствия са далечни и неочаквани.

Таис понечи да вземе напитката, но си спомни нещо друго и отклони чашата.

— Благодаря! Остана да свърша още една работа. Повикайте преводача! Какво можеш да ми кажеш ти? — запита тя, когато излезе на галерията при бледния финикиец, който я очакваше.

— Твърде малко, царице! Този син на хиена пророни само няколко думи на тракийски език. От тях ние разбрахме, че са били изпратени четирима, значи, всички са хванати. И той спомена едно име. Аз го записах, за да избягна грешка, която може да бъде съдбоносна. Ето го — преводачът подаде една дъсчица на Таис.

— Името е мъжко, звучи на йонийски — каза след размисъл атинянката.

— Твое величество вярно определи! — поклони се преводачът. — Къде е убиецът?

— Този син на хиена съвсем полудя от болка. Заклахме го, за да прекратим мъките му, недопустими за живо същество.

— Постъпили сте правилно. Благодаря ти!

Когато се върна в стаята, Таис се вслуша в слабото равно дишане на Ерис и каза на стария жрец:

— А сега дай ми лекарството, приятелю мой! Ще дойда при тебе тези дни, ако опасността за Ерис отmine, и ще те помоля за един важен съвет.

— Ще чакам твое величество — поклони се старецът — и на мен ще ми бъде тъжно да се разделя с тебе!

Таис трепна, взе чашката и я изпи на един дъх. Край леглото на Ерис бяха останали един от египетските и елинския лекар, Ройкос и първата му жена. Уверена, че няма да отделят очи от Ерис, Таис легна наблизо на донесено легло. Пред очите ѝ се понесоха светли петна — питието на египтяните действуваше бързо.

На третия ден Ерис вече се повдигаше на лакът. Със слаба усмивка тя заяви, че никога още не е била толкова близко до прага на Аид и не е мислила, че смъртта от загубата на кръв може да бъде толкова приятна.

— Просто губиш силите си и себе си, стопяваш се в небитието. Ако не беше ти, не бих искала да се връщам — въздъхна Ерис.

— Толкова ли ти е лошо с мене? — нежно я укори атинянката.

— Недей да мислиш така. Просто колкото по остаряваш, толкова повече тъга ти навява разбирането на живота и неминуемото му отлитане. И щом като си направил една лека стъпка към Великата майка, жал ти е да се върнеш. Да не беше ти, мен нямаше да ме има вече.

Таис нежно целуна приятелката си и отново сълзите закапаха по лицето ѝ. Ерис гальовно ги изтри и каза на Таис, че иска да спи.

На другия ден Таис се накани да иде в храма „Нейт“ пешком, но отстъпи на черната жрица и потегли по всички правила с колесница под ветрила, съпроводена от трийсет конника. Шест гиганти нубийци я придружаваха по стълбата с ръце на мечовете си и боздуганите, облещили настръхнали очи. Таис се усмихваше вътрешно. След премахването на изпратените четирима нямаше близка опасност, макар тя лично да бе поставила силна стража около стаята, където лежеше Ерис. Цялото същество на атинянката непрекъснато пееше от радост. Ерис остана жива, неосакатена и бързо оздравяваше. В това настроение ѝ се стори, че главният жрец на „Нейт“ е много слаб, състарен и тъжен.

— Какво ти е, приятелю мой? — запита Таис. — Може би и ти се нуждаеш от лекарска помощ? Или пък от моето кафяво лекарство?

— Пази лекарството. То крие у себе си голяма лечебна сила от соковете на самата Гея, които изтичат от каменната ѝ гръд. Тъжен съм, защото си решила да ни напуснеш.

— И ти няма ли да ме осъдиш за това решение? Взех го окончателно след нараняването на Ерис. С нея сме свързани на живот и смърт. Не мога да излагам на опасност приятелката си, винаги готова да изложи собственото си тяло вместо моето под удара на убиец. Тук в Мемфис загубих двама любими и бих умряла, ако загубя трети.

Старият жрец повери на атинянката едно древно пророчество за последната мемфиска царица, което удивително съвпаднаше с нейното

собствено чувство. И прибави народната мътва за царицата Таис, която се появила от чужда страна, станала египтянка и успяла да поеме духа на Черната земя дотолкова, че жреците в Саис, които водят списък за истинските царе на Египет, решили да я включат в списъка, като ѝ дадат египетско име.

— Какво?

— Това е тайна! Попитай тях! Когато отплаваш за Александрия, отбий се в Саис.

— Не съм заслужила такова нещо! — тъжно възрази Таис. — Нима не са видели египтяните, че аз само играех роля, която ми бе определена от по-горе?

— Ако артистката, която изпълнява ролята, е пробудила у хората спомена за тяхното минало, благородни чувства в настоящето и мисли за бъдещето, нима тя не е вестителка на боговете и дясна ръка на съдбата?

— Тогава тя е длъжна да продължи, макар и с цената на живота си!

— Не. Всичко предопределено е изпълнено, ролята свършва, когато тъмните сили от западните пустини заплашват самия театър. Действието ще прекъсне трагично, предизвикало страх и потушило току-що родените стремежи.

Царицата на Мемфис неочаквано падна пред краката на стария египтянин.

— Благодаря ти, приятелю! Позволи ми да те нарека отче, защото какво друго, ако не баща е духовният учител на хората, които малко знаят. Аз бях ощастлива: тук, в Мемфис, в твоя храм, се учех от мъдреца от Делос, след това от Лизип и най-накрая, в тукашното си усамотение, отново в този храм аз срещнах тебе. Позволи ми да принеса голяма жертва на храма „Нейт“. Ще принеса жертва и на Артемис от сто бика за спасяването на моята приятелка.

— Само хора, които са на ниско равнище в своята вяра, имат нужда от кървави жертви, за да омилостивяват боговете и съдбата, защото поставят своите богове на едно ниво със себе си и дори с хищните зверове. Това е наследство от мрачни времена, обичаи на диви ловци. Не го прави, по-добре дай парите за някакво полезно дело. Аз ще приема безкръвната жертва, за да продължа да насочвам тук младите търсачи на истина по правилни пътища.

— А Нейт?

— Нима на богинята не са по-мили няколко насочени в истинско знание хора, отколкото неразумни животни, които реват под удара на ножа, проливайки кръв?

— Тогава защо се изпълняват тези обреди с жертви?

Старецът слабо се усмихна, озърна се наоколо и след като се убеди, че няма странични хора, каза:

— Глупави и самонадеяни философи от други вери неведнъж са ни задавали убийствени, както им се струвало, въпроси. Ако вашият бог е всемогъщ, то защо той мисли, че хората са глупави? Ако е всезнаещ, защо са му храмове, жреци и обреди? И още много подобни неща.

— И какъв е отговорът на това? — развълнувано запита Таис.

— Един бог, който се занимава с всички хорски работи и прилича на човек, е само въображение на хора, които нямат достатъчно силна фантазия. Той им е необходим за нивото на тяхната вяра, като необходимо място за съсредоточаване и молитва, а жреците — като посредници. Милиони хора още се нуждаят от религия, иначе те ще изгубят изобщо всякаква вяра и следователно морална опора, без която не може да съществуват нито държави, нито градове. Ето защо, докато хората са все още невежи, ние спазваме древните вярвания, макар лично да сме се избавили от предразсъдъци и суеверия. Малцина още дори от мъдрите управители знаят, че нравствеността на народа, неговото възпитаване в достойнство и уважение към прадедите, към труда и красотата е много по-важно от всичко друго за съдбата на хората и държавите. По-важно от бойните машини, слоновете, от войниците с брони, от корабите с пет реда весла... Всичко това се руши, когато нравствеността и възпитанието на народа е в упадък. И малки, и големи хора се отдават на пиянство и диви развлечения. Във виното се удавя вярата, честта и достойнството, загива любовта към родината и към традициите на собствените прадеди. Така е погинало не едно царство в Месопотамия, Персия, надвисва гибел и над Египет, над Елада, над Картаген и над новия, страшен със своите легиони Рим. Главното, което съставя сигурността на човека, не е оръжието, не е войната, а нравствеността, законите на поведение между другите хора и сред целия народ.

— Ти, отче, спомена и Елада?

— Да, царице. Знам, че ти си елинка, но нима не си забелязала, че колкото по-ниско пада нравствеността и достойнството у народа, толкова по-силно се стреми той да доказва своето превъзходство пред другите, като ги унижава? Даже такива велики учени като Аристотел постигнаха големи успехи в тази долна работа — толкова дълбоко е проникнала отровата...

— Александър винаги се е противопоставял на Аристотел — възрази Таис.

— И хвала му за това! Недей се поддава бързо на огорчения, сега вече идеите за равенство и обединение идват да заменят дивото разногласие между народите.

— Знам и за стоиците, отче.

— Има и по-древни учители. Ти ще си спомниш за тях, когато се размислиш на свобода.

— А нашите прекрасни богове... — понечи да каже атинянката.

Жрецът предупредително вдигна ръка.

— Аз не говоря за твоите олимпийци, които по-рано са ни били чужди, макар в последно време вярванията на Елада и Египет да започнаха да се сливат в общи божества. Не ги засягай и ти. Разбирането на нещата изисква много години размисъл и пречупване на предишните чувства, а привързаността ще причини само едно — изгубване на вярата в живота у човека и в бъдещето. Бъди предпазлива!

Таис целуна ръката на стария жрец и се върна при колесницата, която я чакаше.

Приготовленията за отпътуването останаха незабелязани. И все пак в Александрия до царя и съпруга достигнаха слухове за заминаването на царицата. Заедно с Таис напускаше Мемфис и добре уредилото се тук семейство на Ройкос. Напускаше го без съжаление, защото главата на семейството и по-възрастната жена не можеха да се отделят от господарката, а финикийката се стремеше към морето. Заминаваше и дойката на Ирана — млада полуелинка, полулибийка, достатъчно образована. Тя не беше робиня, но беше се привързала към момиченцето и беше хвърлила око на по-големия син на Ройкос. Преди заминаването Таис поведе слабата още Ерис на разходка сред цъфтящите лотоси. Лодката безшумно се плъзгаше по широкия проток — езеро и с шумолене се вмъкваше сред храсти със синкави цветове и

едри дебели листа. Някога много отдавна тук пак така цъфтяха лотоси и те плаваха на лодка заедно с Менедем. Та няма нейната царска привилегия — разкошната позлатена лодка, навесът на ивици срещу слънце, обучените нубийски роби-гребци са нещо по-добро и по-приятно? Съвсем не! Младежите, които се стремят към високо положение, не знаят цената, която ще заплатят. Не допускат, че младостта свършва и ще дойде време, когато ще бъдат готови да дадат всичко припечелено, само да върнат щастливите минути на техния външно прост, а душевно дълбок живот и преживелиците на младостта! Може ли да се случи властта и богатствата да ги заслепят и да забравят всичко минало? Изглежда, че така става за много хора, нека и те бъдат щастливи! А за нея сега няма по-голяма радост от тази да гледа оживеното отслабнало лице на Ерис, което съзерцава околната красота, да вижда и да слуша как се радва малката Ирана... Прощаването с Египет ще остане в паметта ѝ като нещо прекрасно.

Макар и да пазеха в тайна деня на заминаването и да бяха избрали ранен час, грамадна тълпа мемфисци дойдоха да изпратят Таис. Искрено огорчените хора я молеха да се върне по-скоро, във водата и върху кораба летяха стотици венци от свещения лотос, чиито цветове се разрешаваше да бъдат късани само при такива изключителни случаи. Тихо се откъсна корабът, плеснаха веслата, скриха се зад кърмата къщите, храмовете, а после и пирамидите. Никога вече Таис не ще види странния старинен град, който погълна толкова нейни чувства и години от живота ѝ. Не ще посети убежището на философите — храма „Нейт“. И пак „тон айона“ — завинаги!

[1] Създаденото от Птолемей книгохранилище на старогръцки ръкописи — прочутата Библиотека — е било най-голямото в Стария свят. ↑

[2] Полуостров Сомалия. ↑

СЕДЕМНАДЕСЕТА ГЛАВА АФРОДИТА АМБОЛОГЕРА

Александрия порази Таис с бързината, с която се изграждаше. През тези няколко години, които тя преживя без да напуска Мемфис, градът беше станал по-голям от древната столица на Египет, беше придобил великолепна крайбрежна улица, вечерно време изпълнена с шумна весела тълпа. Множество съдове се полюшкваха в пристанището, а по-надалече над морето се издигаше подставката на исполинския маяк, издигнат на Фарос. Градът не беше египетски. Таис откри в него голяма прилика с Атина, вероятно нарочна, а не случайна. Дори една стена, прилична на Керамик, отделяше аматунтската част на града от къщичките в Ракотис. На нея също така пишеха покани до известни хетери, както в Атина, Коринт и Клазомене. Музейонът и Библиотеката Птолемей беше строил по-бързо от другите съоръжения и те се издигаха над покривите, привличайки погледа с белия камък и величаво простата си архитектура. Палми, кедри, кипариси и явори се извисяваха в градините и около къщите, розови храсти бяха изпълнили склоновете на високата част на града. А най-красиво от всичко беше искрящото със синевината си море. В простора на неговите шумящи вълни се разсейваше умората от еднообразието на последните години и тревогата, породена от неизвестния бъдещ живот. Сега тя никога вече няма да се раздели с морето! Сдържайки желанието си веднага да се хвърли в зелената край брега вода, тя се отдалечи от морето до хълма с гробницата на Александър. Таис беше свалила всички знаци на царско достойнство. И въпреки това минувачите се взираха в тази невисока жена с необикновено чисто и гладко лице, чиито правилни черти учудваха даже тук, в една страна, където не бяха рядкост красивите, добре очертани лица, характерни за древните народи на Изтока и Елада. Нещо в походката, в меднооцветения загар, дълбочината на огромните очи, във фигурата, която се очертаваше през хитона от съвсем тънка египетска вълна, караше минувачите да я изпращат с очи. След нея малко по-назад накуцваше Ройкос, рамо до рамо с големия си

син, въоръжени и бдителни, дали клетва на Ерис да не се озъртат настрана.

Както и преди няколко години, атинянката се приближи до изкуствена могила от морски камъчета, споени с вар, облицована с плочи от сив сиенски гранит. В преддверието от тежки блокове стоеше стража от декеархи със стотник (лохагос) начело. Бронзовите врати биха издържали удара и на най-тежката обсадна машина. При предишното посещение Птолемей бе показал на Таис остроумното съоръжение. Достатъчно беше да се подкопаят опорите и огромната маса камъчета щеше да рухне отгоре и да скрие гроба. За една нощ беше възможно да бъде залят със смес от вар и яйчен белтък и да бъде покрит с предварително подготвени плочи. Таис показа на лохагоса пръстена си с царски печат и той ниско ѝ се поклони. Десет воина открянаха бронзовата врата, запалиха светилници. В центъра на гробницата беше изправен златният, добре познат на атинянката саркофаг, украсен с барелефи. Както и по-рано, сърцето ѝ се сви от мъка. Тя взе каната с черно вино и флакона със скъпоценно масло, донесени от Ройкос, извърши възлияние в чест на сянката на великия пълководец и се вцепени в странно, подобно на сън, състояние. Причуваше ѝ се шумолене на бързо летящи птици, плясък на вълни, глух тътен, сякаш далечен тропот на хиляди коне. Сред тези призрачни звукове на Таис ѝ се стори, че властният, дочут само от сърцето ѝ глас на Александър ѝ каза една единствена дума: „Връщай се!“

Връщай се, но къде? В родните брегове на Елада ли, в Мемфис или тук в Александрия? Златото на саркофага отговаряше само със студа на докосването. Не успяваше да съсредоточи мислите фигури на миналото. Тя хвърли прощален поглед върху златните фигури на барелефите, излезе и се спусна надолу от могилата, без нито веднъж да се обърне. Испитаното за първи път в храма „Ериду“ чувство на освобождение се затвърди окончателно. Тя изпълни последния си дълг, това беше последното, което тормозеше нейното съзнание с нещо незавършено...

Таис се върна в бялата къща под кедрите, която ѝ бяха дали по заповед на Птолемей, след като тя отказа да живее в двореца. Атинянката в пълно царско одеяние потегли заедно с Ерис с колесница към величествената къща на Птолемей. Таис преди всичко поиска среща насаме. Царят, който беше приготвил празнично посрещане и

пир, с нежелание се подчини. Обаче когато нубийският роб внесе и разпечатата кожения вързоп със златната юздечка, Птолемей забрави недоволството си.

— Ето подаръка, изпратен ми от твое име по младия тракийски роб — каза Таис.

— Не съм го изпращал, макар и да обичам такива майсторски изработени неща.

— И тези две борещи се пантери на начелника нищо ли не ти говорят?

Птолемей, макар да чувствуваше, че Таис е сериозна, все пак пожела да отвърне с шега.

— Сигурно са изпратени от някой от твоите безбройни обожатели.

— Възможно е. От такива, които искат аз да съм мъртва!

Птолемей скочи ядосан и учуден.

— Заповядай да занесат това нещо на учените лекари в Музейона, за да определят те отровата, от която загина Боанергос, а моят живот бе изправен на края на пропастта към Тартара. Отдавна бих била вече там, ако не беше тя — атинянката посочи Ерис.

— От мое име ли? — развика се Птолемей и удари с крак. Мощният му глас прокълтя из двореца. Притичаха воини с дрънчене на оръжие.

— Не се гневи напразно. Нито аз, нито Ерис дори за миг не сме помислили за тебе. Но това е изпратено от човек от твоята среда. Не се съмнявай!

— Не може да бъде!

— Помисли сам, разгледай изображението на пантерите, мъдри ми Птолемей. И още едно нещо — ти определи за наследник сина на Береника, а не своя най-голям син — Птолемей Светкавицата. И не моя Леонтиск. Благодаря ти за това: момчето не ще умре от ръка на убиец. Ала майката на Птолемей Светкавицата слезе в Аид, а аз още съм жива и царувам...

— Береника?! — Гласът на Птолемей пресекна като у смъртно ранен човек.

— Не! — подарявайки му живота прозвуча твърда дума. — Ето! — Таис му подаде табличката с името.

Птолемей сви рамена.

— Попитай Береника. Аз мисля, че името трябва да ѝ е известно, макар тя да не е участвувала в долната постъпка.

Птолемей излезе вбесен и се върна след няколко минути, влачейки след себе си смутената Береника, която очевидно се бе обличала за пиршеството. Нейното изтънчено смъртнобледо лице беше обезобразено от уплаха, а черните ѝ очи блуждаеха от Таис към мъжа ѝ.

— Познаваш ли го? — Птолемей изтръгна от Таис съдбоносната дъсчица. Береника прочете името и падна пред краката му.

— Това е мой братовчед по майчина линия. Ала кълна се в Стикс и мрачините на Аменти...

— Не се кълни, царице — Береника примря, като чу ясно произнесената титла от Таис, — ние знаем, че ти си невинна.

Атинянката вдигна Береника и тя, макар да беше по-висока на ръст, изглеждаше малка пред мемфиската царица.

— Ще заповядам веднага да хванат негодника — извика Птолемей и удари с металическия диск.

— Напусто. Той, разбира се, се е скрил, щом като е получил вест за неуспеха на покушението. Но ти го запомни, царю! — почти със заплаха каза Таис и се отстрани от Береника, като с повелителен жест отпрати притичалите на призива слугини. — Отменям празника! Днес ще говоря с моя мъж насаме!

Птолемей не посмя да ѝ противоречи.

Те останаха насаме до разсъмване, след като бяха оставили Ерис да легне в една от стаите. Никой не узна за какво разговаряха царят и царицата. На разсъмване Таис постави пред Птолемей свещения уреос, свали многоцветните царски мъниста и египетската дреха, облече любимата си жълта екзомида и огърлицата от нокти на черен лешояд.

От огромната тераса на двореца се откриваше изглед към безкрайното море, осветено от розовия поглед на Еос.

Птолемей сам донесе пурпурночервено вино от критски лозя и наля в две тънки чаши, направени от планински кристал още преди първите фараони на Египет.

— Хелиайне, царю! Нека те пазят всички богове на Елада, Египет и Азия в твоите славни деяния — на строител и колекционер! — Таис вдигна чашата, плисна по посока на морето и я изпи.

— С тия думи ти откъсваш частица от сърцето ми — каза Птолемей, — с мъка се разделям с тебе.

С хитра усмивка атинянката почука по шишето за вино от рога на индийски еднорог звяр с баснословна цена.

— Ти пиеш само от него защото се страхуваш от отравяне ли?

Птолемей слабо почервеня и нищо не отговори.

— Ти си вече на възраст. Време е да избереш само една царица. И ти си я избрал! Защо ще скърбиш?

— Незабравимо е великото минало, когато аз придружавах Александър и ти беше с нас в Месопотамия.

— Незабравимо, но не може да се живее само с миналото. Кога ще бъде готов корабът?

— Ще дам заповед веднага да приготвят кръгъл кораб със силна охрана. След два-три дена ти можеш да отплаващ, кажи само накъде да насоча кормчията.

— В Кипър към Патос.

— Мислех, че ще се върнеш в Атина.

— Победена от покойния Антипатър, със затворената от македонците Мунихия, с пресния гроб на отровилия се Демостен? Не, аз няма да отида там, докато вие с Касандър, Селевк и Лизимах не завършите войната срещу Антигон. Ти, разбира се, знаеш, че военачалникът на Касандър в Аргос е изгорил живи петстотин души, а в отговор на това един стратег на Антигон напълно е разорил и опустошил свещения Коринт?

— Какво от това, война е!

— Война на диваци. Подивели са и войниците, и техните началници, щом могат да си позволят такова нещо на земята на Елада, каквото не бяха посмели и чужденци. Ако всичко тръгне така, не чакам, нищо добро за Елада!

Птолемей гледаше Таис и внимателно я слушаше.

— Ти говориш същото, което говорят новите философи, дошли неотдавна в Музейона. Те се наричат стоици.

— Слушала съм за тях. Те се опитват да намерят нова нравственост, която почива на равенството на хората. Пожелавам им щастие!

— Щастие няма да има! На Запад се засилва Римската държава, готова да доведе целия свят до робство. Неизвестно защо, те особено

мразят евреите. Римляните подражават на елините в изкуствата, но по природа са зловни, надяват се само на военната си сила и са много жестоки към децата, жените и животните. Вместо театри те имат грамадни циркове, където убиват животни или се убиват помежду си за развлечение на ревящата тълпа.

— Те обичат да принасят кървави жертви, нали? — запита Таис.

— Да. Откъде знаеш?

— Знам едно пророчество. Страни, където хората принасят кървави жертви, уподобявайки своите богове на хищни зверове — Елада, Рим, Картаген, — ги чака скорошна гибел, разрушение на всичко създадено и пълно изчезване на тези народи.

— Трябва да разкажа това на моите философи. Искаш ли да поговориш с тях в Музейона.

— Не. Малко време имам. Искам да се видя с Леонтиск.

— Той плава край бреговете на Либия, но още вчера, отгатнал твоето желание, аз изпратих бърз кораб.

— Ето преимущество то да си царски син. Благодаря ти още веднъж, че си решил да направиш от него моряк, а не наследник, наместник или друг някакъв владетел. Той прилича на мен и не подхожда за тази роля.

— Ти си му предала с критската кръв безкрайна любов към морето. А какво искаш за Иренион?

— Да се възпитава у Пентанаса, моя приятелка от старинен род, чието име е изсечено с кипърска писменост върху паметниците на острова. Искам да направя от нея една добра жена. Тя притежава твоя здрав поглед, предпазливост в постъпките и, струва ми се, предвидливост. Разделянето на империята на Александър и избора на Египет и досега ми служат за образец на твоята държавническа мъдрост!

— Аз избрах Египет и по още едно съображение. Тук аз съм цар сред чужди за мен народи и създавам нова държава по свое схващане, като избирам най-подходящите за властта хора. Във време на бедствия винаги ще бъдат за мен защита тези, чието благоденствие е свързано с моето царуване. Няма да се повторят дребнавата завист, клеветата, свадите и съперничеството на силните, но невежи хора от старинните родове, които не позволиха на Елада да разцъфти, както би могла с един такъв велик народ. Нейните най-добри синове винаги бяха

клеветени и опозорявани. Благодарността на благородниците към най-издигнатите хора се изрази в наказания, изгнание, предателство и затвор. Припомни си Перикъл, Фидий, Сократ, Платон, Темистокъл, Демостен!... Още една чаша. Сега за мен прощална! — Птолемей вдигна кристалната чаша, вдигна я и внезапно спря. — През всичките тези години аз няма за какво да те упрекна освен за едно. Искаш ли да знаеш?

Таис заинтересувано кимна.

— Как позволи да продадат сребърната Анадиомена, за която ти беше модел? Нима не знаеше колко обичам тебе и красотата на жената, и всичко, което е свързано с тебе?

— Нищо не съм позволявала. Така нареди съдбата. Лизип бе определил статуята за Александър, но отначало царят нямаше време, а после наскоро умря. На теб тогава не ти беше до скулптури. Но аз се радвам, че Анадиомена попадна в Индия. Там отношението към женската красота е съвсем особено, а при сегашното състояние на Елада аз не съм уверена, че статуята от сребро ще остане непокътната, дори ако я бяха поставили в храма.

— Щом е така, ти си права и аз се отказвам от своя упрек. Тук му е мястото, Селевк ми говореше за своите планове за поход в Индия, когато търсеше спасение при мене. Посъветвах го да се откаже и да отстъпи своята част от Индия на Чандрагупта. И той каза, че ще я отстъпи, ако му даде петстотин слона!

— Мил е този гигант и колекционер на гиганти!

— От мъжко гледище не е чак толкова мил. Слоновете са мощна бойна сила, подвижна, по-добра от фалангата и от тежката конница. Селевк ненапразно събира слонове за своята армия. Ние с него сме приятели, но дали неговият наследник ще бъде приятел с мен и с моите наследници?... Ще се наложи, за да се противопоставя на неговите слонове, да си завъдя и аз. Индия е недостъпна за мен, затова ще търся слонове от Либия. И тук наистина събраните от тебе сведения за пътищата на юг, особено за плаванията в Пунт, са неоченими. Аз вече заповядах да приготвят кораби, те ще отплават по Еритрейско море към Носа на благоуханията и по-нататък, откъдето египтяните са докарвали всякакви зверове. Слоновете в Либия са други, различни от тези в Индия, те са с големи уши, грамадни бивници и полегати гърбове, много по-диви и по-мъчно се опитомяват.

Обаче за сражение те са дори по-добри от индийските, защото са много по-злобни и по-дръзки. Нима не са забавни капризите на съдбата? Ти си помогнала на Селевк да получи слонове с твоята статуя, а на мен още повече, да узная местата, където могат да се намерят. Още веднъж ти благодаря!

— Вече е ден! — напомни Таис на увлеклия се цар. — Береника се е изтормозила, пък и на мен ми е време.

Птолемей и Таис направиха възлияние на боговете, прегърнаха се и се целунаха като брат и сестра. Атинянката разбуди Ерис, заспала под ромона на фонтана. Те тръгнаха пешком към дома си, будейки същия възторг у минувачите, както и преди много години. Никой не би могъл да даде повече от двадесет и пет години нито на четиридесетгодишната Таис, нито пък на тридесет и пет годишната черна жрица.

— Ако знаеш колко ми е леко с екзомида! — възкликна Таис. — И няма нужда да внимаваш за жестовете си, думите си, израза на лицето, за да не смутиш поданиците си. Сега аз нямам поданици и никому не съм длъжна! Мога да пея, макар отдавна да не съм пяла, пък може да съм загубила и гласа си.

— Една поданица ти винаги имаш. — Ерис със смях се поклонил ласкателно по азиатски, маниер.

Атинянката спря, разглеждайки приятелката си. Ерис вдигна вежди в недоумение.

— Ти ме подсети за нещо много важно. За малко щях да го забравя!

— За какво?

— Ще видиш! Знам, че е безполезно да те дразня с недомлъвки. Просто още не съм го обмислила напълно.

Уморена след нощното бдение, Таис с наслада се отдаде на блаженството от банята и силния йонийски масаж. Тя спа целия ден до мръкване, а половината от нощта прекара на терасата, обмисляйки срещата със сина си. Сега Леонтиск е на около, петнадесет години. Почти възрастта на ефеб. Таис реши свиждането със сина ѝ да стане заедно със срещата с морето. Те ще отидат на Фарос, там, където Неарх бе ѝ показвал критските развалини сред храсти и пясък. Там тя беше се гмуркала под плясъка на вълните и виковете на чайките на пустинния бряг... Сега тя ще вземе със себе си и Ерис. Не е разбрала,

още какво е отношението на приятелката ѝ към морето. Жалко ще е, ако тя се отнесе към него другояче, не както самата Таис. Малко ли хора има, които морето тревожи, прилошава им от него, просто ги плаши...

Атинянката нямаше защо да се безпокои. Този ден за нея стана истински празник. Лебедовобяла лодка пореше сините вълни, които гальовно и леко люшкаха малкия съд. Леонтиск беше строен като майка си, със същите сиви очи и меден загар като на Таис, вече с лек мъх над горната устна; по целия път до северния бряг на Фарос синът ѝ не откъсваше от нея възторжени очи. Част от крайбрежието беше вече заградено с грижливо подредени камъни, положени върху гигантските грамади от някогашното критско пристанище. Като оставиха лодката на западния кей, Таис, Леонтиск и Ерис тръгнаха към самотния край на крайбрежието. Под стръмната стена тъмнееше дълбока вода. Неволно повтаряйки жеста на Александър, тя изля в морето смес от вино и ароматно масло и заповяда на Леонтиск да захвърли надалече златния лецитион.

— Сега да се отдадем на Тетис^[1] — весело извика тя.

Леонтиск не се смуцаваше от голотата си, както и майка му. Момчето се съблече и се гмурна. Ритмично напиралците талази близо до острова се раздробяваха на малки бързоструйни вълни, които блестяха като аметистови огледала под високото слънце.

— Мамо, ела! — повика я Леонтиск и със силен замах отплува все по-далече, където вълните бяха по-бавни и по-страшни, надигаха се като тежки грамади. Стадо делфини, показвайки ъгловатите си плавници и черните гърбове, се приближаваше към къпещите се. Затаила дъх, Таис се спусна в плътната, тежка вода. Най-сетне! За няколко мига тя дори забрави Ерис. Навела глава, Ерис внимателно се взираше в дълбочината.

— Ерис, миличка, плувай насам! — извика Таис и дори се изплаши от светкавичната бързина, с която черната жрица се хвърли в морето. Атинянката знаеше, че Ерис плува някак си без желание, без бурната радост, която обхващаше Таис във водата. А тук Ерис със своя боен вик: „Ериале! Ериале и Ерис!“ плуваше, догонвайки Леонтиск, без никак да се плаши от глухия заплашителен шум, с който се издигаха и спускаха талазите в открито море.

— Света Майко на боговете! Колко леко се плува в тази гъста вода! Тука я няма тъмнината на блато, както в река или езеро. Морето те държи и те милва — радостно споделяше Ерис с приятелката си.

И Таис ликуваше.

От изток връхлетя вятър, погаси бляскащите огледалца по склоновете на талазите, притисна заострените им върхове и на Таис ѝ се стори, сякаш невидими nereиди ги бяха заобиколили, удряйки ги с пестници по шията и рамената, закачливо плискаха лицата им, милваха тялото им с нежни ръце. Тя сподели това с Леонтиск и отново я учуди погледът на момчето, което внимателно я следваше.

Ерис скоро се умори, тя още не беше възстановила напълно своите сили. Таис и Леонтиск непрекъснато се гмуркаха надълбоко, плуваха и се премятаха, като подражаваха на делфините, които се носеха редом с тях, поглеждаха ги с малките си дружелюбни очи и подаваха усмихнатите си бяло-черни муцунки.

Уморени, най-после те излязоха на гладките гранитни плочи. Ерис обля приятелката си с прясна вода, изми солта от нея и ѝ помогна да разчеше черните си коси. Леонтиск, който беше застанал малко по-надалече да се суши, срамежливо се приближи до майка си, наведе се до краката ѝ и прегърна силните ѝ колене.

— Каж ми истината, мамо богиня ли си?

Посрещнала умолителния поглед на ясните сиви очи, Таис отрицателно поклати глава.

— Но ти не си простосмъртна? Ти си nereида или нимфа, милостиво отдала благоволение на моя баща. Слушах, че слугите в двореца си шепнеха нещо такова. Недей да отхвърляш молбата ми, мамо, кажи ми! Аз искам само да знам!

Ръцете на момчето, укрепнали в работата с весла и платна, здраво стиснаха коленете на майката. Пламенната вяра на момчето накара сърцето на Таис да трепне. Тя си спомни Александър. Само един намек на майка му беше му вдъхнал необходимата вяра в себе си. А същевременно срещу измамата се надигаше постоянното чувство за истина.

— Прав си, момчето ми! — неочаквано каза застаналата наблизко Ерис. — Майка ти не е простосмъртна, но не е и богиня.

— Така си и знаех. Тя е една от дъщерите на Тетис от простосмъртен. И този малък пояс със звездата на тебе нали е

заклинание на простосмъртния живот? Както поясът на Иполита ли? Така ли?!

Таис само успя да прошепне:

— Така!... Аз не съм безсмъртна, не притежавам власт на богиня и не мога да ти дам магическа сила или неуязвимост в сражения — побърза да добави атинянката, — но аз ти вдъхнах любовта към морето. Тетис ще бъде винаги милостива към тебе.

— Мила, мила, мамичко! Ето защо си ти тъй божествено прекрасна. Истинско щастие е, че съм твой син! Благодаря ти. — Леонтиск обсипа с целувки коленете и пръстите на Таис.

Тя вдигна сина си, приглади къдрите на черните му коси и каза:

— Иди се обличай. Време е да вървим!

Лицето на момчето се изпълни с тъга.

— Не може ли да ме вземеш със себе си? Ще ни бъде много хубаво заедно.

— Не мога, Леонтиск — отвърна Таис и почувствува как някаква топка заседна в гърлото ѝ. — Ти трябва да бъдеш с баща си, а не с майка си. Ти си мъж, моряк. Побеждавай морето за радост на хората, а не за тяхната гибел. И ние заедно с Тетис ще бъдем винаги с тебе!

Леонтиск се обърна и отиде при дрехите си. И тъкмо навреме, иначе би видял майчините сълзи.

След къпането в морето Леонтиск сякаш израсна. На връщане той още по-високо държеше гордата си глава с тънки критски черти на лицето. Лодката се приближаваше към пристанището, когато момчето докосна майка си и шепнешком попита, посочвайки Ерис:

— И тя ли?

— Още повече от мене! — също така шепнешком отвърна Таис.

Леонтиск внезапно взе ръката на черната жрица, докосна до нея челото и страната си и я целуна по дланта. Неизразимо учудена, Ерис го целуна по двете страни — милост, която досега никому не беше оказвала. Таис си помисли колко хубаво би било за момчето да има до себе си такъв приятел. Понеже не беше богиня, тя не можеше да знае, че след пет години в голямото морско сражение при Саламин, в дълбокия залив на Фамагуста на източния край на Кипър, Птолемей ще понесе пълно поражение, а Леонтиск ще бъде пленен. Впрочем благородният победител, любимецът на атиняните, Деметрий Полиоркет скоро ще върне сина на Птолемей и сам ще бъде разбит от

него. Паметникът на победата на Деметрий — статуята на крилатата Нике на остров Самотраки — хилядолетия наред ще предизвиква възторг у хората от всички народи и езици!...

Морето сякаш приветствуваше връщането на своята дъщеря и удивително спокойно носеше „Кирка“ — корабът на Таис на североизток от Александрия към остров Кипър. Атинянката си припомняше някогашните плавания. Всяко беше характерно с много хубавото си време. Как тогава да не повярваш в особената милост на Тетис?

— Пресмятат, че до Патос на Кипър има петстотин египетски схена — казваше началникът на кораба на Таис, опитен кормчия от Астипалайя, — а аз измерих повече — две хиляди и осемстотин стадии.

— Как може да се измери морето? — запита удивена Ерис.

— Има няколко начина, но аз използвам най-простия. — Началникът на кораба присви очи, вперил поглед в далечината. — При такова хубаво време и слабо вълнение. Гледай сама!

По заповед на пача тика на палубата излязоха двама възрастни моряка, единият с огромен лък и връзка съвсем тънка връв другият — с морска клепсидра^[2], издръжлива на люшкане. Превързан с широк пояс, морякът с лъка увисна над водата, опрял боси крака в борда на кораба, пусна стрела, която изтегли връвта с навързани по нея разноцветни рибени мехури. Два пъти връвта падаше безуспешно, на третия път излетя в права посока. Щом като носът на кораба се оказа в началото на връвта, кормчията удари меден диск и вторият моряк пусна клепсидрата. Вторият удар се разнесе, когато носът на кораба измина края на връвта.

— Колко капки? — извика кормчията.

— Тридесет и една — последва отговор.

— Ето така — поясни началникът на Ерис, — връвта, дълга половин стадии, падна право, не се изкриви от вълните поради опитността на моите моряци. Корабът я измина за трийсет и един удара на сърцето или капки на клепсидрата. Изчислението трябва да се приспособи според вълната и извивките на връвта. Като пример ще кажа: нашата „Кирка“ изминава около шейсет стадии на час — много добър ход със средно платно, без весла. Пресметни колко време ще бъде необходимо да стигнем до Патос, само че наум — да не гневиш

морския старец! За да измерим правилно разстоянието, през време на плаването трябва да направим много пъти измервания. Изменя се силата на вятъра, течението — пътят е далечен!...

Кормчията беше избрал време, когато етесиите — летните ветрове, които духат към Египет — за кратко време изменят направлението си и повдигат вълни от северозапад. Морето притъмня, придоби цвят на хиоско вино, а по неговата притъмняла шир препускаха в редици белогривестите коне на Посейдон. Силен вятър смъкваше пяната от техните гребени, блеснала на слънцето под безоблачното небе. Такъв изглед на морето е нещо обикновено за всеки елин, а силата на ветровете не смущаваше мореплавателите — те знаеха, че привечер тя ще намалее и най-страшното — нощна буря — няма да се случи.

Таис и Ерис, акомпанирайки си на систрон и на китара, пееха на носа на кораба най-различни песни: елински — тъжни и мелодични; провлечени и жални персийски; отсечени и резки — финикийски и египетски; пееха песните на либийските пирати с диви провиквания и подсвирвания, като предизвикваха голям възторг сред моряците и вбесяваха кормчията, защото мореплавателите ставаха невнимателни.

За игри и разговори с дъщеря си Таис се усамотяваше в едно закътано място, между задната надстройка и края на палубата, оградено с тръстикови плетеници от вятър и пръски. В една от поредните сърдечни беседи малката Ирана смая Таис с мечтата си да стане хетера. Ирана с детска наивност разказваше за богатите дарове, които хетерите получават, за пировете с музика и танци, за преклонението на мъжете, паднали пред краката на хетерата само от един неин поглед.

Колкото повече се мръщеше майката и все по-весело се усмихваше Ерис, толкова по-красноречиво момиченцето се стараеше да докаже своята правота. Стигна се и до възхвалите за целувките и нежните прегръдки на мъжете.

Ядосаната Таис разбра по чии думи говори момичето, но се съдържа и се зае търпеливо да обяснява на дъщеря си, че са й разказвали невероятни приказки всичко в живота, с каквото и да се занимава човек, а особено жена, не става така леко и безбурно.

— За нас, жените, боговете не са дали толкова много пътища в живота — тихо казваше тя на дъщеря си, милвайки правите й

кестеняви коси и взирайки се в сериозните ѝ кафяви очи, — и всеки път трябва да се избира много предпазливо. Необходимо е да знаеш и да претегляш всички способности, които са ти дали боговете, и възможността да ги подобриш. Пътят на хетерата е един от най-трудните. Той прилича на живота на художника, на музиканта, на архитекта. Кой мъж ще е толкова глупав да стане музикант, без да има слух? А момичетата често мислят, че младежкият чар, мелодичният смях и леката походка са вече достатъчни средства за успех. Не, не е вярно! Една-две години и след това всичко завършва със свински живот в пиянства с груби чужденци, подобни на скотове в пристанищните бърлоги. Ако даже имаш съвършено тяло, красиво лице, великолепни коси и горе-долу способност на певица и танцьорка — всичко това стига само за една второстепенна актриса, често пъти награждавана с юмруци от ръководителя на трупата. Но за да станеш добра хетера, освен външност и грация ти трябва да имаш силна памет, да Четеш на трите наречия^[3], да обичаш и да помниш историята, да знаеш основите на философските учения. Тогава ти ще говориш с поети и философи като равна и ще бъдеш по-високо от по-малко надарените мъже. Но и това е малко! Ти трябва да притежаваш безпогрешен вкус в облеклото, да разбираш от изкуството на скулптурата, на живописата, може би дори и сама да рисуваш. Ти трябва да разпознаваш хората от пръв поглед, да покоряваш мъжете, без да насилваш волята им, да бъдеш домакиня на симпозиумите. Освен това ти трябва да се занимаваш с атлетика, и то такава, при която можеш да съперничиш с мъже. Мен ме считат например за добра ездачка и още по-добре плувам, в това, виж, аз мога да изляза насреца с кой да е мъж. Да не ти говоря и за другото, че ти би трябвало да притежаваш поне издръжливостта на спартанец, издръжливост на вино като у варварин, здравето на критски бик. Ако ти, притежавайки по малко от всичко дотук изброено, завършиш от шест до тринайсет години школата в Коринт и тези седем години бъдат оросени от твоите детски сълзи на обида, изпитания, труд и наказания — едва тогава ще станеш наистина знаменита хетера! Ако, разбира се, ти провърви, ако не се разболееш и ако преждевременно не повехне красотата ти.

Таис се облегна на облегалото на плетеното кресло и затвори очи, сякаш уморена от спомени. Укротената Ирана дълго мълча, притисната до майка си, и каза:

— Разбрах, мамо! Не искам вече да бъда хетера.

— Ти си умна и предпазлива, дъщеря на цар, прославил се със своята изискана мъдрост. Иди да спиш, настъпва горещо време. И ми изпрати бавачката.

Щом момиченцето излезе, Таис скочи и няколко пъти се разходи нетърпеливо по палубата. Ерис я прегърна, разбирайки добре настроението на приятелката си.

— Нищо не е станало, просто момичето е съзряло за женитба, и глупостите, които ѝ замайват главата, тя разправя на Ирана.

— Малко съм се занимавала с дъщеря си, щом като...

— Ами че това е твоя вина, а не на бавачката! — усмихна се Ерис.

Таис тропна с крак и неочаквано се засмя.

— Ти си права. Но аз ще ѝ покажа една хетера!

— Късно се сети да се показваш свирепа като царица. Ако искаш да знаеш и тук пак ти не си догледала.

— Какво, богиньо на справедливостта!

— Пропуснала си. Време му е на момичето. Тя се пилее в напразни копнежи, твърдите ѝ гърди ще се отпуснат без любов. Кой ще е виновен? По-възрастната! Тя живее при тебе, тогава бъди ѝ вместо майка.

— Цяло нещастие е да имаш работа с грамотни момиченца от добри семейства. Рано се е начела!

— Може би за твоите похождения? Не са малко вече написаните книги за Александър и неговите приближени...

Дотича бавачката, пълногръда пъргава девойка, с черни мечтателни очи и дълги ресници.

— Извикай Ройкос! Кажи му да донесе и една връв.

Старият тесалиец дойде и следеше с очакване Таис.

— Събличай се! — заповяда атинянката на бавачката, която учудено опули очи в господарката си.

Ерис с прикрита усмивка дръпна връзките на хитона ѝ. Като истинска елинка, девойката не носеше нищо друго освен горна дреха.

Таис докосна гърдите на девойката, поклати глава и запита:

— Мазала ли си ги със сок от цикута? Дълго ли?

— През пианепсион ще стане пети месец от втората година — промълви бавачката.

— Глупачка! Да беше се посъветвала с мен. Сега те ще останат такива каменни!

— И нека! — опря се момичето.

— Толкова ли е вълшебен цикутовият сок? — учуди се Ерис.

— Ако гръдта е малка, той спомага да порасте и завинаги я затвърдява. Само че трябва строго да се спазва мярката, а, струва ми се, нашата глупачка се е престарала.

— Пак твое недоглеждане — строго каза Ерис, — господарката трябва понякога да заменя майката.

— Да, справедлива моя приятелко, ти си права — каза Таис и критически огледа цветущото тяло на бавачката.

— Царице... господарке... не знам с какво...

— Не, ти знаеш! — прекъсна я Таис, като се стараеше да направи гласа си колкото се може по-свиреп. — Ти си се размечтала за любов, искаш да станеш хетера и си натъпкала със своите глупости главата на моето момиче.

— Господарке, аз само разказвах каквото бях прочела!

— Не е истина! Добавила си и собствените си мечти. Аз ще ги изпълня. Иди така, както си, там, където са настанени нашите моряци. Ще ги радваш до края на плаването. Ще започнеш своя път в служба на Афродита. Мореплавателите са жадни за жени, целувките им са силни, телата им яки, прегръдките неизтощими. Какво още ти трябва?

— Царице!

— Бях забранила да се споменава моята титла! Забрави я!

— Господарке, смили се! Не съм мислила... Не съм искала...

— Не искаш да служиш на Афродита ли, като отдадеш твоя пояс на кораба? Тогавата ти си смущавала престъпно моята дъщеря! Думите ти са били лъжа и трябва да те дадем на морския старец.

Таис заповяда на тесалиеца с тайно смигане:

— Ройкос! Вържи ръцете и краката ѝ и я хвърли в морето!

— Чичо Ройкос! Вие няма да го сторите! — закрещя девойката.

— Ще го сторя! Дай си ръцете! — отвърна старият воин, като заплашително се озъби.

Девойката падна в краката на Таис, разтреперана и разплакана.

— Стига. Играта е свършена! — изведнъж се разсмя атинянката.

— Стани. Занапред десет пъти помисли, преди да разказваш каквото и да е на Ирана.

— Ах, госпожо, ти си се шегувала! Не ми ли се сърдиш?

— Сърдя се! Но не мога вече да те мъча. И него — посочи тя в ъгъла на постройката, където по-бял от вар стърчеше големият син на Ройкос, свил се, готов да скочи.

— Мога ли да си ида? — запита момичето, навеждайки се да вдигне хитона си.

— Иди си! И ето ти това за ум! — Таис така плесна бавачката, че на кожата ѝ се отпечатаха пръстите и момичето изпищя.

Ерис ѝ удари втора плесница и я блъсна в гърба. Момичето се втурна в отделеното за жените помещение.

— Недей да стърчиш като загубен — каза Таис на сина на Ройкос. — Бъди мъж, иди я утешавай!

Сякаш вятър помете младежа.

— Ти я удари до болка — укори я Ерис.

— Не знам кого повече го боли — отвърна Таис, духайки на пръстите си, — каква яка девойка! А сега, моя мила Ерис, да се заемем с тебе.

— Ти днес царуваш, лъвице — пошегува се Ерис малко със страх, поглеждайки приятелката си.

— Сега ти ще се превърнеш в лъвица — обеща ѝ Таис и поведе приятелката си в своята килийка, чиято врата излизаше на кормилната палуба, а не в кабината на кормчията, пригодена по време на плаването за жените.

— Застани пред мен и вземи огледалото. Не, не така, обърни го към себе си! Затвори очи!

Ерис се подчини, понеже знаеше страстта на Таис към неочаквани и винаги забавни задявки.

Таис извади грижливо скритата кутийка от гравирано сребро, измъкна диадемата от две змии, сплетени от ивици зелено злато. Главите на влечугите, широки като главата на Наг в храма „Ериду“, бяха кръстосани и всяка имаше в отворената си уста топче сардоникс на ивици бял и черен ахат. Атинянката постави украшението върху главата на Ерис. То беше като по мярка — и не случайно. Бяха го направили по поръчка на Таис за три дни най-добрите майстори на Александрия. И от техните ръце вместо диадема или стефане излезе корона на някаква етиопска княгиня.

— Сега погледни!

Ерис не можа да сдържи възглас на учудване.

— Заповядах да направят очите от сапфири, подобни по цвят на твоите, а не от рубин, както амулетите на еврейските красавици — каза доволна Таис.

Диадемата възхитително подхождаше на черните коси и тъмнобронзовата кожа на приятелката ѝ.

— Това за мене ли е? Защо?

— Намислих това още в Александрия. Тогава не ти казах. Ние отиваме в страна, където хора с такъв цвят на кожата като тебе стават или роби, или гости на царски род. Така че за да не те считат за робиня, ти ще носиш украшението, присъщо само на много високи особи. Помни това и се дръж като княгиня. А вместо варварското огърлие от отровни зъби на наг...

— Няма да го махна него! Този отличителен знак е по-скъпоценен от всичко друго!

— Добре, само че отгоре му слагай това. — Таис извади от кутийката огърлицата от небесносини берили и я закачи на шията на Ерис.

— Докато го носиш, никой няма да се усъмни в твоето положение. То е истински царски дар!...

Настана моментът, когато приближиха Кипър. Атинянката притисна ръце към гърдите си, признак на особено вълнение. Корабът приближаваше до един роден кът на Вътрешното море, макар и настрани, но приличащ на всички други острови на Елада. След толкова години, прекарани в чужди страни, бе настъпил час за среща с родината. Върхът на Тризъбия Олимп, обикновено скрит зад облаци, ясно изпъкваше над синкавата омара на покритите с гъсти гори планини. По нареждане на Таис началникът на кораба не се отправи в многолюдния Патос, а заобиколи Северния нос и влезе в Златния залив, където бяха имотите на приятелите на атинянката.

Лъчезарният въздух, лазурният залив, врязан като амфитеатър в пурпурните хълмове, пренасяха Таис в родната Атика. Каменно пристанище, бял път към планината, по склоновете на която бяха накацали измазаните с възрозова глина къщички под клонести кипариси, чинари и борове. Бистра изворна струя падаше отвисоко в плосък басейн на брега и се разбиваше на дребни капки. Над къщите се редяха ивици тъмнозелени миртови храсти, изпъстрени с бели

цветове, признак на горещата половина на лятото. Неповторимият мирис на морски бряг в слънчев летен ден будеше детски спомени за живота ѝ в Атическото селище под нежната грижа на възрастни хора. И Таис, след като изпрати обратно кораба с благодарствено писмо до Птолемей, сякаш потъна отново в своето детинство.

Всеки ден заедно с Ирана, бавачката и Ерис те отплаваха на западната страна на залива, защитен с дълъг нос, протегнал се в морето като гръб на дракон. Къпеха се до припадък, катереха се по скалите, дъвчеха любимите в детството сладки кафяви рошкови и се замеряха с твърдите им с металически отблясък зърна. Излезе, че приятелите на Таис имаха цяло ято момиченца от осем до дванайсет години — техните дъщери и племенници, децата на слугите и робите им. Според старинния обичай всички те играеха заедно. Лудешки се гонеха, плетяха венци и танцуваха бесни танци, обвити с гирлянди, под знойното слънце или съвсем голи, при ясна луна; гмуркаха се, като се опитваха да намерят кътче с останали от ловците гроздове кървавочервен корал. Или в нощите на пълнолуние се състезаваха кой по-далече ще отплува по лунната сребърна пътечка с чаша в ръка, за да направи възлияние на Тетис, Посейдон и Хеката.

Таис и Ерис вземаха участие в тези забави, като че бяха на тринадесет години — тайнствената възраст, когато в телата на момичетата настъпва равновесие в развитието във всяко отношение и Геа-Земята пробужда сили на ясновидство и несъзнателно проникване в съдбата, когато укрепват връзките с Великата майка, Артемис и Афродита.

Понякога Таис и Ерис взимаха дребни, но яки кончета от кипърска порода, които добре се катереха по планините. След като загина Боанергос, атинянката вече не искаше да има собствен кон. Или както някога в Екбатана с Хезиона се изкачваха пешком в планината по стръмни пътеки, избираха някоя много надвиснала скала, на страхотна височина във въздуха, и се разполагаха отгоре ѝ.

Височината опияняваше Ерис. С блеснали очи, с отметната глава черната жрица пееше странни песни на неизвестен и за нея самата език, научени през ранно детство в храма, а може би още по-рано в забравената сега от нея родина. Тъжната мелодия се лееше без начало и без край и изведнъж припламваха съзвучия на думи, пълни със страст и гняв, и се издигаха в ясното небе като стон за правда.

Ноздрите на Ерис се издуваха, зъбите ѝ блясваха, диво потъмняваха очите ѝ. У Таис всичко отвътре започваше да отвърща на този порив. От омагьосващата песен се появяваше желание да застане на края на скалата, да разпери широко ръце и да се хвърли долу в тъмната зеленина на крайбрежните гори, които оттук изглеждаха като мъхеста покривка.

Таис не се страхуваше от височината, но се чудеше на хладнокръвието на Ерис, която можеше да застане гърбом към пропастта, съвсем на края на скалата, ѝ дори да показва на приятелката си нещо, което бе зърнала.

Въоръжени с копия, те потегляха и на по-далечни пътешествия. Таис искаше да даде възможност на приятелката си да почувствува цялото очарование от горите и планините на Кипър, сходен с природата си на Елада, скъпа на сърцето ѝ.

Горички от борове с широки корони, с дълги игли, дъбове с кръгли листа, много тъмни, ситно назъбени и с червена кора се редуваха с огромни кестени, лешници и липи — всичко това Ерис виждаше за първи път, също както и горите с високи хвойнови храсти, със силен аромат, подобни на кипариси, или черните мрачни храсти от друг вид хвойнови дървета, които също издаваха остър ободряващ аромат.

Таис лично за първи път виждаше гори от много високи кедри, различни от тези по Финикийското крайбрежие — стройни, с много къса зеленикавосинкава хвоя. Морето от кедрови гори се простираше по хребетите, чезнейки на изток и на юг в тишината и полумрака на безкрайни колонади. По-долу, на скалистите склонове, бликаха кристални извори и растяха явори с гъсти закръглени корони зеленина, подпрени от сплетени черно-сиви дънери.

Таис обичаше облените със слънце каменисти плата, обраснали с тъмни храстчета финикийска хвойна и дъхав розмарин, с пълзящите стъбла на тамяна и сребристите снопчета пелин. Въздухът, наситен с топлия мирис от множество дъхави растения, ги караше да дишат с пълни гърди. Слънцето само се вливаше в жилите, отразено от белите грамади мрамор, който се подаваше на ивици не много високо по склоновете.

Ерис лягаше по гръб, устремила в небето синевата на мечтателните си очи, и казваше, че сега не се учудва защо в Елада има

толкова художници, красиви жени и защо всички хора, които среща, излиза, че по един или по друг начин ценят прекрасното. Природата тук е светъл и ободряващ свят с ясно очертани форми, който те влече към размисъл, думи и дела. Същевременно тези сухи и каменисти крайбрежия, бедни на вода, съвсем не насърчават към лек живот, а изискват непрекъснат труд, майсторско земеделие и смело мореплаване. Животът не глезеше хората, но и не отнемаше изцяло времето им за препитание и защита от стихии и неудобства. Ако не беше злобата, войната и вечната заплаха от поробване. Даже в толкова красива част на Ойкумене хората не бяха успели да създадат живот с божествено спокойствие и мъдрост.

Ерис се обръщаше по корем и вперваше поглед в далечните гори или в гълъбовото сияние на морето, мислеше за безбройните роби, които създаваха тази красота — великолепни бели храмове, колонади, стои и стълби, кейове и вълноломи. Какво донася тази красота? Дали смекчава тя нравите на хората, намалява ли насилието и жестокостта, стават ли повече хората, подобни на Таис и Лизип, справедливи и човечни? Накъде върви животът? Никой не знае. А да получиш отговор на този въпрос, би значило да разбереш накъде вървят Елада, Египет и другите страни. Дали към по-добро, към разцвет и справедливост, или към жестокост и гибел?

Съвсем други мисли вълнуваха Таис. За първи път от много години свободна от задълженията и бремето на високото положение, загубила интерес към това, че хората са се възхищавали от нея, непринудена повече да се упражнява постоянно за далечен поход, атинянката се отдаде на съзерцание, към което винаги имаше склонност. Всичко около нея беше родно. Тялото ѝ от само себе си поемаше искрящата светлина от небето и лазура, мириса и сухата топлина на земята, а от време на време и суровата синевина на морето.

Таис имаше желание да преживее така много години, без да зависи от никого, без да бъде задължена никому. Но измина лятото, измина дъждовната и ветровита зима, отново покрай пътища и пътечки се залюскаха белите цветни гроздове на асфоделиите. И живият ум, силното тяло на атинянката я потеглиха към дейност, към нови впечатления и може би към любов.

Завършваше сто и седемнадесетата олимпиада и Таис за първи път почувствува напълно значението на думата „аметоклейтос“,

приложена към съдбата: неумолима, неотвратима и невъзвратима. Нейното египетско огледало започна да отразява сребристи нишки в гъстите, черни като нощ коси. И върху гладкото си, прилично на полирана ефеска статуя тяло Таис забеляза първите бръчици, там, където по-рано ги нямаше и не трябваше да ги има. Даже нейното несъкруσιμο младо тяло отстъпи пред напора на времето, което отнася всичко! Атинянката никога не бе мислила колко тежко ще я нарани това откритие. Тя остави настрана огледалото и се скри в лавровите храсти, за да потъгува насаме и да се примири с неизбежното.

Точно тук я намери и Ерис, за да ѝ предаде бързо писмо от Птолемей. Да, всичко беше станало точно така, както беше предвидила Таис още във Вавилон, когато обясняваше на Ерис коварната съдба на царските деца!

Касандър заловил майката на Александър Олимпиада и я обвинил в някакъв си заговор, заловил вдовицата на Александър Роксана и дванадесетгодишния син на слънцеликия пълководец, наследника на Македония, на Елада и на Азия Александър IV. Жестокият тиранин заповядал да пребият с камъни майката на великия цар, бившата върховна жрица в Пела, и да убият вдовицата и сина му. Войниците не посмели да вдигнат ръка срещу Александровата плът. Тогава Касандър завързал заедно сина и майката и лично ги удавил. Цяла Елада, всички останали живи диадохи и войници на Александър се възмутили от отвратителните злодеяния. Но както става обикновено, престъпникът останал безнаказан. Никой от тези, които имали власт и военна сила, не вдигнал оръжие срещу него. Злодеянията на Касандър не свършили с убийството на кръвните роднини на Александър. Тиранинът на Македония извършил още много жестокости.

Ерис горчиво съжаляваше, че не е сред близките на Касандър и не живее в Македония. Тя би го убила незабавно, впрочем тя не се съмняваше, че боговете ще накажат злодея. И нейното пророчество за скорошния край на Касандър излезе вярно. Известието за подлата постъпка порази Таис с много силна душевна криза, може би защото съвпадна със съзнанието и за отлитащата младост. Сега вече Ерис я забавляваше: водеше я на потайни женски танци при лунно осветление в чест на Хеката, търсеше с нея бои на изток от Златния залив, където

в планините се подаваха зелени и сини жилки малахит и азорит, извънредно наситени и чисти.

През есента Таис реши, че твърде дълго е живяла в самота на село и се накани да отиде в Патос. Оживеният град, център на търговията с мед, кедър и с особено влакно за фитили на лампади, което не изгаряше в никакъв огън, беше прочут в целия свят с храма на Афродита Анадиомена. Тук, край Патос, богинята беше се появила от морската пяна и от звездната светлина, поради което носеше прякора Патия или Киприда (родена в Кипър).

Свещеният път от храма водеше до една част от крайбрежието, отделена със стена от пристанището. Девет мраморни колони в чест на деветте качества на Афродита заобикаляха открита колонада на крайбрежието от кубически грамади тъмен тежък камък, докаран от Тризъбия Олимп. Две стъпала водеха до залята с рода площадка от същия камък. Прозрачните зелени вълни прииждаха от морето, разбиваха се на плитчините и дълги ивици бяла пяна се въртяха със странни извивки над равната повърхност на площадката. По тези извивки жриците на богинята се стараеха да разчетат пророческите предзнаменования, защото според много старинни предания точно тук златоногата Афродита, радост за боговете и хората, била излязла от пяната.

Красавиците от острова — жени от знатен род, хетери, дъщери на земеделци и пастири — се къпеха тук след молитва в храма, вярвайки, че богинята ще ги дари с частица от своята неотразима и привлекателна сила. В петия ден на неделата, посветен на Афродита, тук се събираха любопитни кандидати за женитба, художници с принадлежности за рисуване, моряци от корабите, които пристигаха в пристанището от всички острови на Елада, от Финикия, Иония, Египет, Сицилия и дори от Картаген.

След известно колебание Таис също реши да изпълни този обред. Ерис разгледа критически приятелката си и я увери, че е достатъчно красива, за да се къпе денем. Въпреки мнението и Таис отиде да се къпе нощем един час преди полунощ, времето, посветено на Ерос.

Първата луна светеше над водата на първото стъпало, която достигаше едва до коленете, когато двете приятелки принесоха безкръвна жертва в храма и влязоха в морето.

Замислена и натъжена, Таис стоеше в лунното море и дребни вълни плискаха наоколо ѝ, милваха я по рамената, сякаш богиня Тетис искаше да я утеши. Атинянката вдигна с внезапен порив ръце към небето и зашепна: „Родена от пяната на това място, където си дошла на света, дай ми знак какво да правя по-нататък? Не ще мине много време и аз ще престана да радвам хората, да подлагам на изпитание силата и стремежа им към прекрасното... ще престана да ти служа! Кратък е животът! Докато събереш мъничко знания и видиш как трябва да живееш, вече не можеш да вървиш по-нататък. Моля те, златонога, покажи ми път или ме убий! Добави една нежна смърт към всички твои предишни безценни дарове, за да ме изпрати твоята божествена воля отвъд Реката.“

Таис дълго стоя, загледана в проблясващото тъмно огледало на морето, понякога вдигаше глава, за да погледне забуленото с тънко покривало небе. Нито знак, нито дума, само вълните си шепнеха около тялото на Таис.

Неочаквано възторжени викове, удари в малки дайрета и плисьък на вода заглушиха учудените жени. Те попаднаха в кръг от млади момичета и момчета, които с весел хоровод ги повлякоха на второто стъпало на площадката, където водата беше над раменете им. На излизане от морето младите хора — художници, поети, техните модели и любими, — без да дадат възможност на приятелките да се наметнат, оплетоха Таис и Ерис с гирлянди от посребрени от лунната светлина бели цветове и без да обръщат внимание на протестите им, ги поведоха на симпозиум като почетни гостенки. Таис успя да изтръгне дрехите си и дойде на пира облечена за разочарование на скулпторите, които бяха слушали много за красивите тела на атинянката и етиопската княгиня. По време на симпозиума Таис крадешком следеше кой повече привлича възхитени погледи: тя ли с простата си прическа, с три сребърни ленти и огърлица от орлови нокти, която открито и весело се смееше, или Ерис, затворена, гордо вдигнала глава, увенчана с короната от страшни змии, с високата си шия, обкръжена от сините бериллови камъни, сияещи на тъмната ѝ кожа.

„Гледат повече Ерис!... Не, като че ли мене?... Не, Ерис...“ И така, без да се увери коя е първа, Таис се увлече в песни и танци — та това беше първият истински след много години симпозиум на елински поети и художници! Дори Ерис се поддаде на атмосферата на веселие

и младежка обич, предизвиквайки със своите танци просто бесен възторг у гостите.

Но увлечението на атинянката не трая дълго. Таис седна настрана, подпряла с ръка страната си, с удоволствие наблюдаваше младежта и същевременно изпитваше странно отчуждение.

Няколко пъти тя улавяше внимателния поглед на домакина, висок йониец, с доста посребрени нишки в гъстата грива на вълнистите си коси. Той сякаш правеше усилия да разбере и да претегли какво става в сърцето на Таис. Неговата жена, знаменита по-рано певица, ръководеше симпозиума като опитна хетера. Подчинявайки се на едва забележим знак на мъжа си, тя излезе между масите по средата на залата за пируване. Пошепна си нещо с музикантите, те взеха първите акорди на отсечен акомпанимент и в настъпилата тишина гласът на домакинята се извиси като освободена птица.

Таис трепна, мелодията проникна до самото ѝ сърце. Това беше песен за Великия праг, който неизбежно се изпречва по пътя на всеки мъж и жена, на всички кръстопътища на живота. Издига го Хронос след осъдените от Ананке — Съдбата години. За много хора те са щастливи. Прагът е само едно мъничко възвишение. Прекрачват го почти без да забележат мирните земеделци. Старите войници в последните си сражения също така не виждат Прага. А хората с променлива, пълна със събития жизнена пътека — създатели на прекрасното, пътешественици, изследователи на нови страни — срещат нещо като преграда, а отвъд нея бъдещето, тъмно дори за много прозорливи хора. Този Велик праг някои или не го преминават, очаквайки пред него края на своите дни, или смело се втурват в неизвестното бъдеще, като изоставят назад всичко: любов и омраза, щастие и нещастие.

Певицата пееше на еолийско наречие, като се обръщаше към Таис, сякаш съзираше в нея тази, която се е изправила пред прага и е застанала в благородно безстрашен размисъл.

Песента трогна и младежите, които бяха още доста далече от Прага на Съдбата. Неговата сянка легна върху пламенната радост на симпозиума като знак за завършване на празника. На двойки и на групи гостите изчезваха в лунната нощ. Угаснаха люкносите между портика на входа и залата за пируване. Таис и Ерис станаха и благодариха на домакините.

— Вие сте гости на нашия град — каза домакинът, — благоволете да си отпочинете тук под нашия покрив. Гостоприемницата е далеч от Свещения път и вече е късно.

— Благородни домакине, ти даже не знаеш кои сме ние — отвърна атинянката, — дойдохме без покана. Доведоха ни насила твоите приятели. Те бяха мили и ние не искахме да ги обидим...

— Напразно мислиш, че жителите на Патос не познават Таис — усмихна се домакинът, — дори да не бяхме слушали за тебе, стига ни твоята красота и държането ти на симпозиума. Празник е посещението на моя дом от теб и от твоята царствена приятелка. Продължи го, като останеш да нощуваш!

Таис остана, без да подозира за голямата промяна в собствената си съдба, която ѝ готвеше посещението на този дом, близо до брега на Киприда.

На другия ден, когато се къпеше с жената и дъщерите на домакиня, атинянката научи за светилището на Афродита Амбологера. Досега тя, както и много, атиняни, мислеше, че възплъщението на Афродита, Неприятелка на старостта, е само един от символите на многоликата богиня. Може би най-младежкият от нейните образи, подобен на статуите на едва разцъфнала девойка от прозрачен родоски розов мрамор. Скулпторите го обичаха, а строгите пазители на каноните не го допускаха в храмовете.

Тук, в Кипър, родината на Афродита, имаше старинен храм на Амбологера, Неприятелка на старостта. Посещаваха го любимци на богинята, жени или мъже, които спокойно се приближаваха към Великия праг на Общата майка. Принасяха жертви, изслушваха пророчества, избираха нов път на живота и си отиваха у дома, ободрени или навели тъжно глава, загледани в праха на пътя под своите сандали.

Храмът на Афродита Амбологера беше на три дни път пешком от Патос, на границата на старинната финикийска колония в югоизточната страна на острова. Казваха, че храмът уж бил построен заедно от елини и финикийци, също така поклонници на Неприятелката на старостта. Таис бе обхваната от горещо желание да го посети.

— Това не ще ти даде спокойствие или щастие — уверено каза Ерис, с желание да предпази приятелката си.

Таис отговори, че тя сега не притежава нито едното, нито другото и че няма да го притежава, докато не намери пътя по-нататък.

— Нима и ти не чувствуваш това?

— Не чувствувам. Аз никога не съм се разделяла с тъгата и затова не съм загубвала пътеводната звезда в живота — загадъчно отвърна Ерис.

Атинянката не я послуша. Придружени от нови приятели, те пътуваха по лъкатушещия каменист път, изкачваха се на планината през високи борови и тъмни кедрови гори. След тишината и сухия смолист въздух на топлата южна страна на хребета пътиците излязоха на открито сред степно плато. Синкави камъни се подаваха сред навеждащите се от вятъра сребристи треви. Пред тях се издигаше хълм, разсечен на две от широка долина, в горния край на която беше разположено светилището. В устието на долината преди е имало постройки, сега напълно разрушени. От тях бяха останали само широки изравнени вдлъбнатини, заградени с грамадни камъни и плочи и обрасли с посадени от човешка ръка дървета. Многовековни орехи, кестени и чинари се възправяха в есенна цветна украса, а пред тях като порти с резките си очертания два гигантски кедръра, чиито хоризонтални клони бяха толкова гъсти, че задържаха падащите от височината малки камъчета.

Огненозлатиста алея водеше дълбоко в долината. Усещане на чудна яснота и спокойствие беше обхванало Таис. Хората утихнаха, говореха полугласно, стараеха се да не смущават шепота на есенните листа и ромоленето на потока, който струеше по дъното на долината, преливаше на малки водопади през краищата на стъпаловидни басейни сред покрити с мъх плоски камъни.

През пролуките между дърветата се извисяваха скали, покрити с мъха на столетия, със смътния чар на отминали времена.

В долината се редяха напъряко тъмни кипариси, сред които изпъкваша със своя пурпурен цвят пирамидални тополи.

Миризмата на напечена есенна шума и борови игли беше свежа, горчива и суха едновременно, без ни най-малък дъх на прах от планински пътища. Назад долината се разширяваше и се простираше долу в лъчите на вечерното слънце, изпълнена със спокойствие и топлина. Там сред устрема на полските борови върхове се кълбяха пурпурните корони на дъбове, брястове и кленове.

Храмът на Афродита Амбологера приличаше по-скоро на крепост. Стени от сиви камъни навлизаха в усоето и обгръщаха от запад превала на върха. Фронтонът на светилището с колонада беше обърнат на изток, издигнат над широко плато, засадено с лозя и плодови дървета. Приятелите от Патос ги помолиха да почакаат, минаха през тесен тъмен проход и удариха трикратно по един бронзов лист, окачен на къса верига. Скоро те се върнаха с две явно високопоставени жрици.

Едната от тях в светлосиво облекло строго и сериозно огледа Таис и Ерис, изведнъж приветливо се усмихна, прихвана и двете за рамената и като кимна леко на патосците, поведе жените навътре в храма.

Последваха обичайните обреди на вечерен пост, измиване и ново бдение в мълчание на пода пред вратата на светилището.

На разсъмване дойде старшата жрица, нареди им да изядат по една ябълка, да се съблекат и поведе приятелките при богинята Неприятелка на старостта — Афродита Амбологера. Нито атинянката, нито черната жрица, макар и много пътували, никога досега не бяха виждали такъв храм. Триъгълна пролука в покрива хвърляше сиянието на светлото небе върху съединените отпред стени с посока към изток.

На стените, с цвета на слънчоглед, бронзови гвоздеи крепяха грамадни, не по-малко от десет лакти широки дъски, избичени от цяло дърво. Само хилядогодишни дървета като ливански кедри можеха да имат такива дънери. Върху тях бяха изрисувани две богини от художник, по-гениален от Апелес, с чисти минерални бои за вечни фрески.

Лявата, с горещите тонове на червена земя и пламенеещ залез, представяше жена в разцвета на земна сила, на плодовитост и здраве. Нейните пълни устни, гърди и бедра бяха така напращели от желание, сякаш щяха да се пръснат от бурния прилив на страст и да пролеят тъмната кръв на Великата майка, Владетелка на бездната. Протегнатите към зрителя в неударим копнеж ръце държаха тъмна роза, символ на женственото естество, и квадратен лекитион със звезда, добре познат на Таис.

— Лилит! — каза Таис с едва видимо движение на устните, безсилна да откъсне поглед от картината.

— Не! — едва чуто отвърна Ерис. — Лилит е добра, а тази е самата смърт!

Жрицата вдигна вежди, доловила шепот, и с рязко махване на ръка посочи стената вдясно. И атинянката неволно въздъхна с облекчение, като видя възпълтена собствената си мечта.

Синя гама от цветове сливаше море, небе и нисък хоризонт. На този фон тялото на богинята бе придобило бисерен бледожълт оттенък на ранна зора, когато едрите звезди още искрят във висините, а опаловото море плиска вълните си върху розовия пясък. Урания вървеше, едва докосвайки земята с пръстите на босите си нозе, протягайки ръце към просветналото небе, вятъра и облаците. Лицето на богинята, полуобърнато през рамо, насочено едновременно в далечината и към зрителя, обещаваще утеха с погледа на сивите си като на Таис очи. На челото между веждите светеше огън, без да гаси погледа.

Пред всяка от картините върху нисък жертвеник димеше почерняла от времето кадилница.

— Дали са ви казали за двата образа на Амбологера? — попита жрицата.

— Да! — едновременно отговориха Таис и Ерис, като си спомниха вечерния разговор с философа на храма.

— Нито олимпийските богове, нито самата Велика майка не могат да отменят телесната старост на простосмъртните. Всичко на света се подчинява на течението на времето. Ала има избор. Той е пред вас. Да изгориш съвсем с последния пламък в служба на Афродита. Или да пренесеш този пламък на всеотдайна любов, призоваваща към небето, като служиш на Урания с неуморна грижа за щастието на деца и възрастни. Поставете пред тази, която сте избрали предмет, който не е необходимо да бъде скъп по стойност в пари, но да е най-скъпоценен за всяка от вас.

Таис без колебание отиде при Урания, откопча верижката, коланчето със звездата, дар от Александър, и го постави на жертвеника.

Ерис не помръдна. Жрицата на Амбологера учудено я изгледа.

— Нима няма среден път? — запита Ерис.

— Има! — усмихна се жрицата с разбиране и трикратно плесна ръце.

Бавно се разтвориха тежките крила на стените между картините.

Високо над мирната долина с лозя, маслини и пшеничена нива се подаваше полукръгъл балкон. В прохладната утрин мъже и жени се трудеха и отглеждаха плодовете на Гея-Деметра. Сред тях имаше и множество стари хора, белобради мъже и жени с дебели дрехи и тъмни забрадки.

— Мирният труд на земята в тишина и покой през последните години от живота е благороден завършек за земеделеца — каза жрицата.

— Тогава има и четвърти път! — отвърна Ерис.

— Защо си дошла ти при Амбологера? — Жрицата разпери ръце, сякаш преграждаше на Ерис пътя назад в светилището.

Черната жрица, изправена горда и строга, се стори на Таис внушителна като никога. Сините ѝ очи погледнаха жрицата много уверено, без предизвикателство и без присмех, и тя се успокои.

— За какво ми е да обиждам чужда вяра? — запита Ерис. — Ти посочи три пътя и трите са за самотни мъже и жени. А човек напуска само със смъртта си човешкото общество. Трябва да има още един път да служиш на хората не само с лично съвършенство, но и с пряко действие в тяхна полза!

— Тогава ти не си разбрала същината на показаните Ти символи. Средният път дава на хората храна, защото земеделецът винаги има излишъци, за да нахрани художника и поета, и по този начин да умножи красотата в света. Пътят на Урания е за умна и нежна жена. Той е израз само на любов и помощ на хората. Онова, което жената винаги трябва да прави и прави за сърцето. Затова Урания е облик на жените, затова великият Платон е изтъкнал тази богиня като най-главна за бъдещото човечество.

— И е забравил мъките и стонове на робите, които погубват живота си като впрегатни животни, за да могат поклонниците на Урания да отдават любовта си на също такива високопоставени ближни! — гневно отговори Ерис и атинянката с почуда се взря в приятелката си. — Не! — навеждайки се напред като статуята на Аксиопена, възкликна Ерис. — Не са възможни никаква небесна любов и възвисяване до небето нито по труповете на победени, нито по гърбовете на роби. Вие, хората от Запад, достигнали висините на философията и надменни със свободата си, не схващате основната

грешка във всички свои разсъждения. Вие си представяте силата само с убийства и жертви. Силни, следователно прави са само онези, които по-майсторски убиват. Такива са боговете, образите на героите ви, такива сте и вие самите. Това е проклятието на Великата майка, което вие ще носите докрай, докато съществуват народите на Запад. Затова вторият образ на Амбологера, Урания, е измама за поетите и несретните любовници!

— А другият образ? — със задавен глас запита поразената жрица.

— Богиня на Тъмния Ерос! Тя е самата истина и аз някога ѝ служех с всичката пламенност на младежка вяра. И това е добър път за онези, у които има много животинска сила...

— За онези, които още не разбират Урания — намеси се в защита Таис.

— Преди хиляди години Великата майка се е явявала пред хората в същите два образа — на разруха и изграждане, на смърт и вечност. Само че на нас вечност не ни е дадена и не трябва да мамим себе си и другите с този символ на стремежа в сърцето ни. Това е само прикритие за жестоката истина на Великата майка. Всички ние знаем и това знание е дълбоко вътре в нас, — че вечните сили на природата са винаги готови за разрушение. И ние създаваме в своите мечти — възвишени и чисти, ниски и тъмни — множество богове и богини, за да се оградим с тях като с тънки завеси от остър вятър от силите на Великата майка. Слабите молят за чудеса като просяци за милостиня, вместо да действуват, вместо да си проправят път със собствена сила и воля. Бремето на свободния и безстрашен човек е голямо и печално. И ако не се стреми да го прехвърли върху бог или върху легендарен герой, а сам го носи, той става наистина богоравен, достоен за небето и звездите!

Слисаната жрица на Амбологера скри лицето си в ръце.

— Съществува вечно превъплътяване! — Таис реши да ѝ открие малко орфическата тайна.

— Като отплата за миналото ли, когато вече не можеш нищо да поправиш? — продължи Ерис. — В Ериду ме учеха да възприема Карма и аз повярвах в нея. И заради това за мене е толкова труден четвъртият път. Бих могла да убивам всички, които причиняват страдания, и онези, които с измамни думи водят хората в бездната на

жестокостта, учат ги да убиват и разрушават уж за благо на човечеството. Вярвам, ще дойде време, когато ще се появят много такива като мене и всеки ще убие десетина негодници. Реката на човешките поколения с всяко столетие ще става все по-чиста, докато не се превърне в кристален поток. Готова съм да посветя живота си на това, но ми е необходим учител. Не учител, който само заповядва. Тогаваш аз бих станала само обикновена убийца като всички фанатици. Учител, който ще покаже кое е правилно и кое неправилно, кое е светло и кое е тъмно, а крайното решение ще предостави на мене. Нима не може да има такъв път? И такъв учител, който знае как да различи мъртвата душа от живата, знае кой е недостоеен да тъпче един час повече земята! За да може човек да поеме тежкото задължение да наказва, той трябва да притежава божествено точен прицел. Само подкрепеното от мъдър учител много високо съзнание би помогнало да се избегне онова, което винаги става при насилие. Режат здраво дърво, а оставят гнилото, убиват скъпоценните кълнове на бъдещи герои, а подпомагат да избуяват хорски бурени...

Жрицата на Амбологера не смееше да вдигне глава под палешия поглед на Ерис.

Таис приближи и когато прегърна приятелката си, почувствува, че всеки мускул у нея трепери.

— Не мога да ти отговоря, макар и да гребнах от старинната мъдрост в храма „Ериду“ — тъжно каза атинянката, — може би ти и такива като тебе ще бъдат оръдия на Карма и няма да се обременят с отговорност. Малко знам аз и не съм много умна. Ала чувствавам, с такива като тебе къде по-малко мъка и зло би имало в Ойкумене.

— Не знам откъде си дошла ти, обагрена от слънцето — заговори най-после жрицата на Амбологера, — и кой е вложил в устата ти думи, за които аз не знам отговор. Възможно е ти да си първовестителка на нови хора, изпратени при нас от бъдещето, а може би си отломка от това, което е отишло в миналото. Твоите мисли за Урания са неверни и некрасиви. Твоята приятелка ще каже, че може много да се направи за Небесната любов, когато заемаш високо положение!

— Виждам, ти никога не си стигала на високо стъпало! — усмихна се Таис. — Владетелката е много по-безпомощна от другите. И не само защото е скована от правила за поведение, от предписания

на религията и обичаите, и е ограничена от царствена недостъпност. Над тебе стоят съветници, които казват: „Това е изгодно, а това — не.“ Изгодно за властта, изгодно за трупане на съкровища, изгодно за война. И съвсем не става дума какво е изгодно за сърцето, за твоето и за сърцата на другите хора. Ти каза какво жената трябва да прави за сърцето. Аз бях царица и колко малко успях в това отношение. Аз не можах да спася дори своето дете от мъжкото възпитание, което превръща младежа в бойна машина, а не в служител на Урания!

Таис си спомни за Леонтиск, неговата детинска вяра в красиви нереиди и очите ѝ се наляха със сълзи.

Ерис тихо продума:

— Ние сме свикнали да си представяме боговете като завистливи същества, които погубват съвършенството на хората и на техните творби. Че способен ли е истинският ценител на прекрасното на подобно нещо? Значи ли това, че човекът е по-високо от всички богове? Разбира се, не! Само това, че боговете са измислени и са им приписали най-лоши човешки черти, които отразяват цялата опака страна и липса на достойнство на нашия живот, в който съдбата, тоест самите ние, изтръгва от живота добрите, а опазва лошите. Такава съдба трябва сами да я оправим и ако не можем да спасим добрите, то поне можем да изтребим човешката напасть, да не ѝ позволим да живее по-дълго и по-добре.

Жрицата на Амбологера стоеше смутена до двете необикновени жени, каквито тя срещаше за първи път, толкова различни и толкова приличащи си в своето вътрешно величие!

Тя дълбоко им се поклони, което никога и пред никого не беше правила, и скромно каза:

— Вие нямате нужда от моите съвети и от помощта на Амбологера. Благоволете да се облечете и да слезете долу. Аз ще повикам мъдреца, приятел на нашия философ. Той наскоро дойде от Йония тук и разправяше странни неща за Алексарх, брата на Касандър.

— Братът на долния убиец ли? Какво добро може да се очаква от такъв човек? — остро изрече Таис.

— И все пак, струва ми се, вие двете трябва да научите за Уранополис, небесния град, място за дейност на хора като вас...

И приятелките научиха за нещо небивало, нито веднъж не станало досега нийде в Ойкумене, неотбелязано в здравата памет на

каменните надписи, в народните предания и в пергаментите на историците. Алексарх, син на Антипатър и по-малък брат на Касандър, получил от брат си, управителя на Македония, парче земя в Халкидика, на онзи провлак зад планината Атон, където някога си Ксеркс заповядал да копаят канал. Там Алексарх основал град Уранополис, в окръжност от тридесет стадии. Алексарх като учен, добър познавач на словесността, измислил особен език, на който трябвало да говорят жителите на града. Той не бил заповядал да го наричат цар, приел само титлата Висш съветник в Съвета на философите, управителите на града. Собственият му брат, който някога бе обявил Александър за луд, нарекъл Алексарх безумец. Тогава Алексарх изоставил строежа в Халкидика и пренесъл Уранополис в Памфилия^[4]. От предишния град той извел потомци на пелазгите, които живеели край планината Атон. Към тях се присъединили свободолюбиви ефесци, клазоменци и карийци. Всички жители на Уранополис са като братя и сестри, с равни права, гордо наричат себе си ураниди — Деца на небето. Почитат Небесната дева — Афродита Урания, както атиняните почитат Атина Дева, и секат монетите си с нейния образ. И други богове на градските жители — слънцето, луната и звездното небе — са изобразени също върху монетите наред с най-известните граждани. Алексарх мечтае да разпространи по цялата Ойкумене идеята за братство между хората под сянката на Урания, всеобщата любов. А преди всичко иска да премахне разликата между езиците и вярванията. Той пишел писма до Касандър и други управители на езика, изобретен за града на небето. Мъдрецът видял две такива писма, никой не можел да ги прочете...

Чутото измени всички намерения на Таис.

Това, за което бе мечтала през безсънните ноци в Атина, в Египет, Вавилон и Екбатана, бе станало! Сякаш топъл полъх повея отгоре ѝ от планините на Ликия. Любовта, която не служеше на завистливи божества, не се мъкнеше след войски, беше станала опора на град-държава на Афродита, дъщеря на Небето, върховно божество на мъдростта и надеждата!

Тя има цел, тя има къде да приложи своето изкуство, да вдъхновява художници и поети и собствените си мисли за пътищата към Урания! И тази цел е толкова близка, през морето, на север от Златния залив, само на някакви си хиляда стадии! Хвала на

Амбологера! Без нея никога не би могла да узнае за съществуването на града от нейните вълшебни сънища!...

Няколко месеца по-късно Таис, след като събра всичките си богатства и остави Ирана да се възпитава в Кипър, се намери с неразделната си приятелка на кораб, който бързаше към широкия Адалийски залив. На хоризонта се надигаха от лазурното море планините на Ликия с тежките си каменни куполи, с шапки от ослепително бял сняг, като обещание за особена чистота. Корабът бавно заобиколи острата скала, появи се малък син залив и на дъното му устието на бързотечна речица. На западния ѝ бряг в лъчите на изгряващото слънце, зад ниска стена розовееха къщите на Уранополис. Кипариси и чинари бяха успели да израснат покрай улиците и фасадите на малките къщи. На централния площад личеше отдалеч блесналата с наскоро издялан бял варовик и с цокъл от синкав камък сграда на Небесния съвет, завършена неотдавна.

Корабът влезе в пристанището.

Таис обгърна с поглед недостатъчно мощните стени, правите улици, ниския полегат хълм на Акропола. Като вихри се мярнаха призраците на грамадните седем и деветстенни внушителни градове на Персия, по Финикийското крайбрежие, обградените със знойни пустини градове на Египет, паднали пред завоевателите, оплячкосани и опустошени. Бялото величие на Персеполис, превърнато по нейна собствена воля в овъглени развалини... Изведнъж Уранополис ѝ се стори като нетраен жертвеник на небесната мечта на човека, несигурно издигнат в края на враждебния свят. Дълбока тъга и чувство на обреченост стисна с тежка ръка сърцето на Таис и когато погледна Ерис, тя прочете тревога и на нейното лице. Не беше възможно да преживее дълго Градът на небето, но атинянката не изпита нито съмнение, нито желание да потърси сигурно място за живот в Кипър или в Александрия, или в някой от усамотените кътове на Елада. Градът на небето, нейната мечта и смисълът да живее по-нататък. Изчезне ли той, какво ще остане, щом вече е обрекла изцяло себе си в служба на Децата на небето. В отговор на мислите ѝ Ерис здраво стисна ръката ѝ и я подтикна към мостика на кораба.

Таис и Ерис слязоха на пристанището. Под надзора на Ройкос моряците понесоха тежките денкове и сандъци със скъпоценните дарове за делото на Алексарх и Урания...

[1] Богиня на морето у елините. ↑

[2] Воден часовник. ↑

[3] Загатва се за наречията в старогръцкия език, които доста са се различавали едно от друго. ↑

[4] Част от Западен Тавър и Ичел на южното крайбрежие на Турция. ↑

ЕПИЛОГ

Така завърши историята на чудния живот на атинянката Таис. Тъмнината на Аид, дълбочината на изминалите векове я погълнаха заедно с първия на земята Град на любовта и небето.

Градът на светлата мечта не можеше дълго да съществува сред могъщи и свирепи царе, пълководци, жреци на измамна вяра, на корист и коварство.

Малко островче на току-що зародила се нова нравственост сред море от невежество, Уранополис скоро бе заличен от лицето на Гея от орда опитни във война и насилие завоеватели.

Заедно с Уранополис изчезнаха и двете приятелки. Дали бяха успели да се спасят от плен, като отплават на други все още мирни острови? Или подгонени от войници, се бяха хвърлили в морето, принесли себе си на Тетис? Или Ерис с твърдата си ръка на черна жрица бе изпратила първо своята Таис в подземния свят и сама я бе последвала? Може да допуснеш всякакъв завършек според собствената си мечта. Едно е несъмнено: нито Таис, нито Ерис не са станали робини на онези, които са унищожили Уранополис и са прекъснали тяхното служене за доброто на хората.

ЛЮБОМИР ПАВЛОВ

ИВАН ЕФРЕМОВ И РОМАНЪТ МУ

„АТИНЯНКАТА ТАИС“

1920 година. В съдбовното за Русия време на гражданската война тринадесетгодишният Ваня Ефремов живее достойно своето юношество. Питомец на военно-автомобилен отряд на Червената армия, той участва дейно във войната. Служи последователно като помощник-шофьор и моряк, а след завършването на курсове във морското училище няколко години плава в Тихия океан, на Далечния Изток, после в Каспийско море. Но той има едно горещо увлечение — палеонтологията — и то го откъсва от морето. Ефремов участва в много експедиции като „ловец на изкопаеми“. В края на краищата това увлечение го довежда до минно-геоложкия институт в Ленинград, където се записва да следва задочно геология и завършва института през 1934 г. През това време и през първите петилетки Ефремов работи като геолог в Средна Азия, Източен Сибир, Якутия, Далечния Изток. В резултат на задълбочени научни дирения той публикува редица научни трудове, които го довеждат до кандидатско звание, а през 1940 г. защитава успешно дисертация за научната степен доктор на биологическите науки. Плод на неговите изследвания е създаването на нов клон в палеонтологията — тафономия. Този негов принос му донася висока държавна награда. До 1959 г. Ефремов е публикувал над 70 научни труда.

През пролетта на 1944 година в литературните списания се появява един неизвестен дотогава писател с увлекателно написани разкази — „Кати Сарк“, „Срещи над Тускарора“, „Езерото на планинските духове“ — необичайни приключения и смели, изпълнени с човечност герои. Така ученият палеонтолог, вече в зряла възраст, навлиза в белетристиката след големите си успехи в науката, с много богат жизнен опит, набран по усилените пътища на първите петилетки и на собствения си, богат на събития живот. Още с първите си

художествени творби Иван Ефремов очарова и пленява завинаги читателите. Следват сборници с кратки новели, новите разкази „Белият рог“, „Елмазената жила“, „Заливът на разноцветните струи“, повестите „Звездни кораби“ (1947), „На края на Ойкумене“ (1949), „Пътуването на Баурджед“ (1953), „Пътят на ветровете“ е книга за работата на възглавяваната от Ефремов палеонтоложка експедиция в Монголия от името на Съветската академия на науките през 50-те години.

Смелата научна фантастика обхваща добре прогнозираните високи научни постижения. Така се появяват романите „Мъглявината на Андромеда“, „Сърцето на змията“, „Часът на бика“, експерименталният роман „Острието на бръснача“ и последната книга на автора — „Атинянката Таис“.

Основният тон в научната фантастика на Ефремов, за разлика от подобни творби на Запад, които рисуват мрачно бъдеще на човечеството, е светлата вяра във възможностите на човека и в стремежа му към красота. Ефремов счита, че постиженията в бъдещите успехи на науката ще бъдат за доброто на човечеството, при едно общество, организирано върху високохуманни принципи, върху онези начала, които са залегнали в учението на комунизма.

В светлината на тези идеи Ефремов рисува осъществената мечта на човечеството за една велика общност между хората от всички краища на обитаваната планета — хомонойя.

Както в книгите му, посветени на бъдещето, на стремежа да се обхване вселената и нейните тайни, така и в „Атинянката Таис“ Ефремов извайва върху канавата на дълбоката древност образи на хора, стигнали върховете на възможното човешко съвършенство, свързани със своята среда, ала дейни творци, които се стремят да променят епохата си, да я изведат от тъмнините на невежеството, злобата и войните.

Всички образи на Ефремов са символични, дори и исторически достоверните. И Александър Македонски, и неговите съратници, които преорават с гигантски размах дребното всекидневие на древните народи, все пак са носители на прогресивни идеи: у Александър това е стремежът да опознае докрай света, да обгърне пределите на тази земя — Ойкумене — обител на човечеството, обител на богове и герои, неговият основен стремеж да свърже Изтока със Запада, да обедини света под мощната си десница, за да създаде от културите, идеите и

познанията на Изтока и Запада една монолитна сплав за цивилизацията на своето време.

У скулпторите Лизип и Клеофрад Ефремов открива мечтата за съвършена красота. У индийските философи и жреците на храма „Ериду“ — вярата в надмощието на доброто над злото. У мрачните жрици на Великата майка той съзира странната смесица от една воля за надмощие над мъжкото начало и една първична творческа сила, присъща на жената — земна и тежка, всепоглъщаща страст към сътворяване на живот — и убийствена, тиранична власт над всичко живо; някаква вечна борба между животворното начало и неизбежната смърт.

В тази среда Ефремов поставя и атинската хетера Таис, свободомислеща, волнодумница, която израства високо със своите нравствени търсения. Веднъж за винаги тя е разчупила веригите на предразсъдъците в древното общество на патриархата, който потиска жената и я отхвърля като непълноценно човешко същество, въпреки, че възхвалява нейната красота. В лицето на Таис авторът извайва образа на проникновена боркиня за мир — най-доброто място на жената в един жесток свят. Цялата книга е прочувствен химн за величието и красотата на жената. Таис жадува за мир, за братство между хората и се бори срещу насилието във всичките му форми.

Без да се опитваме да доразкриваме идеята на книгата, която авторът е подсказал сам в предговора си и е защитил блестящо като белетрист със съдържанието на романа, ще подчертаем само умението, с което Ефремов успява да осъди себичността на мъжа и да изтъкне в противовес облагородяващата роля на жената като жрица на красотата и на хуманното начало у човека.

Цялата епоха, взета от Ефремов за фон на повествованието, е епоха на дълбока криза в икономиката, в идеите и в културата. Това е епоха на прехода от класическата античност към елинистичната древност. В политически идеи това е преминаването от ограничената полисна система на Елада (градове-държавици) към големите елинистични империи, които бързо възникват и също тъй бързо се разпадат, ала изиграват ролята на катализатори за обмяната на идеи и за общуването между хората.

Така сред примитивните условия на онова време, сред религиозни, митологични и мистични заблуди, лутания и прозрения

постепенно възникват нови ферменти на свободомислие. Ефремов ни показва как още в дълбока древност човекът се стреми да разчупи оковите на първичното, да се изтръгне от черупката на религиозната закостенялост. В последната си книга, в своята лебедова песен — „Атинянката Таис“, големият съветски автор е успял да вплете всички прогресивни схващания на древните, цялата красота на техния ведър и радостен възглед за света.

Любомир Б. Павлов

Издание:

Иван Ефремов. Атинянката Таис

Трето издание

Издателство на Отечествения фронт, София, 1986

Редактор: Донка Станкова

Редактор на издателството: Венета Маринова

Художник: Бисер Дамянов

Художествен редактор: Мария Табакова

Технически редактор: Румяна Браянова

Коректор: Виолета Славчева

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.